ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

VIII Міжнародна науково-практична конференція

КВІТЕНЬ | 16 | 2026

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ
FIL. DR. JAN-U. SANDAL INSTITUTE
ALEXANDRU IOAN CUZA UNIVERSITY OF JAŞI
ŞTEFAN CEL MARE UNIVERSITY OF SUCEAVA
ISMA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
ACADEMY OF ECONOMIC STUDIES OF MOLDOVA
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА
КАФЕДРА ФІНАНСІВ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА, КАФЕДРА ФІНАНСІВ, ГРОШОВОГО ОБІГУ І КРЕДИТУ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ФІНАНСІВ ІНЖЕНЕРНОГО НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ІМЕНІ Ю.М. ПОТЕБНІ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ,
КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ІННОВАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

VIII Міжнародна науково-практична конференція

СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ НІКІФОРОВА ПЕТРА ОПАНАСОВИЧА ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

16 квітня 2026 року
Чернівці

УДК 336:502.131.1(082)
Ф 591

Відповідальні за випуск:
Кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і кредиту – **В.М. Харабара**
Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту – **А.С. Абрамова**

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за достовірність та точність поданих матеріалів несуть автори.

Ф 591 **Фінансові** інструменти сталого розвитку економіки : матер. 8-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 16 квітня 2026 р.). Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2026. 496 с. ISBN 978-617-8703-82-0

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв'язанню проблем досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню фінансових інструментів.

УДК 336:502.131.1(082)

ISBN 978-617-8703-82-0

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2026

ЗМІСТ

КОНЦЕПТ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ФІНАНСІВ ТА МОРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ОСТАННІ РОЗДУМИ ВЧЕНОГО ПРО ГРОШІ, ЛЮДИНУ ТА МОРАЛЬ 12

Легкоступ І.І. *Наукова спадщина П.О. Нікіфорова та дороговкази подальшого розвитку фінансової науки.....15*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Варналій З.С. *Інституціональні загрози фінансовій системі України в умовах сучасних викликів.....18*

Длігач А.О., Ставицький А.В. *Стратегія детінізації та нео-індустріалізації України: перехід від фіскального тиску до економічних стимулів.....21*

Кічурчак М.В. *Економічний аналіз стійкості банківського сектору України: депозити домогосподарств у воєнний період.....23*

Коваленко В.В. *Координація політик Національного банку України в умовах цифровізації національної економіки.....25*

Крупка М.І., Бокало А.В. *Сучасний стан та напрями оптимізації фінансової роботи вітчизняних підприємств.....27*

Кужелєв М.О. *Розвиток фінансової системи України в умовах цифрової трансформації економіки.....30*

Поченчук Г.М. *Зміни фінансової інфраструктри в умовах цифровізації та зростання нестабільності.....32*

Прозоров Ю.В., Коляда Т.А. *Цифрова економіка уваги через призму банківської підтримки креативних індустрій у процесі відновлення України.....36*

Харламова Г.О., Наумова М.О., Бедюх О.Р. *Персистентні ідентифікатори (PIDS) як інструмент забезпечення прозорості фінансування та сталого розвитку наукового потенціалу України.....38*

Білецький А.Б., Демчишак Н.Б. *Відкритий банкінг як чинник розвитку ринку фінансових технологій в Україні.....40*

Вітюк Е.Г., Кучерівська С.С. *Електронний банкінг в Україні: трансформація, конкурентні стратегії та бар'єри розвитку.....42*

Грановська І.В., Грановський О.С., Шляга М.В. *Інституційні та фінансові інструменти забезпечення сталого відновлення економіки України.....44*

Кирилюк В.В. *Фінансові інструменти розвитку соціальної сфери.....46*

Клєстов М.М. *Аналогове прогнозування інституційного розвитку секторів економіки через реперні події та зважений часовий лаг.....48*

Кміть В.М. *Роль податкових векселів при проведенні операцій з підакцизними товарами.50*

Крамаренко І.В. *Глобальні стандарти внутрішнього аудиту: нові підходи до розвитку аудиторської діяльності в Україні.....53*

Крижанівська В.Р. *Цифрова трансформація банківського сектору: виклики регулювання55*

Кузь В.І. *Диспропорції між оподаткуванням продуктивності та споживання в контексті реформування податкової системи України.....57*

Луцик О.М., Шаран А.Ю. *Використання зелених облігацій для фінансування відновлення зруйнованої інфраструктури України з урахуванням досвіду ЄС.....59*

Маханець Л.Л. *Моделювання впливу податкових надходжень на економічний добробут країни.....62*

Машковець Б.С., Циганова Н.В. *Інституційна трансформація монетарної політики НБУ як інструмент стримування інфляції в умовах воєнного стану.....64*

Мишанич В.В., Микуляк О.В. *Вплив трансформацій фінансової системи на управління економічною діяльністю підприємств в умовах воєнного стану* *67*
Сак Є.Р., Циганова Н.В. *Система електронних платежів НБУ в організації міжбанківських розрахунків* *70*
Ткач Є. В. *Моральна атмосфера суспільства як передумова синергії фінансів, бізнесу, політики та культури* *73*
Ткачик Л.П., Федуняк О.Б. *Окремі аспекти імплементації OECP/BEPS-стандартів у системі податкового адміністрування України* *75*
Федотов С.О. *Аналіз еволюції концепції сталого розвитку* *78*
Шпиталь О.Ю. *Інституціональна трансформація внутрішнього аудиту як чинник розвитку фінансової системи України в умовах воєнного стану* *80*
Юшко С.В. *Місце активних операцій у фінансуванні місцевих бюджетів України* *82*
Яворський В.В. *Реформування житлової політики України в умовах воєнного стану та євроінтеграції: стратегічні пріоритети для громадян та військовослужбовців* *85*

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ТА ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Djakona A., Hrubliak O. *Ukraine's budget system under martial law: transformation and challenges* *89*
Житар М.О. *Фінансова підтримка територіальних громад у 2026 році: механізми розподілу та вплив на бюджетну стійкість* *92*
Захаркін О.О. *Роль публічно-приватного партнерства у фінансуванні проєктів повоєнного відновлення* *94*
Науменкова С.В., Медвецька О.Р. *Фінансування проєктів відбудови енергетичної інфраструктури в Україні* *96*
Циганов С.А. *Фінансова політика України в умовах війни та повоєнного відновлення економіки* *99*
Білявська О.Б. *Роль державного внутрішнього фінансового контролю публічних фінансів у повоєнному відновленні України* *102*
Височина А.В. *Матеріальні та нематеріальні втрати системи громадського здоров'я, спричинені війною: концептуальні засади* *105*
Vinska O.Y. *Gender-responsive economic recovery in the eu: lessons for Ukraine* *107*
Гаврилюк О.В. *Інноваційні імперативи економічного розвитку та відбудови України* *110*
Гриценко О.М. *Вплив фіскальної децентралізації на формування бюджетів територіальних громад* *112*
Гунда А.Б. *Кейнсіанські підходи до проблем фінансування економіки країни під час війни* *114*
Демиденко Л.М., Наконечна Ю.Л. *Фіскальна політика в умовах воєнного стану: структурні зрушення і виклики* *117*
Дискантюк І.С. *Вплив цифрових інструментів публічних закупівель на економію бюджетних коштів* *119*
Єременко В.В. *Фінансова трансформація механізмів підтримки відновлювальної енергетики України під впливом CBAM у системі публічних фінансів* *122*
Жаворонок А.В., Немилостивий І.В. *Міжнародний досвід BEPS і його імплементація в Україні* *124*
Жук І.І. *Нормативно-правове та інституційне забезпечення цифровізації публічних фінансів* *128*
Ільніцька Т.А., Жибер Т.В. *Цифрова трансформація та законодавча гармонізація митного оформлення України в контексті євроінтеграції* *131*
Захаркіна Л.С., Сильченко К.Б. *Автоматичний обмін податковою інформацією у цифровізації податкового контролю та зміцненні публічних фінансів* *134*

Карпіцька Ю.О., Абрамова А.С. *Боротьба з тіньовою економікою через податкові механізми*.....137
Ковальов Є.П. *Роль екоіндустріальних парків у фінансуванні та реалізації еколого-орієнтованих інновацій в умовах вуглецевого регулювання ЄС*.....139
Ковальчук О.В. *Фінансування економічного відновлення АПК України в умовах війни*.....142
Kolomyychuk N., Savchuk S. *International experience in debt risk management*.....144
Корбутяк А.Г., Сокровольська Н.Я. *Ризик-орієнтований фінансовий менеджмент територіальних громад у контексті повоєнного відновлення України*.....146
Легкоступ І.І., Главацька Б.А. *Державний бюджет України в умовах воєнного стану: виклики та стратегії стабілізації*.....149
Ластівка А.І. *Зміни податкової політики уряду України під час повномасштабної війни* 151
Марич М.Г. *Інституційні засади соціального захисту ветеранів війни в процесі їх мирної реінтеграції*.....154
Оглобліна В.О., Савченко А.В., Зімагаров М.Є. *Державний бюджет: пріоритети та ефективність в умовах економічної модернізації*.....156
Оглобліна В.О., Шарамок М.Ю., Загородній С.А. *Фінансові інструменти економічного відновлення України*.....159
Ознамець В.Ф. *Цифровізація публічних фінансів як інструмент підвищення фіскальної стійкості держави в умовах геополітичної нестабільності*.....161
Osipchuk A. *Prospects for using social entrepreneurship tools in ecotourism*.....164
Остафі К.В., Абрамова А.С. *Роль державного бюджету у відновленні економіки України*.....166
Павлов Д.В., Нечипоренко А.В. *Наслідки війни для України та роль держави у фінансуванні економічного відновлення*.....168
Плєшакова Н.А., Яфінович О.Б. *Трансформація ролі резервних фондів бюджетів в умовах воєнного станув Україні*.....170
Постова Д.М. *Стратегія післявоєнного відновлення фінансової системи України в контексті взаємодії з МВФ*.....173
Процюк Н.Ю. *Податкова політика як інструмент підтримки цифрово-екологічної трансформації міст у процесі відновлення*.....176
Рубаха М.В., Чонка О.Я. *Ресурсне забезпечення антикризового управління в умовах сучасних економічних викликів*.....178
Скрипник Н.В. *Аудит ефективності використання міжнародної фінансової допомоги: методологія та практика*.....181
Собкова Н.Д. *Фінансова спроможність територіальних громад України: між ілюзією децентралізації та реальними обмеженнями сталого розвитку*.....183
Стахова С.Ю., Абрамова А.С. *Податкова політика як інструмент стимулювання інвестицій в економіку України*.....185
Ткаченко О.В. *Теоретичні засади публічної служби та її фінансове забезпечення в системі публічного управління*.....187
Ткачик Л.П., Кріль Т.М. *Роль податку на прибуток підприємств у забезпеченні макрофінансової стабільності держави в умовах воєнного стану*.....190
Шелудько С.А. *Ресурсна достатність ключових галузей економіки як орієнтир управління фінансовою безпекою України*.....192
Шеромов В.Д. *Управління місцевими фінансами та фінансова безпека територіальних громад в умовах воєнно-повоєнної трансформації*.....195
Штуник Д.В., Маруcяк Н.Л. *Особливості оподаткування ІТ-сектору в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку*.....198
Юрій Е.О. *Переорієнтація публічних закупівель України на результативність: неціновi критерії ефективності та євроінтеграційний вимір в умовах воєнного стану*.....200

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ

Sandal, J-U. *Industrial family in entrepreneurship*.....203
Івасів І.Б. *ILAAP: інструменти та етапи реалізації в банку*.....205
Огонь Ц.Г. *Кредитна історія: показник фінансової культури та відповідальності*.....208
Островська Н.С., Островський В.П. *Валютний ринок України: сучасний стан, структура та перспективи розвитку*.....211
Паршин Ю.І., Паршина О.А. *Фінансові посередники у сталому розвитку: інвестиційні фонди та кредитні спілки*.....213
Ткаленко С.І. *Цифрові валюти центральних банків як інструмент модернізації фінансової системи*.....216
Чеберяко О.В. *Криптовалюти як інвестиційний інструмент цифрових фінансів*.....218
Адаля Еттаїб А.Д. *Вплив міжнародних фінансових організацій на формування політик сталого фінансування держав*.....221
Андрейків В.Б., Петик М.І. *Види та роль облігацій у фінансуванні сталого розвитку країн світу*.....223
Арич М.І. *Чи є альтернатива генетичній дискримінації у доступі до послуг страхуванні ризиків життя та здоров'я?*.....226
Бабух І.Б. *Механізми фінансового забезпечення розвитку міст у системі регіональної економіки*.....227
Бабух Ю.Ю. *Регіональні фінансові послуги як фактор економічної стійкості та розвитку територій*.....230
Бурячок А.В. *Фінансові посередники у розвитку сучасної економіки*.....232
Галинський Д.М. *Роль фінансових посередників у зниженні інвестиційних ризиків стартапів у зеленій енергетиці*.....235
Гнатюк А.С., Кужелєв М.О. *Алгоритмізація торгівлі та її вплив на динаміку міжбіржових арбітражних спредів*.....238
Грешко Р.І., Марусяк О.В. *Інноваційні підходи до управління фінансовими ризиками підприємств*.....240
Деркач Ю.Б. *Валютна політика НБУ в умовах довготривалої війни: виклики та пріоритети*.....243
Жаворонок А.В. *Циклічні ефекти на ринку споживчого кредитування*.....245
Іроденко Р.М. *Щодо взаємозв'язку стану фондового ринку і потоків портфельних інвестицій в Україну*.....249
Королюк Ю.О., Петик М.І. *Роль фінансових посередників у забезпеченні сталого розвитку*.....251
Кохан І.В., Копчук А.Ю. *Зелений банкінг як інструмент сталого фінансування та ролі фінансових посередників: український і міжнародний досвід*.....253
Лисенко Ж.П., Филипчук В.І. *Роль доходів домогосподарств у формуванні заощаджень як інвестиційного ресурсу*.....255
Нечипоренко А.В., Вівсяніцька О.О. *Сучасні проблеми управління страховим бізнесом*.....259
Нікіфоров П.С. *Регіональний вимір розвитку ринку фінансових послуг: нові підходи до забезпечення фінансової інклюзії й економічної стійкості*.....261
Филипчук В.І. *Особливості діяльності фондової біржі ПФТС*.....263
Polenok V.O. *Financial instruments of employment policy amid the establishment of a resource-efficient and socially inclusive economy*.....268
Попова Л.В. *Страховий захист цифрових активів*.....270
Пунговський Д.М., Ткач Є.В. *Фінансові результати банківського сектору в умовах воєнного стану як індикатор стабільності*.....273
Сабліна Н.В. *Управління кредитним ризиком банку як чинник фінансової безпеки в умовах воєнного стану*.....275

Скрипник М.Є. *SWIFT-альтернативи для міжнародних розрахунків України: актуальний стан та перспективи*.....278
Ткачук Н.М. *Парадигма сучасних ринків капіталу: класичні теорії та реалії економіки*..280
Федишин М.П. *Трансформація прибутковості банківського сектору України як чинник фінансової стійкості економіки в умовах війни*.....282
Харабара В.М. *Розвиток електронного банкінгу в Україні в умовах цифровізації економіки*.....285
Харабара Ю.В., Грубляк О.М. *Розвиток цифрових банківських послуг в Україні та підвищення кіберстійкості фінансової системи в умовах цифровізації та воєнних ризиків*
Хорошун В.В., Волк А.Ю. *Концепція агентного моделювання прийняття рішень на фінансових ринках*.....290
Штуник Д.В. *Формування ресурсної бази банку: сучасний стан та шляхи зміцнення*.....292

КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ В ПАРАДИГМІ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Mg oec, Maris Krastins. *Structured risk interviews in enterprise risk management: a three-year case study from a public transport company*.....296
Зеліско І.М., Халімон Т.М., Халімон С.М. *Глобальні фінансові тренди сталого економічного розвитку підприємств*.....298
Кифяк О.В. *Маркетингові бюджети у малому бізнесі та технологічних стартапах*.....300
Крупка І.М., Савка О.П. *Оподаткування наскрізних дивідендів контрольованих іноземних компаній в Україні: порівняння з європейськими підходами*.....303
Кульчицький М.І., Мулько Д.О. *Стратегічні пріоритети розподілу прибутку підприємств у контексті забезпечення сталого розвитку*.....307
Плиса В.Й., Плиса М.В. *Антисипативне управління фінансовою надійністю у страховому підприємництві в соціально-економічних реаліях воєнного часу: цільові продукти, технологія та структурні елементи механізму реалізації*.....309
Стецюк П.А., Сорока А.М., Бабушкін Ю.С. *Фінансова стійкість підприємств у парадигмі сталого розвитку економіки*.....312
Андрущак Г.С., Барган Ю.І. *Управління фінансовими ризиками підприємства як чинник забезпечення його стійкого розвитку*.....315
Беспятюк М.В., Арзянцева Д.А. *Управління витратами підприємства як фактор підвищення ефективності діяльності*.....318
Білоус А.О. *Актуалізація підходів до проведення аудиторських перевірок в епоху штучного інтелекту*.....320
Боярська Д.Д., Кудлаєва Н.В. *Вплив переоцінки основних засобів на трансформацію власного капіталу підприємства: обліковий аспект*.....322
Бурачик Т.І., Абрамова А.С. *Фінансова стійкість підприємств у сучасних умовах економічних викликів*.....324
Водянка Л.Д. *Інклюзивне підприємництво як чинник розвитку людського капіталу: регіональний аспект*.....326
Гіць У.З., Борисов А.І. *Роль позикового капіталу у забезпеченні ефективності корпоративних фінансів підприємства: переваги та ризики*.....328
Гордіца Т.М., Стрижиборода В.В. *BIM-технології у забезпеченні фінансової результативності маркетингового управління будівельними проектами підприємства*.....330
Грендус В.І., Петик М.І. *Напрями підвищення рентабельності підприємства в умовах воєнного стану*.....333
Грешко Р.І. *Оцінювання інвестиційної привабливості підприємства в умовах економічної нестабільності: методологічні підходи та інструментарій*.....334
Гринюк Н.А. *Фінансові аспекти функціонування корпоративних підприємств*.....337

Завальнюк В.Ф., Глібка О.В. *Роль корпоративної культури у формуванні лояльності співробітників та зниженні плинності кадрів* 340
Заволічна Т.Р. *Нові інструменти менеджменту в аспекті забезпечення стійкості вітчизняного бізнесу в умовах невизначеності* 343
Захарчук О.Г. *Інвестиції в кадровий потенціал як складова трансформації фінансів підприємницьких структур в умовах невизначеності* 346
Іванська Х.С., Бодаковський В.Ю. *Фінансові ризики як невід'ємна складова політики розвитку підприємництва в Україні*.....349
Кішеня Б.П., Ластівка В.В. *Роль інноваційного потенціалу в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства* 351
Кміть В.М., Мельник Т.С. *Вплив податкового навантаження на фінансову спроможність малих підприємств у кризових умовах* 354
Ковальчук Н.О., Штуник Д.В. *Управління інвестиційними проєктами приватного сектору у сфері відновлюваної енергетики в Україні*.....357
Кудлаєва Н.В. *Інформаційний потенціал бухгалтерського обліку у забезпеченні стійкого розвитку корпоративних фінансів* 360
Левaєва Л.Ю., Кучеренко С.Ю. *Фінансова стратегія підприємства як інструмент забезпечення його сталого розвитку* 362
Леонтенко О.М. *Напрями фінансування соціальної відповідальності вітчизняних компаній* 364
Лучик Є.Р. *Оперативний економічний аналіз як інструмент забезпечення фінансової стійкості бізнесу*.....366
Малиш В.О., Бражник Л.В. *Управління оборотними активами як фактор забезпечення фінансової стійкості бізнесу* 368
Маруськ Н.Л. *Роль державного регулювання у підтримці фінансової стійкості бізнесу* ..370
Оглобліна В.О., Плиска О.В., Дірявко А.А. *Фінансовий моніторинг підприємства на основі коефіцієнтного аналізу в парадигмі стійкості бізнесу* 373
Рубель А.В. *Стратегія розвитку підприємства в умовах невизначеності та сталого розвитку* 375
Скрипник М.А., Гудима Д.В. *Управління бренд-капіталом підприємства в умовах цифрових ринків*.....377
Танасієва М.М. *Трансформація внутрішнього контролю природоохоронної діяльності підприємств у контексті сталого розвитку* 380
Татарин М.П., Шибанова М.В. *Оцінка вартості залученого капіталу як чинник формування ефективної фінансової стратегії підприємства*.....383
Ткачик А.М. *Елементи фінансового механізму як інструменти забезпечення стійкості бізнесу в умовах глобальних викликів*.....385
Трибусовська Н.І., Арзянцева Д.А. *Сучасні цифрові інструменти в системі управління фінансовими ризиками підприємства* 388
Яворовський С.М., Безпалько М.А. *Формування фінансової стратегії підприємства як основи його сталого розвитку* 391

ПОВЕДІНКОВІ ФАКТОРИ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Дропа Я.Б., Яриз А.Ю. *Цифровізація фінансової системи України як фактор підвищення її стійкості в умовах сучасних викликів і загроз* 395
Коваленко О.В., Стоєв В.Л. *Інтелектуальний бізнес як фактор цифровізації фінансової системи* 397
Cosmulese Cristina Gabriela, Zhavoronok A. *Models of use of automated financial advice (ROBO-ADVISORS) in the activities of financial institutions* 400
Mihaila S., Abramova A. *Tax relations as a product of a social contract: a historical retrospective and a modern paradigm of trust*.....402

Андрійчик О.Я. *Цифровізація митних сервісів як чинник зниження суб'єктивного впливу та корупційних ризиків* *405*
Антонюк В.І., Марич М.Г. *Вплив цифрових банківських платформ на управління ліквідністю малого та середнього бізнесу в умовах сталого розвитку економіки* *407*
Герасим К.М. *Штучний інтелект у фінансовому секторі: можливості та регуляторні виклики* *410*
Гладчук О.М. *Гейміфікація у банківській діяльності* *413*
Гуцул І.А. *Поведінкові детермінанти використання цифрових фінансових сервісів* *415*
Дейнека М.А. *Використання штучного інтелекту в оцінці сталості фінансових інвестицій* *418*
Жук А.А., Жук І.І. *Цифровізація публічних фінансів та концепція електронного бюджету* *421*
Захожай К.В., Гребенюк Д.С. *Особливості захисту інтелектуальної власності в епоху цифровізації* *424*
Зємцов С.Б. *Портфельне інвестування роздрібних інвесторів на фондовому ринку україни в умовах цифровізації: можливості та обмеження* *426*
Клевчік Л.Л. *Поведінкові аспекти фінансової безпеки в умовах цифровізації* *428*
Кривенко Ю.В., Секретар О.О., Бізянов В.В. *Цифровізація міжнародних розрахунків як чинник розвитку фінансових інновацій* *431*
Кричун П.Г., Харітеску О.В. *Побудова довіри до бренду через прозорість і етичність: ESG-підхід у сучасному брендингу* *432*
Кучерівська С.С. С*учасний вимір професії актуарія* *435*
Lazarenko Yu. *HUMAN-AI complementarity in sustainable human capital management: the role of leadership behaviour* *438*
Марусяк Н.Л., СемкоЮ. В. *Безготівкові розрахунки як складова фінансової системи сучасного суспільства* *440*
Мараараш А.В., Корбут М.В. *Використання штучного інтелекту для персоналізації маркетингових кампаній у цифровому середовищі* *443*
Маханець Б.О. *Оцінювання впливу електронної комерції на ключові показники сталого розвитку* *446*
Мацула Ю.Р. *Фінансові інновації в контексті цифровізації електронної митниці України* *447*
Мінічев О.В. *Теоретичні й практичні аспекти цифрового ринкового позиціонування банків* *450*
Нагірна А.-В.О. *Фінансова поведінка населення в умовах економічної нестабільності та війни* *453*
Небельська С.В. *Цифровий банкінг: сучасні тенденції та ризики* *455*
Онищенко О.В., Ковальов В.В. *Трансформація фінансової системи в епоху індустрії 5.0* *458*
Паславська Р.Ю. *Вплив наукових парків на інтеграцію освіти та бізнесу в процесі цифрової трансформації* *459*
Петращук Б.І. *Штучний інтелект у фінтеху та e-commerce платежах: інструмент цифрової трансформації та захисту довіри до фінансової системи* *462*
Побіжан В.І., Абрамова А.С. *Вплив цифровізації на фінансову поведінку молоді в Україні* *465*
Пряхіна В.Є. *Шахрайські ризики користувачів платіжних систем в умовах цифровізації* *467*
Сидор І.П. *Поведінкова компонента в системі управління публічними фінансами* *470*
Скращук Л.В. *Фінансові модулі erp-систем: порівняльний аналіз та сучасні тенденції розвитку* *473*
Смілянська М., Попова А.О. *Моделі та інструменти штучного інтелекту в удосконаленні управління медичним закладом в умовах війни* *476*

Українець І.З., Кучерівська С.С. *Цифрова трансформація страхового менеджменту: сучасні тенденції та перспективи* 479
Фасолько Т.М. *Трансформація фінансової поведінки економічних суб'єктів у цифровому середовищі: виклики та адаптація* 482
Khalimonchuk I., Pozovna I. *AI/ML-enhanced formalization of latent behavioralrisksin the digital financial system*.....483
Харовська А.В., Харабара В.М. *Роль необанків у трансформації культури заощаджень українських домогосподарств*.....486
Чайка Ю.М. *Сучасні тенденції цифровізації банківського сектору* 489
Чаплінський Ю.Б., Чаплінська К.Ю. *Вплив поведінкових факторів на маркетингове ціноутворення в умовах цифровізації*.....491
Якимець В.С. *Автоматизація процесів прийняття кредитних рішень: від заявки до видачі коштів (аналіз DIGITAL JOURNEY клієнта)* 493

КОНЦЕПТ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ФІНАНСІВ ТА МОРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: ОСТАННІ РОЗДУМИ ВЧЕНОГО ПРО ГРОШІ, ЛЮДИНУ ТА МОРАЛЬ

«Наша наука сьогодні знаходиться на тому етапі розвитку, коли змінюється сама структура фінансово-економічного знання, тобто змінюється по суті парадигма фінансової науки. Чому так важливо розуміти загальні, універсальні закономірності розвитку економіки, її фінансової системи та суспільства в цілому? Тому що тільки на базі такого знання (парадигми науки) можна розуміти та аналізувати всі часткові, більш конкретні проблеми і теорії, і практики…..

Ключовий постулат – економіка не є окремою підсистемою суспільства в розумінні співвідношення «частина – ціле», це не «автономна» сфера життєдіяльності, це «зріз» усього суспільства з усіма сферами суспільного життя (релігія, політика, культура тощо). По аналогії фінансові системи теж не частини економіки, а «пронизують» не тільки всю економіку, але і все суспільство в цілому. Всі суспільні зміни (трансформації) завжди в тій або іншій мірі фінансіалізуються, а розвиток самої економіки завжди відбувається під впливом та на основі чинників релігії, політики, у широкому сенсі – культури.

Ще один постулат – визначальна роль і центральне місце людини в економіці та у фінансових системах. Виглядає досить абстрактно, але у будь-якій проблематиці треба протягувати цю ідею і теоретично, і практично тому, що сутнісно і економіка в цілому, і фінанси – це відносини між людьми як різними суб’єктами. Вивчення моделей поведінки людей в різних ролях в економіці та фінансах – ключове завдання науки.

Фінансово-грошовий механізм (наша парафія в науці) в історії людства розбудовувався спочатку власне в економічній сфері, але поступово в рамках історичної еволюції людства поширювався на всі інші сфери життєдіяльності людей та перебрав на себе функції управління всім суспільством, наш предмет науки суттєво «розширився», а тому і духовно ціннісна сфера «заходить» в нього.

В продовження попередньої думки – для нас гроші та фінанси, як впорядкований рух грошових фондів, – це визначальний професійний інструмент господарювання, найважливіша чинна, тобто для нас це суспільне благо по визначенню, а більш широко, в системі життєвих цінностей пересічної людини (а тут культурно-духовні універсалії людини, її моральність) гроші і фінанси набувають фетишизованого характеру, трохи іншого сенсу у розумінні реалізації природи людини, тобто найбільш функціонального в ній (людині).

Дивіться ширше за предмет нашої науки – саме тому що ми фінансисти, на нашу долю припадає на просто доводити той факт, що у сучасному світі

гроші і фінанси практично перетворилися у всезагальний регулятивний інструмент, який діє не тільки в економіці, але й у всіх позаекономічних сферах суспільного життя, але і намагатись і пояснювати цю роль у розкритті природи людини, а тому у прогнозуванні тенденцій трансформацій сучасного світоустрою та світосприйняття.

Не тільки фінансова наука, але й її теоретична база – економічна теорія – неспроможна сьогодні, в рамках пануючих постулатів науки, прояснити природу глобальних змін у тенденціях економічного розвитку описати та аргументовано прогнозувати домінанти суспільного розвитку.

Розробка нової наукової парадигми фінансово-економічної науки – це необхідність ставити в центр аналізу людину з усіма її когнітивними, конативними та психо-емоційними характеристиками, а сучасні тенденції розвитку світу демонструють невідповідність постулатів фінансової науки реаліям, і в науці – це є наслідком спотвореного уявлення щодо ролі і місця неекономічних чинників, серед яких морально-ціннісні, духовні аспекти, вплив культури у всіх її універсаліях є домінантними.

Потрібно шукати нові соціальні норми взаємодії та взаємопроникнення фінансів та позафінансових сфер життєдіяльності людей на базі універсального регулятивного значення грошей і фінансів.

Економічний принцип максимізації доходів чи корисності, а з іншого боку – моральні норми економічної поведінки, отже, необхідно пояснювати, що і як має бути відповідним історичним прогнозним тенденціям.

Логіка розвитку науки полягає в тому, що наявна парадигма (соціальна) повинна трансформуватись в антропоцентричну, де людина, її всебічний розвиток під впливом фінансових чинників, її (людини) поведінкові моделі повинні стояти в центрі науки. Історично – спочатку в науці інформація (до кінця XX ст.) почалась визнаватися як головний економічний ресурс, потім знання (як впорядкована та систематизована інформація) перебрали на себе роль такого ресурсу, а сьогодні не просто знання, а інтелект людини є визначальним ресурсом сучасної креативної економіки.

Такий логічний ланцюжок в історичній еволюції головного економічного ресурсу суспільства треба протягувати далі і на основі власне логіки, а не чогось іншого, ми приходимо до висновку, що в подальшій реалізації сутності людини як власне людини (це квінтесенция історичного процесу) на перший план виходить не інтелект (гомосапієнс), а моральність, тобто моральні зусилля людини обов'язково входять в предмет нашої науки, ми зобов'язані вводити в аналіз морально-етичні характеристики суб'єкта згідно логіки наукового аналізу.

Предметний простір нашої науки – це зсув від ВВП, добробуту, технологій, банківництва, страхування тощо до проблем всебічного розвитку людини, найбільш повної реалізації її сутнісної природи через творчий характер інтелектуальної праці та морально-етичні спроможності.

Ми науковці, а тому повинні бачити історичні перспективи нашого суспільства. Людські спільноти особливо в розвиненних країнах поступово, але достатньо швидко в історичних рамках переходять в епоху якісних змін характеру свого розвитку, скоріш за все відбуватиметься зміна каналу самого процесу еволюції (війни, Трамп, Китай, росія, але в першу чергу НТП, цифровізація) і зрозуміло, фінансово-економічних механізмів.

Фінансово-економічна думка, яка не спрямована на соціогуманітарні параметри втрачає не лише прагматику, власне фінансову ефективність, але і той духовно-ціннісний сенс, який взагалі супроводжує людину. Економічний і соціальне не розривні, сьогодні знання та інновації формують вартість кінцевого продукту, тобто соціальна компонента (людини, її розвитку) стає домінантною, а саме логіка наукового аналізу сучасних трансформацій фінансів веде до розуміння людино-центричності, до концепту антропологічних фінансів та моральної економіки.

Проблеми фінансиалізації економіки, вплив грошей на людину у XXI ст. вимагають в науці аналізу всіх позаекономічних чинників, соціокультурних норм, культурних універсалій. Парадоксально, формально за межами предмету нашої науки, але, моральні спроможності людини, які формуються саме духовністю і неможливі без неї, стають сьогодні реальним економічним, фінансовим, соціальним ресурсом, який катастрофічно втрачає суспільство т.з. «фінансової цивілізації».

Протидія – в науці та практичній політиці формування нової парадигми, нового світо сприйняття (світоустрою), в якому людина (не абстрактно) виступає центром світу.

Уся історична еволюція людства рухалась у напрямку розвитку людських спроможностей, самореалізації людини як власне людини, при цьому найбільш сутнісне у природі людини полягає не в розумі (інтелекті), а у духовно-ціннісному, тобто у моральному, і саме воно (моральне) має визначати фінансово-економічні взаємодії людей.

Сама логіка історії, а за нею і логіка наукового аналізу вимагають щоб моральні спроможності (зусилля) людини, її морально-етичні характеристики визнавались визначальним економічним та фінансовим ресурсом суспільства, який буде в майбутньому визначати розвиток економіки та суспільства, а тому антропоцентричні виміри в аналізі всіх явищ і процесів фінансової системи повинні домінувати в наукових дослідженнях».

Д.е.н., професор,
завідувач кафедри фінансів і кредиту
П.О. Нікіфоров

Легкоступ І.І.
к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НАУКОВА СПАДЩИНА П.О. НІКІФОРОВА ТА ДОРОГОВКАЗИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

Петро Опанасович Нікіфоров (9.08.1955 р. – 4.10.2025 р.) – видатний український економіст, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича з 2003 по 2025 роки. Його наукова діяльність охоплює понад чотири десятиліття і припала на період трансформації української економіки – від планової радянської системи до сучасної ринкової економіки, інтегрованої у світову фінансово-економічну систему.

Наукова спадщина П.О. Нікіфорова включає понад 200 наукових робіт з фінансової тематики, серед яких: монографії, статті у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, навчально-методичні праці. Проте, вплив на розвиток вітчизняної фінансової думки він здійснював і через підготовку молодих наукових кадрів, і через вдосконалення освітнього процесу на кафедрі фінансів і кредиту. Під його керівництвом захищено 10 кандидатських та 1 докторську дисертацію, підготовлено тисячі фахівців – фінансистів.

Першим вагомим науковим внеском стала його монографія 2002 року «Теорія та методологія регулювання грошового обігу» [1], в якій автор використовуючи ґрунтовний методологічний аналіз досліджує сутність грошового обігу, його еволюцію в перехідній економіці, взаємозв’язок з інфляційними процесами та роль держави в його регулюванні. Робота містить багатий емпіричний матеріал про грошовий обіг в Україні 1990-х — початку 2000-х років, аналіз помилок і досягнень монетарної політики НБУ, а також пропозиції щодо вдосконалення інструментарію регулювання. В цій монографії науковець виклав основні положення своєї докторської дисертації «Регулювання грошового обігу в умовах ринкової трансформації економіки», яку захистив у 2003 році.

Почавши свої дослідження із сфери монетарної політики, П.О. Нікіфоров пізніше розширив коло своїх наукових інтересів до інших актуальних тем, основними з яких були: координація фіскальної та монетарної політики, теорія публічних фінансів, поведінкові фінанси. За цими темами автор написав та видав такі підручники та посібники: «Фіскальна та монетарна політики: макроекономічний аналіз та інституційне середовище» (у співавторстві із Ткачем Є.В.), «Теорія публічних фінансів» (у співавторстві із Грешком Р.І. та Легкоступом І.І.), «Поведінкові фінанси» (у співавторстві із Маричем М.Г.).

Під керівництвом завідувача кафедри було видані підручники для бакалаврів та магістрів, а також ряд монографій, наведемо лиш деякі із них: «Сучасні тенденції інституціональних трансформацій фінансової системи України» (2018 р.), «Фіскальна та монетарна політика економічного розвитку

України» (2020 р.), «Фінансові інструменти сталого економічного розвитку: антропоцентричні виміри» (2025 р.). Щорічно кафедрою під його керівництвом проводились конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки». Наукова спадщина П.О. Нікіфорова становить фундаментальну основу наукової школи кафедри фінансів і кредиту ЧНУ імені Юрія Федьковича і є невід'ємною частиною вітчизняної економічної та фінансової думки першої чверті XXI століття.

Останній період своєї наукової діяльності П.О. Нікіфоров присвятив поведінковій економіці та розробці подальших шляхів розвитку фінансової науки. Свої думки він виклав у працях: «Зрушення у структурі сучасного фінансово - економічного знання як рух до нової парадигми науки» [2], «Роздумах філософсько-методологічного плану для застосування в колективній монографії» [3], навчальному посібнику «Поведінкові фінанси» [4].

Він вважав, що як сучасна фінансова наука, так і її теоретична база – економічна теорія, «неспроможна сьогодні, в рамках пануючих постулатів науки, прояснити природу глобальних змін у тенденціях економічного розвитку, описати та аргументовано прогнозувати домінанти суспільного розвитку» [3]. Причиною цього, на його думку, є ігнорування сучасною економічною наукою комплексу неекономічних чинників впливу на економічні явища та поведінку людини - етики, релігії, виховання, традицій, норм моралі, законів, – у широкому сенсі, – формальних та неформальних інститутів. У цьому його погляди були близькими до інституціоналізму – напряму в сучасній економічній науці.

Проте, П.О. Нікіфоров дивився на цю проблему ширше, він побачив у інституціоналізмі не стільки новий напрям економічної думки, скільки рух до нової парадигми фінансової науки, час якої настав. У останніх працях він окреслив свої думки щодо основних характеристик нової парадигми, які можна назвати дороговказами або ідеями подальшого розвитку науки про фінанси. Наведемо основні із них.

По-перше, якою повинна бути нова парадигма? Науковець вважав, що «наявна парадигма (соціальна) повинна трансформуватись в антропоцентричну, де людина, її всебічний розвиток під впливом фінансових чинників, її (людини) поведінкові моделі повинні стояти в центрі науки» [3]. Нову парадигму він назвав «антропоцентричною», поставивши людину з усіма її розумовими, творчими, психо-емоційними та морально-етичними характеристиками в центр економічних досліджень.

По-друге, в новій парадигмі автор відводив впливу культури на економічні процеси домінантне місце, тоді як попередня наукова парадигма вважала навпаки. Під культурою він розумів усі матеріальні та нематеріальні досягнення людства – науково-технічну, релігійну, літературно-музичну, філософську спадщину.

По-третє, у предмет фінансово-економічної науки він пропонує ввести морально-етичні характеристики суб'єкта економічної діяльності, оскільки без

їх пізнання неможливо зрозуміти його мотиви поведінки. «Вивчення моделей поведінки людей в різних ролях в економіці та фінансах – ключове завдання науки» [3].

По-четверте, нова наукова парадигма фінансів вимагає розробки нової методології досліджень, яка б могла забезпечити всебічне пізнання фінансової поведінки людей. Основою такої методології він запропонував синергетичний підхід як новий міждисциплінарний напрям науки. У методологію фінансово-економічного пізнання, на його думку, потрібно ввести методи інших соціогуманітарних наук (соціології, політології, психології тощо), і навпаки, методологія фінансово-економічної науки може збагатити інші соціогуманітарні науки [2, с. 15].

По-п’яте, на думку науковця в новій парадигмі фінансово-економічної науки трансформується сам предметний простір – «проблематика матеріального добробуту відійде на задній план, а всебічний розвиток людини, найповніша реалізація її сутнісної (онтологічної) природи через творчий характер інтелектуальної праці та морально-етичні спроможності буде виступати найбільш адекватним і фундаментальним принципом» [2, с. 19].

Розвиток науки і техніки, новітніх технологій робить суб’єктів фінансово-економічної діяльності більш відкритими у комунікаціях, а їх діяльність стає прозорою та підзвітною перед суспільством. У зв’язку із цим, розвиток науково-технічного прогресу ставить нові вимоги до людини – бути більш моральними та відповідальними перед собою та громадою. Тому, морально-етичні характеристики суб’єктів економічної діяльності поряд із інтелектом та підприємницькими здібностями, стають соціально-економічним капіталом суспільства та будуть визначати майбутні шляхи його розвитку.

Список використаних джерел

1. Нікіфоров П.О. Теорія та методологія регулювання грошового обігу. Чернівці: Рута, 2002. 327 с.
2. Нікіфоров П.О. Зрушення у структурі сучасного фінансово - економічного знання як рух до нової парадигми науки. *Фінансові інструменти сталого економічного розвитку: антропоцентричні виміри*: монографія / за заг. ред. П.О.Нікіфорова. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2025. С. 11-23. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/12613 (дата звернення 5.04.2026).
3. Нікіфоров П.О. Роздуми філософсько-методологічного плану для застосування в колективній монографії. Рукопис. URL: https://docs.google.com/document/d/187TSRGe_o2XgG_neYuy1GGUoAbnhnyn_/edit?usp=sharing&ouid=117449048756986801858&rtpof=true&sd=true (дата звернення 5.04.2026).
4. Нікіфоров П.О., Марич М.Г. Поведінкові фінанси: навч. пос. Чернівці: ЧНУ імені Ю.Федьковича. 2024. 176 с.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗМІНИ ТА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
Тематичний напрям 1

УДК 336.6(477)

Варналій З.С.
д.е.н., професор кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Фінансова система – це комплекс фінансово-економічних відносин та інституцій, через які здійснюються накопичення, розподіл, перерозподіл й використання грошових ресурсів. У монографії «Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи» авторський колектив аналізує теоретико-методологічні підходи та еволюцію фінансової системи України, виокремлюючи детермінанти загроз в умовах війни та визначаючи напрями подальшої розбудови фінансової системи в контексті євроінтеграції [5].

Найбільшою проблемою для публічних фінансів України є їх дефіцит, що включає дефіцит зведеного бюджету та державні гарантії (квазіфіскальний дефіцит), який зріс з довоєнних 4,8 % у 2021 році до 20,9 % у 2023 році тобто у 4,4 рази. Дефіцит, як справедливо підкреслювали П. Нікіфоров та І. Легкоступ, що перевищує п’яту частину ВВП є дуже небезпечним, оскільки підштовхує постійно робити державні запозичення, які в умовах високої інфляції (26,6 % за 2022 р. та 12,0 % за 2024 р.) призводять до боргової спіралі та сприяють накопиченню критичної суми державного боргу [4, с. 69].

В умовах російсько-української війни фінансова система України діє в особливому режимі, зосереджуючи зусилля на забезпеченні обороноздатності й соціальної стабільності. Попри надзвичайно складні обставини, фінансова система зберегла інституційну цілісність, функціональність та демонструє значний рівень адаптивності. Водночас зберігаються суттєві внутрішні ризики та загрози, що потребують постійного дослідження, моніторингу та реагування.

Головною загрозою фінансовій системі України, як і в цілому національній безпеці, на сучасному етапі є повномасштабна російсько-українська війна. Водночас, воюючи із зовнішнім ворогом, ми не повинні забувати і про внутрішні загрози та внутрішніх ворогів. Як зазначав китайський стратег і мислитель VI століття Сунь-Цзи, що побороти зовнішнього ворога не можливо, не поборовши внутрішнього. Вкрай негативний вплив на фінансову систему України мають внутрішні інституціональні загрози, які проявляються через внутрішні інституціональні деформації. Інституціональні деформації, на нашу думку, це якісні

викривлення інституціональних форм фінансової системи. Основними внутрішніми інституціональними деформаціями в Україні є: тіньова економіка, рейдерство, непродуктивний відплив капіталу (офшорізація), корупція та тіньова парадержава. Саме ці форми інституційних деформацій є найбільшими за обсягом, соціально-економічними наслідками та реальними загрозами для фінансової системи України [4].

Основною формою вияву інституціональних ризиків фінансової системи будь-якої країни є *тіньова економіка*. За офіційними даними, рівень тіньової економіки в Україні коливається в межах 30% ВВП, а за експертною оцінкою цей показник після початку повномасштабної війни зріс до 40-50% ВВП. Системними наслідками тінізації в Україні є: втрата дієвості фіскальних інструментів, марнотратство вкрай дефіцитних бюджетних ресурсів; втрата дієвості чинників грошово-кредитної політики через значний обсяг оборотів гривневої та валютної маси, що не підпадає під регулювання засобами банківською системою; подальше поширення тіньової зайнятості, зростання диференціації доходів населення; зниження рівня нагромадження в суспільстві та втратою інвестиційного потенціалу, відплив ресурсів з процесу суспільного відтворення (внутрішня та зовнішня міграція населення); гальмування переходу до інноваційної моделі розвитку у зв'язку з недостатнім розвитком інвестування та неефективним відтворенням людського капіталу [2].

Загрозливою інституціональною деформацією фінансової системи України також є *рейдерство,* як недружнє поглинання компаній і перерозподіл власності та корпоративних прав. Разом з тим, недружні поглинання «по-українськи» найчастіше зводяться до силових захоплень підприємств під прикриттям законних або псевдозаконних підстав. Щорічний обсяг таких «недружніх» захоплень в Україні сягає майже 3 тисяч.

Наступною важливою інституціональною загрозою фінансової системи України є *непродуктивний відплив капіталу (офшоризація*) – це операції, які мають протиправний характер або є неефективним для країни. До них належать операції з метою оптимізації умов інвестування, ухилення від оподаткування, легалізації коштів тощо. Основними каналами та схемами непродуктивного виведення капіталів є: операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності; інвестиційні операції; операції з цінними паперами; операції фіктивного страхування та перестрахування тощо [2]. За експертними оцінками, з початку 1990-х років з України в офшорні зони було виведено понад 180 млрд доларів, а за деякими окремими оцінками ця сума перевищує 200 млрд доларів. Глобалізація перетворила офшори на виклик національній безпеці, оскільки розмивання податкової бази підриває стійкість публічних фінансів. У цьому випадку деофшоризація є системою захисту суверенітету та фінансової системи держави, і виступає ключової складової фінансової стійкості держави. Для України деофшоризація є не лише вимогою міжнародної інтеграції, а й критичним інструментом збереження фінансової стійкості. Ефективна протидія офшорним схемам дозволить перетворити виведений капітал на інвестиційний ресурс для відновлення економіки [6].

Не менш важливою інституціональною деформацією фінансової системи, як і всієї України, є *корупція*. Водночас, слід зазначити, що в умовах глобальної економіки корупція не обмежена рамками окремих країн і набуває міжнародного масштабу. Протидія корупції є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, розв'язання якої для багатьох країн надзвичайно складна і важлива справа. У 2025 році Україна набрала 36 балів зі 100 в Індексі сприйняття корупції (CPI), посівши 104-те місце зі 182 країн, що демонструє незмінні позиції цього показника. Найбільш органічними інституційними умовами для унеможливлення корупції стають правова держава та правове суспільство, де правові норми мають бути нормами життєвої необхідності й моралі. Як соціальне явище корупція існує в певних інституціональних рамках, в яких економічні, фінансові, політичні, правові, соціальні процеси впливають на неї, а корупція, у свою чергу, чинить вплив на економіку, політику, право, суспільну психологію, ідеологію [3].

Вкрай небезпечною, специфічною та багаторівневою формою інституціональної деформації економіки України є *тіньова парадержава*. Тіньова парадержава, на нашу думку, є утворення макроекономічного рівня державного типу, в якому внаслідок високого рівня корупції та тінізації, державні послуги та суспільні блага розподіляються за ринковими принципами. У такому утворенні остаточно формуються та ефективно діють корупційні ринки державних послуг та суспільних благ. До тіньової парадержави включають ринки: адміністративно-господарських рішень, державних посад, кадрової політики, державних привілеїв, державної освіти та науки, державного захисту прав і свобод громадян, виборчу систему тощо. Інституціональним базисом існування та розвитку тіньової парадержави є високий рівень тіньової економіки та корупції. Саме «органічний сплав», з'єднання тіньової економіки та корупції, з одного боку є передумовою, а з іншого боку – наслідком (результатом) існування тіньової парадержави [3].

Протидія інституціональним деформаціям повинна мати комплексний характер. У питанні протидії мають об'єднатися виконавча влада, парламент, бізнес і громадськість. Головним чинником у цій справі є формування та реалізація «правил гри» та умов рівноправної конкуренції. Державна влада першою має продемонструвати принцип верховенства права, що значною мірою сприятиме подальшому розвитку фінансової системи держави та зміцненню національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. Інституційні деформації як загроза конвергенції України з країнами ЄС. Результати, перспективи і напрями конвергенції країн ЄС. Можливості для України. К., Центр Разумкова. 2024. С.11-13 https://lnk.ua/9wEgbKMbs
2. Варналій З.С. Загрози фінансовій безпеці України на сучасному етапі. Світові тенденції та перспективи розвитку фінансової системи України : зб. матер. IX Міжн. наук.-практ. конференції, 25–26 жовтня 2012 р. КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2012. 300 с. https://lnk.ua/bkS8fHW19
3. Варналій З.С. Інституціональні загрози фінансовій безпеці України та шляхи їх запобігання. Економічний вісник університету : зб. наук. пр. учених та аспірантів. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 34/1. С. 140-150. https://lnk.ua/ZIRegMoFX
4. Нікіфоров П., Легкоступ І. Вплив російсько-української війни на публічні фінанси в

Україні: стан та наслідки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 69. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-86
5. Фінансова система України: реалії, виклики, перспективи: монографія / І.О. Лютий, С.Я. Боринець, З.С. Варналій та інші; за ред. І. О. Лютого; Київ: 2023. 420 с.
6. Varnalii, Z., & Lozhechko, O. (2026). Mechanisms of deoffshorization in the system of protection of Ukraine's financial interests in the context of global transformations. *Current Problems of Sustainable Development, 3*(2), 85-93. https://doi.org/10.60022/3(2)-10S

УДК 330.341.42:336.22:330.34

Длігач А.О.
д.е.н., професор кафедри маркетингу і бізнес-адміністрування
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Ставицький А.В.
д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЯ ДЕТІНІЗАЦІЇ ТА НЕО-ІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: ПЕРЕХІД ВІД ФІСКАЛЬНОГО ТИСКУ ДО ЕКОНОМІЧНИХ СТИМУЛІВ

Станом на початок 2026 року тіньова економіка України продовжує посідати одне з провідних місць серед європейських країн. За оцінками Ernst & Young у рамках Global Shadow Economy Report (дані за 2023 рік, опубліковано у березні 2025 року), її частка становить 19,3 % ВВП [1]. Експертні оцінки, зокрема представників бізнес-спільноти та державних органів, вказують на вищі значення – від 30 % і більше, залежно від методології та секторальних особливостей. Фіскальні втрати держави від тіньових схем оцінюються в діапазоні 429–543 млрд грн на рік [2].

У контексті воєнного стану та завдань повоєнного відновлення традиційні підходи, орієнтовані виключно на фіскальний контроль і адміністративний тиск, продемонстрували обмежену ефективність. Це актуалізує необхідність розробки комплексної політики, яка поєднує детінізацію з механізмами стимулювання економічного зростання.

Рекомендації міжнародних інституцій, зокрема Світового банку, традиційно акцентують увагу на посиленні податкового адміністрування та контролю. Однак аналіз бізнес-середовища свідчить про певні недоліки такого підходу: переважання заходів контролю (за окремими оцінками – близько 70 % запропонованих інструментів) та недостатнє врахування низького рівня довіри до державних інституцій. Альтернативою пропонується модель «70/30», у якій 70 % зусиль держави спрямовується на створення економічних стимулів для легалізації діяльності, а 30 % – на контрольні механізми.

Запропонована економічна політика ґрунтується на п'яти ключових принципах:

1. Пріоритет стимулів над контролем: зниження транзакційних і податкових витрат легального бізнесу має зробити його економічно

вигіднішим порівняно з ризиками тіньової діяльності.

2. Поступовість реформування спрощеної системи оподаткування (ССО): зміни мають відбуватися без різких шоків, з урахуванням соціальної ролі ССО як інструменту підтримки самозайнятості та мікробізнесу.

3. Економічне бронювання як механізм детінізації ринку праці: в умовах мобілізації офіційне працевлаштування стає передумовою захисту кадрового потенціалу, створюючи потужний стимул для легалізації зайнятості.

4. Нео-індустріалізація: пріоритетний розвиток оборонно-промислового комплексу (ОПК) та сектору Defense Tech як мультиплікаторів для суміжних галузей економіки.

5. Інвестиційний податковий кредит (ITC): запровадження прямих податкових знижок (до 25 % від суми інвестицій) для підприємств, які здійснюють капітальні інвестиції в модернізацію основних засобів та виробниче обладнання.

Замість універсального запровадження ПДВ для всіх категорій малого бізнесу пропонується селективний підхід, орієнтований на сектори з високим ризиком ухилення від оподаткування:

- обов'язковий статус платника ПДВ для всіх ФОП, що здійснюють імпорт товарів (незалежно від організаційно-правової форми операцій);
- обов'язковий перехід на загальну систему оподаткування для ризикових сегментів торгівлі: побутова техніка, електроніка та одяг (товари тривалого користування);
- збереження спрощеного (ліберального) режиму для мікробізнесу у сферах першої необхідності: кав'ярні, продуктові магазини та дрібна роздрібна торгівля товарами повсякденного попиту.

Ключовим елементом стратегії є «Пакет довіри», що передбачає:

1. Amnesty Window – шестимісячний період одноразової легалізації активів і доходів без застосування штрафних санкцій та з гарантією захисту від податкових перевірок протягом наступних двох років.

2. Реформа навантаження на фонд оплати праці – перехід до єдиної (плоскої) ставки сумарного податкового навантаження на рівні 22–23 % (ЄСВ – 8 %, ПДФО – 10 %, військовий збір – 5 %), що зробить легальні виплати конкурентоспроможними порівняно з «конвертними» схемами.

3. Цифрові запобіжники – 100 % перехід на онлайн-реєстратори розрахункових операцій (РРО) та електронний інвойсинг у ризикових галузях з автоматизованим аналізом даних, що мінімізує суб'єктивне втручання податкових інспекторів.

За умови послідовного впровадження запропонованого пакету реформ у період 2026–2028 років прогнозується досягнення таких макроекономічних ефектів:

1. Скорочення частки тіньової економіки до 14–16 % ВВП.

2. Додаткові надходження до державного бюджету в обсязі 80–130 млрд грн щорічно.

3. Зростання частки капітальних інвестицій у ВВП до 16% (порівняно з

поточним рівнем близько 12 %).

4. Зниження ПДВ-compliance gap до рівня менше 18 % до кінця 2027 року.

Запропонована стратегія змінює парадигму взаємодії держави та бізнесу: легальна економічна діяльність перетворюється з формального обов'язку на раціональний вибір підприємців завдяки доступу до інструментів економічного бронювання, фінансових ресурсів та інвестиційних преференцій. Такий підхід, орієнтований на стимулювання, може забезпечити стале скорочення тіньового сектору та прискорення нео-індустріального розвитку України в умовах воєнного та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Shadow economy report 2025 / EY. – 2025. – Режим доступу: https://www.ey.com/content/dam/ey-unified-site/ey-com/en-gl/insights/tax/documents/ey-gl-shadow-economy-report-02-2025.pdf.
2. The budget losses from shadow economy schemes in Ukraine amount to UAH 429–543 billion per year / CASE Ukraine. – Режим доступу: https://case-ukraine.com.ua/news/the-budget-losses-from-shadow-economy-schemes-in-ukraine-amount-to-uah-429-543-billion-per-year/.

УДК 336.7 (477)

Кічурчак М.В.
д.е.н., професорка кафедри економіки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ: ДЕПОЗИТИ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 р. сформувало низку економічних викликів для розвитку банківського сектору. Це зумовлене тим, що банківський сектор опинився під впливом одночасних шоків, пов'язаних із руйнуванням інфраструктури, масштабним переміщенням населення, невизначеністю на валютного ринку та скороченням економічної активності. З огляду на це динаміка банківських депозитів домогосподарств належить до важливих індикатором стійкості банківського сектору України, оскільки вона відображає рівень довіри населення до банківських інститутів і забезпечує ліквідність, необхідну для кредитування економіки. Крім того, домогосподарства змінюють структуру заощаджень, переорієнтовуючись на більш безпечні та ліквідні фінансові активи, тоді як комерційні банки впроваджують нові сервіси, цифрові платформи та інструменти управління ризиками. У зв'язку з цим актуальним є проведення економічного аналізу стійкості банківського сектору України з урахуванням динаміки депозитів домогосподарств.

В контексті наукового дискурсу триває з'ясування головних закономірностей розвитку ринку банківських послуг в Україні, у тому числі й процесів залучення депозитів, що започатковане у попередніх дослідженнях.

Зокрема, було ідентифіковано специфіку структури ринку банківських депозитів домогосподарств після 2014 р. у розрізі валют та регіонів України [1]. Застосування багатофакторного регресійно-кореляційного аналізу дозволило детермінувати низку соціально-економічних чинників, пов'язаних із залученням депозитів домогосподарств до банківського сектору [2; 3]. Також встановлено регіональні виклики сталого розвитку в умовах триваючої війни [4], обґрунтовано роль депозитів у забезпеченні стабільності банківського сектора в Україні в умовах постійних воєнних шоків [5]. З огляду на це доцільно оцінити стійкість банківського сектора України з урахуванням поведінки домогосподарств щодо розміщення депозитів в банківських установах в умовах триваючої війни.

На основі побудованого багатофакторного регресійно-кореляційного рівняння з використанням корекції Ньюї-Веста можна стверджувати, що з імовірністю 94,3% зміни в обсягах депозитів домогосподарств в Україні під час повномасштабного вторгнення по'вязані із зміною облікової ставки, гривневими облігацій внутрішньої державної позики, які розміщено на первинному ринку, динаміки індексу споживчих цін та коливаннями валютного курсу [обчислено на основі 6]. Встановлено, що при збільшенні облікової ставки НБУ на 1% відбувається в середньому зменшення обсягу депозитів домогосподарств на 4,659 млн грн. Отриманий від'ємний коефіцієнт при змінній облікової ставки НБУ свідчить про те, що її підвищення у воєнний період не обов'язково стимулює зростання депозитів домогосподарств. Це може бути пов'язано з тим, що збільшення облікової ставки часто відбувається у відповідь на макроекономічні ризики та інфляційний тиск, що знижує схильність населення до заощаджень у банківському секторі.

У період війни частина заощаджень може переорієнтовуватися на державні боргові інструменти або інші активи, тоді як трансмісія процентної політики до депозитних ставок банків може відбуватися з певним часовим лагом. Водночас слід враховувати, що поведінка домогосподарств в умовах триваючої війни в Україні значною мірою визначається ще й рівнем макроекономічної та безпекової невизначеності. З огляду на це домогосподарства можуть поводитися достатньо обережно і віддавати перевагу й готівковій валюті. Відповідно, процентний канал монетарної політики у період війни може функціонувати з нижчою ефективністю, ніж у стабільних економічних умовах.

Отже, стійкість банківського сектору України у воєнний період з урахуванням динаміки депозитів домогосподарств перебуває під впливом монетарних, інфляційних та валютних чинників, а також інструментів державної боргової політики. Зміни в обсягах депозитів домогосподарств відображають реакцію населення не лише на трансформацію макроекономічних умов, а й на високий рівень безпекової невизначеності. У цьому контексті збереження довіри домогосподарств до банківського сектору України через механізм банківських депозитів стає важливим чинником підтримки його стійкості під час триваючої війни.

Список використаних джерел:

1. Кічурчак М.В. Ринок банківських депозитів домогосподарств в Україні: структурні та регіональні особливості. *Фінанси України*. 2020. № 8. С. 26–41. DOI: https://doi.org/10.33763/finukr2020.08.026.
2. Кічурчак М.В. Чинники залучення заощаджень домогосподарств на ринок банківських депозитів України: регіональний вимір. *Економічний простір*. 2020. № 161. С. 20–25. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-3.
3. Kichurchak M. Structural Changes in the Market of Bank Deposits of Households in Ukraine. *Finanse i Prawo Finansowe*. 2021. Vol. 1. № 29. P. 61–78. DOI: https://doi.org/10.18778/2391-6478.1.29.04
4. Kichurchak M., Paslavska I. The Regional Factors of Sustainable Development Amidst Wartime Challenges. Zrównoważony rozwój w zarządzaniu: Monografia / Red. Izabela Krawczyk-Sokołowska. Częstochowa: Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, 2023. S. 9–28. DOI: 10.17512/CUT/9788371939860
5. Kichurchak M. The resilience of Ukraine's banking sector amid the ongoing war: empirical evidence from household deposits. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2025. № 68. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/ves.2025.68.0.6811
6. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Національний банк України: офіційний сайт. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms.

УДК: 336.711:004.738.5(477)

Коваленко В.В.
д.е. н., професор, професор кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету

КООРДИНАЦІЯ ПОЛІТИК НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Еволюція фінансового ландшафту в умовах тотальної дифузії цифрових технологій детермінує необхідність реконцептуалізації фундаментальних засад функціонування монетарної влади. Сучасні виклики, що постають перед Національним банком України, вимагають не просто адаптації наявних інструментів, а створення принципово нової архітектури взаємодії між регулятором та суб'єктами цифрової екосистеми.

Для України, яка демонструє високі темпи цифровізації державних та фінансових послуг, питання адаптації політик НБУ набуває особливої гостроти. Посилення ролі фінтех-сектору та підготовка до впровадження е-гривні актуалізують необхідність перегляду наявних механізмів координації монетарної, пруденційної та валютної політик у напрямі їх алгоритмізації та технологічної конвергенції. Традиційна координація монетарної та фіскальної політик замикалася на макроекономічних показниках [10, 11]. Цифровізація додає третій вимір – технологічну стійкість [8].

В умовах цифрової економіки фінансова стабільність безпосередньо залежить від безперервності функціонування платіжних систем. Координація політик НБУ тепер має охоплювати не лише рівень відсоткових ставок, а й стандарти кіберзахисту критичної інфраструктури (рис. 1).

Запропонована концептуальна модель (рис. 1) базується на принципі синергії між традиційними монетарними інструментами та інструментами забезпечення операційної стійкості. На відміну від класичних підходів, де

кібербезпека розглядається як відокремлена технічна функція, у гібридній моделі вона інтегрована у механізм монетарної трансмісії.

Логіка функціонування моделі полягає у тому, що будь-яка зміна облікової ставки НБУ транслюється у реальну економіку через цифрові канали. Отже, операційна доступність цих каналів (uptime платіжних систем, захищеність транзакцій е-гривні) стає критичною умовою ефективності монетарного імпульсу. Якщо цифрова інфраструктура зазнає збоїв, то трансмісійний механізм блокується, що робить монетарну політику недієвою.

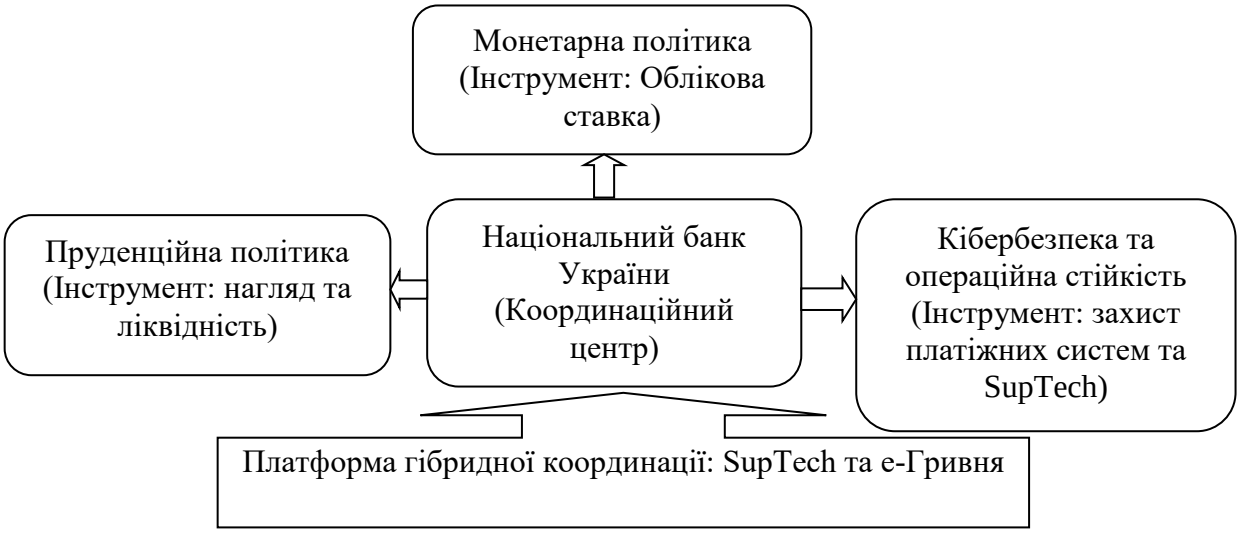

Рис. 1. Концептуальна модель гібридної координації політик НБУв цифровій економіці

Джерело: авторська розробка

Отже, координація політик здійснюється на базі єдиної цифрової платформи, де SupTech-інструменти дозволяють регулятору здійснювати предиктивний моніторинг стабільності системи у режимі реального часу.

Аналіз підходів провідних країн світу підтверджує світовий тренд на інтеграцію функцій нагляду та монетарного управління у єдині цифрові платформи. Це створює об’єктивні передумови для впровадження в Україні гібридних механізмів координації, які б поєднували високу швидкість транзакцій (досвід США), інноваційність приватного сектору (британська модель) та алгоритмічний контроль ліквідності (китайський досвід).

У процесі дослідження обґрунтовано, що діджиталізація фінансового сектору вимагає переходу від дискреційної до гібридної моделі координації політик НБУ. Запропонована концептуальна модель інтегрує технологічну стійкість у механізм монетарної трансмісії, де кібербезпека стає обов'язковою умовою стабільності. Встановлено, що ефективна координація політик НБУ в умовах цифровізації можлива лише за умови випереджального управління ризиками кібербезпеки та дезінтермедіації, що вимагає впровадження складних алгоритмічних обмежень та систем криптографічного захисту нового покоління.

Подальші розвідки мають бути спрямовані на детальне моделювання

впливу програмованих обмежень е-гривні на прибутковість комерційних банків та аналіз транскордонної сумісності е-гривні з цифровими валютами інших центральних банків (CBDC) у межах інтеграції до єдиного цифрового ринку ЄС.

Список використаних джерел:

1. Міщенко В., Науменкова С., Міщенко С. Проблеми координації монетарної та бюджетної політики в сучасних умовах. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 223-231. DOI: https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-41.
2. Штань М. Координація монетарної та фіскальної політики держави. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. DOI: https://doi.org/ 10.32782/2524-0072/2024-67-81.
3. Пантюхов А. Глобальна трансформація грошово-кредитної політики та перспективи впровадження CBDC в Україні. *Соціальний розвиток: економічні та правові питання*. 2025. № 6. С. 1-13. DOI: https:// doi.org/10.70651/3083-6018/2025.6.16.

УДК 336.64:658.15

Крупка М.І.
д.е.н., професор кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту ЛНУ імені Івана Франка
Бокало А.В.
здобувач першого рівня вищої освіти кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту ЛНУ імені Івана Франка

СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ РОБОТИ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Соціально-економічний розвиток національного господарства і його стабільність в глобальному розумінні тісто пов'язані із ефективною організацією фінансової роботи. В умовах сучасних викликів та загроз для стабілізації економічної ситуації в країні необхідне ефективно функціонуюче, надійне і розвинене підприємництво, яке спроможне брати участь у виконанні основних функцій фінансової системи держави. Сьогоднішній стан розвитку фінансового сектору підтверджує, що в умовах ринкової економіки вітчизняні підприємства мають значні можливості впливу на економічні процеси в країні. Саме тому ефективна фінансова робота в процесі діяльності є невід’ємною складовою системи управління та охоплює широкий спектр процесів, пов’язаних із формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, а також забезпечує безперервність виробничо-господарського процесу й спрямована на досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства в довготерміновій перспективі [3, с. 134-145].

Як зазначено у Положенні бухгалтерського обліку 4 «Звіту про рух грошових коштів» фінансова діяльність – це робота, яка призводить до зміни розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства [2], що є цілком доречним, проте не охоплює фінансування капітальних інвестицій, сплату податків, виплату дивідендів засновникам, здійснення амортизаційної політики, формування фінансових ресурсів тощо. Відповідно, досліджуване

поняття можна розглядати, як комплекс організаційних, планово-аналітичних і контрольних заходів, що реалізуються в процесі управління фінансами підприємства, а його зміст полягає у забезпеченні ефективного руху грошових потоків, оптимізації фінансових результатів та підтриманні фінансової рівноваги між активами і зобов'язаннями підприємства.

Ефективність організації фінансової роботи підприємств значною мірою залежить від дотримання основних принципів (табл. 1), до яких належать: принцип системності – полягає в аналізі фінансової діяльності підприємства як цілісної системи; плановості, що передбачає здійснення фінансової діяльності на основі попередньо розроблених фінансових планів і бюджетів; економічної доцільності – де всі фінансові рішення та операції підприємства мають бути обґрунтованими з позиції витрат і результатів; фінансового контролю – забезпечує безперервний моніторинг за формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства; створення відповідних фінансових резервів – формує фінансову безпеку внутрішнього середовища в умовах посилення рівня інфляції та нестабільності ринку.

Таблиця 1

Основні принципи фінансової роботи підприємств

Принцип	Характеристика
Системності	розгляд фінансової діяльності підприємства як цілісної системи, в якій усі елементи (доходи, витрати, фінансові ресурси, грошові потоки) є взаємопов'язаними та взаємозалежними
Плановості	здійснення фінансової діяльності на основі попередньо розроблених фінансових планів і бюджетів
Економічної доцільності	всі фінансові рішення та операції підприємства мають бути обґрунтованими з позиції витрат і результатів
Фінансового контролю	безперервний контроль за формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів підприємства
Фінансових резервів	забезпечує фінансову безпеку підприємства в умовах інфляції та нестабільного економічного середовища

Джерело: побудовано на основі [1].

Загалом принципи організації фінансової роботи підприємства є вкрай важливими, оскільки вони забезпечують впорядкованість економічних процесів, підвищують ефективність прийнятих управлінських рішень, знижують фінансові помилки, а їх дотримання сприяє ефективному використанню ресурсів, підтриманню фінансової стійкості та своєчасне виконання зобов'язань і як результат створює сприятливі умови для його сталого розвитку в довготерміновій перспективі на сучасному фінансовому ринку.

Сьогодні функціонування вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану характеризується посиленими динамічними кризовими явищами на міжнародному фінансовому ринку, що відображається у зміні фінансових показників діяльності, структурі капіталу, рівнях рентабельності та ліквідності. Фінансово-економічний стан суб'єктів господарювання впродовж 2023-2026 рр. формується під впливом високого рівня ризиків, структурної

трансформації національної економіки й поступової адаптації фінансового сектору до нових умов ринкового середовища [5, с. 45-52]. Проведений аналіз показників фінансових результатів підприємств України за останні роки (табл. 2) демонструє поступове їх зростання, що свідчить про швидку адаптацію відновлення від шокових станів, зокрема, у лютому 2022 р., хоча у 2025 р. спостерігається певне уповільнення прибутковості через зростання енергетичних витрат, підвищення вартості кредитних ресурсів. Проте в І кварталі 2026 р. індикатори фінансових результатів вказують на стабільність та їх часткову консолідацію.

Таблиця 2

Основні показники фінансових результатів вітчизняних підприємств впродовж 2023-2026 рр.

Показники	Роки			
	2023	2024	2025	2026*
Фінансовий результат до оподаткування, млрд грн.	776,4	947,3	905,0	980,0
Темпи зміни, %	-	+21,9	-4,5	+8,3
Частка збиткових підприємств на фінансовому ринку	22,0	22,1	24,4	23,0

Джерело: складено на основі [4]

**дані наведено на початок 2026 р.*

Впродовж досліджуваного періоду позитивна тенденція відображає відновлення зростання фінансових результатів вітчизняних підприємств, що супроводжувалось структурною перебудовою та підвищенням вимог до внутрішнього попиту на фінансовому ринку. Зменшення індикаторів прибутковості 2025 р. спричинено накопиченням ризиків зумовлених військовими діями на території України й макрофінансовими обмеженнями. З початком 2026 р. відбулося часткове відновлення показників прибутковості, що пов’язане із адаптацією стратегічного управління і стабілізацією операційних процесів підприємств в умовах сучасних викликів та загроз.

На наш погляд, сьогодні фінансова робота на кожному підприємстві виходить за межі традиційного обліково-контрольного функціоналу і перетворюється на інструмент його стратегічного розвитку. Ефективна організація фінансових процесів створює передумови для оперативного реагування на зміну макроекономічних параметрів, оптимізацію структури капіталу, збереження інвестиційного потенціалу та підтримання конкурентоспроможності підприємства навіть за умов нестабільності ринку. Удосконалення організації фінансової роботи сприяє формуванню фінансово стійкої, технологічно модернізованої та гнучкої системи, здатної забезпечити безперервність діяльності вітчизняних підприємств, ефективне використання ресурсів і стратегічну готовність до забезпечення економічного зростання в Україні.

Список використаних джерел:

1. Гриценко Л. Л., Дейнека О. В., Боярко І. М. Фінанси підприємств : практикум. — Суми : Університетська книга, 2015.

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 "Звіт про рух грошових коштів", затверджено наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999 р., із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства фінансів України № 1591 від 09.12.2011 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/ (дата звернення 0.01.2026 р.).
3. Фінансова безпека суб'єктів господарювання : Підручник / М.І. Крупка, Л.С. Яструбецька. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – 320 с.
4. Фінансові результати підприємств (Річна). Державна служба статистики України. URL: https://stat.gov.ua/uk/publications/finansovi-rezultaty-pidpryyemstv-richna (дата звернення 14.02.2026 р.).
5. Bondarenko S., Artyushyna R., Antonov V. Optimization of financial flows of the enterprise based on digital technologies. *Economic Annals-XXI***. 2023.** Vol. 201. P. 45–52.

УДК 336(477):004

Кужелєв М.О.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова трансформація національної економіки стала одним з чинників модернізації фінансової системи України в умовах воєнного стану. Вона впливає не лише на технології надання фінансових послуг, а й змінює систему економічних відносин, що виникають між державою, економічними суб'єктами господарювання та споживачами. Процеси цифровізації відбуваються в умовах макрофінансової нестабільності, дії військових ризиків та прагнення народу України до європейської інтеграції, що надає цим процесам особливого значення: з одного боку – це засоби зміцнення економічної безпеки в умовах гібридної війни, а з іншого – це інструментарій оптимізації економічних процесів.

Особливістю розвитку фінансової системи України є поєднання двох векторів трансформаційних перетворень – швидке впровадження цифрових фінансових рішень в інституційну архітектуру ринку та адаптація до стандартів Європейського Союзу. Звісно, що головним провайдером таких перетворень став Національний банк України, який серед основних стратегічних завдань розвитку декларує розвиток фінтех-екосистеми, імплементацію основних положень PSD2, посилення систем кібербезпеки тощо [1]. Це свідчить про те, що національна фінансова система взяла курс на перехід від традиційної моделі до цифрово інтегрованого фінансового середовища, в якому швидкість обігу даних і фінансових потоків, автоматизація прийняття стандартних рішень та захист від кіберризиків стає критично важливим фактором збереження національної економічної системи [2].

Основою будь-якої фінансової системи є платіжна інфраструктура та її здатність швидко і захищено обслуговувати платіжний обіг. В цьому контексті важливим етапом розвитку став перехід національної банківської системи на

міжнародний стандарт ISO 20022 та запуск нового покоління Системи електронних платежів СЕП-4, що дозволило перевести здійснення платежів в режим 24/7/365 [3]. Запровадження миттєвих платежів прискорює швидкість обігу грошей та сприяє зниженню трансакційних витрат та часових лагів, що в рамках національної економіки підвищує ліквідність компаній – це перехід від пакетної обробки платежів до стрімінгової моделі управління ліквідністю.

Зазначені процеси безпосередньо впливають на загальну архітектуру бюджетної системи. І один з таких напрямів змін – це розширення бази оподаткування через детінізацію економіки. Автоматичний обмін фінансовою інформацією та прозорість трансакцій спрощують процес адміністрування податків та дозволяють органам влади точніше прогнозувати касові надходження та оптимізувати видатки.

Водночас цифрова трансформація не тільки не усуває існуючі структурні проблеми, а й частково загострює їх та створює нові. Серед основних проблем можна виділити: нерівномірний доступ до цифрової інфраструктури (особливо в умовах блекаутів та на територіях в зоні бойових дій), дефіцит ресурсів для технічного оновлення інфраструктурних об'єктів, недостатня фінансова грамотність та цифрова нерівність населення, залежність від зовнішніх технологічних платформ та обмеженість провайдерів хмарних послуг [4]. Крім того, на перший план виходять питання кібербезпеки, які стають фундаментальним елементом фінансової стабільності.

В таких умовах стратегія розвитку фінансової системи України має враховувати наступні дії:

- регуляторна адаптація діючого законодавства до реалій воєнного часу, міжнародних стандартів та європейського права в контексті формування національних стандартів державного регулювання та захисту прав споживачів цифрових послуг;
- постійне оновлення протоколів цифрової операційної стійкості для формування надійної системи захисту від кіберзагроз;
- технологічна модернізація фінансової інфраструктури, яка передбачає інтеграцію цифрових сервісів в державні платформи та реєстри;
- формування інклюзивної цифрової екосистеми, яка здатна забезпечити доступність для всіх суб'єктів ринкових відносин, незалежно від їх доходу, місця проживання, релігії та ін.

Таким чином, цифрова трансформація економіки має сприйматися не як зовнішній фактор забезпечення стабільності національної фінансової системи, а як внутрішня передумова її ефективного розвитку. І головним драйвером цього розвитку має стати здатність держави та інших економічних суб'єктів забезпечити оптимальне співвідношення між інклюзивністю, стійкістю, інноваційністю та кібербезпекою. Розвиток фінансової системи України слід досліджувати як фундамент моделі повоєнного відновлення та інтеграції країни у єдиний європейський економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Розвиток фінтеху в Україні. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy/fintech2025

2. Нечипоренко А.В. Цифрова трансформація бюджетної системи України: стан, виклики та перспективи. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій.* 2025. №3(17). С. 376–384.
3. Упровадження стандарту ISO 20022. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/payments/project-iso20022
4. Кужелєв М. О. Цифровізація як чинник формування конкурентних переваг банківських установ на ринку споживчого кредитування України. *Науковий вісник Полісся*. 2025. № 2(31). С. 445-457. DOI: https://doi.org/10.25140/2410-9576-2025-2(31)-445-457

УДК 330:336.7

Поченчук Г.М.
д.е.н., професор кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

ЗМІНИ ФІНАНСОВОЇ ІНФРАСТРУКТРИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЗРОСТАННЯ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Цифровізація кардинально трансформує фінансову інфраструктуру, а нестабільність середовища зумовлює зростання ризиків та вимог до якості й адаптивності інститутів, що актуалізує дослідження зазначеної проблематики.

У загальному розумінні фінансова інфраструктура розглядається як багаторівнева система інститутів, технологій, правил і ринків, що забезпечують рух фінансових потоків, при цьому враховуються різні змістовні акценти: інституціональний – сукупність формальних і неформальних інститутів, що забезпечують функціонування фінансової системи; функціональний – виконувані функції та роль в економічній системі; системний – цілісна система взаємопов'язаних елементів, якій притаманні ієрархічність, взаємозалежність, стійкість; технологічний – технологічні платформи фінансових послуг; екосистемний – динамічна екосистема учасників; регуляторний – правове забезпечення та нагляд.

Цифрова трансформація впливає всебічно формуючи якісно нову фінансову інфраструктуру в першу чергу через швидкий розвиток сфери фінтех (fintech). Наукові визначення fintech еволюціонували від вузького технологічного терміну до комплексної екосистеми інновацій. Найбільш ґрунтовне визначення fintech у своїй роботі 2016 року «Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech» запропонував, а згодом вдосконалив в інших працях Патрік Шуффель (Patrick Schueffel), швейцарський дослідник з Fribourg School of Management. Він розглядає фінтех як нову фінансову індустрію, що виникає внаслідок застосування передових технологій для оптимізації фінансових послуг та продуктів [1]. Ключові елементи підходу:

- інновації, фінтех не просто покращує, а створює нові моделі (P2P lending, neobanks);
- технології, фокус на digital-native рішеннях (AI, blockchain, Big Data), які здійснюють дизруптивний вплив;
- галузь, акцент на цифрових рішеннях у фінансовій сфері;
- актори, нова індустрія фінтех-стартапів, компанії, а не технології.

У результаті відбувається зміщення від статичного трактування фінансової інфраструктури до динамічної моделі, де ключову роль відіграють дані, технології та мережеві ефекти, що потребує нових управлінських і регуляторних підходів.

Необхідність врахування регуляторної складової передбачає нормативне підґрунтя визначення фінтех. У законодавстві України термін «фінтех (fintech)» не має єдиного визначення, однак його зміст розкривається через норми, що регулюють платіжні послуги, електронні гроші, цифрові фінансові сервіси та віртуальні активи. Так, у ЗУ «Про платіжні послуги» (2021) фінтех описується через діяльність – надання фінансових послуг із використанням цифрових технологій: платіжні послуги, електронні гроші, відкритий банкінг (open banking), платіжні установи та fintech-компанії.

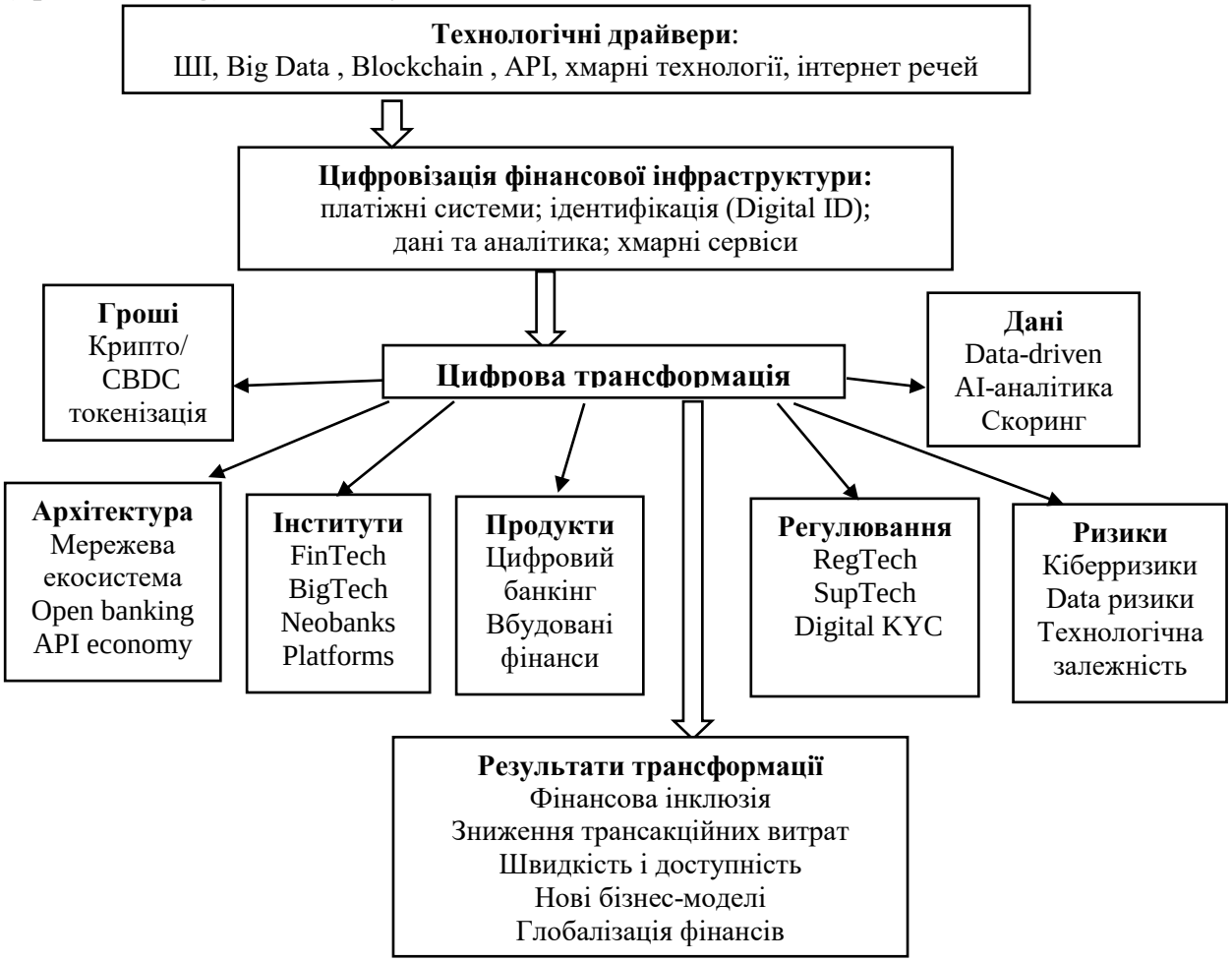

Рис. 1. Зміни фінансової інфраструктури

ЗУ «Про віртуальні активи» (2022) розширює фінтех на віртуальні активи, постачальників послуг, пов’язаних з ними, правовий режим операцій (криптоіндустрія, DeFi-елементи). У стратегіях розвитку фінансового сектору НБУ фінтех розглядається як інновації у фінансових послугах, цифровізація фінансового ринку та нові бізнес-моделі. Фактично нормативна регламентація фінтех в Україні охоплює всі складові підходу П.Шуффеля.

Цифровізація виступає фактором змін фінансової інфраструктури,

змінюючи архітектуру від ієрархії до платформ, зумовлюючи дезінтермедіацію (зменшення ролі посередників) та появу нових гравців (BigTech).

Аналіз трансформаційних змін фінансової інфраструктури під впливом процесів цифровізації дає змогу виділити основні тенденції фінтех та управлінські завдання в умовах VUCA та BANI світу (табл. 1).

Таблиця 1

Сучасні тенденції фінтех

Напрям	Зміст	Використання	Управлінський акцент
Штучний інтелект як ядро фінансових сервісів	Перехід від чат-ботів до agentic AI- систем, які самостійно приймають і виконують фінансові рішення	Кредитний скоринг, виявлення шахрайства, персоналізація фінансових рекомендацій	Підвищення ефективності процесів і зниження операційних витрат.
Вбудовані фінанси	Фінансові послуги інтегруються у нефінансові платформи (маркетплейси, apps). Банкінг «зникає» як окремий сервіс — стає частиною продукту	Banking-as-a-Service (BaaS) API-екосистеми	Перехід від продуктової до платформної бізнес-моделі.
Цифрові активи та блокчейн	Поширення технологій розподіленого доступу, розвиток криптовалют	stablecoins токенізація активів (нерухомість, фонди)	Необхідність балансувати між інноваціями та регуляторними ризиками
Розвиток WealthTech	Інвестиційні платформи для управління активами	AI-управління інвестиціями. Автоматизовані портфелі (robo-advisors) Персоналізація фінансових стратегій	Клієнтоорієнтованість і data-driven рішення.
Digital Lending (цифрове кредитування)	Процес надання кредитів із використанням цифрових технологій, де всі етапи (від заявки до видачі коштів) відбуваються онлайн без фізичної взаємодії	Швидке зростання онлайн-кредитування Використання альтернативних даних (поведінка, транзакції) Зростання обсягів цифрових позик	Автоматизація ризик-менеджменту та скорочення часу прийняття рішень.
Відкритий банкінг та API-економіка	Модель взаємодії, за якої компанії відкривають свої дані та функціональні можливості через API для інтеграції з іншими сервісами, формуючи цифрові екосистеми	Відкриті фінансові дані між банками та сервісами. Формування екосистем. Розширення партнерств між фінтехами та	Стратегія кооперації замість конкуренції.

		традиційними банками	
Посилення регулювання та RegTech	Нова модель фінансового нагляду, більш динамічна, базується на цифрових рішеннях	Розвиток RegTech і SupTech, посилення контролю за даними, цифрові KYC/AML	Управління ризиками стає ключовою функцією.

Сучасні тенденції фінтеху формуються у середовищі, яке водночас характеризується ознаками VUCA та BANI, що значно ускладнює процеси управління та стратегічного планування. Якщо VUCA відображає зростання нестабільності, невизначеності та складності фінансової системи, то BANI акцентує увагу на її крихкості, нелінійності та когнітивній складності.

У таких умовах традиційні управлінські підходи втрачають ефективність, поступаючись місцем адаптивним, гнучким і орієнтованим на стійкість моделям управління.

Ключовими компетенціями стають здатність працювати з невизначеністю, забезпечувати довіру, управляти складними системами та впроваджувати інновації з урахуванням ризиків.

Цифровізація фінансової інфраструктури радикально трансформує фінансову систему, перетворюючи її з ієрархічно організованої, банкоцентричної структури на відкриту, динамічну та технологічно інтегровану екосистему. Відбувається зміщення акцентів від інституцій до платформ, від продуктів до сервісів, від фізичних активів до даних як ключового ресурсу. Поряд із підвищенням ефективності, доступності та швидкості фінансових операцій зростає роль нових ризиків – кібернетичних, технологічних і регуляторних, що вимагає перегляду підходів до управління фінансовою системою як на рівні держави, так і на рівні окремих організацій.

Список використаних джерел:

1. Dimitrios Salampasis, Patrick Schueffel Research Handbook on FinTech. 2026. 458 p. https://www.elgaronline.com/edcollbook/book/9781035321421/9781035321421.xml
2. Gulati T, Singla A, Saini P (2025;), Digital finance in the era of digital transformation: a bibliometric analysis and systematic literature review. *Digital Transformation and Society*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. https://doi.org/10.1108/DTS-01-2025-0018
3. Dzhereleyko, S., Pysarenko, N. ., Poltinina, O. ., Nesterenko, O. ., & Kolomiiets, V. . (2025). Digital Economy and Its Effect on Financial Market Structures: Analyzing Key Trends And Future Opportunities. *International Journal of Accounting and Economics Studies*, 12(4), 747-759. https://doi.org/10.14419/9gya2n94
4. Кретов, Д., & Кретова, О. (2025). Перспективи цифровізації міжнародного фінансового ринку на сучасному етапі. *Вісник Сумського національного аграрного університету*, (1 (101), 20-24. https://doi.org/10.32782/bsnau.2025.1.4

УДК 336. 132

Прозоров Ю.В.
науковий співробітник відділу економічної теорії,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
Коляда Т.А.
к.е.н., професор кафедри фінансових технологій та бізнесу,
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА УВАГИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ БАНКІВСЬКОЇ ПІДТРИМКИ КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЙ У ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність фінансової, насамперед, банківської підтримки креативних індустрій як творчих інститутів розвитку надзвичайно зросла при підготовці програм післявоєнного відновлення постраждалих територій. Модернізація України повинна не реплікувати пострадянський довоєнний аграрно-сировинний стан структури економіки, а базуватися на нових принципах постіндустріальної мережевої економіки, що включає знання та інформацію, інформаційно-комунікаційні технології, глобальні мережі, цифрові платформи, інновації та креативність.

Ситуація досягнення межі різних аспектів креативності дає можливість прояву творчих здібностей особистості. У творчості людина проявляє свою діяльність, знаходячи своє покликання та самореалізацію. Цей діалектичний перехід важливий для індивіда, адже саме від творчої активності, мобілізації наявних і прихованих здібностей особистості залежить можливість виходу (або невиходу) за межі творчого потенціалу. У подоланні інституційних меж творча особистість здатна бачити не перешкоди, а можливості для розвитку себе як творчого суб'єкта. Гранична ситуація, як зараз в Україні, змушує креативних особистостей шукати нові шляхи об'єктивації свободи, що стимулює та якісно прискорює сам творчий процес. Сама творчість трактується сучасними дослідниками як можливість духу вирватися зі світу зовнішнього через подолання внутрішніх та зовнішніх меж, піднесення над нею. Усвідомлення позитивних моментів межі творчого потенціалу дозволяє особистості не занурюватися у творчу кризу або впадати в депресію, а шукати шляхи об'єднання креативних особистостей як локально – на рівні територіальних громад, так і глобально – без просторово-географічних меж – у цифровій взаємодії вироблення креативного продукту та здійснення продажів у мережі інтернет.

Таким чином, відбувається проактивне подолання поточної кризи діяльністю – способом активної дії, а не реактивно – шляхом реагування на над швидкі зміни у кон'юнктурі попиту та пропозиції товарів та послуг у цифровізованій «економіці уваги». Суть концепції економіки уваги: інформація взагалі, та особливо у мережі інтернет є надлишковою і при цьому доступною в необмежених кількостях, у той час, коли увага конкретної людини, що заходить до мереж лімітована «кількістю часу та енергії, які вона може присвятити перегляду контенту» [1]. Інформація наразі стала відносно дешевою, особливо та, що створюється та таргетується у онлайн режимі агентами ШІ та розповсюджується автоматизованими ботами, тоді як «ціна людської уваги» зросла набагато швидше з появою цифрових креативних індустрій, що генерують та продають контент на основі можливостей мереж.

Як підкреслюють економісти-дослідники з ООН, відповіддю провідних

гравців галузі стало впровадження нових технологій для автоматизації збору даних в Інтернеті та аналізу взаємодій і процесів користувачів, що отримало назву «Великі дані» і стало рушійною силою значної частини поточного інтернет-трафіку. Додавання штучного інтелекту (ШІ) для автоматизації Інтернету – що еквівалентно створенню сотень мільйонів нелюдських робочих місць у вигляді онлайн-роботів [2, с.1] – все більше долає обмеження в обробці даних. Ці просунуті технології управління контентом додали значну цінність даним, дозволивши створити абсолютно нові бізнес-моделі, зосереджені на даних, але також призвели до інформаційного перевантаження обчислювальних систем та користувачів. Доходи п’яти великих технологічних компаній – так званих «5 Big tech»: Alphabet/Google, Apple, Amazon, Meta/Facebook та Microsoft у 2021 році склали близько 1,4 трлн дол. США, а їхній прибуток за той же рік зріс на 55% [2, с.2].

Особливо цей трансформаційний процес прискориться при переході значної частини креативної економіки у Метавсесвіт – «простір віртуальної реальності, в якому користувачі можуть взаємодіяти з комп'ютерно-згенерованим середовищем та іншими користувачами» [2, с.11]. Згідно з Доповіддю GE про промисловий Інтернет, «економіка уваги» може додати від 10 до 15 трлн дол. США до світового ВВП протягом наступних кількох десятиліть. Економіка уваги інституційно змінила спосіб, у який людство споживає інформацію, яка стала новою нафтою 21 сторіччя.

Креативні індустрії є інноваційними по суті і тому потребують як заходів державної грантової підтримки, що надаватимуться з вже існуючих в Україні фондів підтримки та розвитку підприємництва [3], так і різноманітного фінансування – венчурного, банківського та за допомогою токенізації випуску цифрових фінансових інструментів акціонерного, боргового та гібридного типу [4, с.248]. Саме банки розвитку в Європейському Союзі здійснюють інвестиції у довгострокові проєкти, які сприяють безперервному, сталому зростанню, зокрема, креативної економіки, а також заохочення структурної трансформації країн-членів та кандидатів у члени ЄС до інноваційної економіки, Цілей сталого розвитку та Зеленого переходу [5, с.85]. Прийняття в Україні відповідного Закону «Про Національну установу розвитку» [6] та створення з 01.01.2026 року Національної установи розвитку на базі «Програми 5-7-9» ФРП стало формальним завершенням багато десятирічної інституційної трансформації державних розвиткових фінансових установ.

Без взаємодії з мережевими технологіями, вже неможливо повноцінно орієнтуватися у гібридному бізнес-середовищі цифрового простору-часу. Хоча це створює певні нові виклики, представники креативних індустрій в Україні можуть стати сильнішими за своїх колег-конкурентів з-за кордону, якщо зрозуміють механізми інвестування та фінансування у новій сфері та навчяться свідомо керувати своєю увагою та увагою клієнтів.

Список використаних джерел:

1. Комісаренко О. Людська увага як товар. Виклики так званої «економіки уваги». Vatican News. 18 вересня 2024 року. URL: https://www.vaticannews.va/uk/world/news/2024-09/oikonomia-57-ekonomika-uvagy.html

2. United Nations Economist Network. New Economics For Sustainable Development Attention Economy. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/attention_economy_feb.pdf
3. Про внесення змін до Порядку надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2025 р. № 1053. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-2025-%D0%BF#Text
4. Коляда Т.А., Прозоров Ю.В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність та перспективи застосування при відбудові постраждалих територіальних громад України. *Проблеми економіки*. 2024. № 2. С. 247-253. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-247-253
5. Прозоров, Ю.В., Свистун, А.О., & Березовик, В.М. (2025). Банк розвитку як посткризовий секторальний державний захід інституційного впливу на банківську систему України. *Фінанси України*, (1), 77-94. DOI: https://doi.org/10.33763/finukr2025.01.077
6. Про Національну установу розвитку: Закон України від 8 жовтня 2025 р. № 4622-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4622-20#Text

УДК 001.8:004.6

Харламова Г. О.
д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Наумова М. О.
к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Бедюх О. Р.
к.ф-м.н., старший науковий співробітник Науково-дослідної частини
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРСИСТЕНТНІ ІДЕНТИФІКАТОРИ (PIDS) ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЗОРОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ НАУКОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ*

* *Результати отримані в межах проєкту за реєстраційним номером 2023.03/0192 «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки» від Національного фонду досліджень України (НДФУ).*

В умовах воєнного стану та обмеженості бюджетних ресурсів, питання ефективного розподілу фінансування на наукові дослідження та відновлення академічного потенціалу набуває стратегічного значення. Сталий розвиток економіки неможливий без розбудови прозорої наукової екосистеми. Одним із ключових фінансово-технологічних інструментів такої розбудови є система персистентних ідентифікаторів (Persistent Identifiers, PIDs).

PIDs (DOI, ORCID, ROR, Grant IDs) виконують функцію «цифрового паспорта» для наукових об’єктів, дослідників та установ [1]. Їх впровадження має прямий економічний та стратегічний ефект для України:

1. Вони здатні посилити і технічно забезпечити прозорість та аудит фінансування. Використання Grant IDs дає змогу чітко відстежувати

результативність державних і міжнародних грантів. Це мінімізує ризики неефективного використання коштів і сприяє залученню іноземних інвестицій у науковий сектор завдяки підвищенню прозорості та підзвітності.

2. Вони є дзеркалом інституційної стійкості (англ. resilience). В умовах руйнування фізичної інфраструктури ідентифікатор DOI забезпечує збереження доступу до наукових результатів незалежно від зміни доменів чи серверів [2]. Це гарантує сталість «цифрового капіталу» країни.

3. Забезпечують глобальну видимість та інтеграцію. Використання ідентифікаторів установ (ROR) та авторів (ORCID) дає змогу українським університетам коректно відображатися в міжнародних рейтингах і наукометричних базах (Scopus, Web of Science). Це підвищує конкурентоспроможність української науки на світовому ринку освітніх і наукових послуг.

4. Ідентифікатори є ефективним інструментом у боротьбі з академічною недоброчесністю [2, 6]. Система PIDs є основою принципів «Integrity & Dignity» (доброчесності та гідності) в науці. Автоматичне відстеження цитувань через DOI унеможливлює маніпуляції з показниками впливовості, що є критично важливим для справедливого розподілу премій та державних надбавок.

Звіт [3], що підготовлений консалтинговою групою MoreBrains Cooperative на замовлення таких організацій, як Jisc (Великобританія) та ARDC (Австралія) став фундаментальним дослідженням економічної ефективності впровадження PIDs. Автори доводять, що автоматизація метаданих через ідентифікатори – це не витрати, а інвестиція, що підвищує прозорість фінансування (т.з. поворотні ROIs) [4]. У звіті показано, що використання PIDs (наприклад, ORCID і DOI) дає змогу заощаджувати тисячі людино-годин щороку, які раніше витрачалися на ручне введення даних.

Впровадження PIDs – це не просто IT-завдання, а фінансовий інструмент, що [3]:

1. Знижує корупційні ризики при розподілі грантів.
2. Автоматизує фінансову звітність.
3. Підвищує інвестиційну привабливість української науки для міжнародних донорів (через видимість у ROR та Crossref). Crossref активно просуває ідентифікатори грантів (**Grant IDs**), що дає змогу урядам бачити прямий ROI (Return on Investment): скільки публікацій та патентів було отримано за кожну витрачену гривню або долар [5].

Отже, інтеграція PIDs у національну систему управління наукою є не лише технічним завданням, а складником фінансової стратегії сталого розвитку, що забезпечує перехід від «видимості» до «впливовості» українських наукових видань та установ у глобальному просторі.

Список використаних джерел:

1. National PID strategies: What, why, how – and where next? *Research Data Alliance (RDA)*. 2023. 6 p. URL: https://www.rd-alliance.org/wp-content/uploads/2023/06/National-PID-strategies-white-paper.pdf
2. Meadows A. No One Size Fits All: The Case for Taking a National Approach to PID Adoption. *The Scholarly Kitchen*. 2025. April 10. URL: https://scholarlykitchen.sspnet.org/2025/04/10/no-

one-size-fits-all-the-case-for-taking-a-national-approach-to-pid-adoption/
3. Brown J., Jones P., Meadows A., Murphy F. Incentives to invest in identifiers: A cost-benefit analysis of persistent identifiers in Australian research systems. *Zenodo*. 2022. September 30. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.7100578.
4. Brown J., Jones P., Meadows A., Murphy F. The case for investment in a UK persistent identifier strategy: Resilience, insight, and leadership in global research and innovation (Version v2). *Zenodo*. 2022. February 8. URL: https://doi.org/10.5281/zenodo.6012367.
5. Open Funder Registry (OFR). *Crossref*. URL: https://www.crossref.org/services/funder-registry/
6. Положення про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. URL: https://bit.ly/40mgmHP

УДК 336.71:004.738.5

Білецький А. Б.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Демчишак Н.Б.
д.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВІДКРИТИЙ БАНКІНГ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Цифрова трансформація фінансового сектору потребує нової моделі взаємодії між банками, небанківськими установами та фінтех-компаніями. У сучасних умовах конкуренція зміщується від володіння окремим банківським продуктом до здатності швидко створювати зручні, персоналізовані та інтегровані сервіси. Саме тому відкритий банкінг варто розглядати як основу розвитку ринку фінтеху в Україні, що змінює правила доступу до даних, пришвидшує інновації та формує передумови для появи нових бізнес-моделей і прогресу фінтех-стартапів.

Зауважимо, що нормативну основу для цього процесу сформовано Законом України «Про платіжні послуги», який відкрив можливість для функціонування нових учасників платіжного ринку та надання нових видів сервісів [1]. Подальшим системним кроком стало затвердження Положення про відкритий банкінг в Україні постановою Правління Національного банку України від 25.07.2025 р. № 80. Документ набрав чинності з 01.08.2025 р., окремі його норми вступлять у силу з 01.08.2026, а надавачам платіжних послуг з обслуговування рахунків надано п’ять місяців для приведення діяльності у відповідність до нових вимог [2]. Згідно Концепції відкритого банкінгу НБУ він розглядається як структурований і безпечний обмін даними через API, який має сприяти підвищенню конкуренції, поліпшенню якості послуг, зниженню їх вартості, розвитку інклюзії [3, с. 4].

Ключова перевага відкритого банкінгу для фінтех-ринку полягає у зниженні бар’єрів входу на ринок. Якщо раніше банки фактично монополізували інформацію про рахунки, транзакції та поведінку клієнтів, то в новій моделі

авторизовані сторонні надавачі платіжних послуг можуть отримувати доступ до визначеного користувачем обсягу даних і створювати на цій основі власні продукти [2]. Це розширює можливості для розвитку сервісів агрегування рахунків, застосунків для управління особистими фінансами, інструментів для порівняння фінансових продуктів, сервісів ініціювання платежів, а також рішень для автоматизації фінансових процесів малого і середнього бізнесу. Таким чином, відкритий банкінг підвищує не лише кількість потенційних учасників ринку, а й швидкість упровадження інновацій, оскільки технологічні компанії можуть концентруватися на клієнтському досвіді та аналітиці, маючи доступ до інформації через API.

Для України така модель є своєчасною, оскільки ринок уже демонструє високу готовність до споживання цифрових фінансових сервісів. За даними Національного банку України, у 2024 році українці здійснили 8 184,8 млн безготівкових операцій з платіжними картками на суму 4 243,5 млрд грн, а частка безготівкових операцій у загальній кількості карткових операцій становила 94,6 % [5]. Це означає, що поведінка споживачів уже сформувала попит на швидкі й дистанційні фінансові рішення. Додатково цей тренд посилюється стратегічним курсом НБУ на формування повноцінної фінтех-екосистеми та розвиток доступних цифрових послуг [4]. Отже, відкритий банкінг в Україні є логічним продовженням ширшої цифрової модернізації фінансового сектору, яку на наш погляд, достатньо успішно підтримує своїми ініціативами НБУ як регулятор.

Водночас позитивний ефект відкритого банкінгу не є автоматичним. НБУ виокремлює ризики конфіденційності та безпеки даних, несанкціонованого доступу, шахрайства та кіберзагроз [3, с. 16]. Для українського ринку додатковими викликами можуть стати нерівномірна технологічна готовність банків і небанківських установ, витрати на побудову API-архітектури, а також недостатня обізнаність щодо механізму надання згоди на доступ. Тому практична цінність відкритого банкінгу залежатиме від уніфікації технічних стандартів, надійної автентифікації, прозорого управління згодою користувача і реального захисту персональних даних. При цьому проблемою може бути надання доступу до даних користувачів за одночасного забезпечення потрібного рівня конфіденційності, що очевидно залишається дискусійним питання, яке слід вирішити.

Отже, відкритий банкінг є одним із чинників розвитку ринку фінтеху в Україні, оскільки має створити основу для посилення конкуренції, появи нових цифрових сервісів і поглиблення інтеграції між традиційним фінансовим сектором та технологічними компаніями і фінтех-стартапами українських розробників. Його значення полягає не лише в оновленні платіжної інфраструктури, а й у зміні логіки функціонування фінансового ринку – від закритої моделі до моделі відкритої взаємодії. При цьому потрібно вирішити проблеми належної технічної стандартизації, якісного регулювання та збереження довіри користувачів для того, щоб відкритий банкінг став передумовою якісного оновлення фінтех-ринку України, зокрема з огляду на перспективи формування останнього як під час війни, так у період післявоєнного

відновлення й зростання запиту на інноваційні рішення.

Список використаних джерел:

1. Про платіжні послуги : Закон України від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1591-20 (дата звернення: 01.04.2026).
2. Про затвердження Положення про відкритий банкінг в Україні : постанова Правління НБУ від 25.07.2025 р. № 80. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/v0080500-25 (дата звернення: 04.04.2026).
3. Концепція відкритого банкінгу. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Open_banking_conception_NBU_2023.pdf (дата звернення: 02.04.2026).
4. Fintech development in Ukraine. URL: https://bank.gov.ua/en/about/develop-strategy/fintech2025 (дата звернення: 02.04.2026).
5. Cashless Payments Dominated Card Transactions in 2024. URL: https://bank.gov.ua/en/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami (дата звернення: 02.04.2026).

УДК 336.71:004.738.5

Вітюк Е.Г.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – ***Кучерівська С. С.***
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕЛЕКТРОННИЙ БАНКІНГ В УКРАЇНІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ, КОНКУРЕНТНІ СТРАТЕГІЇ ТА БАР'ЄРИ РОЗВИТКУ

Електронний банкінг як провідна форма взаємодії фінансових інститутів із клієнтами в умовах цифровізації економіки пройшов шлях від додаткового сервісу до безальтернативного стандарту банківського обслуговування. Період 2021–2025 років став для України етапом стрімкої трансформації, зумовленої як глобальними технологічними трендами, так і специфічними внутрішніми викликами – воєнним станом, міграційними процесами та необхідністю забезпечення безперервності платежів у кризових умовах.

Однією з головних тенденцій цього періоду в Україні є завершення переходу до моделі Mobile First. Станом на початок 2026 року частка безготівкових операцій за кількістю досягла 95,5%, а за сумою – 65,4% [1]. Кількість токенізованих карток (NFC) зросла до 20,7 млн, тобто токенізованою є кожна третя активна платіжна картка. Приблизно 98% від кількості та суми безготівкових операцій у торговельній мережі здійснювалися з використанням безконтактної або NFC-технології, що остаточно закріплює перехід до «безгаманцевої» моделі розрахунків. Кількість платіжних терміналів зросла до 558,6 тис., що на 31% перевищує довоєнний рівень 2021 року, тоді як мережа банкоматів стабілізувалася на рівні 15,7 тис. од.

Аналіз ринкового середовища дозволяє виділити дві провідні конкурентні стратегії на прикладі лідерів – АТ КБ «ПриватБанк» та monobank. ПриватБанк реалізує екосистемний підхід, інтегруючи фінансові операції з

адміністративними та комунальними сервісами. Завдяки мережі Power Banking банк демонструє високу стійкість у періоди блекаутів та забезпечує питому дохідність ≈1 478 грн/рік на одну активну картку. Однак лише 13,6 млн із 31,5 млн його активних клієнтів користуються мобільним застосунком, що свідчить про «гібридну» модель обслуговування. Натомість monobank (необанк на базі АТ «Універсал Банк») фокусується на віральному зростанні через гейміфікацію («Банка»), спрощену ідентифікацію через «Дію» та внутрішній маркетплейс. Його аудиторія застосунку (10,2 млн) практично дорівнює кількості активних карток, що підтверджує модель «mobile-only». Попри вищу динаміку залучення клієнтів, необанк має нижчу питому дохідність (≈886 грн/рік) та зберігає стратегічну залежність від стабільності телекомунікаційної інфраструктури [2].

Динамічний розвиток галузі супроводжується системними викликами. Насамперед, це трансформація кіберзагроз: у 2025 році близько 80% злочинів у фінансовому секторі припали на схеми, пов'язані з маніпуляціями клієнтами (соціальна інженерія), тоді як традиційних «зломів» рахунків було лише 20%. За даними НБУ, кількість безготівкових шахрайських операцій зросла до 310–340 тис., а збитки сягнули 1,4–1,6 млрд грн [3]. Технічні засоби захисту виявляються безсилими проти психологічного тиску на клієнта. Крім того, розвиток сектору стримується регуляторними обмеженнями НБУ: з червня 2025 року діють ліміти на P2P-перекази до 100 000 грн на місяць та не більше 30 транзакцій, що створює бар’єри для волонтерської діяльності та стимулює часткове повернення до готівки.

Отже, електронний банкінг в Україні перебуває у фазі зрілості, сформувавши, фактично, дуополію інфраструктурної та клієнтоцентричної моделей, однак потребує нейтралізації загроз соціальної інженерії, гармонізації регуляторного тиску та забезпечення технологічної інклюзивності для всіх верств населення.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Платіжна інфраструктура та платіжні картки, 2025 рік. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/platijna-infrastruktura-ta-platijni-kartki-2025-rik (дата звернення: 07.04.2026).
2. Фінансова звітність. АТ «УНІВЕРСАЛ БАНК» – Партнер сьогодні. Партнер назавжди. URL: https://www.universalbank.com.ua/financial-reports (дата звернення: 07.04.2026).
3. Економічна правда. Як убезпечитися від онлайн-шахраїв. Економічна правда. URL: https://epravda.com.ua/finances/top-shahrayski-shemi-2025-roku-yak-zahistiti-kartku-y-uniknuti-blokuvannya-816512/ (дата звернення: 07.04.2026).

УДК 336:330.34

Грановська І.В.
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Грановський О.С.
аспірант 3 року року навчання

спеціальності фінанси, банківська справа та страхування
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Шляга М. В.
студент другого рівня вищої освіти
спеціальності фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ІНСТИТУЦІЙНІ ТА ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку економіки України характеризується глибокими структурними диспропорціями, спричиненими воєнними діями, руйнуванням виробничої та соціальної інфраструктури, а також зниженням інвестиційної активності. За оцінками міжнародних організацій, потреби у відновленні економіки України є безпрецедентними та потребують системного підходу до мобілізації фінансових ресурсів [2].

Водночас ключовою передумовою ефективного відновлення виступає не лише обсяг фінансування, але й якість інституційного середовища, яке забезпечує ефективний розподіл ресурсів, прозорість та підзвітність їх використання [1].

Стале відновлення економіки України слід розглядати не як короткостроковий процес ліквідації наслідків кризи, а як довгострокову трансформацію економічної системи на засадах стійкості, інклюзивності та екологічної збалансованості [6]. Такий підхід передбачає зміну парадигми економічної політики - від реактивної до проактивної, що базується на стратегічному плануванні та ефективному інституційному забезпеченні.

Інституційні інструменти відіграють базову роль у формуванні умов для економічного відновлення, оскільки саме вони визначають «правила гри» для всіх економічних агентів. Емпіричні дослідження міжнародних організацій свідчать, що країни з вищим рівнем інституційної якості демонструють значно швидші темпи післякризового відновлення та ефективніше залучають інвестиційні ресурси [1]. Це зумовлено зниженням трансакційних витрат, підвищенням рівня захисту прав власності та зростанням довіри до державних інститутів.

У цьому контексті особливого значення набувають:

– інституційна стабільність та передбачуваність економічної політики;

– цифровізація державного управління як інструмент зниження корупційних ризиків;

– імплементація європейських стандартів регулювання.

Недостатня ефективність інституційного середовища призводить до втрат частини фінансових ресурсів, їх нецільового використання та зниження мультиплікативного ефекту державних витрат.

Фінансові інструменти забезпечують ресурсну базу відновлення, проте їх

ефективність прямо залежить від якості інституційної підтримки. За оцінками міжнародних експертів, загальні потреби у відновленні України вимірюються сотнями мільярдів доларів, що об'єктивно перевищує можливості державного бюджету [2]. Це зумовлює необхідність диверсифікації джерел фінансування.

Узагальнюючи існуючі підходи, доцільно виокремити багатоканальну модель фінансування відновлення:

$$F=B+I+M+P \quad (1)$$

де: F – загальний обсяг фінансових ресурсів;

B – бюджетні ресурси;

I – приватні інвестиції;

M – міжнародна фінансова допомога;

P – ресурси публічно-приватного партнерства.

Взаємодія складових має не адитивний, а мультиплікативний характер. Зокрема, кожна гривня міжнародної допомоги за умови ефективних інституцій може стимулювати додаткове залучення приватного капіталу, що значно підвищує загальний ефект фінансування.

Бюджетні інструменти виконують стабілізаційну функцію та забезпечують фінансування критично важливих сфер, зокрема соціального захисту та інфраструктури [4]. Водночас їх можливості є обмеженими через високий рівень дефіциту бюджету та боргове навантаження.

Міжнародна фінансова допомога виступає ключовим джерелом ресурсів на початковому етапі відновлення, однак її ефективність залежить від здатності держави забезпечити прозорість та підзвітність використання коштів [2]. У протилежному випадку виникають ризики зниження обсягів фінансування у майбутньому.

Особливого значення набуває залучення приватних інвестицій, що забезпечують довгострокову основу економічного зростання. Проте їх активізація можлива лише за умов:

- макроекономічної стабільності;
- гарантій захисту інвестицій;
- ефективного функціонування судової системи.

У цьому контексті механізми публічно-приватного партнерства виступають інструментом зниження інвестиційних ризиків та підвищення привабливості інфраструктурних проєктів [3].

Додатковим драйвером відновлення є інструменти сталого фінансування. Зокрема, ESG-орієнтовані інвестиції дозволяють не лише залучити фінансові ресурси, але й забезпечити структурну модернізацію економіки відповідно до європейських стандартів [7]. Практика розвинених країн підтверджує, що інтеграція ESG-принципів сприяє підвищенню довгострокової конкурентоспроможності економіки та зниженню системних ризиків [5].

Таким чином, ключовою умовою ефективного відновлення є не просто акумулювання фінансових ресурсів, а їх оптимальне поєднання в межах цілісної інституційно-фінансової моделі розвитку.

У результаті дослідження доведено, що стале відновлення економіки

України має базуватися на синергії інституційних та фінансових інструментів, взаємодія яких формує кумулятивний ефект економічного зростання. Тому відсутність узгодженості між інституційними реформами та фінансовими механізмами призводить до зниження ефективності відновлювальних процесів та втрати частини ресурсного потенціалу.

Обґрунтовано, що:

– інституційна якість виступає визначальним фактором ефективності використання фінансових ресурсів;

– диверсифікація джерел фінансування дозволяє мінімізувати макрофінансові ризики;

– інтеграція ESG-принципів забезпечує структурну модернізацію економіки.

Список використаних джерел:

1. OECD. *Financing a Sustainable Recovery*. Paris : OECD Publishing, 2023. 152 p.
2. World Bank. *Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)*. Washington, DC : World Bank, 2024. 198 p.
3. Про публічно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua (дата звернення: 01.04.2026).
4. Міністерство фінансів України. *Звіт про виконання Державного бюджету України за 2024 рік*. Київ, 2025. 87 с.
5. International Monetary Fund. *World Economic Outlook: Recovery and Sustainability*. Washington, DC : IMF, 2023. 210 p.
6. United Nations. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York : UN, 2015. 41 p.
7. European Commission. *Green Deal and Sustainable Finance Strategy*. Brussels, 2022. 64 p.

УДК 364.6

Кирилюк В.В.

к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Сучасний стан розвитку соціальної сфери в Україні перебуває на складному етапі її трансформації через воєнний стан та глобальні впливи. Державна політика у соціальній сфері повинна бути однією із пріоритетних, адже йдеться про соціальну стабільність суспільства та якість життя населення. Виходячи із цих тверджень, дослідження фінансових інструментів та їх використання в розвитку соціальній сфері набуває особливої актуальності та значення. Адже ефективне фінансування соціальних програм, пошук сучасних інноваційних підходів до залучення ресурсів та розвиток державно-приватного соціального партнерства створює стійку основу для розбудови якісної соціальної інфраструктури.

Воєнний стан суттєво змінив соціальну сферу України, спричинивши масштабну кризу через зростання бідності, масову міграцію (внутрішньо переміщені особи), руйнування інфраструктури та психологічні травми.

Водночас, це стимулювало консолідацію суспільства, розвиток волонтерства та адаптацію системи соцзахисту, яка тепер працює екстрено та безоплатно для постраждалих [1]. Раціональне управління фінансовими ресурсами, залучення нових інвестицій, розвиток державно-приватного партнерства та посилення міжнародної підтримки є важливими чинниками підвищення ефективності й доступності соціальних послуг для населення. Фінансування соціальної сфери посідає одне з ключових місць у бюджетній політиці України, адже сприяє реалізації державних соціальних гарантій і забезпечує підтримку різних верств населення.

Фінансові інструменти соціальної сфери – це механізми (бюджетні асигнування, страхування, гранти, пільгові кредити), що забезпечують фінансування освіти, охорони здоров'я, соцзахисту та розвитку інфраструктури. Вони включають як державні трансферти, так і приватні інвестиції, благодійні внески та інструменти соціального підприємництва. частка видатків на соціальні потреби у структурі державного бюджету свідчить про значну роль соціальної політики в умовах складних викликів, з якими стикається держава. У період кризових явищ особливої ваги набуває необхідність забезпечення належного рівня соціального захисту населення та підтримки найбільш уразливих категорій громадян.

Аналіз змін у частці соціальних видатків у бюджеті України демонструє тенденцію до поступового збільшення обсягів фінансування соціальної сфери. Це має важливе значення для збереження соціальної стабільності та підтримання належного рівня життя населення в умовах економічної нестабільності. Водночас важливим завданням державної фінансової політики залишається підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, спрямованих на реалізацію соціальних програм. Крім того, дослідження динаміки бюджетних витрат у соціальній сфері дає можливість простежити зміни у структурі розподілу фінансових ресурсів між основними напрямами соціальної політики, а також оцінити пріоритети держави у сфері соціального забезпечення. Це дозволяє визначити, наскільки наявний механізм фінансування відповідає актуальним потребам суспільства та сприяє соціально-економічному розвитку країни.

Важливим аспектом для сучасного розвитку соціальної сфери та її фінансової підтримки є поширення соціального підприємництва. Незважаючи на бурхливий розвиток сектора соціальної економіки в світі та зростаючу роль соціальних підприємств у боротьбі з бідністю, соціальною ізоляцією, соціальне підприємництво залишається майже непомітним в Україні. Незважаючи на те, що соціальні підприємства, як і раніше, скромні за масштабами, вони несуть відповідальність за зміну ставлення до так званої «соціальної політики» та надають можливості для мобілізації додаткових ресурсів у соціальній сфері шляхом розвитку підприємницького потенціалу та інновацій [2].

Таким чином, подальший розвиток соціальної сфери України потребує раціонального управління фінансовими ресурсами, активізації державно-

приватного партнерства, залучення міжнародної фінансової допомоги та впровадження сучасних інноваційних підходів до фінансування соціальних програм. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню ефективності соціальної політики та створенню умов для сталого соціально-економічного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Вовк С. О., Бадер А. В. Багатофакторний вплив війни на українське суспільство та громадян України: системний аналіз політичних, соціальних, психологічних і економічних складових. *Науковий журнал "Політикус"*. 2024. № 4. С. 30–37.
2. Плиса В.Й., Цюпка А.А., Мунтян Б.В. Інструменти фінансування соціального підприємництва в Україні. *Економіка та суспільство*. №61. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-69

УДК 004.9:338.27

Клєстов М.М.
аспірант, КНЕУ ім. В. Гетьмана

АНАЛОГОВЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СЕКТОРІВ ЕКОНОМІКИ ЧЕРЕЗ РЕПЕРНІ ПОДІЇ ТА ЗВАЖЕНИЙ ЧАСОВИЙ ЛАГ

Оцінка темпів інституційного розвитку секторів економіки є ключовим завданням стратегічного планування. Країни, що інтегруються у глобальні ланцюги вартості, проходять послідовні етапи ускладнення — від базових форм участі до формування зрілих інноваційних екосистем [4; 1]. Для прогнозування часових горизонтів таких структурних змін необхідні формалізовані інструменти кількісної оцінки відносної позиції країни на шляху інституційного розвитку.

Аналогове прогнозування (analog-based forecasting) — підхід, що ґрунтується на зіставленні траєкторії цільової країни з історичним досвідом країн-аналогів через систематичний добір релевантних подій та оцінювання темпорального зсуву [2; 3]. На відміну від агрегованих індексів, метод оперує конкретними інституційними віхами — державними програмами, регуляторними рамками, ринковими порогами — що забезпечує прозорість та змістовну інтерпретованість результатів. Метод є універсальним і може бути застосований до будь-якого сектору економіки; нижче він демонструється на прикладі ІТ-сектору як одного з найбільш задокументованих випадків послідовного інституційного розвитку.

Центральним елементом методу є **реперна подія** (anchor event) — структурна віха розвитку сектору, для якої можна зафіксувати рік настання в обох країнах, що порівнюються. Реперні події мають бути **парними**: подія в цільовій країні має функціональний аналог у референтній країні. Для забезпечення відтворюваності розроблено три критерії добору: C_1 **секторальність** — подія прямо відображає еволюцію досліджуваного сектору; C_2 **структурна глибина** — подія відповідає тривалому зсуву

інституційного середовища; C_3 **якість фіксації** — однозначне датування з точністю до року та наявність задокументованого першоджерела.

На основі критеріїв побудовано дискретну шкалу ваг: $w_j=3$ — виконуються всі три критерії; $w_j=2$ — C_2 і C_3 виконуються, C_1 частково; $w_j=1$ — C_1 виконується слабко. Для оцінки середнього часового лагу між секторами двох країн використано метод зважених найменших квадратів (WLS). Нехай для m парних подій зафіксовано роки настання t_j^{UA} та t_j^{REF} і ваги $w_j>0$. Різниця $\delta_j=t_j^{UA}-t_j^{REF}$ вимірює лаг для конкретної події. Оцінка середньозваженого лагу:

$$\tau^*=\frac{\sum_{j=1}^{m} w_j\,\delta_j}{\sum_{j=1}^{m} w_j} \qquad (1)$$

Якість оцінки контролюється зваженим MAE: низьке значення (менше одного року) свідчить, що різні типи інституційних подій дають узгоджену оцінку лагу.

Метод застосовано для пари Україна — Польща як приклад зіставлення інституційного розвитку IT-секторів у європейському контексті. На основі критеріїв C_1–C_3 сформовано набір із 8 парних реперних подій, що охоплюють: інституціоналізацію венчурного капіталу (Український стартап-фонд 2019 р. vs PFR Ventures 2017 р., $w=3$); інституційну підтримку IT-сектору та інноваційну податкову політику (Дія City 2021 р. vs Poland Business Harbour 2020 р. та IP Box 2019 р., $w=2$); порогові рівні IT-експорту ($w=2$); розвиток e-government (платформа «Дія» 2020 р. vs mObywatel 2017 р., $w=2$); програми акселерації ($w=1$); а також загальнополітичну подію європейської інтеграції ($w=1$). Часові лаги окремих подій варіюються від 0 до 13 років.

Застосування WLS до повного набору ($n=8$) дає $\tau^*=2{,}73$ року при $MAE=2{,}31$. Висока дисперсія свідчить про наявність подій-викидів. Для їх виявлення застосовано процедуру leave-one-out (LOO): послідовне виключення кожної події та перерахунок дисперсії. LOO-діагностика ідентифікувала подію «Європейська інтеграція» ($\delta=13$ років, $w=1$) як outlier, що порушує критерій секторальності C_1 — це загальнополітична подія. Після виключення якість оцінки суттєво покращилась: $\tau^*=2{,}0$ року, $MAE=0{,}86$ ($n=7$). MAE нижче за неусувну методологічну похибку дискретизації (±1 рік), що свідчить про високу узгодженість: сім різних типів інституційних маркерів дають близькі оцінки лагу.

Отриманий результат означає, що Україна в середньому відтворює інституційні та ринкові віхи IT-сектору на два роки пізніше за Польщу. Важливо, що τ^* вимірює саме **інституційний лаг** — середнє запізнення у відтворенні структурних кроків — а не загальне «відставання» сектору.

Запропонований метод реперних подій із WLS-оцінкою та LOO-діагностикою є відтворюваним інструментом для кількісного порівняння темпів інституційного розвитку секторів економіки. Формалізовані критерії добору та шкала ваг забезпечують прозорість без залучення експертного опитування. Метод не обмежений IT-сектором і може бути застосований для зіставлення інституційного розвитку будь-якого сектору — зокрема фінансового — за умови наявності парних реперних подій із

задокументованими першоджерелами. Перспективи подальших досліджень включають розширення набору країн-референтів та інтеграцію з індексними методами для перехресної валідації.

Список використаних джерел:

1. Andersson, D. E.; Andersson, Å. E. Phase transitions as a cause of economic development // Environment and Planning A: Economy and Space. – 2018. – Vol. 51, No. 3. – P. 670–686. – URL: https://doi.org/10.1177/0308518X18803112
2. Greene K. C.; Armstrong J. S. Structured analogies for forecasting // International Journal of Forecasting. – 2007. – Vol. 23, No. 3. – P. 365–376. – URL: https://doi.org/10.1016/j.ijforecast.2007.05.005.
3. Hyndman R. J.; Athanasopoulos G. Forecasting: Principles and Practice (2nd ed) — Section 4.4 “Forecasting by analogy” // OTexts. – 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://otexts.com/fpp2/analogies.html.
4. Paprotny, D. Measuring Central and Eastern Europe’s Socio-Economic Development Using Time Lags // Social Indicators Research. – 2015. – Vol. 127, No. 3. – P. 939–957. – URL: https://doi.org/10.1007/s11205-015-0991-9.

УДК 336.226.332.1

Кміть В. М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПОДАТКОВИХ ВЕКСЕЛІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ОПЕРАЦІЙ З ПІДАКЦИЗНИМИ ТОВАРАМИ

Податковий вексель виступає специфічним фінансовим інструментом, який слугує гарантією сплати акцизного податку та ПДВ. Його головна роль для економіки полягає у підтримці ліквідності підприємств через відтермінування реальних грошових виплат до бюджету.

При проведенні підакцизних операцій податковий вексель є важливим документом, який забезпечує виконання зобов'язань платників податків з акцизного податку. Він використовується як забезпечення сплати акцизного податку, що виникає при ввезенні або виробництві підакцизної продукції.

Особливості застосування податкових векселів при проведенні операцій з підакцизними товарами регламентуються положеннями Податкового кодексу України [1], окремими нормами Законів № 3173 [2] та №481 [3], а також Постановою № 475 [4], що впроваджені з 22 січня 2024 року з метою електронної простежуваності обігу підакцизних товарів.

Зокрема, підакцизні товари, на які застосовуються податкові векселі, можна поділити на такі підакцизні категорії:

–алкогольні напої: всі види спиртовмісної продукції, включно із спеціальною та промисловою тарою;

–тютюнові вироби та сировина: сигарети, сигари, тютюнова сировина та відновлений тютюн;

–рідини для електронних сигарет: картриджі, заправні контейнери та інші ємності;

–пальне: окремі категорії моторного пального, біодизелю, реактивного пального із визначеними ставками податку.

Мета використання податкових векселів – забезпечення сплати акцизного податку при ввезенні алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет, включно з операціями з їх розливу чи переробки.

Векселедержателем виступає контролюючий податковий орган (орган ДПС) за місцем реєстрації векселедавця, а векселедавцем є суб'єкт господарювання – виробник алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин для електронних сигарет, який отримує з акцизного складу таку продукцію чи ввозить на митну територію України.

Векселедержатель веде облік податкових векселів в електронній формі в журналі обліку погашення податкових векселів за формою, визначеною ДПС. Взяття на облік або відмова у взятті на облік податкового векселя здійснюються протягом трьох робочих днів з дня надходження такого векселя. Податковий вексель є звітним документом і підлягає обліку та зберіганню згідно з правилами та протягом строку, що встановлені для первинних бухгалтерських документів.

Вексель оформлюється у трьох примірниках:

– один – контролюючому органу за місцем реєстрації виробника;
– другий – контролюючому органу за місцем митного оформлення;
– третій залишається платнику податку.

Сума податку, зазначена у векселі, визначається за фактично ввезеними чи виробленими товарами та відповідними ставками податку. Податковий вексель може коригуватися за фактичними втратами продукції при зберіганні або транспортуванні.

Погашення векселя здійснюється частково при придбанні марок акцизного податку або, в разі формування унікальних ідентифікаторів продукції, протягом терміну дії векселя.

Кожен товар має свій «життєвий цикл» векселя. Це важливо для розрахунку податкового навантаження (табл. 1).

Таблиця 1

Деталізація за видами товарів та термінами дії

Категорія товару	Термін дії векселя	Особливість
спирт для алкоголю	до 90 днів	найсуворіший контроль, щоденні звіти акцизних постів
спирт для медицини	до 180 днів	довший термін через складність фарм-виробництва
спирт для біопалива	до 90 днів	стимулювання екологічного палива
тютюнові вироби та рідини для електронних сигарет	до 90 днів	гарантує виконання зобов'язання зі сплати акцизу за отримані марки акцизного податку
нафтопродукти (імпорт)	до 90 днів	застосовується при ввезенні для хімічної промисловості

На період воєнного стану держава встановила особливі правила взяття на

облік та погашення податкових векселів, а також підтвердження цільового використання підакцизних товарів/продукції [5]:

–на які встановили нульову ставку акцизного податку;

–які звільнили від оподаткування;

–на які встановили знижену ставку за умови їх цільового використання.

Так для взяття податкового векселя на облік векселедавець подає його до органу контролю (векселедержателя) за своїм основним місцем обліку. Якщо орган контролю не може взяти на облік податковий вексель через те, що запровадив простій або тимчасово не може виконувати свої повноваження у зв'язку з військовою агресією рф, податковий вексель можна подати на облік до ГУ ДПС за у Львівській області, яке тимчасово відповідає за облік податкових векселів платників податків, що перебувають на обліку в окремих органах ДПС, які тимчасово не можуть виконувати свої функції.

Таким чином, податковий вексель у підакцизних операціях виступає грошовим зобов'язанням, яке видається замість сплати податку «живими» грошима в момент отримання сировини, та виконує такі функції:

–кредитування: держава фактично надає виробнику безвідсотковий податковий кредит на період виробничого циклу;

–контролю: вексель дозволяє податковій службі відстежувати рух кожної літри спирту від заводу-виробника до пляшки на полиці;

–страхування: оскільки вексель підтверджується банком (авалізація), бюджет гарантовано отримає гроші, навіть якщо виробник збанкрутує.

Отож, впродовж 2026 року податковий вексель в операціях з підакцизними товарами залишається обов'язковим інструментом фінансового забезпечення сплати акцизного податку для алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин для електронних сигарет та окремих видів пального, а для практичного застосування важливо дотримуватися електронного оформлення, контролю за векселями та строків погашення, що забезпечує законність і прозорість таких податкових операцій.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Закон України від 29.06.2023 р. №3173-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3173-20#Text
3. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин для електронних сигарет та пального : Закон України від 19.12.1995 р. №481/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481/95-%D0%B2%D1%80#Text
4. Порядок випуску, обігу та погашення податкових векселів, які видаються до отримання з акцизного складу та до ввезення на митну територію України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.04.2024 р. №475. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2024-%D0%BF#Text
5. ДПС роз'яснила векселедавцям з акцизного податку особливості взяття на облік та погашення податкових векселів // Головбух, 2026. URL: https://buhplatforma.com.ua/news/30015-dps-rozyasnila-vekseledavtsyam-z-aktsiznogo-podatku-osoblivost-vzyattya-na-oblk-ta

УДК 657.6

Крамаренко І.В.
аспірант
Національний університет “Одеська політехніка”

ГЛОБАЛЬНІ СТАНДАРТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ: НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ АУДИТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі реформування державного управління в Україні внутрішній аудит набуває особливого значення як інструмент належного врядування, підзвітності, прозорості та ефективного використання державних ресурсів. Він не обмежується перевіркою дотримання норм і процедур, а спрямовується на оцінку якості управління, внутрішнього контролю та управління ризиками, а також надання керівництву рекомендацій для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Такий підхід відображають Глобальні стандарти внутрішнього аудиту, що набрали чинності 09 січня 2025 року та стали важливим орієнтиром для подальшого вдосконалення системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні [1; 2].

Актуальність впровадження Глобальних стандартів для України зумовлюється кількома взаємопов’язаними чинниками, серед яких: процес євроінтеграції та гармонізації управлінських механізмів із міжнародними підходами [1], зростання вимог до ефективності використання бюджетних коштів, надійності систем внутрішнього контролю, своєчасного реагування на ризики та запобігання втратам в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, фрагментарність чинного нормативно-правового регулювання внутрішнього аудиту в Україні та неповна адаптація до сучасної міжнародної моделі внутрішнього аудиту [3; 4].

Концептуальною особливістю нових Глобальних стандартів є сучасне розуміння внутрішнього аудиту як незалежної й об’єктивної діяльності з надання впевненості та консультування, спрямованої на створення, захист і підтримку цінності в організації. Саме акцент на цінності є однією з принципових концептуальних відмінностей нової редакції стандартів. Якщо попередні підходи нерідко сприймали внутрішній аудит переважно як інструмент контролю та виявлення порушень, то Глобальні стандарти формують ширше бачення: внутрішній аудит повинен не лише виявляти слабкі місця, а й допомагати організації працювати ефективніше, стійкіше до ризиків та більш результативно [2].

Не менш важливим є відхід від суто процедурного підходу до логіки принципів, вимог і професійного судження [2]. Це означає, що внутрішній аудит більше не зводиться до механічного виконання визначених етапів або перевірочних дій. Натомість він має ґрунтуватися на фундаментальних принципах професійної практики, високих етичних вимогах, обґрунтованому професійному судженні та належній якості аудиторської діяльності. Такий підхід забезпечує не лише формальну відповідність стандартам, а й реальну результативність аудиту.

Важливою особливістю Глобальних стандартів є їхня комплексна та інтегрована архітектура. В одному документі поєднано ті елементи, які раніше існували як окремі складові міжнародної професійної бази: мету внутрішнього аудиту, етичні орієнтири, принципи професійної практики, стандарти та підходи до їх впровадження. Відповідно, нова модель усуває фрагментарність і забезпечує цілісне бачення функції внутрішнього аудиту. Структура Глобальних стандартів охоплює п'ять взаємопов'язаних доменів, п'ятнадцять принципів і п'ятдесят два стандарти, кожен із яких включає вимоги, міркування щодо імплементації та приклади доказів відповідності. Саме така побудова дозволяє поєднати нормативну визначеність із практичною гнучкістю. Внутрішній аудитор отримує не лише правило, а й орієнтири щодо його практичної реалізації та розуміння того, які ознаки свідчитимуть про належне виконання вимог [2].

До ключових новацій Глобальних стандартів доцільно віднести: чітке формулювання мети внутрішнього аудиту як створення, захисту і підтримки цінності; збалансування надання впевненості та консультаційних послуг; посилення вимог до професійної етики, компетентності та об'єктивності; підвищення ролі суб'єктів врядування у забезпеченні належного функціонування аудиту; врахування питань цифровізації, IT, кібербезпеки, шахрайства та автоматизації аудиторських процедур [2]. Для державного сектору України це має особливе значення, оскільки сприяє переходу від сприйняття аудитора як контролера до розуміння його як професійного радника з питань ефективності процесів, ризиків і контролів.

Окремої уваги заслуговує посилення ролі етики, компетентності та професійного судження. Нові стандарти інтегрують етичну складову безпосередньо у єдину систему професійних вимог, а не залишають її лише як допоміжний елемент професійного регулювання [2].

Порівняльний аналіз свідчить, що українське законодавство вже містить окремі положення, близькі до сучасного міжнародного підходу, однак у цілому ще не забезпечує повної адаптації до нової моделі внутрішнього аудиту [3; 4]. Національні нормативні акти визначають організаційні та методичні засади функціонування внутрішнього аудиту, але не повною мірою охоплюють питання стратегічного планування діяльності аудиту, цифровізації, інтегрованого підходу до надання впевненості та належного інституційного забезпечення незалежності внутрішніх аудиторів. Відмінності простежуються і в підходах до оцінки якості аудиторських завдань, доказової бази та результативності аудиту [2; 3; 4].

У зв'язку з цим імплементація Глобальних стандартів в Україні має розглядатися не як формальне оновлення окремих термінів або документів, а як системна модернізація всієї моделі внутрішнього аудиту. Передусім ідеться про необхідність оновлення нормативно-правової бази, узгодження термінології та закріплення єдиного сучасного розуміння внутрішнього аудиту як діяльності з надання впевненості та консультування [3; 4]. Водночас важливо врегулювати питання цифровізації аудиторських процедур, використання аналітики даних, дистанційних форматів роботи та ризик-орієнтованого підходу до планування і проведення аудитів [2].

Окремим напрямом має стати посилення інституційної незалежності внутрішніх аудиторів, розвиток їхньої професійної підготовки та культури безперервного вдосконалення. Нові стандарти істотно підвищують вимоги до етики, компетентності, професійного судження та якості діяльності, а тому їх ефективне впровадження неможливе без належного кадрового забезпечення, сучасного методологічного супроводу та сталого професійного розвитку аудиторів [2; 4]. У практичному вимірі це означає потребу перегляду не лише нормативних документів, а й підходів до організації роботи підрозділів внутрішнього аудиту, оцінки результатів їх діяльності та взаємодії з керівництвом установ.

Отже, глобальні стандарти внутрішнього аудиту є не просто новою редакцією професійних вимог, а цілісною концепцією сучасного внутрішнього аудиту, орієнтованого на створення цінності, стратегічне мислення, незалежність, якість і постійне вдосконалення [2]. Для України їх значення полягає в тому, що вони задають напрям переходу від переважно контролюючого та процедурного підходу до стратегічного, ризик-орієнтованого і результативного внутрішнього аудиту. Саме тому їх упровадження слід розглядати як важливий елемент модернізації системи державного управління та підвищення ефективності функціонування державного сектору в цілому.

Список використаних джерел:

1. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та план заходів з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 груд. 2021 р. № 1805-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text (дата звернення: 26.02.2026).
2. Глобальні стандарти внутрішнього аудиту. URL: https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/global-internal-audit-standards-ukrainian.pdf (дата звернення: 26.02.2026).
3. Деякі питання здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту : постанова Кабінету Міністрів України від 28 верес. 2011 р. № 1001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-%D0%BF#Text (дата звернення: 26.02.2026).
4. Ружанський О. Н. Нормативно-правове забезпечення внутрішнього аудиту в публічному управлінні системою Державної служби України з надзвичайних ситуацій // Науковий вісник: Державне управління. 2023. № 1(13). С. 123-137.

УДК: 336.71:004.9

Крижанівська В.Р.
здобувачка вищої освіти
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ: ВИКЛИКИ РЕГУЛЮВАННЯ

Цифрова трансформація банківського сектору є одним із найважливіших процесів сучасної економіки, що визначає конкурентоспроможність фінансових установ та рівень довіри клієнтів. Вона охоплює впровадження мобільних додатків, онлайн-банкінгу, технологій штучного інтелекту, блокчейну та великих даних, які докорінно змінюють традиційні моделі взаємодії між банками та споживачами [1, с. 12–14]. Ці інновації забезпечують швидкість, зручність і доступність фінансових послуг, але водночас

створюють нові ризики, що потребують належного регуляторного реагування [2, с. 55]. Метою дослідження є окреслення ключових викликів, які постають перед регуляторами у процесі цифровізації банківського сектору, а також пошук шляхів забезпечення балансу між інноваційним розвитком і фінансовою стабільністю [3, с. 57]. У процесі трансформації відкриваються нові можливості для підвищення ефективності фінансових операцій, зниження транзакційних витрат і формування сучасних бізнес-моделей. Банки отримують змогу впроваджувати автоматизовані системи управління ризиками, використовувати аналітику великих даних для прогнозування поведінки клієнтів та створювати персоналізовані фінансові продукти [1, с. 15]. Це дозволяє значно розширити клієнтську базу та підвищити рівень задоволеності користувачів. Водночас цифровізація сприяє розвитку фінтех-компаній, які стають конкурентами традиційних банків і змушують їх адаптуватися до нових умов [4, с. 29].

Разом із тим виникають серйозні виклики. По-перше, це кібербезпека: зростання кількості кібератак і шахрайських схем вимагає створення багаторівневих систем захисту даних та постійного оновлення технологій безпеки [2, с. 58]. По-друге, правове регулювання часто не встигає за швидкістю технологічних змін, що призводить до правових прогалин і невизначеності у сфері фінтех [4, с. 31]. По-третє, активне використання нових інструментів може створювати системні ризики для фінансової стабільності, якщо не буде належного контролю [3, с. 59]. Крім того, цифровізація змінює структуру ринку праці у банківській сфері: автоматизація процесів скорочує потребу у традиційних операційних працівниках, але водночас підвищує попит на ІТ-спеціалістів та аналітиків [1, с. 16]. Щоб подолати ці проблеми, необхідно впроваджувати комплексні рішення. Банки мають інвестувати у сучасні системи кіберзахисту та створювати спільні платформи для обміну інформацією про загрози [2, с. 59]. Держава може запровадити регуляторні «пісочниці», які дозволять тестувати нові фінансові продукти у контрольованому середовищі [4, с. 33]. Важливим є також створення прозорих правил для захисту прав споживачів, обов’язкове інформування клієнтів про ризики та запровадження механізмів компенсації у випадку порушень. Крім того, слід розвивати освітні програми з фінансової грамотності, щоб користувачі могли безпечно та ефективно користуватися цифровими сервісами [3, с. 58]. Окремим напрямом має стати інтеграція українських банків у міжнародні стандарти цифрового регулювання, що дозволить гармонізувати правила та підвищити довіру іноземних інвесторів [4, с. 34].

Таким чином, цифрова трансформація банківського сектору відкриває значні перспективи для економіки та підвищення якості фінансових послуг, але водночас потребує системного регулювання. Лише за умови збалансованого підходу, який поєднує інноваційність із надійністю та стійкістю, цифровізація стане рушійною силою сталого розвитку фінансової системи України.

Список використаних джерел:

1. Зянько В., Нечипуренко Т. Цифрова трансформація банківського сектору: сучасні тренди

та вектори розвитку. *Вінницький національний технічний університет*. 2024. С. 12–16.
2. Данік Н., Торлопов А. Вплив цифрової трансформації на банківський сектор України // *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2024. –Т. 3, № 3. С. 54–59. URL: https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/8052/8184
3. Орел О. Цифрова трансформація фінансової системи // *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2024. С. 54-59. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/28939/3/OREL_5-2024_S54-59.pdf
4. Nevara L.M., Zvierieva K.S. Правове регулювання цифрової трансформації фінансової системи України // *Вісник Ужгородського національного університету*. – 2025. – С. 28–34. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/07/28-2.pdf

УДК 336.221.8

Кузь В.І.
к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДИСПРОПОРЦІЇ МІЖ ОПОДАТКУВАННЯМ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА СПОЖИВАННЯ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Ефективне виконання завдань, що покладені на фінансову систему передбачає застосування інструментів, які забезпечують реалізацію нею ресурсоформуючої, розподільчої та стимулюючої функцій. У цих процесах важливе значення відграє податкова система як нормативно визначений механізм фінансових відносин між платниками податків і зборів та державою. Одним із головних завдань її реформування є забезпечення оптимального рівня податкового навантаження на різні групи економічних суб'єктів.

За економічним змістом податки поділяють на податки на споживання та податки на продуктивність. Домінування у системі оподаткування окремих з них має непередбачувані негативні економічні або ж соціальні наслідки. Рішення про посилення виконання податковою системою фіскальної функції з наявними диспропорціями на користь оподаткування продуктивності зазвичай обґрунтовується не так економічними поясненнями як досягненням певних політичних цілей. Оподаткування продуктивності передбачає збільшення податкового навантаження на економічних суб'єктів, які створюють додану вартість. Оподаткування споживання передбачає охоплення більшої кількості економічних суб'єктів, призводить до підвищення цін на товари та послуги, що призводить до суспільного невдоволення.

У 2024 р. частка продуктивного оподаткування у загальній величині податкових надходжень становила ~57,8%, на споживання ~25,7% [1], що не відповідає загально світовим трендам – активне зміщення акценту з оподаткування продуктивності на оподаткування споживання. Така структура податкових надходжень сприяє деструктивним явищам в економічній системі: дестимулювання інвестицій та інновацій; тінізація бізнесу та заробітних плат, інших виплат найманим працівникам; сповільнення процесу створення

робочих місць; зниження міжнародної конкурентоспроможності; чутливість до економічних циклів, що може призвести до зменшення податкових надходжень від податків на продуктивність у майбутньому тощо.

Зміни в національній системі оподаткування, які практично реалізовані – підвищення ставки військового збору з 1,5% до 5,0% призвели до збільшення податкових надходжень. Проте мають мультиплікативний ефект на обсяги акумулювання податкових надходжень від непрямого оподаткування через зниження купівельної спроможності економічних суб'єктів, негативно впливають на рівень ділової активності та виконання платниками податків, покладених на них податкових обов'язків. Для зменшення бюджетного дефіциту та дотримання принципів соціальної справедливості та загальності оподаткування доречним є посилення податкового навантаження через інструменти оподаткування споживання, адже воно буде розподілено між усіма економічними суб'єктами.

Механізми непрямого оподаткування (податки на споживання) володіють ефективним інструментарієм зменшення податкового тиску на господарські операції, результатом виконання яких є отримання суспільно значимих товарів і послуг, ціни на які є чуттєвими для незахищених верст населення. До таких податкових інструментів відносяться невходження до переліку об'єктів оподаткування або звільнення від оподаткування низки господарських операцій, пільгові податкові ставки, преференційні податкові режими та статуси тощо. Це ще раз підкреслює більшу ефективність оподаткування споживання у фіскальному наповненні бюджету поряд із зниженням ризиків появи деструктивних явищ в економічній системі.

Планове рішення про забезпечення рівності платників податків в оподаткуванні податком на додану вартість, яке передбачає обов'язкову реєстрацію його платниками платників єдиного податку (поріг обов'язкової реєстрації – 4 млн грн) дозволить частково перенести фіскальне навантаження з продуктивності на споживання, тобто на значно більшу кількість економічних суб'єктів, а також дозволить нівелювати негативні явища, пов'язані із використанням спрощеної системи оподаткування з метою оптимізації оподаткування. Такі новації призводять до появи низки організаційно-методологічних проблем, у першу чергу пов'язаних із додатковими витратами платників податків на ведення обліку податкових розрахунків та податкових органів – на адміністрування, а також з необґрунтованістю порогу обов'язкової реєстрації.

Багаторічний досвід адміністрування податку на додану вартість багатьох країн дозволяє ідентифікувати проблему податкових преференцій, пов'язану із звільненням від оподаткування діяльності суб'єктів господарювання на основі критерію її доходності. Через значні адміністративні витрати та витрати на дотримання вимог щодо нарахування та сплати податку на додану вартість, податковим законодавством багатьох країн передбачене звільнення від обов'язкової реєстрації платником податку на додану вартість на основі отриманої величини доходу. Цей поріг звільнення може варіюватися. Деякі

країни, такі як Болгарія, вимагають від усіх суб'єктів господарювання реєстрації, тоді як Велика Британія має один з найвищих порогів звільнення – £85000 [2, с. 9]. Для країн Європейського Союзу межа обов'язкової реєстрації платником податку на додану вартість становить €85000 [3].

Суб'єкти господарювання при прийнятті рішень щодо масштабування бізнесу повинні враховувати необхідність отримання статусу платника податку на додану вартість, а отже й невідворотнє збільшення витрат на виконання облікових завдань, що робить таке рішення компромісом між отриманням додаткових доходів та понесенням додаткових витрат або ж між недоотриманням доходів та економією витрат на організацію та ведення обліку розрахунків з податку на додану вартість.

Отже, подальше посилення фіскального тиску на продуктивність (зокрема через підвищення військового збору) створює негативний мультиплікативний ефект, тоді як поступове зміщення акценту на непряме оподаткування (оподаткування споживання) через розширення бази оподаткування податком на додану вартість та перегляд порогів обов'язкової реєстрації дозволяє рівномірніше розподілити податкове навантаження між усіма економічними суб'єктами. Ефективність такої трансформації залежить від впровадження зважених податкових преференцій для соціально значущих товарів та запровадження ефективних підходів до адміністрування податків, які забезпечать оптимізацію адміністративних витрат, що забезпечить компроміс між фіскальною стійкістю держави та стимулюванням ділової активності реального сектору.

Список використаних джерел:

1. Надходження податків і зборів. Державна податкова служба України. URL: https://tax.gov.ua/diyalnist-/pokazniki-roboti/nadhodjennya-podatkiv-i-zboriv--obovyaz/nadhodjennya-podatkiv-i-zboriv/.
2. Slemrod J., Velayudhan T. The VAT at 100: A Retrospective Survey and Agenda for Future Research. *Public Finance Review.* 2022, Vol. 50(1). P. 4-32.
3. Про спільну систему податку на додану вартість: Директива Ради 2006/112/ЄС від 28 листопада 2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_928#Text

УДК 336.76:338.2(477:4-6ЄС)

Луцик О.М.,
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Шаран А.Ю.,
студентка III курсу кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИКОРИСТАННЯ ЗЕЛЕНИХ ОБЛІГАЦІЙ ДЛЯ ФІНАНСУВАННЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЗРУЙНОВАНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ЄС

В умовах повоєнного відновлення економіки України, важливим завданням буде залучення достатнього обсягу фінансових ресурсів, за

допомогою сучасних цифрових інструментів фондового ринку для інвестування у відбудову інфраструктури та забезпечення соціально-економічного розвитку. Дієвим інструментом є зелені облігації, які набули широкого поширення у міжнародній практиці. Світовий ринок цих фінансових інструментів демонструє стійке зростання: у 2024 році обсяг випуску зелених, соціальних та сталих облігацій перевищив 1 трлн дол. США, з яких понад 670 млрд дол. США припадало саме на зелені облігації. Загальний накопичений обсяг ринку досяг майже 6,9 трлн дол. США, що свідчить про зростання ролі інструментів у розвитку фінансової системи [4].

Зелені облігації є борговими цінними паперами, кошти від розміщення яких спрямовують виключно на фінансування екологічних проєктів. Їх використання орієнтоване на реалізацію проєктів у сфері відновлюваної енергетики, енергоефективності, модернізації інфраструктури та екологічного транспорту, що забезпечує поєднання економічного розвитку з досягненням екологічних цілей [1].

Важливу роль у розвитку ринку зелених облігацій відіграє Європейський Союз, де функціонування цього інструменту забезпечується ефективною нормативно-правовою базою, зокрема Регламентом ЄС щодо стандарту зелених облігацій та таксономією сталого фінансування. Відповідно до цих підходів, кошти спрямовуються виключно на фінансування екологічно сталих видів діяльності.

Статистичні дані підтверджують високий рівень розвитку цього ринку: у 2024 році частка зелених облігацій у загальному обсязі випуску облігацій становила 6,9 %, а у корпоративному секторі - 12,8 %, що свідчить про активне залучення бізнесу до фінансування сталого розвитку [5]. Така динаміка зумовлена впровадженням чітких стандартів та забезпеченням прозорості використання коштів. З метою узагальнення результатів доцільно здійснити порівняльний аналіз розвитку цього фінансового інструменту в ЄС та Україні, який подано у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика розвитку ринку зелених облігацій у ЄС та Україні

Критерій	Європейський Союз	Україна
Рівень розвитку ринку	Високий, сформований фінансовий сегмент	Початковий етап становлення
Обсяг ринку	Понад 2,2 трлн. євро	Ринок практично не сформований
Нормативно-правове забезпечення	Регламент ЄС 2023/2631, таксономія ЄС(Regulation 2020/852)	Закон України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки”
Практика використання	Активне застосування у фінансуванні енергетики, транспорту, інфраструктури	Обмежене використання, поодинокі ініціативи
Структура інвесторів	Широке коло: інституційні інвестори, банки, фонди, приватні інвестори	Обмежене коло інвесторів

Цільове спрямування проктів	Чітко визначене відповідно до таксономії ЄС	Визначене законодавством, але без деталізованої класифікації
Рівень довіри інвесторів	Високий	Помірний/низький
Перспективи розвитку	Подальше активне зростання	Високий потенціал за умови реформування

Ринок зелених облігацій у Європейському Союзі є більш розвиненим порівняно з Україною, яка перебуває на початковому етапі його формування, проте має значний потенціал розвитку. В Україні зелені облігації були законодавчо закріплені у 2021 році, що створило передумови для їх використання у фінансуванні екологічних проєктів. Водночас їх практичне застосування залишається обмеженим [2].

У сучасних умовах зелені облігації можуть виступати ефективним механізмом залучення інвестицій у стратегічні напрями відновлення. Зокрема, вони забезпечують можливість мобілізації міжнародних фінансових ресурсів та їх цільового використання. Практичну ефективність цього інструменту підтверджує досвід Європейського інвестиційного банку, який фінансує проєкти у сфері відновлюваної енергетики та енергоефективності, що може бути адаптовано в Україні.

Залучені кошти доцільно спрямовувати на відновлення енергетичної інфраструктури, модернізацію житлового фонду, розвиток екологічного транспорту та впровадження сучасних систем управління відходами. Найбільш ефективним є їх використання у сферах енергетики та житлової інфраструктури, які мають значний потенціал для впровадження енергоефективних рішень і підвищення стійкості економіки. При цьому їх використання має ґрунтуватися на принципах сталості, прозорості та цільового спрямування коштів відповідно до екологічних стандартів ЄС.

Водночас використання зелених облігацій в Україні стримується низкою факторів, зокрема: недостатнім розвитком фінансового ринку, відсутністю чіткої класифікації екологічно сталих проєктів, підвищеними ризиками та обмеженим рівнем довіри інвесторів. Додатковими стримуючими чинниками є регуляторні бар’єри та недостатні стимули для бізнесу до впровадження «зелених» проєктів. Також існує суперечність між потребою швидкого відновлення економіки та необхідністю дотримання екологічних вимог [3].

Таким чином, зелені облігації є перспективним інструментом фінансування відновлення України, проте їх ефективне використання потребує удосконалення нормативно-правової бази, розвитку фінансової інфраструктури та адаптації міжнародного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Finance.ua. Що таке «зелені» облігації та чому українцям варто звернути увагу на цей фінансовий інструмент. URL: https://www.finance.ua/ua/saving/shcho-take-zeleni-oblihatsii (дата звернення: 13.03.2026).
2. Закон України “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки” від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15 (дата звернення 11.03.2026)
3. Карлін М., Проць Н. Проблеми та необхідність «зеленого фінансування» у повоєнний період відбудови економіки України. Економічний часопис Волинського національного

університету імені Лесі Українки. 2022. №3. С. 29–36.
4. International Finance Corporation. Emerging Market Green Bonds 2024. URL: https://www.ifc.org/en/insights-reports/2025/emerging-market-green-bonds-2024 (дата звернення: 13.03.2026).
5. European Environment Agency. Green bonds in Europe. URL: https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/green-bonds-8th-eap (дата звернення: 15.03.2026).

УДК 330.4:336.22

Маханець Л.Л.
к.е.н., доцент кафедри економіко-математичного моделювання
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МОДЕЛЮВАННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ЕКОНОМІЧНИЙ ДОБРОБУТ КРАЇНИ

Податкова система держави є одним із базових механізмів впливу на соціально-економічний розвиток країни, оскільки саме через неї забезпечується формування фінансової основи для виконання державою своїх функцій. Водночас характер податкової політики визначає не лише обсяги бюджетних ресурсів, а й інвестиційну активність, ділову поведінку суб'єктів господарювання, рівень тінізації економіки та загальні темпи економічного зростання. Проблема оцінювання впливу податкового навантаження на економіку є особливо актуальною, оскільки сучасна система оподаткування часто зберігає виражений фіскальний характер, а значна частина економічної активності перебуває в тіньовому секторі. Саме це зумовлює потребу в застосуванні економіко-математичних методів для кількісного оцінювання взаємозв'язку між податковими надходженнями та економічним добробутом країни.

Проблематика впливу податків на економічний розвиток тривалий час перебуває в центрі уваги економічної науки. У межах сучасного наукового підходу податки розглядаються не лише як джерело наповнення бюджету, а й як інструмент регулювання економічної активності, перерозподілу ресурсів та стимулювання структурних змін. Проте в українських умовах, особливо в періоди кризових і воєнних потрясінь, питання фіскальної ефективності податкової системи та її впливу на ВВП набуває додаткової ваги.

Надмірно високий рівень оподаткування може стимулювати ухилення від сплати податків, посилювати тінізацію економічної діяльності, послаблювати мотивацію до праці та негативно впливати на обсяги виробництва. У підсумку це здатне спричинити скорочення валового внутрішнього продукту країни. Із зростанням податкового навантаження посилюється зацікавленість економічних суб'єктів у мінімізації податкових зобов'язань, що свідчить про існування певної межі оптимального оподаткування навіть за умови орієнтації держави на максимізацію перерозподілу доходів. Очевидно, що встановлення такого рівня податків, за якого вилучається весь зароблений дохід, фактично

усуває стимули до трудової активності, внаслідок чого бюджетні надходження скорочуються до нуля разом із виробництвом. Навіть менш різке перевищення оптимального рівня оподаткування, хоча і не миттєво, у перспективі знижує потенційний обсяг ВВП, а згодом призводить і до зменшення податкових надходжень. Тобто надмірний фіскальний тиск здатний не посилити економіку, а, навпаки, підірвати її функціонування [1].

У межах загальної теорії оподаткування обґрунтовується, що будь-який податок, за інших незмінних умов, стримує економічне зростання через скорочення ресурсів, які можуть бути спрямовані на інвестування. Якщо ж оподаткуванню підлягає безпосередньо результат діяльності, це також деформує стимули до праці. Людина, діючи раціонально, визначає прийнятний для себе баланс між працею та іншими видами використання часу, зокрема відпочинком, сімейним життям чи дозвіллям. Чим вищою є віддача від однієї години роботи, тим сильнішою є зацікавленість у тому, щоб спрямовувати час саме на трудову діяльність. Відповідно, зростання податкового тягаря загалом послаблює економічний розвиток. Водночас виняток становлять так звані паушальні або фіксовані податки, які не залежать від результативності праці, наприклад, окремі форми єдиного податку або податки на землю й нерухомість. Хоча вони так само зменшують обсяг ресурсів, доступних для інвестування, однак не послаблюють стимулів до праці та інвестиційної активності безпосередньо. Крім того, такий підхід залишає більше ресурсів у розпорядженні більш продуктивних суб’єктів, що з позицій економічної ефективності може сприяти кращому розміщенню капіталу, прискоренню конкурентного відбору та підвищенню результативності інвестицій.

Зниження податкового навантаження та пов’язана з ним детінізація економіки насамперед можуть відображатися у зростанні ВВП. Проте цей ефект не є суто формальним, адже в межах легальної економіки підприємства отримують значно ширші можливості для розвитку. Навіть у випадках, коли тінізація проявляється лише в приховуванні частини доходів або прибутків, це викривлює фінансову звітність, обмежує доступ до кредитних ресурсів та інвестицій, порушує конкурентне середовище і ускладнює передачу бізнесу більш ефективним власникам. Саме тому з погляду довгострокового економічного розвитку помірніше податкове навантаження є більш доцільним, ніж надмірно високе.

У дослідженні як основний показник економічного добробуту використано валовий внутрішній продукт, що є інтегральною характеристикою масштабів економічної активності. Як факторні ознаки в моделі розглядалися податок на додану вартість і фінансові результати суб’єктів господарювання. Такий підхід є обґрунтованим, оскільки ПДВ виступає одним із ключових бюджетоформуючих податків, тоді як фінансові результати підприємств відображають ефективність функціонування реального сектору економіки та його здатність формувати податкову базу.

Емпіричною базою аналізу стали статистичні дані за 2014–2024 роки

щодо динаміки ВВП і податкових надходжень [2-3], а також дані, використані для оцінювання ролі ПДВ та фінансових результатів підприємств у зміні обсягів ВВП.

Модель залежності ВВП від податку на додану вартість та фінансових результатів суб'єктів господарювання матиме вигляд

$$Y = 196750,6 + 6,8T + 5,1P_{in} + 7,2P_{ag}, \quad (1)$$

де Y – ВВП, млн. грн., T – податок на додану вартість, млн. грн., P_{in} – фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (промисловість), млн. грн., P_{ag} – фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (сільське господарство), млн. грн.

Результати моделювання засвідчили наявність тісного статистичного зв'язку між ВВП, податком на додану вартість і фінансовими результатами суб'єктів господарювання.

Отримані результати мають важливе прикладне значення для вдосконалення податкової політики. По-перше, вони свідчать про те, що податкова система України у 2014–2024 роках забезпечувала не лише формування бюджетних ресурсів, а й була тісно пов'язана з підтримкою економічної активності. По-друге, результати моделювання дають підстави стверджувати, що податкові платежі в досліджуваному періоді не пригнічували економічне середовище, а корелювали з його розширенням. По-третє, запропонований підхід може використовуватися для подальшого прогнозування бюджетних надходжень, оцінювання наслідків зміни податкового навантаження та обґрунтування рішень у сфері податкового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Laffer, A. B. The Laffer Curve: Past, Present, and Future. Heritage Foundation. URL: https://www.heritage.org/taxes/report/the-laffer-curve-past-present-and-future.
2. Доходи бюджету. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2024/
3. Валовий внутрішній продукт. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp

УДК 336.71

Машковець Б.С.
здобувач вищої освіти
Науковий керівник – ***Циганова Н.В***.
д.е.н., професор кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРИМУВАННЯ ІНФЛЯЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інституційна трансформація монетарної політики Національного банку України (НБУ) в період з початку 2022 р. та до теперішнього часу є унікальним прикладом адаптації центрального банку до екстремальних умов

повномасштабної війни. Починаючи з перших годин вторгнення 24 лютого 2022 р. регулятор був змушений радикально переглянути свої стратегічні пріоритети, відмовившись від гнучкого інфляційного таргетування на користь жорстких адміністративних обмежень та фіксації обмінного курсу. Ця трансформація не була лише зміною набору інструментів, а глибоким переформатуванням ролі НБУ в системі державного управління, де цінова стабільність почала розглядатися крізь призму фінансової безпеки та спроможності держави фінансувати оборонні потреби. Наукові дослідження цього періоду вказують на те, що успіх монетарного реагування базувався на інституційній незалежності, вибудуваній протягом попереднього десятиліття, що дозволило уникнути неконтрольованої емісії та гіперінфляції, попри безпрецедентний шок пропозиції та руйнування виробничого потенціалу країни [1, с. 56].

У короткостроковій перспективі основними тезами інституційної трансформації НБУ є наступні положення:

– перехід до режиму фіксованого обмінного курсу (лютий 2022) став «номінальним якорем», що дозволив стабілізувати очікування та запобігти паніці на валютному ринку;

– впровадження жорстких валютних обмежень та мораторію на транскордонні платежі забезпечило збереження міжнародних резервів для критичного імпорту та оборони;

– тимчасове повернення до монетарного фінансування дефіциту бюджету в перші місяці війни (через викуп ОВДП) було вимушеним кроком для підтримання ліквідності держави, який згодом було замінено на ринкові запозичення та міжнародну допомогу;

– підняття облікової ставки до 25% у червні 2022 року слугувало захистом гривневих доходів населення від знецінення та стимулювало приплив коштів у банківську систему;

– перехід до «керованої гнучкості» курсу у жовтні 2023 р. ознаменував початок етапу відновлення ринкових механізмів за умови збереження активної ролі НБУ на ринку [1, с.56; 2].

Процес інституційної трансформації НБУ можна розділити на кілька чітких фаз, кожна з яких відповідала змінам у характері воєнних дій та макроекономічних викликів. Перша фаза (лютий–червень 2022 р.) характеризувалася мобілізаційним підходом. Основними заходами стали фіксація офіційного курсу на рівні 29,25 грн/дол. США, призупинення роботи валютного ринку та запровадження лімітів на зняття готівки. Це дозволило локалізувати паніку, яка в іншому випадку могла б призвести до повного колапсу фінансового посередництва. Друга фаза трансформації (червень 2022 р. – жовтень 2023 р.) була спрямована на подолання наслідків початкового шоку та стабілізацію фінансової системи на новому, вищому рівні рівноваги. Різке підвищення облікової ставки з 10% до 25% у червні 2022 р. стало сигналом про завершення періоду «монетарної адаптивності» та перехід до жорсткого стримування інфляційних очікувань. Це рішення було критично

необхідним для підвищення привабливості гривневих активів, оскільки на той момент реальна дохідність депозитів була глибоко від'ємною через зростання інфляції, яка у жовтні 2022 р. сягнула піку в 26,6% [1, с.56].

Зміна операційного дизайну НБУ у 2023 р. стала відповіддю на структурні зміни в банківській системі. Через значні бюджетні видатки, які фінансувалися за рахунок міжнародної допомоги та часткової емісії, у банківській системі сформувався колосальний профіцит ліквідності. У звичайних умовах центральний банк керує ставками через операції рефінансування, але в умовах профіциту цей інструмент перестав працювати.

Починаючи з липня 2023 р., НБУ почав реалізацію Стратегії пом'якшення валютних обмежень та переходу до більшої гнучкості обмінного курсу. Це було сприйнято науковою спільнотою як сигнал про перехід до третьої фази трансформації – підготовки до повоєнного відновлення. Рішення про впровадження «керованої гнучкості» з 3 жовтня 2023 р. було обґрунтовано накопиченням значного рівня міжнародних резервів та прогресом у зниженні інфляції [3; 4].

Підсумовуючи, слід відзначити, що монетарна політика НБУ є досить адаптивною [5]. Трансформація монетарної політики НБУ в умовах воєнного стану забезпечила високу стійкість української фінансової системи. Головним інструментом стримування інфляції стала не лише облікова ставка, а цілий комплекс інституційних змін – від фіксації курсу та валютних обмежень до нового операційного дизайну та активної комунікаційної політики [6]. Незважаючи на критику щодо високої вартості монетарної політики для бюджету та стагнації кредитування, більшість дослідників погоджуються, що вжиті заходи були адекватними масштабу викликів. Уникнення макрофінансової дестабілізації в країні, що веде повномасштабну війну, є безпрецедентним успіхом в історії сучасної економіки. У майбутньому НБУ доведеться розв'язувати складне завдання: як перейти від політики «виживання та стабілізації» до політики «відновлення та розвитку», не втративши при цьому контроль над ціновою стабільністю. Ключовими напрямами стануть відновлення кредитного каналу трансмісії, поступова лібералізація валютного ринку та посилення координації з фіскальною владою для мінімізації ризиків фіскальної домінантності. Інституційна незалежність НБУ залишатиметься головною передумовою успішного проходження цього шляху.

Список використаних джерел:

1. Лук'яненко І.Г., Гречаний П.О. Монетарна політика України під час війни. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки*. 2024. № 9(1). С. 54–65. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3982649d-ae88-406d-8b89-3d8e42c94221/content
2. Монетарна політика НБУ в умовах воєнного стану. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Lepushynskyy_pr_22.12.2023.pdf
3. Стратегія пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-pomyakshennya-valyutnih-obmejen-perehodu-do-bilshoyi-gnuchkosti-obminnogo-kursu-ta-povernennya-do-inflyatsiynogo-targetuvannya
4. НБУ впроваджує керовану гнучкість обмінного курсу, що посилить стійкість валютного

ринку та економіки. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-vprovadjuye-kerovanu-gnuchkist-obminnogo-kursu-scho-posilit-stiykist-valyutnogo-rinku-ta-ekonomiki
5. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо формування Основних засад грошово-кредитної політики на 2017 рік і середньострокову перспективу / За ред. д-ра екон. наук С.М. Аржевітіна. Київ : КНЕУ, 2017. 209 с. URL: http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/24103
6. Про монетарну політику. *Національний банк України.* URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/about

УДК 330.34:658.14/.15(477)

Мишанич В.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник – ***Микуляк О.В.***
к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ НА УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномаштабне російське вторгнення на територію України спричинило значне руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, призвівши до людських і соціальних втрат. Війна за собою понесла досить значне скорочення робочих місць і доходів, зниження купівельної спроможності та кількості накопичених багатств. У 2022 році національна економіка втратила 29,2% реального ВВП і 13,5 млн людей були змушені покинути свої домівки. Понад 7 мільйонів жили за межею бідності, а рівень бідності досяг 24% населення. Тому актуальним є питання щодо вивчення специфіки функціонування українського фінансового ринку в таких надзвичайно складних умовах та його вплив на управління підприємством. Фінансовий ринок впливає на фінансування та грошове забезпечення економіки, що стимулює розвиток економіки, підтримує її стабільність та визначає можливості подальшого зростання. На фінансовому ринку фінансові ресурси перерозподіляють від тих, у кого є вільні кошти, до тих, хто їх потребує. Основним завданням фінансового ринку є збалансування попиту та пропозиції на фінансові активи [1].

Метою наукової роботи є обґрунтування впливу трансформаційних змін у фінансовій системі України, спричинених воєнним станом, на управління економічною діяльністю підприємств.

Як зазначає вчений Ю. М. Коваленко, фінансовий ринок охоплює систему економічних і правових зв'язків, пов'язаних з перерозподілом тимчасово вільних фінансових ресурсів між домогосподарствами, фінансовими та нефінансовими корпораціями / квазі-корпораціями, неприбутковими організаціями, державою на основі взаємодії попиту та пропозиції фінансових інструментів [2, с. 103].

Фінансовий ринок охоплює систему фінансових інститутів, які створюють умови для проведення операцій з фінансовими інструментами суб'єктів господарювання з використанням відповідної інфраструктури та технологій. Метою його функціонування є передача фінансових потоків в економіці на національному, субнаціональному та глобальному рівнях, відповідна оцінка фінансових ризиків та здатність абсорбувати зовнішні фактори [3, с. 18]. Розглянемо специфіку діяльності комерційних банків як найважливіших інститутів фінансового ринку України протягом останніх років, які мають безпосередній вплив на фінансовий ринок (табл. 1).

Таблиця 1

Показники діяльності банків протягом 2021-2025 рр.

Назва показника	Дата				
	01.01.2021	01.01.2022	01.01.2023	01.01.2024	01.01.2025
Кількість діючих банків	74	71	67	63	61
З іноземним капіталом од.	33	33	30	26	26
Зі 100% іноземним капіталом, од.	23	23	22	19	19
Активи банків (млн.грн)	1 822 814	2 053 928	2 351 678	2 902 123	3 384 968

На підставі даних табл. 1 видно, що з 1 січня 2023 року спостерігається тенденція до зменшення кількості банківських установ. Водночас активи банківської системи України демонструють позитивну динаміку зростання та з 1 січня 2020 року до 1 січня 2025 року зросли на 85,7%, приріст майже вдвічі, що підтверджує здатність банківських установ до фінансової стійкості [4].

В умовах воєнного стану управління економічною діяльністю підприємств дедалі більше залежить не лише від загального стану фінансового ринку, а й від доступу до фінансових ресурсів та дотримання регуляторних вимог. У цьому контексті важливу роль відіграють державні програми підтримки бізнесу та політика Національного банку України, спрямована на забезпечення макрофінансової стабільності. Одним із ключових інструментів підтримки залишається програма "Доступні кредити 5–7–9%", яка у 2024–2025 роках була адаптована до умов воєнного часу. У 2024 році підприємства отримали близько 25 тисяч кредитів на суму понад 93 млрд грн, що свідчить про значні масштаби підтримки. Умови програми передбачають можливість залучення до 50 млн грн до 3–5 років як для інвестиційних цілей (близько 60% нових позик), так і для підтримки поточної діяльності. Додатково впроваджуються регіональні механізми компенсації відсоткових ставок, а скасування у 2025 році обмежень щодо обсягу державної допомоги розширило доступ підприємств до пільгового фінансування [7].

Водночас вагомий вплив на діяльність підприємств, особливо у сфері зовнішньоекономічної діяльності, має валютне регулювання, що забезпечує Національний банк України. Зокрема, встановлено граничний строк повернення валютної виручки на рівні 180 днів, а для окремих видів продукції – до 270 днів. Операції до 400 тис. грн не підлягають валютному нагляду, однак порушення строків розрахунків супроводжується нарахуванням пені у

розмірі 0,3% за кожен день прострочення. У разі виникнення форс-мажорних обставин, пов’язаних із воєнними діями, підприємства можуть бути звільнені від відповідальності за наявності відповідного підтвердження. Так поєднання державної фінансової підтримки та валютних обмежень формує специфічні умови функціонування підприємств, що вимагають ефективного управління фінансовими потоками та ризиками [4].

Досліджуючи стан фінансового ринку України, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку він є динамічним та непередбачуваним. Звернемо увагу на основні проблеми функціонування фінансового ринку України на сучасному етапі: 1) економічна та політична нестабільність, що перешкоджає його нормальному функціонуванню та призводить до зниження рівня довіри до нього користувачів; 2) нестабільність макроекономічного середовища – висока інфляція, валютні коливання та інші макроекономічні ризики – можуть викликати невизначеність для підприємств та інвесторів; 3) ризики, пов'язані з фінансовою нестабільністю внаслідок підвищення волатильності на світових фінансових і товарних ринках і потоку спекулятивного капіталу [4].

Проведене дослідження дає змогу констатувати, що трансформація фінансової системи України в умовах воєнного стану стала визначальним чинником перегляду підходів до управління економічною діяльністю підприємств. Адже аналіз динаміки банківського сектору за 2021-2025 роки, виявив подвійну тенденцію: незважаючи на скорочення кількості фінансових установ, активи банківської системи продемонстрували суттєве зростання. Це свідчить про високу адаптивність фінансового сектору та його здатність виступати гарантом фінансової стійкості для суб’єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. / Н. Р. Слав’юк, С. В. Глущенко. – Київ : НаУКМА, 2022. – 206 с. URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3bac_finan/Rynok-finansovykh-posluh-2022.pdf
2. Коваленко Ю. М. Фінансовий ринок і ринок фінансових послуг: сутність, сегменти, суб’єкти. *Фінанси України.* 2013. С. 101-112. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_1_10
3. Благун, І.І. Фінансовий ринок України – сучасний погляд на сутність поняття. *Вісник Сумського державного університету.* Серія Економіка. 2019. № 2. С. 13-20. URL: https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/uk/2-2019-2
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/
5. Борисюк О., Дацюк-Томчук М., Ліповська-Маковецька Н. Імперативи розвитку фінансового ринку України в умовах цифровізації. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* №2, 2020. С. 168–176. URL: https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/view/593
6. Глушко А.Д., Сапсай Б.В. Підтримка стійкості фінансової системи України в умовах воєнного стану. *Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференція “Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій”*. 15 червня 2023 року. Полтава: НУПП, 2023. С. 145. URL: http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/13051
7. Урядовий портал. URL: https://surl.li/pkjfgv

УДК 336.71

Сак Є.Р.
здобувачка вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Науковий керівник – ***Циганова Н.В***.
д.е.н., професор кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СИСТЕМА ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ НБУ В ОРГАНІЗАЦІЇ МІЖБАНКІВСЬКИХ РОЗРАХУНКІВ

Система електронних платежів Національного банку України (СЕП), створена ще у 1993 році, є невід'ємною складовою фінансової інфраструктури нашої держави. Протягом понад тридцяти років вона успішно забезпечує потреби вітчизняного банківського сектору в проведенні міжбанківських розрахунків. Наразі СЕП визнана єдиною системно важливою платіжною системою в країні.

Унікальним є те, що СЕП належить саме центральному банку, а не приватній структурі, як в деяких інших державах. У свою чергу, НБУ доклав усі свої зусилля для створення інноваційної системи, що робить СЕП гарним прикладом міжбанківської платіжної системи для наслідування іншим країнам. На сьогодні система демонструє вражаючі показники ефективності, охоплюючи понад 99% усіх міжбанківських транзакцій у країні, працюючи 24/7, здійснюючи миттєвий перехід від поточного до наступного календарного дня. Також СЕП належить до системи валових розрахунків у режимі реального часу (за міжнародною класифікацією – RTGS) [1].

Протягом 2023–2024 років СЕП НБУ пройшла через найбільш масштабну технологічну трансформацію з моменту свого заснування. Важливим кроком став запуск у квітні 2023 року нового покоління системи – СЕП-4.0, яка базується на міжнародному стандарті фінансових повідомлень ISO 20022. Цей перехід дозволив не лише уніфікувати українські платіжні протоколи зі світовими стандартами, а й значно розширити обсяг супровідної інформації в платежах, що підвищило рівень автоматизації та прозорості фінансових операцій. Паралельно з технологічним оновленням відбулося впровадження нового регламенту роботи в режимі 24/7/365 [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Перехід на цілодобове обслуговування без вихідних та святкових днів спричинив стрімке зростання активності клієнтів у неробочий час: так, лише за період з квітня по грудень 2023 року кількість суботніх платежів подвоїлася, збільшившись із 200 тисяч до 400 тисяч операцій.

У 2024 р. вектор розвитку був спрямований на подальшу модернізацію інфраструктури та вдосконалення механізмів обміну фінансовими даними. Перехід на ISO 20022 став стратегічним кроком для гармонізації з платіжним простором ЄС, де використовується цей протокол в TARGET2 та SEPA. Особлива увага приділялася зміцненню кіберстійкості та захисту

інформаційних активів учасників системи. Логічним завершенням цього етапу став запуск версії СЕП-4.1 у грудні 2024 р., яка відкрила можливість для проведення миттєвих кредитових переказів протягом 10 секунд, що остаточно вивело українську платіжну інфраструктуру на рівень провідних європейських стандартів.

Попри складні макроекономічні умови та виклики воєнного стану, обсяги міжбанківських розрахунків демонструють адаптивність вітчизняної економіки. Так з рис 1. можна побачити, що обсяг платежів за цей період зріс ушестеро – із 45 трлн грн у 2020-му до 273 трлн грн у 2025 році.

Попри скорочення кількості транзакцій у 2022 р. до 363 млн одиниць через початок війни, система швидко відновилася, досягнувши рекордних 595 млн операцій у 2025 р.

Рис 1. Загальний обсяг платежів, оброблених у СЕП у 2020–2025 роках
Побудовано автором на підставі [2]

Така позитивна динаміка стала результатом успішного переходу на стандарт ISO 20022 та цілодобовий режим роботи 24/7, що дозволило СЕП суттєво наростити операційну потужність і забезпечити безперервність розрахунків навіть у кризових умовах. Учасниками системи станом на 01 січня 2026 року є юридичні особи: 61 банк України, Державна казначейська служба України та НБУ. Дані рис. 2 характеризують, яку частку за кількістю та сумою займає кожен з учасників (Рис 2.). Такий розподіл підкреслює подвійну функцію СЕП: забезпечення мільйонів дрібних розрахунків через комерційні банки та проведення важливих надвеликих платежів регулятора, що формують фінансову стабільність держави.

Поряд із трансформацією структури учасників та впровадженням нових стандартів, 2025 рік відзначився досягненням якісно нових операційних показників СЕП, що відображають реальний ефект від проведеної модернізації. Зокрема, за підсумками року особливу увагу привертає стрімкий розвиток сервісу миттєвих переказів СЕП, через який було здійснено 36 млн операцій на загальну суму 163 млрд грн. Показники загальної активності в системі також свідчать про її масштабованість: середньодобовий обсяг операцій досяг 1,6 млн платежів, що в грошовому еквіваленті становить вражаючі 750 млрд грн на день. При цьому стабільність ліквідності

банківського сектору підтверджується середньоденним залишком коштів на рахунках на рівні 294 млрд грн.

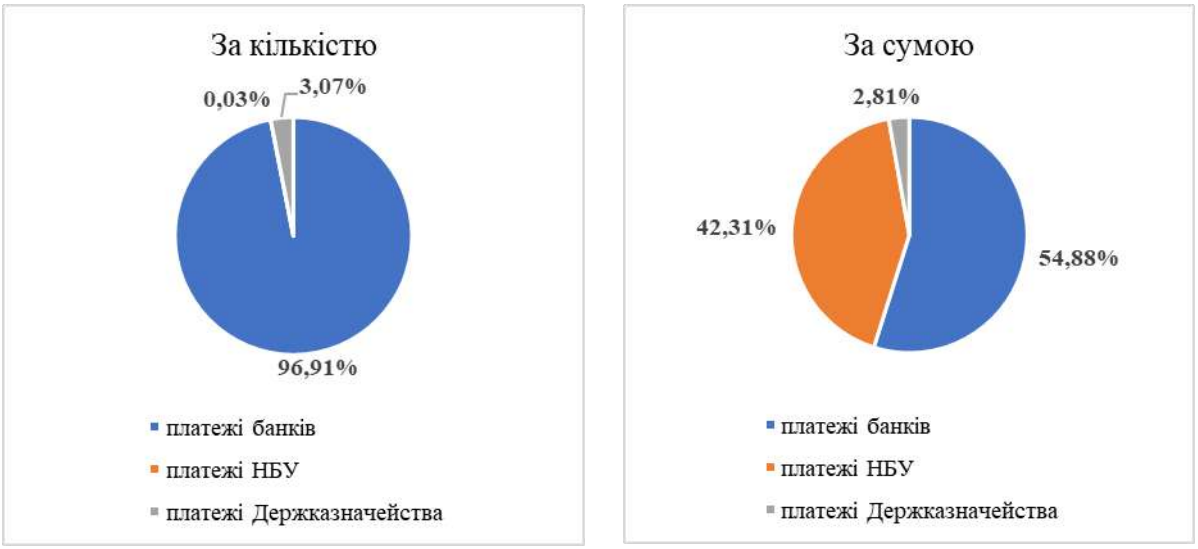

Рис 2. Структура платежів, оброблених у СЕП за 3 кв. 2025 року
Побудовано автором на підставі [4]

Підсумовуючи, можна стверджувати, що Система електронних платежів НБУ пройшла шлях від базового інструмента міжбанківських розрахунків до високотехнологічної бази фінансової сектору України. Масштабна модернізація 2023–2024 років, зокрема впровадження стандарту ISO 20022 та перехід на режим 24/7, не лише адаптувала систему до міжнародних стандартів, а й значно розширила її операційну потужність. Статистичні показники 2025 року підтверджують ефективність цих змін: рекордні обсяги платежів та успішний запуск сервісу миттєвих переказів свідчать про готовність СЕП до викликів цифрової економіки. Незважаючи на умови воєнного стану, система демонструє унікальну стійкість, забезпечуючи безперебійний обіг капіталу та інтеграцію українського платіжного простору до європейської фінансової екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Система електронних платежів. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/payments/sep.
2. Тищенко О. І., Тищенко В. В. Розвиток системи електронних платежів Національного банку України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2025. № 6 (286). С. 129–140. URL: https://doi.org/10.33216/1998-7927-2024-286-6-129-140.
3. Національний банк України. Звіт з оверсайту інфраструктури фінансового ринку за 2024 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Report_oversight_2024.pdf?v=16.
4. Національний банк України. Звіт за результатами комплексного оцінювання СЕП, 2025 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Zvit_za_rezultatami_kompleksnogo_ocinyuvannya_sep_2025.pdf?v=16.
5. Національний банк України. СЕП. Факти та цифри, 2025 рік. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/sep-fakti-ta-tsifri-2025-rik.

УДК 330.16:17.022.1

Ткач Є. В.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МОРАЛЬНА АТМОСФЕРА СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА СИНЕРГІЇ ФІНАНСІВ, БІЗНЕСУ, ПОЛІТИКИ ТА КУЛЬТУРИ

Як зазначає П. Нікіфоров, саме моральні спроможності (зусилля) людини та її морально-етичні характеристики стають визначальним економічним і фінансовим ресурсом суспільства, який у майбутньому буде визначати розвиток економіки та суспільства [2]. На нашу думку, однією з ключових причин того, що за понад тридцятирічний період після відновлення незалежності наша держава недосягла рівня соціально-економічного розвитку та добробуту, притаманного розвиненим країнам, є стан сформованої системи морально-етичних цінностей, а також загальний рівень морального життя суспільства.

У сучасних умовах досягнення сталого, довгострокового та стабільного соціально-економічного розвитку держави, зокрема забезпечення синергії розвитку підприємництва, фінансового сектору, сектору культурних індустрій і системи державного управління потребує не лише розв'язання завдань у сфері національної безпеки, соціального захисту та подолання екологічних проблем, а й утвердження морально-етичних принципів і цінностей, а також формування на цій основі доброзичливої суспільної атмосфери. Аналогічна логіка простежується і на мікрорівні – рівні організацій, підприємств і бізнес-структур, де дотримання морально-етичних норм і формування сприятливого соціально-психологічного мікроклімату є визначальними чинниками ефективного функціонування та розвитку. Саме тому у сучасній управлінській практиці дедалі ширше застосовуються інструменти тимбілдингу, HR-менеджменту та розвитку корпоративної культури, що сприяє узгодженню стратегічних цілей, налагодженню комунікацій і підвищенню результативності командної діяльності.

Соціально-економічний розвиток доцільно розглядати передусім як процес інституційних трансформацій, що передбачає еволюцію інституційного середовища. Наприкінці XX ст. лауреат Нобелівської премії з економіки Д. Норт підкреслював, що інституції є ключем для розуміння функціонування економіки, оскільки саме вони формують структуру економічних стимулів [3]. У межах його підходу принципового значення набуває розмежування формальних і неформальних інституцій. При цьому саме неформальні інституції – звичаї, традиції, мораль, культура, цінності, історична пам'ять, ментальність, менталітет, світогляд – змінюються повільніше, але здійснюють більш глибинний вплив на економічну поведінку та розвиток. До формальних інституцій, своєю чергою, належать інститути підприємництва, фінансових корпорацій, державного управління, права,

громадянського суспільства, сім'ї тощо [4].

Відповідно до поглядів одного з засновників інституціоналізму (інституційної теорії) Т. Веблена, інституційні трансформації пов'язані насамперед із зміною системи поглядів, способів мислення і поведінкових патернів які мають неформальний характер [1]. У цьому контексті актуалізується питання щодо чинників, здатних впливати на мислення, емоційний стан, мотивацію та поведінку економічних суб'єктів і громадян, а відтак – сприяти інституційним змінам і соціально-економічному розвитку держави, зокрема через посилення взаємодії між фінансами, бізнесом, політикою і культурою.

На нашу думку, серед сукупності таких чинників ключове місце посідають формування доброзичливої суспільної атмосфери та популяризація моральних цінностей. У цьому зв'язку надзвичайно актуальним є питання визначення ефективних механізмів їх утвердження та інтеграції у процес формування і реалізації державної політики.

Зазначене потребує застосування комплексного підходу який передбачає скоординовані дії на різних рівнях: зокрема: реалізацію соціальних та іміджевих промоційних кампаній спрямованих на поширення інформації про моральні цінності; розвиток ціннісно-орієнтованої освіти, як чинника підвищення управлінської, правової, екологічної, підприємницької та фінансової культури; підвищення прозорості та зниження інформаційної асиметрії; активізацію громадянської участі та розвитку інклюзивних інституцій; формування і просування національного бренда, що виступає важливим механізмом впливу на суспільну свідомість і має ґрунтуватися на цінностях доброчесності, відповідальності та орієнтації на успіх і дотримання моральних норм; стимулювання розвитку культурно-креативних індустрій та інноваційного підприємництва, зокрема з урахуванням положень обґрунтованих лауреатами Нобелівської премії з економіки Д. Мокіром, Ф. Агіоном і П. Ховіттом, які підкреслюють визначальну роль інновацій і розвитку креативного мислення як ключових чинників економічного зростання [5, 6]; зміцнення системи соціального захисту, впровадження дієвих антикорупційних заходів і зниження соціально-економічної нерівності; збереження та популяризацію базових суспільних консервативних цінностей, до яких належать сімейні цінності, патріотизм, релігійні переконання, гідність, справедливість, повага до історичної та культурної спадщини тощо.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що формування доброзичливої атмосфери у суспільстві та утвердження моральних цінностей є водночас гуманістичною й економічною необхідністю, оскільки саме вони створюють передумови для якісних інституційних змін, підвищення ефективності економічної політики та забезпечення синергії розвитку підприємницького сектору, стартап-екосистеми, фінансово-кредитної сфери, культурно-креативних індустрій, освіти, науки, громадянського суспільства, системи соціального захисту, системи національної безпеки, збереження довкілля і підвищення добробуту громадян. У цьому контексті, як зазначає П. Нікіфоров,

мораль має визначати характер фінансово-економічних взаємодій, тоді як морально-ціннісні й духовні аспекти, а також вплив культури у всіх її універсаліях є домінантними чинниками розвитку [2]. Отже, без утвердження моральних цінностей і належного розвитку сфери культури досягнення сталого соціального і економічного прогресу є неможливим.

Список використаних джерел:

1. Гайдай Т. В. Інституція як інструмент інституційного економічного аналізу. Економічна теорія. 2006. № 2. С. 53-64.
2. Нікіфоров П. О. Зрушення у структурі сучасного фінансово-економічного знання як рух до нової парадигми науки. Фінансові інструменти сталого економічного розвитку: антропоцентричні виміри: монографія / за заг. ред. П. О. Нікіфорова. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2025. 744 с. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/12613
3. Норт Д. С. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ. Основи, 2000.198 с.
4. Ткач Є.В. Формальні та неформальні інституції як капітал суспільства, необхідний при реалізації економічної політики. Галицький економічний вісник. 2025. № 1 (92). с. 18-28. URL: https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=4544158
5. Aghion P., Howitt P. A model of growth through creative destruction. Econometrica. 1992. № 60 (2). P. 323–351. URL: http://individual.utoronto.ca/zheli/A3.pdf
6. Mokyr J. A culture of growth: The origins of the modern economy. 2016. Princeton University Press.

УДК 336

Ткачик Л.П.
к.е.н, доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Федуняк О.Б.
здобувачка вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ OECP/BEPS-СТАНДАРТІВ У СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ УКРАЇНИ

В сучасних умовах глобалізації та цифровізації економіки податкові системи держав стикаються з новими викликами, пов’язаними з транснаціональним переміщенням капіталу, використанням податкових розривів між юрисдикціями та агресивним податковим плануванням міжнародних компаній. У зв’язку з цим особливого значення набуває впровадження міжнародних стандартів, спрямованих на забезпечення прозорості, справедливості оподаткування та захисту національної податкової бази. Одним із найважливіших міжнародних механізмів у цій сфері є ініціатива Організації економічного співробітництва та розвитку – План дій BEPS, спрямований на протидію розмиванню податкової бази та переміщенню прибутку до низько оподаткованих юрисдикцій.

OECP характеризує BEPS як систему узгоджених міжнародних підходів, покликаних усунути невідповідності між національними податковими

режимами та обмежити можливості для ухилення від оподаткування в міжнародному середовищі.

Актуальність імплементації BEPS-стандартів для України зумовлена не лише необхідністю протидії втратам бюджетних доходів, а й євроінтеграційним вектором розвитку держави, адаптацією податкового законодавства до міжнародних правил та посиленням довіри до податкової системи з боку інвесторів і міжнародних партнерів [1]. Для України впровадження таких стандартів є також елементом модернізації податкового адміністрування, оскільки передбачає не лише зміну нормативної бази, а й удосконалення процедур податкового контролю, обміну інформацією, аналітичних механізмів та цифрових сервісів.

План дій BEPS, розроблений OECP та країнами G20, охоплює 15 заходів, які спрямовані на усунення ключових схем міжнародного ухилення від оподаткування [2]. Особливе значення для податкового адміністрування мають так звані мінімальні стандарти BEPS, зокрема: протидія шкідливим податковим практикам, запобігання зловживанню податковими конвенціями, удосконалення документації з трансфертного ціноутворення та звітності за країнами, а також підвищення ефективності механізму взаємного узгодження спорів. Окрім цього, практичне значення мають правила контрольованих іноземних компаній, обмеження віднесення відсотків до витрат, а також механізми виявлення штучного переміщення прибутків.

У межах плану Україна забезпечила дотримання вимог щодо прозорості податкових рішень, запровадивши механізм обміну інформацією про попередні узгоджені ціни (APA) та інші релевантні рішення, а результати Peer Review OECP 2024 підтвердили відповідність національної практики міжнародним стандартам [3]. Водночас Україна приєдналася до Багатостороннього конвенційного інструменту (MLI) та внесла зміни до Податкового кодексу України, спрямованих на запобігання зловживанню міжнародними податковими конвенціями, зокрема щодо необґрунтованого застосування пільг до дивідендів, відсотків і роялті [4].

Одним із найпомітніших результатів імплементації OECP-стандартів в Україні стало впровадження механізмів міжнародної податкової прозорості, насамперед через приєднання до автоматичного обміну фінансовою інформацією за стандартом CRS. Важливим кроком у цьому напрямі стало приєднання України 19 серпня 2022 року до Багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки [1]. Після підтвердження відповідності вимогам інформаційної безпеки з боку Глобального форуму OECP ця угода набула чинності для України 28 червня 2024 року, що стало підґрунтям для практичного запуску міжнародного обміну фінансовими даними [5].

Уже в 2024 році ДПС здійснила перший міжнародний автоматичний обмін інформацією за стандартом CRS, отримавши відомості від іноземних юрисдикцій та передавши інформацію державам-партнерам [5]. Інформаційною основою цього процесу стало також запровадження порядку

звітності для фінансових установ, зокрема через затвердження відповідних форм і процедур подання звітів Міністерством фінансів України. Це свідчить про поступове включення України до глобальної системи податкової прозорості та міжнародного обміну фінансовою інформацією.

Разом із тим практична реалізація стандарту CRS супроводжується низкою викликів. Серед них – необхідність технічного вдосконалення IT-систем обміну, забезпечення належного рівня інформаційної безпеки, а також підготовка фінансових агентів (банків, страхових компаній, інвестиційних фондів та інших установ) до коректного ведення реєстрів і подання звітності. Додаткові ризики пов'язані з можливими затримками або неточностями в обміні даними з боку окремих юрисдикцій-партнерів.

Водночас ефективна реалізація стандарту CRS, як і загалом BEPS-підходів, безпосередньо залежить від рівня цифрової трансформації податкової адміністрації та її інституційного оновлення. У цьому контексті ДПС України поступово впроваджує сучасні цифрові рішення, зокрема вдосконалює Електронний кабінет платника, розширює онлайн-сервіси, інтегрує нові модулі подання звітності та посилює взаємодію з іншими державними інформаційними системами [6]. Паралельно розвивається аналітичний підхід до податкового адміністрування, що проявляється у використанні ризик-орієнтованого аудиту, управлінні податковими ризиками, роботі з податковим боргом та персоналізованій підтримці платників податків. Додатково важливим є поглиблення співпраці з міжнародними партнерами, зокрема у напрямі адаптації українського законодавства та адміністративних процедур до стандартів ЄС, що свідчить про поступове формування більш сучасної, технологічно спроможної та прозорої моделі податкового адміністрування [1].

Отже, імплементація міжнародних стандартів у системі податкового адміністрування України є важливим напрямом трансформації національної податкової системи відповідно до сучасних міжнародних вимог. Уже здійснені кроки – приєднання до правил BEPS, зміни до Податкового кодексу, розвиток правил податкової прозорості, запуск CRS-обміну, використання інструментів міжнародного співробітництва – свідчать про поступову інтеграцію України до глобального податкового простору. Подальша ефективність цього процесу залежатиме від послідовності законодавчих змін, інституційного посилення податкових органів, цифровізації адміністрування та здатності держави ефективно використовувати міжнародні стандарти для захисту власної податкової бази.

Список використаних джерел:

1. Рекомендації з реалізації Плану дій з BEPS. *Мінфін*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2017_Roadmap_BEPS_UKRAINE_ua(1).pdf (дата звернення: 26.03.2026).
2. Base erosion and profit shifting (BEPS). OECP. URL: https://www.OECP.org/en/topics/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html (дата звернення: 27.03.2026).
3. Harmful tax practices – 2024 peer review reports on the exchange of information on tax rulings. *OECP*. URL: https://www.OECP.org/en/publications/harmful-tax-practices-2024-peer-review-reports-on-the-exchange-of-information-on-tax-rulings_c069a357-en.html (дата

звернення: 27.03.2026)
4. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 1 січ. 2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text (дата звернення: 26.03.2026).
5. ДПС успішно здійснила міжнародний автоматичний обмін інформацією за 2024 звітний рік за Стандартом CRS. *tax.gov.ua.* URL: https://tax.gov.ua/baneryi/crs/povidomlennya/942148.html (дата звернення: 27.03.2026).
6. Безбар'єрність: податкові електронні сервіси – комфорт і рівні можливості для кожного. *Access Denied.* URL: https://dp.tax.gov.ua/deklaratsiyna-kampaniya-2026/informatsiyni-povidomlennya/print-991095.html (дата звернення: 28.03.2026).

УДК 330.34

Федотов С.О.
аспірант кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні ЗНУ

АНАЛІЗ ЕВОЛЮЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Концепція сталого розвитку сьогодні розглядається як базова парадигма управління, що визначає стратегічні напрями трансформації економіки, суспільства та довкілля. Вона формує основу для пошуку нових моделей розвитку, які поєднують економічну ефективність із соціальною відповідальністю та екологічною безпекою. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах промислової трансформації та повоєнної відбудови, коли необхідно забезпечити швидке відновлення виробничого потенціалу, водночас орієнтуючись на довгострокові цілі сталого розвитку.

Проблематика сталого розвитку вже тривалий час перебуває у центрі уваги науковців і практиків. У працях вітчизняних та зарубіжних дослідників висвітлюються різні її аспекти, що охоплюють економічну, соціальну та екологічну складові. Для аналізу та дослідження використовуються різні наукові підходи, серед яких найбільш поширеними є комплексний, системний та процесний, адже саме вони дозволяють розглядати сталий розвиток як багатовимірне явище із забезпеченням цілісності його оцінки.

В умовах глобальних викликів, спричинених змінами клімату, війнами, фінансовою нестабільністю, зростанням соціальної нерівності та дефіцитом ресурсів, відбуваються масштабні трансформаційні процеси, що охоплюють економічну, соціальну та екологічну сфери. Особливої актуальності питання сталого розвитку набуло у контексті нових кризових явищ, зокрема пандемії COVID-19 (2020 р.) та війни в Україні (з 2022 р.), які суттєво вплинули на глобальну систему розвитку [1, с. 55].

У контексті промислової трансформації особливого значення набуває дослідження еволюції концепції сталого розвитку. Його ключовим аспектом є зміна наукових підходів до розуміння ролі та економічного змісту функцій підприємств у сучасних умовах. Це дозволяє глибше оцінити вплив технологічних, економічних, соціальних й організаційних чинників на формування оптимальної структури управління та розробки ефективного економічного механізму. Такий підхід створює основу для адаптації

підприємств до динамічних змін зовнішнього середовища, глобалізаційних викликів та вимог сталого розвитку.

На основі наукових публікацій останніх десятиліть можна стверджувати, що концепція сталого розвитку пройшла суттєву еволюцію, адаптуючись до нових умов і трансформаційних змін. Сучасні дослідження систематизують існуючі підходи, виділяючи базову модель та групуючи концепції за макро- й мікроекономічними рівнями [1, 2, 3 та ін.]. При цьому визначаються ключові характеристики та ідеї провідних учених, які заклали теоретичні засади та стали прихильниками відповідних концептуальних напрямів, що формують основу сучасного розуміння сталого розвитку.

Запропоновано методичний підхід до аналізу еволюції концепції сталого розвитку, що дає змогу здійснити її структуризацію з урахуванням промислової трансформації та виділити п’ять ключових етапів. Узагальнення ідей провідних учених, практиків та міжнародних експертів дозволило визначити послідовність розвитку: перший етап (1970–1986 рр.) – усвідомлення екологічних проблем та обмеженості ресурсів; другий (1987–1992 рр.) – формування концептуальної основи та визначення поняття сталого розвитку; третій (1992–2015 рр.) – інтеграція й реалізація національних стратегій; четвертий (2015–2020 рр.) – глобальна мобілізація; п’ятий (з 2020 р. донині) – адаптація до кризових викликів.

За результатами аналізу еволюції концепції сталого розвитку було визначено ключові чинники її формування, окреслено умови трансформацій та встановлено сутність змін, що відображають змістовну еволюцію самої концепції. Такий формат дослідження дав змогу простежити логіку розвитку за етапами та показати, як основний фокус поступово зміщувався від екологічних проблем до комплексної адаптації в умовах сучасних кризових викликів.

На основі виявлених закономірностей трансформаційних змін підтверджено актуальність створення ефективного економічного механізму, здатного забезпечити раціональне управління промисловими підприємствами. Доведено, що його формування має ґрунтуватися на принципах адаптації до динамічного зовнішнього середовища та сучасних моделях сталості, інтегрованих у систему стратегічного управління. Враховуючи концептуальні засади сталого розвитку та сучасні виклики, економічний механізм слід розглядати як комплекс взаємопов’язаних організаційних та економічних елементів, що використовують аналітичний інструментарій для моніторингу, виявлення внутрішніх взаємозв’язків і формування збалансованих управлінських рішень з урахуванням стратегічної спрямованості розвитку та адаптації до змін зовнішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Поліщук В.І. Еволюція концепції сталого розвитку: соціально-філософські аспекти. *Дискурс*. 2024. № 51 (10-12). С. 52–65. URL: https://www.journal-discourse.com/uk/kataloh-statei/2024/2024r-5110-12/evoliutsiia-kontseptsii-staloho-rozvytku-sotsialno-filosofski-aspekty
2. Хаустова В.Є., Омаров Ш.А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 265–273. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-1_0-pages-265_273.pdf

3. Ян Б. Еволюція концепції сталого розвитку підприємства. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Том 8. № 3. С. 371–376. URL: https://ujae.org.ua/evolyutsiya-kontseptsiyi-stalogo-rozvytku-pidpryyemstva/

УДК 657.6

Шпиталь О.Ю.
ад'юнкт кафедри оборонного менеджменту
Національний університет оборони України

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розвиток фінансової системи України вимагає глибинних інституціональних змін, спрямованих на підвищення прозорості та ефективності управління публічними ресурсами. Сучасні виклики безпекового сектору зумовлюють необхідність перегляду ролі внутрішнього аудиту в системі Міністерства оборони України (МОУ) від ретроспективного контролю до моделі стратегічного партнерства, що є необхідною умовою для ефективного і результативного використання публічних ресурсів в оборонній сфері.

Імплементація Глобальних стандартів внутрішнього аудиту 2025 [1] та верифікація системи ключових показників ефективності (Key Performance Indicators, KPI) [2] на основі концепції управління, орієнтованого на результат (Results-Based Management, RBM) [3], стає фундаментом для оцінювання реального внеску аудиторської діяльності у системі управління оборонного відомства. Наукова проблема полягає у відсутності верифікованого методичного інструментарію для об'єктивного оцінювання ефективності внутрішнього аудиту в системі МОУ. Існуючі підходи часто обмежені фіксацією кількісних показників, які не відображають реального впливу на підвищення ефективності управління публічними фінансами в умовах екстремальних безпекових ризиків.

Для вирішення цієї наукової проблеми, пропонується дослідження з розроблення комплексного інтегрованого підходу, що базується на системному аналізі, синтезі та експертному оцінюванні. Методика реалізується через математичне моделювання простого адитивного зважування (SAW) [4], яке охоплює нормалізацію показників, обчислення зведених індексів за вимірами та визначення базового індексу ефективності. Особливістю підходу є застосування коригуючого коефіцієнту умов воєнного стану, що забезпечує адаптивність та об'єктивність фінальної оцінки. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення методичного підходу до багатокритеріального оцінювання ефективності функції внутрішнього аудиту в системі МОУ.

Результати проведеного дослідження дозволили сформувати оновлений

концептуальний підхід до оцінювання ефективності, який поєднує:

1. Застосування логічної моделі RBM, де функція внутрішнього аудиту структурована за чотирма вимірами (Balanced Scorecard, BSC): “Ресурсне забезпечення” (Inputs), “Процесна діяльність” (Activities), “Безпосередні результати” (Outputs) та “Вплив та додана вартість” (Impact). Експертним оцінюванням встановлено пріоритетність виміру “Вплив та додана вартість” (важливість 30 %), тоді як традиційні кількісні показники виміру “Безпосередні результати” отримали найнижчу оцінку (21 %). Зазначене підтверджує трансформацію парадигми від кількісного контролю до якісного системного вдосконалення управління.

2. Верифікацію KPI із запропонованих 60 показників за чотирма вимірами BSC, з яких лідерами стали: економічний ефект (сума заощаджених/повернутих коштів); відсоток впроваджених рекомендацій; рівень довіри та задоволеності стейкхолдерів.

3. Застосування математичної моделі SAW, яка реалізує нормалізацію KPI та їх зведення за BSC у базовий індекс ефективності, який завдяки застосуванню коригуючого коефіцієнту умов воєнного стану трансформується у скориговану фінальну оцінку ефективності. Такий підхід забезпечує отримання об’єктивного та придатного для прийняття управлінських рішень індексу ефективності аудиторських підрозділів.

4. Інтерпретація результатів фінальної оцінки ефективності через п’ятирівневу шкалу зрілості внутрішнього аудиту (Internal Audit Capability Model, IACM) [5], що дозволяє чітко визначити інституційну спроможність підрозділу внутрішнього аудиту виконувати роль стратегічного партнера.

Дослідження підтверджує, що запропонована методика забезпечує баланс між кількісною та якісною оцінкою, а інтеграція фактору умов воєнного стану через запровадження коригуючого коефіцієнту гарантує об'єктивність оцінювання в умовах воєнного стану. Нормативне закріплення та впровадження верифікованих KPI на засадах моделі RBM та шкали зрілості IACM дозволить трансформувати внутрішній аудит в ефективний інструмент об’єктивного контролю за публічними фінансами в системі Міністерства оборони України.

Список використаних джерел:

1. Глобальні стандарти внутрішнього аудиту. 2025. URL: https://theiia.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/global-internal-audit-standards-ukrainian.pdf (дата звернення: 02.04.2026).
2. Key Performance Indicators for Internal Audit: A Practical Guide. PKC. 2025. URL: https://pkcindia.com/blogs/kpi-for-internal-audit/ (дата звернення: 10.04.2026).
3. Онлайн навчальний курс з управління, орієнтованого на результат. Децентралізація в Україні. 2025, URL: https://decentralization.ua/donors/surge/RBM (дата звернення: 02.04.2026).
4. Тахердуст, Х., 2023. Аналіз методу простого адитивного зважування (SAW) як методу прийняття багатоатрибутних рішень: покроковий посібник. Журнал досліджень у сфері управління та інженерії. 6 (1): 21-24. DOI: https://doi.org/10.30564/jmser.v6i1.5400 (дата звернення: 02.04.2026).
5. Модель спроможності внутрішнього аудиту (Internal Audit Capability Model — IA-CM) для публічного сектору. The Institute of Internal Auditors (IIA). URL: https://www.theiia.org/en/promotions/bookstore/IA-CM/ (дата звернення: 02.04.2026).

УДК 336.14(477):336.76

Юшко С.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

МІСЦЕ АКТИВНИХ ОПЕРАЦІЙ У ФІНАНСУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

Незбалансованість бюджетів (як ухвалення, так і фактичне їх виконання з дефіцитом/профіцитом) вимагає обґрунтування варіантів фінансування відповідних скарбниць. За нестачі доходів шукають варіанти залучення додаткових ресурсів до бюджету, за бюджетного профіциту визначають напрями використання надлишку, що утворився.

Відповідно до чинного українського законодавства фінансування місцевих бюджетів передбачає проведення

а) боргових операцій;

б) активних операцій.

Боргові операції передбачають запозичення та погашення позик. Активні операції проводяться переважно у контексті управління ліквідністю бюджетними коштами та включають відповідно до чинної бюджетної класифікації зміни обсягів депозитів і цінних паперів; зміни обсягів бюджетних коштів; фінансування за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку; зміни обсягів товарно-матеріальних цінностей [1, 2].

Розглянемо місце активних операцій фінансування місцевих бюджетів у загальному фінансуванні за прикладі Вінницької області (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Фінансування місцевих бюджетів Вінницької області, млн грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Фінансування за борговими операціями	-123,6	-97,3	-4,6	-2,9	0,0
Фінансування за активними операціями	65,6	-2 418,3	527,1	322,8	-287,3
Фінансування – всього	-57,9	-2 515,6	522,5	319,8	-287,3

Дані табл. 1 свідчать про визначальне місце активних операцій у фінансуванні місцевих бюджетів Вінницької області у період 2022 – 2025 рр. Так, в 2022 р. частка активних операцій становила 96,1 %, а в 2025 р. – 100 %. Лише в 2021 р. переважаючою є частка боргових операцій у фінансуванні бюджетів. Важливо наголосити й на тому, що упродовж трьох років (2021, 2022, 2025) загальне фінансування бюджетів області є від'ємним, що є свідченням виконання бюджетів (за їх загальною сукупністю) з профіцитом, упродовж 2023-го та 2024 рр. фінансування характеризувалося позитивним значенням, що свідчить про від'ємний (з дефіцитом) результат виконання місцевих бюджетів області (за їх загальною сукупністю).

Слід, однак, відзначити, що кількість місцевих бюджетів Вінницької області становить 70 : один обласний бюджет, 6 районних бюджетів та 63 бюджети територіальних громад [3]. Для об'єктивного представлення ситуації

слід оцінювати стан справ не лише по системі місцевих бюджетів, а й за кожним з таких бюджетів. Нами було з'ясовано, що боргові операції за період дослідження (2021 – 2025 рр.) здійснювалися лише двома радами: Вінницькою – протягом 2021 – 2024 рр. та Барською – у 2022 р. – міськими радами [3]. Це означає, що фінансування решти бюджетів протягом зазначеного періоду часу відбувалося через проведення виключно активних операцій.

Не зайвим буде наголосити й на тому, що фактично протягом 2021 – 2023 рр. право на здійснення місцевих запозичень, відповідно до норм чинного бюджетного законодавства, мали тільки міські та обласні ради. З 19.11.2023 р. право на фінансування бюджетів шляхом здійснення запозичень мають усі територіальні громади (міські, селищні та сільські). Зазначене право збереглося також за обласними радами та радою АР Крим. Відтак не дозволені запозичення лише до районних бюджетів [1].

Розглянемо результати фінансування за активними операціями у розрізі груп місцевих бюджетів Вінницької області (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Фінансування груп місцевих бюджетів Вінницької області за активними операціями, млн грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Обласний бюджет	11,5	-570,9	-156,9	514,9	-212,9
Бюджети районів – загальне фінансування за активними операціями	83,5	5,3	0,6	-0,3	-2,8
в т.ч. додатне фінансування	83,5	5,4	3,9	0,7	1,2
від'ємне фінансування	0,0	-0,1	-3,3	-1,0	-4,0
Бюджети територіальних громад – загальне фінансування за активними операціями	-29,3	-1 852,7	683,4	-191,8	-71,7
в т.ч. додатне фінансування	272,3	22,7	997,3	199,8	266,9
від'ємне фінансування	-301,6	-1 875,4	-313,9	-391,7	-338,5

Дані табл. 2 показують наявність по всіх групах місцевих бюджетів як додатного, так і від'ємного значень фінансування за активними операціями.

Для кращого розуміння ситуації у табл. 3 подамо інформацію про кількість бюджетів кожної групи з додатним та від'ємним результатами фінансування за активними операціями [3]. Дані табл. 3 демонструють одночасно велику кількість бюджетів з від'ємним та додатним результатами фінансування за активними операціями.

Слід зауважити, що основною складовою активних операцій бюджетів Вінницької області є зміна залишків бюджетних коштів. Такі операції властиві усім місцевим бюджетам без винятку. Наведемо приклад по бюджету Вінницької міської територіальної громади. Зміна обсягів бюджетних коштів склала за 2025 р. 166,1 млн грн. Такий результат свідчить про використання в 2025 р. в зазначеній сумі наявних на початок бюджетного року залишків коштів для оплати бюджетних видатків.

Таблиця 3

Кількість бюджетів Вінницької області з додатним та від'ємним результатами фінансування бюджетів за активними операціями

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Кількість районних бюджетів з додатним результатом фінансування	6	4	4	4	3
Кількість районних бюджетів з від'ємним результатом фінансування	–	2	2	2	3
Кількість бюджетів територіальних громад з додатним результатом фінансування	16	8	25	25	28
Кількість бюджетів територіальних громад з від'ємним результатом фінансування	47	55	38	38	35

Подамо також інформацію про кількість бюджетів, як проводили операції з депозитами та цінними паперами (табл. 4) [3].

Таблиця 4

Кількість бюджетів Вінницької області, за якими мали місце операції з депозитами та цінними паперами

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2025 р.
Операції з депозитами	10	7	2	1	–
Операції з цінними паперами	–	1	2	1	1

Дані табл. 4 показують, що відносно невелика кількість бюджетів в 2021 – 2025 рр. проводили операції з депозитами та цінними паперами. Операції з цінними паперами проводили районна рада Вінницького району та Вінницька міська рада. Найбільший обсяг депозитних операцій проводила Вінницька міська рада. Саме бюджет обласного центру отримав за усі роки дослідження і найбільше доходів від розміщення тимчасово вільних коштів : наприклад, 17,2 млн грн в 2021 р. та 40,7 млн грн в 2025 р.

Отже, активні операції займають ключове місце у фінансуванні місцевих бюджетів України, особливо на рівні територіальних громад. Вони є універсальним інструментом бюджетного менеджменту, що дозволяє не лише регулювати ліквідність, але й забезпечувати ефективне використання фінансових ресурсів та підтримувати розвиток територій.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України: № 2456-VI від 08.07.2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text
2. Про бюджетну класифікацію: наказ Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-11#Text
3. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL : https://openbudget.gov.ua/.

УДК351.778:355

Яворський В.В.
ад'юнкт Національного університету оборони України,
м. Київ, Україна,

РЕФОРМУВАННЯ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ДЛЯ ГРОМАДЯН ТА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У контексті прагнення України до європейської інтеграції та в умовах широкомасштабної війни, житлове питання набуло критичного значення як для громадян загалом, так і військовослужбовців зокрема. Сотні тисяч громадян втратили дах над головою, аактивні бойові дії спричинили появу мільйонів внутрішньо переміщених осіб.

Російська агресія проти України та невизначеність щодо її завершення прямо впливають на структуру витрат як державного, так і місцевих бюджетів. Основні фінансові ресурси нині спрямовані передусім на забезпечення основних потреб армії, обороноздатності країни, реалізацію заходів захисту безпеки населення, а також відновлення критичних підприємств, регіонів і територій, що постраждали внаслідок воєнних дій.

За таких умов Житловий кодекс України [1], ухвалений ще за радянських часів, вже давно не відповідав реаліям та сучасному соціально-економічному розвитку держави та потребував кардинальних змін. 13 січня 2026 року Верховна Рада України ухвалила Закон України "Про основні засади житлової політики" № 4751-IX (далі – Закон), яким оновлено житлову політику України[2].

Запроваджена житлова реформа базується на принципах прозорості, участі суспільства, справедливості та рівного доступу до житла. Основні нововведення включають:

- відмова від радянської моделічерез скасування застарілого Житлового кодексу України та Закону "Про приватизацію державного житлового фонду";
- зміна акценту державної політики з роздержавлення та приватизації до впровадження довгострокових моделей використання державного житлового фонду, зокрема через впровадження соціальної оренди;
- створення операторів соціального й доступного житла, які будуть професійно управляти фондами та надавати житло за помірну орендну плату;
- створення револьверного фонду, наповнення якого передбачено за рахунок надходжень від використання житла з державного житлового фонду та територіальних громад, оренди з правом викупу житла, платежів за оренду соціального житлата інших визначених джерел, а видатки з нього сплановано на формування нового житлового фонду його утримання та експлуатацію;
- створення Єдиної інформаційно-аналітичної житлової системи – публічного електроного реєстру, який замінить паперовий облік, забезпечить прозорість та загальну доступність до інформації про осіб, що потребують

державної підтримки;

- запровадження у сфері житлового забезпечення публічно-приватного партнерства[2].

Нині держава стикається з серйозними обмеженнями у фінансовому ресурсі, і вочевидь, що у країні, яка веде бойові дії, цей дефіцит збережеться протягом тривалого періоду, в тому числі і під час післявоєнного відновлення. Отже вирішення житлового питання відповідних категорій громадян потребує нових державних підходів і залучення значних додаткових фінансових ресурсів. Саме тому, у новому законі закладено важливий крок до розвитку публічно-приватного партнерства у житловій сфері.

Згідно зі ст. 9 Закону зазначено, що держава стимулює *розвиток публічно-приватного партнерства як ключового механізму реалізації житлових програм і створення доступного житла*, а також, що житлова політика держави покликана забезпечити найкраще використання обмежених державних ресурсів через залучення досвіду, капіталів і стійкості до ризиків, притаманних приватному сектору [2].

Закон фактично формує інституційну основу для діяльності операторів у сфері житлової політики, сприяючи розвитку публічно-приватного партнерства. Для бізнесу провідний меседж держави полягає у встановленні нового напрямку у житловій політиці, де основна цінність формується не через продаж житла, а завдяки його ефективній організації та подальшому професійному управлінню.

Публічно-приватне партнерство у житловій політиці може стати реальним інструментом для розширення доступу до соціального житла, адже дає змогу державі залучати приватні інвестиції, досвід та управлінські практики, зменшуючи навантаження як на державний так і на місцеві бюджети.

Безперечно, зміни в державній політиці щодо забезпечення громадян житлом стосуються і військовослужбовців Збройних Сил України. У ст. 2 Закону передбачено, що відносини, які виникають у зв’язку з реалізацією права на житло військовослужбовцями та членами їхніх сімей, регулює цей Закон та Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" [2].

Крім загальнодержавних нововведень, ухваленим Законом внесено зміни і до редакції ст. 12 “Забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей жилими приміщеннями” Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [3] та викладено її у новій редакції.

Детальний аналіз зміненої редакції зазначеної статті,показав, що кардинально нових видів або шляхів житлового забезпечення військовослужбовців не запроваджено, а основні зміни стосуються уточнення понятійного апарату і його приведення до нових вимог Закону та введення додаткового виду забезпечення – соціального житла. Крім того, через скасування Закону України “Про приватизацію державного житлового фонду” законодавчо закріплено питання безоплатного користування службовим

житлом та безоплатного отримання житла у власність військовослужбовцями.

Внаслідок ухвалення Закону та внесення змін до ст. 12 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” потребують переопрацюваннянаступні постанови Кабінету Міністрів України, що на цей час регулюють житлове забезпечення військовослужбовців і засновані на скасованому Житловому кодексі України, а саме:

“Про затвердження порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими приміщеннями” від 03.08.2006 № 1081 [4];

“Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил, … за піднайом (найом) ними житлових приміщень“ від 26.06.2013 № 450 [5];

“Про затвердження Порядку кредитування будівництва та придбання житла для військовослужбовців“ від 28.01.2004 № 88 [6];

– “Деякі питання забезпечення житлом військовослужбовців та інших громадян“ від 02.09.2015 № 728 [7].

Крім того, ухвалення Кабінетом Міністрів України потребують порядок та умови надання військовослужбовцям, які уклали перший контракт, компенсації 50 % першого внеску за програмою доступного іпотечного кредитування та по 100 тис. грн протягом двох років, який з квітня 2024 року Урядом так і не розроблений [3].

Отже, на сучасному етапі трансформації житлової політики держави, зокрема стосовно житлового забезпечення військовослужбовців, держава закладає нові механізми реалізації права громадян на житло, а проведений аналіз показав, що цей процес стартував з ухваленням Закону України “Про основні засади житлової політики”. А отже, Міністерство оборони України може виступати із законодавчою ініціативою щодо покращення наявних або запровадження нових механізмів житлового забезпечення військовослужбовців задля подолання квартирної черги та покращення соціального захисту.

Крім того серед важливих нововведень є те, що публічно-приватне партнерство визнано основним шляхом залучення інвестицій для відбудови та створення фондів соціального житла в умовах обмежених бюджетних ресурсів.Більшість механізмів реалізації запроваджених Законом змін ще має бути визначено через підзаконні нормативні акти, запроваджені стандарти, місцеві програми, правила компенсацій та регламенти функціонування системи. Для громадян це означає, що успішність реформи залежатиме від подальших кроків уряду та місцевої влади у впровадженні необхідних інструментів.

Список використаних джерел:

1.Житловий кодекс України від 30.06.1983 № 5464-X. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text.

2. Про основні засади житлової політики : Закон України від 13.01.2026 № 4751-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4751-20#Text.

3. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 № 2011-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12.

4. Про затвердження порядку забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей житловими

приміщеннями : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.2006 № 1081. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1081-2006-%D0%BF#Text.
5. Про розмір і порядок виплати грошової компенсації військовослужбовцям Збройних Сил, … за піднайом (найом) ними житлових приміщень : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 450. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2013-%D0%BF#Text.
6. Про затвердження Порядку кредитування будівництва та придбання житла для військовослужбовців: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.01.2004 № 88. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/4357141.
7. Деякі питання забезпечення житлом військовослужбовців та інших громадян : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 728. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2015-%D0%BF#Text

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ ТА ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ
Тематичний напрям 2

UDC: 336.14:355.01(477)

Djakona A.
PhD, Mg. Psych, Professor, Deputy Rector,
Riga Nordic University, Riga, Latvia
Hrubliak O.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

UKRAINE'S BUDGET SYSTEM UNDER MARTIAL LAW: TRANSFORMATION AND CHALLENGES

The full-scale armed aggression against Ukraine has led to significant transformations in the budgetary system, manifested in changes in the priorities of budget policy, the structure of revenues and expenditures, as well as the mechanisms of financial support of the state. Under these conditions, the budgetary system serves as a key instrument for mobilizing resources to ensure the country's defense capability and maintain socio-economic stability.

M. Kuzheliev and A. Nechyporenko argue that, under wartime conditions, Ukraine's budgetary system has effectively transformed into a two-component model, comprising "military" and "civil" components. In this model, defense expenditures are primarily financed through domestic resources, while international financial assistance is directed toward meeting the state's social and humanitarian needs [1].

Furthermore, T. Nazarova and co-authors substantiate that the full-scale war has caused a significant increase in the budget deficit, public debt, and has led to a transformation in the structure of budget revenues and expenditures [2]. Similarly, Yu. Anistratenko emphasizes that, in wartime conditions, the state modifies its approaches to the formation and execution of budget obligations, particularly through reallocating resources in favor of defense needs and enhancing the flexibility of the budget process [3].

Summarizing the results of scientific studies, it can be concluded that the increase in defense expenditures, the growing role of international assistance, the structural restructuring of the budget, and the rising deficit indicate the formation of a new model of Ukraine's budgetary system, adapted to martial law conditions and aimed at ensuring the state's financial stability.

The dynamics of revenues and expenditures reflect not only the scale of fiscal adaptation to wartime challenges, but also a shift in state policy priorities, the strengthening of the defense sector's role, and the increasing dependence on

external sources of financing. The generalization of key indicators of the Consolidated Budget of Ukraine for 2022–2025 makes it possible to trace the profound transformations of the budgetary system under martial law conditions (Table 1).

Table 1

Key indicators of the Consolidated Budget of Ukraine for 2022-2025, UAH billion [4]

Indicators	2022	2023	2024	2025	Share in 2025
Revenues, including:	2196,3	3104,3	3587,8	4338,0	100,0
tax revenues	1343,2	1638,1	2088,3	2520,3	58,1
foreign transfers	481,3	433,6	475,4	549,4	12,7
Expenditures, including:	3043,5	4440,9	4944,0	5999,5	100,0
defense spending	1142,9	2097,6	2304,5	3069,9	51,2
public order, safety, and judiciary	454,4	591,4	712,7	836,9	14,0
social protection and social security	455,2	514,1	521,9	515,0	8,6

The analysis of the revenue side of the Consolidated Budget of Ukraine indicates a stable upward trend during 2022–2025. In particular, total revenues increased from UAH 2,196.3 billion in 2022 to UAH 4,338.0 billion in 2025, nearly doubling. This growth is driven both by the gradual recovery of economic activity and by the active mobilization of financial resources by the state under wartime conditions.

Tax revenues remain the main source of budget revenues, increasing from UAH 1,343.2 billion in 2022 to UAH 2,520.3 billion in 2025. Their share in the revenue structure in 2025 amounts to 58.1%, indicating the preservation of the fiscal role of the tax system even under crisis conditions. The growth in tax revenues is associated with the gradual adaptation of businesses to wartime conditions, the recovery of certain sectors of the economy, as well as improvements in tax administration.

At the same time, foreign transfers constitute an important component of revenues. They amounted to UAH 481.3 billion in 2022, slightly decreased to UAH 433.6 billion in 2023, but later increased to UAH 549.4 billion in 2025. Their share in total budget revenues in 2025 is 12.7%, confirming the significant role of international financial assistance in maintaining budget balance and financing critical expenditures.

The expenditure side of the budget is characterized by even more dynamic growth. The total volume of expenditures increased from UAH 3,043.5 billion in 2022 to UAH 5,999.5 billion in 2025, reflecting a significant expansion of the state’s financial obligations under wartime conditions. At the same time, the growth rate of expenditures exceeds that of revenues, resulting in a persistent budget deficit.

A key feature of the expenditure structure is the sharp increase in defense spending. Expenditures on defense rose from UAH 1,142.9 billion in 2022 to UAH 3,069.9 billion in 2025, with their share in total expenditures reaching 51.2%. This

indicates the dominance of military priorities in the state's budget policy and the concentration of resources on ensuring national security. This has led to a redistribution of budget resources and a reduction in funding for certain civilian programs. At the same time, social expenditures have increased, aimed at supporting internally displaced persons, low-income population groups, and the restoration of critical infrastructure.

Expenditures on public order, safety, and the judiciary also show steady growth – from UAH 454.4 billion in 2022 to UAH 836.9 billion in 2025 – accounting for 14.0% of total expenditures. This is associated with the need to maintain internal security, ensure the functioning of the law enforcement system, and uphold public order under martial law conditions.

In contrast, expenditures on social protection and social security remain relatively stable: UAH 455.2 billion in 2022, UAH 514.1 billion in 2023, UAH 521.9 billion in 2024, and UAH 515.0 billion in 2025. Their share in 2025 amounts to 8.6%, indicating a certain contraction of the social component of the budget in relative terms. This is explained by the reallocation of resources in favor of defense needs, although the absolute volumes of social expenditures remain significant.

An important transformation is also the change in the mechanisms of the budget process, in particular the simplification of procedures for reallocating budget funds, increased flexibility in financial management, and improved efficiency of decision-making. This makes it possible to respond quickly to wartime challenges, but at the same time increases the risks of reduced transparency and efficiency in the use of budget resources.

Among the main challenges facing Ukraine's budgetary system under martial law are: a significant budget deficit, rising public debt, dependence on external financing, and the need to ensure effective control over the use of funds. In addition, the issue of balancing military and socio-economic needs of the state remains highly relevant.

Thus, the analysis of the indicators of the Consolidated Budget of Ukraine for 2022–2025 confirms the presence of deep structural changes, manifested in the expansion of the budget scale, the strengthening of the role of tax revenues and international assistance, as well as the dominance of expenditures on defense and security. This reflects the adaptation of the budgetary system to wartime conditions and the formation of a new model of allocation of state financial resources.

The further development of Ukraine's budgetary system should be aimed at enhancing its resilience, reducing the debt burden, expanding the domestic revenue base, and implementing modern digital tools in the budget process. Ensuring transparency and accountability in the use of budget funds is of particular importance as a prerequisite for maintaining trust from international partners and society.

Therefore, Ukraine's budgetary system under martial law has undergone profound transformations, manifested in changes in the structure of budget flows, an increased role of external financing, and the reorientation of expenditures toward defense needs. At the same time, a number of challenges remain related to ensuring

budgetary sustainability, which requires improvements in budget policy, enhanced efficiency of financial management, and stronger control over the use of budget resources.

References:

1. Kuzheliev, M. O., & Nechyporenko, A. V. (2025). Structure of public budget expenditures of Ukraine under martial law. *Scientific Bulletin of the International Association of Scholars*, 4(4). http://doi.org/10.56197/2786-5827/2025-4-4-3
2. Nazarova, T. Yu., Shevchenko, M. M., & Tataryntseva, Yu. L. (2023). Features of the budgetary and tax process under martial law. *Bulletin of NTU "KhPI"*, 6. https://doi.org/10.20998/2519-4461.2023.6.45
3. Anistratenko, Yu. I. (2023). The impact of martial law on the legal regulation of budget obligations. *Legal Scientific Electronic Journal*, 3. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/147
4. State Budget Portal for Citizens. URL: https://openbudget.gov.ua/ (accessed: 20 February 2026)

УДК 336.14:352

Житар М.О.
д.е.н., професор, декан факультету менеджменту,
фінансів та маркетингу
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У 2026 РОЦІ: МЕХАНІЗМИ РОЗПОДІЛУ ТА ВПЛИВ НА БЮДЖЕТНУ СТІЙКІСТЬ

Фінансова спроможність територіальних громад в умовах воєнного стану є ключовим фактором забезпечення базових функцій держави, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я та соціального захисту. Повномасштабна війна призвела до суттєвого зниження доходної бази місцевих бюджетів, особливо на деокупованих та прифронтових територіях, що обумовило необхідність посилення міжбюджетного вирівнювання. У 2026 році одним із ключових інструментів такої підтримки стала додаткова дотація з державного бюджету місцевим бюджетам, загальний обсяг якої становить 30,4 млрд грн, з яких станом на початок року вже розподілено близько 12,7 млрд грн, тоді як 17,7 млрд грн залишаються для подальшого розподілу протягом року [1].

Окремим рішенням Уряду у березні 2026 року передбачено розподіл 273,2 млн грн додаткової дотації між різними рівнями місцевих бюджетів, зокрема 33,5 млн грн для обласних бюджетів Донецької та Луганської областей, 157,3 млн грн для 39 бюджетів міських територіальних громад та 82,4 млн грн для 74 бюджетів сільських і селищних громад. Така структура розподілу свідчить про орієнтацію державної фінансової політики на підтримку найбільш вразливих територій, що зазнали руйнувань або втратили значну частину економічного потенціалу.

Особливістю механізму надання дотації у 2026 році є його адаптивний характер, що передбачає щоквартальний перегляд обсягів фінансування залежно від фактичних надходжень до місцевих бюджетів. Зокрема, для більшості громад базовим показником виступають надходження податку на

доходи фізичних осіб, тоді як для прифронтових територій додатково враховуються надходження від податку на нерухоме майно, плати за землю та єдиного податку, а для обласних бюджетів – податку на прибуток підприємств. Такий підхід дозволяє підвищити точність розподілу ресурсів і врахувати реальні втрати доходної бази внаслідок війни.

Аналітична оцінка показує, що середній обсяг додаткової дотації на одну територіальну громаду у межах зазначеного розподілу становить близько 2,4–2,6 млн грн, однак диференціація є суттєвою залежно від рівня втрат доходів та кількості населення. При цьому частка додаткової дотації у структурі доходів окремих громад може досягати 10–15%, що свідчить про критичну залежність місцевих бюджетів від державної підтримки. У разі відсутності таких трансфертів ризик невиконання видаткових повноважень органів місцевого самоврядування значно зростає [1].

Водночас існуючий механізм розподілу, на наш погляд, має низку обмежень. По-перше, використання податкових надходжень як основного критерію не завжди враховує масштаби руйнувань інфраструктури та потреби у відновленні. По-друге, відсутність цифрових інструментів моніторингу ефективності використання коштів ускладнює оцінку результативності бюджетної політики. По-третє, значна частина громад не має достатньої аналітичної спроможності для прогнозування власних фінансових потреб [2-3].

У цьому контексті доцільним є впровадження цифрових інструментів управління публічними фінансами, зокрема використання аналітики великих даних для оцінки податкового потенціалу громад, застосування геоінформаційних систем для визначення масштабів руйнувань та формування інтегрованих індексів фінансової спроможності. Запровадження таких підходів дозволить підвищити точність розподілу міжбюджетних трансфертів на 15–20% та знизити ризики неефективного використання бюджетних коштів [4].

Таким чином, додаткова дотація з державного бюджету у 2026 році виступає ключовим інструментом підтримки територіальних громад, забезпечуючи компенсацію втрат доходів та фінансування базових соціальних функцій. Встановлено, що ефективність цього інструменту значною мірою залежить від прозорості механізму розподілу, адаптивності до змін економічної ситуації та рівня цифровізації бюджетного процесу. Подальший розвиток системи міжбюджетних відносин має бути спрямований на поєднання фінансового вирівнювання з цифровими технологіями управління, що сприятиме підвищенню стійкості місцевих фінансів та ефективності економічного відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. Фінансова підтримка громад: Уряд погодив розподіл понад 270 млн грн додаткової дотації. 2026. Доступ до ресурсу: https://www.mof.gov.ua/uk/
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2026 рік».
3. Національний банк України. Аналітичні матеріали щодо фінансової стійкості.
4. Maksym Zhytar. Financial Decentralization and Economic Stability of Kyiv: Challenges and Development Prospects. Modernisation of the Economy and Financial System: Problems,

Opportunities, Prospects: Collective monograph. Part 1. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. 436 p. DOI: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-540-2-9

УДК 336

Захаркін О.О.
д. е. н, доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва,
Сумський державний університет

РОЛЬ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА У ФІНАНСУВАННІ ПРОЄКТІВ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ[1]

Після повномасштабного вторгнення росії Україна зіткнулася з безпрецедентними людськими та економічними втратами. За спільною оцінкою збитків і потреб у відновленні (RDNA5), підготовленої Урядом України, Світовим банком, Європейською комісією та ООН, загальні потреби України у відновленні та відбудові на період 2026–2036 рр. становлять близько 588 млрд дол США [1]. Ця сума майже утричі перевищує номінальний ВВП України за 2025 рік, що свідчить про безпрецедентний масштаб повоєнної реконструкції. У таких умовах, коли державні фінансові ресурси є обмеженими, актуалізується пошук альтернативних механізмів залучення капіталу. Одним із найбільш перспективних інструментів у цьому контексті виступає публічно-приватне партнерство (ППП), яке дозволяє поєднати фінансові можливості держави, приватного сектору та міжнародних інституцій.

За даними центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні станом на 01.01.2026 на умовах ППП укладено 201 договір, з яких реалізуються 19 договорів (7 - концесійних договорів, 4 - договори про спільну діяльність, 8 - інші договори), 171 договір не реалізується (114 - не виконується, 57 - розірвані/закінчився термін дії), 11 договорів призупинено у зв'язку зі збройною агресією російської федерації [2].

Щоб виправити цю ситуацію, 19 червня 2025 р. Верховна Рада ухвалила новий Закон «Про публічно-приватне партнерство». Документ замінив термін «державно-приватне партнерство» на «публічно-приватне партнерство» та розширив коло публічних партнерів, включивши місцеві органи влади, державні та комунальні підприємства. Він передбачає лише два види договорів: ППП-угоду та концесію, усунувши попередні форми спільної діяльності. Закон суттєво розширює сфери застосування ППП, дозволяючи приватним партнерам брати участь у відбудові доріг, мостів, аеропортів, енергетичних і логістичних об’єктів, водопостачання, соціальної

[1] *Тези підготовлені за результатами дослідження, що фінансується за рахунок бюджетних коштів МОН України «Цифровізація системи публічно-приватного партнерства як драйвер економічної безпеки держави у воєнний і повоєнний періоди» (реєстраційний номер: 0126U000543).*

інфраструктури, житла та цифрових мереж. Маленькі проєкти (до 5,538 млн євро) можуть реалізовуватися за спрощеною процедурою без повного техніко-економічного обґрунтування, а ця процедура поширюється на всі відновлювальні проєкти на час воєнного стану та сім років після нього [3].

Новий закон запровадив гібридне фінансування: ППП можуть фінансуватись за рахунок приватних інвестицій, бюджетних коштів і грантів від міжнародних донорів. Донори можуть надавати безоплатні чи безвідсоткові гранти, а держава – гарантувати мінімальний дохід, надавати податкові пільги чи закуповувати послуги приватного партнера. Закон також передбачає прискорені процедури для проєктів, включених до списків національного чи місцевого відновлення, і забороняє затримувати виплати приватним партнерам під час війни. Важливо, що інвесторам гарантується стабільність: умови, чинні на дату підписання договору, залишаються незмінними протягом усього строку, а у разі законодавчих змін, що погіршують становище приватного партнера, передбачена компенсація. Водночас громадські організації застерігають від можливих зловживань, адже закон надає тендерним комісіям широкі повноваження, а ризик непрозорого відбору приватних партнерів залишається.

Приклад успішного проєкту ППП – оголошена у вересні 2025 р. реконструкція першого та контейнерного терміналів порту Чорноморськ. Держава зберігає право власності на стратегічні активи, а приватний партнер модернізує інфраструктуру. Інвестиції оцінюються у сотні мільйонів доларів, очікувані бюджетні надходження за 40 років перевищують 1 млрд дол., а понад тисяча робочих місць буде збережено. Більше сорока компаній виявили інтерес до участі, що підтверджує привабливість ППП навіть у воєнних умовах [4].

Крім портів, ключовими напрямами залишаються енергетика та транспорт, адже енергетична інфраструктура зазнала найбільших втрат, тому приватні інвестиції у газові, біогазові та сонячні станції мають вирішальне значення. Також закон дозволяє реалізовувати ППП-проєкти щодо доріг, мостів, залізниці, аеропортів, логістичних центрів. Відновлення житла та соціальної інфраструктури також є пріоритетом; нові механізми дозволяють залучати кошти населення для цих цілей.

Водночас розвиток публічно-приватного партнерства в Україні стикається з рядом інституційних та економічних викликів. Серед них – високий рівень інвестиційних ризиків, пов’язаних із воєнною ситуацією, обмежений досвід реалізації складних ППП-проєктів, а також потреба у підвищенні інституційної спроможності органів державної влади щодо підготовки та управління такими проєктами. Подолання зазначених бар’єрів потребує удосконалення нормативно-правової бази, розвитку механізмів державних гарантій та активізації співпраці з міжнародними фінансовими організаціями.

Таким чином, публічно-приватне партнерство може відігравати ключову роль у фінансуванні проєктів повоєнного відновлення України. Поєднання

механізмів ППП із цифровими інструментами прозорості та управління інфраструктурними проєктами сприятиме ефективнішому використанню інвестиційних ресурсів, залученню приватного капіталу та формуванню сучасної моделі відбудови економіки, що відповідає принципам прозорості, підзвітності та сталого розвитку.

Для успіху публічно-приватних партнерств необхідно посилювати прозорість і підзвітність через електронні системи торгів та незалежні механізми оскарження, розвивати професійну спроможність державних органів шляхом навчання й залучення консультантів, використовувати гарантійні інструменти міжнародних організацій для зниження воєнних ризиків, забезпечувати участь громадян і громад у визначенні пріоритетів та поширювати інноваційні моделі фінансування. За умови виконання цих вимог ППП можуть не тільки відбудувати зруйновану інфраструктуру, а й модернізувати українську економіку, зміцнити довіру і закласти підвалини для сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Потреби відновлення України протягом наступних десяти років складуть 588 млрд дол США. Міністерство розвитку громад та територій України. 23.02.2026. URL: https://mindev.gov.ua/news/potreby-vidnovlennia-ukrainy-protiahom-nastupnykh-desiaty-rokiv-skladut-588-mlrd-dol-ssha.
2. Стан здійснення ДПП в Україні. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. Офіційний веб-сайт. URL: https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26&title=stanzdiisnenniadppvukraini&isSpecial=true
3. Про публічно-приватне партнерство: Закон України від 19 червня 2025 року № 4510-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text
4. У Брюсселі презентували проєкт публічно-приватного партнерства у порту Чорноморськ для європейських та українських інвесторів. Міністерство розвитку громад та територій України. 27.01.2026. URL: https://mindev.gov.ua/news/u-briusseli-prezentuvaly-proiekt-publichno-pryvatnoho-partnerstva-u-portu-chornomorsk-dlia-ievropeiskykh-ta-ukrainskykh-investoriv

УДК 336

Науменкова С.В.
д.е.н., професор кафедри фінансів Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Медвецька О.Р.
студентка магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ВІДБУДОВИ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ

Фінансування проєктів відбудови енергетичної інфраструктури в Україні набуло особливого значення для повоєнного відновлення функціонування економіки країни, подолання енергетичної бідності, підтримки економічної стійкості держави, а також формування інноваційної та децентралізованої

енергосистеми для забезпечення доступу до надійних, стійких і сучасних джерел енергії в умовах посилення енергетичної кризи та глобальних викликів.

Відповідно до звіту RDNA5, сумарні потреби на відновлення та реконструкцію економіки України на 2026-2035 рр.. оцінювалися у 587,7 млрд дол. США станом на 31.12.2025 р., що приблизно у 2,8 рази перевищувало номінальний ВВП, з них потреби енергетичного сектору становили 90,6 млрд дол. США, а прямі збитки - 24,8 млрд дол. США [1].

Зростання масштабів руйнування та сукупних втрат зумовлює необхідність розширення джерел фінансування енергетичної інфраструктури в Україні. Так, фінансування енергетичного сектору у 2024-2025 рр. формувалося передусім на основі використання механізмів державної підтримки, які поєднували пільгове кредитування, державні програми стимулювання розподіленої генерації та спеціалізовані інструменти для енергоефективних і декарбонізаційних проєктів.

Важливу роль у внутрішній архітектурі фінансування відіграє Фонд декарбонізації України, який за 2024-2025 рр. профінансував 72 проєкти у сфері альтернативної енергетики на суму 1,56 млрд грн, що дозволило зменшити викиди CO_2 майже на 40 тис. тон та скоротити щорічне споживання електроенергії на понад 132 МВт-год. завдяки підвищенню енергоефективності [2]. Слід зазначити, що серед критеріїв пріоритезації, які використовуються в процесі передінвестиційної експертизи та відбору публічних інвестиційних проєктів в умовах реформування системи управління публічними інвестиціями, критерій енергоефективності є одним із пріоритетних [3, с.154].

Суттєве зростання прямих бюджетних видатків на відновлення, реконструкцію та підвищення надійності енергопостачання у 2024 році порівняно з 2025 роком з 3,05 до 5,08 млрд грн. актуалізує питання розширення та диверсифікації джерел фінансування, зокрема, на основі залучення міжнародного фінансування [4].

Одним із важливих джерел зовнішньої підтримки став Фонд підтримки енергетики України, створений при Секретаріаті Енергетичного Співтовариства, з метою фінансування відновлення генерації, теплової інфраструктури, обладнання для критичних соціальних об’єктів, а також окремих проєктів у сфері ВДЕ та газового сектору. Загальний обсяг акумульованих ресурсів Фондом на кінець першого півріччя 2025 року вже досяг 1148,4 млн євро [5].

Також посилений вплив у структурі зовнішнього фінансування відіграють програми Групи Світового банку та Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) [6, с.708]. Зокрема, багатодонорський трастовий фонд Ukraine Relief, Recovery, Reconstruction and Reform Trust Fund (URTF) забезпечив грантову основу для реалізації “Restoration Project of Winterization and Energy Resources”. За участі МБРР реалізується проєкт “Improving Power System Resilience for European Power Grid Integration”. Фінансування з цих

джерел переважно спрямовувалося на проєкти накопичувачі енергії, сонячну генерацію, системи енергоменеджменту та підвищення стійкості енергосистеми.

Вагомим джерелом зовнішньої підтримки залишається Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), фінансування якого було спрямовано на гідроенергетику, розподілену газову генерацію, когенерацію, паливну безпеку та альтернативну енергетику. Окреме значення для диверсифікації джерел мали програми Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) та Японського агентства міжнародного співробітництва (JICA).

Отже, фінансування відбудови енергетичного сектору у 2024-2025 рр. характеризувалося розширенням джерел зовнішньої підтримки для відбудови і модернізації обєктів електроенергетики, теплопостачання, газової інфраструктури, когенерації, мережевого захисту, ВДЕ, а також біопаливних проєктів та інших напрямів, які формують основу більш стійкої енергетичної системи (табл. 1).

Таблиця 1

Основні джерела зовнішнього фінансування об’єктів енергетичної інфраструктури України у 2024-2025 рр.

Спрямованість фінансування	Джерело (донор) / спрямованість	Рік	Сума	Форма фінансування
Комплексне аварійне відновлення	Фонд підтримки енергетики України	2024	598,9 млн євро	Грантовий фонд
	Фонд підтримки енергетики України	2025	202,5 млн євро	Грантовий фонд
	URTF / Re-PoWER	2024-2025	363 млн дол. США	Грантове фінансування
	JICA / Programme for Emergency Recovery Phase 4	2025	до 8,8 млрд японських єн	Грант
Електроенергетика і мережі	МБРР, CTF / Improving Power System Resilience for European Power Grid Integration	2024-2025	177 млн дол. США + 105 млн дол. США	Позики і грант
	ЄБРР, Італія / ПрАТ «Укргідроенерго»	2024	200 млн євро	Кредит і пільгова позика
	ЄІБ / Ukraine Energy Rescue Plan	2024	до 600 млн євро	Цільове фінансування
	ЄІБ / НЕК «Укренерго»	2024	86 млн євро	Цільове фінансування
Тепло, когенерація, розподілена генерація	URTF / Re-PoWER, тепловий компонент	2025	47 млн дол. США	Грантове фінансування
	ЄБРР /АТ «Укрзалізниця»	2024	180 млн євро	Кредит
	ЄБРР /АТ «Укрнафта»	2024	до 80 млн євро	Кредит
Газова безпека	ЄБРР, Норвегія / НАК «Нафтогаз України»	2025	270 млн євро + 139 млн євро	Кредит і грант
	ЄБРР / НАК «Нафтогаз України»	2025	500 млн євро	Кредит під гарантію
ВДЕ та альтернативна енергетика	ЄБРР / Lan-Oil	2024	60 млн євро	Кредит
	ЄБРР / Volyn wind	2024	до 60 млн євро	Довгостроковий кредит

Джерело: складено авторами

Поряд із цим актуалізуються питання фінансування проєктів альтернативної енергетики [7, с. 209-210], а також подолання енергетичної бідності в Україні [8, с.74-76; 9].

Отже, у 2024-2025 рр. фінансування проєктів розбудови енергетичної інфраструктури України здійснювалося на основі гнучкого поєднання внутрішніх державних і квазідержавних механізмів із масштабною міжнародною підтримкою. Внутрішні джерела відігравали важливу роль у запуску розподіленої генерації, стимулюванні енергетичної автономії домогосподарств, бізнесу та громад, а також у розвитку ВДЕ, когенерації й енергоефективності. Зовнішнє фінансування забезпечувало покриття найбільш капіталомістких потреб, зокрема, для відновлення мереж, гідроенергетики, теплової інфраструктури, газової безпеки, а також реалізації проєктів у сфері вітроенергетики, сонячної генерації й біопалива. Таким чином, сучасна модель фінансування української енергетики поступово переходить від екстреного реагування до фінансування структурної модернізації енергетичного сектору для успішної реалізації Енергетичної стратегії України.

Список використаних джерел:

1. Ukraine Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5). URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2026-02/ukraine-fifth_rapid_damage_and_needs_assessment.pdf
2. Фінансування проєктів у сфері енергоефективності. URL: https://res2.weblium.site/res/66baedc5c18ef546fa108bc6/694959b05f672ab1c849359a
3. Науменкова С., Міщенко С., Тіщенко Є. Використання мультикритеріального аналізу для експертизи публічних інвестиційних проєктів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2025. №57. С.147-157. https://doi.org/10.32782/2413-9971/2025-57-21
4. Open budget. BOOST-аналіз. Видатки. URL: https://openbudget.gov.ua/analytics/expenses
5. Ukraine Energy Support Fund. 2025 First Half. URL: https://www.energy-community.org/dam/jcr:3bf59282-d25b-466a-bbd8-1c2257af5966/25422_EC_UESF_v02_MM.pdf
6. Naumenkova S., Mishchenko V., Chugunov I., Mishchenko S. Debt-for- nature or climate swaps in public finance management. *Problems and Perspectives in Management.* 2023. №21(3). С. 698-713. DOI: http://dx.doi.org/10.21511/ppm.21(3).2023.54
7. Naumenkova S., Tishchenko I., Mishchenko V., Mishchenko S. Rethinking Energy Poverty Alleviation through Energy Efficiency: Evidence from Ukraine. Environmental Economics. 2024. №15(2). С.198-214. http://dx.doi.org/10.21511/ee.15(2).2024.14
8. Naumenkova S., Mishchenko I., Tishchenko I., Mishchenko V. (2025). Government support for addressing energy poverty in the context of low-carbon transition. *Public and Municipal Finance. №*14(2). С.64-82. http://dx.doi.org/10.21511/pmf.14(2).2025.07
9. Науменкова С., Тіщенко Є. Енергетична бідність: економічний зміст та особливості вимірювання. *Економіка і суспільство.* 2025. №76. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-72

УДК 336

Циганов С.А.

д. е. н, професор кафедри міжнародних фінансів ННІМВ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ

Основою ефективної державної фінансової стратегії виступає чітко сформована й орієнтована на реальні потреби суспільства фінансова політика. Її головною метою виступає побудова результативної системи управління державними фінансами, орієнтованої як на реалізацію стратегічних пріоритетів, так і на розв'язання поточних соціально-економічних завдань. Така система має забезпечувати узгодженість фіскальних, бюджетних і монетарних заходів з довгостроковими цілями національного розвитку. Практика свідчить, що ступінь цілісності або, навпаки, фрагментарності реалізації фінансової політики безпосередньо залежить від обраної концепції фінансового планування і моделі управління, що діє в конкретних організаційних чи економічних умовах [1; 2]..

В умовах воєнного стану в Україні суттєво трансформувалися підходи до реалізації державної фінансової політики. Неспровокована широкомасштабна агресія росії проти України у 2022 році призвела до кардинального скорочення економічної активності, втрати значної частини економічного та людського потенціалу, руйнування критичної інфраструктури та гуманітарної кризи на окупованих територіях. У відповідь держава була змушена змістила пріоритети бюджетно-фіскальної політики, зосередившись на фінансуванні сектору безпеки й оборони, соціального захисту населення та забезпеченні базового функціонування органів влади. Фінансова система України перейшла в режим воєнної економіки [3]. Наслідком цього стало зростання дефіциту державного бюджету України, який у 2022–2026 роках є критично високим через повномасштабну війну, покриваючись переважно зовнішньою допомогою. Запланований дефіцит на 2026 рік складе близько 1,9-2,4 трлн грн (ВВП), що спрямований на фінансування оборонного сектору, який поглинає половину всіх видатків. При цьому власні доходи бюджету скорочувалися через падіння податкових надходжень [4].

Критично важливим для бюджету України стало залучення міжнародної допомоги. Протягом 2022–2025 років Україна отримала понад 160 млрд дол. США зовнішньої фінансової підтримки від ЄС, США, МВФ, Світового банку та інших донорів. Серед основних партнерів – ЄС, який залишається найбільшим донором (70,7 млрд євро з лютого 2022). У 2025 році основна підтримка йде через програму *Ukraine Facility* (започаткована у 2024 р. на 4 роки, загальний обсяг – 50 млрд євро). США залишаються найбільшим донором грантових коштів. Сумарна вартість підтримки (включаючи зброю та умовно кредитні кошти *ERA*) перевищує 120 млрд дол. США. У 2025 році було зарезервовано 20 млрд дол. (програма ERA). МВФ забезпечує кредитні програми. В межах програми *Extended Fund Facility* (EFF) у 2025 році Україна пройшла перегляди, залучивши 10,6 млрд дол. загалом за програмою, з угодою про новий транш на 8,1 млрд дол. у 2026-2029 роках. Японія, Світовий банк та інші країни-партнери активно фінансують інфраструктурні та соціальні проєкти (наприклад, проєкти *DRIVE, SURGE, RISE*). У 2025 році фінансування також здійснюється за рахунок доходів від заморожених активів РФ у межах інструменту *ERA* (17,6 млрд дол. у першому півріччі). У 2025 році Мінфін

загалом залучив понад 52 млрд дол. зовнішнього фінансування. У 2025 році фінансування також здійснюється за рахунок доходів від заморожених активів РФ у межах інструменту ERA (17,6 млрд дол. у першому півріччі). У 2025 році Мінфін загалом залучив понад 52 млрд дол. США зовнішнього фінансування. Сумарно зовнішня допомога дозволяє фінансувати соціальні видатки [4].

Перспективи на 2026–2027 роки значною мірою залежать від динаміки та інтенсивності бойових дій на фронті, ефективності міжнародної допомоги та запуску масштабної програми економічного відновлення. За оптимістичного сценарію, Україна поступово зменшуватиме частку оборонних витрат у структурі бюджету, натомість нарощуватиме інвестиції у критичну інфраструктуру, охорону здоров'я, освіту, цифрову економіку та енергетичну незалежність. Очікується зростання частки капітальних видатків у структурі бюджету, перехід до середньострокового бюджетного планування та впровадження програмно-цільового методу з урахуванням цілей відновлення.

Фінансова політика України під час війни зосереджена на забезпеченні обороноздатності, стикаючись із критичними викликами, які ускладнюють забезпечення макроекономічної стабільності та ефективного державного управління. Фінансова система України зараз працює в режимі «екстремального менеджменту», де головним завданням є балансування між величезними видатками на оборону та обмеженими внутрішніми ресурсами. Серед основних системних викликів, які визначають поточну фінансову політику слід виділити наступні:

1.Наявність хронічного дефіциту державного бюджету та зростання державного боргу. Проблема стійкого бюджетного дефіциту є однією з найбільш критичних для фінансової системи, а високий рівень державного боргу, як внутрішнього, так і зовнішнього, становить серйозну загрозу для фінансової стійкості. Збільшення витрат на його обслуговування обмежує бюджетні ресурси, які могли б бути спрямовані на розвиток інфраструктури, освіти, охорони здоров'я тощо. Хоча зараз Україна отримує багато коштів на пільгових умовах, загальна сума боргу зростає, що ставить питання про його реструктуризацію та обслуговування у майбутньому.

2. Податкова дилема та шляхи її вирішення. У сучасних умовах економічна влада змушена шукати компроміс між необхідністю підвищувати податки (як-от військовий збір або акцизи) для наповнення бюджету та ризиком ще сильнішого пригнічення бізнесу, який і так працює в умовах війни. Податкова система в Україні характеризується високою складністю, наявністю значного рівня тіньової економіки та недостатньою податковою дисципліною. Ці чинники ускладнюють адміністрування податків і знижують фіскальну ефективність держави.

3. Забезпечення валютної стабільності та регулювання інфляції. Високий рівень інфляції зменшує реальні доходи населення, знижує купівельну спроможність та створює соціальну напругу. Крім того, інфляційна нестабільність негативно впливає на довгострокове економічне планування, інвестиційні рішення та реалізацію державних програм. За цих умов НБУ

поступово переходить до більшої гнучкості курсу, намагаючись зберегти золотовалютні резерви та не допустити різкого знецінення гривні, що безпосередньо впливає на купівельну спроможність населення.

Таким чином, вирішення існуючих проблем вимагає системного підходу до реформування фінансової політики держави, зміцнення інституційної спроможності, прозорості управління державними фінансами та формування сприятливого середовища для економічного розвитку. Сучасні проблеми, що постають перед фінансовою політикою України, зумовлюють необхідність впровадження системного та комплексного підходу до їх вирішення. Ефективність реалізації фінансової політики прямо залежить від здатності економічної влади досягати визначених цілей шляхом раціонального використання наявних фінансових ресурсів і застосування ефективних інструментів регулювання. У цьому контексті важливим завданням є визначення пріоритетних напрямів удосконалення державної фінансової політики

Список використаних джерел:

1.Фінансове забезпечення економічного зростання в Україні: стан, тенденції та перспективи: кол. монографія / за ред. проф. П.О. Нікіфорова. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. 384 с.

2. Нікіфоров П.О. Інституціональний вимір трансформаційних процесів у фінансовій системі України: теоретичні підходи та прикладні аспекти. Сучасні тенденції інституціональних трансформацій фінансової системи України : кол. монографія / за заг. ред. П.О. Нікіфорова. Чернівці : Технодрук, 2018. 348 с. С.10-26.

3.Нікіфоров П.О., Легкоступ І.І. Вплив російсько-української війни на публічні фінанси в Україні: стан та наслідки. Економіка та суспільство. 2024. № 69. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/ article/view/5196

4. Міністерство фінансів України. – Офіційний сайт. URL: www.minfin.gov.ua.

УДК 336

Білявська О.Б.

к. е. н, доцент кафедри фінансів

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У ПОВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Повномасштабна агресія росії проти України спричинила безпрецедентні руйнування інфраструктури. Загальні потреби у відновленні України обчислюються сотнями мільярдів доларів США та мають довгостроковий характер. Україна під час війни отримує значні обсяги міжнародної фінансової допомоги від країн-партнерів, світових інституцій та приватних організацій. Післявоєнна відбудова потребуватиме ще більшого залучення ресурсів, однак донори обґрунтовано очікують гарантій належного, прозорого й результативного використання наданих коштів.

«Забезпечення бюджетної безпеки набуває особливого значення в умовах воєнних викликів та у процесі післявоєнної економічної трансформації

України. У цьому контексті державний фінансовий контроль виконує провідну функцію, оскільки саме через нього здійснюється об'єктивний аналіз ефективності, правомірності та результативності управління державними фінансовими ресурсами на всіх етапах – від їхнього формування до використання». [3, С.199]

Відбудова України передбачає реалізацію масштабних інфраструктурних, соціальних, оборонних та регіональних програм, що створює середовище підвищених ризиків. Швидкість прийняття рішень, масштаб фінансових потоків, багаторівневість програм та участь різних донорів формує складну систему управління. Без ефективного державного внутрішнього фінансового контролю така система може втратити керованість.

Отже, повоєнне відновлення потребує не лише ресурсів, але й інституційної спроможності держави забезпечити належне управління ними. У цих умовах внутрішній контроль публічних фінансів набуває стратегічного значення як інструмент щодо забезпечення ефективності використання бюджетних коштів та гарантування прозорості й підзвітності державних структур для зміцнення довіри міжнародних донорів та мінімізації корупційних ризиків.

Традиційно внутрішній контроль асоціюється з перевіркою документів, дотриманням бюджетної дисципліни та формальною звітністю. Проте в умовах повоєнної реконструкції економіки його зміст істотно трансформується. Йдеться не лише про законність витрат, а й про їх результативність, економічну доцільність та стратегічну узгодженість із національними пріоритетами. У цьому контексті внутрішній контроль публічних фінансів стає не технічною процедурою, а фундаментальним елементом нової архітектури відбудови та одним із ключових чинників економічної безпеки та довгострокової стійкості України.

Зростання обсягів фінансування автоматично підвищує ризики нецільового використання коштів, дублювання програм та проєктів, неправомірних управлінських рішень як навмисних, так і спричинених помилками або недосконалістю процедур. Внутрішній контроль дозволяє мінімізувати ризики шляхом чіткої регламентації повноважень, розмежування функцій, впровадження процедур попереднього та поточного моніторингу витрат. Запровадження ризик-орієнтованого внутрішнього контролю формує систему запобіжників, яка не лише фіксує порушення постфактум, а й перешкоджає їх виникненню та забезпечує перехід від реактивної моделі контролю до проактивного управління публічними фінансами.

«Для України, що перебуває у фазі відновлення та співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, релевантними є практики, які забезпечують баланс між централізованою координацією та операційною гнучкістю. Варто зосередитися на створенні структур управління ризиками в державних органах, впровадженні єдиної нормативної бази з урахуванням стандартів COSO, інтеграції оцінки ризиків у бюджетні та інвестиційні процеси, розвитку кадрового потенціалу через спеціалізоване навчання, а

також формуванні ІТ-екосистем для аналітики та моніторингу. Це дозволить підвищити спроможність державного управління та зміцнити довіру донорів до реформ». [4. С.513]

Запровадження чіткої термінології, методології оцінки ризиків, створення відповідних структурних підрозділів або визначення уповноважених осіб з управління ризиками має стати обов'язковим елементом інституційної спроможності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Відповідно, ефективність системи публічних фінансів дедалі більше залежить від здатності органів влади та бюджетних установ своєчасно ідентифікувати ризики, оцінювати їх вплив та впроваджувати адекватні заходи реагування. Внутрішній контроль повинен базуватися на ідентифікації, оцінці та моніторингу фінансових, операційних, правових і репутаційних ризиків. Необхідно забезпечити інтеграцію ризик-аналізу у всі стадії бюджетного процесу, зокрема під час формування бюджетних програм, визначення показників результативності та проведення моніторингу їх виконання..

«Залучення великих обсягів фінансових ресурсів для повоєнної відбудови України актуалізує проблему забезпечення їх прозорого розподілу та цільового використання, що неможливо забезпечити без створення ефективної системи внутрішнього фінансового контролю бюджетних установ, які і повинні забезпечити оперативне керівництво реалізацією стратегією повоєнного відновлення України». [1. с.148]

Важливим є чітке розмежування відповідальності: керівник відповідає за створення та функціонування системи внутрішнього контролю, структурні підрозділи за управління ризиками у межах своєї щоденної операційної діяльності. Внутрішній аудит при цьому виконує функцію незалежної оцінки ефективності системи управління ризиками, а не лише перевірки фактів порушень.

Сильна система внутрішнього контролю зменшує потребу у надмірному зовнішньому нагляді, оптимізує процедури аудиту та створює передумови для довгострокових інвестицій. У цьому сенсі вона працює як гарантійний механізм, що знижує репутаційні та фінансові ризики. Таким чином внутрішній контроль формує культуру фінансової відповідальності та стає не інструментом покарання, а основою підтримки управлінських рішень щодо ефективно використання ресурсів.

Таким чином, державний внутрішній фінансовий контроль публічних фінансів у повоєнний період виступає системоутворюючим елементом фінансового управління, що забезпечить стійкість бюджетної системи та сприятиме підвищенню ефективності та результативності видатків. Впровадження управління ризиками в щоденну управлінську практику і функціонування дієвої системи внутрішнього контролю публічних фінансів стає фундаментальною умовою довгострокової макрофінансової стабільності та інтеграції України до європейського фінансового простору.

У складних умовах масштабної відбудови саме наявність продуманої,

професійної та інтегрованої системи внутрішнього контролю публічних фінансів дозволить уникнути хаотичності рішень і забезпечити керованість процесу відновлення країни, а інституційна спроможність держави забезпечити прозорість використання ресурсів стане визначальним фактором успішності та економічного зростання України.

Список використаних джерел:

1. Ванькович Д.В., Крупка М.І., Кульчицький М.І. Оцінювання ролі внутрішнього фінансового контролю в стратегії забезпечення повоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*, 2025. № 71. С.148-154.
2. Єфименко Т. І. Управління державними фінансами в період воєнного стану та повоєнної відбудови України: науковий супровід трансформацій. *Фінанси України.* 2023. No 1. С. 7–25.
3. Дика, О. С., Біляченко, М. В., Левицький, Я. Ю. Суб'єктний склад системи державного фінансового контролю в забезпеченні бюджетної безпеки. *Економіка, управління та адміністрування*, (1(111), 2025. С.199–211.
4. Бутенко Г. Я. Управління ризиками у публічному секторі різних країн: уроки для України у співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. *Державне будівництво.* 2025. № 1 (37). С. 504–515
5. Кестерен М. Державний внутрішній фінансовий контроль в Україні: огляд успіхів та майбутніх викликів. URL: https://biz.nv.ua/ukr/bizinterview/reformi-minfinu-yak-voni-mayut-udoskonaliti-vnutrishniy-finansoviy-audit-v-ukrajini-50434056.html (дата звернення: 23.03.2026).

УДК 338.46:614.2

Височина А.В.

к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування

Сумський державний університет

МАТЕРІАЛЬНІ ТА НЕМАТЕРІАЛЬНІ ВТРАТИ СИСТЕМИ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я, СПРИЧИНЕНІ ВІЙНОЮ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ

Воєнна агресія росії проти України призвела до критичного погіршення людського та економічного потенціалу України: за оцінками міжнародних експертів [1] протягом першого року повномасштабного вторгнення Україна втратила до 35% ВВП. Крім того, суттєвого скорочення зазнав і один з найважливіших факторів виробництва – людський ресурс (станом на 19 лютого 2026 року майже 6 млн. осіб є зовнішньо переміщеними особами та проживають за межами України) [2]. Воєнні загрози спровокували також появу нових викликів і для системи громадського здоров'я, що пов'язані як зі значними втратами інституційної спроможності закладів охорони здоров'я через їх руйнування, так і зі зміною функціональних потреб та пріоритетів реципієнтів медичних послуг (збільшення мінно-вибухових травм, загострення серцево-судинних захворювань, погіршення ментального здоров'я та ін.). Повоєнне відновлення економічного та людського потенціалу тісно пов'язане зі здатністю системи громадського здоров'я адаптуватися до нових умов, а також спроможності соціально-економічної системи абсорбувати

втрати, завдані війною та відновити втрачений потенціал.

У контексті формалізації пріоритетних напрямків повоєнного відновлення та розроблення дорожньої карти державних інтервенцій, спрямованих на економічну відбудову, важливо не лише покрити прямі матеріальні збитки, а й врахувати нематеріальні втрати, які опосередковано визначають втрату економічного та людського потенціалу.

Характеризуючи втрати системи громадського здоров'я, спричинені війною, доцільно виділити дві складові: матеріальні та нематеріальні. До складу прямих матеріальних втрат системи можуть бути віднесені збитки, спричинені руйнуванням інфраструктури, обладнання, спецтранспорту та інших цінностей.

Так, за оцінками експертів [3] розмір прямих матеріальних збитків, завданих війною системі громадського здоров'я, станом на кінець 2025 року оцінюється у 23,1 млрд дол. США. Фінансові потреби у відновлення системи на цю ж звітну дати оцінюються у 23,6 млрд дол. США. Міністерство охорони здоров'я України відзначає, що за даними на 01 лютого 2026 року руйнувань зазнали 819 закладів охорони здоров'я [3].

У свою чергу, до складу непрямих матеріальних втрат можна віднести зниження фінансової спроможності закладів охорони здоров'я через падіння економіки, надмірне навантаження на медичну систему. Узагальнення інфляційних звітів, оприлюднених Національним банком України [4] від початку повномасштабного вторгнення і до сьогодення, дозволяє зауважити, що кумулятивний рівень інфляції з початку повномасштабного вторгнення (лютий 2022 до початку 2026 року), становить близько 64%. Таким чином, фактична реальна вартість фінансування закладів охорони здоров'я (якщо би абсолютний обсяг фінансування залишився на рівні 2021 року) знизилася на 64%. Інфляційні процеси також обумовлюють зростання видаткового навантаження на заклади охорони здоров'я за рахунок збільшення витрат на комунальні платежі та витрат на паливо для забезпечення енергонезалежності. Разом з тим, рекордна девальвація гривні до долара США та євро також суттєво знижує купівельну спроможність фізичних осіб та закладів охорони здоров'я щодо придбання імпортних медикаментів та медичного обладнання за рахунок курсової різниці. Враховуючи той факт, що з 24 лютого 2022 року пріоритетним напрямком бюджетного фінансування є безпека та оборона, спостерігається скорочення невійськових витрат та призупинення програм модернізації лікарень та закупівель високовартісного обладнання, запланованих до 2022 року. Так, у 2025 році видатки на сектор безпеки та оборони було збільшено на 324,7 млрд грн., у тому числі й за рахунок скорочення низки цивільних статей видатків, серед яких і капітальні видатки на охорону здоров'я та нові державні програми [5].

До нематеріальних втрат системи громадського здоров'я можна віднести втрату людського потенціалу через природний та механічний відтік кваліфікованого медичного персоналу; збільшення видаткового навантаження на систему через зростання чисельності осіб, що потребують дожиттєвого

догляду; зростання запитів населення на медичні послуги через загострення хронічних хвороб, обумовлених постійним стресом та ін.

Отже, війна спричинила комплексний деструктивний вплив на систему громадського здоров'я України, що виявляється не лише у прямих збитках, що оцінюють руйнуваннях інфраструктури, а й у непрямих матеріальних та нематеріальних втратах. Кумулятивна інфляція на рівні 64%, девальвація гривні та вимушений перерозподіл бюджетних ресурсів на користь оборони критично знизили реальну фінансову спроможність медичних закладів, фактично зупинивши програми їхньої модернізації. Водночас відтік кваліфікованих кадрів у поєднанні зі стрімким зростанням попиту на специфічні послуги (реабілітацію, лікування ПТСР та загострених хронічних патологій) формують довгострокове видаткове навантаження, яке вимагає принципово нових підходів до формування дорожньої карти повоєнного відновлення людського та економічного потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2): February 2022 – February 2023 / World Bank; Government of Ukraine; European Union; United Nations. Washington, D.C. : World Bank Group, 2023. 173 p. URL: http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877 (date of access: 01.04.2026).
2. Ukraine Refugee Situation / Operational Data Portal. UNHCR. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine (date of access: 01.04.2026).
3. Презентовано звіт RDNA5: потреби у відновленні сфери охорони здоров'я становлять 23,6 млрд доларів США / Міністерство охорони здоров'я України : офіційний вебсайт. 2026. URL: https://moz.gov.ua/uk/prezentovano-zvit-rdna5-potrebi-u-vidnovlenni-sferi-ohoroni-zdorov-ya-stanovlyat-23-6-mlrd-dolariv-ssha (дата звернення: 01.04.2026).
4. Інфляційні звіти (2022–2026) : електрон. архів / Нац. банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/monetary/report (дата звернення: 01.04.2026).
5. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2025 рік" щодо фінансового забезпечення сектору безпеки і оборони : законопроєкт № 14103 від 06 жовт. 2025 р. / Верховна Рада України. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/57840 (дата звернення: 01.04.2026).

Дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи «Інституційно-функціональна адаптація системи громадського здоров'я для забезпечення повоєнного відновлення економічного та людського потенціалу України» (номер державної реєстрації 0125U000531).

UDC 339.9:305-055.2

Vinska O.Y.

PhD in economics, Assoc. Prof. of Department of European Economy and Business
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

GENDER-RESPONSIVE ECONOMIC RECOVERY IN THE EU: LESSONS FOR UKRAINE

The European Union is a bloc of 27 countries that share common values and strive for socio-economic cohesion. One of the EU's core values is equality between women and men, so reducing gender gaps in the socio-economic sphere is one of the

development priorities. During the pandemic, these disparities have become more acute and required a supranational response, which has been successfully implemented through the NextGenerationEU program.

The EU economy has been hit hard by the pandemic, with GDP shrinking by 5.6% in 2020 and unemployment rising to 7.5%. The biggest declines among member states were in Spain (-10.9%), Greece (-9.2%) and the third-largest economy, Italy (-8.9%) [1]. Women have been disproportionately affected by the pandemic, as they are predominantly employed in the tourism and hospitality industries, as well as in retail trade – sectors that have been severely affected by the lockdown. Moreover, quarantine measures have increased the burden on women in childcare, and over-representation in the traditionally female health sector has led to burnout in the workplace. In view of the above, gender sensitivity was foreseen in the post-pandemic socio-economic recovery program (NextGenerationEU).

NextGenerationEU is an instrument that is part of the 2021-2027 Multiannual Financial Framework and represents a package of measures to stimulate the economy to recover from the pandemic. This recovery should be more resilient, green and digitalized to minimize current and future challenges to the sustainable socio-economic development of the EU. The size of this rescue package was 750 billion euros (in 2018 prices), which were borrowed on the global financial market and provided in the form of both grants and loans. A significant part of these funds (672.5 billion euros) was redistributed through the Recovery and Resilience Facility (RRF: 312.5 billion euros in grants and 360 billion euros in loans). The remaining funds, amounting to 77.5 billion euros, were redistributed in grant form through 6 other instruments, namely: REACT-EU, Just Transition Fund, Rural development, InvestEU, Horizon Europe, RescEU [2;3].

Each EU member state developed its national recovery plan, which necessarily included measures to strengthen gender equality, and was assessed by the European Commission and approved by the EU Council, and the funds were provided in tranches, subject to the fulfillment of conditions for reforms that were supposed to contribute to the modernization of the countries. The largest amount of funds was provided for Italy (almost 194.4 billion euros, of which about 71.8 billion euros were grants and 122.6 billion euros were loans). The Italian government introduced elements of gender mainstreaming into its National Recovery and Resilience Plan, as companies had to be certified on gender equality to access funds under the program. The accreditation of such companies was carried out by Accredia (the Italian National Accreditation Body) according to the requirements developed by the Italian Ministry for Equal Opportunities and Family to ensure gender equality and balance between men and women in terms of tasks and opportunities in the workplace and remuneration. The relevant assessment of the companies was carried out by competent specialists - labor lawyers, labor consultants or other specialists with significant experience in the field of gender equality [4]. Moreover, part of the funds were allocated to the construction of preschools, which were supposed to promote the employment of women with young children, as well as to attract girls to STEM education to overcome sectoral segregation in the labor market. In addition,

funds were allocated to grants and loans for women's startups to stimulate their entrepreneurship.

Ukraine, as a country aspiring to join the EU, is also demonstrating the principles of gender mainstreaming in its recovery, e.g. it tries to take into account the impact of each recovery tool, policy and law on both men and women. Currently, Ukraine receives most of the funds from the EU through the Ukraine Facility program, which during 2024-2027 is to allocate 50 billion euros to budget financing, investment incentives and technical support. This plan involves providing funds in exchange for basic, economic and sectoral reforms. It is in the structure of economic reforms that the direction of strengthening human capital is envisaged, where ensuring gender equality is one of the elements [5]. Ukraine is currently strengthening its gender mainstreaming efforts, with the launch of the Gender Equality Facility, supported by UN Women and the EU, in February 2026. The initiative will provide technical assistance to accelerate gender-responsive reforms in Ukraine's European integration process. The project will provide the necessary expertise to Ukrainian government officials to mainstream gender equality into all sectors of public policy, legislation and socio-economic recovery. The result of the implementation of this program should be the compliance of national and regional institutions with gender mainstreaming, the expansion of the collection of gender-oriented statistics, and the strengthening the role of the Government Commissioner for Gender Policy [6].

Thus, the EU, as a bloc that systematically upholds the value of equality between men and women, has used gender-sensitive approaches in the recovery process from the pandemic. The largest recipient of recovery program funds was Italy, where the integration of gender-sensitive approaches was carried out through the development of preschool educational institutions and the certification of companies to increase female employment and reduce the gender pay gap. In Ukraine, gender-sensitive approaches are actively implemented with the support of the EU and UN Women, which is an important element of our country's European integration. A promising direction for further exploration is to study the impact of the Ukraine Facility and Gender Equality Facility on women's employment and reducing the gender pay gap.

List of References:

1. Eurostat. National accounts and GDP. Electronic Resource. Mode of Access: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=National_accounts_and_GDP
2. Next Generation EU 2021-2027. Electronic Resource. Mode of Access: https://www.welcomeurope.com/en/programs/nextgenerationeu-ngeu/#:~:text=NextGenerationEU%20is%20the%20recovery%20instrument%20embedded%20in,stimulus%20package%20ever%20financed%20through%20the%20EU
3. Ngeutracker. Electronic Resource. Mode of Access: https://www.ngeutracker.org/
4. Gender equality: the first certification bodies accredited in Italy. Electronic Resource. Mode of Access: https://european-accreditation.org/gender_equality_italy/
5. Ukraine Facility 2024-2027. Electronic Resource. Mode of Access: https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/
6. EU and UN Women Launch "Gender Equality Facility" to Drive Ukraine's Gender Responsive and Inclusive Recovery and European Integration. Electronic Resource. Mode of Access: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-and-un-women-launch-gender-equality-facility-drive-ukraine%E2%80%99s-gender-responsive-and-inclusive_en

УДК 658:330.341

Гаврилюк О.В.
к. е. н, доцент кафедри міжнародної економіки
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІННОВАЦІЙНІ ІМПЕРАТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ВІДБУДОВИ УКРАЇНИ

Країни, які орієнтуються на довгостроковий стійкий розвиток, передусім в інноваційній сфері, завжди будуть на крок попереду і щоразу випереджатимуть тих, хто обмежується короткостроковими вигодами і перспективами. Ознайомлення із досвідом соціально-економічного розвитку Китаю, Японії, Сінгапуру, Швеції, Тайваню, Ізраїлю підтверджує цю тезу. Україна може посісти гідне місце у світовій економіці, ефективно відновитися після перемоги у російсько-українській війні лише за умови, що інновації стануть імперативом її соціально-економічного розвитку. Проте, як відзначає С. Давимука, «Протягом усього періоду існування України як самостійної держави спостерігалися деградація наукової сфери, утрата промислового виробництва, нееквівалентний зовнішньоекономічний обмін…країна виконувала функції постачальника природної сировини й робочої сили, талантів для ТНК і розвинутих країн, які концентрують глобальний інтелектуальний потенціал. А затверджені на законодавчому рівні стратегічні пріоритети та визначені державою цілі в напрямі інноваційного розвитку здебільшого залишалися лише на папері. Як наслідок, суттєве зниження інноваційної активності вітчизняних підприємств, і навіть там, де вона була, це не сприяло підвищенню конкурентоспроможності національної економіки…» [1].

Також, цілком логічним є питання: враховуючи наявний стан фінансування наукової діяльності в Україні, яких результатів ми можемо очікувати від науки? Хоча у 2024 р. на наукові дослідження було виділено 28,328 млрд. грн. (на 32,7% більше, ніж у 2023 р.), наукоємність ВВП становить 0,37% (0,32% - у 2023 р., 0,33% - у 2022 р., 0,38% - у 2021 р.) [2], тобто лише 1/5 частину показника, визначеного законодавчо (Ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [3] передбачає, що наукова та науково-технічна діяльність мають фінансуватися з бюджету обсягом не менше, ніж 1,7% від ВВП). Отже, дослідження та інновації тривалий час хронічно недофінансовуються, а освітні результати сьогодні не відповідають потребам ринку праці, попри відносно високий формальний рівень освітніх досягнень та достатньо високі витрати на них.

Тому розв’язання цієї проблеми вбачається у розробці поетапного плану виконання законодавчо визначеного показника фінансування НДДКР в 1,7% від ВВП упродовж декількох років, почавши, наприклад, із 0,5% ВВП та протягом наступних 5-ти років щорічно збільшуючи обсяги фінансування до досягнення нормативного значення.

Ключову роль у стимулюванні НДДКР та інноваційного розвитку відіграє доступність до прямого державного фінансування. В Україні державна підтримка інновацій здійснюється Національним фондом досліджень (коло завдань - видача грантів на дослідження, залучення іноземного фінансування, розвиток міжнародної співпраці), Українським фондом стартапів (їх підтримка на ранніх стадіях функціонування, надання грантів, технічної допомоги, фінансової підтримки), а також Державною інноваційною фінансово-кредитною установою, діяльність якої через брак фінансування сьогодні вкрай обмежена. За цих умов зусилля цих установ варто зосередити на реалізації пріоритетних інноваційних проєктів, серед яких: 1) оборонні (військові) і медичні технології; 2) інновації у сфері аграрних технологій; 3) розвиток безпілотних технологій; 5) біотехнології; 5) зелені технології, орієнтовані на боротьбу зі зміною клімату. Це також і сектори кібербезпеки, технології штучного інтелекту, 3D-принтери та обладнання для альтернативної енергетики, робототехніка, «розумні» будинки, системи автопілотування тощо. Паралельно з цим, удосконалення фінансового забезпечення та стимулювання інноваційної діяльності, в першу чергу, повинно передбачати більш чітке структурування типів інноваційних проєктів залежно від змісту робіт та очікуваних результатів, передбачаючи для кожного з них спеціальні умови фінансування. Зокрема, якщо мова йде про фундаментальні й прикладні наукові дослідження, їх варто підтримувати на безповоротній основі, передбачаючи 100-відсоткове фінансування з державного бюджету на наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність. Натомість, для найменш інноваційних проєктів державна підтримка має полягати у забезпеченні більш доступних (наближених до європейських) умов кредитування у комерційних банках.

Вагому роль у стимулюванні попиту на інноваційну продукцію, науково-дослідницьку діяльність можуть відігравати і державні закупівлі, які б здійснювалися із врахуванням потреб представників інноваційної екосистеми. Сьогодні уряд вже надає пріоритет вітчизняному виробнику в публічних закупівлях машинобудування. Так, у 2024 р. вимога локалізації становила 20% і поширюється на залізничний і міський транспорт, енергетичне машинобудування, комунальну і соціальну техніку. Вимога до рівня локалізації щороку зростатиме, поки не досягне 40% [4].

Крім того, доступний приватний капітал для інноваторів (венчурні фонди та бізнес-ангели) дозволяє оперативно залучати фінансові ресурси без витрат та прямої участі з боку держави. В національній інноваційній екосистемі України немає багато бізнес-ангелів та венчурних фондів і це не дозволяє засновникам перспективних бізнес-проєктів та інноваторам швидко зростати та упроваджувати інновації.

Не менш важливим напрямком підвищення ефективності управління інноваційною сферою є стимулювання іноземних інвестицій у післявоєнну економіку України. Тому судова реформа, податкові стимули та пільги, усунення бюрократичних перешкод для реєстрації бізнесу можуть

прискорити залучення інвестицій, незважаючи на складні геополітичні обставини. Прикладом цього є кейс інвестування компанією Intel у грудні 2023 р. 25 млрд. дол. США у будівництво заводу із виробництва мікросхем в Ізраїлі. Натомість, ізраїльський уряд в межах угоди з Intel надав їй грант у 3,2 млрд. дол. США.

Разом з усім цивілізованим світом Україна приходить до того, що нематеріальні активи (бренди, розробки, програмне забезпечення) стануть основою її економіки: у 2023 р. число поданих заявок на об'єкти промислової власності збільшилось на 47,6%, об'єкти авторського права - на 49,5% [5]. І тут постає питання про їхній надійний захист. Ефективна система інтелектуальної власності створює стимули для інвестування в НДДКР, захищаючи матеріальні права розробника інновацій. Українська система захисту прав інтелектуальної власності має значну кількість недоліків та прогалин. Тому вкрай важливо синхронізувати законодавство України, яке стосується захисту інтелектуальної власності, із стандартами Європейського Союзу, створити і забезпечити ефективне функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

Отже, для України, яка прагне посилити інноваційний потенціал і стати більш привабливою для інвесторів, важливо створити сприятливі умови для ведення бізнесу, розвивати наукову інфраструктуру, а також визначити дієві фінансові, податкові та інституційні механізми підтримки інноваційного зростання.

Список використаних джерел:

1. Давимука С.А. Інноваційний імператив стратегії відбудови України. *Регіональна економіка*. 2023. № 3. С. 5-17.
2. Здійснення наукових досліджень і розробок. Дашборд Державної служби статистики України. URL: https://stat.gov.ua/uk/publications/zdiysnennya-naukovykh-doslidzhen-i-rozrobok
3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України 848-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text
4. Кущ А. Уряд посилив вимоги до локалізації: що зміниться для заявників і органів? URL:https://dozorro.org/blog/uryad-posiliv-vimogi-lokalizaciyi-sho-zminitsya-dlya-zayavnikiv-i-organiv
5. Орлюк О. Як захистити розвиток інновацій в Україні. *Економічна правда*. 30 жовтня 2024 р.URL: https://epravda.com.ua/columns/2024/10/30/721232/

УДК 336.14:352.07

Гриценко О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Фіскальна децентралізація є одним із ключових напрямів трансформації

системи публічних фінансів в Україні, особливо актуальним в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення територій. Вона передбачає передачу частини фінансових ресурсів і бюджетних повноважень від центральних органів державної влади до органів місцевого самоврядування, що сприяє підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, зміцненню фінансової автономії громад та забезпеченню збалансованого регіонального розвитку. Сучасний механізм фіскальної децентралізації характеризується складною інституційною архітектурою, яка охоплює систему міжбюджетних відносин, розподіл податкових надходжень, трансфертну політику та інструменти фінансового вирівнювання.

У науковій літературі децентралізація розглядається як процес перерозподілу владних повноважень від центру до периферії управлінської системи. У цьому контексті фіскальна децентралізація трактується як передача частини податкових повноважень і фінансових ресурсів місцевим органам влади з метою формування ефективної, прозорої та відповідальної системи управління місцевими фінансами та стимулювання розвитку територіальних громад [1].

Фіскальна децентралізація в Україні є важливим інструментом підвищення ефективності системи публічних фінансів, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів на користь місцевого самоврядування. Результатом реформи стало суттєве зростання ролі місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територій.

За даними Міністерства фінансів України, у 2024 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло близько 451 млрд грн, що значно перевищує показники попередніх років . Водночас у 2025 році обсяг податкових надходжень до місцевих бюджетів перевищив 491 млрд грн, що на 13,4 % більше, ніж у 2024 році [2].

Аналіз структури доходів свідчить про домінування податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), який формує понад 57 % доходів загального фонду місцевих бюджетів . Суттєву роль також відіграють єдиний податок, плата за землю та акцизний податок, зокрема у 2025 році їх обсяги становили відповідно 76,4 млрд грн, 45,3 млрд грн та 37,1 млрд грн [3].

Динаміка доходів місцевих бюджетів упродовж останніх років демонструє позитивну тенденцію. Так, у 2022 році сукупні доходи місцевих бюджетів становили понад 555 млрд грн, що свідчить про зростання фінансової спроможності громад у результаті проведеної децентралізації [4].

Разом з тим, незважаючи на зростання доходів, у структурі зведеного бюджету спостерігається зниження частки місцевих бюджетів - з 22,6 % у 2017 році до 15,8 % у 2024 році, що вказує на тенденції до певної фіскальної централізації .

Дані відкритих ресурсів, зокрема порталу відкритих фінансів (Є-data) та аналітичних платформ децентралізації, підтверджують, що фінансова спроможність громад значною мірою залежить від економічного потенціалу територій, рівня розвитку підприємництва та демографічних чинників .

В умовах воєнного стану бюджети територіальних громад зазнають додаткового навантаження, пов'язаного з необхідністю фінансування оборонних заходів, підтримки внутрішньо переміщених осіб та відновлення інфраструктури. Це актуалізує питання ефективного міжбюджетного регулювання та вирівнювання фінансової спроможності громад.

Фіскальна децентралізація сприяла зростанню доходів місцевих бюджетів та підвищенню фінансової автономії територіальних громад. Водночас сучасні тенденції свідчать про необхідність:

- удосконалення механізмів міжбюджетного вирівнювання;
- диверсифікації джерел доходів громад;
- посилення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування;
- забезпечення прозорості бюджетного процесу через використання цифрових платформ (Є-data).

Список використаних джерел

1. Глухарєва Л. В., Бухаєв О. В. Фіскальна децентралізація як інструмент розвитку територіальних громад // *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 45-49.
2. Міністерство фінансів України. Доходи місцевих бюджетів у 2024 році. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_2024_r_do_zagalnogo_fondu_mistsevikh_biudzhetiv_nadiishlo_451_mlrd_grn_na_856_mlrd_bilshe_nizh_u_2023_r-4980 (дата звернення: 24.03.2026).
3. Державна податкова служба України. Надходження до місцевих бюджетів у 2025 році URL: https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/969856.html (дата звернення: 24.03.2026).
4. Портал «Децентралізація». Аналіз виконання місцевих бюджетів за 2024 рік URL: https://decentralization.ua/news/19387 (дата звернення: 24.03.2026).
5. Портал «Децентралізація». Структура доходів місцевих бюджетів у 2025 році URL: https://www.decentralization.ua/news/20345 (дата звернення: 24.03.2026).
6. Портал «Децентралізація». Динаміка доходів місцевих бюджетів URL: https://decentralization.gov.ua/news/18948 (дата звернення: 24.03.2026).
7. Open Budget (Є-data). Аналітичні матеріали щодо фінансових показників громад URL: https://decentralization.ua/finance/dashboard (дата звернення: 24.03.2026).

УДК 336

Гунда А.Б.
аспірантка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

КЕЙНСІАНСЬКІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМ ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Фінансування економіки під час війни уже тривалий період перебуває в центрі економічних досліджень. Особливе місце в цьому дискурсі посідають ідеї Джона Мейнарда Кейнса, чиї праці поєднують теоретичні підходи до аналізу сукупного попиту з практичними рекомендаціями щодо управління фіскальними та монетарними викликами в умовах війни. Кейнс наголошував, що війна докорінно змінює логіку економічної політики, роблячи необхідними масштабні бюджетні дефіцити, активне втручання держави та заходи для збереження стабільності й суспільної довіри [2; 3].

У «Загальній теорії» Кейнс підкреслював, що недостатність сукупного попиту може утримувати економіку у стані тривалої рецесії. Для її подолання, на його думку, держава повинна застосовувати інструменти дефіцитного фінансування з метою відновлення зайнятості та забезпечення макроекономічної стабільності. В умовах війни він переосмислював цей принцип: після досягнення повної мобілізації головним викликом стає не стимулювання попиту, а його стримування. Зростання зайнятості та доходів підвищує купівельну спроможність домогосподарств, однак обсяг цивільних товарів залишається обмеженим, що породжує інфляційний тиск. Ефективність державної політики залежить від структури витрат: інвестиції в інфраструктуру та інновації забезпечують довготривалий ефект, тоді як військові видатки формують переважно короткострокові імпульси [2; 4].

У праці «Як фінансувати війну» Кейнс обґрунтовував необхідність масштабних державних запозичень для забезпечення виживання держави, підкреслюючи водночас важливість заходів довгострокової стабілізації. Він пропонував такі інструменти вилучення надлишкової купівельної спроможності як обов'язкові заощадження, відкладене оподаткування та прогресивні збори [2, 5]. Це мало на меті не лише підвищення ефективності, а й забезпечення справедливого розподілу тягаря війни, що мало вирішальне значення для збереження суспільної легітимності.

Монетарна політика у кейнсіанській логіці виконувала допоміжну функцію. Кейнс наполягав на підтримці низьких процентних ставок (так званих «дешевих грошей»), щоб зменшити вартість державних запозичень та стимулювати інвестиції в умовах невизначеності. Він підкреслював, що в умовах домінування переваг ліквідності населення та бізнес схильні накопичувати готівку, що підвищує вартість кредитів. Тому держава повинна виступати стабілізатором фінансового ринку. Водночас Кейнс категорично відкидав використання інфляції як інструменту зменшення боргового тягаря, вважаючи її несправедливою та дестабілізуючою. Натомість він пропонував інституційні механізми, які гарантували б дешеве фінансування та підтримували довіру до фінансової системи [4, 5].

Таким чином, між підходами у мирним та воєнним часом існує різниця. Якщо в умовах миру держава прагне бюджетної обережності та довгострокової стабільності, то у війні пріоритетами стають масштабні дефіцити, концентрація ресурсів у військовому секторі та посилений контроль за їх розподілом. Кейнсова модель була розроблена для відносно закритої британської економіки, яка не могла у великих обсягах імпортувати товари споживання, тому управління внутрішнім попитом залишалося ключовим інструментом стабілізації.

Практична цінність цього підходу полягає в його гнучкості, що дозволяє адаптувати фіскальну політику до різних економічних умов. Принципи, викладені у праці «Як фінансувати війну», залишаються актуальними й сьогодні. Логіка антикризового регулювання пояснює, чому держави у воєнний час змушені вдаватися до масштабного дефіцитного фінансування та

змінювати бюджетні пріоритети.

Ці положення можна розглянути на прикладі України. Державний бюджет України формується в умовах безпрецедентних викликів та високої макроекономічної й геополітичної невизначеності. Він поєднує першочергове фінансування оборони з необхідним підтриманням соціальних і гуманітарних програм. Бюджетна стратегія України демонструє як актуальність, так і обмеження кейнсіанської логіки. Так, у бюджеті на 2025 рік передбачено доходи у розмірі 2 045 млрд грн та дефіцит у 1 640 млрд грн (понад 20% ВВП) [1]. Видатки на сектор безпеки й оборони становлять 1 953,6 млрд грн, тоді як на соціальний захист (420,9 млрд), охорону здоров'я (217 млрд) та освіту (198,9 млрд) передбачено суттєво менші суми [1]. Це підтверджує тезу Кейнса, що у воєнний час масштабні дефіцити є неминучими для забезпечення базових функцій держави.

Водночас сучасний український контекст суттєво відрізняється від припущень кейнсіанської моделі. Якщо Велика Британія 20 ст. спиралася на внутрішні позики, то Україна змушена значною мірою покладатися на зовнішнє фінансування. Міжнародні кредити та гранти фактично замінюють ті інструменти, які Кейнс розглядав як фундамент воєнних фінансів. Це у свою чергу створює нові ризики. Оборонні видатки стабілізують попит, проте не формують довготривалої виробничої бази. Крім того, інфляція, яка у відносно закритій економіці могла частково зменшувати борговий тягар, для України лише його посилює через девальвацію та зростання витрат на обслуговування валютного боргу.

Кейнс вважав, що під час війни проблема безробіття майже зникає завдяки масовій мобілізації та переорієнтації промисловості. У Великій Британії та США часів Другої світової війни це справді призвело до рекордно низького рівня безробіття [2]. Натомість в Україні масштабні переміщення населення, еміграція та руйнування промислових потужностей не дали змоги повністю задіяти робочу силу. Офіційне зниження безробіття пояснюється передусім скороченням чисельності робочої сили, а не створенням нових робочих місць. Поширеними залишаються неповна зайнятість і тіньова праця, особливо у регіонах, що найбільше постраждали від бойових дій. Це демонструє обмеженість застосування кейнсіанських припущень до сучасної малої відкритої економіки.

Особливу роль в українських умовах відіграють очікування та довіра. Стабільність споживання й бізнес-активності значною мірою залежить від впевненості у тривалості міжнародної підтримки. Натомість сумніви щодо її стійкості або боргового навантаження стримують інвестиції. Таким чином, кейнсіанський акцент на довірі зберігає актуальність, проте в Україні він переноситься переважно у зовнішньополітичну площину.

З кейнсіанської точки зору для України актуальні три ключові ризики. По-перше, концентрація видатків на обороні витісняє інвестиції у довгострокові фактори зростання такі як інфраструктура та інновації. По-друге, залежність від зовнішнього фінансування зменшує фіскальний

суверенітет і підвищує політичну вразливість. По-третє, критично важливою є послідовність бюджетної консолідації для уникнення боргової пастки.

Кейнсіанська підхід та праця «Як фінансувати війну» і сьогодні залишається цінною для аналізу стратегій у кризових умовах. Приклад України підтверджує центральну тезу про необхідність фінансування за рахунок дефіциту під час кризи для запобігання руйнуванню економічної активності та збереження базових функцій держави. Водночас український досвід виявляє межі класичної моделі, адже у невеликій відкритій економіці з обмеженими внутрішніми ресурсами важливим чинником стає зовнішня підтримка. Це спонукає по-новому осмислювати кейнсіанські підходи не лише як рекомендовані інструменти антикризового регулювання, а й як основу для розробки стратегії відновлення у взаємодії з міжнародними партнерами. Ефективність відновлення економіки залежатиме як від розмірів дефіциту, так і від характеру його фінансування та довіри до урядових планів повоєнної реконструкції.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Бюджет-2025: Оборону країни буде забезпечено. Закон. *2024*. https://mof.gov.ua/uk/news/verkhovna_rada_ukraini_priiniala_derzhbiudzhet_na_2025_rik_oboronu_kraini_bude_zabezpecheno-4897.
2. Keynes J. M. *How to pay for the war: A radical plan for the Chancellor of the Exchequer*. Macmillan, 1940.
3. Dwyer J. Keynes's economics and the question of public debt. University of Sydney, School of Economics. 2011 Oct 28.
4. Aspromourgos, T. Keynes, Public Debt, And The Complex Of Interest Rates. Journal of the History of Economic Thought, 40(4), 493–512. 2018. doi:10.1017/S1053837217000578.
5. Teupe S. Keynes, inflation and the public debt: How to Pay for the War as a policy prescription for financial repression?. Financial History Review. 2020 Aug;27(2):187-209.

УДК 336.02:355.01(477)

Демиденко Л.М.
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Наконечна Ю.Л.
кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ І ВИКЛИКИ

Воєнний стан і несправедлива загарбницька війна РФ спричиняє вплив на всі сфери життя українського народу, і на фінансову систему в тому числі. Необхідність захисту країни, відновлення в умовах постійних атак енергетичних, інфраструктурних і цивільних об'єктів зумовлює формування нової структури бюджетних доходів і витрат орієнтованих на довгострокову стійкість і перспективний розвиток [1; 2; 3; 5; 6; 8].

До впровадження військового стану фіскальна політика в Україні відрізнялась певною макроекономічною збалансованістю. У 2020–2021 рр. бюджетний дефіцит коливався у межах –5% ВВП, до -3,5% у 2021 рр., що пояснюється наслідками пандемії COVID-19 та зростанням соціальних видатків[2; 3].

У 2022 році через повномасштабну війну бюджетний дефіцит різко зріс до –17,6% ВВП, оскільки зросли оборонні й гуманітарні видатки при зниженні доходів від ключових податків. 2023-2024 роки характеризуються рекордним зростанням видатків бюджету більш ніж 60% ВВП і глибоким дефіцитом понад 20 %, що пов'язано з потребами воєнного часу і отриманням Україною зовнішньої фінансової допомоги від міжнародних фінансових інституцій і країн-партнерів. План на 2025 рік передбачає поступове скорочення дефіциту (до –17,9%) і стабілізацію бюджетних показників завдяки очікуваному відновленню економіки та збільшенню податкових надходжень[7; 8].

У структурі доходів і видатків зведеного бюджету України за 2020-2025 роки теж відбулись кардинальні зміни. Протягом 2020-2021 рр. частка місцевих бюджетів у доходах залишалася стабільною (понад 21%), однак із 2022 року спостерігається її різке скорочення до близько 13 %, що пов'язано з централізацією фінансів у воєнний період та зменшенням податкових надходжень до місцевих бюджетів. Аналогічна тенденція спостерігається і у видатках — держава взяла на себе основне навантаження фінансування оборони, соціального захисту та відновлення. З 2025 року відбувається поступове зростання ролі місцевих бюджетів у доходах і видатках, що може свідчити про наміри відновити фінансову децентралізацію після стабілізації економіки [4; 5; 6].

Відбулись зміни і в структурі видатків, зросли поточні видатки, зменшилась питома вага капітальних, що є зрозумілим в умовах воєнного періоду, коли основні ресурси спрямовуються на підтримку функціонування державних інституцій, соціальні виплати та оборону. Частка капітальних видатків залишається відносно низькою, адже інвестиційні проєкти та розвиток інфраструктури відкладено через пріоритет фінансування нагальних потреб. Також варто звернути увагу на різке збільшення поточних видатків до капітальних у 2022-2023 роках, що безпосередньо пов'язано з початком повномасштабного вторгнення. Загалом структура видатків свідчить про переважно підтримуючий характер бюджетної політики, спрямований на забезпечення стабільності та соціальної підтримки в умовах економічної невизначеності.

Варто відмітити значне зростання соціальних видатків у 2022 році, яке обумовлене воєнними діями, внутрішнім переміщенням населення й необхідністю підтримки вразливих категорій громадян. Найбільші зміни спостерігаються у статті «Допомога на проживання внутрішньо переміщених осіб», де видатки зросли в десятки разів порівняно з 2021 роком, що є прямим наслідком масштабного переміщення населення після початку повномасштабної війни. У 2023–2024 роках помітне часткове скорочення

більшості видів допомог, що свідчить про стабілізацію ситуації та перехід до більш адресного підходу у соціальній підтримці. Разом з тим, допомога малозабезпеченим сім'ям і дітям залишається стабільно високою, відображаючи пріоритет соціальної політики держави у захисті найуразливіших верств населення. Загалом структура видатків демонструє зміщення фокусу з універсальної підтримки до цільової адресної допомоги у воєнних умовах.

Список використаних джерел:

1. Lyutyy, I., Vakulenko, V., Zaichykova, V. and Stefaniuk, I. (2025). "The role of SAI in the context of war: evidence from Ukraine", Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management, Vol. 37. №. 1, pp. 129-133.DOI: https://doi.org/10.1108/JPBAFM-12-2024-0246 (дата звернення: 06.04.2026
2. Державні фінанси України на третьому році війни : аналітичний звіт. Центр економічної стратегії. Київ, 2025. URL: ces.ua).
3. Гребеножко, Р. (2025). КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ПАРАДИГМІ ВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА ПОВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ. *Сталий розвиток економіки*, (4(51), 314-321. https://doi.org/10.32782/2308-1988/2024-51-44
4. Національна стратегія доходів до 2030 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 груд. 2023 р. № 1218-р. Міністерство фінансів України. URL: mof.gov.ua (дата звернення: 06.04.2026).
5. Ljutyj, I., Zatonatska T., Kovalenko, V., Rybak, S. (2024) Assessment Of Various Frameworks For Financing Territorial Communities. Financial and credit activity: problems of theory and practice. Vol. 5 (58). pp. 122-135. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.5.58.2024.4556 (дата звернення: 06.04.2026).
6. Пасічний, М. (2024). Фіскальна безпека держави в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (62). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-104 (дата звернення: 06.04.2026).
7. Fiscal Digest – 2024 : Annual Report. Kyiv School of Economics. 2025. 42 p. URL: kse.ua (дата звернення: 06.04.2026).
8. Ukraine: Third Review of the Extended Arrangement Under the Eff – Press Release; Staff Report. International Monetary Fund. 2024. URL: mof.gov.ua (дата звернення: 06.04.2026).

УДК 336.14:351.712

Дискантюк І.С.
здобувачка вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ НА ЕКОНОМІЮ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

В умовах воєнного стану та обмеженості державних ресурсів питання раціонального використання бюджетних коштів набуває особливої актуальності. Цифровізація публічних закупівель через платформу Prozorro стала однією з найбільш результативних реформ у сфері державних фінансів України. Використання електронного каталогу Prozorro Market відкрило принципово новий підхід до організації швидких стандартних закупівель, що дало змогу значно скоротити адміністративні та часові витрати замовників при збереженні повної прозорості процедур.

У вітчизняній науковій літературі питання цифровізації публічних закупівель та її впливу на ефективність використання бюджетних коштів досліджуються у працях М.О. Кравченко, І.Б. Гольцова, М. Сарнацький, О. Стащук, О. Борисюк, М. Дацюк-Томчук. Теоретичні аспекти ефективного використання бюджетних ресурсів розкрито у працях В. Гейця та Т. Богдан.

Метою наукової роботи є дослідження впливу цифрових інструментів публічних закупівель на ефективність використання бюджетних коштів та обґрунтування напрямів підвищення рівня їх економії.

Електронний каталог Prozorro Market функціонує за принципом цифрового маркетплейсу і орієнтується на виконання оперативних закупівель товарів державними та комунальними установами. На відмінну від повноцінних тендерних процедур, каталог дає змогу замовникам безпосередньо обирати пропозицію з-поміж заздалегідь відібраних та верифікованих постачальників, що значно зменшує строки ухвалення рішень. У системі весь асортимент систематизований за категоріями, кожна пропозиція містить повну інформацію про постачальника, умови та вартість постачання, що забезпечує об’єктивне порівняння пропозицій [1].

Центральним механізмом закупівлі через платформу є процедура запиту цінових пропозицій. Після формування замовником технічного завдання постачальники надають свої цінові пропозиції у визначений термін, а система автоматично виконує ранжування за встановленими критеріями. Переможець визначається автоматично у системі без людського втручання, а договір підписується в електронному кабінеті. Використання такого алгоритму унеможливлює суб’єктивне втручання в процес вибору та у той же час скорочує тривалість закупівельного циклу порівняно з традиційними тендерними процедурами.

Ключовою передумовою участі у Prozorro Market є обов’язкове проходження постачальником кваліфікаційного відбору. Його проводять уповноважені централізовані закупівельні організації – ДУ “Професійні закупівлі”, ДП “Медичні закупівлі України” та Філія “ЦЗО ДП “Українські спеціальні системи” – шляхом публікації відкритих оголошень у системі електронних закупівель. Ця модель допуску гарантує рівні умови доступу для всіх охочих і формує пул верифікованих постачальників, що підвищує довіру замовників до пропонованих товарів [2].

На всіх постачальників, які провадять діяльність у Prozorro Market, поширюються вимоги доброчесності: відповідність товару задекларованим характеристикам, виконання умов постачання та незмінність ключових параметрів після завершення кваліфікації. Ці зобов’язання утворюють систему взаємної відповідальності між учасниками ринку, підвищують якість виконання договорів та зміцнюють репутацію платформи як надійного інструменту управління державними видатками.

Одним із важливих аспектів функціонування Prozorro Market є його вплив на розвиток малого та середнього підприємництва в Україні. Доступна тарифна модель та відсутність фінансових зобов’язань на етапі кваліфікації

усувають один із бар'єрів, що традиційно відштовхують невеликих виробників від участі у державних закупівлях. В умовах, коли значна частина малого бізнесу змушена перебудовуватись та адаптуватися до воєнних реалій, платформа відкриває доступний канал збуту продукції державним замовникам без необхідності формувати складні тендерні пакети документів [3].

SWOT-аналіз системи Prozorro дає змогу комплексно оцінити її потенціал. Серед сильних сторін виокремлюють: повна публічність закупівельних процедур, стимулювання конкуренції через максимальне залучення учасників та трипартнерська взаємодія держави, бізнесу і суспільства. Проте система має й деякі уразливості – нерівномірну конкуренцію в окремих товарних категоріях, ризик неформальної координації між учасниками торгів та диспропорцію активності постачальників між регіонами. Євроінтеграційний курс і подальша цифровізація відкривають нові можливості для розвитку платформи, тоді як кіберзагрози та нестабільність воєнного часу залишаються суттєвими зовнішніми ризиками.

Стратегія реформування системи публічних закупівель на 2024-2026 рр., затверджена Кабінетом Міністрів України, визначила подальший розвиток електронних закупівель одним із пріоритетних напрямів. Зокрема, передбачено розширення номенклатури товарів і послуг, доступних через Prozorro Market, вдосконалення механізмів моніторингу виконання договорів та поглиблення інтеграції платформи з іншими державними реєстрами. В умовах євроінтеграції ці заходи також мають на меті приведення національної закупівельної системи у відповідність до стандартів Європейського Союзу [4].

Таким чином, Prozorro Market є не лише зручним цифровим інструментом для швидких закупівель, а й системним чинником бюджетної дисципліни та інституційної підзвітності. Результативність платформи визначається взаємодією трьох ключових елементів: чіткого механізму кваліфікаційного відбору, прозорої тарифної моделі для малого бізнесу та відкритого доступу до даних. Подальший розвиток платформи у напрямі розширення функціоналу, залучення нових постачальників та впровадження превентивної аналітики здатний суттєво збільшити обсяги бюджетної економії в умовах воєнного і повоєнного відновлення України та зміцнити довіру суспільства до системи публічних закупівель.

Список використаних джерел:

1. Про публічні закупівлі. Закон України від 19.04.2019 № 922-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text
2. Про постачальників. Prozorro Market. URL: https://prozorro.gov.ua/postachalnyky-prozorro-market
3. Prozorro Market. Prozorro. URL: https://prozorro.gov.ua/ProzorroMarket
4. Стратегія реформування системи публічних закупівель на 2024–2026 роки: Розпорядження КМУ від 02.02.2024 № 76-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/76-2024-р

УДК 620.9:338.2:502.131.1(477)

Єременко В.В.

к. е. н., генеральний директор ТОВ «Вітропарки України»

ФІНАНСОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ПІДТРИМКИ ВІДНОВЛЮВАЛЬНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ СВАМ У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Поглиблення євроінтеграційних процесів та посилення кліматичного регулювання в Європейському Союзі формують нові умови для функціонування економіки України. Одним із найбільш відчутних зовнішніх чинників таких змін став механізм прикордонного вуглецевого коригування (СВАМ), який поступово перетворюється на важливий інструмент впливу не лише на зовнішню торгівлю, а й на внутрішню фінансову архітектуру державної політики [1]. У цих умовах особливого значення набуває переосмислення механізмів підтримки відновлювальної енергетики, оскільки саме цей сектор здатний забезпечити зниження вуглецевої інтенсивності виробництва, зміцнення енергетичної безпеки та формування підґрунтя для низьковуглецевого економічного відновлення. Для України проблема є особливо актуальною з огляду на необхідність одночасного вирішення кількох стратегічних завдань: адаптації до європейських вимог вуглецевого регулювання, післявоєнного відновлення енергетичної інфраструктури, залучення інвестицій у модернізацію економіки та зниження залежності від викопного палива. У такому контексті відновлювальна енергетика виходить за межі вузькосекторальної політики і стає об’єктом публічно-фінансового регулювання, тісно пов’язаного з питаннями конкурентоспроможності, фіскальної стійкості та довгострокової структурної трансформації економіки.

Традиційна модель підтримки відновлювальної енергетики в Україні тривалий час базувалася на механізмі фіксованого «зеленого» тарифу. Цей інструмент відіграв позитивну роль на етапі формування ринку, оскільки створив первинні стимули для залучення інвесторів та запуску нових генеруючих потужностей. Водночас така модель виявила низку обмежень: високе фінансове навантаження на енергетичний ринок, залежність від компенсаційних виплат, недостатню гнучкість щодо зміни ринкової кон’юнктури та обмежену здатність до масштабування в умовах бюджетних та макрофінансових ризиків. Під впливом СВАМ ці недоліки стають ще більш помітними, оскільки нові зовнішні умови вимагають переходу до стійкіших, конкурентніших і фінансово збалансованих механізмів підтримки.

У цьому сенсі СВАМ доцільно розглядати як зовнішній регуляторний імпульс, що прискорює фінансову трансформацію державної політики у сфері відновлювальної енергетики. Його дія стимулює відхід від компенсаторної моделі бюджетного чи квазібюджетного субсидування та сприяє формуванню інтегрованої моделі публічних фінансів, у якій поєднуються ринкові стимули, інвестиційні інструменти, механізми вуглецевого регулювання та стратегічні пріоритети держави. Фактично йдеться про перехід від логіки підтримки окремого сектора до логіки фінансування низьковуглецевої трансформації національної економіки.

Одним із проявів такої трансформації є розвиток конкурентних аукціонних механізмів підтримки виробництва електроенергії з відновлюваних джерел. На відміну від фіксованого тарифу, аукціонна модель забезпечує формування цінових параметрів на конкурентних засадах, що сприяє підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів і зменшує довгострокове навантаження на систему публічних фінансів. Запровадження механізму ринкової премії (FiP) також відповідає новій логіці регулювання, оскільки дозволяє поєднати державну підтримку з ринковим ціноутворенням і забезпечує більшу прозорість доходів для інвесторів [2].

Поряд із цим посилюється роль позабюджетних джерел фінансування. У системі публічних фінансів дедалі більшого значення набувають «зелені» облігації, механізми державно-приватного партнерства, грантові інструменти міжнародних організацій, ESG-орієнтовані кредитні програми та sustainability-linked loans. Їхня роль полягає не лише у розширенні доступу до ресурсів, а й у зміні самої моделі фінансування енергетичного переходу [3; 4]. Держава у такій системі відходить від ролі головного донора, виконуючи функції регулятора, гаранта стабільності та координатора фінансових потоків. Такий підхід відповідає сучасній моделі публічних фінансів, де бюджетні ресурси мають мультиплікативний ефект і стимулюють залучення приватного капіталу.

Важливим елементом фінансової трансформації є впровадження національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів, що формує передумови для внутрішнього вуглецевого ціноутворення та інтеграції до європейського ринку [5]. Її функціонування ґрунтується на розвитку системи моніторингу, звітності та верифікації викидів (MRV), яка забезпечує прозорість обліку вуглецевих показників [6].

Не менш важливою є побудова національної реєстраційної інфраструктури обліку вуглецевих одиниць. Вона має стати базовим інституційним елементом функціонування системи торгівлі викидами та необхідною умовою прозорості фінансових операцій, пов’язаних із вуглецевими інструментами. Йдеться не лише про технічний реєстр, а про повноцінну цифрово-правову платформу, що забезпечує облік квот, контроль за їх рухом, запобігання подвійному рахуванню та підвищення довіри інвесторів. Для системи публічних фінансів це має принципове значення, оскільки прозорість та передбачуваність обігу вуглецевих одиниць прямо впливають на можливості залучення ресурсів у проєкти декарбонізації та відновлювальної енергетики.

Фінансова трансформація підтримки відновлювальної енергетики під впливом CBAM має також виразний безпековий вимір. В умовах воєнних загроз і руйнування енергетичної інфраструктури розвиток розосереджених відновлюваних потужностей, систем накопичення енергії та локальних енергетичних рішень стає інструментом підвищення стійкості економіки. Відповідно, публічні фінанси мають бути спрямовані не лише на стимулювання виробництва «зеленої» енергії, а й на підтримку енергетичної

гнучкості, модернізації мереж і зниження системних ризиків.

Отже, вплив CBAM зумовлює зміну логіки публічних фінансів: від прямого субсидування до моделі стратегічної мобілізації ресурсів, поєднання бюджетних, ринкових і міжнародних фінансових інструментів та інтеграції кліматичних цілей у політику економічного відновлення. Це формує нову фінансову модель розвитку відновлювальної енергетики, орієнтовану на інвестиційну привабливість і довгострокову стійкість економіки України.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism (CBAM). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj
2. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії № 13219 від 28.04.2025. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/56245
3. Політика з розвитку сталого фінансування. Офіційний сайт Національного банку України. (2024). Retrieved from: https://bank.gov.ua/ua/news/all/politika-natsionalnogo-banku-ukrayini-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvann-ya-na-period-do-2025-roku
4. Principles for Responsible Investment. (2024). Annual Report 2024. URL: https://dwtyzx6upklss.cloudfront.net/Uploads/v/y/x/annualreport2024_fi-nal_98918.pdf
5. Про затвердження плану заходів щодо створення національної системи торгівлі квотами на викиди парникових газів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2025 р. № 146-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-2025-%D1%80#n11
6. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів: Закон України № 377-IX від 12 грудня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text

УДК 336.22

Жаворонок А.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Немилостивий І.В.
викладач циклової комісії з менеджменту та права,
ЗВО «Університет трансформації майбутнього»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД BEPS І ЙОГО ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНІ

План дій Base Erosion and Profit Shifting (BEPS) [1], розроблений OECD та G20, став відповіддю на глобальну проблему розмивання податкової бази та переміщення прибутків транснаціональними корпораціями до юрисдикцій із низьким або нульовим рівнем оподаткування.

Суть BEPS полягає у формуванні комплексу міжнародних стандартів, спрямованих на запобігання агресивному податковому плануванню, підвищення прозорості діяльності міжнародних груп компаній та забезпечення оподаткування прибутку саме в тій країні, де створюється економічна вартість.

Для України впровадження цих стандартів набуло особливої актуальності в умовах необхідності зміцнення фіскальної спроможності держави. Крім того, імплементація BEPS зумовлена міжнародними зобов’язаннями України,

взятими після приєднання до Інклюзивної рамки BEPS під егідою OECD. Імплементація Плану дій BEPS в Україні відбувалася поетапно: через міжнародні угоди, базові закони та подальші зміни до Податкового кодексу України і підзаконні акти. Реалізація відповідних заходів спрямована на гармонізацію податкової системи України з міжнародними правилами оподаткування, підвищення прозорості діяльності транснаціонального бізнесу та зміцнення фінансової безпеки держави шляхом протидії ерозії податкової бази (табл. 1).

Таблиця 1

Хронологія прийняття змін у законодавство України згідно Плану дій BEPS

Рік	Законодавчий акт	Ключовий зміст та значення для імплементації BEPS
2017	Приєднання України до Інклюзивної рамки BEPS [2]	Україна зобов'язалася імплементувати мінімальні стандарти Плану BEPS (5, 6, 13, 14 кроки)
2019	Закон України №2692-VIII [3]	ратифікував багатосторонній інструмент MLI, що дозволив одночасно внести зміни до двосторонніх угод про уникнення подвійного оподаткування
2020	Закон України №466-IX (анти-BEPS закон) [4]	запроваджено правила контрольованих іноземних компаній (КІК), встановлено обмеження віднесення процентів на витрати, удосконалено правила трансфертного ціноутворення, розширено поняття постійного представництва нерезидентів, введено концепцію конструктивних дивідендів і механізм трирівневої звітності міжнародних груп компаній
2020	Закон України №1117-IX [5]	уточнив порядок визначення КІК, процедури подання звітності міжнародних груп компаній і механізми застосування правил трансфертного ціноутворення
2020	Закон України №786-IX [6]	частково вдосконалив механізми адміністрування податкової звітності
2021	Закон України №1525-IX [7]	запровадив механізм оподаткування ПДВ електронних послуг, які нерезиденти надають фізичним особам на території України
2020 – 2024	Підзаконні нормативні акти Міністерства фінансів України та Державної податкової служби України	визначили порядок подання повідомлень про участь у міжнародних групах компаній, форми і процедури подання Country-by-Country reporting, правила звітності контрольованих іноземних компаній, а також рекомендації щодо застосування норм трансфертного ціноутворення

Імплементація міжнародних стандартів протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування в Україні відбувалася поступово та охоплювала декілька взаємопов'язаних етапів, кожен із яких відіграв важливу роль у трансформації національної податкової системи відповідно до глобальних вимог прозорості та справедливого оподаткування.

Перший етап пов'язаний із приєднанням України у 2017 році до інклюзивної рамки ініціативи BEPS [2]. Участь у цьому міжнародному механізмі означала прийняття Україною зобов'язань щодо імплементації мінімальних стандартів BEPS, які спрямовані на запобігання зловживанню

податковими угодами, підвищення прозорості діяльності транснаціональних корпорацій та вдосконалення процедур вирішення податкових спорів. В результаті Україна включена до глобальної системи координації податкової політики, що дозволило інтегрувати національне законодавство у міжнародну архітектуру боротьби з агресивним податковим плануванням та створило основу для подальших законодавчих змін.

Наступним важливим кроком стало прийняття у 2019 році закону про ратифікацію Багатосторонньої конвенції щодо виконання заходів, спрямованих на протидію розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування (MLI) [3]. Цей документ забезпечив можливість одночасного внесення змін до значної кількості міжнародних угод України про уникнення подвійного оподаткування. Завдяки застосуванню механізмів MLI впроваджено інструменти запобігання зловживанню податковими договорами, зокрема тест основної мети операції, правила протидії штучному уникненню статусу постійного представництва і удосконалені процедури врегулювання податкових спорів між державами. Значення цього етапу полягає в модернізації міжнародної договірної бази України у сфері оподаткування і узгодженні її з сучасними стандартами міжнародного податкового права.

Системна імплементація положень BEPS у національне законодавство відбулася у 2020 році із прийняттям комплексного закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, відомого як анти-BEPS закон [4]. Цим нормативним актом запроваджено низку ключових інструментів контролю за міжнародними корпоративними структурами, зокрема правила оподаткування контрольованих іноземних компаній, обмеження щодо віднесення процентних витрат до складу витрат підприємства, удосконалені правила трансфертного ціноутворення і розширене визначення постійного представництва нерезидентів. Крім того, введено багаторівневу систему звітності для міжнародних груп компаній, яка передбачає подання локального файлу, глобального файлу та звіту у розрізі країн. Значення цього етапу полягає у формуванні комплексної системи податкового контролю за діяльністю транснаціонального бізнесу, що дозволило значно підвищити прозорість фінансових потоків і обмежити можливості штучного переміщення прибутку до юрисдикцій з низькими ставками податків.

Подальший розвиток законодавчої бази імплементації BEPS відбувався шляхом уточнення та деталізації прийнятих норм. Зокрема, зміни до Податкового кодексу України, прийняті наприкінці 2020 року [5, 6], спрямовані на удосконалення правил функціонування контрольованих іноземних компаній, уточнення процедур подання звітності міжнародними групами компаній і усунення технічних неточностей у механізмах застосування трансфертного ціноутворення. Ці зміни мали важливе значення для підвищення ефективності практичного застосування анти-BEPS інструментів і забезпечення більш чіткої правової визначеності для платників

податків.

Окремим напрямом розвитку податкового законодавства стало запровадження у 2021 році оподаткування електронних послуг [7], що надаються нерезидентами фізичним особам на території України. Відповідні зміни до Податкового кодексу України передбачили обов'язкову реєстрацію іноземних компаній, які надають цифрові послуги українським споживачам як платників податку на додану вартість. Це дозволило усунути податкову нерівність між національними й іноземними постачальниками цифрових сервісів і стало важливим кроком у напрямі адаптації податкової системи України до викликів цифрової економіки. Значення цього етапу полягає у розширенні податкової бази держави і забезпеченні більш справедливого оподаткування діяльності глобальних цифрових компаній.

Завершальним елементом формування системи імплементації BEPS в Україні стало прийняття низки підзаконних нормативних актів Міністерства фінансів України та контролюючих органів, які визначили процедури подання звітності міжнародними групами компаній, порядок повідомлення про участь у таких групах, правила звітності контрольованих іноземних компаній і методичні підходи до застосування норм трансфертного ціноутворення. Ці документи забезпечили практичну реалізацію положень анти-BEPS законодавства і створили інституційні механізми контролю за міжнародними фінансовими операціями. У результаті сформовано нову систему податкового адміністрування, яка відповідає сучасним міжнародним стандартам прозорості та протидії ухиленню від оподаткування.

Отже, імплементація міжнародних стандартів протидії розмиванню податкової бази та переміщенню прибутку стала важливим етапом модернізації податкової системи України. Запровадження положень ініціативи BEPS сприяло формуванню нових механізмів податкового контролю за діяльністю транснаціональних компаній, підвищенню прозорості фінансових потоків і зменшенню можливостей для використання офшорних юрисдикцій з метою мінімізації податкових зобов'язань. Реалізовані законодавчі зміни, зокрема запровадження правил оподаткування контрольованих іноземних компаній, удосконалення механізмів трансфертного ціноутворення, розширення звітності міжнародних груп компаній та оподаткування цифрових послуг, сприяють посиленню фіскальної спроможності держави та підвищенню ефективності адміністрування податків. У стратегічному вимірі імплементація BEPS має важливе значення для інтеграції України до глобальної системи податкового регулювання, гармонізації національного законодавства з міжнародними нормами та формування більш прозорого та справедливого податкового середовища, що є важливим чинником забезпечення фінансової стабільності та економічного розвитку держави.

Список використаних джерел:

1. Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting. OECD. 2013. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2013/07/action-plan-on-base-erosion-and-profit-shifting_g1g30e67/9789264202719-en.pdf
2. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження КМУ від 03.04.2017 р. № 275-р.

URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80#n10
3. Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування: Закон України від 28 лютого 2019 року № 2692-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2692-19#Text
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 року №466-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20/paran1472?lang=uk#n1472
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків: Закон України від 17 грудня 2020 року №1117-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1117-20
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо функціонування електронного кабінету та спрощення роботи фізичних осіб - підприємців: Закон України від 14 липня 2020 року №786-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/786-20#Text
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування електронних послуг, що надаються нерезидентами фізичним особам: Закон України від 3 червня 2021 року №1525-IX. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1525-20

УДК 336.1/.5:004:34

Жук І.І.
к.е.н., професор кафедри обліку і фінансів
ПВНЗ «Буковинський університет»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Цифровізація публічних фінансів в Україні відбувається в межах загальної державної політики реформування системи управління публічними фінансами та розвитку цифрової держави. Нормативно-правове забезпечення цих процесів формується на перетині бюджетного, інформаційного та адміністративного законодавства, а також стратегічних документів у сфері цифрової трансформації, відкритих даних та електронного урядування [1; 5; 6].

Базовим актом, що визначає засади функціонування бюджетної системи, є Бюджетний кодекс України. У ньому закріплено принципи публічності й прозорості бюджетної інформації, вимоги до оприлюднення даних про виконання державного та місцевих бюджетів, засади казначейського обслуговування, складання й подання бюджетної звітності [1]. Саме ці норми створюють правові передумови для переведення бюджетного процесу в цифровий формат.

Важливу роль відіграють закони України «Про доступ до публічної інформації», «Про інформацію», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги». Вони визначають загальні правила відкритості та режиму доступу до інформації, встановлюють правовий статус електронних документів, регулюють використання

електронного підпису й інших електронних ідентифікаційних засобів [2; 3; 4]. Для сфери публічних фінансів це означає, що документи, пов’язані з формуванням та виконанням бюджету, можуть створюватися, передаватися й зберігатися в електронній формі з юридичною силою, еквівалентною паперовій. Цифровізація управління публічними фінансами прямо відображена в Стратегії реформування системи управління державними фінансами в Україні на 2017–2025 роки, де визначено цілі щодо запровадження сучасних інформаційних систем, розширення практики електронної звітності, розвитку порталів відкритих фінансових даних [5].

Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства, а також документи Міністерства цифрової трансформації України підкреслюють необхідність інтеграції фінансових інформаційних систем до загальної архітектури електронного урядування [6; 9].

На рівні підзаконних актів Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України закріплено: функціонування вебпорталу використання публічних коштів («Є-data») та пов’язаних сервісів; запровадження електронних форм бюджетної звітності; вимоги до форматів та стандартів відкритих даних у сфері публічних фінансів; порядок інформаційної взаємодії між учасниками бюджетного процесу [7; 8].

Узагальнена характеристика ключових нормативно-правових актів, що мають значення для цифровізації публічних фінансів, подана в табл. 1.

Таблиця 1

Основні нормативно-правові акти у сфері цифровізації публічних фінансів України

№ з/п	Нормативно-правовий акт	Ключові положення для цифровізації публічних фінансів
1	Бюджетний кодекс України	Принципи публічності та прозорості бюджету, норми щодо звітності й казначейського обслуговування
2	Закон України «Про доступ до публічної інформації»	Обов’язок органів влади оприлюднювати інформацію про бюджети й використання коштів
3	Закон України «Про інформацію»	Загальні засади інформаційних відносин, режими доступу до інформації
4	Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»	Визнання юридичної сили електронних документів, регулювання е-документообігу
5	Закон України «Про електронні довірчі послуги»	Використання кваліфікованого електронного підпису, ідентифікація учасників процесів
6	Стратегія реформування системи управління державними фінансами	Цифровізація бюджетного процесу, розвиток інформаційних систем управління ПФ
7	Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України	Інтеграція фінансових ІТ-рішень у загальну архітектуру цифрової держави
8	Постанови КМУ щодо порталу «Є-data» та відкритих даних	Запровадження вебпорталу використання публічних коштів, стандарти відкритих даних

Розроблено автором

Паралельно формується інституційне забезпечення цифровізації публічних фінансів. До ключових суб'єктів належать:

– Міністерство фінансів України – формує політику у сфері бюджету й управління публічними фінансами, визначає вимоги до бюджетної звітності, координує розвиток інформаційних систем у фінансовій сфері [8];

– Державна казначейська служба України (ДКСУ) – забезпечує казначейське обслуговування бюджетів, розвиває казначейські інформаційні системи, інтегрує їх з порталами відкритих даних [9];

– Міністерство цифрової трансформації України – відповідає за цифрову трансформацію публічного сектору, стандарти електронної взаємодії, розвиток інфраструктури е-послуг [10];

– Рахункова палата України, Держаудитслужба – використовують цифрові інструменти для аудиту та контролю за використанням бюджетних коштів [11];

– органи місцевого самоврядування – впроваджують інформаційні системи управління місцевими бюджетами, портали відкритих даних та інструменти участі громадян.

Інституційна структура цифровізації публічних фінансів наведена у табл. 2.

Таблиця 2

Основні інституції, залучені до цифровізації публічних фінансів України

Інституція	Основні повноваження у сфері цифровізації публічних фінансів
Міністерство фінансів України	Формування бюджетної політики, координація інформаційних систем у сфері ПФ
Державна казначейська служба України	Казначейське обслуговування, ведення ЄКР, розвиток казначейських ІТ-систем
Міністерство цифрової трансформації	Загальна координація цифрової трансформації, стандарти е-взаємодії, е-послуги
Рахункова палата України	Зовнішній державний аудит, використання ІТ-інструментів аналізу та контролю
Державна аудиторська служба України	Внутрішній державний фінансовий контроль, ризик-орієнтований підхід до перевірок
Органи місцевого самоврядування	Впровадження е-систем управління місцевими бюджетами, портали відкритих бюджетів
Громадські організації, ЗМІ, експертні центри	Використання відкритих даних, громадський контроль, аналітика з питань ПФ

Розроблено автором

Таким чином, в Україні вже сформовано базову нормативно-правову та інституційну основу для цифровізації публічних фінансів. Водночас існує потреба в подальшій систематизації та узгодженні правових норм, деталізації статусу електронного бюджету як цілісної системи, а також посиленні координації між інституціями, залученими до реалізації цифрової трансформації бюджетного процесу.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI (зі змінами і

доповненнями станом на 2024 р.). – К. : Верховна Рада України, 2024.
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII (зі змінами станом на 2026 р.). – К. : Верховна Рада України, 2026.
6. Стратегія реформування системи управління державними фінансами України на 2017–2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України. – К. : КМУ, 2020.
7. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2025 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України. – К. : КМУ, 2018.
8. Міністерство фінансів України. Офіційний вебсайт : розділи «Бюджет», «Реформа управління публічними фінансами», аналітичні матеріали 2020–2024 рр. – Режим доступу : сайт Мінфіну України.
9. Державна казначейська служба України. Офіційний вебсайт : звіти про виконання державного бюджету, інформація про казначейські інформаційні системи, 2020–2024 рр.
10. Міністерство цифрової трансформації України. Цифрова трансформація публічного сектору : офіційні стратегії, дорожні карти, аналітичні звіти 2020–2024 рр.
11. Рахункова палата України. Звіти про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів із застосуванням цифрових інструментів аналізу, 2020–2024 рр. – Офіційний сайт Рахункової палати.

УДК 339.543

Ільніцька Т.А
здобувачка вищої освіти,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Жибер Т.В.
д.е.н, доцент кафедри фінансів імені В. Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА ЗАКОНОДАВЧА ГАРМОНІЗАЦІЯ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Митне оформлення є одним із найбільш чутливих індикаторів готовності держави до вступу в Європейський Союз. Для України, яка з червня 2022 року набула статусу країни-кандидата, а з червня 2024 року розпочала формальні переговори про членство, реформування митної системи перетворилося зі стратегічного орієнтира на операційну необхідність із конкретними часовими рамками. Дослідники у сфері митного права та євроінтеграційних процесів звертають увагу на те, що процес гармонізації митного законодавства в Україні визначається множиною паралельних зобов'язань — з Угоди про асоціацію, акцесійних переговорів, умов надання фінансової допомоги та програм адміністративної співпраці, — що створює складне нормативне

середовище зі значним ризиком конфліктуючих пріоритетів [1]. Усвідомлення цієї складності є необхідною передумовою для розуміння масштабів і природи реформ, що тривають.

Переговорний Розділ 29 «Митний союз» є одним із визначальних для перспективи вступу України. Його особливість полягає в тому, що він не передбачає, на відміну від більшості інших розділів, тривалих перехідних періодів: Союзний митний кодекс ЄС буде застосовуватися безпосередньо з першого дня після вступу України до ЄС, що робить повну нормативну відповідність вітчизняного законодавства обов'язковою умовою, а не поступовим орієнтиром. Саме тому розроблення нового Митного кодексу України на основі Митного кодексу ЄС є ключовою рекомендацією для України у Доповіді Єврокомісії про розширення, а прогрес, досягнутий до 1 вересня, буде включений до звіту 2025 року та впливатиме на поточну оцінку готовності України до вступу [2]. Таким чином, законотворча робота безпосередньо визначає траєкторію переговорного процесу.

Проміжним, але суттєвим законодавчим кроком стало прийняття у серпні 2024 року Закону № 3926-IX Про внесення змін до Митного кодексу. Цей закон спрямований на наближення України до повного застосування митного законодавства ЄС та відображення його окремих положень у Митному кодексі України, а його прийняття вважається важливим кроком до запровадження нового Митного кодексу, положення якого будуть повністю ґрунтуватися на Митному кодексі ЄС. Серед ключових змін слід виокремити три взаємопов'язані нормативні блоки. По-перше, запроваджено концепцію митного представництва, аналогічну тій, що функціонує в країнах ЄС, з розмежуванням прямого та непрямого представництва та чітким визначенням відповідальності суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності і його митного представника. По-друге, суттєво реформовано систему авторизацій для митних складів і складів тимчасового зберігання. По-третє, впроваджено нову концепцію пост-митного контролю, яка узгоджується з Настановами Всесвітньої митної організації щодо пост-митного аудиту: посилення контролю після митного оформлення має зменшити рівень перевірок на етапі безпосереднього оформлення товарів.

Дослідники митного права вказують на принципову складність, яка супроводжує цей процес: співвідношення між відповідністю Поглибленій і всеохопній зоні вільної торгівлі (DCFTA) і відповідністю вимог про вступ у митному праві мають свою специфіку, і Україна, як і інші країни-кандидати, стикається з потенційними труднощами при імплементації acquis (відповідність – франц.) про вступ [3]. Іншими словами, зобов'язання, прийняті у рамках Угоди про асоціацію, не є автоматично еквівалентними повноцінному членству у митному просторі ЄС, а між цими двома рівнями існують якісні відмінності, які потребують самостійного вирішення. Водночас Єврокомісія у своїй Доповіді про розширення за 2024 рік позитивно оцінила поправки до Митного кодексу України щодо подальшої гармонізації із Союзним митним кодексом, зафіксувала прогрес у спрощенні застосування

авторизованих спрощень та відзначила затвердження стратегічного плану цифровізації Держмитслужби у лютому 2024 року.

Паралельно з нормативною реформою відбувається масштабна технологічна трансформація, найяскравішим проявом якої стало впровадження NCTS Фаза 5. Нова комп'ютеризована транзитна система є цифровою основою режиму спільного транзиту в Єдиному економічному просторі і забезпечує безперервний обмін митною інформацією між країнами Конвенції. Особливого значення набуває контекст, у якому відбувалося впровадження: у квітні 2024 року Фаза 5 NCTS була успішно запущена в умовах повномасштабного збройного конфлікту та на фоні жорстких часових обмежень. Фактично, Україна ще під час активного тестування NCTS на відповідність положенням Конвенції про спільний транзит одночасно завершувала оцінювальну місію для приєднання до Конвенції, тобто інституційне та технологічне приєднання відбувалися паралельно, а не послідовно. Цей факт свідчить про здатність органів державного управління здійснювати складні реформи в екстремальних умовах – спостереження, що суттєво релевантне з погляду інституційної спроможності.

З операційної точки зору, приєднання до NCTS означає інтеграцію у транзитну екосистему, яка охоплює всі держави ЄС та інші договірні сторони Конвенції про спільний транзит, що усуває необхідність окремих гарантій та декларацій для кожної перетнутої митної території. Економічний ефект від цього є комплексним: зменшується адміністративне навантаження на учасників зовнішньоекономічної діяльності, скорочуються витрати часу та коштів на транзитні операції, а прозорість митних процедур зростає завдяки цифровому відстеженню переміщень у режимі реального часу. Станом на серпень 2024 року 54 суб'єктам господарювання було надано авторизації авторизованого економічного оператора (AEO), що є інститутом, концептуально пов'язаним з NCTS: статус AEO відкриває доступ до спрощених транзитних процедур і є орієнтиром для широкого кола підприємств у рамках євроінтеграційної моделі митного оформлення [4].

Водночас необхідно враховувати масштаб технологічного завдання, яке стоїть перед Україною. NCTS є лише одним із компонентів цифрової інфраструктури, яку необхідно розбудувати для вступу в ЄС. Відповідно до вимог митного acquis, Україна має імплементувати значну кількість IT-систем, і перехід до Фази 5 NCTS є на сьогодні єдиним повністю завершеним етапом цифрового митного розвитку. Таке співвідношення між виконаним і запланованим підкреслює, що технологічна модернізація є не менш ресурсоємним завданням, ніж нормативна гармонізація [3].

Ключовим структурним завданням найближчих років залишається прийняття нового Митного кодексу. Розробка розпочалася у березні 2024 року та спрямована на виконання вимог до України як країни-кандидата на членство в ЄС, для чого було сформовано 15 робочих груп за участю представників Міністерства фінансів України, Державної митної служби України, експертів Програми підтримки управління публічними фінансами

ЄСдляПФМ та Команди підтримки реформ. Затверджений хронологічний план передбачав прийняття документа Верховною Радою у січні 2026 року, після чого Україна повинна завершити формування відповідної підзаконної бази до 2027 року – граничного терміну, який кореспондує із загальними орієнтирами вступного процесу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що реформування митного оформлення в Україні є процесом, який відбувається одночасно на кількох взаємозалежних рівнях: цифровому, нормативному та інституційному. Успішне впровадження NCTS Фаза 5 демонструє, що технологічна модернізація є реалістичним завданням навіть в умовах воєнного часу. Поетапна нормативна гармонізація через закони, проміжні до нового Митного кодексу, свідчить про системний, а не ситуативний характер законодавчих зусиль. Разом з тим дослідники обґрунтовано наголошують на тому, що конкуруючі зобов'язання різних рівнів євроінтеграційного процесу можуть породжувати нормативні колізії, управління якими потребуватиме як належного юридичного аналізу, так і чіткої інституційної координації. Перспектива 2030 року як умовного горизонту повної відповідності митним вимогам ЄС є досяжною, однак лише за умови, що темп реформ підтримуватиметься на рівні, продемонстрованому протягом 2022–2025 років.

Список використаних джерел:

1. Kormych, A., Zavalniuk, V., Todoshchak, O., & Ulianov, O. Ukraine's Europeanization of Public Administration and Harmonizing Customs Legislation – Exploring a Pluralistic Approach. Lex Portus, 2024. № 10(4), P. 20–30. https://doi.org/10.62821/lp10402
2. Kyryievskyi, O. Harmonization with EU Customs Regulations (Acquis) on the Way to Accession: Prospects and Challenges for Ukraine. Lex Portus, 2025, № 11(3), 7–24. https://doi.org/10.62821/lp11301
3. Dragneva, R., Wolczuk, K. Integration and Modernisation: EU's Association Agreement with Ukraine. *In* M. Rabinovych & A. Pintsch (Eds.) Ukraine's thorny path to the EU. Palgrave Macmillan. 2025.
4. European Commission. (2025). Ukraine 2025 Report. Enlargement Package. DG NEAR. Retrieved from https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf (04.03.2026)

УДК 336.22:004

Захаркіна Л.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва,
Сумський державний університет
Сильченко К.Б.
студентка кафедри фінансових технологій і підприємництва
Сумський державний університет

АВТОМАТИЧНИЙ ОБМІН ПОДАТКОВОЮ ІНФОРМАЦІЄЮ У ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ ТА ЗМІЦНЕННІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

У сучасних умовах глобалізації фінансових ринків, високої мобільності капіталу та цифрової трансформації державного управління питання підвищення ефективності податкового контролю набуває особливої актуальності. Однією з ключових проблем залишається ухилення від оподаткування через використання іноземних фінансових рахунків та транскордонних схем приховування доходів. У цих умовах автоматичний обмін податковою інформацією за стандартом CRS (Common Reporting Standard) стає не лише інструментом міжнародної податкової прозорості, а й важливим елементом цифровізації податкового адміністрування та посилення фіскальної спроможності держави [1; 2].

CRS є міжнародним стандартом автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки для податкових цілей, розробленим ОЕСР. Його сутність полягає у щорічному автоматичному обміні визначеним масивом інформації між податковими органами юрисдикцій щодо фінансових рахунків осіб, які є податковими резидентами інших юрисдикцій. Такий підхід підвищує прозорість транскордонних фінансових операцій, ускладнює приховування доходів за кордоном та посилює можливості податкових органів щодо виявлення ризиків недотримання податкового законодавства [1]. Особливістю CRS є те, що він функціонує як стандартизований цифровий механізм регулярного збору, належної перевірки та передачі даних. Спочатку підзвітні фінансові установи здійснюють ідентифікацію підзвітних рахунків і проводять належну перевірку їх власників або контролюючих осіб. Далі відповідна інформація подається до компетентного податкового органу у встановленому форматі. Після цього відбувається автоматичний обмін такою інформацією з юрисдикціями-партнерами. Така модель забезпечує системність, регулярність і технологічну уніфікацію податкового контролю, що є однією з ознак його цифровізації [1].

Сфера застосування CRS охоплює рахунки фізичних осіб, а також рахунки організацій у випадках, передбачених стандартом і національними правилами належної перевірки. Важливим є те, що механізм CRS дає змогу ідентифікувати не лише формального власника рахунку, а й у визначених випадках контролюючих осіб відповідної структури. Це розширює аналітичні можливості податкових органів та підвищує результативність міжнародного податкового контролю. Упровадження CRS має важливе значення для зміцнення публічних фінансів. Передусім воно підвищує прозорість фінансових потоків і зменшує можливості для приховування доходів у міжнародному середовищі. Крім того, автоматичний обмін інформацією створює передумови для розширення податкової бази, підвищення податкової дисципліни та кращого адміністрування податкових зобов’язань. У цьому сенсі CRS доцільно розглядати не лише як контрольний інструмент, а й як складову сучасної системи управління публічними фінансами [1, 2].

Для України впровадження CRS є важливим кроком у напрямі гармонізації з міжнародними стандартами податкової прозорості. ДПС України як компетентний орган приєдналася до Багатосторонньої угоди

компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки 19 серпня 2022 року. Законодавчу основу імплементації стандарту було посилено прийняттям Закону України № 2970-IX, а також підзаконних актів Міністерства фінансів України, що регламентували порядок застосування CRS і порядок подання звітності фінансовими агентами. Після позитивного оцінювання рівня інформаційної безпеки Багатостороння угода CRS набрала чинності для України 28 червня 2024 року, а перший міжнародний автоматичний обмін інформацією за цим стандартом було успішно здійснено у вересні 2024 року [3–6].

Водночас упровадження CRS супроводжується низкою викликів. Серед них слід виокремити: 1) необхідність забезпечення конфіденційності та захисту інформації; 2) технічну готовність до обробки значних масивів даних; 3) належне виконання фінансовими установами процедур належної перевірки та звітності; 4) формування ефективного механізму моніторингу їх діяльності. За цих умов результативність CRS залежить не лише від формального приєднання до міжнародної системи обміну, а й від якості національного адміністрування та інституційної спроможності держави [2; 4; 5; 7].

З позиції сучасних підходів до публічного управління CRS доцільно розглядати як прояв переходу від переважно реактивної моделі податкового контролю до більш проактивної. Якщо традиційно виявлення порушень значною мірою залежало від перевірок, запитів і розслідувань, то автоматичний обмін інформацією забезпечує регулярне надходження стандартизованих даних, які можуть використовуватися для аналітики, оцінки ризиків і своєчасного реагування з боку податкових органів. Такий підхід відповідає загальній тенденції цифровізації державного управління та розвитку data-driven механізмів у сфері публічних фінансів [1; 2].

Отже, автоматичний обмін податковою інформацією за стандартом CRS є важливим елементом цифровізації податкового контролю та чинником зміцнення публічних фінансів. Для України його впровадження має як міжнародне, так і внутрішнє значення, сприяючи модернізації податкового контролю, інтеграції до глобальної системи податкової прозорості та формуванню стійких публічних фінансів, а в умовах економічного відновлення – також підвищенню прозорості фінансових потоків і розширенню ресурсної бази держави, що дозволяє розглядати CRS не лише як інструмент податкового контролю, а й як важливий механізм забезпечення стійкості публічних фінансів.

Список використаних джерел:

1. OECD. *Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters*. 2nd ed. Paris : OECD Publishing, 2017. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2017/03/standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters-second-edition_g1g73eb6/9789264267992-en.pdf
2. OECD. *Peer Review of the Automatic Exchange of Financial Account Information: 2025 Update*. Paris : OECD Publishing, 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/peer-review-of-the-automatic-exchange-of-financial-account-information-2025-update_bbf150e4-en.html
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про

фінансові рахунки : Закон України від 20.03.2023 № 2970-IX. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2970-20
4. Про затвердження Порядку застосування загального стандарту звітності та належної перевірки інформації про фінансові рахунки (Common Standard on Reporting and Due Diligence for Financial Account Information) : наказ Міністерства фінансів України від 26.05.2023 № 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/z1090-23
5. Про затвердження Порядку заповнення та подання фінансовими агентами звіту про підзвітні рахунки відповідно до багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки : наказ Міністерства фінансів України від 25.09.2023 № 516. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1774-23
6. ДПС успішно здійснила перший міжнародний автоматичний обмін інформацією за Стандартом CRS / Державна податкова служба України. 2024. URL: https://tax.gov.ua/baneryi/crs/povidomlennya/829108.html
7. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу діяльності фінансових агентів (включаючи опитування) : наказ Міністерства фінансів України від 25.03.2025 № 171. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z0639-25

УДК 336.225

Карпіцька Ю.О.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – ***Абрамова А.С.***
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

БОРОТЬБА З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ ЧЕРЕЗ ПОДАТКОВІ МЕХАНІЗМИ

Тіньова економіка є однією з найбільш актуальних проблем економічного розвитку України, оскільки вона суттєво впливає на формування доходів державного бюджету та ефективність функціонування фінансової системи держави. У сучасних умовах значна частина господарських операцій здійснюється поза офіційним обліком, що призводить до недоотримання податкових надходжень і створення нерівних умов конкуренції між суб'єктами господарювання. За оцінками експертів, втрати державного бюджету України від схем тіньової економіки становлять приблизно 429-543 млрд грн щорічно, що є значним викликом для фінансової стабільності держави та обмежує можливості фінансування соціальних програм і розвитку економіки [2].

У цьому контексті особливого значення набувають податкові механізми як інструмент державного регулювання економіки, спрямований на детінізацію фінансових потоків. Важливу роль у боротьбі з тіньовою економікою відіграють податкові механізми, спрямовані на підвищення прозорості фінансових операцій, удосконалення податкового адміністрування та посилення контролю за дотриманням податкового законодавства. Податковий контроль є одним із ключових інструментів забезпечення ефективного функціонування податкової системи. Податковий контроль є

важливою складовою державної фінансової політики, яка спрямована на забезпечення повноти та своєчасності надходження податків до бюджету, а також запобігання податковим правопорушенням [1, с. 92].

Одним з найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності податкового контролю є цифровізація податкового адміністрування. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє підвищити прозорість фінансових операцій та забезпечити ефективніший контроль за діяльністю платників податків. Зокрема, впровадження електронних сервісів для подання податкової звітності, електронного документообігу та аналітичних систем обробки великих масивів даних сприяє оперативному виявленню ризикових операцій і фактів ухилення від сплати податків. Особливе значення у системі податкового контролю має податок на додану вартість, який є одним із основних джерел формування доходів державного бюджету. Система електронного адміністрування ПДВ передбачає обов'язкову реєстрацію податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних, що дозволяє відстежувати ланцюги постачання товарів і послуг. Такий механізм значно ускладнює використання схем ухилення від оподаткування та сприяє зменшенню масштабів тіньових фінансових операцій.

Важливим інструментом оцінювання масштабів тіньової економіки є використання міжнародних методик аналізу податкових втрат. Зокрема, в Україні впроваджується методологія Tax Gap. Даний підхід дозволяє визначити різницю між фактичними податковими надходженнями та потенційно можливими доходами бюджету за умови повного дотримання податкового законодавства. Використання цієї методики в Україні створює передумови для більш об'єктивної оцінки масштабів тіньової економіки, виявлення найбільш ризикових секторів та розробки ефективних заходів щодо мінімізації податкових втрат [3].

Проблема тіньової економіки особливо загострилася в умовах воєнного стану. Воєнні дії спричинили суттєве скорочення виробництва, порушення логістичних ланцюгів, зниження рівня ділової активності та зростання невизначеності в економічному середовищі. У таких умовах частина економічної діяльності може переходити у неформальний сектор та знижує ефективність державного фінансового контролю. Як наслідок, рівень тінізації економіки може зростати під впливом зростання фінансових ризиків та нестабільності [4, с. 25].

Водночас у контексті післявоєнного відновлення економіки України проблема детінізації набуває особливої актуальності. Відбудова економіки потребуватиме значних фінансових ресурсів, основним джерелом яких виступають податкові надходження. Зменшення масштабів тіньового сектору дозволить суттєво збільшити доходи державного бюджету та забезпечити фінансування інфраструктурних проєктів, соціальних програм і заходів економічного розвитку. Важливим напрямом удосконалення податкових механізмів є також використання міжнародного досвіду боротьби з тіньовою

економікою. У багатьох країнах ефективно застосовуються заходи, спрямовані на спрощення податкових процедур, підвищення рівня добровільної сплати податків, розвиток цифрових сервісів та посилення аналітичного контролю за фінансовими операціями. Адаптація таких підходів до українських реалій може сприяти підвищенню ефективності податкової політики та зменшенню рівня тінізації економіки [5].

Отже, боротьба з тіньовою економікою через податкові механізми є складним і комплексним процесом, який передбачає вдосконалення податкового законодавства, розвиток цифрових інструментів податкового адміністрування, посилення податкового контролю та використання міжнародного досвіду детінізації економіки. Реалізація цих заходів сприятиме зменшенню масштабів тіньового сектору, підвищенню ефективності податкової системи та забезпеченню фінансових ресурсів для післявоєнного відновлення та сталого розвитку економіки України.

Список використаних джерел

1. Демків Х.С., Гамкало О.Б. Роль податкового контролю в протидії тіньовій економіці України: проблеми та шляхи вдосконалення. *Статистика України*. 2024. № 3. С. 91-101. DOI: 10.31767/su.3(106)2024.03.08.
2. 429-543 млрд грн на рік склали втрати бюджету від схем тіньової економіки в Україні. *CASE Україна*. URL: https://case-ukraine.com.ua/news/the-budget-losses-from-shadow-economy-schemes-in-ukraine-amount-to-uah-429-543-billion-per-year/ (дата звернення: 01.04.2026).
3. Податкова та Мінфін впроваджують методологію Tax Gap для боротьби з тіньовою економікою. *Ліга.Бізнес.* URL: https://biz.ligazakon.net/news/239777_podatkova-ta-mnfn-vprovadzhuyut-metodologyu-tax-gap-dlya-borotbi-z-tnovoyu-ekonomkoyu (дата звернення: 01.04.2026).
4. Поплюйко Я.В. Оцінка рівня тіньової економіки України в період воєнного стану. *Статистика України*. 2025. № 2. С. 22-30. URL: https://su-journal.com.ua/index.php/journal/article/download/477/444/872 (дата звернення: 01.04.2026).
5. Войцеховський М. Міжнародний досвід легалізації тіньового бізнесу та можливості впровадження в Україні. *Development Service Industry Management*. 2025. № 1(3). С. 22–30. DOI: 10.31891/dsim-2025-11(3).

УДК 342.9: 338.2 (332.1)

Ковальов Є.П.
аспірант кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна

РОЛЬ ЕКОІНДУСТРІАЛЬНИХ ПАРКІВ У ФІНАНСУВАННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНИХ ІННОВАЦІЙ В УМОВАХ ВУГЛЕЦЕВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄС

Поглиблення євроінтеграційних процесів та наближення економічної політики України до стандартів Європейського Союзу формують нову регуляторну реальність функціонування промисловості, ключовим елементом

якої стає механізм прикордонного вуглецевого коригування (CBAM). Його запровадження зумовлює необхідність урахування вуглецевої складової продукції та підвищує вимоги до екологічної ефективності виробничих процесів. Для переробної промисловості, яка характеризується високою енерго- та ресурсомісткістю, це означає зростання витрат, ризик втрати конкурентних позицій на європейських ринках та потребу у швидкій адаптації до нових умов господарювання. У цих умовах особливої актуальності набуває екологічна модернізація виробництва, що передбачає впровадження енергоефективних технологій, декарбонізацію виробничих процесів та розвиток еколого-орієнтованих інновацій. Водночас ефективна реалізація таких трансформацій потребує відповідних організаційно-фінансових механізмів. У цьому контексті екоіндустріальні парки доцільно розглядати як один із ключових інструментів відновлення та структурної модернізації переробної промисловості, що поєднує функції інноваційної платформи, фінансового середовища та простору для розвитку еколого-орієнтованого підприємництва.

Екоіндустріальні парки являють собою інноваційну форму організації промислової діяльності, що ґрунтується на принципах сталого розвитку та передбачає інтеграцію підприємств у межах спільної інфраструктури з метою підвищення ресурсоефективності, екологічної безпеки та економічної результативності. На відміну від традиційних індустріальних парків, їх функціонування базується на концепції промислового симбіозу, яка передбачає обмін ресурсами, енергією та відходами між підприємствами як взаємодоповнюючими елементами єдиної виробничої системи [2]. Ключовими принципами функціонування екоіндустріальних парків є циркулярність, промисловий симбіоз та ресурсоефективність. Управлінський аспект їх розвитку передбачає координацію діяльності учасників, формування спільної екологічної та інноваційної політики, а також інтеграцію у регіональні стратегії розвитку [3].

У контексті регіонального розвитку екоіндустріальні парки виконують функцію точок економічного зростання, сприяючи диверсифікації промислової структури, залученню інвестицій, створенню робочих місць та підвищенню екологічної якості виробництва. В умовах післявоєнного відновлення вони набувають особливого значення як інструмент просторової концентрації ресурсів і реалізації екологічно орієнтованих трансформацій у переробній промисловості.

Ефективне функціонування екоіндустріальних парків значною мірою залежить від сформованого фінансового механізму, який забезпечує акумулювання та спрямування інвестиційних ресурсів на реалізацію екологічних і технологічних проєктів. У сучасних умовах такий механізм має багаторівневий характер і поєднує державні, ринкові та інституційні джерела фінансування. Важливу роль відіграє державне фінансування, що реалізується через бюджетні програми підтримки індустріальних парків, податкові стимули, субсидії та компенсаційні механізми для підприємств, які

впроваджують екологічні технології [4].

Суттєвим інструментом є зелені облігації, які дозволяють залучати довгостроковий капітал для фінансування проєктів у сфері енергоефективності, відновлюваної енергетики та управління відходами. Паралельно зростає значення ESG-фінансування, орієнтованого на підтримку підприємств, що дотримуються екологічних, соціальних та управлінських стандартів. Додатковим джерелом ресурсів виступають грантові програми Європейського Союзу. У поєднанні з механізмами публічно-приватного партнерства це дозволяє забезпечити ефективну взаємодію держави та бізнесу у реалізації інфраструктурних і технологічних проєктів. Особливе місце у фінансовому механізмі займає венчурний капітал, який сприяє розвитку еколого-орієнтованих стартапів.

Екоіндустріальні парки виступають ефективною платформою для розвитку еколого-орієнтованих інновацій та стартапів, забезпечуючи сприятливе середовище для створення, тестування та масштабування нових технологічних рішень. Концентрація підприємств, наукових установ і інноваційних структур сприяє формуванню синергії та прискорює трансфер технологій. Стартапи отримують доступ до інфраструктури, фінансових ресурсів та партнерських мереж. Подальше масштабування інновацій забезпечує їх інтеграцію у виробничі ланцюги переробної промисловості. У контексті вуглецевого регулювання ЄС екоіндустріальні парки виступають інструментом адаптації підприємств до нових вимог.

Отримані результати засвідчують, що в умовах посилення вуглецевого регулювання ЄС екоіндустріальні парки виступають важливим інструментом не лише екологічної модернізації, а й фінансового забезпечення трансформаційних процесів у переробній промисловості. Їх функціонування забезпечує поєднання інституційних, організаційних та фінансових механізмів, що сприяють концентрації інвестиційних ресурсів, зниженню ризиків впровадження інновацій та прискоренню переходу до ресурсоефективних і низьковуглецевих виробничих моделей. Встановлено, що інтеграція інструментів державної підтримки, зеленого та ESG-фінансування, грантових програм і венчурного капіталу формує комплексний фінансовий механізм розвитку екоіндустріальних парків. Водночас саме в межах екоіндустріальних парків відбувається ефективна інтеграція інновацій у виробничі ланцюги, що дозволяє підприємствам адаптуватися до вимог CBAM і підвищувати конкурентоспроможність. Отже, екоіндустріальні парки доцільно розглядати як ключовий елемент фінансово-інституційної інфраструктури післявоєнного відновлення та сталого розвитку переробної промисловості України.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council of 10 May 2023 establishing a carbon border adjustment mechanism (CBAM). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/956/oj
2. Пунда О.О. Арзянцева Д.А. Індустріальні парки як інструмент забезпечення інвестиційної безпеки та відновлення економіки регіону. *«Актуальні питання у сучасній науці».* 2025. № 9(39). С.718-730. https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-9(39)-718-730

3. Клещов, А. Аналіз передумов трансформації індустріальних парків в Україні в екоіндустріальні. Матеріали конференцій МЦНД. 2024. (09.08.2024; Чернівці, Україна), 10–12. URL: https://doi.org/10.62731/mcnd-09.08.2024.001
4. Еко-індустріальні парки, як частина зеленого відновлення та постконфліктних можливостей для промислового сектора в Україні. URL: https://geipp-ukraine.org/wp-content/uploads/2024/06/Eko-industrialni-parki-ta-zelene-vidnovlennya.pdf

УДК 338.434: 336

Ковальчук О.В.
здобувач третього освітнього рівня вищої освіти,
Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій

ФІНАНСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Агропромисловий комплекс (АПК) традиційно є фундаментом експортного потенціалу України. Однак, повномасштабне вторгнення спричинило безпрецедентні збитки: руйнування логістичних ланцюгів, мінування сільгоспугідь, знищення елеваторів та техніки. Питання фінансування відновлення стоїть не лише в площині «виживання», а й у необхідності структурної трансформації галузі в бік переробки та енергоефективності. За оцінками експертів, сукупні збитки та втрати АПК вже перевищують десятки мільярдів доларів [1; 2; 4; 5]. Прямі збитки включають: втрату активів (техніка, сховища, тваринницькі комплекси); забруднення територій вибухонебезпечними предметами; викрадення продукції та ресурсів на окупованих територіях.

Непрямі втрати пов'язані з падінням цін на внутрішньому ринку через обмеження експорту та різким зростанням собівартості виробництва (паливно-мастильні матеріали, добрива).

В умовах воєнного стану механізми фінансування економічного відновлення АПК поділяються на три ключові вектори:

1. Державна підтримка та пільгове кредитування. Ключову роль відіграє програма «Доступні кредити 5-7-9%». Держава взяла на себе частину відсоткових ризиків, що дозволило аграріям провести посівні кампанії 2022–2025 років. Проте бюджетні можливості обмежені, що вимагає залучення міжнародних донорів [2; 3].

2. Міжнародна допомога та ґрантові програми. Важливим інструментом є підтримка від Світового банку, ЄБРР та програми USAID АГРО. Як зазначають дослідники [1; 2; 4], міжнародні фінансові інституції фокусуються на підтримці малих та середніх фермерських господарств (МСБ), надаючи ґранти на закупівлю насіння, добрив та розвиток переробних потужностей.

3. Приватні інвестиції та страхування воєнних ризиків Відновлення АПК неможливе без приватного капіталу. Головним бар'єром залишається відсутність страхування від воєнних ризиків. Створення фондів гарантування інвестицій під егідою міжнародних організацій (MIGA, DFC) є критично

необхідним для залучення довгострокових ресурсів.

Пріоритетними напрямками фінансування економічного відновлення для АПК стають сьогодні «Зелений перехід» та Digital напрямок. Фінансування має спрямовуватися не просто на відбудову старих об'єктів, а на модернізацію, що передбачає:

1. Перехід від експорту сировини (зерна) до експорту продукції з доданою вартістю (борошно, олія, біоетанол).

2. Впровадження біогазових установок, що використовують відходи сільського господарства.

3. Використання дронів та ІТ-рішень для оптимізації витрат, що особливо актуально в умовах дефіциту ресурсів.

Безумовно, існують проблеми та ризики реалізації стратегії фінансування економічного відновлення АПК. Основною перешкодою залишається високий рівень закредитованості підприємств та низька ліквідність активів, що перебувають у зоні ризику. Крім того, інституційні проблеми, такі як недосконаліть судової системи та корупційні ризики, можуть стримувати іноземних інвесторів.

Отже, для ефективного фінансування економічного відновлення АПК необхідно забезпечити синергію між державним бюджетом, міжнародною допомогою та приватним сектором, а саме: продовжити та розширити програми часткової компенсації вартості вітчизняної сільгосптехніки; стимулювати розвиток кооперації серед малих виробників для виходу на зовнішні ринки; інтегрувати екологічні стандарти ЄС у стратегію відновлення, що відкриє доступ до «зеленого» фінансування. Адаптивність аграрного бізнесу та сільських територій [5] в умовах постійної невизначеності є ключовим фактором стійкості всієї економіки України.

Список використаних джерел:

1. Development of the agrarian sector and rural territories in the conditions of wartime and post-war recovery of Ukraine : proceedings of the international scientific and practical conference (2023) / eds.: Y. O. Lupenko, M. I. Pugachev, O. M. Nechyporenko et al. Kyiv : NSC «IAE», 2023. 220 p.
2. Hutorov O. Methodological approaches to the development of a strategy for socio-economic development of rural areas. *Global Scientific Trends: Economics and Public Administration*. 2025. № 1. С. 26–37.
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 верес. 2019 р. № 722/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text (дата звернення: 05.04.2026).
4. Popelo O., Zhavoronok A. Current trends of financial and credit security of agricultural enterprises in Ukraine. *Problems and Prospects of Economics and Management*. 2024. № 4 (40). С. 212–222. DOI: https://doi.org/10.25140/2411-5215-2024-4(40)-212-222.
5. Шапошников К. Стратегії розвитку сільських територій в умовах викликів військового часу. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2026. № 1 (22). С. 88–91. DOI: https://doi.org/10.32782/dees.22-13.

УДК 336.27

Kolomyychuk N.

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy, West Ukrainian National University

Savchuk S.
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance named after S. I. Yuriy, West Ukrainian National University

INTERNATIONAL EXPERIENCE IN DEBT RISK MANAGEMENT

In the current context of globalisation of international financial markets, the issue of debt risk management has become particularly important. Rising levels of public debt, exchange rate fluctuations and the impact of external economic shocks are forcing governments around the world to refine their approaches to managing debt obligations. An effective debt policy is a key factor in ensuring macroeconomic stability and the financial security of the state. International experience shows that effective debt risk management is based on a comprehensive approach, which involves strategic planning, diversification of funding sources and active engagement with international financial institutions, in particular the International Monetary Fund and the World Bank. An important component of this approach is also increasing the transparency of debt policy and effective communication with investors.

Debt risks represent the likelihood of adverse economic consequences arising from the ineffective management of public debt. The main types include currency risk, arising from changes in exchange rates; interest rate risk, associated with fluctuations in interest rates; refinancing risk, which arises when significant amounts of debt need to be repaid in the short term; credit risk, associated with the possibility of default; and liquidity risk, which arises due to a shortage of financial resources to meet obligations. In international practice, the management of these risks is an important part of a state's financial policy, as they directly affect the country's economic stability and investment attractiveness.

Global experience highlights several key approaches to managing debt risks. Firstly, in developed countries such as the US, Germany and Canada, strategic public debt management is widely practised, involving long-term planning covering a 3–5-year period. Such strategies include determining the optimal debt structure, monitoring the debt-to-GDP ratio and reducing debt servicing costs. Secondly, diversification of funding sources plays an important role, involving the use of both domestic and external markets, different currencies and financial instruments. For example, Japan primarily finances its debt using domestic resources, which helps to reduce currency risks, whereas European Union countries actively raise funds on international capital markets. Thirdly, considerable attention is paid to managing the currency composition of debt, in particular to reducing the proportion of foreign-currency borrowing, as is the case in Poland and the Czech Republic. Furthermore, developed countries make extensive use of hedging instruments, such as interest rate and currency swaps, as well as other derivatives, which helps to minimise the impact of market fluctuations on the cost of debt servicing. Cooperation with international organisations that provide financial support, expert advice and facilitate structural reforms is also a key element.

In addition to the approaches outlined above, it is also important to implement modern systems for monitoring and assessing debt risks, which enable a timely response to changes in the economic situation. Strengthening the institutional capacity of the bodies responsible for public debt management plays a significant role. Effective management also requires the development of the domestic financial market, thereby reducing dependence on external borrowing. A key prerequisite is building investor confidence through stable economic policies and transparency in public finances. Taken together, these measures help to reduce debt risks and ensure the country's long-term financial stability.

Despite positive international experience, debt risk management is accompanied by a number of significant challenges. First and foremost, there is a steady rise in the global debt burden, which undermines the financial stability of both individual countries and the global economy as a whole. Many countries remain heavily dependent on external creditors, which increases their vulnerability to changes in international financial markets. An additional risk factor is the impact of various crises—economic, political and military—which can sharply impair countries' ability to service their debt. At the same time, the difficulty of forecasting financial market dynamics creates additional uncertainty and complicates the process of making effective policy decisions. All these factors exacerbate instability and require more flexible and adaptive approaches to debt management. Another key challenge is the need to strike a balance between raising new debt and ensuring debt sustainability. Furthermore, countries must take into account the risks associated with changes in global financial conditions, particularly rising interest rates in international markets. An equally important issue is the limited access some countries have to affordable financial resources. Taken together, this raises the bar for the quality of public debt management and strategic planning.

In summary, it can be noted that international practice in debt risk management confirms the importance of an effective debt policy as the foundation of economic stability. The key components of successful management are long-term strategic planning, diversification of funding sources, reduction of currency risks, the use of modern financial instruments, and active cooperation with international institutions such as the International Monetary Fund and the World Bank. Implementing these approaches helps to minimise debt risks and creates the conditions for sustainable economic development. At the same time, it is important to take into account the national characteristics of each country when adapting international experience. For Ukraine and other developing countries, this means the need to combine global practices with domestic economic realities. Effective debt management also involves increasing the transparency of public finances and strengthening investor confidence. Furthermore, it is important to develop the domestic financial market as an alternative source of funding. In the long term, this will reduce dependence on external borrowing and enhance the state's financial independence. Thus, a comprehensive approach to debt risk management is a prerequisite for economic security and stable development.

References:

1. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Sovereign Borrowing*

Outlook. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/05/oecd-sovereign-borrowing-outlook-2023_6de70196/09b4cfba-en.pdf
2. European Central Bank. Debt sustainability analysis under uncertainty: mapping the past into the future (2025). URL: https://www.esm.europa.eu/ESM-briefs/debt-sustainability-analysis-under-uncertainty-mapping-past-future#:~:text=Debt%20sustainability%20analysis%20(DSA)%20is,themselves%20under%20plausible%20future%20conditions.
3. Ministry of Finance of Ukraine. (2023). *Середньострокова стратегія управління державним боргом України на 2026-2028 роки*. URL: https://mof.gov.ua/uk/osnovna-informacija
4. Григораш О., Пугач В. Фінансова стійкість України в умовах війни: реалії та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2024. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-57

УДК 336.14:005

Корбутяк А.Г.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Сокровольська Н.Я.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

В умовах воєнних викликів та майбутнього повоєнного відновлення в Україні роль фінансового менеджменту територіальних громад істотно зростає, оскільки саме на місцевому рівні концентрується значна частина функцій із забезпечення життєдіяльності населення, відновлення інфраструктури та реалізації соціальної політики. За таких обставин фінансова спроможність громад визначається не лише обсягом доступних ресурсів, а й якістю управлінських рішень, здатністю оперативно реагувати на нестабільність доходів, непередбачуваність видатків і загальну економічну невизначеність. Складність сучасного середовища функціонування місцевих фінансів зумовлюється сукупною дією економічних, демографічних, інституційних та зовнішніх факторів, що формують підвищений рівень фіскальних ризиків і потребують нових підходів до управління.

Разом із тим, незважаючи на посилення ролі територіальних громад у системі публічних фінансів, у науковій та практичній площині все ще відсутній цілісний підхід до впровадження ризик-орієнтованого фінансового менеджменту як основи забезпечення їхньої фінансової безпеки. Більшість досліджень зосереджені на окремих аспектах бюджетної стійкості або доходної бази, тоді як питання інтеграції управління ризиками у бюджетний процес, адаптації фінансових інструментів до кризових умов і врахування впливу зовнішніх чинників залишаються недостатньо опрацьованими. Особливо актуальним є дослідження впливу міжбюджетних відносин, глобальних економічних процесів і кризових явищ на фінансову стабільність

громад, а також оцінка ефективності сучасних інструментів мінімізації ризиків.

У цьому контексті дослідження ризик-орієнтованого фінансового менеджменту територіальних громад набуває важливого теоретичного та практичного значення, оскільки дозволяє обґрунтувати підходи до підвищення стійкості місцевих бюджетів, удосконалення управління фінансовими ресурсами та зміцнення фінансової безпеки громад. Це, у свою чергу, створює необхідні передумови для їх ефективної участі у процесах повоєнного відновлення та довгострокового соціально-економічного розвитку України.

Ризик-орієнтований фінансовий менеджмент територіальних громад доцільно розглядати як сучасний підхід до управління місцевими фінансами, за якого бюджетний процес будується не лише навколо розподілу ресурсів, а й навколо системного виявлення, оцінки та мінімізації фіскальних ризиків. Така логіка особливо виправдана в умовах війни та повоєнного відновлення, коли фінансова стійкість громад залежить від здатності адаптуватися до нестабільності доходів, зростання видаткового навантаження, змін у міжбюджетних відносинах і зовнішніх економічних впливів. Саме на цьому наголошують сучасні українські дослідниці Т. Шматковська та Н. Чиж, які пов’язують фінансову стійкість територіальних громад із їхньою життєздатністю в умовах війни та економічною основою повоєнного відновлення. [2]

Наукове обґрунтування такого підходу спирається на поєднання категорій бюджетної самостійності, фінансової стійкості та фінансової безпеки громади. Бюджетний кодекс України закріплює принцип самостійності місцевих бюджетів, що означає необхідність не лише формального існування власної дохідної бази, а й наявності реальної управлінської спроможності забезпечувати збалансованість бюджету та належне виконання повноважень. У сучасних дослідженнях також підкреслюється, що фінансова стійкість і фінансова безпека територіальних громад є близькими, але не тотожними категоріями: якщо стійкість відображає здатність системи функціонувати без критичних дисбалансів, то безпека характеризує захищеність від внутрішніх і зовнішніх загроз.[3

У практичному вимірі ризик-орієнтований фінансовий менеджмент передбачає насамперед удосконалення бюджетного планування. Йдеться про перехід від короткострокового реагування до середньострокового прогнозування, коли громада оцінює кілька можливих сценаріїв розвитку доходів і видатків, враховує ризики скорочення податкової бази, потреби у фінансуванні критичної інфраструктури та соціальної підтримки населення. Такий підхід є особливо важливим у період повоєнного відновлення, коли фінансові рішення мають прийматися не лише з урахуванням поточної ситуації, а й з орієнтацією на довгострокову відбудову та відновлення спроможності громад.

Другим важливим елементом є управління доходами та видатками на засадах ризик-менеджменту. Для громад це означає потребу в диверсифікації

дохідних джерел, посиленні якості адміністрування місцевих податків і зборів, а також у пріоритизації видатків відповідно до критеріїв безпеки, життєзабезпечення та відновлення. У науковій літературі підкреслюється, що в умовах війни саме нестабільність доходів, трансформація міжбюджетних відносин і зростання соціальних зобов'язань суттєво змінюють параметри фінансової спроможності територіальних громад і підвищують вимоги до якості управління фінансовими ресурсами.

Окремого значення набуває фінансовий контроль і аудит як складова ризик-орієнтованого фінансового менеджменту. Після законодавчих змін 2024 року повноваження Рахункової палати були розширені, зокрема щодо аудиту місцевих бюджетів і коштів, які надходять для реалізації публічних завдань. Це означає посилення зовнішнього контролю за ефективністю використання публічних ресурсів та водночас формує підґрунтя для розвитку внутрішніх механізмів управління ризиками на рівні самих громад. У цьому контексті аудит перестає бути лише інструментом виявлення порушень і дедалі більше розглядається як елемент попередження фінансових втрат, неефективних рішень і системних бюджетних дисбалансів.

У теоретичному сенсі це дає підстави стверджувати, що ризик-орієнтований фінансовий менеджмент є не просто технікою управління бюджетом, а ширшою моделлю організації місцевих фінансів, яка поєднує планування, моніторинг, контроль і коригування фінансової політики залежно від рівня загроз. У повоєнний період така модель має особливе значення, оскільки дозволяє поєднати завдання забезпечення поточної платоспроможності громади з довгостроковими цілями відновлення, залучення інвестицій, ефективного використання міжнародної допомоги та зміцнення фінансової безпеки на місцевому рівні. Саме тому дослідження цього підходу має як теоретичну цінність для розвитку науки про публічні фінанси, так і практичну значущість для вдосконалення бюджетної політики територіальних громад України.

Отже, ризик-орієнтований фінансовий менеджмент є ключовою умовою забезпечення фінансової стійкості та безпеки територіальних громад в умовах воєнно-повоєнної трансформації. Його впровадження дозволяє підвищити ефективність управління бюджетними ресурсами, своєчасно реагувати на фіскальні ризики та створити передумови для стабільного розвитку і відновлення громад.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Документ чинний, редакція від 01.01.2026, URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17 (дата звернення: 30.03.2026).
2. Шматковська Т. О., Чиж Н. М. Фінансова стійкість територіальних громад в умовах війни та в повоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7287 (дата звернення: 30.03.2026).
3. Стащук О. В. Фінансова стійкість та безпека територіальних громад: спільні та відмінні характеристики. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2025. № 4. С. 142–145. URL:

https://echas.vnu.edu.ua/index.php/echas/article/download/1082/890 (дата звернення: 30.03.2026).

УДК 336.14

Легкоступ І.І.
к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Главацька Б. А.
здобувачка вищої освіти економічного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА СТРАТЕГІЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ

Аналізуючи стан публічних фінансів у 2024–2025 роках, можна констатувати, що Україна перебуває у стані глибокого фіскального дисбалансу. Головна особливість державного бюджету полягає в тому, що він фактично розділений на дві автономні частини. Перша частина — це внутрішні доходи (податки, митниця, дивіденди держкомпаній), які держава має право спрямовувати виключно на сектор безпеки та оборони. Друга частина — це міжнародна допомога, за рахунок якої покриваються всі цивільні видатки: від зарплат вчителям до соціальних виплат внутрішньо-переміщеним особам (ВПО). Така двокомпонентна модель є унікальною і, водночас, дуже ризикованою через залежність від зовнішньополітичних факторів.

Податкова система України після 2022 року змушена адаптуватися до втрати більше 7 мільйонів платників податків – фізичних осіб, які покинули країну, та втрати великих підприємств на сході країни через бойові дії там. Основним викликом для уряду у 2022-2023 роках став пошук внутрішніх резервів без надмірного тиску на малий бізнес, який забезпечує робочі місця та наповнює бюджети громад. Рішенням цієї ситуації для уряду стало підвищення з 2023 році податкового навантаження на фінансовий сектор, зокрема встановлення ставки податку на прибуток банків на рівні 50 %. Проте, вважаємо, що така висока ставка впродовж кількох років може негативно вплинути на банківську систему, особливо в умовах прискорення девальвації гривні та підвищення інфляції у 2026 році. Також, важливим кроком стала імплементація Національної стратегії доходів, яка передбачає поступове наближення наших акцизів на пальне та алкоголь до стандартів Європейського Союзу [1]. Це дозволяє стабілізувати надходження навіть при скороченні обсягів промислового виробництва

Дефіцит державного бюджету у 2025 році залишається на рекордному рівні — більше 1,6 трлн. грн. Це колосальна сума, яку неможливо покрити власними силами. Частковим вирішенням цієї проблеми стала програма Ukraine Facility, яка гарантує Україні отримання 50 млрд. євро протягом

чотирьох років. Крім того, на офіційному рівні ведеться робота над використанням прибутків від заморожених активів центрального банку рф. Це критично важливо, оскільки пряма грантова допомога поступово заміщується кредитними лініями, що у майбутньому може створити серйозне навантаження на бюджет щодо обслуговування боргу [2].

Одним із найскладніших рішень 2024 року стало переспрямування військового ПДФО з місцевих бюджетів до державного. На перший погляд, це виглядає як вимушена централізація ресурсів для термінового фінансування українського війська, виробництва дронів та боєприпасів. Проте, для багатьох громад, особливо сільських та селищних, це стало справжнім викликом, адже вони втратили значну частину доходів. Частково держава компенсує цю втрату через систему додаткових дотацій для деокупованих та прифронтових територій, намагаючись зберегти баланс між потребами фронту та життєдіяльністю тилу.

Через активні запозичення наприкінці 2025 року державний борг України перевищив 90 - 95 % ВВП. У мирний час це вважалося б критичним показником, але в умовах війни ситуація інша. Уряд успішно провів переговори про реструктуризацію євробондів, що дало змогу зекономити мільярди доларів на поточних виплатах. Паралельно з цим Національний банк стимулює комерційні банки купувати ОВДП. Це вимушене рішення, адже воно дозволяє фінансувати бюджет за рахунок внутрішніх гривневих ресурсів, не вмикаючи друкарський станок, що стримує ріст цін на продукти та послуги для населення.

Попри величезні витрати на сектор оборони та безпеки у бюджеті на 2026 рік закладено понад 450 млрд. грн. на соціальний захист [3]. Новим викликом є реформа системи соціальної підтримки ветеранів. Замість простої виплати грошей, держава почала інвестувати у професійну адаптацію та житлові програми, такі як є Оселя. Офіційні джерела вказують на те, що це допоможе людям швидше повернутися до активного економічного життя, що в результаті принесе бюджету більше податків у довгостроковій перспективі

В умовах війни енергетика стала фактично другим фронтом. У бюджеті передбачено значні кошти на фонд відновлення критичної інфраструктури. Ремонти потребують валюти для закупівлі обладнання за кордоном. Вирішенням стало залучення цільових грантів від міжнародних партнерів, які спрямовуються безпосередньо для енергетичних підприємств. Також, держава запровадила нульове розмитнення на ввіз генераторів та сонячних панелей, що опосередковано підтримує бюджет через збереження бізнес-активності під час відключень світла.

В умовах дефіциту коштів кожна гривня має бути на обліку. Тому зараз активно впроваджуються системи електронного моніторингу видатків. Це важливо не тільки для нас, а й для міжнародних донорів, які хочуть бачити, що їхня допомога використовується прозоро. Посилення аудиту Рахунковою палатою та використання системи DREAM для проєктів відновлення є основними інструментами, які допомагають уникати зловживань та

підвищують довіру до нашої фінансової системи [4].

Отже, основними викликами для формування Державного бюджету в умовах воєнного стану стали: велика частка у доходах державного бюджету міжнародної допомоги (15 - 20 %), яка покриває цивільні видатки, нестача податкових надходжень для фінансування сектору безпеки та оборони, значний бюджетний дефіцит (більше 20 % ВВП), велика частка видатків (6,6 % у 2025 році) на обслуговування державного боргу, постійний ріст соціальних видатків та дотації Пенсійному фонду. Через зростання кількості постраждалих внаслідок військових дій та зростання кількості військових пенсіонерів постійно збільшуються суми соціальних та пенсійних виплат з бюджету. Проте, вважаємо що подальше збільшення податкового навантаження призведе до скорочення легального працюючого бізнесу та зростання нелегального, тому уряду потрібно уникати таких рішень. Як альтернативу, пропонуємо скоротити видатки на державне управління, національний кешбек, фінансування неефективних держпідприємств, телемарафону тощо.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія доходів до 2030 року. *Офіційний документ Міністерства фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf (дата звернення 3.04.2026).
2. Основні виклики та пріоритети Держбюджету 2025 року. *ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив»*. 2025. 13 січня. URL: https://parlament.org.ua/analytics/osnovni-vyklyky-ta-priorytety-derzhbyudzhetu-2025-roku/ (дата звернення 3.04.2026)
3. Державний веб-портал бюджету для громадян. *Open budget*. URL: https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2025&budgetType=NATIONAL (дата звернення 3.04.2026).
4. Fiscal Digest – 2024. *Kyiv School of Economics (KSE Institute)*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/Fiscal-Digest-2024.pdf (дата звернення 3.04.2026)

УДК 336.02 (477)

Ластівка А.І.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗМІНИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УРЯДУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Повномасштабна війна росії проти України суттєво вплинула на економічні та фінансові процеси в країні. Поглибились кризові явища у публічних фінансах: через окупацію промислових районів, руйнування підприємств та міграцію населення бюджетні видатки фактично подвоїлися, а дефіцит досяг безпрецедентних розмірів. На початковому етапі війни фінансова підтримка іноземних партнерів, зокрема США та ЄС, дозволила стабілізувати ситуацію. Значну роль у доходах державного бюджету відіграють іноземні гранти: до 18 % сумарних доходів [1].

Податкова політика України в умовах війни стала ключовим

інструментом забезпечення фінансової спроможності держави. Зменшення безповоротної зовнішньої допомоги підкреслює важливість ефективного використання власних ресурсів та адаптивного регулювання податкової системи для підтримки бізнесу, економічної активності та мінімізації бюджетних втрат.

Податкова політика уряду України у військовий час зазнала суттєвої трансформації, що було зумовлено необхідністю швидкого реагування на безпрецедентні соціально-економічні виклики. Введення воєнного стану спричинило зміну пріоритетів державного управління: ключовим завданням стало не стільки економічне зростання, скільки збереження економічної системи та забезпечення її функціонування.

Одним із базових принципів податкової політики у 2022 р. – першій половині 2023 р. став принцип гнучкості, що передбачає оперативне реагування на зміни економічного середовища. Урядом було впроваджено комплекс антикризових заходів, спрямованих на підтримку бізнесу як основного платника податків, зокрема через механізми релокації підприємств, дерегуляцію, послаблення адміністративного та податкового тиску, а також запровадження стимулюючих інструментів. Законодавчі зміни у сфері оподаткування були реалізовані через низку нормативно-правових актів. Зокрема, відповідно до Закону України від 03.03.2022 р. № 2118 [2] було запроваджено податкові пільги, спрощено вимоги до звітності та передбачено звільнення від відповідальності за порушення податкового законодавства у разі не можливості виконання зобов’язань.

В умовах війни значна увага приділялася підтримці підприємницької діяльності, оскільки її функціонування є критично важливим для наповнення бюджету та збереження зайнятості населення. Попри суттєвий спад економіки, що супроводжувався скороченням виробництва, порушенням логістичних зв’язків і зростанням безробіття (53% населення втратили роботу) фінансова система зберегла стабільність завдяки заходам Національного банку України та підтримці міжнародних партнерів. Податкові нововведення передбачали тимчасове звільнення від окремих податків (зокрема, плати за землю та екологічного податку), зниження ставок (ПДВ, акцизів), а також запровадження спеціальних режимів оподаткування. Важливим інструментом стала можливість перейти на спрощену систему оподаткування за зниженою ставкою 2% для широкого кола суб’єктів господарювання [3]. Це дозволило бізнесу зберегти ліквідність і адаптуватися до умов високої невизначеності.

Разом із тим, запроваджені заходи мали подвійні наслідки. З одного боку, вони сприяли стабілізації економічної активності, зменшенню рівня тінізації та підтримці бізнесу. Наприклад, у 2022 році значна кількість платників скористалася спрощеною системою оподаткування, що забезпечило суттєві надходження до бюджету. З іншого боку, окремі рішення, зокрема звільнення імпорту від оподаткування, призвели до значних втрат бюджету (до 42,6 млрд. грн.) та посилення девальваційного тиску [4].

У подальшому, з метою зменшення бюджетного дефіциту та відновлення

фіскальної стабільності, уряд поступово відмовлявся від надмірно ліберальних податкових режимів. Зокрема, у 2023 році було скасовано можливість застосування ставки єдиного податку 2 % та відновлено податковий контроль і перевірки [5]. Такі кроки були зумовлені необхідністю повернення до більш збалансованої моделі оподаткування та виконанням міжнародних зобов'язань, зокрема перед МВФ. Водночас податкова політика на сучасному етапі характеризується поєднанням фіскальних і стимулюючих функцій.

В умовах тривалого воєнного стану у 2025 році податкова політика України зберігає тенденцію до посилення фіскальної спрямованості, що обумовлено необхідністю покриття значного бюджетного дефіциту та зменшенням обсягів зовнішньої фінансової допомоги. Уряд зосереджується на пошуку додаткових джерел наповнення бюджету, зокрема шляхом перегляду податкових ставок (податку на додану вартість, військового збору), а також поступового скорочення окремих податкових пільг. Завдяки співпраці з МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями, податкова політика орієнтована на забезпечення прозорості, стабільності та прогнозованості фіскальної системи. Таким чином, податкова політика у 2025 році спрямована на досягнення балансу між фіскальною стійкістю держави та створенням сприятливих умов для поступового економічного відновлення.

Аналіз податкової політики України у 2022 – 2025 рр. демонструє, що вона має адаптивний характер, спрямована на балансування між фіскальною стабільністю та підтримкою економічної активності. Ефективність системи визначається здатністю забезпечувати доходи бюджету, підтримувати бізнес та мінімізувати наслідки економічних ризиків. Ключовими напрямами розвитку залишаються цифровізація, підвищення прозорості адміністрування та детінізація економіки як основа післявоєнного економічного відновлення.

Список використаних джерел

1. Богдан Т. Траєкторія доходів бюджету підчас війни. *Економічна правда*. 2023. 24 серпня. URL : https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/24/703550// (дата звернення 3.04.26)
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 3.03.2022 р. № 3118-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text (дата звернення 3.04.26).
3. Ратушна А. Дайджест всіх податкових змін під час війни. *VKP.ua. TaxAdvisor*.2022. 14 квітя. URL: https://vkp.ua/publication/daydzhest-vsikh-podatkovikh-zmin-pid-chas-viyni (дата звернення 3.04.26).
4. Ukraine: Staff Report та програма розширеного фінансування. *Міжнародний валютний фонд (IMF)*. URL: https://www.imf.org (дата звернення 3.04.26).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період воєнного стану: Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text (дата звернення 3.04.26).

УДК 336.997

Марич М.Г.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ В ПРОЦЕСІ ЇХ МИРНОЇ РЕІНТЕГРАЦІЇ

Військовослужбовці — це люди, які стоять на захисті суверенітету та територіальної цілісності своєї країни. Виконуючи бойові завдання, вони нерідко зазнають фізичних і психологічних навантажень, що можуть суттєво вплинути на їхнє подальше життя. Повернення до цивільного середовища після служби є серйозним випробуванням, яке потребує соціальної адаптації, працевлаштування, отримання медичної допомоги та фінансової стабільності.

Україна перебуває на шляху євроатлантичної інтеграції, прагнучи не лише відповідати стандартам НАТО, а й імплементувати міжнародні норми у національне законодавство. Одним із ключових аспектів цього процесу є створення ефективної, прозорої та справедливої системи соціального і правового захисту громадян, яка відповідатиме сучасним викликам.

Один із ключових викликів – економічна адаптація ветеранів. Багато з них стикаються з труднощами у пошуку роботи через брак цивільного досвіду, дискримінацію на ринку праці та недостатню державну підтримку перекваліфікації. Станом на початок 2024 року, рівень безробіття серед українських ветеранів становив 30,95%, що на 3% більше порівняно з попереднім роком. Загальна кількість ветеранів в Україні досягла 1,3 мільйона осіб, що означає, що понад 400 тисяч ветеранів зіткнулися з проблемою працевлаштування [2]. Відсутність можливості реалізації власних професійних навичок у мирному житті часто призводить до соціального відчуження та економічної нестабільності серед ветеранів.

Психологічні труднощі є ще одним серйозним бар’єром для успішної інтеграції. Військові дії залишають значний відбиток на психічному здоров’ї ветеранів, що може проявлятися у вигляді посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, агресії або проблем із соціальною адаптацією. За інформацією Міністерства охорони здоров'я України, у 2023 році кількість пацієнтів з діагнозом ПТСР зросла майже в чотири рази порівняно з 2021 роком, а за перші два місяці 2024 року діагноз встановлено майже такій же кількості пацієнтів, як за весь 2021 рік [3]. У 2019 році до закладів охорони здоров’я в Україні звернулися 2480 осіб із діагнозом посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що відповідає показнику 5,8 випадків на 100 000 населення. Серед них 686 осіб проходили службу в зоні антитерористичної операції (АТО), що становить 27,7% від загальної кількості пацієнтів із цим розладом. В Україні немає точних даних щодо поширеності посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед ветеранів. Водночас міжнародна статистика свідчить, що цей розлад діагностують у 11–30% військових, які брали участь у бойових діях. Хоча конкретна статистика для українських ветеранів відсутня, дослідження вказують на значний рівень поширення ПТСР, що підкреслює важливість розбудови ефективної системи психологічної підтримки та реабілітації.

Соціальне страхування є одним із ключових інструментів підтримки

ветеранів, яке дозволяє забезпечити фінансову стабільність та доступ до необхідних послуг. Основні напрями соціального страхування включають:

Пенсійне забезпечення ветеранів війни в Україні є важливою складовою системи соціального захисту, спрямованою на підтримку осіб, які брали участь у бойових діях та захисті держави. Зокрема, регулюється низкою законодавчих актів, зокрема Законом України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб" та Законом України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". Ці нормативні документи визначають умови та порядок призначення пенсій для військовослужбовців залежно від їхньої вислуги років, стану здоров'я та інших факторів. Однак, ця система стикається з низкою викликів, які впливають на ефективність та справедливість пенсійних виплат для ветеранів.

Одним із головних викликів у сфері пенсійного забезпечення ветеранів є фінансова спроможність держави забезпечити стабільні та достатні виплати. Збільшення кількості ветеранів внаслідок тривалого конфлікту створює додаткове навантаження на бюджет. У 2024 році уряд України передбачив збільшення фінансування ветеранської політики на 53%, що свідчить про прагнення держави покращити соціальний захист цієї категорії громадян [6]. Однак, незважаючи на збільшення фінансування, існують проблеми з індексацією пенсій. Зокрема, у 2024 році деякі пенсійні виплати ветеранам стали "заморожені" і не прив'язані до прожиткового мінімуму, що в довгостроковій перспективі може призвести до зниження реальної купівельної спроможності пенсіонерів в умовах інфляції [1].

Реабілітаційні та психологічні програми відіграють важливу роль у відновленні ветеранів. В Україні діє низка реабілітаційних центрів, однак вони не охоплюють усіх ветеранів. Згідно з аналізом потреб та проблем ветеранів за 2024 рік, близько половини опитаних ветеранів і ветеранок, які мали потребу в психологічній підтримці, оцінили її задоволеність на найнижчі бали: 28,8% поставили оцінку 1, а 23,8% — оцінку 2 [1]. Це вказує на високу ступінь незадоволення існуючими послугами, а також на проблеми з недостатнім фінансуванням і низьким рівнем обізнаності ветеранів щодо доступних програм.

Підтримка працевлаштування через державні програми перекваліфікації та сприяння розвитку підприємництва є важливим інструментом соціальної адаптації. За даними дослідження Українського ветеранського фонду, близько 44,6% ветеранів вважають програми перекваліфікації важливими для працевлаштування, але ефективність цих програм залишається недостатньою.

На підставі вищевикладного варто зазначити, що в Україні доцільно орієнтуватися на комплексний підхід до підтримки ветеранів, впроваджуючи єдину координаційну структуру, подібну до британської Veterans UK, яка б забезпечувала узгодженість між усіма органами, що працюють із ветеранами, та дозволила б уникнути дублювання функцій. Одночасно варто активізувати розвиток цифрових сервісів, зокрема через інтеграцію ветеранських послуг у платформу «Дія», як це успішно реалізовано в Естонії — це спростить доступ

до пільг і зменшить адміністративне навантаження. Особливої уваги заслуговують освітні програми за зразком американського G.I.Bill, які відкривають ветеранам можливості для нової професійної реалізації й повернення до економічно активного життя. Окремо слід розвивати системи психосоціальної підтримки, зокрема моделі «рівний-рівному», що добре зарекомендували себе в Грузії, адже досвід спілкування з людьми, які пройшли схожий шлях, часто є більш ефективним за традиційні форми терапії. Крім того, надзвичайно важливо інституціоналізувати систему переходу військових до цивільного життя — впровадити поетапний супровід, як у програмі TAP у США, що включає професійне консультування, підготовку до ринку праці та юридичну підтримку. Усі ці заходи мають стати складовими нової державної політики щодо ветеранів, яка базуватиметься на принципах довіри, системності, соціальної справедливості й ефективної інтеграції захисників у мирне життя.

Список використаних джерел:

1. Михайлова К. Рівень безробіття серед українських ветеранів зріс до 30,95% у 2024. URL: https://thepage.ua/ua/news/yaka-situaciya-z-rinkom-praci-dlya-veteraniv-v-ukrayini-u-2024 (дата звернення 22.03.2026)
2. Соченко Т.Ю., Моначин І.Л. ПТСР серед військовослужбовців та ветеранів війни в Україні. Збірник тез доповідей Міжнародної науковотехнічної конференцій молодих учених та студентів «Актуальні задачі сучасних технологій». 2025. Т. 3. С. 160-161.
3. Лапутіна Ю. Державний бюджет на 2025 рік: на підтримку ветеранів та їх сімей передбачено майже 14 млрд грн. URL: https://voladm.gov.ua/new/derzhavniy-byudzhet-na-2025-rik-na-pidtrimku-veteraniv-ta-yih-simey-peredbacheno-mayzhe-14-mlrd-grn/ (дата звернення 22.03.2026)

УДК 336.1

Оглобліна В.О.
к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
Савченко А.В.
магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
ІННІ ім.Ю.М.Потебні ЗНУ
Зімагаров М.Є.
студент спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
ВСП Економіко-правничого фахового коледжу ЗНУ

ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ: ПРІОРИТЕТИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

У нових реаліях розвитку світової економіки ефективне функціонування системи публічних фінансів є фундаментальною передумовою забезпечення економічної стабільності та сталого розвитку держави. Особливої актуальності

це питання набуває у період економічної модернізації та відновлення, коли держава змушена спрямовувати значні фінансові ресурси на подолання наслідків кризових явищ, трансформацію інфраструктури та стимулювання економічного зростання [1].

Важливим моментом забезпечення економічного відновлення є формування багатоваріантної системи фінансування. Джерела фінансових ресурсів включають державний бюджет, міжнародну фінансову допомогу, інвестиції приватного сектору, механізми державно-приватного партнерства та ресурси місцевих бюджетів [2;1]. Структуру основних джерел фінансування економічного відновлення представлено на рис.1.

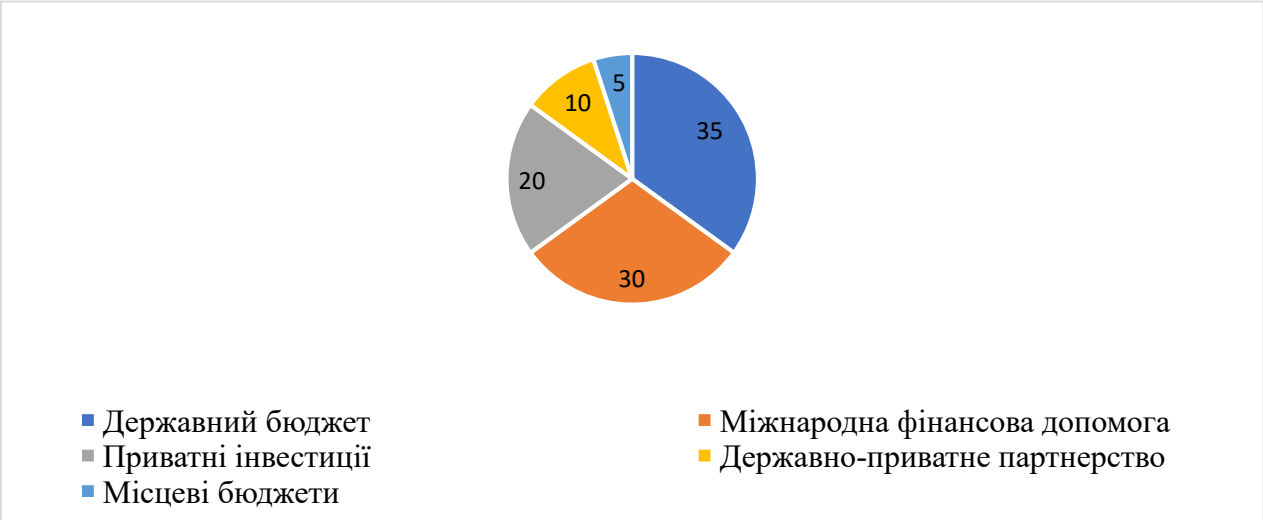

Рис. 1. Джерела фінансування економічного відновлення [2]

Одним із ключових інструментів фінансування економічного відновлення є державний бюджет. Саме через бюджетну систему держава має можливість спрямовувати ресурси на відбудову пошкодженої інфраструктури, підтримку стратегічно важливих галузей економіки та забезпечення соціального захисту населення. Бюджетна політика в цей період повинна бути спрямована на поєднання короткострокових заходів підтримки економіки з довгостроковими програмами структурного удосконалення.

Бюджетні ресурси використовуються для фінансування будівництва та реконструкції об’єктів транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. Значна увага приділяється також підтримці малого та середнього бізнесу, який відіграє важливу роль у створенні робочих місць та забезпеченні економічного зростання [3].

Разом з тим можливості державного бюджету є обмеженими, що зумовлює необхідність залучення додаткових джерел фінансування. Важливу роль у цьому процесі відіграє міжнародна фінансова допомога, яка надається у вигляді кредитів, грантів та інвестицій [1;4]. Міжнародні фінансові організації та іноземні держави виступають важливими партнерами у процесі фінансування програм економічного відновлення.

Окрім міжнародної допомоги, перспективним напрямом фінансування відбудови економіки є розвиток державно-приватного партнерства. Цей

механізм передбачає співпрацю держави та приватного сектору у реалізації масштабних інфраструктурних та інвестиційних проєктів. Залучення приватного капіталу дозволяє зменшити навантаження на державний бюджет та підвищити ефективність реалізації інвестиційних програм.

Важливим фактором підвищення ефективності використання публічних фінансів є фінансова децентралізація. Передача частини фінансових ресурсів на рівень місцевого самоврядування сприяє більш ефективному розподілу коштів та врахуванню реальних потреб територіальних громад. Місцеві бюджети можуть спрямовувати фінансові ресурси на відновлення соціальної інфраструктури, розвиток підприємництва та покращення якості життя населення [2].

Особливу увагу слід приділити підвищенню ефективності управління публічними фінансами. У сучасних умовах важливого значення набуває впровадження програмно-цільового методу бюджетування, який дозволяє забезпечити більш раціональне використання бюджетних ресурсів. Цей підхід передбачає визначення чітких цілей, завдань та показників ефективності для кожної бюджетної програми [3].

Крім того, важливим напрямом реформування системи публічних фінансів є цифровізація бюджетного процесу. Використання сучасних інформаційних технологій сприяє підвищенню прозорості фінансових операцій, зменшенню корупційних ризиків та покращенню контролю за використанням бюджетних коштів.

Не менш важливим аспектом фінансування економічного відновлення є забезпечення макрофінансової стабільності. Надмірне зростання державного боргу або бюджетного дефіциту може створювати додаткові ризики для економічного розвитку [4]. Тому державна фінансова політика повинна базуватися на принципах фінансової збалансованості та довгострокової стійкості.

Важливу роль у процесі економічної модернізації відіграє також формування сприятливого інвестиційного клімату. Удосконалення податкової системи, забезпечення захисту прав інвесторів та підвищення рівня прозорості державного управління сприятимуть залученню внутрішніх та зовнішніх інвестицій [1;4].

Отже, одним із ключових інструментів фінансування економічного модернізаціїя є державний бюджет. Ефективне використання бюджетних ресурсів, залучення міжнародної фінансової допомоги, розвиток державно-приватного партнерства та посилення фінансової децентралізації створюють необхідні умови для відбудови економіки та забезпечення її сталого розвитку. Подальше вдосконалення системи управління публічними фінансами повинно бути спрямоване на підвищення прозорості бюджетного процесу, ефективність використання ресурсів та формування сприятливого інвестиційного середовища.

Список використаних джерел:

1. Світовий банк. Звіти щодо економічного відновлення України URL: https://www.worldbank.org/uk/news/press-release/2026/02/23/ (дата звернення: 11.03.2026).

2. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт URL: https://www.mof.gov.ua/uk/ (дата звернення: 11.03.2026).
3. Метеленко Н.Г., Дятлова Ю.В., Оглобліна В.О., Попова А.О., Сіліна І.В., Сумма В.С., Полусмяк Л.Л. Сталий розвиток фінансової системи та бізнесу в контексті повномасштабної війни та повоєнного відновлення. *Екологічний менеджмент у системі цифрових інновацій сталого розвитку: стратегії для зеленої економіки, металургії та бізнесу* : монографія за науковою редакцією д.філософ.н., проф В.Г.Воронкової, д.е.н., проф. Н.Г.Метеленко. – Львів-Торунь: Liha-Pres, 2025. 742с. С. 278-343.
4. Міжнародний валютний фонд. Аналітичні матеріали щодо фінансової стабільності URL: https://mof.gov.ua/uk/mvf (дата звернення: 11.03.2026).

УДК 336.02

Оглобліна В.О.
к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
Шарамок М.Ю.
бакалавр спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
ІННІ ім.Ю.М.Потебні ЗНУ
Загородній С.А.
аспірант спеціальності «Менеджмент»
ІННІ ім.Ю.М.Потебні ЗНУ

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Актуальність теми зумовлена необхідністю відновлення економіки України після значних руйнувань інфраструктури, виробничих потужностей та об’єктів соціальної сфери. За оцінками Світового банку, загальні потреби у відновленні та реконструкції України станом на 2025 рік становлять приблизно 524 млрд дол. США [1]. Такий масштаб потреб свідчить про те, що відбудова країни не може спиратися лише на один фінансовий ресурс, а потребує комплексного підходу до формування джерел фінансування.

Ефективне фінансування відновлення економіки є одним із ключових чинників стабілізації соціально-економічної системи держави. У сучасних умовах фінансові інструменти мають забезпечувати не лише подолання наслідків руйнувань, а й створення передумов для структурної модернізації економіки. Світовий досвід після кризового відновлення свідчить, що найкращі результати досягаються тоді, коли державне фінансування поєднується з міжнародною підтримкою та залученням приватного капіталу. Міжнародні фінансові організації, зокрема Міжнародний валютний фонд, також відіграють важливу роль у підтримці макрофінансової стабільності України [2].

Фінансові інструменти формують основу системи фінансування економічного відновлення. Публічні фінанси є базовим інструментом реалізації економічної політики держави. Через бюджетну систему здійснюється мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів, необхідних для підтримки макроекономічної стабільності, фінансування соціальних потреб і відновлення критично важливих секторів економіки. Одним із ключових інструментів у цьому процесі є державний бюджет, через який фінансуються програми реконструкції інфраструктури, підтримки соціальної сфери та розвитку підприємництва [3].

Водночас міжнародна фінансова допомога дає змогу частково компенсувати дефіцит внутрішніх ресурсів, а інвестиції, програми підтримки бізнесу та цифрові інструменти управління фінансами створюють умови для економічного пожвавлення. Ефективне відновлення потребує не ізольованого використання окремих інструментів, а їх скоординованого поєднання.

Однак для результативної фінансової політики важливо не лише визначити джерела ресурсів, а й розуміти, які саме сектори потребують першочергового фінансування. Саме це дає змогу встановити пріоритети відновлення та забезпечити більш раціональний розподіл ресурсів.

Орієнтовна структура потреб у відновленні економіки України за секторами (RDNA4 - Rapid Damage and Needs Assessment (Fourth Assessment)) наведена на рис.1.

Рис. 1. Орієнтовна структура потреб у відновленні економіки України за секторами, млрд дол. США [1]

Найбільші потреби у відновленні припадають на житловий сектор та соціальну сферу. Це пов’язано з масштабними руйнуваннями житлової

інфраструктури, освітніх і медичних закладів, а також інших об'єктів соціального призначення.

Водночас значні фінансові ресурси необхідні для відновлення транспортної системи та енергетичної інфраструктури, без яких неможливе повноцінне функціонування економіки. Таким чином, структура потреб у відновленні свідчить про необхідність збалансованої фінансової політики, орієнтованої не лише на ліквідацію поточних втрат, а й на створення основ для довгострокового економічного розвитку.

З огляду на значні обсяги фінансових ресурсів, необхідних для відновлення економіки України, доцільним є формування комплексного механізму фінансування реконструкції, який поєднуватиме бюджетні ресурси, міжнародну фінансову допомогу та залучення приватних інвестицій. Перспективним напрямом також є створення спеціальних фондів відновлення, що дозволить підвищити координацію використання ресурсів, посилити прозорість фінансування та забезпечити більш результативну реалізацію програм реконструкції [4].

Таким чином, фінансові інструменти відіграють визначальну роль у процесі економічного відновлення України. Провідне значення має державний бюджет, який забезпечує фінансування найнеобхідніших програм реконструкції інфраструктури та підтримки соціальної сфери. Ефективне та узгоджене застосування скоординованого поєднання фінансових інструментів дає змогу не лише компенсувати наслідки руйнувань, а й створити умови для модернізації економіки, підвищення її стійкості та забезпечення сталого розвитку в умовах післявоєнної трансформації.

Список використаних джерел:

1. World Bank; Government of Ukraine; European Commission; United Nations. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4). 2025. URL: https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/817e607e-2933-4b5c-a716-8af453ca1ed0 (дата звернення: 12.03.2026)
2. International Monetary Fund. Ukraine Country Report. URL: https://www.imf.org/en/Countries/UKR (дата звернення: 12.03.2026)
3. Метеленко Н.Г., Глущевський В.В., Попова А.О., Оглобліна В.О, Сіліна І.В. Виклики та загрози фінансовій безпеці держави під час повномасштабної війни. *Humanities Studies : збірник наукових праць* / гол. ред. В. Г. Воронкова. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 22 (99). 298 с. С. 262-273.
4. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: https://mof.gov.ua (дата звернення: 12.03.2026)

УДК: 336.02:339.5:004

Ознамець В.Ф.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ФІСКАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ

ГЕОПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням геополітичної нестабільності, зростанням кількості міжнародних конфліктів та трансформацією глобальної системи економічного управління. Ці процеси формують нові виклики для функціонування національних економік, особливо у сфері управління публічними фінансами. Геополітичні ризики дедалі більше впливають на стабільність фінансових ринків, міжнародну торгівлю та бюджетні процеси держав [1; 2].

Геополітична рецесія, що проявляється через посилення економічної фрагментації, санкційні обмеження та порушення глобальних логістичних ланцюгів, створює додатковий тиск на державні бюджети. У таких умовах скорочуються податкові надходження, зростає вартість запозичень та підвищується волатильність фінансових ринків [3; 4]. Водночас держави змушені збільшувати витрати на безпеку, соціальну підтримку населення та відновлення економіки.

Для України питання забезпечення фіскальної стійкості набуло особливої актуальності в умовах повномасштабної війни. Воєнні дії спричинили структурні зміни у функціонуванні економіки, зменшення обсягів виробництва, порушення логістичних маршрутів та зниження інвестиційної активності. Це призвело до трансформації структури бюджетних доходів і видатків, а також до зростання залежності від міжнародної фінансової підтримки [5].

У цих умовах важливим напрямом модернізації системи управління публічними фінансами є цифровізація. Впровадження цифрових технологій у бюджетні та фіскальні процеси сприяє підвищенню ефективності державного управління, прозорості фінансових операцій та контролю за використанням бюджетних ресурсів. Цифрові інструменти дозволяють автоматизувати процеси податкового адміністрування, моніторингу бюджетних потоків та аналізу фінансових ризиків [6].

Цифровізація публічних фінансів охоплює електронні системи податкового адміністрування, цифрові митні платформи, автоматизовані системи аналізу ризиків, а також використання технологій Big Data та аналітичних інформаційних систем. Завдяки таким інструментам підвищується ефективність збору податків, зменшується рівень тіньової економіки та покращується контроль за використанням державних ресурсів [7].

Одним із ключових напрямів цифрової трансформації є модернізація системи податкового адміністрування. Використання електронних кабінетів платників податків, цифрових систем звітності та автоматизованих механізмів перевірки сприяє підвищенню податкової дисципліни та зменшенню адміністративного навантаження на бізнес. Це створює передумови для стабілізації бюджетних надходжень навіть в умовах економічної нестабільності.

Важливим елементом цифровізації є також розвиток електронних митних систем. Використання автоматизованого аналізу ризиків, електронного декларування та цифрового контролю за імпортно-експортними операціями дозволяє скоротити час проходження митних процедур, підвищити прозорість та зменшити корупційні ризики [8].

У сучасних умовах важливого значення набуває використання аналітичних цифрових платформ у сфері управління публічними фінансами. Технології обробки великих масивів даних дозволяють здійснювати комплексний аналіз фінансових потоків, прогнозувати бюджетні ризики та формувати більш обґрунтовані рішення у сфері фіскальної політики.

Особливої уваги потребує управління державним боргом. Геополітична нестабільність призводить до підвищення премій за ризик на міжнародних фінансових ринках, що ускладнює доступ держав до кредитних ресурсів та підвищує вартість запозичень [9]. Використання цифрових інструментів боргового менеджменту дозволяє оптимізувати графіки платежів, підвищити прозорість фінансових операцій та здійснювати сценарне прогнозування боргової стійкості.

Водночас цифровізація публічних фінансів супроводжується низкою викликів, серед яких недостатній рівень розвитку цифрової інфраструктури, дефіцит кваліфікованих кадрів та зростання кіберзагроз. Кібератаки на державні фінансові системи можуть створювати ризики для стабільного функціонування бюджетних процесів та фінансової інфраструктури [10].

Таким чином, цифровізація публічних фінансів виступає важливим інструментом забезпечення фіскальної стійкості держави в умовах геополітичної нестабільності. Впровадження сучасних цифрових технологій сприяє підвищенню ефективності бюджетного адміністрування, зміцненню прозорості фінансових процесів та підвищенню адаптивності економічної системи до зовнішніх шоків. Для України цифрова трансформація фінансової системи має стратегічне значення, оскільки сприяє зміцненню фінансової безпеки держави та формує передумови для довгострокового економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Torkington S. What is a geopolitical recession and how could we avoid one? World Economic Forum, 2024.
2. Atlantic Council. Global Foresight Report: Navigating the Geopolitical Recession. Washington, 2023.
3. Seong J., White O., Birshan M. Geopolitics and the Geometry of Global Trade. McKinsey Global Institute, 2024.
4. International Monetary Fund. World Economic Outlook 2024: Navigating Global Divergences. Washington, 2024.
5. World Bank. Global Economic Prospects 2025. Washington, 2025.
6. United Nations. E-Government Survey 2023: Digital Government in the Decade of Action. New York, 2023.
7. OECD. Global Outlook on Financing for Sustainable Development 2024. Paris, 2024.
8. McKinsey Global Institute. Geopolitics and the future of global trade. 2024.
9. Brookings Institution. Geopolitics and Emerging Market Capital Flows. Washington, 2024.
10. Bank for International Settlements. Annual Economic Report 2024. Basel, 2024.

UDC 338.48:334.7.

Osipchuk A.
Ph.D. in Economics, Associate Professor
Department of economy, entrepreneurship and tourism
Polissia National University

PROSPECTS FOR USING SOCIAL ENTREPRENEURSHIP TOOLS IN ECOTOURISM

The relevance of the topic of using social entrepreneurship tools in ecological tourism is due to the need for new models of development in ecological tourism that combine economic benefit with a social and environmental mission. Social entrepreneurship allows local communities to be involved in tourism projects, creating jobs and supporting the sustainable development of regions. The use of such tools contributes to the formation of a responsible attitude of tourists towards nature and cultural heritage, which opens up opportunities for innovative business models that combine profitability with social benefit. In today's conditions of global environmental challenges, social entrepreneurship is becoming a key mechanism for harmonizing the interests of business, society and the environment [1, 2].

Entrepreneurship is an activity related to the investment of money and other means with the aim of making a profit based on the combination of personal benefit and social utility. Social entrepreneurship is a business model that combines commercial activity with a clearly defined social mission aimed at solving social problems, such as unemployment, education, ecology or protection of rights. Unlike traditional business, the main goal of a social enterprise is not only to make a profit, but also to create a positive social impact, while the profit can be reinvested in achieving this mission.

Social entrepreneurship can be studied from the point of view of possible directions of implementation, including the following. First, employment of socially vulnerable groups of the population, i.e. creation of jobs for people with disabilities, the unemployed, former prisoners, youth in need of social adaptation, and other groups with limited access to the labor market. Second, provision of social services, which include the creation and provision of services aimed at solving social problems, for example, care for the elderly, children with special needs, assistance to people with disabilities, rehabilitation of drug addicts, etc. Third, production of socially significant goods that will solve specific social problems, for example, environmentally friendly goods, goods for people with disabilities, inclusive children's toys, etc. Fourth, creation of infrastructure to support social entrepreneurship – formation of organizations and communities that provide consultations, training, financial support and other resources for the development of social enterprises. Fifth, the development of environmentally friendly technologies and sustainable production, the use of measures aimed at protecting the environment, reducing the negative impact of human activity on nature, and the use of environmentally friendly technologies and materials. Sixth, support for cultural

and educational initiatives, which will contribute to the creation and financing of cultural events, educational programs aimed at the development of communities and supporting the creative characteristics of the population [5].

Ecotourism in the context of social entrepreneurship. Ecotourism and social entrepreneurship intersect in a powerful way, creating opportunities for sustainable development that benefit both local communities and the environment [3, 4]. Ecological tourism is a direction of tourism based on maximizing the use of natural and recreational goods and resources for eco-educational, cultural and cognitive, recreational activities with minimal anthropogenic impact, maintaining the well-being of local residents, consuming local food products and rational use of resources.

Social entrepreneurship tools include financial instruments (grants, government orders, competitions), organizational instruments (business models that combine social and commercial goals) and strategic instruments (emphasis on positive social changes, value orientation), which allow achieving social goals while generating income.

It is worth noting that pilot projects on the use of social entrepreneurship in ecotourism are already being implemented. Below are some examples of community initiatives:

1. Excursions with an ecological focus: «Kyiv Green Tours» is a social project that conducts excursions through the green areas of Kyiv, with an emphasis on the ecological history of the city, the preservation of parks and rivers. «Lviv Eco Walks» is an initiative where guides talk about environmental city challenges, waste sorting, energy efficiency of buildings.

2. Eco-farms and gardening: «Rooftop Garden» (Kyiv) is a social enterprise that creates green areas on the roofs of buildings, conducts urban gardening workshops. «Urban Garden Lviv» is a space where residents grow vegetables, hold eco-meetings, and the profit from the sale of products goes to greening the city.

3. Water ecotourism: «Kayak Tour Dnipro» is a social project that organizes rafting on the Dnipro with cleaning the banks, eco-educational lectures and involving young people. «EcoRaft Kharkiv» is ecological kayak tours with an emphasis on preserving aquatic ecosystems.

4. Eco-workshops and crafts: «ReSew» (Kyiv) is a social enterprise that conducts workshops on upcycling clothes, combining an ecological theme with inclusion (participation of people with disabilities). «Green Workshop» (Odesa) – making eco-souvenirs from recycled materials, tours of the workshop for tourists.

5. Eco-spaces and museums: «Urban Space 100» (Ivano-Frankivsk) – a social restaurant that finances environmental and cultural projects of the city, hosts eco-events and lectures. «Museum of Urban Ecology» (pilot project) – a museum concept that shows the impact of urbanization on nature, with interactive zones for children.

The prospects for using social entrepreneurship by using the tourism potential of communities lie in the organization of multi-vector integrating communities, which will include various types of activities, in particular: consulting services

(accounting, legal, organizational), attending courses and training from local masters (pottery, embroidery, traditional painting, carpet weaving), forming information exchange platforms regarding the possibility of participating in grants, projects and other investment programs.

List of sources used:

1. Aquino, R.S., Lück, M., Schänzel, H.A. (2018). A conceptual framework of tourism social entrepreneurship for sustainable community development. J. Hosp. Tour. Manag., 37, 23–32. https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1706544
2. Kulish, I. (2022). Sotsial'ne pidpryyemnytstvo u sferi turyzmu: shans dlya sil's'kykh hromad [Social entrepreneurship in tourism: a chance for rural communities]. In Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 155 (3) (pp. 10-14). DOI: https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-3-2. (in Ukrainian).
3. Kummitha, H. R., Kolloju, N., Jancsik, A., Szalók, Z. C. (2021). Can tourism social entrepreneurship organizations contribute to the development of ecotourism and local communities: Understanding the perception of local communities. Sustainability, 13(19), 110-131. DOI: https://doi.org/10.3390/su131911031
4. Laeis, G.C., Lemke, S. (2016). Social entrepreneurship in tourism: Applying sustainable livelihoods approaches. Int. J. Contemp. Hosp.Manag., 28, 1076–1093. https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2014-0235
5. Revko, A. (2022). Rol sotsialnoho pidpryiemnytstva v akumuliatsii sotsialnoho kapitalu ta vyrishenni problem hromady v konteksti tsyfrovizatsii ekonomiky rehionu [The role of social entrepreneurship in accumulating social capital and solving community problems in the context of digitalization of the region's economy]. Ekonomika i suspilstvo [Economy and Society], (45), DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-39. (in Ukrainian).

УДК 336.14:330.34(477)

Остафі К.В.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – ***Абрамова А.С.***
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В умовах сучасних економічних викликів державний бюджет виступає одним із ключових інструментів реалізації фінансової політики держави. Для України в період воєнного стану та післявоєнного відновлення його роль суттєво зростає, оскільки саме через бюджет забезпечується концентрація та перерозподіл фінансових ресурсів для задоволення найважливіших сусупільних потреб.

Державний бюджет виконує важливу функцію у забезпеченні макроекономічної стабільності та фінансуванні пріоритетних напрямів розвитку. Насамперед бюджетні кошти спрямовуються на фінансування сектору безпеки та оборони, соціального захисту населення, підтримку функціонування освіти, охорони здоров’я, а також на відновлення зруйнованої

інфраструктури. Згідно із Законом України «Про Державний бюджет України на 2026 рік», загальний обсяг видатків та надання кредитів із державного бюджету становить 4 трлн 824,1 млрд грн [1, с.1].

Особливо важливим є фінансування оборонної сфери, оскільки економічне відновлення неможливе без забезпечення безпеки держави. За даними Міністерства фінансів України, у 2026 році на сектор безпеки та оборони передбачено 2 трлн 807,1 млрд грн [2]. Це свідчить про пріоритетність захисту державного суверенітету та створення умов для подальшого економічного зростання.

Водночас державний бюджет є важливим інструментом фінансування економічного відновлення країни. Значні кошти спрямовуються на модернізацію транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури. За вказаними даними Міністерства фінансів України, у 2026 році ресурс публічних інвестицій становить 111,5 млрд грн [3], що спрямовуються на відновлення областей, енергетичну стійкість, транспорт і соціальні послуги.

Важливу роль бюджет відіграє і в підтримці підприємницької діяльності. Через механізми бюджетного фінансування держава реалізує програми доступного кредитування, підтримки малого та середнього бізнесу, інноваційного розвитку та енергоефективності. У 2026 році на підтримку економіки та бізнесу передбачено 51,8 млрд грн [4]. Це сприяє створенню нових робочих місць, відновленню виробництва та підвищенню інвестиційної активності.

Саме через бюджетне фінансування держава гарантує громадянам соціальну підтримку та стабільність. Фінансування пенсійних виплат, допомоги внутрішньо переміщеним особам, освітніх та медичних програм сприяє підтриманню платоспроможного попиту населення, що позитивно впливає на розвиток внутрішнього ринку.

Разом із тим важливо враховувати проблемні аспекти, які впливають на ефективність державного бюджету в умовах економічного відновлення. До основних викликів належать значний дефіцит бюджету, висока залежність від міжнародної фінансової допомоги, зростання державного боргу, а також необхідність одночасного фінансування оборонної сфери, соціального захисту населення та відбудови зруйнованої інфраструктури. Крім того, додатковий тиск створюють інфляційні процеси та зменшення податкових надходжень унаслідок скорочення економічної активності.

Вважаємо, що підвищення ролі державного бюджету у відновленні економіки України можливе шляхом удосконалення бюджетної політики та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів. Важливими напрямами є посилення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів, скорочення непродуктивних видатків, розширення дохідної бази бюджету, підтримка інвестиційних програм і стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу. Такі заходи сприятимуть зміцненню фінансової стійкості держави та створенню умов для стабільного економічного зростання.

Таким чином, державний бюджет відіграє ключову роль у відновленні

економіки України, оскільки забезпечує фінансову основу для реалізації стратегічних напрямів розвитку держави, підтримки населення та бізнесу, а також відбудови країни. Ефективне управління бюджетними ресурсами є важливою передумовою стійкого економічного зростання України в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Про Державний бюджет України на 2026 рік: Закон України від 03 грудня 2025 р. № 4695-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20 (Дата звернення: 25.03.2026)
2. Бюджет-2026: на оборону країни – 100% доходів. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/biudzhet-2026_100_dokhodiv_na_oboronu_kraini-5461 (Дата звернення: 27.03.2026)
3. Публічні інвестиції у бюджеті-2026: модернізація інфраструктури, енергетики, транспорту і соціальних послуг. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/publichni_investitsii_u_biudzheti-2026_modernizatsiia_infrastrukturi_energetiki_transportu_i_sotsialnikh_poslug-5511 (Дата звернення: 27.03.2026)
4. Підтримка економіки та бізнесу у бюджеті-2026: інвестиції, кредитування, інновації та енергоефективність. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/pidtrimka_ekonomiki_ta_biznesu_u_biudzheti-2026_investitsii_kredituvannia_innovatsii_ta_energoefektivnist-5505 (Дата звернення: 28.03.2026)
5. Бюджетна декларація України на 2026-2028 роки. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_declaration_for_20262028-893 (Дата звернення: 27.03.2026)
6. Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках : Розпорядження КМУ від 30 серпня 2024 р. № 821-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text (Дата звернення: 29.03.2026)

УДК 336.1

Павлов Д.В.
здобувач вищої освіти
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Науковий керівник –***Нечипоренко А.В.***
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНИ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ФІНАНСУВАННІ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Російсько-українська війна вже триває 12 років і її закінчення дуже важко спрогнозувати. За цей час країна змінилася як в соціальному, так й економічному відношенні. Для того, щоб визначити роль держави у відновленні, слід передусім оцінити наслідки війни.

Після анексії Криму та війни на сході України в 2014 році реальний ВВП впав на 6,8%, а ВДВ скоротилася в усіх сферах діяльності. Інфляція зросла на 24,4% [1]. Це було зумовлено порушенням виробничих процесів, зменшенням імпорту з експортом та великого стрибка в попиті на іноземну валюту. Видатки на оборону зросли, а державі довелося функціонувати в

невизначеності.

У 2014 році промислове виробництво скоротилось на 10,1%. Добувна промисловість впала на 13,7%, а в переробній промисловості виробництво скоротилось на 9,3%. Металургія впала на 14,5%. Ринок видобутку енергоносіїв впав на 18-22%. За даними НБУ у 2014 році дефіцит платіжного балансу збільшився до 10,1% ВВП. Дефіцит рахунку поточних операцій скоротився до 4 % ВВП. Баланс операцій з кредитами та облігаціями змінився з додатного у 7,3 млрд дол. у 2013 році на від'ємний у 2,2 млрд дол. у 2014 році через ризик. Попри торговельні преференції ЄС, українських експорт товарів скоротився на 13,5%. Найголовнішим торговим партнером для України став ЄС. Щонайменше 800 тис. осіб були змушені емігрувати на неокуповані території України або за кордон. У 2014 році рівень безробіття склав 9,3% економічно активного населення у віці 15-70 років [1].

Після початку повномасштабної війни у 2022 році ВВП впав на 28,8% [2]. Інфляція зросла на 16,6% [3]. Промислове виробництво в Україні впало на 36,9% [4]; виробництво електроенергії зменшилося на 27,5%. Експорт значно знизився, а імпорт почав зростати високими темпами.

На початок 2026 року окупованими лишаються близько 20% територій, водночас Україна проводить реформи та невеликими кроками розвивається. У відновленні України вважливо розмежувати дві речі: постраждалі території від обстрілів та в майбутньому деокуповані території. З метою економічного відновлення для початку треба провести комплексний аналіз видатків та доходів задля оптимізації видатків та покращення економічного становища. Поступово необхідно зменшувати дефіцит бюджету та залежність від зовнішньої допомоги, виробляючи та покриваючи, через власний ВВП. Важливо відновити баланс між оборонними потребами, соціальними видатками і фінансуванням освіти, медицини та інноваційного розвитку [5]. Слід продовжувати антиінфляційні заходи, які проводить НБУ; зменшити податковий тиск на підприємства, даючи їм більше можливостей для розвитку. Реалізувати реформи з розвитку верховенства права. Проводити й надалі антикорупційну політику й антимонопольну політику та політику приватизації збиткових підприємств. Є необхідною й активна боротьба з тінізацією економіки. Доцільно провести масштабну реформу митниці. Також варто проаналізувати цілі та ефективність усіх програм соціальної допомоги, як приклад «Національний кешбек» та Програма «УЗ-3000». Необхідно й надалі продовжувати реформи, які визначають наш подальший вступ в ЄС. Важливим напрямом є сприяння розвитку повноцінного в Україні фондового ринку [6]. Також одним з необхідних рішень є поступовий перехід на накопичувальну пенсійну систему для інвестицій та стимулювання праці [7]. При ухваленні законів, які спрямовані на економічну стабільність та розвиток, доцільним є їх попереднє обговорення з суспільством й проведення дискусій щодо обґрунтованості таких рішень. Це не весь перелік заходів, що має реалізувати держава, однак це буде великим кроком для економічного зростання країни.

Але найголовнішою задачею буде інтегрувати деокуповані регіони в економіку України. Тому країна має вкласти величезні ресурси в ці регіони, що є великим обов'язком перед нашою державою та нашим суспільством.

Проте у висновку достеменно не можна казати про точні вказівки щодо відновлення, через досі триваючу війну та щоденні наслідки. Водночас Держава має мати план про відновлення та співпрацювати з міжнародними партнерами, залучати людей, інвестиції та проводити реформи заради нашого кращого майбутнього!

Список використаних джерел:

1. 2014 рік: Економічні підсумки для України. URL: http://www.ier.com.ua/files/Regular_products/Economic_Summary/ES_2014_ukr.pdf
2. Держстат покращив оцінку падіння ВВП України за 2022 рік. URL: https://minfin.com.ua/ua/2023/12/31/118778472/
3. Індекс інфляції. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022/
4. Промислове виробництво в Україні у 2022 році скоротилось на понад третину. URL: https://delo.ua/industry/promislove-virobnictvo-v-ukrayini-u-2022-roci-skorotilos-na-ponad-tretinu-413629/
5. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Структура видатків Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології*. 2025. №4(4). URL: https://man.org.ua/nv/index.php/about/article/view/289
6. Павлов Д. В. Фондовий ринок у період глобальних змін: проблеми та можливості для України. *Сучасна фінансова політика України: проблеми та перспективи* : матеріали XIII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 2 грудня 2025 р.) / Київський столичний університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2025. С. 255–257.
7. Економічні пріоритети повоєнної України. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2023/02/Economic_priorities_in-post-war_Ukraine_UKR_01.pdf

УДК336.14:336.143

Плєшакова Н.А.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Яфінович О.Б.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ РЕЗЕРВНИХ ФОНДІВ БЮДЖЕТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУВ УКРАЇНІ

У сучасних умовах турбулентності, фінансової нестабільності та глобальних потрясінь складно уявити функціонування фінансової системи країни без особливого бюджетного інструменту– «подушки безпеки» у формі резервних фондів грошових ресурсів. Причини їх існування зумовлені необхідністю оперативного вирішеннянепередбачуваних кризових ситуацій, які загрожують життю громадян, належному функціонуванню,суверенітету та територіальній цілісності держави й потребують швидкого реагування.

Резервні фонди бюджетівє невід'ємним елементом бюджетної системи

України, яка характеризується високим ступенем регламентації та обмеженістю гнучких фінансових інструментів. Водночас у надзвичайних ситуаціях органи виконавчої владипотребують наявності мобільних та оперативних фінансових ресурсів, формування і використання якихзабезпечуєтьсязазначеними фондами.

Система правового регулювання резервних фондів бюджетів в Україні має ієрархічну структуру, яка складається з Бюджетного кодексу України (далі - БКУ), законів про Державний бюджет на відповідний рік та постанов Уряду, щорегламентують алгоритм звернень, експертиз, фінансування та звітування [1; 2; 3].Фундаментальні правила функціонування резервного фонду встановлює БКУ(ст. 24), а саме:

- обов'язковість формування резервного фонду для державного бюджету та факультативність для місцевих;
- фонд формуєтьсязагальною сумою без визначення головного розпорядника;
- обсяг фонду не може перевищувати 1 % обсягу видатків загального фонду бюджету[1].

З одного боку, на відміну від цільових фондів зі спеціальним статусом резервний фонд не має заздалегідь визначеного суб'єкта управління на момент затвердження бюджету, що і забезпечує його гнучкість, необхіднувиконавчій владі у надзвичайних ситуаціях. З іншої сторони, нерозподіленість резервного фонду розмиває програмно-цільовий метод, запобіжником чого є встановлення відповідного ліміту щодо обсягу фонду. Водночасповномасштабне вторгнення рф в Україну вимагало адаптації нормативно-правової бази та зміни підходів до формування обсягу даного фондупід запити воєнного часу. Наразі дозволено ігнорувати стандартні ліміти щодо граничногообсягу резервного фонду [1]. Крім того, з 01.03.2022 р. по 07.01.2023 р. було призупинено дію регламенту щодо використання коштів резервного фонду бюджету[4].

Розглянемо тенденції обсягів резервного фонду Державного бюджету України у 2022-2026 рр. (табл. 1). За даними табл. 1 у 2022 році резервний фонд Державного бюджету України характеризувавсянетиповиммеханізмом формування за рахунок залучення коштівспеціального фонду, розмір якого сукупно склав 408,5 млрд грн, у т.ч. 15,4 млрд грн – кошти спеціального фонду. При цьому частка обсягу резервного фонду загального фонду досягларекордні 15 % від видатків загального фонду державного бюджету, що свідчить про фактичне зняття бюджетних обмежень івикористання резервного фонду як інструменту екстреного фінансування воєнних потреб.

Водночас з 2023 року спостерігається поступоваадаптаціябюджетної системи до нових умовфункціонування.Так, незважаючи на продовження воєнних дій, вдалося підвищити впорядкованість і передбачуваність розподілу бюджетних ресурсів, що забезпечило більш точне їх планування у законах про державний бюджет на відповідний рік у період з 2023 по 2026 рр. тасприяло зменшенню обсягів нерозподілених видатків у межах 1,1% - 2,6 % від видатків

загального фонду бюджету. Таким чином, після пікового розширення резервного фонду у 2022 році спостерігається поступове повернення до більш регламентованої моделі його функціонування.

Таблиця 1.

Обсяги резервного фонду Державного бюджету України у 2022-2026 рр.

Рік	Видатки загального фонду, млрд грн (план)	Обсяг РФ*, млрд грн		Частка РФ щодо якої прийнято рішення про використання до запланованого обсягу РФ, %	ЧасткаРФ у видатках загального фонду бюджету, %
		план	прийнято рішення про використання		
2022	2613,14	408,5**	389,6**	95,4	15,0
2023	3094,10	33,42	27,0	80,8	1,1
2024	3546,98	92,4	92,2	99,8	2,6
2025	4293,15	60,4	37,7***	62,4***	1,4
2026	4378,47	49,42	н/д (2026 рік не завершено)	н/д (2026 рік не завершено)	1,1

** РФ – резервний фонд*

*** разом загальний та спеціальний фонд*

****дані за період січня-вересня 2025 р.*

Джерело: складено та розраховано авторами на основі законів про Державний бюджет України на відповідний рік у період 2022-2026 рр. (зі змінами та доповненнями) та [5].

Війна зумовила радикальні корективи у роботірезервних фондів державного та місцевих бюджетів – із допоміжного інструменту з ліквідації наслідків стихійних лих / надзвичайних ситуацій у мирний час вони трансформувалися у стратегічний ресурс національної безпеки та соціальної стійкості країни у воєнний період.Так, у 2022-2024 рр. на обороноздатність і безпеку України було виділено близько 80% коштів резервного фонду державного бюджету.На місцевому рівні для невеликих територіальних громад резервний фонд став практично єдиним легальним джерелом швидкої підтримки місцевих добровольчих формувань (зокрема, придбання пально-мастильних матеріалів для ДФТГ та інших товарів для потреб оборони [6]), що підтверджує зміну його функціонального призначення з інструменту реагування на надзвичайні ситуації на механізм оперативного фінансування заходів національної безпеки на місцевому рівні.Іншимиспоживачами коштів резервного фонду держави виступали Державна служба України з надзвичайних ситуацій,Міністерство соціальної політики, сім'ї та єдності України, Міністерство економіки України, Агентство відновлення, Укравтодор та ін.Натомість у 2025 році головні розпорядники у сфері оборони та безпеки поступилися своїм лідерством на користь представників інших сфер, зокрема,житлово-комунального господарства, критичної інфраструктури тощо.

Натомістьфункціонування резервних фондів супроводжується низкоюпроблем іризиків неефективності використання бюджетних коштів, на які вказує Рахункова палата України [5], зокрема: фінансування заходів, що

мали бути передбачені при плануванні бюджету; неповне освоєння коштів розпорядниками – споживачами коштів резервного фонду бюджету; подеколи затримки у їх отриманні; а також обмежена інформативність звітності щодо фактичного впливу витрат на вирішення відповідних проблем.

Таким чином, в умовах війни резервний фонд бюджету фактично виконує функції стабілізаційного інструменту, який поєднує ознаки бюджетного резерву та механізму оперативного перерозподілу ресурсів. Протезалишається актуальними питання більш якісного планування бюджету з метою обмеження застосування «ручного» підходу до розподілу державних коштів, а також забезпечення ефективного використання коштів резервних фондів.Отже, резервні фонди бюджетів України в умовах воєнного стану трансформувалися у ключовий інструмент забезпечення фінансової, соціальної стійкості та обороноздатності держави, але потребують подальшого вдосконалення механізми їх планування та контролю.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI.URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text
2. Про затвердження Порядку використання коштів резервного фонду бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 року № 415. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2002-%D0%BF#n11
3. Про затвердження Порядку фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.02.1999 року № 140. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/140-99-%D0%BF#Text
4. Тимчасовий порядок виділення та використання коштів з резервного фонду бюджету в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 01 березня 2022 року № 175 (Втрата чинності від 07.01.2023). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D0%BF#Text
5. Висновки про результати аналізу річних звітів про виконання законів України «Про Державний бюджет України на відповідний рік (2022, 2023, 2024, 2025 (січень-вересень)»[Електронний ресурс]. Сайт Рахункової палати України. https://rp.gov.ua/FinControl/FinReports/?pid=111
6. Про виділення коштів з резервного фонду: Рішення Виконкому Козинської сільської ради від 15 березня 2022 р. № 12. URL: https://kozynska-gromada.gov.ua/docs/1229781/

УДК 336.1:339.733(477)

Постова Д.М.
студентка ІІ курсу ОПП “Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок”
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЯ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ З МВФ

Повномасштабне вторгнення РФ завдало безпрецедентних збитків економіці України. Відновлення фінансової системи стає питанням національної безпеки, від якого залежить фінансування оборони, соціальні виплати та залучення інвестицій. Ключовим механізмом підтримки цього процесу є стратегічна співпраця з МВФ.

Метою дослідження є проаналізувати модель взаємодії України з МВФ та визначити стратегічні напрями відновлення національної фінансової системи в післявоєнний період.

31 березня 2023 року Виконавча рада МВФ затвердила 48-місячну програму в рамках Механізму розширеного фінансування (Extended Fund Facility - EFF) для України з фінансуванням в розмірі близько 15,6 млрд доларів США як частину загального пакету міжнародної підтримки обсягом 115 млрд доларів [2]. Програма мала на меті підтримку фіскальної, зовнішньої, цінової та фінансової стабільності, а також сприяння довгостроковому зростанню в контексті післявоєнної відбудови та шляху України до ЄС [2].

До державного бюджету України надійшло вісім траншів у рамках програми EFF загальним обсягом близько 10,1 млрд доларів США із запланованих 15,5 млрд [3]. За оцінкою МВФ, відновлення фіскальної стійкості у середньостроковій перспективі вимагатиме подальших рішучих зусиль з реалізації Національної стратегії доходів [3].

Принципово важливим кроком стало затвердження нової програми: 26 лютого 2026 року Рада виконавчих директорів МВФ схвалила чотирирічну програму EFF для України на 2026-2029 роки обсягом 8,1 млрд доларів США; перший транш у розмірі 1,5 млрд доларів вже надійшов до державного бюджету [4]. За спільними оцінками уряду та МВФ, загальний дефіцит зовнішнього фінансування у 2026-2029 роках становитиме орієнтовно 136,5 млрд доларів США [5]. Попередня програма 2023 року базувалася на сценарії завершення активної фази повномасштабної війни, проте її тривання зумовило збереження значних фіскальних потреб, що і стало підставою для нової програми [5].

Серед ключових макроекономічних пріоритетів нової програми – посилення мобілізації доходів, боротьба з ухиленням від оподаткування, закріплення цінової стабільності та збереження стійкості фінансового сектору [6]. Загалом нова програма передбачає 20 структурних маяків, з яких чотири є обов'язковими попередніми заходами [7]. Перед запуском програми Україна виконала три попередніх заходи: схвалено державний бюджет на 2026 рік відповідно до параметрів програми; прийнято постанову КМУ щодо рівних умов для платників ПДВ у публічних закупівлях; подано до парламенту проєкт нового Трудового кодексу [4].

Серед конкретних структурних завдань повинні бути виконані такі: запровадження оподаткування цифрових платформ та маркетплейсів, скасування пільг на імпортні посилки, введення обов'язкового ПДВ для великих ФОП [8]. Програма МВФ водночас є своєрідним “якорем” для партнерів з G7 та ЄС, зокрема для залучення ресурсів Ukraine Facility та ініціативи ERA, що передбачає використання відсотків від заморожених російських активів [9].

Стратегія відновлення фінансової системи має реалізовуватися за кількома пріоритетними напрямами.

Перший – фіскальна консолідація та мобілізація внутрішніх доходів.

Головним інструментом боротьби з тіньовим бізнесом визначено Національну стратегію доходів; влада планує провести повний аудит Податкового кодексу для виявлення прихованих пільг та відмовляється від створення нових стимулів[8].

Другий – залучення міжнародної підтримки як якірного механізму. Програма МВФ слугує важливим сигналом для інших міжнародних кредиторів і донорів. Серед ключових джерел покриття дефіциту – програми МВФ, Ukraine Facility та ініціатива ERA від G7 [9].

Третій – структурні реформи фінансового сектору. Нова програма зобов'язує Україну реалізувати амбітні структурні реформи для ефективного відновлення та просування до членства в ЄС, зокрема вдосконалення корпоративного управління в державних банках та розвиток ринків капіталу[4].

Четвертий – управління борговою стійкістю. З урахуванням того, що сума нової програми практично збігається з обсягом виплат України МВФ у вигляді погашення попередніх кредитів, а з відсотками загальна сума виплат перевищить 9 млрд доларів, необхідна виважена стратегія управління борговими зобов'язаннями [5].

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, зазначимо, що взаємодія України з МВФ є стратегічним інструментом стабілізації та відновлення фінансової системи в умовах тривалої збройної агресії. Успішне виконання восьми переглядів програми EFF 2023 підтвердило інституційну спроможність держави дотримуватися складних зобов'язань навіть в умовах війни [3]. Нова програма EFF 2026–2029 відкриває можливості для залучення масштабного зовнішнього фінансування та проведення структурних перетворень [4]. Реалізація стратегії відновлення фінансової системи, побудованої на засадах фіскальної відповідальності, прозорості та структурних реформ, є передумовою не лише економічного зростання, а й успішної євроінтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Оцінка збитків інфраструктури України внаслідок російського вторгнення. Київ, 2024. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf
2. Виконавча рада МВФ затвердила 48-місячну програму EFF для України. 2023. URL: https://www.imf.org/uk/news/articles/2023/03/21/pr2388-ukraine-imf-and-authorities-reach-staff-level-agreement-eff-arrangement
3. Виконавча рада МВФ затвердила восьмий перегляд програми EFF. 2025. Кабінет Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/vykonavcha-rada-mvf-zatverdyla-vosmyi-perehliad-prohramy-eff-naiblyzhchym-chasom-ukraina-otrymaie-500-mln
4. Рада виконавчих директорів МВФ схвалила нову програму EFF для України на 8,1 млрд дол. 2026. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-rada-vykonavchykh-dyrektoriv-mvf-skhvalyla-novu-prohramu-rozshyrenoho-finansuvannia-dlia-ukrainy-u-rozmiri-81-mlrd
5. МВФ спростив умови відкриття нової програми для України. 2026. URL: https://interfax.com.ua/news/economic/1144623.html
6. Місія МВФ та Мінфін розпочали обговорення умов нової програми EFF. 2026. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/misiia-mvf-ta-minfin-ukrainy-rozpochynaiut-ekspertni-obhovorennia-shchodo-vykonannia-umov-novoi-prohramy-extended-fund-facility
7. Про конкретні умови співпраці з МВФ. 2025. URL: https://www.golos.com.ua/article/388917
8. Меморандум з МВФ: кого з ФОПів змусять платити більше податків. 2026. URL:

https://help.hvylya.net/uk/324395-povyshenie-nalogov-i-otmena-lgot-opublikovan-zhestkiy-memorandum-mvf-i-ukrainy
9. МВФ затвердив нову програму фінансування для України. 2026. URL: https://psm7.com/uk/money/mvf-zatverdyv-novu-programu-finansuvannya-dlya-ukrayiny.html

УДК 351: 340:332.1

Процюк Н.Ю.
кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри економіки, статистики та цифрових технологій,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДТРИМКИ ЦИФРОВО-ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІСТ У ПРОЦЕСІ ВІДНОВЛЕННЯ

Цифрово-екологічна трансформація міських систем у сучасних умовах набуває характеру складного багаторівневого процесу, що поєднує технологічні, інституційні та соціально-економічні зміни. В умовах післявоєнного відновлення України ця трансформація ускладнюється обмеженістю ресурсів, високим рівнем невизначеності та необхідністю одночасного забезпечення швидкої реконструкції інфраструктури й переходу до моделей сталого розвитку. За таких обставин ключового значення набуває формування інструментів публічного управління, здатних забезпечити синхронізацію цифрового та екологічного переходів у межах єдиної логіки розвитку територіальних громад.

Одним із таких інструментів виступає податкова політика, яка у сучасних умовах виходить за межі традиційної фіскальної функції та трансформується у механізм стратегічного регулювання інвестиційних і технологічних процесів. Це зумовлює необхідність переосмислення ролі податкових інструментів у системі публічного управління розвитком SMART-інфраструктури міст.

У класичних підходах податкова політика розглядається як інструмент перерозподілу ресурсів та стабілізації економіки [1-3]. Однак у парадигмі сталого розвитку та цифрової трансформації її функціональне призначення розширюється за рахунок стимулюючої та трансформаційної складових [4]. Податкові інструменти починають виконувати роль регулятора структурних змін, спрямованих на формування нових моделей економічної поведінки, інноваційної активності та екологічної відповідальності.

У цьому контексті податкова політика може бути інтерпретована як інституційний механізм впливу на формування суспільної цінності, оскільки вона визначає умови, за яких економічні суб’єкти приймають рішення щодо інвестування у цифрові та «зелені» технології. Відповідно, ефективність податкових інструментів має оцінюватися не лише через фіскальні результати, а й через їх внесок у досягнення стратегічних цілей розвитку територіальних громад.

Розвиток SMART-інфраструктури передбачає інтеграцію цифрових

технологій у ключові сфери міського функціонування — енергетику, транспорт, житлово-комунальне господарство, безпеку та управління даними. Впровадження таких рішень пов'язане з високими початковими інвестиціями, тривалим періодом окупності та значними технологічними ризиками, що обмежує їх поширення без належної державної підтримки.

У цих умовах податкові інструменти виступають як механізм зниження бар'єрів для інвестування та стимулювання впровадження інновацій. До них належать:

– податкові пільги та преференції для інноваційних і енергоефективних проєктів;

– прискорена амортизація технологічного обладнання;

– податкові кредити для цифрових та «зелених» інвестицій;

– диференціація податкового навантаження залежно від екологічних показників діяльності;

– екологічне оподаткування як інструмент внутрішньої інтерналізації зовнішніх ефектів.

Функціонування цих інструментів забезпечує перерозподіл інвестиційних потоків у напрямі підтримки SMART-рішень та сприяє формуванню нової структури міської економіки.

Особливого значення податкові інструменти набувають у поєднанні з механізмами державно-приватного партнерства, які забезпечують залучення приватного капіталу до реалізації інфраструктурних проєктів. В умовах цифрово-екологічної трансформації класичні моделі ДПП, орієнтовані на створення матеріальних активів, втрачають ефективність, оскільки не враховують специфіку цифрових сервісів, що потребують постійного оновлення та управління даними [5].

У зв'язку з цим формується нова модель результатоорієнтованого ДПП, у межах якої предметом контрактування виступає досягнення конкретних показників ефективності функціонування міських систем. Податкові стимули в такій моделі виконують функцію зниження інвестиційних ризиків і підвищення привабливості участі бізнесу у реалізації SMART-проєктів.

Таким чином, поєднання податкових інструментів і ДПП створює синергетичний ефект, що дозволяє забезпечити масштабування цифрових рішень у міському середовищі.

У процесі післявоєнної реконструкції податкова політика виконує функцію каталізатора структурних змін, спрямованих на відновлення та модернізацію міської інфраструктури. Вона створює умови для:

– стимулювання інвестицій у критичну інфраструктуру;

– впровадження енергоефективних і ресурсозберігаючих технологій;

– розвитку цифрових сервісів і платформ;

– інтеграції принципів циркулярної економіки.

Особливого значення набуває узгодження податкової політики з міжнародними фінансовими інструментами, що дозволяє підвищити ефективність використання зовнішньої допомоги та забезпечити відповідність

проєктів вимогам донорських організацій.

Податкова політика в умовах подвійного переходу трансформується з інструменту фіскального регулювання у механізм стратегічного управління розвитком SMART-інфраструктури міст. Її інтеграція з механізмами державно-приватного партнерства забезпечує формування комплексної системи стимулювання цифрово-екологічної трансформації.

Використання податкових інструментів забезпечує не лише підвищення ефективності інвестиційних процесів, а й формування вимірюваної суспільної цінності, що проявляється у покращенні якості життя населення, підвищенні стійкості міських систем та зростанні конкурентоспроможності територіальних громад. За таких умов податкова політика набуває статусу системоутворюючого інструменту публічного управління, здатного спрямовувати структурні трансформації міської економіки та стимулювати інтеграцію цифрових і екологічних рішень. У цьому контексті вона виступає ключовим елементом нової управлінської парадигми, орієнтованої на досягнення результатів, забезпечення адаптивності управлінських систем і формування довгострокових ефектів сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Rosen H. S., Gayer T. *Public finance*. 10th ed. New York : McGraw-Hill Education, 2014. 608 p.
2. Stiglitz J. E. *Economics of the public sector*. 3rd ed. New York : W. W. Norton & Company, 2000. 823 p.
3. Базилевич В. Д. *Державні фінанси*. Київ : Знання, 2014. 719 с.
4. Грабарь Є.О. Податкова система у повоєнному відновленні: функції, міжнародний досвід та перспективи для України. *Economic space*. 2025. № 202 DOI: https://doi.org/10.30838/EP.202.37-42
5. Затонацький, Д., Лєонов, С. Прогресивні практики реалізації проєктів державно-приватного партнерства в царині критичної інфраструктури. *Socio-EconomicRelations in the Digital Society*. 2024. №1(51). С.59-72. https://doi.org/10.55643/ser.1.51.2024.554

УДК 336.02

Рубаха М.В.
к. е. н, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Чонка О.Я.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри фінансів,
грошового обігу і кредиту, 1 курс,
Львівський національний університет імені Івана Франка

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Економічні кризи дедалі рідше мають локальний або суто циклічний характер – вони швидко поширюються між секторами та країнами, змінюючи не лише макрофінансові параметри, а й саму логіку реагування на ризики. У таких умовах вирішальним стає не стільки наявність окремих антикризових інструментів, скільки здатність держави мобілізувати й ефективно поєднувати

різні види ресурсів для своєчасного реагування на загрози.

Для економіки України ця проблема набуває особливої ваги через поєднання воєнних, макрофінансових і структурних викликів, що істотно обмежують доступ до фінансових джерел і підвищують вартість помилок у прийнятті рішень. Обмеженість бюджетного простору, залежність від зовнішнього фінансування, нестабільність інвестиційних потоків та зростання ролі цифрових ресурсів формують нові вимоги до системи антикризового управління.

У цьому контексті ресурсне забезпечення постає як ключовий елемент антикризової політики, що визначає її спроможність не лише нейтралізувати наслідки криз, а й запобігати їхньому поглибленню. Йдеться про комплексне використання монетарних, фіскальних, інвестиційних та інформаційно-цифрових ресурсів, ефективна взаємодія яких формує основу для стабілізації економіки та її подальшого відновлення.

Результативність антикризового управління значною мірою визначається здатністю поєднувати різні інструменти реагування – від своєчасного виявлення потенційних кризових явищ до застосування оперативних стабілізаційних заходів і реалізації довгострокових структурних змін, спрямованих на мінімізацію системних ризиків [5].

Ресурсна база антикризового управління формується як сукупність монетарних, фіскальних, інвестиційних та специфічних активів, ефективна мобілізація яких дозволяє нейтралізувати кризові загрози ще на етапі їх прихованого накопичення. Саме своєчасне залучення та перерозподіл ресурсів визначає можливості системи протидіяти дестабілізаційним процесам.

Провідну роль у підтриманні фінансової стабільності відіграють монетарні ресурси, що концентруються в інструментарії центрального банку. Контроль за обсягами грошової маси, регулювання ліквідності та управління процентними ставками створюють передумови для стримування інфляційного тиску та запобігання перегріву фінансових ринків. У цьому контексті монетарна політика виступає первинним бар’єром, який не допускає переходу дисбалансів у фазу відкритої кризи.

Не менш важливою є роль фіскальних ресурсів, що визначають межі бюджетної спроможності держави та її здатність реагувати на економічні виклики. Рівень доходів бюджету, масштаби дефіциту та динаміка державного боргу безпосередньо впливають на можливості фінансового маневру [1].

Особливе місце в системі антикризового управління посідають інвестиційні та зовнішні ресурси, які забезпечують приплив капіталу в економіку. В умовах воєнних ризиків їх значення істотно зростає, оскільки вони фактично забезпечують безперервність функціонування фінансової системи. Для України критично важливим є канали фінансування, зокрема через співпрацю з міжнародними партнерами та програмами МВФ. Водночас отримання зовнішніх ресурсів дедалі більше зумовлюється не лише макроекономічними показниками, а й прогресом у проведенні реформ, передусім у сфері боротьби з корупцією та забезпечення ефективності судової

системи.

У сучасних умовах інвестиційні ресурси також виконують функцію каталізатора структурних змін, сприяючи модернізації підприємств і підвищенню їх конкурентоспроможності. Для України характерною залишається ситуація, коли потенціал інвестиційної привабливості не трансформується у відповідні обсяги фінансування через високі воєнні ризики та інституційні обмеження.

Додаткові виклики формуються під впливом несприятливого інвестиційного клімату, значної тінізації економіки та поширеності корупційних практик. Обсяги прямих іноземних інвестицій залишаються низькими. У кризові періоди, зокрема у 2014–2015 роках і під час пандемії 2020 року, спостерігався навіть відтік капіталу. Крім того, у 2022 році значна частина зафіксованих ПІІ фактично відображала повернення українських коштів з офшорних юрисдикцій. За даними НБУ, серед основних інвесторів домінують компанії з Кіпру, Нідерландів та Люксембургу [5].

Перешкоди для інтеграції українських підприємств у міжнародні ринки капіталу пов’язані насамперед із високим рівнем ризиків, зумовлених воєнною нестабільністю, а також недостатньою прозорістю бізнес-середовища, що ускладнює формування довіри з боку іноземних інвесторів.

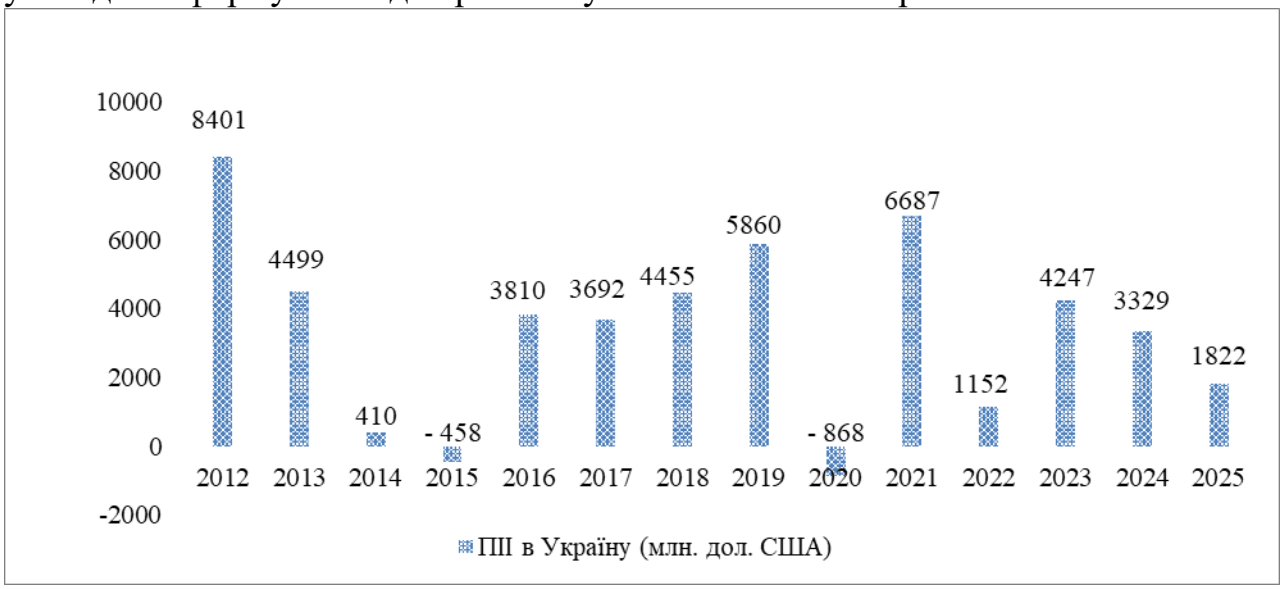

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в Україну 2012-2025 роки, млн.дол.США
Джерело: Складено авторами за [2; 3].

На сьогодні зростає значення специфічних ресурсів, серед яких особливу роль відіграють інформаційно-аналітичні та цифрові інструменти. Аналітичні ресурси забезпечують можливість раннього виявлення кризових тенденцій через системний моніторинг ключових індикаторів, тоді як цифрові технології сприяють підвищенню ефективності економічних процесів, автоматизації управління та формуванню інноваційного середовища.

Ресурсне забезпечення антикризового управління є визначальним чинником його ефективності в умовах сучасних економічних викликів. Саме

узгоджене використання монетарних, фіскальних, інвестиційних і цифрових ресурсів формує основу для своєчасного реагування на кризові явища, зниження їх негативних наслідків і забезпечення передумов для стійкого економічного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Галустян Р. О. Роль фіскальної політики в макрофінансовій стабільності України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2024. Вип. 50. С. 25–29. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be5787fc-b993-4953-9be9-39ac9817aad6/content (дата звернення: 02.12.2025).
2. Державна служба статистики України : офіц. сайт. URL: https://stat.gov.ua (дата звернення: 02.03.2026).
3. Інформаційний портал «Мінфін». URL: https://index.minfin.com.ua/ua/ (дата звернення: 02.03.2025).
4. Національний банк України : офіц. сайт. URL: https://bank.gov.ua/ (дата звернення: 03.03.2026).
5. Systemic Thinking for Policy Making: The Potential of Systems Analysis for Addressing Global Policy Challenges in the 21st Century / ed. by W. Hynes, M. Lees,

УДК 657.6:339.727.2(477)

Скрипник Н.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ДОПОМОГИ: МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПРАКТИКА

Повномасштабна збройна агресія, що розпочалась у лютому 2022 року, спричинила безпрецедентне зростання потреби у зовнішньому фінансуванні. Руйнування критичної інфраструктури, масштабне скорочення податкових надходжень та необхідність підтримання базових державних функцій в умовах бойових дій змусили Україну вдатись до масштабного залучення міжнародної допомоги від широкого кола партнерів - міжнародних фінансових організацій, двосторонніх донорів та інституцій ЄС. У 2024 році загальний обсяг зовнішнього фінансування державного бюджету перевищив 41 млрд. дол. США, що надійшли від одинадцяти партнерів по розвитку. В умовах таких масштабів фінансових потоків питання аудиту ефективності їх використання набуває принципового значення, як для внутрішньої фінансової дисципліни, так і для збереження довіри міжнародної спільноти.

Методологічну основу аудиту ефективності використання міжнародної фінансової допомоги формує поєднання стандартів Міжнародної організації вищих органів аудиту (INTOSAI), зокрема стандартів ISSAI 300 (принципи аудиту ефективності) та ISSAI 3000 (стандарти та методичні рекомендації), та умов, встановлених конкретними донорами у відповідних угодах про позику чи грант. Аудит ефективності, на відміну від традиційного фінансового аудиту, оцінює три ключові виміри: економічність (чи були ресурси залучені з

мінімальними витратами), ефективність (чи досягнуто результатів при раціональному використанні ресурсів) та результативність (чи реалізовано поставлені цілі). Практичне застосування цих критеріїв до міжнародної фінансової допомоги ускладнюється специфікою воєнного стану: обмеженим доступом до окремих регіонів, форс-мажорними закупівлями та прискореними процедурами витрачання коштів [1].

Провідну роль у здійсненні аудиторського контролю за міжнародною допомогою в Україні відіграє Рахункова палата України як вищий орган фінансово-бюджетного контролю. У березні 2025 року Рахункова палата оприлюднила результати чотирьох аудитів прямої бюджетної підтримки США, проведених за сприяння Центру досконалості аудиту Офісу урядової підзвітності США (GAO). За підсумками перевірки встановлено, що фінансова підтримка у розмірі понад 30 млрд. дол. США, надана Сполученими Штатами протягом 2022–2024 рр., була використана ефективно та відповідно до визначених цілей - забезпечення соціальних виплат, медичного обслуговування та підтримки ключових бюджетних функцій. Водночас Рахункова палата надала ряд рекомендацій, спрямованих на посилення внутрішнього контролю та вдосконалення бюджетного управління, виконання яких є важливою умовою для збереження партнерських відносин із донорами [2; 3].

Паралельно з двостороннім аудитом активно розвивається інституційний механізм аудиту в рамках взаємодії України з Міжнародним валютним фондом. Програма розширеного кредитування (EFF), затверджена у 2023 р. на суму близько 15,6 млрд. дол. США, передбачає систематичний моніторинг виконання кількісних критеріїв ефективності та структурних орієнтирів. За результатами восьмого перегляду програми, завершеного у червні 2025 р., всі кількісні критерії та індикативні показники за підсумками березня 2025 р. були виконані, і Україна отримала право на черговий транш у розмірі 0,5 млрд. дол. США, доводячи загальну суму виплат за програмою до 10,6 млрд. дол. Серед виконаних структурних орієнтирів - подання до Верховної Ради законодавчих змін щодо звітності операторів цифрових платформ та публікація зовнішнього аудиту ефективності Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) [2; 3].

Окремим актуальним блоком є аудит використання коштів у рамках Ukraine Facility - механізму ЄС з підтримки України на суму 50 млрд. євро на 2024–2027 рр. Звіт Єврокомісії 2025 року про прогрес України на шляху до вступу в ЄС зазначає, що управління фінансами відновлення, аудиторський контроль та прозорість закупівель потребують подальшого посилення. Зокрема, Єврокомісія рекомендує розробити комплексний підхід до звітності про використання коштів Ukraine Facility на основі принципів субсидіарності, ефективності, підзвітності та участі субнаціональних органів влади у прийнятті рішень. Державну аудиторську службу України наділено функціями Служби координації боротьби з шахрайством (AFCOS), що відповідає стандартам захисту фінансових інтересів ЄС [2; 4].

Таким чином, аудит ефективності використання міжнародної фінансової допомоги в Україні функціонує як багаторівнева система, що охоплює внутрішній контроль вищого органу аудиту, моніторингові механізми міжнародних фінансових організацій та наднаціональні аудиторські структури ЄС. Ключовими викликами для підвищення якості аудиту залишаються: інституційна спроможність контрольних органів в умовах воєнного стану, гармонізація національних аудиторських стандартів з міжнародними вимогами INTOSAI та ISSAI, забезпечення прозорості звітності, що є неодмінною умовою для збереження репутації надійного реципієнта міжнародної допомоги та успішної реалізації євроінтеграційного курсу.

Список використаних джерел:

1. Multilateral financial assistance to Ukraine. European Parliament : веб-сайт. 2024. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2023/733763/IPOL_IDA(2023)733763_EN.pdf (дата звернення: 29.03.2026).
2. Рахункова палата України. Аудит Рахункової палати України підтвердив ефективність допомоги від США. Resonance : веб-сайт. 2025. URL: https://resonance.ua/audit-rakhunkovoi-palati-ukraini-pidt/ (дата звернення: 28.03.2026).
3. IMF Executive Board Completes the Eighth Review of the Extended Arrangement under the EFF for Ukraine. International Monetary Fund : веб-сайт. 2025. URL: https://www.imf.org/en/news/articles/2025/06/30/pr-25227-ukraine-imf-completes-8th-rev-of-ext-arrang-under-eff (дата звернення: 28.03.2026).
4. European Commission. Ukraine Report 2025. European Commission Enlargement and Eastern Neighbourhood : веб-сайт. 2025. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/17115494-8122-4d10-8a06-2cf275eecde7_en?filename=ukraine-report-2025.pdf (дата звернення: 27.03.2026).

УДК 336

Собкова Н.Д.
к.е.н, асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА СПРОМОЖНІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ: МІЖ ІЛЮЗІЄЮ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ТА РЕАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У тезах здійснено оцінку фінансової спроможності територіальних громад України в умовах воєнного стану та трансформації бюджетної політики. На основі офіційних статистичних даних 2024-2025 рр. доведено, що формальне зростання доходів місцевих бюджетів не супроводжується підвищенням їх реальної фінансової автономії. Виявлено структурні дисбаланси у формуванні доходів, зростання трансфертної залежності та обмеженість інвестиційної функції місцевих фінансів. Обґрунтовано необхідність переосмислення фінансової спроможності як інтегрального показника сталого розвитку.

Фінансова спроможність територіальних громад є важливою передумовою реалізації концепції сталого розвитку, оскільки саме на

місцевому рівні забезпечується надання публічних послуг та розвиток територій. Водночас сучасна практика функціонування місцевих фінансів в Україні свідчить про наявність суттєвих дисбалансів між задекларованими цілями децентралізації та реальним станом фінансової автономії громад. В умовах воєнного стану та змін у міжбюджетних відносинах проблема фінансової спроможності набуває системного характеру та потребує переосмислення.

Відповідно до актуальності, метою дослідження є критична оцінка фінансової спроможності територіальних громад України та обґрунтування напрямів її зміцнення в контексті сталого розвитку.

Аналіз динаміки та структури доходів місцевих бюджетів демонструє нам «ілюзію зростання». Так, за даними Міністерства фінансів України, у 2024 році доходи місцевих бюджетів перевищили 700 млрд. грн. [1]. Водночас темпи зростання становили лише близько 4-5%, що не компенсує інфляційні процеси. Доходи загального фонду зросли приблизно на 2%, що фактично свідчить про стагнацію фінансової бази громад [2]. Водночас суттєвим негативним фактором стало перерозподілення ПДФО (зокрема військового) на користь державного бюджету, що призвело до зменшення фінансових можливостей громад.

Згідно з даними Рахункової палати України, у 2024 році обсяг міжбюджетних трансфертів становив близько 180-190 млрд. грн., або майже 30% доходів місцевих бюджетів [3]. Це засвідчує нам про збереження високого рівня централізації фінансових ресурсів; обмежену фінансову автономію громад; залежність від державної бюджетної політики.

Таким чином, децентралізація в частині фінансів має обмежений характер. Фактично, значна частина громад функціонує в умовах “квазідецентралізації”, коли формальна фінансова самостійність не підкріплена реальними ресурсами.

За оцінками останніх років в Україні спостерігається диференціація фінансової спроможності громад, так, за аналітичними даними, лише близько 30-35% територіальних громад демонструють достатній рівень фінансової спроможності, тоді як значна частина залишається дотаційною [2]. Це обумовлено: нерівномірністю економічного розвитку територій; обмеженою податковою базою; низьким рівнем інвестиційної активності. Відповідно, це означає, що система місцевих фінансів характеризується структурною нерівністю, яка не компенсується існуючими механізмами вирівнювання.

Аналіз видатків місцевих бюджетів свідчить про домінування поточних витрат, а саме: значна частка ресурсів спрямовується на оплату праці, соціальні видатки та утримання інфраструктури; частка видатків розвитку залишається обмеженою; інвестиційна складова бюджетів громад є недостатньою для забезпечення сталого розвитку. Візповідно до цього, місцеві бюджети виконують переважно функцію виживання, а не розвитку.

Традиційні показники (доходи на душу населення, рівень дотаційності) не відображають реальної фінансової спроможності, оскільки не враховують

ефективність використання ресурсів, ігнорують інвестиційну складову та не відображають здатність до довгострокового розвитку. У результаті формується «ілюзія фінансової спроможності», яка не відповідає реальним економічним можливостям громад.

Виходячи з цього, на нашу думку, сучасна модель фінансової спроможності територіальних громад України є суперечливою, оскільки поєднує елементи децентралізації з високим рівнем фінансової залежності. Це обмежує здатність громад забезпечувати сталий розвиток та потребує системного реформування. Ми пропонуємо розглядати фінансову спроможність як інтегральний показник, що включає не лише бюджетну забезпеченість, але й ефективність використання ресурсів та здатність до довгострокового розвитку. Це дозволить зміцнити фінансову спроможність територіальних громад у наступних напрямах:

- розширення дохідної бази місцевих бюджетів;
- зменшення залежності від трансфертів;
- підвищення ефективності бюджетних витрат;
- розвиток місцевої економіки;
- цифровізація фінансового управління;
- впровадження нових критеріїв оцінки ефективності.

Таким чином, фінансова спроможність територіальних громад України залишається обмеженою, попри формальне зростання доходів. Основними проблемами є залежність від трансфертів, нерівномірність розвитку та низька інвестиційна активність. Підвищення фінансової спроможності потребує переходу від формального підходу до комплексної моделі, орієнтованої на сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. Виконання місцевих бюджетів у 2024 році. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2024
2. Портал «Децентралізація». Фінансові показники громад та аналітика. URL: https://decentralization.ua/finance
3. Рахункова палата України. Звіти про результати аудиту (2024). URL: https://rp.gov.ua/Activity/Reports/
4. Державна служба статистики України. Офіційні статистичні дані. URL: https://ukrstat.gov.ua
5. Асоціація міст України. Аналітичні матеріали щодо місцевих фінансів. URL: https://auc.org.ua

УДК 336.1

Стахова С.Ю.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник –***Абрамова А.С.***
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ СТИМУЛЮВАННЯ

ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку економіки України, особливо в період воєнного стану та необхідності післявоєнного відновлення, питання стимулювання інвестиційної діяльності набуває особливого значення. Інвестиції безпосередньо впливають на економічне зростання країни, модернізацію виробництва та підвищення конкурентоспроможності держави, а тому податкова політика є одним із найважливіших інструментів державного впливу на інвестиційні процеси [1].

Податкова політика визначає умови функціонування бізнесу, рівень податкового навантаження та перспективу вкладення інвестицій в економіку країни. У свою чергу, політика повинна поєднувати фіскальну та стимулюючу функції, аби забезпечувати баланс між інтересами держави та бізнесу. Через створену податкову систему уряд держави може впливати на обсяги інвестицій, їх структуру та спрямованість у важливі галузі економіки [2].

Одним із ключових інструментів податкової політики є податкові стимули, які виступають важелем впливу держави на інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання та представлені системою пільг та привілеїв, що передбачають зниження податкового навантаження з метою заохочення інвестування у необхідні галузі економіки. До основних форм податкового стимулювання належать податкові пільги, інвестиційні податкові кредити, прискорена амортизація основних засобів, знижені ставки оподаткування, а також спеціальні податкові режими для окремих видів діяльності. Їх застосування дозволяє підприємствам акумулювати додаткові фінансові ресурси та спрямовувати їх на розвиток виробництва, впровадження інновацій та підвищення конкурентоспроможності [3].

Особливого значення також набуває інвестиційна податкова знижка, яка стимулює оновлення основних засобів підприємств. Дослідження показують, що низький рівень інвестицій в Україні (близько 10% ВВП) свідчить про необхідність активізації державної політики у цьому напрямку. Запровадження таких інструментів дозволяє підприємствам зменшувати податкові зобов'язання залежно від обсягів інвестування, що сприяє модернізації виробництва [4].

Важливим напрямком податкової політики є стимулювання структурних трансформацій економіки. Податкові інструменти можуть застосовуватись для підтримки окремих галузей, розвитку експорту, підвищення рівня зайнятості та інноваційної активності. Зокрема, ефективними залишаються податкові пільги для науково-дослідних робіт, регіональні податкові режими та стимули для розвитку людського капіталу [1].

Водночас сучасна податкова система України має низку проблем, які стримують інвестиційну активність і потребують ефективного вирішення. Серед них – нестабільність податкового законодавства, складність адміністрування податків, високий рівень податкового навантаження та недостатня прозорість механізмів надання пільг, що значно впливає на

ефективне інвестування коштів в економіку країни [4].

Особливу роль податкова політика відіграє в умовах воєнного стану, коли економіка зазнає значних втрат, а бізнес функціонує в умовах підвищених ризиків. У цей період держава змушена адаптувати податкову систему до нових викликів, зокрема шляхом запровадження податкових пільг, відстрочок платежів та спрощення адміністрування. Це дозволяє підтримати підприємницьку діяльність, зберегти робочі місця та забезпечити мінімальний рівень економічної активності. Водночас у післявоєнний період податкова політика повинна бути спрямована на відновлення економіки, модернізацію інфраструктури та активне залучення інвестицій [2].

У такому випадку важливим є поєднання податкових і бюджетних інструментів, що дозволяє забезпечити ефективне використання фінансових ресурсів та досягнення стратегічних цілей розвитку. Держава повинна створити сприятливі умови для інвесторів шляхом забезпечення стабільності податкової системи, прозорості законодавства та мінімізації адміністративних бар'єрів. Крім того, важливо, щоб податкова політика була спрямована на модернізацію її до європейських стандартів, що сприятиме інтеграції у міжнародний економічний простір та підвищенню інвестиційної привабливості країни [3].

Податкова політика є важливим інструментом впливу на діяльність бізнесу та розвиток економіки, що потребує постійного розвитку та вдосконалення для кращого та ефективного інвестування в економіку України.

Список використаних джерел:

1. Іванченков В.С. Податкові інструменти в забезпеченні структурних трансформацій економіки. *Економічний простір.* 2025. № 200. С. 174-178. URL: https://economic-prostir.com.ua/wp-content/uploads/2025/05/200-174-178-ivanchenkov.pdf (дата звернення: 02.04.2026).
2. Котвицька Н.М., Стародубов І.В., Буряк В.В. Управління інструментами бюджетно-податкової політики у боротьбі з тіньовою діяльністю в період економічної трансформації. *Економіка і управління*. 2024. Вип. 4. С. 29-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econupr_2024_4_6. (дата звернення: 02.04.2026).
3. Нестеренко С., Федьків М. Податкові стимули як інструмент інвестиційної політики. Вісник Університету «Україна». 2025. Вісник №15 (42). С. 70-79. URL: https://doi.org/10.36994/2707-4110-2025-15-42-07 (дата звернення: 02.04.2026).
4. Соколовська А.М., Райнова Л.Б. Податкові інструменти стимулювання інвестицій в Україні та світі. *Фінанси України*. 2023. № 10. С. 24-50. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_23_10_024_uk.pdf (дата звернення: 02.04.2026).

УДК 336

Ткаченко О.В.
здобувач третього освітнього рівня
НУ «Чернігівська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ ТА ЇЇ ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Сучасні трансформаційні процеси у сфері публічного управління зумовлюють необхідність поглибленого наукового осмислення теоретичних засад публічної служби та її фінансового забезпечення як ключових складових ефективного функціонування держави. Публічна служба виступає центральним інституційним елементом системи публічного управління, забезпечуючи реалізацію державної політики, виконання управлінських функцій та задоволення суспільних потреб. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження її теоретичних основ, що дозволяє визначити закономірності розвитку, принципи організації та механізми функціонування.

Теоретичні засади публічної служби формуються на перетині адміністративного права, теорії державного управління, економіки та соціології, що зумовлює її міждисциплінарний характер. У науковій літературі публічна служба розглядається як професійна діяльність осіб, які реалізують повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування, діючи в межах правового поля та в інтересах суспільства. Водночас вона виступає як соціальний інститут, що забезпечує стабільність державного управління, формує управлінську культуру та сприяє розвитку демократичних процесів.

Сутність публічної служби полягає у її спрямованості на реалізацію публічного інтересу, що передбачає забезпечення прав і свобод людини, підтримання правопорядку та створення умов для сталого розвитку суспільства. Вона виконує низку взаємопов’язаних функцій, серед яких ключовими є управлінська, регулятивна, сервісна, контрольна та комунікативна. Сукупність цих функцій визначає її роль як інструменту реалізації державної політики та забезпечення ефективності публічного управління.

Невід’ємною складовою функціонування публічної служби є її фінансове забезпечення, яке виступає матеріальною основою реалізації управлінських функцій. Фінансове забезпечення публічної служби охоплює систему формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, необхідних для утримання органів влади, оплати праці службовців, фінансування публічних послуг і реалізації державних програм. Воно здійснюється переважно за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, що підкреслює його публічно-правовий характер [1].

У сучасних умовах фінансове забезпечення публічної служби набуває особливого значення у зв’язку з необхідністю підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів. Запровадження програмно-цільового методу бюджетування, розвиток систем внутрішнього контролю та фінансового аудиту, а також впровадження механізмів управління ризиками сприяють підвищенню результативності публічного управління. Водночас це вимагає формування нових підходів до управління фінансами та підвищення рівня фінансової компетентності публічних службовців.

Суттєвий вплив на фінансове забезпечення публічної служби має процес цифровізації публічного управління. Використання сучасних інформаційно-

комунікаційних технологій дозволяє автоматизувати бюджетні процеси, підвищити прозорість фінансових потоків та зменшити ризики неефективного використання ресурсів. Цифрові інструменти сприяють формуванню нової моделі управління публічними фінансами, що базується на відкритості, підзвітності та аналітичному підході до прийняття рішень.

Важливим аспектом є взаємозв'язок публічної служби з фінансовою стабільністю держави. Ефективне управління фінансовими ресурсами через інститути публічної служби сприяє забезпеченню макроекономічної рівноваги, виконанню соціальних зобов'язань держави та підвищенню рівня добробуту населення. У цьому контексті публічна служба виступає як інструмент реалізації фінансової політики та забезпечення економічної безпеки держави [2].

Разом із тим, сучасна система фінансового забезпечення публічної служби стикається з низкою викликів, серед яких обмеженість бюджетних ресурсів, необхідність підвищення ефективності витрат, боротьба з корупцією та забезпечення прозорості фінансових процесів. Вирішення цих проблем потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення нормативно-правового регулювання, розвиток інституційних механізмів управління фінансами та впровадження інноваційних технологій.

Узагальнюючи, слід зазначити, що теоретичні засади публічної служби та її фінансове забезпечення є взаємопов'язаними елементами системи публічного управління. Публічна служба виступає як інституційна основа реалізації державної політики, тоді як фінансове забезпечення створює матеріальні передумови її функціонування. Їх взаємодія визначає ефективність публічного управління, рівень довіри громадян до держави та здатність держави забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток. Подальші дослідження у цьому напрямі мають бути спрямовані на вдосконалення механізмів фінансового управління, підвищення професійного рівня публічних службовців та адаптацію системи публічної служби до сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. OECD, SIGMA: Моніторингові звіти. Програми SIGMA. Державне управління в Україні: 2024. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/governance/b0dd70ef-uk https://doi.org/10.1787/b0dd70ef-uk
2. Попов І. В. Принцип відкритості у діяльності суб'єктів публічної служби: складові елементи та реалізація. Держава та регіони. Серія Право. 2024. № 1. Т. 2. С. 4–8.

УДК 336

Ткачик Л.П.
к.е.н, доцент кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту
Львівський національнийуніверситет імені Івана Франка
Кріль Т.М.
здобувач другого рівня вищої освіти
Львівський національнийуніверситет імені Івана Франка

РОЛЬ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МАКРОФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах повномасштабної війни фінансування оборони спирається переважно на внутрішні податкові надходження. Вирішальну роль тут відіграє податок на прибуток підприємств (ППП). Його фіскальна функція еволюціонувала від різкого звуження бази через руйнування реального сектору до ключового механізму акумуляції ресурсів завдяки оподаткуванню надприбутків фінансових установ.

Повномасштабне вторгнення спровокувало падіння – через фізичне руйнуванн підприємств та зупинку експорту податкова база різко скоротилася. У 2022 році надходження ППП впали до 130,56 млрд грн (2,52% ВВП) порівняно з довоєнними 163, 84 млрд (3,00% ВВП) (табл. 1).

Процес відновлення у 2023–2025 роках мав нелінійний характер. У 2023 році надходження номінально відновилися до 159,29 млрд грн, проте частка податку у ВВП продовжувала знижуватись, і впала до 2,44%. Це свідчить про те, що економічне зростання відбувалося переважно за рахунок інфляційної складової та державних вливань, а не завдяки відновленню реальної рентабельності корпоративного сектору. Справжній фіскальний злам відбувся у 2024 році, коли надходження сягнули рекордних 299,05 млрд грн, що становить 3,90% до ВВП та 14,32% усіх податкових надходжень (табл. 1). Цей стрибок став наслідком не стільки відновлення традиційної економіки, скільки змін у податковій політиці.

Таблиця 1

Динаміка макроекономічних показників та надходжень податку на прибуток підприємств у 2021–2025 роках

Показники	Роки				
	2021	2022	2023	2024	2025
ВВП, млрд грн	5459,57	5191,02	6537,82	7658,65	8931,19
Податкові надходження, млрд грн	1453,8	1343,23	1638,08	2088,28	2520,34
Податок на прибуток, млрд грн	163,84	130,56	159,29	299,05	308,35
Частка ППП в податкових надходженнях, %	*11,27%*	*9,72%*	*9,72%*	*14,32%*	*12,23%*
Частка ППП у ВВП, %	*3,00%*	*2,52%*	*2,44%*	*3,90%*	*3,45%*

Джерело: складено автором на основі [1; 2]

Управління макрофінансовою стабільністю вимагало від держави швидких рішень, які пройшли шлях від радикальної лібералізації до жорсткої фіскальної консолідації. У перші тижні повномасштабної війни з метою порятунку бізнесу Верховна Рада України ухвалила Закон № 2120-IX, яким було запроваджено безпрецедентний інструмент – право підприємств перейти на сплату 2% єдиного податку з обороту замість класичного 18% податку на прибуток [3].

Цей крок відіграв роль потужного амортизатора, дозволивши бізнесу

зберегти обігові кошти та спростити адміністрування в умовах організаційного хаосу. Проте з макроекономічної точки зору це призвело до значного розмивання бази оподаткування, ставши додатковим чинником шокового падіння надходжень ППП у 2022 році.

Через потребу у фінансуванні ЗСУ та загрозу стабільності Законом № 3219-IX від 1 серпня 2023 року було скасовано 2% ставку податоку. Повернення бізнесу до загальної системи оподаткування дозволило стабілізувати та розширити фіскальну базу в другій половині 2023 року.

Найбільш вагомим і результативним інструментом забезпечення макрофінансової стабільності у 2024–2025 роках стало залучення ресурсу банківського сектору через механізми так званого асиметричного оподаткування.

Специфіка монетарної політики НБУ, спрямована на стримування інфляції призвела до утворення надлишкової ліквідності у банківській системі [6]. В умовах високих ризиків кредитування реального сектору, банки акумулювали прибутки завдяки безризиковим операціям із державними цінними паперами та депозитними сертифікатами НБУ. Як наслідок, держава де-факто субсидувала надприбутки фінансових установ під час війни.

Для перерозподілу цих коштів на користь оборонного бюджету парламент ухвалив Закон України № 3474-IX від 21.11.2023р. "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків" [7]. Було застосовано ретроспективне підвищення ставки податку на прибуток для банків до безпрецедентних 50% за результатами 2023 року, а починаючи з 2025 року встановлено базову ставку на рівні 25%, проте вже у 2026 році ставка вернулася до попередніх 50% [8].

Цей захід мав колосальний фіскальний ефект. У 2024 році надходження податку на прибуток від банків зросли до 102,15 млрд грн – питома вага банків у загальних надходженнях з ППП злетіла до рекордних 34,16%, порівняно з 5,07% у довоєнному 2021 році. У 2025 році ця частка залишається стабільно високою – на рівні 27,00% (83,25 млрд грн) (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка надходжень податку на прибуток від банківського сектору у 2021–2025 роках

Показники	Роки				
	2021	2022	2023	2024	2025
Податок на прибуток, млрд грн	163,84	130,56	159,29	299,05	308,35
Податок на прибуток сплачений банками, млрд грн	8,31	12,39	14,21	102,15	83,25
Частка податку на прибуток банків у загальних надходженнях з ППП, %	*5,07%*	*9,49%*	*8,92%*	*34,16%*	*27,00%*

Джерело: складено автором на основі [2]

Отже, аналіз надходжень податку на прибуток за 2021–2025 роки показує балансування держави між порятунком економіки та наповненням бюджету –

від свідомого зменшення податків (2% пільга) у 2022 році до оподаткування надприбутків банків у 2024–2025 роках. Ці критично необхідні для оборони маневри є тимчасовими – довгострокове відновлення вимагатиме повернення до нейтральних принципів оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Валовий внутрішній продукт (ВВП) в Україні. *Мінфін : фінансово-інформаційний портал.* URL: https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/ (дата звернення: 30.03.2026)
2. Державний веб-портал бюджету для громадян. *Міністерство фінансів України : офіц. вебпортал.* URL: https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2025&budgetType=CONSOLIDATED (дата звернення: 30.03.2026)
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text (дата звернення: 30.03.2026).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану : Закон України від 30.06.2023 р. № 3219-IX. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3219-20#Text (дата звернення: 30.03.2026).
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n8221 (дата звернення: 30.03.2026).
6. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2023 року. *Національний банк України*. 22 грудня 2023 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2023-roku (дата звернення: 30.03.2026).
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків : Закон України від 21.11.2023 р. № 3474-IX. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text (дата звернення: 30.03.2026).
8. Особливості оподаткування банків податком на прибуток у 2026 році: найпоширеніші питання. *Державна податкова служба України : офіц. вебпортал.* URL: https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/973943.html (дата звернення: 30.03.2026). – Дата публікації: 20.01.2026.

УДК 336.77

Шелудько С.А.
к.е.н., доцент, докторант кафедри публічних фінансів,
Державний податковий університет

РЕСУРСНА ДОСТАТНІСТЬ КЛЮЧОВИХ ГАЛУЗЕЙ ЕКОНОМІКИ ЯК ОРІЄНТИР УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ УКРАЇНИ

Ядро економічної стійкості України формують такі галузі, як переробна промисловість, торгівля, аграрний сектор і логістика. Саме вони повинні бути головними орієнтирами у формуванні стратегії національного кредитування, розробка якої має включати об’єктивну оцінку реальних галузевих потреб у фінансових ресурсах, визначення обсягів і співвідношення кредитування оборотних та інвестиційних потреб, створення системи пріоритетів із урахуванням воєнних і післявоєнних завдань відновлення. Дослідження кредитно-інвестиційного забезпечення ключових галузей економіки України

доцільно ґрунтувати на критико-реалістичному підході до визначення сутності ресурсної достатності як цінності фінансової безпеки держави, рівень якої безпосередньо залежить від наявності, доступності та ефективності залучення фінансування суб'єктами господарювання, зокрема такими, що належать до зазначених галузей. Цей термін найбільш активно використовується в студіях з енергетичної безпеки, де під ним розуміють ступінь задоволення енергетичних потреб країни, регіону або місцевості за рахунок власних джерел енергетичних ресурсів [2, с. 171]. З цієї сфери поняття протягом останніх років поширилося на інші напрями досліджень, зокрема щодо соціально-трудових відносин (де ресурсною достатністю називають оптимальне співвідношення задіяних для досягнення певної цілі ресурсів, у тому числі шляхом врахування наявних і потенційних можливостей) [5, с. 16], а також щодо ресурсного потенціалу підприємства (де цей термін позначає умову управління змінами) [3, с. 95].

У контексті фінансової безпеки держави ресурсну достатність доцільно визначити як рівень забезпечення необхідним обсягом фінансових ресурсів підприємств ключових та/або стратегічно важливих галузей національної економіки. З цієї точки зору достатність може бути представлена як такий рівень чинних або потенційних вимог, пільг і обмежень для реципієнтів фінансування, який не стає на заваді доступу переважної більшості підприємств вибраних галузей до такого обсягу ресурсів, що задовольнив би їхні потреби.

Оцінювання ресурсної достатності визначених галузей доцільно ґрунтувати на виявленні розриву між фактичним і потенційним кредитно-інвестиційним забезпеченням шляхом побудови групи моделей, параметри яких визначать ступінь впливу банківського кредитування на результати функціонування ключових галузей у період екзистенційних потрясінь, зокрема під час повномасштабного вторгнення. Такий підхід дозволяє оцінити, чи компенсує фінансова система негативний вплив екзистенційних потрясінь на реальний сектор економіки. Відтак доцільно визначити дефіцит кредитування, спершу оцінивши потенційні обсяги таких ресурсів (рис. 1).

Представлена на рис. 1 динаміка кумулятивних розривів між фактичними та розрахунковими обсягами кредитування дозволяє оцінити галузеву специфіку ресурсної достатності в період триваючого повномасштабного вторгнення. Для аграрного сектору характерна виразна увігнута траєкторія: так, у перші місяці активних бойових дій спостерігався позитивний розрив, який досягав 15 %, що відображає інерційне кредитування (в тому числі, чинність попередньо укладених угод), репрезентуючи очікування щодо швидкої деескалації та відновлення експорту рекордного за обсягами врожаю 2021 р. Однак з початком нового маркетингового року, внаслідок усвідомлення логістичних обмежень та загального погіршення матеріальних умов для ведення сільського господарства, розрив у кредитно-інвестиційному забезпеченні стає від'ємним і швидко поглиблюється, досягаючи мінімуму в середині 2023 року, що свідчить про суттєве недофінансування галузі відносно

її потенційного рівня. Відновлення ресурсного забезпечення є поступовим і почалося лише в 2025 р.

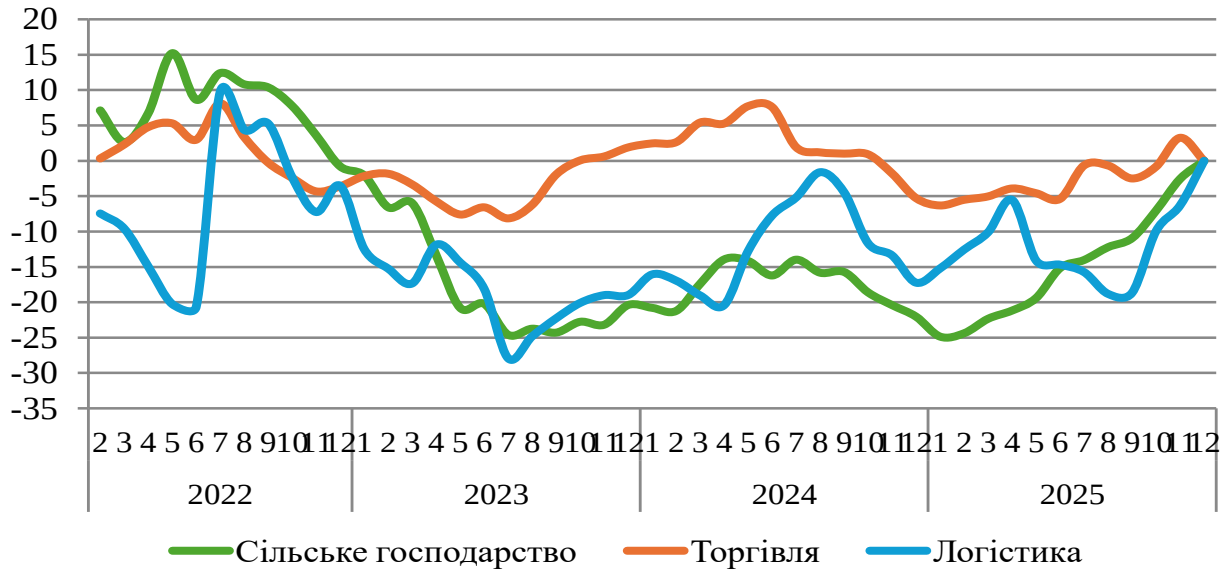

Рис. 1. Відхилення кредитно-інвестиційного забезпечення ключових галузей України від рівноважного рівня в 2022 – 2025 рр., %

Джерело: розраховано та побудовано за даними [1; 4].

Схожі тенденції спостерігалися й у галузі транспортного та складського господарства, де значне недофінансування (до –20 %) стало наслідком порушення довоєнних логістичних ланцюжків. При цьому короткочасний вихід у позитивну зону (до +10 %), що спостерігався в III кв. 2022 р., був викликаний переорієнтацією значних кредитно-інвестиційних потоків на спорудження нових об’єктів логістичної інфраструктури (замість знищених на початку вторгнення) та розвиток нових маршрутів (переважно, в західних областях). Цей ефект не був стійким, і вже у 2023 р. розрив у фінансуванні знову поглибився, досягнувши абсолютного мінімуму в липні (– 28 %). На відміну від агросектору, відновлення кредитування логістичної галузі було значно волатильнішим і супроводжувалося повторним погіршенням у III кв. 2025 р.

На цьому тлі кредитування підприємств торгівлі позначилося суттєво меншою амплітудою, що загалом є свідченням гнучкого характеру фінансування цієї галузі та вищої адаптивності відповідних суб’єктів господарювання. Найглибший від’ємний розрив спостерігався влітку 2023 р. (до –8 %), однак уже до жовтня показник перетнув нульову позначку та утримував помірний позитивний рівень (близько 3–5 %) майже рік. Нова хвиля скорочення кредитно-інвестиційного забезпечення галузі мала місце в 1 півр. 2025 р., і, хоча розрив знову є додатнім, його динаміка лишається нестійкою.

Проведений аналіз ресурсної достатності ключових галузей економіки України в умовах повномасштабного вторгнення засвідчує як галузеву специфіку формування умов залучення зовнішнього фінансування, так і

відносну швидкість адаптації як реального сектору, так і фінансової системи до нових реалій. При цьому, попри значний ресурсний дефіцит (зокрема, в 2022 – 2023 рр.), у довгостроковій перспективі відбувається поступове вирівнювання кредитно-інвестиційного забезпечення, що підтверджує спроможність банківського сектору в умовах найглибших екзистенційних потрясінь до часткової компенсації негативного впливу зовнішніх умов на ключові галузі економіки.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: https://stat.gov.ua/.
2. Лісовий А. Теоретико-методологічні підходи до визначення рівня енергетичної безпеки України. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. № 2. С. 168-172.
3. Матвєєв П. М. Методологічні підходи до відтворення ресурсного потенціалу аграрного підприємства. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*. 2019. Вип. 3 (81). С. 91-96.
4. Національний банк України: Статистика. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/
5. Рудик О. А. Взаємозв'язок функціональних процесів у механізмах регулювання соціально-трудових відносин в ОТГ у підвищенні якості життя населення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 4. Т. 2. С. 13-17.

УДК 336.14

Шеромов В.Д.
аспірант кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ ФІНАНСАМИ ТА ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВОЄННО-ПОВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Актуальність теми зумовлена кардинальними змінами у функціонуванні системи місцевих фінансів України в умовах воєнного стану та майбутнього повоєнного відновлення. Територіальні громади опинилися в ситуації одночасного зростання видаткового навантаження та посилення фіскальних ризиків, що пов'язані з нестабільністю дохідної бази, волатильністю міжбюджетних трансфертів і значною залежністю від міжнародної фінансової допомоги. Зокрема, обсяг доходів місцевих бюджетів за січень–листопад 2025 року перевищив 653 млрд грн, що свідчить про масштабність фінансових потоків і підвищену відповідальність за їх ефективне управління .

У цих умовах ефективне управління місцевими фінансами набуває ключового значення як інструмент забезпечення фінансової безпеки територіальних громад, їхньої стійкості до кризових викликів та здатності виконувати функції як у період війни, так і в процесі повоєнного відновлення. Особливої актуальності набуває трансформація підходів до бюджетного планування, управління доходами і видатками, боргової політики та фінансового контролю з урахуванням нових ризиків і невизначеності.

Попри наявність значних фінансових ресурсів, система управління

місцевими фінансами стикається з рядом системних проблем, які загострилися в умовах війни. Насамперед це звуження податкової бази внаслідок міграції населення та скорочення економічної активності, що призводить до нестабільності доходів місцевих бюджетів. Водночас суттєво зростають непередбачувані видатки, пов'язані з обороною, підтримкою внутрішньо переміщених осіб та відновленням інфраструктури .

Серед ключових проблем також варто виокремити: високий рівень залежності громад від міжбюджетних трансфертів і міжнародної допомоги; недостатню інтеграцію ризик-менеджменту у бюджетний процес; обмежену ефективність системи фінансового контролю та аудиту; відсутність комплексного підходу до управління фіскальними ризиками; необхідність адаптації інструментів фінансового менеджменту до умов невизначеності.

Крім того, актуалізується потреба у вдосконаленні інституційної архітектури фінансового контролю, зокрема в частині координації зовнішнього та внутрішнього аудиту, а також забезпечення прозорості використання коштів, включаючи міжнародну допомогу. У повоєнний період ці проблеми посилюватимуться через необхідність ефективного управління ресурсами відбудови та забезпечення довіри міжнародних партнерів.

Таким чином, наукове осмислення та розробка нових підходів до управління місцевими фінансами в умовах воєнно-повоєнної трансформації є необхідною передумовою зміцнення фінансової безпеки територіальних громад та їхньої спроможності забезпечити сталий розвиток.

В умовах воєнного стану управління місцевими фінансами в Україні набуває стратегічного значення, оскільки фінансова спроможність територіальних громад визначає їхню здатність забезпечувати безпекові, соціальні та відновлювальні потреби населення. Нормативною основою функціонування місцевих бюджетів є Бюджетний кодекс України, чинна редакція якого станом на 01.01.2026 визначає засади формування доходів, здійснення видатків і міжбюджетних відносин [1].

Воєнно-повоєнна трансформація суттєво ускладнила процес управління місцевими фінансами та посилила вплив фіскальних ризиків. У сучасних умовах управління фінансами громад має базуватися не лише на принципах збалансованості бюджету, а й на впровадженні ризик-орієнтованого підходу до бюджетного планування. Це передбачає використання сценарного прогнозування, пріоритизацію видатків відповідно до безпекових і відновлювальних потреб, а також підвищення ефективності адміністрування місцевих податків і зборів.

Фінансова безпека територіальних громад є ключовим елементом національної фінансової безпеки та характеризується здатністю місцевих бюджетів забезпечувати стабільність фінансових ресурсів, протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам та гарантувати безперервність надання публічних послуг. Водночас у період війни спостерігається зростання дисбалансу між доходами і видатками місцевих бюджетів, що зумовлено скороченням податкової бази та збільшенням потреб у фінансуванні

оборонних і соціальних заходів.

Суттєвим викликом є також висока залежність територіальних громад від міжбюджетних трансфертів та міжнародної фінансової допомоги. Це підвищує ризики фінансової нестабільності у разі змін обсягів або умов такого фінансування. У зв'язку з цим важливим напрямом є диверсифікація джерел доходів та підвищення фінансової автономії громад.

Вагомого значення набуває удосконалення системи фінансового контролю та аудиту. Прийняття Закону України № 4042-IX від 30.10.2024 розширило повноваження Рахункової палати щодо здійснення зовнішнього фінансового контролю, зокрема у сфері використання бюджетних коштів і міжнародної допомоги [2]. Це сприяє підвищенню прозорості та підзвітності у сфері управління публічними фінансами.

Водночас ефективне управління місцевими фінансами потребує розвитку внутрішнього фінансового контролю на рівні громад. Впровадження систем управління фіскальними ризиками, внутрішнього аудиту, цифрових інструментів фінансового менеджменту та моніторингу бюджетних показників дозволяє підвищити якість управлінських рішень і мінімізувати негативний вплив кризових факторів.

Таким чином, трансформація системи управління місцевими фінансами в умовах воєнно-повоєнного періоду має бути спрямована на інтеграцію бюджетного планування, контролю, аудиту та ризик-менеджменту в єдину ефективну систему. Це створює передумови для забезпечення фінансової безпеки територіальних громад і підвищення їхньої спроможності до сталого розвитку та повоєнного відновлення.

Управління місцевими фінансами в умовах воєнно-повоєнної трансформації набуває визначального значення для забезпечення фінансової безпеки територіальних громад. Зростання фіскальних ризиків, нестабільність дохідної бази та підвищене видаткове навантаження зумовлюють необхідність переходу до ризик-орієнтованої моделі фінансового менеджменту.

Обґрунтовано, що ключовими напрямами вдосконалення управління місцевими фінансами є впровадження середньострокового бюджетного планування, диверсифікація джерел доходів, підвищення ефективності видаткової політики, а також розвиток системи внутрішнього та зовнішнього фінансового контролю.

Доведено, що інтеграція бюджетного планування, аудиту, контролю та управління фіскальними ризиками в єдину систему сприятиме підвищенню фінансової стійкості територіальних громад, зміцненню їхньої інституційної спроможності та формуванню надійної фінансової основи для повоєнного відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. Документ чинний, редакція від 01.01.2026, URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2456-17 (дата звернення: 30.03.2026).
2. Про Рахункову палату : Закон України від 02.07.2015 № 576-VIII (в ред. Закону № 4042-IX від 30.10.2024). Документ чинний, редакція від 01.01.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/576-19 (дата звернення: 30.03.2026).

УДК 336.22:004(477)

Штуник Д.В.
здобувач кафедри фінансів та кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Маруськ Н. Л.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ІТ-СЕКТОРУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах цифровізації та економічної нестабільності ІТ-сектор став одним із ключових драйверів економіки України, демонструючи стійкість навіть у кризові періоди. Це одна з небагатьох галузей, яка стабільно забезпечує значні валютні надходження та створює робочі місця для висококваліфікованих фахівців. У 2025–2026 роках подальший розвиток ІТ-сфери значною мірою залежить від державної політики, зокрема податкового регулювання, яке виступає не лише джерелом наповнення бюджету, а й важливим інструментом підтримки інвестицій і збереження людського капіталу.

Ефективна податкова система є важливим чинником інвестиційної привабливості України, адже саме рівень податкового навантаження та стабільність законодавства впливають на рішення міжнародних компаній щодо відкриття офісів і розвитку бізнесу. Запровадження спеціальних режимів, таких як «Дія.City», разом із традиційними формами оподаткування, формує особливу модель функціонування ІТ-сектору. Її аналіз дає змогу визначити перспективи розвитку галузі та забезпечити баланс між інтересами держави і бізнесу, сприяючи переходу до створення продуктів із високою доданою вартістю.

У сучасних умовах розвитку ІТ-сектору в Україні сформувалося дві основні моделі оподаткування - через фізичних осіб-підприємців (ФОП, а саме 3 група) та спеціальний правовий режим «Дія.City». Кожна з них має свої особливості, переваги та обмеження, що впливають на вибір бізнесу. Порівняння цих моделей дозволяє оцінити їх ефективність і доцільність застосування.

Порівняння показує, що модель ФОП(3 група) є більш простою та гнучкою у застосуванні, що робить її привабливою для індивідуальних спеціалістів та малого бізнесу. Водночас режим «Дія.City» пропонує більш структуроване середовище з ширшими можливостями для розвитку компаній і залучення інвестицій. Таким чином, вибір моделі оподаткування залежить від масштабу діяльності, стратегічних цілей бізнесу та готовності працювати в умовах підвищених регуляторних вимог. Аналіз податкових надходжень ІТ-сектору за 2025 рік засвідчує його високу адаптивність до змін у податковому середовищі та підтверджує вагому роль галузі у формуванні доходів

державного бюджету.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз моделі ФОП(3 група) та «Дія.City»

Критерій	ФОП (спрощена система, 3 група)	«Дія.City»
Податок на доходи	5% єдиного податку	5% ПДФО
Військовий збір	1% від доходу	5%
ЄСВ	22% від мінімальної зарплати	22% від мінімальної зарплати
Податок на прибуток	Відсутній	9% (на виведений капітал) або 18%
Ризики	можливі зміни законодавства	складність входу та контролю
Призначення	фриланс, аутсорс	компанії, стартапи

Джерело: складено автором на основі [1]

Загальний обсяг сплачених податків і зборів досяг близько 38,5 млрд грн, що на 12% перевищує показники попереднього періоду. При цьому домінуючу частку надходжень (приблизно 45%) продовжують формувати фізичні особи-підприємці ІТ-сфери, які перебувають на спрощеній системі оподаткування. Водночас спостерігається тенденція до поступової трансформації структури галузі через зростання ролі спеціального правового режиму «Дія.City», який уже забезпечує близько 40% податкових надходжень за рахунок сплати ПДФО та військового збору, що свідчить про підвищення рівня прозорості функціонування сектору та відхід від моделі переважного використання ФОП-аутсорсингу [2].

Суттєвим чинником зміни структури податкових надходжень стало коригування параметрів військового збору у 2025 році, зокрема підвищення його ставки до 5% для гіг-спеціалістів та найманих працівників. Це призвело до зростання фіскального навантаження на фонд оплати праці, однак не спричинило критичного відтоку трудових ресурсів, що пояснюється збереженням пільгового механізму нарахування єдиного соціального внеску (22% від мінімальної заробітної плати). Додаткове впровадження 1% збору для ФОПів 3-ї групи частково вирівняло податкове навантаження між різними організаційними моделями. У результаті корпоративні стратегії підприємств зазнали змін у напрямі підвищення рівня капіталізації та переходу до прозорих форм ведення бізнесу, зокрема через використання режиму «Дія.City» та механізму оподаткування на виведений капітал (9%), що створює передумови для активізації інвестицій у розробку продуктів і розвиток R&D-сегменту [2].

Незважаючи на наявність пільгових режимів, система оподаткування ІТ-сектору в Україні характеризується низкою проблем, що стримують її ефективний розвиток. Передусім це нестабільність податкового законодавства та часті зміни фіскальних умов, які підвищують ризики для бізнесу й ускладнюють довгострокове планування. Вагомою залишається і проблема залежності галузі від моделі ФОП, що фактично використовується як альтернатива трудовим відносинам і створює потенційні загрози для її

реформування. Додатковими викликами є складність адміністрування режиму «Дія.City», зростання податкового навантаження в умовах воєнного стану, а також відтік кваліфікованих кадрів за кордон, що звужує податкову базу та послаблює конкурентоспроможність галузі. У сукупності ці фактори вказують на необхідність удосконалення податкової політики з метою забезпечення балансу між фіскальними інтересами держави та стимулюванням розвитку IT-індустрії [3].

IT-сфера є одним із найбільш впливових і динамічних секторів сучасної економіки України, що відіграє ключову роль у формуванні експортного потенціалу та забезпеченні фінансової стабільності держави. Подальший розвиток галузі значною мірою залежить від удосконалення податкової політики, зокрема забезпечення стабільності законодавства та прогнозованості фіскальних умов. Важливою перспективою є розширення та спрощення режиму «Дія.City», що сприятиме залученню нових компаній, іноземних інвестицій та підвищенню рівня легалізації бізнесу. Крім того, актуальним напрямом є гармонізація податкової системи України з європейськими стандартами, що відкриє додаткові можливості для інтеграції у міжнародні ринки.

Не менш важливим є вирішення існуючих проблем галузі, зокрема поступовий перехід від моделі масового використання ФОП до більш прозорих форм зайнятості, що забезпечить зростання бюджетних надходжень і соціальних гарантій. Перспективним напрямом також є цифровізація податкового адміністрування, що дозволить знизити рівень бюрократії та підвищити ефективність контролю. Додатково слід стимулювати розвиток інноваційних напрямів, таких як штучний інтелект, фінтех та кібербезпека, шляхом запровадження податкових пільг і підтримки R&D. У комплексі ці заходи сприятимуть зміцненню позицій IT-сектору як стратегічного драйвера економічного зростання України.

Список використаних джерел:

1. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. № 1667-IX. Відомості Верховної Ради України. 2021. № 41. Ст. 343. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20 (дата звернення: 25.03.2026).
2. Звіт про стан IT-індустрії України за 2025 рік : Do IT Like Ukraine / IT Ukraine Association. 2026. URL: https://itukraine.org.ua/reports/it-report-2025 (дата звернення: 25.03.2026).
3. Фецяк С. Оподаткування IT-галузі в Україні: проблеми та перспективи вдосконалення. Львівський національний університет імені Івана Франка. 2024. URL: https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/11/Fetsiak-S.pdf (дата звернення: 25.03.2026).

УДК 336. 13

Юрій Е.О.

к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ УКРАЇНИ НА

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ: НЕЦІНОВІ КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах трансформації системи публічних фінансів України особливого значення набуває питання оцінки ефективності публічних закупівель не лише через економію бюджетних коштів, але й через досягнення якісних, соціальних та стратегічних результатів. Традиційна модель оцінювання закупівель, що базується переважно на цінових показниках, виявляється недостатньою в умовах воєнного стану, коли пріоритетами стають швидкість, надійність постачання та відповідність потребам сектору безпеки і оборони.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переходу до комплексної моделі оцінки результативності закупівель, яка враховує нецінові критерії та відповідає європейським підходам до управління публічними фінансами [3]. Такий підхід є важливим елементом євроінтеграційної стратегії України та передумовою підвищення ефективності бюджетних видатків.

В умовах воєнного стану система публічних закупівель України зазнала суттєвої функціональної трансформації, що проявилася у зміщенні акцентів із забезпечення конкуренції на забезпечення безперебійності постачання критично важливих товарів і послуг. Це об’єктивно зумовило зниження ролі класичних цінових критеріїв та актуалізувало необхідність використання альтернативних підходів до оцінки ефективності закупівель [1].

У сучасній практиці публічних закупівель країн Європейського Союзу дедалі більшого поширення набуває концепція «value for money», яка передбачає оцінювання закупівель за сукупністю критеріїв, включаючи якість, інноваційність, життєвий цикл продукції, екологічні характеристики та соціальний ефект. Для України імплементація такого підходу є особливо актуальною в контексті гармонізації законодавства та адаптації до європейських стандартів [2].

Аналіз функціонування системи публічних закупівель свідчить, що навіть за умов домінування спрощених процедур зберігається потенціал для впровадження нецінових критеріїв оцінки. Зокрема, це стосується закупівель у сферах енергетики, будівництва, медичного забезпечення та оборонного сектору, де якість і надійність постачання мають критичне значення.

Водночас відсутність чітко структурованої системи нецінових показників ефективності створює низку проблем. По-перше, це ускладнює об’єктивне оцінювання результатів закупівель та прийняття управлінських рішень. По-друге, знижує рівень стратегічного планування у сфері публічних фінансів. По-третє, обмежує можливості інтеграції української системи закупівель до єдиного європейського ринку.

Особливої уваги потребує питання оцінки ефективності закупівель через призму їх довгострокового впливу на економіку. У цьому контексті доцільно враховувати такі показники, як:

- рівень локалізації виробництва;

- інноваційна складова закупівель;
- вплив на розвиток малого та середнього бізнесу;
- стійкість постачальних ланцюгів;
- соціально-економічний ефект реалізованих контрактів.

Застосування зазначених критеріїв дозволить перейти від формального підходу до оцінки закупівель до стратегічного управління публічними ресурсами.

Важливим аспектом є також цифровізація процесів оцінювання ефективності. Використання аналітичних модулів електронної системи закупівель створює передумови для формування інтегрованих індикаторів результативності, що відповідають сучасним вимогам управління даними [4].

Водночас необхідно враховувати, що впровадження нецінових критеріїв потребує належного нормативно-правового забезпечення, підвищення рівня компетентності замовників та удосконалення методичних підходів до оцінювання закупівель.

Отже, трансформація системи публічних закупівель України в умовах воєнного стану обумовлює необхідність переосмислення підходів до оцінки їх ефективності. Перехід від домінування цінових критеріїв до комплексної моделі, що враховує якісні та стратегічні показники, є ключовою передумовою підвищення результативності використання бюджетних коштів.

Імплементація нецінових критеріїв оцінки закупівель сприятиме:

- підвищенню якості публічних послуг;
- зміцненню економічної стійкості держави;
- розвитку конкурентного середовища;
- інтеграції України до європейського економічного простору.

У перспективі доцільним є формування національної системи індикаторів ефективності публічних закупівель, гармонізованої з практиками ЄС, а також розширення використання цифрових інструментів аналізу та моніторингу результативності закупівельних процесів.

Список використаних джерел:

1. Захаров Д., Федорова О. Публічні закупівлі в умовах воєнного стану: баланс між гнучкістю та прозорістю. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics.* 2025. Вип. 10. С. 343-358.
2. Пантелеймоненко А., Мілька А., Павленко О. Публічні закупівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство.* 2023. №51.
3. Карлін М., Больчук А. Вплив змін у публічних закупівлях на розвиток публічних фінансів в Україні в умовах євроінтеграції. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2024. № 2. С. 45-52.
4. Публічний модуль аналітики BI Prozorro. URL: https://bi.prozorro.org/hub/stream/aaec8d41-5201-43ab-809f-3063750dfafd.

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ
Тематичний напрям 3

JEL O12

Sandal, J-U.
Prof. h.c. mult, Dr. h.c. mult, Doctor of Philosophy,
Rector and Owner of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute, Norway

INDUSTRIAL FAMILY IN ENTREPRENEURSHIP

Industrial family is typically a nuclear unit of family construction consisting of two or more generations managing their enterprise and driving innovation and thereby society development over a significant period of time.

Industrial families are characterized by their long-term perspectives in business, their ability and their will to make judgmental discissions and building ties with industrial production and development. Industrial family values, their societal and business involvement, their important history as supplier of scientific development and increase of cultural refinement and preservation as well as leading civilization to a constant higher moral and ethical excellence characterize their mission. Family needs are smoothly being taken care of within the family unit, independence and mastermind mentality and expression are fundamental to the success that describes the industrial family unit.

The industrial family unit does not earn wages, dividends, payments, shares or any other compensation for their time, effort, engagement, struggle or strenuousness. They are well funded by profits. They are also key suppliers of capital to their enterprises and represent a significant part of financial market instruments. They create jobs in the open labor market and are expected to engage family members in the short term and in the future. As a result, among many, their long-term orientation provides and ensures reinvestment based on stability and growth rather than short-term gains.

The principle is that the economic value created in the industrial family remains with the industrial family, and the social value created by the industrial family`s success enriches not only the family and its people, but also individuals and society as a whole. Certain myths about industrial families on their role as financial intermediaries in sustainable development underline the risk of combining the emotional commitments of family tradition with professional management and entrepreneurial structures, but industrial family values and tradition and the process of successful carrying out of new combinations are neatly connected.

Joseph A. Schumpeter was born into an industrial family on February 8, 1883, in Triesch in the Austrian Hungarian Empire. His father, Josef Alois Karel Schumpeter was the twelfth generation after Vaclav Schumpeter from Mildov, born 1478, and who for the first time in history is mentioned when he in 1523 moved to

the city of Triesch. For many generations, the Schumpeter family had undertaken great operations with production and trade with textiles, and later trade with salt and iron, and the Schumpeter family was pioneers and entrepreneurs in the time of industrialization of Triesch. The grandfather and great grandfather of Joseph had been Mayors of Triesch and the Schumpeter family through generations had a good reputation and they were known for taking good care of their many workers. On several occasions, the family members were offered noble appointments, but they always refused, as it went against their family values, which were deeply rooted in liberal and democratic behavior [3]. The family background of Joseph A. Schumpeter undisputedly plays a significant role in the enormous scientific efforts, analytical and profound thinking that lies behind his general acceptance, among both researchers and practitioners as the "father of innovation".

Wilhelm Schimmel founded a piano company on 2 May 1885 in Leipzig, Germany, under his slogan "Quality prevails" [2]. Schimmel Pianos soon became popular and developed an international reputation, and their pianos were exported to Russia, Italy, France, the USA, Switzerland and many other countries. The pianos received first gold medals at the World Exhibitions in 1913 and 1914. At the age of 73, Wilhelm Schimmel passed the management to his son and under his management the company established its production lines for higher quality instruments in Braunschweig, Germany. The Schimmel family has managed and grown the family-owned company for four generations, and they have managed many hindrances and obstacles like hyperinflation in 1923, the Black Friday in 1929, the Great Depression, the competition with the radio and the gramophone, the industry sectoral reconstruction in the 1920s and 1930s, the Second World War and globalization. The Schimmel family story is more than just a family legacy story, it represents a groundbreaking innovative contribution to the evolution of music that still inspires today [1]. The Schimmel piano premium sound and touch, crystal clear and bell-like European tone, rich and balanced character, and responsive action make the instruments a supreme choice for European piano literature.

The story of the Schumpeter family and the Schimmel family tells two identical stories from industrial families about how family values over generations take on the roles of financial intermediaries in sustainable development and bring society to its highest level, in science and in the expression of classical music.

Industrial family is founded by the entrepreneur, the young man, and "generally, he will be the founder of a firm and of an industrial family as well [5, p.103]". The entrepreneur carries out the new combinations, the innovation, and thereby makes an entrepreneur profit that the marked forces canalize to him as the sole proprietor; "for actions which consist in carrying out innovations we reserve the term Enterprise; the individuals who carry them out we call Entrepreneurs [5, p. 102]".

The entrepreneur profit is a temporary profit, a surplus over cost, unlike any other source of income; "profit, in our sense, is a functional return - its peculiarities and especially its temporary character constitute a justifiable reason for hesitating to call it an income [5, p. 106]". This profit is the source of interest in productive loans

and has the ability to rise the entrepreneur and his family socially; “the successful entrepreneur rises socially, and with him his family, who acquire from the fruits of his success a position not immediately dependent upon personal conduct. This represents the most important factor of rise in the social scale in the capitalist world [4, p. 156]”.

The entrepreneurial profit serves as a source of finance within the industrial family and externally and “it does so most completely in that form of organization which is characterized by the prevalence of the family firm. It is there that it has most regularly served (together with gains from speculation and from monopoloid positions) as the economic basis of industrial dynasties, by being reinvested or simply embodied in the ownership of a plant [5, p. 106]”.

By investing their accumulated wealth, good reputation, and professionalism in management and values, industrial families act as important intermediaries in sustainable development in internal capital markets. Industrial families also channel capital between affiliated structures and start-ups transferring funds from established enterprises to high-risk operations. Typical of family-controlled companies is their long-term return rather than short-term gain and direct control over investable assets.

References

1. Historie - Schimmel Piano (2026-03-30)
2. History - Schimmel Pianos (2026-03-30)
3. Sandal, J-U. (2017). *In the footsteps of the early Joseph Alois Schumpeter*. Finstadjordet: Sandal Institute.
4. Schumpeter, J. A. (2008). *The theory of economic Development*. New Jersey: Transaction Publisher.
5. Schumpeter, J. A. (1939). *Business Cycles A Theoretical, Historical, and Statistical analysis of the Capitalist Process.* New York: McGRAW-HILL BOOK COMPANY, Inc.

УДК 336.711.6

Івасів І.Б.

д.е.н., проф., професор кафедри банківської справи та страхування,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ILAAP: ІНСТРУМЕНТИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ В БАНКУ

Практика свідчить, що більшості проблем банків передують проблеми з ліквідністю, а вплив внутрішніх та зовнішніх шоків призводить до проблем з ліквідністю, відповідно, недостатня ліквідність становить загрозу безперервності діяльності банку. Тому управління ризиком ліквідності покликане забезпечити здатність банків виконувати свої зобов’язання навіть за несприятливих умов.

Внутрішній процес оцінки адекватності ліквідності (ILAAP) виступає ключовим елементом управління ризиками. Регулятори вимагають щоб цей процес був обережним і консервативним, а надійний ILAAP має чітко оцінювати ризики ліквідності, мати зрозумілу систему управління ризиками та

механізм їх ескалації. Стратегія ризиків повинна бути продуманою і реалізованою через систему лімітів. Якісний ILAAP зменшує невизначеність щодо ризиків і підвищує довіру наглядових органів, відповідно, він став важливим елементом у процесі наглядового перегляду та оцінки (SREP). Це означає, що банк повинен завчасно виявляти всі суттєві ризики, управляти ними та покривати їх високоякісними ліквідними активами.

У працях K. Bratika та V. Manouvelos виявлено проблеми впровадження ILAAP у європейській банківській практиці: низька якість даних, труднощі прогнозування ліквідності, підтримання буферів, регуляторний тиск та інтеграція нових процесів у старі системи. Банки відповіли збільшенням обсягів високоякісних ліквідних активів і депозитів нефінансового сектору, водночас скоротивши міжбанківське кредитування та короткострокове фінансування, не змінюючи кредитування реального сектору. Система нагляду ґрунтувалася на семи принципах ЄЦБ у межах SREP з акцентом на баланс і стійкість банків.

Успіх забезпечували ретельне управління ліквідністю, утримання буферів понад мінімальні вимоги та використання статистичних методів прогнозування [1]. Анану Фолі та ін. показали, що після запровадження правила ліквідного балансу (LBR) індивідуальний і системний ризик нідерландських банків знизився порівняно з установами поза його дією. Проте це супроводжувалося падінням прибутковості через скорочення процентних доходів, яке не компенсували нижчі витрати на фінансування [2]. І. Краснова та ін. дослідили методики стрес-тестування ліквідності для визначення джерел ризику та оцінки стійкості банківської системи України, зробивши висновок, що банки зі слабкою системою управління ризиком ліквідності мають негативний вплив у групі з банками, у яких ця система досить на високому рівні [3, с. 130].

На практиці управління ліквідністю — це не статичний розрахунок, а динамічний процес. Він поєднує в собі глибоку аналітику, жорсткий щоденний контроль та гнучкість у прийнятті рішень під час стресових подій. Комплексна архітектура процесу управління ризиком ліквідності в банку вибудувана на основі циклу: від стратегічного планування, до операційного реагування та звітності.

Управління ліквідністю в сучасних банках розглядається як комплексний процес, що починається з ідентифікації ризиків та планування. На цьому етапі формується прогноз грошових потоків і визначаються джерела та потреби у фінансуванні. Важливим є аналіз поведінки ключових клієнтів, який допомагає передбачати вилучення коштів великими вкладниками чи попит на кредитні лінії з боку корпорацій. Це забезпечує своєчасне виявлення періодів пікового навантаження на ліквідність та створення резервів. Паралельно визначається рівень ризик-апетиту: встановлюються ліміти та індикатори раннього попередження, що запускають плани фінансування у кризових умовах. У сукупності ці елементи формують основу системи управління ліквідністю, де поєднуються стратегічна проактивність, прогнозування та

контроль ризиків.

Другим етапом є аналіз і оцінка ризику, де застосовуються кількісні методи та моделювання. Використовується геп-аналіз для визначення розривів між строками залучення та розміщення коштів, що показує часові горизонти з потенційним дефіцитом ліквідності. Важливим інструментом виступають поведінкові моделі, які враховують відхилення клієнтів від умов договорів, наприклад масове вилучення депозитів, і забезпечують прогнозування реальних потоків. Додатково розраховуються нормативні коефіцієнти LCR та NSFR у розрізі валют для відповідності вимогам регуляторів і стандартам Базель III [4].

Третій етап — моніторинг ризику, що забезпечує щоденний контроль ліквідності. Якщо попередні етапи формують стратегію, то цей рівень відповідає за операційну дисципліну. Він включає контроль ліквідності у режимі реального часу з пріоритетом критично важливих платежів та дотримання встановлених лімітів. Будь-яке відхилення від порогових значень є сигналом для негайного реагування керівництва.

Четвертий етап — реагування у кризових умовах. Коли ризик матеріалізується, банк активує джерела фондування: міжбанківський ринок, рефінансування чи продаж високоліквідних активів. Паралельно застосовується управління активами як заставою для швидкого отримання коштів. Ключовим елементом є ескалація: у разі порушення лімітів інформація негайно передається правлінню, що запобігає приховуванню проблем.

П’ятий етап — звітність, який завершує цикл і забезпечує прозорість системи. Він охоплює як регуляторну, так і внутрішню звітність, що документує стан ліквідності для наглядових органів та стейкхолдерів. Важливим аспектом є формування культури ризику: підвищення обізнаності менеджменту щодо впливу їхніх рішень на загальну позицію банку. Якісна звітність виконує не лише інформаційну функцію, а й слугує базою для корекції стратегії у наступних циклах планування.

Алгоритм дій банку в умовах дефіциту ресурсів — це послідовний процес від класифікації проблеми до «ручного» управління фінансами. Спершу визначається тип кризи: ідіосинкратична, спричинена внутрішніми проблемами; системна, що виникає через зовнішні фактори; або комбінована, яка поєднує обидва ризики й є найнебезпечнішою. Далі формується специфіка реагування: система «червоних прапорців» сигналізує про перехід від уваги до попередження у випадку внутрішніх проблем, а також забезпечує моніторинг дій регулятора у разі системної кризи, включаючи оцінку можливостей рефінансування чи стабілізаційних кредитів. Коли криза підтверджена, банк переходить до невідкладних заходів. У випадку загострення Комітет з управління активами та пасивами може запровадити «особливий порядок», що означає ручний контроль протягом дня. Наприклад, обмеження платежів, посилений моніторинг транзакцій та постійне інформування топ-менеджменту. Таким чином, антикризові заходи банку формуються як гнучка система, що адаптується до природи кризи та масштабу загрози, поєднуючи

стратегічне планування й оперативне управління.

Ефективне управління ліквідністю та впровадження ILAAP є критичними для забезпечення фінансової стійкості банку, оскільки дозволяють не лише своєчасно ідентифікувати та покривати ризики, але й адаптуватися до стресових умов через поєднання стратегічного планування, кількісного аналізу та оперативного контролю; водночас якість цих процесів визначає не лише надійність окремого банку, а й стабільність банківської системи в цілому.

Список використаних джерел:

1. Banerjee R., Mio H. The impact of liquidity regulation on banks // Journal of Financial Intermediation. – 2017. – https://www.researchgate.net/publication/315450815_The_Impact_of_Liquidity_Regulation_on_Banks
2. Ananou F., Chronopoulos D., Tarazi A., Wilson J. O. S. Bank Liquidity Regulation and Risk [Електронний ресурс] (hal-04574311). – 2024. – Режим доступу: https://unilim.hal.science/hal-04574311/document
3. Краснова, І., Громницька, І., & Васьківська, Н. (2023). МОДЕЛЬ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ РИЗИКУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ В УКРАЇНІ. // *Підприємництво та інновації*, (29), 122-131. https://doi.org/10.32782/2415-3583/29.19
4. Guide to the Internal Liquidity Adequacy Assessment Process (ILAAP), November 2018. – https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/pdf/ssm.ilaap_guide_201811.en.pdf

УДК 336

Огонь Ц.Г.

д. е. н., професор кафедри фінансів імені Віктора Федосова

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

КРЕДИТНА ІСТОРІЯ: ПОКАЗНИК ФІНАНСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Кредитна історія є важливим показником фінансової поведінки та культури кожного громадянина. На сьогодні «врегулювання суспільних відносин, що виникають у сфері збору, оброблення, зберігання, захисту та використання інформації про виконання особами грошових зобов'язань, функціонування інституцій, пов'язаних з обміном інформацією про грошові зобов'язання та забезпеченням прав та інтересів суб'єктів кредитної історії», передбачено діючим Законом України [1].

Від своєчасного, якісного та повного виконання громадянином своїх кредитних зобов'язань залежать наступні рішення щодо можливості отримання тих чи інших послуг банку чи прирівнених до них установ.

Кредитна історія як повний перелік відповідних зобов'язань та фінансової культури кожної людини в Україні збирається та зберігається у кредитних бюро. Банки та фінансові установи використовують відповідну інформацію для оцінки клієнтів на предмет стану виконання кредитних зобов'язань та відповідальності за дотримання кредитних угод.

Відповідно до пункту 61 Меморандуму про економічну та фінансову політику від 19 червня 2025 року Україна взяла перед Міжнародним валютним

фондом зобов'язання підготувати та прийняти зміни або нову редакцію Закону України щодо кредитної історії [2].

У Верховній Раді України зареєстрований законопроект «Про кредитну історію») відповідно до якого, метою є «посилення захисту прав позичальників, покращення обміну інформацією на кредитному ринку та підвищення її якості, а також заохочення відповідального кредитування та забезпечення цільового використання кредитної історії виключно для оцінювання кредитоспроможності, управління кредитним ризиком і здійснення ідентифікації та верифікації клієнтів» **.** Пропонується також внести зміни до дев'яти нині діючих законів України, зокрема: «Про Національний банк України [2].

До позитивної сторони законопроекту можна віднести, зокрема:

– власником істотної участі в Бюро або особі, яка має намір стати Бюро, не може бути, зокрема: фізична особа, яка має не зняту або не погашену в установленому законом порядку судимість, а також, яка має громадянство та/або податкове резидентство, та/або місце постійного проживання в державі, що здійснює, або здійснювала збройну агресію проти України в значенні, наведеному в статті 1 Закону України "Про оборону України**;**

– передбачено захист інформації, що складає кредитну історію, а Уповноважений орган має право встановити вимоги до застосування Бюро електронних підписів, електронних печаток, до захисту інформації, що складає кредитну історію, до забезпечення Бюро кіберзахисту, інформаційної безпеки. Така норма важлива, однак наскільки оперативно та надійно буде виконана, якщо він «має право» а не обов'язок, особливо в умовах воєнного стану в умовах [2,3];

– Бюро здійснює транскордонне надання інформації, шо складає кредитну історію Користувачам або іноземним бюро, які зареєстровані в країнах (надається перелік країн). На нашу думку, було б доцільно не прописувати країни, а визначити критерії, за яких може Україна співпрацювати в цій сфері;

– забороняється транскордонне надання Бюро інформації іноземним бюро, створеним за законодавством країни, яка здійснює збройну агресію проти України (у значенні, наведеному у статті 1 Закону України "Про оборону України")**;**

– запровадження кредитного балу як особливої форми кредитного звіту, який відображається у цифровому значенні [2].

Досить важливою складовою поданого проєкту Закону, зокрема є: формування взаємовідносин суб'єкта кредитної історії, тобто Позичальника та Постачальника, а відповідно питання постачання та збору (отримання) персональних даних, реального їх захисту та професійної обробки **(**зокрема ст. ст. 5, 6). На практиці Позичальник у кредитному договорі виступає як залежна сторона. При цьому, «У разі якщо законом не передбачено обов'язку Постачальника даних здійснювати передачу інформації, що складає кредитну історію, до Бюро, Постачальник даних має право передавати інформацію,…»

(ч.3 ст.4). Слідує, відповідна норма Постачальнику дає право вибору щодо подання відповідної інформації, що може спонукати до прийняття суб'єктивних рішень [2].

Потребує, на нашу думку, уточнення переліку збору та обробки даних, упередження фактів витоку відповідної інформації на зовні, отриманої від суб'єктів кредитної історії. Так, у законопроєкті вимагаються відомості, що ідентифікують суб'єкта кредитної історії, який є фізичною особою, фізичною особою – підприємцем, зокрема відомості про цивільний стан суб'єкта кредитної історії та кількість осіб, які перебувають на його утриманні. Чи є нагальною необхідністю збирання таких даних та інформації про фізичну особу та фізичну особу-підприємця (далі – ФОП), тощо. Тим більше, Україна перебуває у стані війни.

«Фізична особа має право укласти з Бюро оплатний договір про надання в її інтересах Користувачам за їх зверненням відомостей про отримання Бюро заяви такої особи про небажання укладати кредитні правочини….» (п.6.ст 16). У разі укладення фізичною особою договору та звернення такої особи до одного Бюро із заявою про небажання укладати кредитні правочини, така особа зобов'язана укласти відповідні договори та звернутися з аналогічними заявами до усіх Бюро, які на дату подачі заяви включені Уповноваженим органом до Реєстру бюро [2, 3]. Запропонований механізм, на нашу думку, є складним і обтяжливим для фізичної особи. Укладання договорів з Бюро пропонується платним, тому подання відповідних заяв вимагатиме значних витрат для осіб, які не бажають укладати кредитні правочини.

В проєкті Закону передбачено розширення повноважень Бюро та зобов'язань Постачальника даних (зокрема ст. ст. 6, 9). Одночасно передбачено розширення переліку видів діяльності кредитних бюро, зокрема щодо «надання інших послуг, що мають на меті реалізацію положень цього Закону та/або на виконання вимог інших законів» (ч.2 ст.21). Такі не однозначні положення можуть спонукати кредитні бюро до виконання різних функцій, непритаманних міжнародній практиці [2]. Зазначені норми не відповідають єдиним принципам, визначених Регламентом Європейського Парламенту та Ради (2016/679 від 27 квітня 2016 року) про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних.

На нашу думку, запропонована редакція законопроєкту потребує доопрацювання та розробки більш змістовного, логічного, зрозумілого, прозорого механізму функціонування та єдиного порядку трактування обігу кредитних історій, а також чітких та обгрунтованих повноважень кредитного бюро як такого, які відповідали б міжнародним стандартам.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій». URL: zakon. rada. gov.ua.
2. Проєкт Закону України «Про кредитну історію» №14013 від 05.09.26. URL: rada. gov.ua.
3. Закон України «Про Національний банк України». URL: zakon. rada. gov.ua.

УДК: 336.71.005.334

Островська Н.С.
д.е.н, професор кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Островський В.П.
аспірант
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ВАЛЮТНИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, СТРУКТУРА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Валютний ринок сьогодні є однією з ключових складових фінансового ринку та фінансової системи в цілому. В будь-якій державі він є важливим, оскільки забезпечує функціонування зовнішньоекономічних зв'язків, рух капіталу та стабільність національної грошової одиниці. В умовах глобалізації та макроекономічної нестабільності, роль валютного ринку, значно зростає, особливо зараз коли Україна бореться за свою незалежність і веде несправедливу війну. Але проблеми діяльності валютного ринку притаманні багатьом державам світу, особливо тим, що мають нестабільну економіку, яка залежить від зовнішніх факторів.

Сучасний валютний ринок України функціонує в умовах воєнного стану, високих макроекономічних ризиків та залежності від зовнішнього фінансування. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу його структури, механізмів регулювання та напрямів розвитку. Масштаби валютного ринку значно знизились під час військового стану. Загальний обсяг валютного ринку в 2025 році склав 77,2 млрд доларів. Для порівняння: 2024 рік - 64,6 млрд доларів, 2021 (довоєнний) -122,6 млрд доларів [1]. Тобто валютний ринок відновлюється, але ще не досяг довоєнного рівня.

Оскільки валютний ринок - це система економічних відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу іноземної валюти та валютних цінностей, то зважаючи на військовий стан в Україні, ці відносини мають бути досконалими і позитивно впливати на економіку держави в цілому. В Україні операції як з готівковою, так і безготівковою валютою, а також із банківськими металами, проводяться на законодавчому рівні і мають великий вплив, як на фінансовий ринок так і на настрої населення в цілому. Міжнародні резерви на 01.01.2026 року склали - 57,3 млрд доларів, ця цифра була рекордною. Оскільки на початку 2025року вона становила - 43,8 млрд доларів, тобто зростання за рік склало 30%. Це покриває приблизно 5,5–6 місяців імпорту.

Всі важливі функції валютного ринку є прозорими і виваженими. Проведення валютної політики регулятором дозволяє сьогодні здійснювати її з врахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів. Але особливістю українського валютного ринку є значна роль державного регулювання, що обумовлено необхідністю підтримання макроекономічної стабільності. Це позначається і

на формуванні валютного курсу і на запобіганні ризикам. Ключову роль у функціонуванні валютного ринку відіграє Національний банк України, який виступає, як регулятор і активний учасник ринку. Регулятор змушений активно втручатися в міжбанківський валютний ринок для постійного згладжування курсових коливань, покриття дефіциту іноземної валюти та підтримки стабільності гривні. В умовах воєнного стану роль НБУ значно посилилася, що проявляється у застосуванні валютних обмежень та фіксованого або керовано-гнучкого курсу. Наукові дослідження підтверджують, що валютні інтервенції є важливим інструментом стабілізації курсу та забезпечення фінансової безпеки держави. Сучасний валютний ринок України характеризується такими рисами, які не притаманні валютному ринку в мирний час. Це висока залежність від зовнішніх факторів, тобто обсягів міжнародної фінансової допомоги, стану платіжного балансу і глобальних валютних тенденцій в світі. Регулятору прийшлось перейти до керованого валютного курсу на початку війни. Тобто це був режим керованої гнучкості, який передбачав, в першу чергу, контроль за динамікою курсу, це обмежило спекулятивні операції. Звичайно Нацбанк змушений був використовувати валютні інтервенції. Продаж валюти НБУ за 2025 рік склав 36,2 млрд доларів, а типові місячні обсяги склали 2,9-3,7 млрд доларів за місяць. Це стало ключовим механізмом і НБУ фактично «утримував» курс гривні через продаж резервів. Натомість за офіційними даними валютних інтервенцій Національний банк України в 2023 році продав валюти на 28,83 млрд дол., а в 2024 продаж валюти склав - 35,31 млрд дол. Тобто у 2024 році НБУ продав валюти приблизно на 6-6,5 млрд дол. більше, ніж у 2023 році. [3]. І це були рекордні обсяги інтервенцій, пов’язані з підтримкою курсу гривні під час війни. Регулятор змушений був вводити валютні обмеження на період воєнного стану: купівлю валюти, виведення капіталу за кордон, деякі операції з іноземною валютою. Що дозволило зменшити тиск на валютний ринок і стабілізувати гривню.

Серед ключових проблем розвитку валютного ринку України можна виділити: високу залежність від зовнішнього фінансування, значний рівень доларизації економіки, недостатній розвиток валютних деривативів та низький рівень довіри до національної валюти. Перспективи розвитку валютного ринку пов’язані з поступовою лібералізацією валютного законодавства, переходом до повністю гнучкого валютного курсу, розвитком фінансових інструментів та інтеграцією у європейський фінансовий простір. Важливим напрямом є також зміцнення інституційної спроможності банківської системи та підвищення ефективності монетарної політики. Важливо врахувати й те, що нестабільність валютного курсу негативно може вплинути на інвестиційний клімат та економічне зростання в Україні в цілому.

Серед основних напрямів розвитку валютного ринку України, після військових дій, можна виділити: поступове зняття валютних обмежень, відмова від жорсткого регулювання в довгостроковій перспективі, удосконалення фінансових інструментів, зміцнення довіри до гривні через

стабільну монетарну політику та контроль інфляції. Важливу роль буде відігравати гармонізація валютного законодавства з європейськими стандартами.

Отже, валютний ринок України перебуває на етапі трансформації під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. Його подальший розвиток залежить від стабілізації економічної ситуації, ефективності державного регулювання та інтеграції у світову фінансову систему. У довгостроковій перспективі ключовим завданням є формування конкурентоспроможного та лібералізованого валютного ринку.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 02.04.2026).
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19 (дата звернення: 02.04.2026).
3. Національний банк України. Статистичні матеріали. URL: https://bank.gov.ua/statistic (дата звернення: 02.04.2026).

УДК 336.7:336.76

Паршин Ю.І.
д.е.н., професор кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
Паршина О.А.
д.е.н., професор кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій
Університет митної справи та фінансів

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ: ІНВЕСТИЦІЙНІ ФОНДИ ТА КРЕДИТНІ СПІЛКИ

Фінансові посередники відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку економіки, адже саме вони створюють механізми акумулювання та перерозподілу фінансових ресурсів між різними секторами. Серед них особливе значення мають інвестиційні фонди та кредитні спілки, які активно працюють із малими та середніми підприємствами, а також із домогосподарствами, а їхня діяльність сприяє диверсифікації джерел фінансування, розширенню доступу до капіталу та формуванню фінансової стійкості регіонів. У сучасних умовах економічного відновлення України саме ці інститути стають важливими драйверами розвитку, забезпечуючи не лише фінансову підтримку бізнесу й населення, а й створюючи основу для інноваційних та соціально орієнтованих проєктів.

Зазначимо, що фінансові посередники – це інститути, які забезпечують рух капіталу між тими, хто має тимчасово вільні кошти, та тими, хто їх потребує, виконуючи функції акумулювання, перерозподілу й управління фінансовими ресурсами. До них належать інвестиційні фонди, що формують

колективні інвестиції та сприяють диверсифікації ризиків, а також кредитні спілки, які забезпечують доступ до фінансування для домогосподарств і малого бізнесу. Їхня класифікація базується на формах власності, видах діяльності та цільових групах клієнтів, а функції охоплюють мобілізацію заощаджень, кредитування, інвестування та підтримку фінансової інклюзії. Міжнародний досвід показує, що ці інститути активно залучаються до програм сталого розвитку, фінансуючи «зелені» проєкти, соціально орієнтовані ініціативи та інноваційні підприємства, що робить їх важливими елементами сучасної фінансової екосистеми.

Необхідно підкреслити те, що фінансові посередники активно сприяють розвитку малого та середнього бізнесу, забезпечуючи доступ до кредитних ресурсів і інвестицій, що особливо важливо в умовах обмеженого фінансування з боку великих банківських структур. Інвестиційні фонди та кредитні спілки також відіграють значну роль у фінансуванні соціально орієнтованих та інноваційних проєктів, підтримуючи ініціативи, спрямовані на розвиток місцевих громад, «зелені» технології та стартапи. Водночас їхня діяльність має прямий вплив на фінансову інклюзію населення, адже вони розширюють можливості доступу до фінансових послуг для широких верств суспільства, включно з тими, хто традиційно був поза межами банківської системи, тим самим підвищуючи рівень економічної участі та соціальної стабільності.

Розглянемо основні показники розвитку небанківських фінансових інститутів, які визначають їхню роль у сталому розвитку національної економіки, серед них: динаміку кількості кредитних спілок та їхніх активів, показники інвестиційних фондів, а також виконаємо порівняння з країнами ЄС та світовими тенденціями.

Розглядаючи динаміку кількості кредитних спілок та їхніх активів за 2022–2025 роки зазначимо, що у 2022 році кількість учасників небанківського фінансового ринку скоротилася на 422 установи, і зокрема значна частина серед них це кредитні спілки. На кінець року їх залишилося близько 300 активних спілок, тоді як до війни їх діяло понад 350. Активи кредитних спілок також зменшилися: у 2022 році вони становили близько 2,5 *млрд грн*, тоді як у 2021 році перевищували 3 *млрд грн*. У 2023–2024 роках відбулося поступове відновлення: активи зросли до 2,8 *млрд грн*, а кількість спілок стабілізувалася на рівні 290–295. Отже це свідчить про повільне, але стале відновлення сектора після кризи [1].

Що стосується показників інвестиційних фондів (пайові, корпоративні, венчурні) то можна зазначити наступне: за даними НБУ, інститути спільного інвестування (ІСІ) у 2022 році мали активи на рівні близько 450 *млрд грн,* що було на 15% менше порівняно з 2021 роком через воєнні ризики. У 2023 році активи ІСІ почали зростати й досягли 480 *млрд грн*, а у 2024 році перевищили 500 *млрд грн*. Також зазначимо, що найбільшу частку становили венчурні фонди (понад 80% активів), тоді як пайові та корпоративні фонди залишалися менш розвиненими. Це свідчить про орієнтацію українського ринку на

фінансування великих корпоративних проєктів, тоді як інструменти для дрібних інвесторів ще не набули достатнього поширення [2].

У порівнянні з даними країн ЄС та світовими тенденціями можна звернути увагу на те, що у країнах ЄС інвестиційні фонди є одним із головних інструментів фінансового ринку: їхні активи у 2024 році перевищили 12 *трлн євро*, з яких значна частка припадає на пайові фонди, доступні широкому колу інвесторів. Кредитні спілки в ЄС також мають значний вплив: наприклад, у Польщі діє понад 1500 кредитних кооперативів, які обслуговують мільйони членів. Порівняно з цим, український сектор виглядає менш масштабним і більш концентрованим, проте його розвиток відповідає світовій тенденції – зростання ролі небанківських фінансових посередників у фінансуванні сталого розвитку та підтримці фінансової інклюзії [3].

Слід зазначити, що основними викликами для розвитку інвестиційних фондів та кредитних спілок в Україні залишаються недостатня капіталізація та обмежені фінансові ресурси, що стримують їхню здатність масштабувати діяльність і конкурувати з банківським сектором. Також додатковим бар'єром є регуляторне середовище: законодавство потребує вдосконалення для забезпечення прозорості, захисту інвесторів та стимулювання інноваційних фінансових продуктів. Важливим ризиком виступає рівень довіри населення, адже історично кредитні спілки та інвестиційні фонди стикаються з проблемами прозорості та ефективного управління, а це знижує готовність громадян активно залучати свої кошти. Сукупність цих факторів визначає потребу у комплексних реформах і підвищенні стандартів діяльності фінансових посередників для їхнього сталого розвитку.

Перспективи розвитку інвестиційних фондів та кредитних спілок в Україні значною мірою пов'язані з можливостями цифровізації та впровадження фінтех-рішень, які здатні забезпечити прозорість, зручність та доступність фінансових послуг для широких верств населення. Важливим напрямом є розширення їхньої участі у програмах сталого фінансування, зокрема у підтримці «зелених» проєктів, соціальних ініціатив та інноваційного підприємництва. Крім того, інтеграція у міжнародні фінансові ринки відкриває нові можливості для залучення інвестицій, підвищення довіри та формування конкурентних переваг, що у перспективі сприятиме зміцненню фінансової системи України та її відповідності глобальним стандартам сталого розвитку.

Отже можна зробити висновок, що інвестиційні фонди та кредитні спілки є важливими фінансовими посередниками, які сприяють сталому розвитку економіки України, забезпечуючи підтримку малого й середнього бізнесу, фінансування соціальних та інноваційних проєктів. Попри наявні виклики – обмежені ресурси, регуляторні бар'єри та питання довіри – ці інститути мають значний потенціал для розвитку завдяки цифровізації, участі у програмах сталого фінансування та інтеграції у міжнародні фінансові ринки. Саме їхня трансформація та посилення ролі можуть стати одним із ключових чинників економічного відновлення та підвищення конкурентоспроможності України у глобальному фінансовому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Небанківські фінпослуги: якою є динаміка показників у різних сегментах. *Banki.ua*. URL: https://banki.ua/articles/nebankivski-finposlugy-yakoyu-ye-dynamika-pokaznykiv-u-riznyh-segmentah?utm_source=copilot.com
2. Національний банк України: статистика фінансового сектору. *Bank.gov.ua* URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial/?utm_source=copilot.com
3. Кремень В.М., Кремень О.І. Фінансова статистика. URL: https://pidru4niki.com/1584072062657/statistika/finansova_statistika

УДК 339.9

Ткаленко С.І.
д.е.н., професор кафедри європейської економіки і бізнесу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ЦЕНТРАЛЬНИХ БАНКІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

У сучасних умовах глобальної цифровізації економіки відбувається трансформація фінансових відносин, що супроводжується активним впровадженням інноваційних платіжних інструментів і зростанням ролі фінансових технологій. Одним із ключових проявів цих процесів є поява та розвиток цифрових валют центральних банків (CBDC), які виступають новою формою грошей, емітованих державними монетарними органами у цифровому середовищі. Зростання інтересу до CBDC обумовлене необхідністю адаптації фінансових систем до умов цифрової економіки, зокрема в контексті зниження використання готівки, поширення безготівкових розрахунків та посилення конкуренції з боку приватних цифрових активів.

Результати наукового дослідження J. Ponce та S. Taroco свідчать про те, що просто ї CBDC функціонує як цифровий еквівалент готівки і не призводить до дезінтермедіації (тобто, вилучення клієнтами депозитів з банків для розміщення коштів у валюту, цінні папери), оскільки цифрові валюти ЦБ переважно замінює фізичну готівку в транзакційному використанні [1]. Крім того, ефективно впроваджена політика екстреної ліквідної допомоги (ELA), що сприяє транзакціям CBDC, може усунути умови рівноваги для паніки з банків, надаючи своєчасну та достатню ліквідність неліквідним банкам, не порушуючи інвестицій. Таким чином, правильно розроблена CBDC може підвищити фінансову стабільність у безготівковій економіці, одночасно пом’якшуючи ризики як «повільної», так і «швидкої» дезінтермедіації.

На сьогоднішній день CBDC розглядаються як ефективний інструмент модернізації платіжної інфраструктури, здатний підвищити її ефективність, надійність і доступність. Також їх впровадження забезпечує монетарний контроль і сприяє зниженню попиту на ризиковані активи. Вони можуть сприяти зниженню транзакційних витрат, прискоренню розрахунків, а також розширенню фінансової інклюзії, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для ширших верств населення. Таким чином, «CBDC це інструмент, який

дозволяє державам повернути контроль над грошовим обігом в умовах цифрової трансформації та створити державну альтернативу нестабільним чи нерегульованим криптоактивам» [2].

Водночас впровадження CBDC має суттєві макроекономічні та інституційні наслідки, зокрема для реалізації грошово-кредитної політики та забезпечення фінансової стабільності. Деякі дослідження свідчать, що цифрові валюти центральних банків можуть змінювати механізми трансмісії монетарної політики, впливати на структуру банківської системи та обсяг депозитів, а також формувати нові підходи до регулювання ліквідності [3]. До наявних потенційних ризиків також слід віднести можливу дестабілізацію банківського сектору, концентрацію фінансових ресурсів у центральному банку та виклики у сфері кібербезпеки. Разом із тим, у разі належного проєктування та регулювання, CBDC можуть стати дієвим інструментом забезпечення фінансової стабільності та підвищення ефективності функціонування економіки в умовах цифрової трансформації.

Саме на тлі зростання популярності криптовалют уряди країн почали розробляти власні цифрові валюти, і в першу чергу з метою здійснення контролю за грошовими потоками. Так, у березні 2022 року адміністрація Байдена підписала виконавчий указ щодо забезпечення відповідальних інновацій у цифрових активах і надала «найвищу важливість дослідницьким та розробницьким зусиллям щодо потенційних варіантів проектування та розгортання CBDC Сполучених Штатів». Адміністрація Трампа у 2025 році видала указ усім агентствам про призупинення будь-яку поточної роботи над CBDC, що зробило США єдиною країною, яка офіційно заборонила CBDC. Китай у 2017 році, в рамках ширших зусиль щодо розвитку своїх високотехнологічних секторів, запустив проект під назвою «Електронні платежі цифровою валютою» (DCEP), який пізніше отримав назву e-CNY. У квітні 2020 року Китай випробував цифрову валюту в чотирьох містах, дозволивши комерційним банкам проводити внутрішні тести, такі як конвертація між готівкою та цифровими грошима, чеки балансу рахунків та платежі. У жовтні 2023 року ЄЦБ оголосив про початок проєкту «цифрове євро», спрямованого на створення основи для потенційної CBDC єврозони. Таким чином, CBDC можуть стати компромісним варіантом між традиційною фінансовою системою та цифровими активами, поєднуючи переваги блокчейн-технологій із державною підтримкою. В Україні НБУ вивчав можливість випуску національної цифрової валюти з 2016 року. У 2018 році інтерес значно зріс, коли було оголошено про розгляд запуску цифрової валюти на основі блокчейну, що завершилося успішним двомісячним пілотним проектом електронної гривні, у березні 2022 року було оголошено, що розробка CBDC триває, незважаючи на вторгнення Росії в Україну.

Отже, на сьогоднішній день розвиток CBDC набув глобального характеру – понад 137 країн світу досліджують або впроваджують такі інструменти, а десятки перебувають на стадії пілотування чи запуску [4]. Світова практика свідчить, що цифрові валюти центральних банків перебувають на різних

етапах розвитку – від експериментів до повноцінного функціонування. Невелика кількість країн уже впровадила CBDC, тоді як більшість активно тестує або розробляє їх, що підтверджує стратегічну важливість цього інструменту для майбутньої модернізації фінансових систем. Таким чином, дослідження CBDC як інструмент модернізації фінансової системи є необхідним для того, щоб комплексно оцінити їх потенціал, визначити переваги та ризики впровадження, а також сформувати науково обґрунтовані підходи до їх інтеграції у сучасну фінансову архітектуру.

Список використаних джерел:

1. Ponce J. & Taroco S. CBDC's design implications for financial stability. Latin *American Journal of Central Banking*. 2026. Vol. 7. Is. 1. https://doi.org/10.1016/j.latcb.2025.100188
2. Ткаленко С.І., Літвін Н.М. Вплив криптовалют на міжнародну фінансову стабільність: ризики і протидії. *Ефективна економіка*. 2025. №8. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.8.14%20
3. Abad J., Nuño G, Thomas C. CBDC and the operational framework of monetary policy. *Journal of Monetary Economics*. 2025. Vol. 151. https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2025.103762
4. Central Bank Digital Currency Tracker. URL: https://www.atlanticcouncil.org/cbdctracker

УДК 336.77:004.738.5

Чеберяко О.В.
д.і.н., к.е.н, професор кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Академія СБУ України

КРИПТОВАЛЮТИ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВИХ ФІНАНСІВ

Сучасний етап розвитку фінансових ринків характеризується глибокою цифровою трансформацією, що супроводжується появою нових класів активів та зміною інвестиційних пріоритетів економічних агентів. У цьому контексті криптовалюти набувають статусу альтернативного фінансового інструменту, який поєднує інноваційну технологічну основу з високим рівнем інвестиційної привабливості. Зростання їхньої ролі обумовлене як загальною цифровізацією економіки, так і підвищенням макроекономічної нестабільності у глобальному середовищі [2; 3].

Економічна сутність криптовалют полягає у їх функціонуванні як децентралізованих цифрових активів на базі технології розподіленого реєстру. Відсутність внутрішньої вартості у традиційному розумінні зумовлює формування ціни переважно під впливом мережевих ефектів та балансу попиту і пропозиції. У науковій літературі криптовалюти розглядаються як результат еволюції фінансових інновацій, що трансформують класичні моделі посередництва [1; 8].

Ринок віртуальних активів демонструє значні масштаби розвитку та високу динаміку. За узагальненими оцінками, його капіталізація у пікові періоди перевищувала 2,5–3 трлн дол. США, а кількість користувачів на початку 2026 року стабільно перевищує 400 млн осіб, що свідчить про

формування повноцінного сегмента глобальної фінансової системи [3]. При цьому структура ринку залишається концентрованою: домінуючу частку утримує Bitcoin, який виступає основним індикатором ринкових настроїв (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники розвитку глобального ринку криптовалют

Показник	2019	2021	2024
Капіталізація ринку, трлн дол. США	0,2	2,8	1,7–2,2
Кількість користувачів, млн осіб	100	300	> 400
Частка Bitcoin, %	~ 65	~ 45	40 –50
Кількість криптоактивів	~ 2400	~ 10000	>20000

Джерело: складено автором на основі [3; 5]

Інвестиційний профіль криптовалют суттєво відрізняється від традиційних фінансових інструментів, що підтверджується порівняльним аналізом показників дохідності та волатильності (табл. 2).

Таблиця 2

Порівняння дохідності та волатильності фінансових інструментів

Актив	Середня річна дохідність, %	Волатильність, %
Bitcoin	60–100 (у пікові періоди)	60–80
Фондові індекси (S&P 500)	8–12	15–20
Золото	5–10	10–15
Державні облігації США (10-річні US Treasuries)	2–5	3–7
ОВДП України у грн	11–18	10–20

Джерело: складено автором на основі [2; 3; 7]

Аналіз свідчить, що криптовалюти забезпечують кратно вищу потенційну дохідність, проте їхня волатильність у 3–5 разів перевищує аналогічні показники фондового та боргового ринків. Включення до аналізу ОВДП дозволяє відобразити специфіку національного ринку, де премія за ризик зумовлена макроекономічними та безпековими чинниками. Високий показник волатильності українських ОВДП порівняно з US Treasuries є прямим відображенням геополітичних реалій. Коливання ринкової вартості цінних паперів у межах 10–20% під впливом інфляційних процесів і змін монетарної політики формують рівень ризику, що безпосередньо впливає на їхню інвестиційну привабливість. В умовах війни попит і оцінка активів реагують на зовнішні виклики значно гостріше, ніж у стабільних економіках, що підкреслює статус ОВДП як інструменту з високою чутливістю до внутрішніх ризиків.

Попри значний потенціал, криптоактиви характеризуються критичним рівнем ризиків. У періоди турбулентності корекція вартості провідних активів може перевищувати 50–70% у короткостроковій перспективі [2]. Додатковими детермінантами ризику виступають регуляторна невизначеність, кіберзагрози та значна вага поведінкових чинників у ціноутворенні. За оцінками OECD, інституціоналізація ринку через запуск спотових ETF та впровадження

стандартів звітності є необхідною умовою для зниження цих загроз [5]. Спотові ETF представляють собою спеціальні інвестиційні фонди, які купують реальні активи на кшталт золота чи біткоїна та дозволяють інвесторам торгувати частками цих активів на звичайних фондових біржах. Даний фінансовий інструмент максимально точно повторює ринкову ціну базового активу в реальному часі завдяки його фізичному забезпеченню у сховищах фонду, що забезпечує інвесторам легальний та прозорий механізм роботи з волатильними активами через стандартні брокерські рахунки. Використання такої структури мінімізує технічні ризики самостійного зберігання активів, зокрема втрату доступу до цифрових гаманців, і водночас передбачає застосування регульованого фінансового інструменту, що є прозорим для податкових органів і банків.

В українських умовах віртуальні активи набули особливого значення як інструмент адаптації до воєнних викликів. Високий рівень цифровізації фінансового сектору сприяв активному використанню криптовалют для транскордонних переказів та збереження капіталу в умовах валютних обмежень [7]. Чинні валютні обмеження охоплюють заборону квазі-кеш операцій для прямої купівлі цифрових активів, встановлення суворих лімітів на транскордонні P2P-перекази та зняття готівки, а також жорсткий регламент вільної купівлі іноземної валюти на внутрішньому ринку для всіх категорій користувачів. Україна стабільно посідає провідні місця у рейтингах глобального прийняття криптоактивів, що актуалізує питання імплементації профільного законодавства [4].

Таким чином, криптовалюти є високоризиковим інноваційним інструментом, ефективність використання якого в інвестиційних стратегіях залежить від якості управління ризиками та темпів інтеграції віртуальних активів у правове поле.

Список використаних джерел:

1. Bank for International Settlements. Digital currencies and financial stability. BIS Papers. 2021. No. 115. Available at: https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap115.htm
2. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report: Navigating the High-Inflation Environment. 2023. Available at: https://www.imf.org/en/Publications/GFSR
3. 2nd Global Cryptoasset Regulatory Landscape Study. Cambridge Centre for Alternative Finance. University of Cambridge. 2024. 114 p. URL: https://www.jbs.cam.ac.uk/wp-content/uploads/2024/10/2024-2nd-global-cryptoasset-regulatory-landscape-study.pdf
4. Про віртуальні активи: Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX: станом на 15 листоп. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text
5. OECD. Crypto-Asset Reporting Framework and Amendments to the Common Reporting Standard. 2023. OECD Publishing, Paris. DOI: https://doi.org/10.1787/896d79d1-en
6. World Bank. Financial Markets Outlook: Digital Transformation and Fintech. 2025. Available at: https://www.worldbank.org/en/publication/fintech-and-the-future-of-finance
7. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2025. URL: https://bank.gov.ua/ua/stability/report
8. Корнєєв В. М., Чеберяко О. В. Криптовалюти: ера і сфера фінансових інновацій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2018. № 1(196). С. 40–46. DOI: 10.17721/1728-2667.2018/196-1/6.

УДК 339.73 : 502.131.1

Адаля Еттаїб А.Д.
здобувач вищої освіти
Державний торговельно-економічний університет

ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИК СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВ

У сучасному світі формування міжнародних економічних відносин зазнає повного перетворення через необхідність протидії глобальним змінам клімату та реалізації Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР) до 2030 року. Перехід до вуглецево-нейтральної економіки потребує величезних капіталовкладень, які не можуть бути забезпечені лише державними бюджетами. У даному контексті концепція сталого фінансування виходить на передній план, а міжнародні фінансові організації (МФО) стають головними впорядниками цього процесу.

Еволюція ролі МФО у сфері сталого розвитку демонструє перехід від точкового фінансування екологічних ініціатив до системної зміни макроекономічних політик держав. Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) використовують широкий спектр важелів впливу, змушуючи національні уряди адаптуватися до нових реалій. Зокрема, Світовий банк став першим у сфері сталого фінансування, бо саме ця установа в листопаді 2008 року випустила перші у світі «зелені» облігації [1], створивши новий рівень інвестиційних активів. На сьогодення вплив Світового банку на державні політики відтворюється за допомогою двох основних платформ: пряме фінансування масштабних інфраструктурних проектів із суворими екологічними умовами та надання технічної допомоги. Для країн, що розвиваються, розробка національних таксономій економічної діяльності є дуже складним завданням. Експертиза Світового банку дозволяє цим державам створювати прозорі правила, що запобігатимуть явищу «зеленого відмивання» та дозволяють місцевим ринкам адаптуватися до глобальної системи зелених інвестицій.

Міжнародний валютний фонд тривалий час відсторонювався проблем із кліматом, зосереджуючись лише на показниках макроекономічної стабільності. Проте визнання змін клімату як макрофінансового ризику змусило МВФ повністю змінити власний підхід. Величезним кроком для цього стало впровадження тестів клімату у Програми оцінки фінансового сектора (FSAP). Відтепер держави повинні доводити здатність своїх банківських систем витримувати шоки, які пов'язані як із ризиками енергетичного переходу, так і з фізичними наслідками змін клімату [2]. Також, МВФ запровадив Трастовий фонд на цілі стійкості та сталого розвитку. Цей інструмент надає довгострокове пільгове фінансування країнам в обмін на проведення глибоких структурних реформ. Фактично, МВФ використовує

традиційний механізм обумовленості для прямого формування кліматичних політик країн-позичальниць. Для того, щоб оцінити ефективність впровадження таких інструментів треба використати концепцію «греніуму» - премії за сталість. Економічна сутність «греніуму» полягає в тому, що інвестори готові отримувати дещо нижчі доходи на інструменти, якщо ці кошти гарантовано спрямовуватимуться саме на екологічні проєкти. Відповідно, для емітуючої держави вартість залучення боргового капіталу знижується. Міжнародні фінансові організації активно просувають цей механізм, тому що він створює суто ринковий та прагматичний стимул для урядів у відмові від фінансування вуглецево-інтенсивних галузей та добровільно дотримувалися кліматичних політик.

Щодо регіонального виміру, то для країн Східної Європи найвагомішим є вплив ЄБРР. Відповідно до стратегії переходу до зеленої економіки (Green Economy Transition, GET на 2021–2025 роки), ЄБРР зобов'язався зробити свої інвестиції сумісними з цілями Паризької угоди [3]. Особливість ЄБРР полягає в тому, що він працює не лише з урядами, а й активно залучає місцевих фінансових посередників. Надаючи комерційним банкам цільові кредитні лінії виключно для фінансування енергоефективних та екологічних проєктів, ЄБРР змушує національні банківські системи впроваджувати процедури скорингу ESG-ризиків у свою щоденну діяльність.

Попри активність МФО, впровадження цих політик на національних рівнях стикатиметься з низкою перешкод:

– інституційна слабкість, оскільки державам часто бракує експертизи для якісного моніторингу ESG-показників та аудиту проєктів;

– економічний шок переходу, пов'язаний з тим, що швидка відмова від фінансування вуглецево-інтенсивних галузей створює дефіцит енергоресурсів, провокує зростання безробіття у промислових регіонах та опір з боку традиційного бізнесу;

– ризик фрагментації через відсутність єдиної глобальної таксономії, що дозволяє урядам маніпулювати критеріями «сталості» для залучення коштів.

Для України роль міжнародних фінансових організацій у формуванні політик сталого фінансування набуває важливого значення в контексті повоєнної відбудови. Однак, в умовах війни одним із головних пріоритетів є захист енергетики та інфраструктури, що ускладнює дотримання суворих екологічних квот. Масштаби збитків від збройної агресії вимагатимуть безпрецедентного залучення зовнішнього капіталу. Проте міжнародні фінансові інституції, чітко артикулюють, що відновлення має відбуватися за принципом «Build Back Better» (відбудувати краще, ніж було до цього). Це означає, що фінансування інфраструктури, енергетики та промисловості може бути міцно прив'язане до дотримання європейських стандартів екологічної безпеки та сталого фінансування [4].

Варто зазначити, що вимоги МФО щодо сталого фінансування матимуть великий вплив і на вітчизняну промисловість. Насамперед це стане викликом для важкої індустрії. Традиційні експортоорієнтовані галузі такі, як

металургія, хімія та вуглевидобуток зіткнуться з подвійним тиском. З одного боку будуть міжнародні установи, які відмовлятимуть їм у дешевих кредитах через високий вуглецевий слід, а з іншого боку - ця продукція стане неконкурентоздатною на ринку ЄС через введення механізму транскордонного вуглецевого коригування та відсутність «зеленої» модернізації. Водночас такі жорсткі умови стануть примусовим стимулом для технологічного оновлення. Промисловість буде змушена переходити на відновлювані джерела енергії та циркулярну економіку, що в довгостроковій перспективі дозволить українським підприємствам глибоко інтегруватися в європейські ланцюги доданої вартості.

Отже, вплив МВФ, Світового банку та ЄБРР на формування політик сталого фінансування має унікальний системний та багаторівневий характер. Через поєднання суворих кредитно-інвестиційних вимог, надання цільового фондування та технічної експертизи ці інституції здійснюють ефективний примус держав до екологізації національних фінансових систем. Уряди змушені не лише дотримуватись фінансової дисципліни, але й глибоко інтегрувати кліматичні та соціальні цілі у свої довгострокові макроекономічні стратегії розвитку.

Список використаних джерел:

1. 10 Years of Green Bonds: Creating the Blueprint for Sustainability Across Capital Markets. The World Bank. 2019. URL: https://www.worldbank.org/en/news/immersive-story/2019/03/18/10-years-of-green-bonds-creating-the-blueprint-for-sustainability-across-capital-markets (дата звернення: 04.04.2026).
2. Approaches to Climate Risk Analysis in FSAPs. International Monetary Fund. 2022. URL: https://www.imf.org/en/publications/staff-climate-notes/issues/2022/07/12/approaches-to-climate-risk-analysis-in-fsaps-519515 (дата звернення: 04.04.2026).
3. Green Economy Transition approach 2021-2025 / European Bank for Reconstruction and Development. 2021. URL: https://www.ebrd.com/what-we-do/get.html (дата звернення: 20.03.2026).
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19 (дата звернення: 04.04.2026)

УДК 336.763

Андрейків В.Б.
здобувач ІІІ курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник – ***Петик М.І.***
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИДИ ТА РОЛЬ ОБЛІГАЦІЙ У ФІНАНСУВАННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ

В сучасних світових умовах стає все більш важливою концепція сталого

розвитку, яка передбачає підхід до зростання та розвитку людини в економічному, соціальному, технологічному, політичному, етичному та інших вимірах, задовольняючи теперішні потреби без погіршення здатності до цього в майбутніх поколінь Дана концепція отримала широке міжнародне визнання та підтримку з боку провідних держав і глобальних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй, що свідчить про її стратегічну значущість у формуванні сучасної моделі світового розвитку.

Зазначена концепція передбачає збалансування соціальних, економічних та екологічних інтересів суспільства, що є доволі складним та багатоаспектним завданням. Для забезпечення відповідних умов потрібні комплексні заходи, які, своєю чергою, супроводжуються великими фінансовими витратами. У цьому контексті облігації набувають широкого застосування для мобілізації необхідних ресурсів.

Облігації сталого розвитку є фінансовими інструментами, емісія яких спрямована на залучення коштів для фінансування сукупності екологічних та соціальних проєктів. Випуск облігацій здійснюється відповідно до принципів, розроблених Міжнародною асоціацією ринків капіталу (ICMA), які встановлюють вимоги щодо цільового спрямування коштів, залучених за їх допомогою, забезпечення прозорості їх використання та рівня звітності.

Облігації сталого розвитку – це різновид боргових фінансових інструментів, які емітують з метою акумулювання коштів для подальшого спрямування на фінансування екологічних та соціальних проєктів [1]. З урахуванням наведеного визначення облігацій сталого розвитку доцільно розглянути їх основні види. До таких належать:

- Зелені облігації – облігації, кошти від залучення яких йдуть на екологічні проєкти, такі як розвиток відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності будівель, розвиток чистої мобільності та збереження біорізноманіття [3];
- Соціальні облігації – облігації, кошти від залучення яких використовуються на фінансування соціальних ініціатив, таких як будівництво доступного житла, розвиток освіти, охорона здоров'я, створення додаткових робочих місць та захист вразливих прошарків населення [4];
- Облігації сталого розвитку – облігації, кошти від залучення яких поєднують екологічні та соціальні цілі в одному випуску [5];
- Облігації, пов'язані зі сталим розвитком – облігації, відсоткова ставка за якими залежить від досягнення конкретних показників сталого розвитку. Такими показниками можуть бути скорочення викидів вуглецю в повітря, зрівнювання розмірів заробітних плат осіб, що виконують одинакові обов'язки, покращення соціального забезпечення працівників тощо. Тобто це вид облігацій, який дає змогу отримати кредитні ресурси підприємству за меншу плату, взамін на проведення дій, що відповідають концепції сталого розвитку, якщо ж таких показників не досягнуто – плата за такі ресурси росте [6];
- Перехідні облігації – цінні папери, призначені для фінансування

поступового переходу високовуглецевих галузей, тобто сфер, що роблять значні викиди вуглецю в повітря, таких як металургія, нафтогазове виробництво, авіація тощо, до низьковуглецевої моделі [7].

Значущість зазначеного виду облігацій може бути оцінена через масштаби їх використання на світовому фінансовому ринку. Станом на кінець 2025 року кумулятивний непогашений обсяг випуску зелених, соціальних, облігацій сталого розвитку та облігацій, пов'язаних зі сталим розвитком, перевищив 6 трлн доларів США, що є значним показником. При цьому річний обсяг випуску облігацій становив 866 млрд дол. США. Для порівняння, обсяги випущених корпоративних облігацій у світі близько 41 трлн дол. США [3].

Наведені дані свідчать, що облігації стали одним із ключових інструментів фінансування сталого розвитку у світовій економіці. Вони забезпечують мобілізацію значних обсягів фінансових ресурсів для реалізації екологічних та соціальних проєктів, а також стимулюють перехід роботи підприємств до стандартів сталого розвитку. Найвищу ефективність облігації сталого розвитку демонструють у країнах із розвиненим фінансовим ринком та належним рівнем регуляторного контролю, оскільки їх функціонування потребує належного нагляду з огляду на наявність ризиків «зеленого камуфляжу» (greenwashing). Йдеться про можливі випадки маніпулювання заявленими екологічними чи соціальними цілями з метою залучення фінансування на більш вигідних умовах без подальшого дотримання відповідних зобов'язань або з нецільовим використанням залучених коштів. Подальший розвиток ринку таких інструментів значною мірою залежить від регулятивної політики країн світу та їхньої співпраці між собою, що, за сприятливих умов, сприятиме покращенню соціально-економічного та екологічного становища планети.

Список використаних джерел:

1. Облігація сталого розвитку. *Cbonds*. URL: https://cbonds.com.ua/glossary/sustainable-bond/ (Дата звернення: 25.03.2026).
2. Global sustainable debt volume aligned with Climate Bonds definition. *Climate Bonds*. URL: https://www.climatebonds.net/news-events/press-room/press-releases/global-sustainable-debt-volume-aligned-climate-bonds-definition-hits-usd6-trillion-milestone (Дата звернення: 25.03.2026).
3. Green Bond Principles. *The International Capital Market Association » ICMA*. URL: https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2025-updates/Green-Bond-Principles-GBP-June-2025.pdf (Дата звернення: 25.03.2026).
4. Social Bond Principles. *The International Capital Market Association (ICMA)*. URL: https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2025-updates/Social-Bond-Principles-SBP-June-2025.pdf (Дата звернення: 25.03.2026).
5. Sustainability Bond Guidelines. *The International Capital Market Association (ICMA)*. URL: https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Sustainability-Bond-Guidelines-June-2021-140621.pdf (Дата звернення: 25.03.2026).
6. Sustainability-Linked Bond Principles. *The International Capital Market Association (ICMA)*. URL: https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2024-updates/Sustainability-Linked-Bond-Principles-June-2024.pdf (Дата звернення: 25.03.2026).
7. Transition Finance. *Climate Bonds*. URL: https://www.climatebonds.net/expertise/transition-finance (дата звернення: 25.03.2026).

УДК 368.025.6:575.113.1(477)

Арич М.І.
к.е.н., доцент,заступник директора
Навчально-наукового інституту економіки і управління
Національний університет харчових технологій

ЧИ Є АЛЬТЕРНАТИВА ГЕНЕТИЧНІЙ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ДОСТУПІ ДО ПОСЛУГ СТРАХУВАННІ РИЗИКІВ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я?

Генетична дискримінація є одним із головних негативних наслідків (разом із інформаційною асиметрією) використання генетичних даних людини для оцінки її страхових ризиків [1]. Однак використання генетичної інформації для цілей андерайтингу не завжди буде дискримінацію, а тільки тоді, коли заявнику на страхування буде запропоновано укласти страховий договір на менш вигідних умовах враховуючи його генетичні дані [1-2]. А тому виникає логічне питання, чи можлива взагалі будь-яка альтернатива генетичній дискримінації у доступі до послуг страхуванні ризиків життям та здоров'я якщо страхова компанія все-таки використає генетичні дані людини для погіршення умов надання страхової послуги (зростання вартості полісу страхування, обмеження у страховому покритті)?

Так, у результаті дослідження встановлено, що наразі практика страхових ринків зарубіжних країн показує різні підходи уникають, або суттєвим чином обмежують для себе використання генетичних даних людини для оцінки страхових ризиків [3]. Ці дії страховиків можна трактувати як їх прагнення до пошуку альтернатив генетичній дискримінації заявників на страхування. Наприклад, часто страхові компанії дещо, але не суттєво підвищують розмір страхової премії навіть для людей, які не мають відповідних генетичних ризиків з метою компенсації потенційних негативних фінансових наслідків, якщо вони будуть надавати страхові послуги особам чий генетичних ризик вищий ніж у всіх інших застрахованих. Такий метод може допомогти компенсувати негативний вплив незнання про рівень генетичного ризику заявника на страхування [3-4].

Іншим напрямом уникнення врахування генетичної інформації для оцінки страхових ризиків, а отже це також буде знижувати ймовірність генетичної дискримінації заявників на страхування, може бути заохочення застрахованих до позитивних змін у веденні способу життя щоб компенсувати генетичний ризик без необхідності підвищення цін на страхові послуги. Тому, нерідко страхові компанії, особливо у сфері страхування життя заохочують (пропонують нижчу ніж зазвичай ціну страхового продукту, знижки чи сертифікати у спортзал, а також інші програми оздоровлення) застрахованих осіб вести здоровий спосіб життя, що у свою чергу може знизити ризик прояву захворювань, що мають генетичні характеристики [4-5].

Крім цього, визначено, що основними теоретичними напрямами/альтернативами генетичній дискримінації може бути [2]:

1) застосування індивідуальних страхових премій, розділяючи людей за способом їх життя;

2) створення окремого страхового фонду;

3) використання коштів бюджету держави для покриття частини витрат на забезпечення страхування життя.

Таким чином, розвиток ринків страхування в сучасних умовах вимагає від страхових компанії пошуку якнайбільш оптимального способу врахування генетичних даних людини для оцінки її страхових ризиків, що часто проявляється у пошуку альтернатив та недопущення генетичної дискримінації заявників на страхування. При цьому, страховики можуть обґрунтовано уникати використання генетичних даних людини для цілей андерайтингу, пропонуючи при цьому інші альтернативні програми як самих страхових продуктів, так і в цілому змінюючи всю цінову політику страхових послуг.

Список використаних джерел:

1. Joly, Y., Dalpe, G. (2022). Genetic discrimination still casts a large shadow in 2022. European Journal of Human Genetics, 30, 1320–1322. https://doi.org/10.1038/s41431-022-01194-8
2. Арич, М. (2025). Актуарна діяльність у страхуванні життя та страхуванні на випадок хвороби (у тому числі медичному страхуванні): особливості теорії і практики генетичної дискримінації. Вісник економічної науки України, 2(49). – С. 144-151. https://doi.org/10.37405/1729-7206.2025.2(49).144-151
3. Arych, M., & Joly, Y. (2022). Genetic Discrimination in Access to Life Insurance: Does Ukrainian Legislation Offer Sufficient Protection against the Adverse Consequences of the Genetic Revolution to Insurance Applicants? Laws, 11(1), 2. https://doi.org/10.3390/laws11010002
4. Joly, Y., Huerne, K., Arych, M., Bombard, Y., De Paor, A., Dove, E. S., Granados Moreno, P., Ho, C., Ho, C. H., Van Hoyweghen, I., Kim, H., Lebret, A., Minssen, T., Ó Cathaoir, K., Prince, A., Nair, A., Otlowski, M., Pepper, M. S., Sladek, R., Song, L., … Genetic Discrimination Observatory (GDO) (2021). The Genetic Discrimination Observatory: confronting novel issues in genetic discrimination. Trends in genetics : TIG, 37(11), 951–954.
5. Арич М.І. (2025). Актуарна діяльність у сфері страхування: моделі застосування генетичної інформації для страхування життя і страхування на випадок хвороби. Економіка України, 68(11(768), 73–88. https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.11.073

УДК 332.14:352

Бабух І.Б.

к.е.н, доцент кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МЕХАНІЗМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ МІСТ У СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розвиток сучасних міст є одним із ключових чинників формування конкурентоспроможної регіональної економіки. У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій та воєнних викликів проблема формування ефективної системи фінансового забезпечення розвитку міських територій набуває особливої актуальності. Міста виступають важливими осередками економічної активності, концентрації людського капіталу, інфраструктури й

інноваційного потенціалу. Саме тому стабільність їхнього функціонування безпосередньо впливає на розвиток регіонів і національної економіки загалом.

У структурі регіональної економіки фінансові ресурси місцевих бюджетів є основою реалізації соціально-економічної політики розвитку територіальних громад. Водночас сучасна система міжбюджетних відносин характеризується значною централізацією фінансових ресурсів, що зумовлює певні обмеження для фінансової автономії органів місцевого самоврядування. В умовах воєнного стану ця тенденція посилюється, оскільки значна частина бюджетних ресурсів спрямовується на забезпечення обороноздатності держави, підтримку безпеки та виконання соціальних зобов'язань. У результаті місцеві бюджети змушені функціонувати в умовах обмежених фінансових можливостей, що ускладнює реалізацію інвестиційних програм розвитку міст.

Важливу роль у зміцненні фінансової бази місцевого самоврядування відіграла реформа фіскальної децентралізації, яка сприяла збільшенню доходної частини місцевих бюджетів та розширенню їхніх повноважень. Разом із тим навіть після проведення реформ органи місцевої влади продовжують стикатися з проблемою дисбалансу між обсягом фінансових ресурсів і масштабами покладених на них видаткових зобов'язань. Передача нових функцій на місцевий рівень без належного фінансового забезпечення призводить до посилення бюджетного навантаження та зменшення можливостей для фінансування програм розвитку територій.

У контексті регіональної економіки важливим елементом фінансової системи міст є діяльність підприємств комунальної форми власності. Комунальні підприємства забезпечують функціонування ключових сфер міської інфраструктури, зокрема житлово-комунального господарства, громадського транспорту, благоустрою територій та надання соціально важливих послуг населенню. Проте більшість таких підприємств функціонує в умовах низької прибутковості або навіть збитковості. Це зумовлено значним зношенням виробничої інфраструктури, високою енергоємністю виробничих процесів, регульованою тарифною політикою та недостатнім рівнем інвестицій у модернізацію матеріально-технічної бази. У зв'язку з цим органи місцевого самоврядування змушені спрямовувати значну частину бюджетних ресурсів на фінансову підтримку комунальних підприємств, зокрема шляхом надання дотацій, компенсації різниці в тарифах або фінансування інвестиційних програм модернізації інфраструктури [2]. Хоча така підтримка є необхідною для забезпечення стабільного функціонування життєво важливих сфер міського господарства, вона одночасно обмежує можливості бюджетів розвитку, які могли б бути спрямовані на реалізацію стратегічних інфраструктурних проєктів.

Одним із важливих інструментів формування фінансової бази розвитку міст у системі регіональної економіки є місцеві запозичення. Використання механізмів муніципального кредитування дозволяє органам місцевого самоврядування залучати додаткові фінансові ресурси для реалізації

інвестиційних програм, будівництва об’єктів інфраструктури та модернізації міського господарства. У міжнародній практиці місцеві запозичення ґрунтуються на принципі так званого «золотого правила» публічних фінансів, відповідно до якого позикові кошти повинні використовуватися виключно для фінансування капітальних видатків, що створюють довгострокову економічну та соціальну цінність. В Україні ринок муніципальних запозичень перебуває на стадії обмеженого розвитку, що зумовлено низкою інституційних та економічних факторів. Серед основних стримуючих чинників можна виокремити недосконаліть нормативно-правової бази, високі ризики фінансової нестабільності, обмеженість інвестиційних ресурсів та недостатній рівень розвитку внутрішнього фінансового ринку. Унаслідок цього потенціал використання муніципального кредитування як інструменту розвитку міської інфраструктури залишається реалізованим лише частково [1].

Важливим напрямом диверсифікації фінансових джерел розвитку міст є використання грантових механізмів та міжнародної технічної допомоги. У сучасних умовах співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, донорами та інституціями розвитку відкриває нові можливості для реалізації інфраструктурних і соціально-економічних проєктів на місцевому рівні. Особливе значення мають програми транскордонного співробітництва, які сприяють розвитку партнерських відносин між регіонами різних країн та забезпечують доступ до додаткових фінансових ресурсів.

Окрему роль у формуванні фінансового потенціалу розвитку міст відіграють інститути громадянського суспільства, зокрема фонди громад та механізми ендавмент-фондів. Такі інституції дозволяють формувати довгострокові джерела фінансування соціальних і культурних ініціатив, використовуючи доходи від інвестування накопиченого капіталу. Запровадження подібних інструментів сприяє підвищенню фінансової стабільності місцевих проєктів та зменшенню залежності від бюджетних ресурсів.

Таким чином, формування ефективної системи фінансового забезпечення розвитку міст у межах регіональної економіки потребує комплексного підходу до використання різноманітних фінансових інструментів. До таких інструментів належать бюджетні ресурси, місцеві податки і збори, муніципальні запозичення, грантові програми, міжнародна технічна допомога, механізми державно-приватного партнерства та ініціативи корпоративної соціальної відповідальності. Ефективне поєднання цих інструментів дозволяє сформувати стійку фінансову основу для розвитку міських територій, модернізації інфраструктури, підвищення інвестиційної привабливості регіонів та забезпечення високої якості життя населення. У перспективі розвиток фінансової автономії органів місцевого самоврядування, удосконалення системи міжбюджетних відносин та активізація партнерства між державою, бізнесом і громадянським суспільством можуть стати ключовими чинниками підвищення ефективності регіональної економічної політики та забезпечення сталого розвитку українських міст.

Список використаних джерел:

1. Нікіфоров П., Бабух І. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку міст : монографія. Чернівці : Технодрук, 2015. 204 с.
2. Babukh I. Problems of social and economic development of Ukrainian cities in the regional economy system : financial dominants. *Modernisation of the Economy and Financial System : Problems, Opportunities, Prospects : Collective monograph.* Part 2. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2025. P. 98-119.

УДК 332.14:352

Бабух Ю.Ю.
здобувач вищої освіти спеціальності D5 «Маркетинг»
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РЕГІОНАЛЬНІ ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Фінансові послуги у сучасних економічних системах виступають ключовим інструментом, що забезпечує ефективний розподіл фінансових ресурсів та формує передумови для економічної активності регіонів. На регіональному рівні ринок фінансових послуг функціонує як самостійна економічна підсистема, інтегрована в ширшу структуру регіональної економіки, і забезпечує циркуляцію капіталу між різними секторами та соціальними групами. Сучасна економічна наука підкреслює, що ефективність цієї підсистеми визначає інвестиційну привабливість регіонів, розвиток підприємництва, рівень зайнятості та соціальну стабільність.

Структура регіонального ринку фінансових послуг складається з банківських установ, страхових компаній, кредитних спілок, лізингових та факторингових організацій, фінансових компаній і приватних інвесторів. Кожен із цих інститутів виконує специфічну роль у забезпеченні фінансового посередництва, зокрема банки здійснюють класичне кредитування й обслуговування рахунків, страхові компанії знижують ризики підприємницької діяльності, інвестиційні структури залучають і перерозподіляють капітал, а кредитні спілки та фінансові компанії забезпечують доступ до фінансових ресурсів для малих підприємств і домогосподарств [2]. Така диверсифікація інститутів сприяє більшій стійкості ринку та підвищує його здатність адаптуватися до економічних коливань.

Незважаючи на структурну різноманітність, регіональні ринки фінансових послуг характеризуються низкою проблем. Однією з ключових є обмежена доступність кредитів для населення та малого бізнесу. Це пов’язано зі структурними особливостями фінансових установ, високим рівнем ризиків, нестабільністю доходів клієнтів та недостатньою інформацією про потенційних позичальників. У результаті значна частина малих підприємств не може реалізувати інвестиційні проєкти, що стримує розвиток регіональної економіки та підвищує залежність територій від державних ресурсів.

Ще однією проблемою є інформаційна неповнота та недостатня

прозорість діяльності фінансових провайдерів, особливо небанківських. Відсутність єдиної системи збору й аналізу статистичних даних ускладнює контроль за ринком і робить складним виявлення диспропорцій у розподілі фінансових ресурсів. Недостатня прозорість підвищує ризики шахрайства та зловживань і негативно впливає на довіру населення до фінансових інститутів.

Суттєве значення для розвитку регіонального ринку має рівень фінансової грамотності населення та бізнесу. Дослідження показують, що низький рівень обізнаності у фінансових питаннях обмежує можливості ефективного використання фінансових продуктів, знижує інвестиційну активність і послаблює конкурентоспроможність регіонів. Для подолання цієї проблеми доцільно впроваджувати регіональні освітні програми, створювати консультаційно-аналітичні центри та організовувати регулярні семінари, круглі столи та інформаційні кампанії для населення та представників малого та середнього бізнесу.

Важливим інструментом вдосконалення регіонального фінансового середовища є інституційне стимулювання економічної активності. До таких механізмів належать:

– створення регіональних фондів підтримки підприємництва та гарантійних механізмів для кредитування;

– сприяння діяльності фінансових брокерів, які допомагають підприємцям обирати оптимальні фінансові продукти;

– залучення приватних інвесторів і розвиток інвестиційного клімату регіону [1].

Паралельно слід приділяти увагу захисту прав споживачів фінансових послуг**.** Ефективні механізми врегулювання спорів, включно з інститутом фінансового омбудсмена, дозволяють забезпечити позасудовий захист клієнтів та підвищити довіру до фінансових установ. Це, у свою чергу, створює умови для більш стабільного та прозорого ринкового середовища.

В умовах глобалізації й інтеграційних процесів регіональні фінансові ринки повинні активно впроваджувати інноваційні технології, цифрові платформи та електронні сервіси, що дозволяють знизити транзакційні витрати та розширити доступ до фінансових продуктів для населення і бізнесу. Застосування сучасних технологій сприяє підвищенню ефективності фінансового посередництва та покращує якість обслуговування клієнтів.

Отже, розвиток регіональних ринків фінансових послуг є ключовим чинником економічної стійкості територій. Комплексний підхід до його вдосконалення має включати зміцнення інституційної структури, підвищення прозорості та доступності фінансових продуктів, розвиток фінансової грамотності, стимулювання підприємницької діяльності через регіональні програми підтримки, впровадження сучасних технологій. Реалізація цих заходів дозволяє створити стабільне, прозоре і конкурентоспроможне фінансове середовище, що сприяє економічному розвитку регіонів та підвищенню їх інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел:

1. Бабух І. Б. Ринок фінансових послуг у регіональній економіці : теоретичне розуміння й

ефективність функціонування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2025. № 55. С. 20-25.
2. Онищенко В. О., Завора Т. М. Ринок фінансових послуг : навч. посіб. Полтава : ПолтНТУ, 2017. 409 с.

УДК 336.7:330.3

Бурячок А.В.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

У сучасній економіці фінансові посередники виконують значно ширшу роль, ніж просто акумулювання коштів. Вони забезпечують стабільність усієї фінансової системи, перетворюючи заощадження населення та бізнесу на інвестиції та кредити. Для України це має особливе значення: саме через банки та інші фінансові установи кошти спрямовуються у найбільш критичні сектори економіки. Сьогодні стійкість та прибутковість посередників є основою для відновлення країни, оскільки вони дозволяють впроваджувати державні програми підтримки та забезпечують безперебійність розрахунків. Ефективність цього механізму безпосередньо залежить від стійкості банківського сектору, який наразі володіє понад 90% активів усієї фінансової системи країни [1].

Ключовим показником ефективності фінансових посередників у сучасних умовах є їхня спроможність зберігати капіталізацію під час системних шоків. Аналіз показників діяльності українських банків за 2024-2025 роки демонструє високу адаптивність бізнес-моделей до кризових явищ. На підтвердження цього варто розглянути рис. 1, який ілюструє динаміку прибутковості сектору.

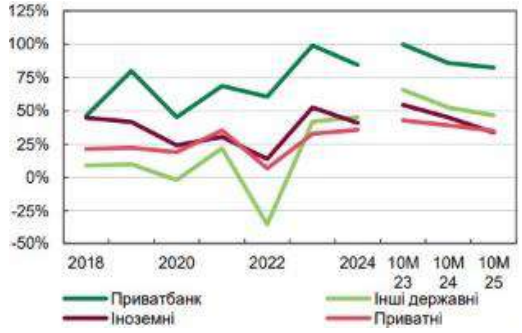

Рис. 1. Рентабельність капіталу за прибутком до оподаткування за групами банків [1]

Як свідчать дані графіку, після різкого падіння рентабельності на початку 2022 року, фінансові посередники стали на шлях стійкого відновлення. Особливу увагу привертає показник рентабельності капіталу ПриватБанку, який станом на кінець 2025 року тримається на рівні понад 75%.

Інші групи банків, включно з установами з іноземним капіталом та приватні банки, також демонструють стабільно позитивну динаміку ROE у межах 25-40%.

Така висока прибутковість посередників у 2025 році зумовлена ефективним управлінням чистою процентною маржею та активним використанням безризикових інструментів (депозитні сертифікати НБУ та ОВДП). Це дало змогу банкам не лише сформувати необхідні резерви, а й стати вагомим джерелом наповнення державного бюджету через підвищене оподаткування прибутку. Таким чином, сучасне банківське посередництво в Україні вийшло за межі традиційного комерційного кредитування, перетворившись на інструмент забезпечення загальнодержавної фінансової стійкості для всієї економічної системи [1; 4].

Поруч із банківським домінуванням, сучасна економіка України демонструє якісні зміни структури фінансового сектору. Важливо розуміти, як змінюється співвідношення між різними типами посередників та їхній вплив на поширення фінансових послуг у реальну економіку.

Рис. 2. Структура активів фінансового сектору, млрд грн [2]

Згідно з даними рис. 2, спостерігається чітка тенденція до зростання відношення чистих активів фінансових установ до ВВП, що вказує на поглиблення фінансової інклюзії. Попри те, що кількість небанківських фінансових установ скорочується, їхня сукупна вартість активів демонструє стійкість. Зокрема, у сегменті ризикового страхування відбувається нарощення капіталізації, що є необхідною умовою для покриття воєнних та інвестиційних ризиків у майбутньому [2].

Одним із найбільш динамічних проявів посередницької функції у 2024-2025 роках стало іпотечне кредитування. Це яскравий приклад синергії між державою та приватними фінансовими посередниками для стимулювання внутрішнього попиту.

Обсяги видачі нових іпотечних кредитів досягли історичних максимумів за останні роки. Вирішальну роль у цьому процесі відіграла державна програма «єОселя» грн [5]. Банки, виступаючи посередниками, забезпечили доступ населення до пільгового фінансування, що стало основним чинником підтримки будівельної галузі та суміжних секторів економіки. Така модель посередництва дозволяє не лише вирішувати соціальні питання, а й створює мультиплікативний ефект для розвитку всієї економічної системи через активізацію ринку нерухомості та залучення довгострокового капіталу [1; 3].

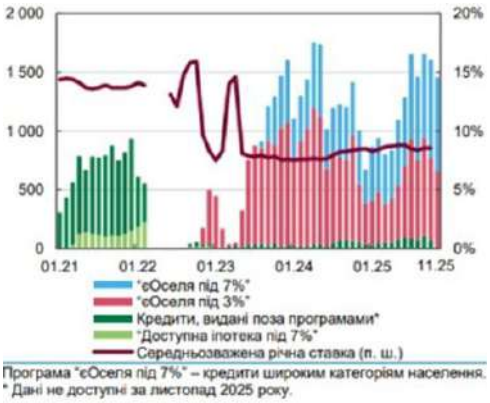

Рис. 3. Нове іпотечне кредитування, млн грн [1]

Сучасний розвиток посередництва також нерозривно пов'язаний із цифровою трансформацією. Фінтех-компанії та необанки змінюють ландшафт ринку, пропонуючи швидкий доступ до капіталу для малого та середнього бізнесу. Цифровізація дозволяє зменшити трансакційні витрати посередництва, що підвищує конкурентоспроможність української економіки на міжнародному рівні [3; 4].

Підсумовуючи проведене дослідження ролі фінансових посередників у розвитку сучасної економіки України, можна стверджувати, що цей сектор став ключовим стабілізаційним та стимулюючим чинником у 2024-2026 роках. Попри екстремальні умови воєнного стану, вітчизняні фінансові інституції продемонстрували високий рівень адаптивності та інституційної стійкості.

По-перше, банківський сектор успішно трансформував свою бізнес-модель, що підтверджується стабільно високими показниками рентабельності капіталу. Це дозволило банкам не лише сформувати міцний резерв ліквідності, а й стати вагомим джерелом наповнення державного бюджету через механізми оподаткування прибутку.

По-друге, спостерігається якісне поглиблення фінансової інклюзії через синергію державних програм та банківського посередництва. Аналіз динаміки іпотечного кредитування за програмою «єОселя» демонструє, що посередники стали ефективним інструментом спрямування капіталу в реальний сектор економіки, зокрема у будівельну галузь.

По-третє, структурна трансформація небанківського фінансового сектору, що супроводжується очищенням ринку та підвищенням вимог до капіталізації, закладає підґрунтя для євроінтеграції українського фінансового простору.

У перспективі роль фінансових посередників буде лише зростати, особливо у сфері страхування воєнних ризиків та залучення міжнародних інвестицій для повоєнного відновлення. Саме здатність посередників ефективно трансформувати заощадження в інвестиційні ресурси визначатиме темпи економічного відродження України в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Звіт про фінансову стабільність : грудень 2025 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf (дата звернення: 28.03.2026).
2. Огляд небанківського фінансового сектору : листопад 2025 року. *Національний банк*

України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2025-11.pdf (дата звернення: 28.03.2026).
3. Благун І. Г., Левицька О. О. Трансформація фінансового посередництва в умовах цифровізації економіки України. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Економіка. 2024. Вип. 1 (63). С. 112–118.
4. Коваленко В. В. Стратегічні пріоритети розвитку банківської системи в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. *Фінансовий простір. 2025*. № 2. С. 45–56.
5. Доступна іпотека – державна допомога у придбанні житла. Міністерство економіки України. URL: https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=20fb406b-1857-418f-85cb-76aed312c20a&title=DostupnaIpoteka-DerzhavnaDopomogaUPridbanniZhitla

УДК 330.322:620.9:502.131.1

Галинський Д.М.
аспірант кафедри економічної кібернетики,
Сумський державний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗНИЖЕННІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ СТАРТАПІВ У ЗЕЛЕНІЙ ЕНЕРГЕТИЦІ

Розвиток стартапів у сфері відновлюваної енергетики є одним із ключових інструментів досягнення цілей декарбонізації та енергетичного переходу, який при цьому відбувається за умов підвищених інвестиційних ризиків, пов’язаних із технологічною новизною рішень, високою капіталомісткістю проєктів і значною регуляторною невизначеністю [1; 2]. Для зелених стартапів є типовими технологічні ризики (незрілість технологій, невизначеність надійності та масштабованості), ринкові ризики (волатильність цін на електроенергію, конкуренція з викопними видами палива, залежність від механізмів підтримки), фінансові ризики (висока вартість капіталу, тривалий період окупності, обмежений доступ до боргового фінансування), регуляторні та політичні ризики (зміна «зелених» тарифів, податкових пільг, умов підключення до мережі, політична нестабільність) [1]. Сукупність цих чинників формує підвищену премію за ризик і знижує готовність приватних інвесторів фінансувати стартапи у відновлюваній енергетиці без спеціальних механізмів зниження ризиків [1; 3].

В цілому фінансових посередників (банки, інвестиційні та венчурні фонди, міжнародні фінансові організації, спеціалізовані «зелені» інститути) слід розглядати як ключових агентів з подолання інформаційної асиметрії, зниження трансакційних витрат і диверсифікації ризику між різними групами інвесторів. Для високоризикових зелених стартапів здатність фінансових посередників здійснювати скринінг проєктів, моніторинг використання залучених ресурсів і структурування угод (у т. ч. із застосуванням гарантій, субординованого боргу, грантів, довгострокових контрактів купівлі-продажу) є визначальною умовою залучення капіталу. У сегменті кліматичного та «зеленого» фінансування сформувався спектр інституцій – фонди чистих технологій, «зелені» банки, платформи змішаного фінансування, гарантійні

фонди, які поєднують приватний і пільговий капітал та дозволяють розподіляти ризики відповідно до схильності інвесторів до ризику і їх інвестиційного горизонту [1; 4].

Банки та міжнародні фінансові організації відіграють особливо важливу роль у фінансуванні капіталомістких проєктів відновлюваної енергетики, де потрібні значні обсяги довгострокового боргу. Комерційні банки, як правило, обережно ставляться до стартапів у зеленій енергетиці через відсутність кредитної історії, обмежений обсяг застави та високі технологічні ризики, тому їхня участь часто можлива лише за наявності механізмів підсилення кредиту – гарантій, страхових інструментів, субсидованих кредитних ліній від держави або міжнародних фінансових інститутів [3; 1]. Міжнародні фінансові організації (наприклад, ЄБРР, ЄІБ, Світовий банк та його структури – IFC, MIGA) здійснюють пільгове фінансування, надають гарантії проти політичних і регуляторних ризиків, а також підтримують blended finance інструменти, у рамках яких пільговий капітал бере на себе «перші втрати» та тим самим знижує ризик для приватних кредиторів і інвесторів [1]. Такі схеми дозволяють переводити проєкти з категорії «надто ризикових» у категорію інвестиційно прийнятних для банків і інституційних інвесторів [1; 3].

В українських умовах доступ малого та середнього бізнесу, у т. ч. стартапів у сфері енергоефективності та ВДЕ, до зеленого фінансування суттєво залежить від участі місцевих банків як фінансових посередників у програмах міжнародних фінансових організацій [6]. Аналітичні звіти [5; 6] свідчать, що українські банки виступають каналами передачі пільгових ресурсів ЄБРР, ЄІБ, інших донорів до кінцевих позичальників, пропонуючи зелені кредитні продукти з покращеними ставками, подовженими термінами погашення та грантовими компонентами, прив’язаними до успішної реалізації проєктів. При цьому частина кредитного ризику перекладається на міжнародні фінансові інституції через гарантійні інструменти та цільові лінії фінансування, що стимулює банки активніше кредитувати інвестиції в енергоефективність і відновлювані джерела енергії, у тому числі у форматі проектного фінансування для інноваційних компаній [5; 6]. Важливим доповненням є створення цифрових платформ, які структуровано подають інформацію про гранти, кредити, гарантії та інші інструменти зеленого фінансування, зменшуючи інформаційну асиметрію між стартапами й фінансовими посередниками [6].

Венчурний капітал та спеціалізовані фонди чистих технологій виступають ключовими посередниками на ранніх стадіях розвитку стартапів у зеленій енергетиці, коли ризики особливо високі, а доступ до банківського кредитування є обмеженим або взагалі відсутнім [4]. Дослідження ролі венчурного капіталу в чистій енергетиці показують, що спеціалізовані «зелені» венчурні фонди не лише вкладають власний капітал, а й надають менторську підтримку, допомагають будувати партнерства з промисловими компаніями, залучати наступні раунди інвестицій та готуватися до виходу на публічні ринки чи стратегічного продажу, чим суттєво знижують як ринкові,

так і управлінські ризики [4]. Механізми управління ризиками у венчурному фінансуванні включають поетапне фінансування, жорсткі умови конвертації, активну участь інвестора в корпоративному управлінні, диверсифікацію портфеля між кількома технологічними напрямами та регіонами [4; 7]. У сфері кліматичних технологій дедалі ширше застосовується венчурний борг та інші форми нечасткового фінансування (non-equity) з елементами участі у зростанні вартості компанії, що дозволяє розширити доступ стартапів до капіталу без надмірного розмивання часток засновників [7].

В умовах високих політичних, валютних та регуляторних ризиків системоутворюючу роль у зниженні інвестиційних ризиків і «розблокуванні» приватного капіталу відіграють саме зовнішні фінансові посередники (міжнародні фінансові організації, донорські фонди, гарантійні структури ЄС та міжнародні екологічні фонди) [2; 6]. Водночас для сталого розвитку екосистеми зелених стартапів потрібне посилення ролі внутрішніх інституцій – від спеціалізованих державних або напівдержавних «зелених» банків, гарантійних фондів і програм підтримки інновацій до мереж акселераторів та інкубаторів, здатних підвищувати якість проєктів до рівня «банківських» [5; 6]. Таким чином, роль фінансових посередників у зниженні інвестиційних ризиків стартапів у зеленій енергетиці полягає не лише у постачанні фінансових ресурсів, а й у формуванні інституційного середовища, в якому поєднання банківських кредитів, венчурного капіталу, змішане фінансування, гарантійних і страхових інструментів та довгострокових контрактів дозволяє масштабувати інвестиції в «зелену» енергетику навіть за умов високої невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Duma D., Muñoz Cabré M. Risk mitigation and transfer for renewable energy investments. A conceptual review. Stockholm Environment Institute. DOI: 10.51414/sei2023.042
2. Маркевич К., Сіденко В. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Київ, 2019. 316 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf (дата звернення: 01.04.2026)
3. Arbouch M., Canuto O., Della Croce R., El Aynaoui K., El Jai Y., Vazquez M. Risk mitigation tools to crowd in private investment in green technologies. Policy brief. URL: https://www.global-solutions-initiative.org/wp-content/uploads/2025/03/TF7_RISK_MITIGATION_TOOLS_TO_CROWD_IN_PRIVATE_INVESTMENT_IN_GREEN_TECHNOLOGIES.pdf (дата звернення: 01.04.2026)
4. Van den Heuvel M., Popp D. The Role of Venture Capital and Governments in Clean Energy: Lessons from the First Cleantech Bubble. CESifo Working Papers. URL: https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp9684.pdf (дата звернення: 01.04.2026)
5. Гроші на «зелений старт»: де знайти фінансування екологічним компаніям? URL: https://inventure.com.ua/analytics/articles/groshi-na-zelenij-start-de-znajti-finansuvannya-ekologichnih-kompanij (дата звернення: 01.04.2026)
6. Доступ МСБ до зеленого фінансування: можливості та кроки. URL: https://gto.dixigroup.org/assets/images/files/gto-dostup-msb-a4-3.pdf (дата звернення: 01.04.2026)
7. Kats-Rubin A. Non-Equity Financing and Venture Debt for Climate Tech Startups. Clean Energy Ventures. URL: https://cleanenergyventures.com/clean-energy-venture-capital/non-equity-financing-and-venture-debt-for-climate-tech-startups/ (дата звернення: 01.04.2026)

УДК 336.76

Гнатюк А.С.
здобувач першого рівня вищої освіти
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Науковий керівник – ***Кужелєв М.О.***
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

АЛГОРИТМІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДИНАМІКУ МІЖБІРЖОВИХ АРБІТРАЖНИХ СПРЕДІВ

Розвиток фінансових ринків супроводжується стрімким поширенням автоматизованих торговельних технологій. Так, у 2019 році майже весь обсяг торгівлі акціями здійснювався в електронній формі, а близько 92% цього обсягу припадало на алгоритмічну торгівлю [1]. Така динаміка призвела до докорінної трансформації механізмів біржової взаємодії та структури ліквідності. Зокрема, згідно з офіційним визначенням, наведеним у Директиві Європейського Парламенту та Ради 2014/65/ЄС, «алгоритмічна торгівля» означає торгівлю фінансовими інструментами, у рамках якої комп'ютерний алгоритм визначає індивідуальні параметри розпоряджень, як-от ініціювання, час, ціну, обсяг або порядок управління розпорядженням після його подання, з обмеженим втручанням людини або без нього [2].

Технологічне прискорення торгів, зумовлене головним чином HFT, супроводжується двома ефектами: алгоритмізація торгівлі пов'язана зі звуженням мінливості міжбіржового спреду та алгоритмізація торгівлі пов'язана зі скороченням тривалості відхилення цін одного й того самого активу між біржами. Перший ефект відображає кількісний аспект міжбіржових відхилень, тобто масштаб спредів, тоді як другий – про часовий аспект миттєвості повернення [3; 4]. Емпіричну базу сформовано на даних ліквідного емітента з тривалою історією біржових торгів, що дає достатній часовий горизонт для аналізу та підтвердження перелічених гіпотез. Переліченим методичним вимогам відповідають дані акцій BASF з майданчиків Мюнхена BAS.MU та Штутгарта BAS.SG.

На рис. 1 емпірично для BAS.MU та BAS.SG демонструє синхронізовану динаміку котирувань, зокрема після 2008–2009 рр.

Однак це може бути не стійкий економічний зв'язок, а псевдозалежність. Для більш достовірної перевірки інтеграції ринків використовується коінтеграційний підхід, за умови якщо міжбіржовий спред є стаціонарним, він має властивість повернення до середнього та коливається в статистично сталому діапазоні, що свідчить про дію арбітражного механізму. Різке звуження міжбіржового спреду у 2008–2009 роках можна розглядати як імовірний наслідок посилення алгоритмізації торгів. Перевірку стаціонарності спреду виконано розширеним тестом Дікі-Фуллера (ADF), а перевірку наявності коінтеграційного зв'язку проведено тестом коінтеграції Енгла-

Грейнджера.

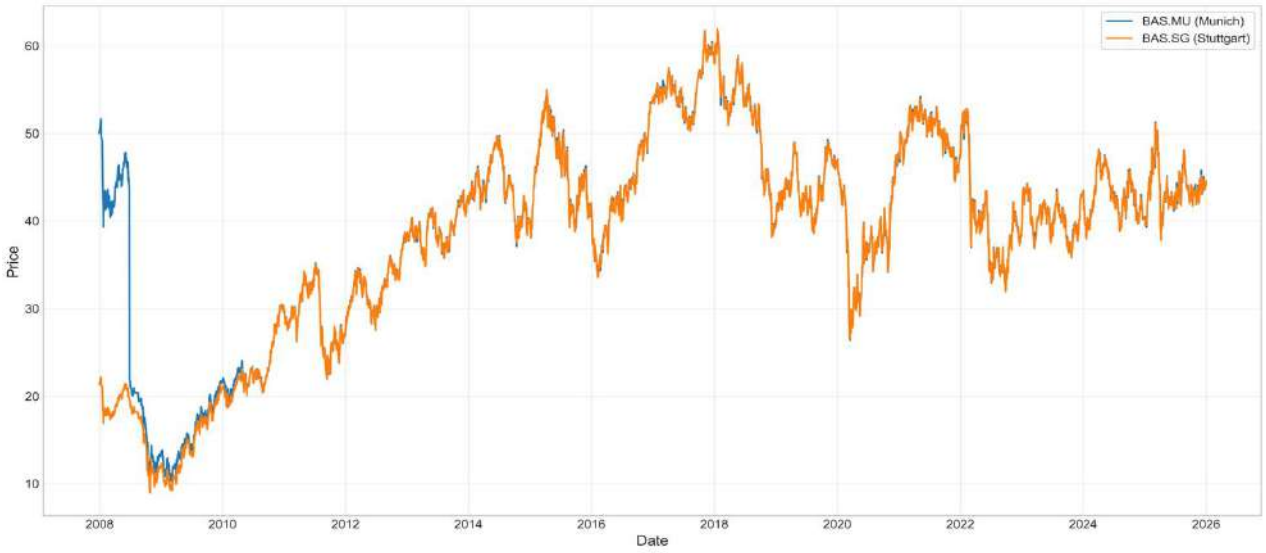

Рисунок 1. Динаміка котирувань акцій BASF на біржових майданчиках BAS.MU і BAS.SG у 2007–2025 рр.

Джерело: сформовано автором на основі даних Yahoo Finance [5]

Тест Дікі–Фуллера (ADF) підтвердив, що міжбіржовий спред є стаціонарним, тобто повертається до свого середнього та не накопичує відхилення в довгостроковому періоді. А саме, довгостроковий зв'язок перевірив тест Енгла–Грейнджера, який підтвердив коінтеграцію між BAS.MU та BAS.SG. Оскільки p-значення обох тестів були меншими за 0,05, отримані результати є статистично значущими. Стандартне відхилення міжбіржового спреду скоротилося з 0,246470 до 0,005332, тобто у 46,23 раза. У 2007–2012 рр. за один торговий день усувалося лише близько 3,4% відхилення міжбіржового спреду (γ = -0,034197). Тоді як у 2019–2025 рр. цей самий показник становив уже приблизно 72,1% (γ = -0,721228). Half-life скоротився з 19,92 до 0,54 торгового дня, що вказує на структурні зміни в позитивну сторону щодо скорочення тривалості відхилень між акцією на різних біржах.

На рис. 2 простежується зниження ковзного стандартного відхилення спреду після початкового етапу вибірки, що можна розглядати як емпіричну підтримку першої гіпотези.

Отримані результати підтверджують обидві висунуті гіпотези.

Алгоритмізація торгівлі пов'язана як зі звуженням мінливості міжбіржового спреду, так і зі скороченням тривалості відхилень цін одного й того самого активу між біржами. Це свідчить про вищу ефективність та інтегрованість ринку, оскільки ціни на різних майданчиках узгоджуються швидше, а короткочасні міжбіржові розбіжності стають меншими.

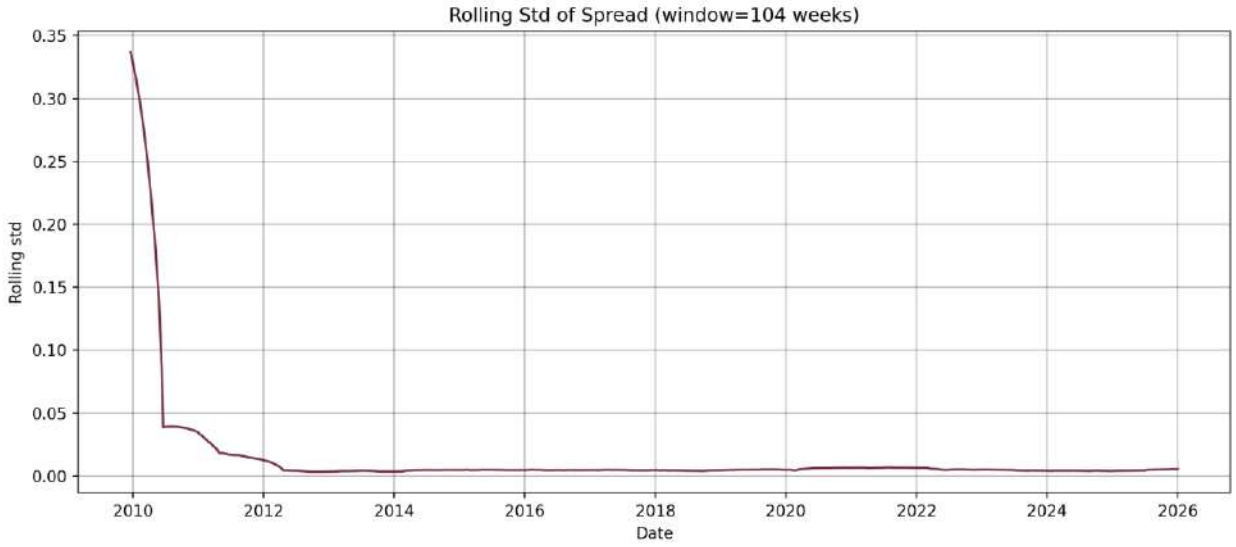

Рисунок 2. Ковзне стандартне відхилення міжбіржового спреду (вікно, еквівалентне 104 тижням)

Джерело: сформовано автором на основі даних Yahoo Finance [5]

Список використаних джерел:

1. Kissell R. L. Algorithmic Trading Methods: Applications Using Advanced Statistics, Optimization, and Machine Learning Techniques. *2nd ed. Academic Press*, 2020.
2. Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/65/ЄС від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів та про внесення змін до Директиви 2002/92/ЄС і Директиви 2011/61/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/984_041-14
3. Kuzheliev, M., Zherlitsyn, D., Rekunenko, I. & Nemsadze, G. (2020). The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*, 15(2), 94-104. http://dx.doi.org/10.21511/bbs.15(2).2020.09
4. Nechyporenko A., Danovych O., Osadchyi V., Sokolov V. Information Technologies in Modeling the Impact of the Economic Environment on the Performance of Companies. *DECaT'2025: Digital Economy Concepts and Technologies.* 2025. С. 126-134.
5. Historical data for BASF. *Yahoo Finance*. URL: https://finance.yahoo.com/quote/BAS.DE/

УДК 336.76:005.6

Грешко Р.І.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Марусяк О.В.
аспірант кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах економічної нестабільності, посиленої глобалізацією, цифровою трансформацією та кризовими явищами, управління фінансовими ризиками стає одним із ключових напрямів забезпечення стійкого розвитку

підприємств. Фінансові ризики охоплюють широкий спектр загроз: коливання валютних курсів, зміну процентних ставок, платоспроможність контрагентів, нестабільність попиту, а також внутрішні ризики, пов'язані з ефективністю управління ресурсами. Традиційні підходи до аналізу та контролю ризиків уже не забезпечують достатнього рівня стійкості в умовах динамічних змін, що стимулює пошук інноваційних методів управління ризиками у фінансовій діяльності підприємств.

Інноваційні підходи до управління фінансовими ризиками базуються на застосуванні сучасних інформаційно-аналітичних технологій, математичного моделювання, методів прогнозування та інтеграції систем ризик-менеджменту з корпоративним управлінням. Основною метою таких підходів є створення гнучких інструментів виявлення, оцінки та мінімізації ризиків для підвищення адаптивності підприємства до зовнішніх і внутрішніх викликів. Одним із ключових інструментів є проактивне прогнозування фінансових показників з використанням систем підтримки прийняття рішень, що дозволяє здійснювати сценарне моделювання фінансових потоків і оцінювати вплив змін ринкових і макроекономічних параметрів на діяльність підприємства [1].

Одним із важливих напрямів інновацій є застосування інформаційних систем управління ризиками**,** які базуються на інтелектуальному аналізі даних. Такі підходи передбачають використання технологій великих даних (Big Data) та штучного інтелекту для обробки великих масивів фінансової інформації, виявлення прихованих кореляцій між показниками та оцінки ймовірності настання ризикових подій. Інтеграція великих даних у фінансовий менеджмент підприємств значно підвищує ефективність управління ризиками та сприяє прийняттю точніших управлінських рішень [2].

Інноваційна система управління ризиками повинна бути інтегрована з системою корпоративного управління та внутрішнього контролю підприємства, що дозволяє узгоджувати стратегічні цілі з процесами управління ризиками. Така інтеграція сприяє більш ефективній ідентифікації критичних точок прийняття рішень і підвищенню прозорості фінансової діяльності.

Серед інноваційних методів значну увагу приділяють кіберризикам, які виникають у зв'язку з цифровізацією фінансових процесів. Загрози кібербезпеці впливають не лише на захист інформації, але й на фінансові ресурси підприємства, оскільки успішні атаки можуть призводити до значних фінансових втрат. За сучасними підходами, управління фінансовими ризиками дедалі частіше включає оцінку та управління кіберризиками як окремого класу ризиків, що становлять окрему загрозу для стабільності бізнесу [3].

Не менш важливим елементом інновацій є розвиток фінансових інструментів хеджування ризиків**.** Підприємства можуть використовувати як традиційні фінансові деривативи (форварди, ф'ючерси, опціони), так і сучасні страхові продукти для оптимізації ризиків, пов'язаних зі змінами процентних ставок або валютних курсів. Це допомагає ефективніше управляти ризиками на фінансових ринках та підтримувати стабільність операційної діяльності [1].

Важливою складовою інноваційного управління є моніторинг фінансового стану підприємства в реальному часі. Впровадження автоматизованих систем збору та обробки фінансових даних дозволяє оперативно отримувати актуальну інформацію про ключові фінансові показники, що сприяє швидкому виявленню відхилень і своєчасному реагуванню на ризики. Це є особливо важливим в умовах нестабільності, коли затримка в оцінці ризику може призвести до суттєвих фінансових втрат [4].

Сучасні наукові підходи підкреслюють роль інтелектуального ризик-менеджменту, що включає навчання персоналу, розвиток компетенцій у сфері аналізу ризиків та побудову організаційної культури, спрямованої на ризик-орієнтоване мислення. Такий підхід не лише забезпечує підприємству сучасні інструменти, а й сприяє їх ефективному застосуванню на практиці, що є критично важливим для підтримки конкурентоспроможності та фінансової стійкості в довгостроковій перспективі [1]

Особливої уваги потребує застосування інноваційних моделей оцінки ризиків, таких як стохастичні моделі або цифрові технології, що забезпечують більш точне прогнозування ризикових подій порівняно з традиційними методами. Ці моделі дозволяють виявляти складні залежності та тренди в фінансових показниках підприємства, що значно підвищує якість управлінських рішень

В умовах впливу зовнішніх викликів, таких як економічні кризи чи девальвація валюти, інтегровані підходи до управління ризиками мають враховувати мультифакторні взаємозв’язки між різними типами ризиків. Це потребує розвитку єдиної системи ризик-менеджменту на підприємстві, що забезпечує координацію фінансових, операційних, стратегічних та інноваційних ризиків в єдиному інформаційному середовищі [5].

Суперечливою, але перспективною є ідея застосування блокчейн-технологій для підвищення прозорості фінансових операцій, зменшення ризиків шахрайства та підвищення довіри до фінансових даних. Попри технічні та організаційні виклики, такі підходи можуть забезпечити додатковий рівень контролю й аудиту, що сприяє зміцненню фінансової безпеки підприємства[6].

Інноваційні підходи до управління фінансовими ризиками підприємств формують нову парадигму ризик-менеджменту, яка враховує цифровізацію, інтеграцію інформаційних систем, використання передових аналітичних методів та комплексну оцінку ризикових факторів. Сучасні інструменти та методи дозволяють підвищити адаптивність підприємств до зовнішніх і внутрішніх викликів, зменшити негативний вплив ризикових подій на фінансові показники та підвищити загальну стійкість діяльності. Ефективне поєднання технологій, професійних працівників і процесів у системі управління ризиками сприяє формуванню конкурентних переваг та забезпеченню довгострокового розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Парій Л. В., Засанський В. В. Інноваційні підходи до управління фінансовими ризиками у сучасних підприємствах. *Економіка.Менеджмент.Бізнес*. 2025. №1(48), С.70-78. DOI:

10.31673/2415-8089.2025.017078
2. Канигін С. М. Великі дані в управлінні фінансами підприємства. *Економіка, управління та адміністрування.* 2024. (3(109). 97–104. https://doi.org/10.26642/ema-2024-3(109)-97-104
3. Соломатіна Т. Інноваційні підходи до управління бюджетними ризиками в умовах цифрової трансформації фінансової системи. *Економіка та суспільство*.2025. (72). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-81
4. Білоус С., Синиця І. Система управління ризиками підприємства в ринкових умовах економіки. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Економічні науки».* 2023. Том 27 № 3-4. С. 11-116. https://doi.org/10.31651/2076-5843-2023-3-4-111-116
5. Могильна Л., Воробйов І. Управління ризиками інноваційно-інвестиційних проєктів підприємства. *Економіка та суспільство*. 2024. (66). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-130
6. Карзун Д. Інтеграція цифрових технологій в систему обліку ризик-менеджменту з використанням фінансових інструментів. *Журнал стратегічних економічних досліджень.* 2025 (2), 97–109. https://doi.org/10.30857/2786-5398.2025.2.10

УДК 336.743:338.246.025.2

Деркач Ю.Б.
к.е.н, доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА НБУ В УМОВАХ ДОВГОТРИВАЛОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ

Події 2025 року свідчать про зміну світового порядку: змінюється роль США як світового демократичного лідера, відбуваються зміни у політиці країн ЄС у міжнародній сфері. Такі перетворення впливають на політичну, фінансову та військову підтримку України у боротьбі з довготривалою російською агресією. За таких умов у наступні роки Україна буде стикатися з проблемою скорочення міжнародної допомоги від союзників, що створює небезпеку як на фронті, так і в економіці країни. У 2025 році Україна зазнала найбільших руйнувань енергетичної інфраструктури, що потребує значних фінансових ресурсів для відновлення. Водночас постійні обстріли морських портів Одеси, Південного та Чорноморська фактично унеможливлюють експорт товарів.Все це створює потужний тиск на курс національної валюти та міжнародні резерви. Отже, питання реалізації валютної політики України на тлі скорочення міжнародної допомоги партнерів та зростання дефіцит торгівельного балансу є актуальним та потребує подальших досліджень.

Своєчасне та ефективне запровадження заходів захисту валютного ринку є предметом обговорення багатьох науковців. Зокрема, заслуговує на увагу праця Більге Ертен, Антона Корінека та Хосе Антоніо Окампо (Bilge Erten, Anton Korinek, José Antonio Ocampo), присвячена питанням контролю за рухом капіталу. Автори розглянули ефективність різних видів валютних обмежень (на приплив або відплив капіталу), а також вплив валютних обмежень на фінансову нестабільність. Основні висновки які роблять вчені наступні: валютні обмеження можуть бути ефективним макропруденційним

інструментом; обмеження на приплив капіталу краще працюють превентивно, ніж реактивно; ефективність застосування залежить від інституційної спроможності країни та структури фінансового сектору. У дослідженні надаються рекомендації щодо дизайну та застосування валютних обмежень у різних економічних умовах [1].

Досвід ведення війни в умовах активних бойових дій не є унікальним для України: його мають як країни — учасниці Другої світової війни, так і держави, на чиїй території тривали збройні конфлікти наприкінці XX — на початку XXI століття. Проте макроекономічні умови, тривалість, масштаби та інтенсивність бойових дій, а також обсяг військової й фінансової підтримки з боку країн-партнерів у кожному з випадків істотно різняться.

На початку повномасштабного вторгнення Національний банк України, керуючись ст. 12 Закону «Про валюту та валютні операції», запровадив комплекс захисних заходів у вигляді валютних обмежень та встановив режим фіксованого валютного курсу [2]. Жорсткі валютні обмеження для суб'єктів господарювання дозволили різко скоротити обсяги купівлі-продажу іноземної валюти, сприяли стабілізації курсу гривні, а рівень інфляції поступово знизився до 10% у 2023 році. На тлі стабілізації макроекономічної ситуації та масштабної системної підтримки з боку партнерів постало питання поступового послаблення валютних обмежень і переходу від фіксованого до більш гнучкого валютного курсу.

У червні 2023 року НБУ опублікував Стратегію пом'якшення валютних обмежень, переходу до більшої гнучкості обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування [3]. Стратегія спрямована на послаблення валютних обмежень, відмову від фіксації валютного курсу та збереження високих процентних ставок з метою забезпечення привабливості гривневих активів і підтримки курсової стійкості. Щодо валютних обмежень, Стратегія передбачає їх поетапну лібералізацію: на першому етапі — послаблення обмежень за експортно-імпортними операціями та усунення множинності курсів; на другому — лібералізацію фінансування торгівлі, управління валютними ризиками банків і можливість сплати відсотків за «старими» боргами; на третьому — повернення кредитів та інвестицій нерезидентам, лібералізацію операцій з похідними фінансовими інструментами, кредитування нерезидентів та інвестування за кордон [3]. За майже два роки, що тривають з моменту впровадження Стратегії НБУ реалізував більшість заходів визначених першим та другим етапами.

Незважаючи на масштабну й тривалу підтримку західних країн, результати виборів у США зумовили зміну підходів до допомоги Україні у протидії російській агресії. За таких умов Україна має враховувати суттєве скорочення обсягів фінансової підтримки союзників. За даними інфляційного звіту НБУ за липень 2025 року, у 2026–2027 рр. ці обсяги скоротяться порівняно з 2023-2025 рр. (2023 р. - 42,9 млрд дол.; 2024 р. - 41,9 млрд дол.; 2025 р. - 53,7 млрд дол.; 2026 р. - 34,9 млрд дол.; 2027 р. - 30,0 млрд дол.) [4].

У зв'язку з цим постає питання: які кроки має здійснити центральний банк

в умовах довготривалої війни на виснаження та різкого скорочення підтримки з боку партнерів? На наш погляд, досить вичерпними пропозиціями є наступні: НБУ повинен утримуватися від будь-якого послаблення існуючого контролю за рухом капіталу; оскільки значні прямі іноземні інвестиції в країну в умовах війни є малоймовірними, валютні резерви не повинні використовуватися для репатріації дивідендів чи інших форм виведення капіталу вітчизняними та іноземними підприємствами [5; 6].

Зазначимо, що в разі різкого скорочення фінансової підтримки партнерів НБУ варто повернутися до режиму фіксованого валютного курсу та запровадити обмежений перелік критично важливого імпорту з метою запобігання відтоку валюти.

Список використаних джерел:

1. Erten, B., Korinek, A., & Ocampo, J. (2021). Capital Controls: Theory and Evidence. *Journal of Economic Literature*, 59(1), 45-89. URL: https://surl.lt/yvyeye. (дата звернення 17.12.2025).
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text. (дата звернення 12.12.2025).
3. Національний банк України. Валютна лібералізація. Офіційний веб-сайт. URL: https://surli.cc/smiwsv. (дата звернення 15.12.2025).
4. Національний банк України. Інфляційний звіт. Офіційний веб-сайт. URL: https://surl.li/fxackr. (дата звернення 17.12.2025).
5. Lesnik T., Bereslavska O., Derkach Ju., Moskalenko N., Boldova A. The latest aspect of assessing the level of currency security of Ukraine. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2024. Том 4 (57). С. 32–35. DOI: https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.57.2024.4438
6. Becker, T., Gorodnichenko, Y., & Weder di Mauro, B. (2025). How to rebuild Ukraine: A synthesis and critical review of policy proposals. *Annual Review of Economics*, 17, 293-320. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-economics-081324-093012. (дата звернення 15.12.2025).

УДК 336.77

Жаворонок А.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування,
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ЦИКЛІЧНІ ЕФЕКТИ НА РИНКУ СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Споживче кредитування є одним із найбільш чутливих сегментів фінансового ринку до макроекономічних коливань. Його розвиток відображає зміни у рівні доходів населення, очікуваннях споживачів, доступності фінансових ресурсів та кредитній політиці банків. У результаті цього формуються циклічні ефекти, які проявляються у періодичному розширенні та скороченні обсягів кредитування домогосподарств. A. Mian, A. Sufi доведели, що зростання боргового навантаження домогосподарств є важливим фактором формування економічних циклів, а споживче кредитування виступає механізмом передачі фінансових шоків у реальний сектор економіки [1]. S.-G. Sim, S. Lee, на основі дослідження 24 розвинених та 19 країн, що розвиваються, встановили, що кредитування домогосподарств має виражений проциклічний характер, обсяги споживчих кредитів зростають у періоди

економічного піднесення та скорочуються під час економічних спадів [2].

Циклічність ринку споживчого кредитування пояснюється тим, що:

– у періоди економічного зростання банки активно нарощують кредитні портфелі, а населення демонструє високий попит на кредити;

– у фазах економічного спаду кредитна активність різко зменшується через зростання ризиків, падіння доходів і посилення вимог до позичальників.

Таким чином, ринок споживчого кредитування функціонує як проциклічний елемент фінансової системи, посилюючи економічні коливання.

У контексті дослідження циклічних ефектів на ринку споживчого кредитування доцільно проаналізувати взаємозв'язок між динамікою макроекономічного розвитку та змінами у кредитній активності населення. Одним із ключових індикаторів економічного циклу виступає ВВП, тоді як обсяги споживчих кредитів відображають поведінку домогосподарств і кредитну політику банківського сектору (рис. 1).

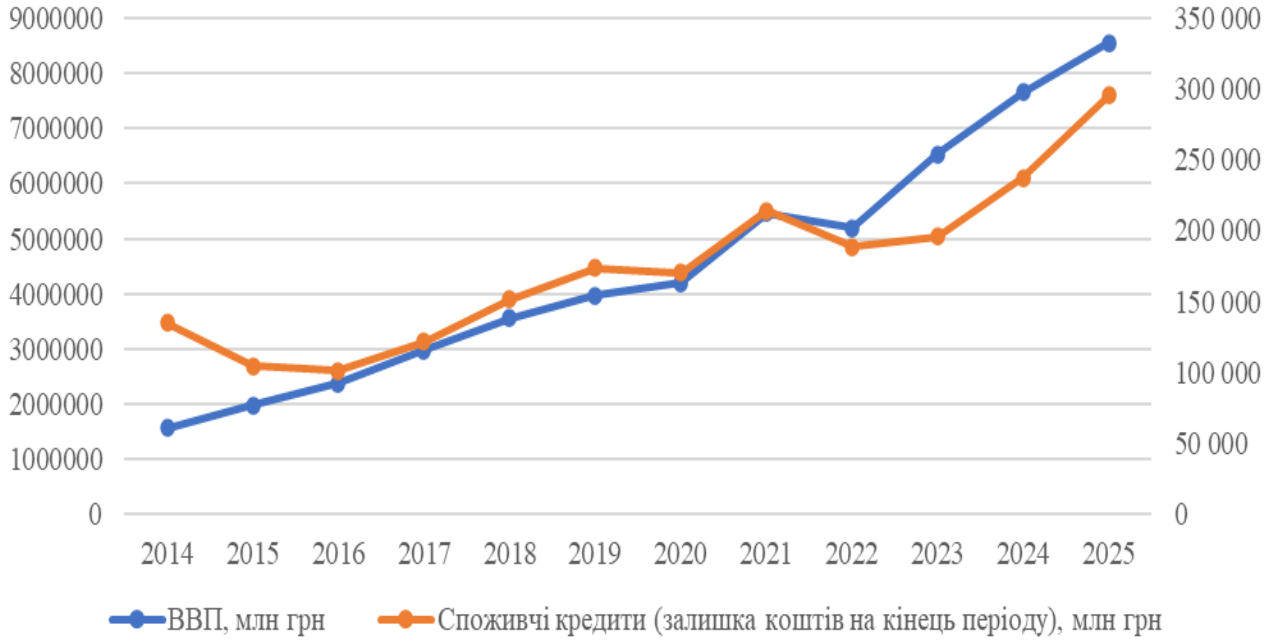

Рис. 1. Динаміка ВВП та обсягів споживчого кредитування в Україні

*Джерело: побудовано автором на основі [3]

Аналіз даних на рис. 1 свідчить про наявність певного взаємозв'язку між макроекономічною динамікою і розвитком споживчого кредитування. У 2014–2016 роках спостерігалося зниження обсягів споживчих кредитів з 135,1 млрд грн до 101,5 млрд грн, незважаючи на поступове номінальне зростання ВВП. Така тенденція зумовлена макроекономічною нестабільністю, банківською кризою та суттєвим погіршенням платоспроможності населення, що призвело до скорочення кредитної активності банків і підвищення вимог до позичальників.

Починаючи з 2017 року спостерігається фаза відновлення ринку споживчого кредитування. У 2017–2019 роках обсяги кредитів зросли з 122,1 млрд грн до 173,7 млрд грн, що відбувалося паралельно зі зростанням ВВП. Це

свідчить про проциклічний характер споживчого кредитування, оскільки покращення макроекономічної ситуації, зростання доходів населення та стабілізація банківської системи стимулювали розширення кредитування домогосподарств.

У 2020 році відбулося незначне скорочення обсягів споживчих кредитів до 170,7 млрд грн, що пов'язано з економічною невизначеністю та зниженням економічної активності. Однак уже у 2021 році ринок кредитування демонстрував активне відновлення, а обсяг кредитів зріс до 214,1 млрд грн.

Наступний етап циклічних коливань спостерігається у 2022 році, коли обсяг споживчих кредитів зменшився до 188,7 млрд грн на фоні зниження економічної активності та підвищення ризиків у банківській системі. Водночас у 2023–2025 роках простежується нова фаза зростання, у межах якої обсяг споживчого кредитування збільшився з 196,1 млрд грн до 295,5 млрд грн, що супроводжувалося значним зростанням ВВП.

Отже, аналіз динаміки показує, що ринок споживчого кредитування в Україні характеризується вираженою циклічністю та демонструє проциклічну залежність від загального стану економіки. У періоди економічного зростання спостерігається активізація кредитування населення, тоді як у фазах економічної нестабільності або криз відбувається скорочення обсягів кредитів. Це підтверджує, що споживче кредитування виступає важливим каналом передачі макроекономічних коливань у фінансову систему та споживчий сектор економіки.

Рис. 2 відображає залежність між обсягом ВВП України та обсягом споживчого кредитування населення. Аналіз даних свідчить про наявність прямої і досить тісної залежності між ВВП й обсягами споживчого кредитування. Зростання валового внутрішнього продукту супроводжується збільшенням обсягів кредитування домогосподарств. Значення коефіцієнта детермінації $R^2 = 0,8965$ означає, що приблизно 89,6% варіації обсягів споживчих кредитів пояснюється змінами ВВП, що підтверджує сильний макроекономічний вплив економічної динаміки на кредитну активність населення.

Рівняння тренду $y = 0,0242x + 65366$ показує, що збільшення ВВП на 1 млн грн у середньому супроводжується зростанням обсягів споживчого кредитування приблизно на 0,024 млн грн. Це свідчить про те, що економічне зростання стимулює розширення споживчого кредитування через підвищення доходів населення, покращення платоспроможності позичальників і зростання довіри до банківської системи. Разом із тим простежуються окремі відхилення від загальної тенденції, що відображають циклічний характер розвитку ринку споживчого кредитування. Зокрема, у періоди економічної нестабільності або підвищення фінансових ризиків темпи зростання кредитування можуть відставати від темпів зростання ВВП або навіть демонструвати тимчасове скорочення. Це підтверджує, що ринок споживчого кредитування має проциклічний характер, тобто його розвиток значною мірою залежить від фази економічного циклу.

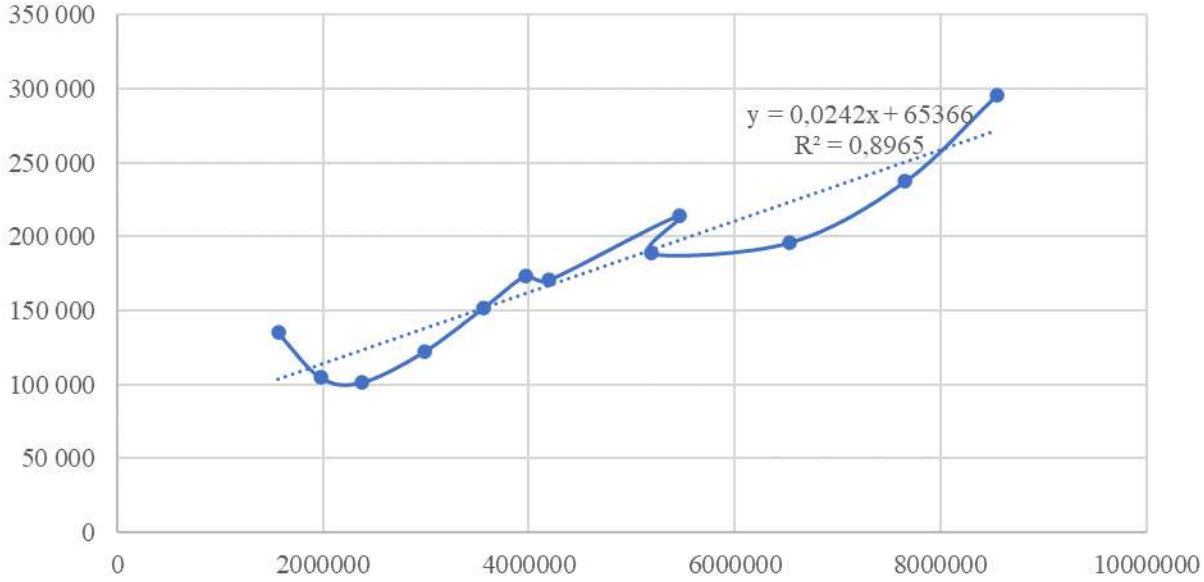

Рис. 2. Кореляційна залежність між ВВП та обсягами споживчого кредитування в Україні

*Джерело: побудовано автором на основі [3]

Таким чином, побудована залежність демонструє, що економічне зростання є важливим фактором активізації споживчого кредитування, тоді як економічні шоки і періоди невизначеності можуть призводити до тимчасового послаблення кредитної активності банків і населення. Отримані результати підтверджують важливу роль макроекономічної динаміки у формуванні циклічних ефектів на ринку споживчого кредитування.

Отже, споживче кредитування є одним із найбільш чутливих сегментів фінансового ринку до змін економічної кон'юнктури, оскільки безпосередньо залежить від рівня доходів населення, споживчих очікувань та кредитної політики банків.

Аналіз динаміки обсягів споживчого кредитування в Україні у 2014–2025 рр. засвідчив наявність виражених циклічних коливань, які значною мірою корелюють із змінами макроекономічної ситуації. У періоди економічної нестабільності і підвищення фінансових ризиків спостерігалося скорочення обсягів кредитування населення, тоді як у фазах економічного відновлення та зростання відбувалася активізація кредитної діяльності банків. Це підтверджує проциклічний характер споживчого кредитування, коли розширення кредитних портфелів відбувається переважно у періоди економічного піднесення.

Результати кореляційного аналізу між ВВП і обсягами споживчого кредитування свідчать про наявність тісного взаємозв'язку між зазначеними показниками. Високе значення коефіцієнта детермінації підтверджує, що значна частка змін у динаміці споживчого кредитування пояснюється коливаннями ВВП, що вказує на важливу роль макроекономічних факторів у формуванні кредитної активності домогосподарств.

Таким чином, ринок споживчого кредитування виступає важливим

каналом передачі макроекономічних коливань у фінансову систему і сферу споживання. Виявлені закономірності свідчать про необхідність урахування циклічних ефектів під час формування кредитної політики банків і регуляторних заходів, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності. Перспективним напрямом подальших досліджень є поглиблений аналіз факторів, що визначають інтенсивність кредитних циклів, а також оцінка ефективності інструментів макропруденційного регулювання у згладжуванні циклічних коливань на ринку споживчого кредитування.

Список використаних джерел:

1. Mian A.R., Sufi A. Finance and Business Cycles: The Credit-Driven Household Demand Channel. *National bureau of economic research*. 2018. https://doi.org/10.3386/w24322
2. Sim S.-G., Lee S. The cyclical behavior of household and corporate credit in emerging economies. *Emerging Markets Review*. 2020. Vol. 45, https://doi.org/10.1016/j.ememar.2020.100724
3. Статистика фінансового сектору. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial

УДК 339.727.22:336.76(477)

Іроденко Р.М.
аспірант кафедри фінансових ринків та технологій
Державний податковий університет , м. Ірпінь

ЩОДО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ СТАНУ ФОНДОВОГО РИНКУ І ПОТОКІВ ПОРТФЕЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ

Портфельне інвестування є ключовим механізмом міжнародного руху капіталу, що забезпечує інтеграцію національних фінансових ринків у глобальну фінансову систему. На відміну від прямих іноземних інвестицій, портфельні інвестиції характеризуються значно вищою мобільністю, ліквідністю та чутливістю до макроекономічних і геополітичних факторів [1, с. 215]. В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення проблема залучення портфельного капіталу набуває особливої гостроти, оскільки Україна фактично втратила доступ до міжнародних ринків капіталу для розміщення нових емісій, а внутрішній фондовий ринок трансформувався у «ринок ОВДП» із маргінальною часткою корпоративних інструментів.

Аналіз динаміки сальдо портфельних інвестицій за 2010–2024 роки засвідчує виразні циклічні коливання. Протягом 2010–2013 років портфельні потоки були від'ємними через відсутність ліквідних корпоративних інструментів: частка акцій у біржових торгах падала з 40 % до 10 %, а єдиним доступним інструментом поступово ставали ОВДП. Геополітична криза 2014–2015 років спричинила синхронний колапс ринку - індекс ПФТС обвалився на 71 %, а банківська криза (87 банкрутств) знищила ринок корпоративних облігацій [3, с. 26].

Переломним моментом став 2019 рік: відкриття доступу до ОВДП через Clearstream збільшило портфель нерезидентів у 18 разів - до 115,7 млрд грн. Сальдо портфельних інвестицій уперше стало суттєво позитивним, однак увесь потік спрямувався виключно через державні облігації. Пандемія COVID-

19 у 2020 році підтвердила крихкість «моно-моделі фондового ринку: іноземні вкладення в ОВДП скоротилися на 27 % [4]. Повномасштабне вторгнення у 2022 році кардинально змінило ситуацію торги було зупинено, кредитні рейтинги знижено до «вибіркового дефолту», а портфель нерезидентів в ОВДП скоротився майже у п'ять разів порівняно з піком 2019 року.

У 2024 році сальдо портфельних інвестицій становило 6 627 млн дол. США, однак головним чинником була реструктуризація 20,5 млрд дол. США єврооблігацій зі списанням 37 % номінальної вартості, а не органічний приплив капіталу [5]. Станом на кінець 2024 року загальний обсяг зобов'язань за портфельними інвестиціями становив 29 302 млн дол. США, з яких 78 % припадало на сектор загального державного управління. Частка боргових цінних паперів сягала 82,2 %, а інструменти участі в капіталі – лише 17,8 %.

Паралельно зі скороченням інвестицій нерезидентів спостерігалося стрімке зростання портфеля ОВДП у власності фізичних осіб – з 25,1 млрд грн на початку 2022 року до понад 120 млрд грн у березні 2026 року, що свідчить про формування нової внутрішньої бази інвесторів [6].

На підставі зіставлення даних виявлено чотири причинно-наслідкові ланцюги між станом фондового ринку і припливом іноземних портфельних інвестицій: 1) нерозвиненість корпоративного сегменту звузила канал портфельних інвестицій до єдиного інструменту – ОВДП; 2) монокультурність інструментів зумовила надмірну волатильність потоків (коливання портфеля нерезидентів від 116 до 16 млрд грн, тобто на 86 %); 3) відтік портфельних інвестицій тиснув на курс і ставки, додатково стримуючи корпоративні емісії; 4) прямі іноземні інвестиції здійснювалися поза біржею і не створювали позитивного мультиплікативного ефекту для фондового ринку [1, с. 221].

Отже, зв'язок між розвитком внутрішнього фондового ринку та припливом іноземних портфельних інвестицій є причинно-наслідковим і діє в обох напрямках. Без кардинальної реформи фондового ринку шляхом створення умов для лістингу, IPO, розвитку корпоративних облігацій та деривативів Україна залишатиметься у пастці «ОВДП-моноканалу» для іноземного портфельного капіталу. Водночас інституційні реформи, гармонізація з EU acquis та зростання внутрішньої бази інвестиційних проектів створюють передумови для збільшення обсягів і якісної трансформації структури портфельних інвестицій у середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Рогач О. І., Дзюба П. В. Міжнародні портфельні інвестиції : підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2016. 640 с.
2. International Monetary Fund. Balance of Payments and International Investment Position Manual. Sixth Edition (BPM6). Washington, D.C. : IMF, 2009. 351 p.
3. Славюк Р. А. Зовнішні державні запозичення та економічний розвиток країни : монографія. Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2018. 244 с.
4. Національний банк України. Динаміка платіжного балансу України (відповідно до КПБ6) : аналітична форма представлення. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/BOP_y.pdf .
5. Ministry of Finance of Ukraine. Ukraine Completes the Restructuring of USD 20.5 Billion Sovereign and Sovereign-Guaranteed Eurobonds. 04.09.2024. URL:https://mof.gov.ua/en/news/ukraine_completes_the_restructuring_of_usd_205_billion_sove

reign_and_sovereign-guaranteed_eurobonds-4772.
6. Міністерство фінансів України. Інвестиції українців в ОВДП за 2025 рік зросли на 42,6 %. 05.01.2026. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/investytsii-ukraintsiv-v-ovdp-za-2025-rik-zrosly-na-426-pidsumky-roku-vnutrishnoho-rynku-derzhavnykh-oblihatsii

УДК 336.71:502.131.1

Королюк Ю. О.
здобувачка ІІІ курсу спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник – **Петик М.І.**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах зростання нестабільності економічного середовища, зумовленої впливом низки факторів, зокрема пандемічних явищ та повномасштабних військових дій, посилюється роль фінансових посередників у забезпеченні відновлення економічної рівноваги та сприянні сталому розвитку. Діяльність фінансових посередників у сучасних умовах має бути орієнтована не лише на підтримання економічного зростання, а й на досягнення ширшого спектра цілей, включаючи забезпечення соціальної стабільності, екологічної збалансованості, енергетичної незалежності та участь у процесах післявоєнної відбудови економіки.

Фінансові посередники — це інституції, діяльність яких пов’язана з акумулюванням, перерозподілом та використанням фінансових ресурсів, зокрема грошових коштів і цінних паперів. В Україні до таких інститутів належать банки, страхові компанії, інвестиційні фонди, кредитні спілки та інші фінансові установи. Відповідно до чинного законодавства України фінансові посередники класифікуються на дві основні групи: банківські установи та небанківські фінансові інститути [1, с. 5-6]. Зазначені суб’єкти забезпечують залучення тимчасово вільних фінансових ресурсів від фізичних і юридичних осіб, держави та їх подальше трансформування в інвестиційний капітал, який спрямовується на фінансування діяльності суб’єктів господарювання, що потребують додаткових ресурсів..

До основних завдань фінансових посередників доцільно віднести такі:

1. Акумулювання фінансових ресурсів, що полягає у формуванні фінансового капіталу за рахунок тимчасово вільних коштів економічних суб’єктів.

2. Трансформація заощаджень в інвестиції, яка передбачає перерозподіл фінансових ресурсів від їх власників до суб’єктів, що мають потребу в додатковому фінансуванні.

3. Зменшення трансакційних витрат, оскільки фінансові посередники беруть на себе функції пошуку, аналізу та оцінки інвестиційних можливостей.

4. Забезпечення ліквідності, що проявляється у можливості оперативного перетворення фінансових активів у грошові кошти.

5. Диверсифікація ризиків шляхом розподілу фінансових ресурсів між різними інструментами та проєктами.

6. Трансформація строків фінансових ресурсів, яка полягає у перетворенні короткотермінових зобов'язань у довготермінові інвестиції, що сприяє розширенню інвестиційної діяльності та структурним зрушенням в економіці [2, с. 28-34].

7. Проведення фінансового та кредитного аналізу потенційних позичальників і ринкових умов з метою мінімізації ризиків.

8. Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу шляхом забезпечення доступу до фінансових ресурсів, у тому числі в межах державних і партнерських програм, що позитивно впливає на зайнятість населення та економічне зростання загалом.

Зазначені функції підкреслюють значущість фінансових посередників у сучасних умовах господарювання та актуалізують їхню роль в економічній системі. Це зумовлено підвищеним рівнем нестабільності та ризикованості фінансово-економічного середовища, а також обмеженістю можливостей здійснення довгострокового інвестування.

Окремо слід відзначити роль фінансових посередників у контексті євроінтеграційних процесів. У сучасних умовах активізується впровадження ESG-підходів, які поступово стають важливою передумовою співпраці з міжнародними інвесторами та доступу до зовнішніх джерел фінансування. Водночас практика реалізації зазначених принципів супроводжується низкою проблем, серед яких – недостатній рівень прозорості діяльності, відсутність уніфікованих стандартів оцінювання та поширення формального підходу до їх впровадження. Часто має місце номінальна відповідність підприємств екологічним або соціальним вимогам без фактичних змін у внутрішніх процесах, що обмежує ефективність імплементації ESG та стримує сталий розвиток фінансової системи.

Отже, фінансові посередники відіграють одну із ключових ролей у забезпеченні сталого розвитку економіки в Україні. Їх діяльність не обмежується лише перерозподілом фінансових ресурсів, а охоплює комплекс функцій, спрямованих на підвищення ефективності функціонування фінансової системи, сприяння структурним трансформаціям економіки, розвиток нових секторів та розширення інвестиційних можливостей. У цьому контексті їх участь є суттєвим чинником підтримання економічної стабільності та формування передумов для сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text (Дата звернення: 25.03.2026).
2. Фінансове посередництво : навч. посіб. / Ю. В. Ковернінська, С. В. Онишко, Т. В. Паєнтко. Ірпінь : УДФСУ, 2020. 238 с. URL: https://api-

ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/aad7b45f-1281-4907-ba90-3dce9b81af1e/content.

УДК 336.71:502.131.1:330.322

Кохан І.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника
Копчук А.Ю.
здобувач ІІ курсу, ОР бакалавр,
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

ЗЕЛЕНИЙ БАНКІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ ТА РОЛІ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ: УКРАЇНСЬКИЙ І МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

Сучасний етап трансформації фінансового сектору характеризується переорієнтацією банківських установ із традиційних фінансових посередників у проактивних агентів сталого розвитку. У цьому контексті зелений банкінг постає як комплексна модель функціонування, що інтегрує фінансову ефективність із екологічною відповідальністю, соціальною орієнтованістю та якісним корпоративним управлінням. Імплементація ESG-підходів формує нову логіку управління ризиками та капіталом, забезпечуючи зниження нефінансових ризиків і підвищення довгострокової стійкості банківського сектору.

Екологічний вимір ESG передбачає трансформацію кредитної та інвестиційної політики банків у напрямі фінансування проєктів енергоефективності, відновлюваної енергетики та низьковуглецевих технологій. Водночас посилюється роль інструментів оцінювання кліматичних ризиків та відповідності інвестицій екологічним критеріям. Соціальна складова фокусується на розширенні фінансової інклюзії, підтримці малого та середнього підприємництва, а також фінансуванні суспільно значущих ініціатив. Управлінський компонент передбачає впровадження прозорих механізмів корпоративного управління, посилення внутрішнього контролю та інтеграцію нефінансової звітності у стратегічні процеси банків [3].

В умовах воєнної економіки та післявоєнного відновлення України зелений банкінг набуває стратегічного значення як інструмент реалізації принципів «build back better». Відновлення інфраструктури та енергетики потребує мобілізації капіталу, орієнтованого на екологічну стійкість і ресурсну ефективність. Інституційна трансформація фінансової системи України відбувається через поступову імплементацію політики сталого фінансування Національного банку України та гармонізацію регуляторного середовища із нормами Європейського зеленого курсу та таксономії ЄС [4].

Попри складні макроекономічні умови, сегмент зеленого кредитування демонструє позитивну динаміку. Частка екологічно орієнтованих кредитів у корпоративному портфелі зростає, що супроводжується відносно низьким

рівнем проблемної заборгованості, свідчачи про вищу якість ESG-орієнтованих активів. Водночас стримуючими чинниками залишаються недостатній розвиток національної таксономії сталих фінансів та обмеженість стимулюючих інструментів державної підтримки.

Перспективи розвитку пов'язані з активізацією ринку зелених фінансових інструментів, зокрема облігацій, впровадженням кліматичного стрес-тестування банків та розширенням практик ESG-звітування відповідно до міжнародних стандартів. Важливу роль відіграє співпраця з міжнародними фінансовими організаціями, що сприяє трансферу технологій, розвитку інноваційних банківських продуктів і цифровізації процесів [5].

У цілому зелений банкінг в Україні слід розглядати як ключовий напрям структурної модернізації фінансової системи. Інтеграція ESG-принципів у діяльність банків та адаптація до європейських стандартів формують підґрунтя для розвитку стійкої, інноваційної та конкурентоспроможної економіки. Ефективність цієї трансформації визначається узгодженістю дій державних інституцій, банківського сектору та міжнародних партнерів, що дозволяє конвертувати принципи сталого розвитку у довгострокову економічну стабільність.

Отже, зелений банкінг виступає ключовим інструментом трансформації фінансового сектору в умовах глобальних екологічних викликів та післявоєнного відновлення економіки України. Інтеграція ESG-принципів у діяльність банків забезпечує підвищення якості фінансових активів, зниження нефінансових ризиків і сприяє формуванню довгострокової фінансової стійкості. Подальший розвиток цього напряму потребує вдосконалення інституційного середовища, розширення спектра зелених фінансових інструментів та поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. Це створює передумови для ефективної модернізації економіки та переходу до моделі сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Шкварук Д., Дончак Л. Зелені фінанси: теоретичний аспект та особливості функціонування в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2024. № 326(1). С. 123-127. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-21.
2. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/stratehiya-staloho-rozvytkuukrayiny-do-2030-roku.
3. Прикладний посібник з використання Таксономії ЄС для залучення сталого фінансування. Регламент ЄС щодо таксономії (EU Taxonomy Regulation). URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj/eng.
4. Comparison of the environmental, social and governance (ESG) scores of the 15 largest banks by market capitalization worldwide in 2024, by ESG score provider. Statista. 2024. URL: https://www.statista.com/statistics/1272380/comparison-esg-scores-largest-banks-worldwide/.
5. Кохан І.В., Криховецька З.М., Копчук А.Ю. Зелений банкінг у контексті ESG-принципів сталого фінансування. *Журнал «Наукові інновації та передові технології».* 2026. №3(55). 2026. С.3574-3586. https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-3(55)-3574-3587

УДК 330.567.2:330.322

Лисенко Ж.П.

к. е. н, доцент,

Керівник патронатної служби апарату Чернівецької РВА

Филипчук В.І.
здобувачка фахової передвищої освіти
ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

РОЛЬ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ У ФОРМУВАННІ ЗАОЩАДЖЕНЬ ЯК ІНВЕСТИЦІЙНОГО РЕСУРСУ

Заощадження домогосподарств є одним із ключових факторів, що визначають економічний розвиток країни. Вони виступають важливим джерелом внутрішніх інвестиційних ресурсів, які забезпечують фінансування підприємств, державних програм та інноваційних проектів. Особливо це актуально для національної економіки, що прагне до сталого зростання в умовах глобальної конкуренції та нестабільності світових фінансових ринків.

Роль заощаджень домогосподарств полягає не лише у формуванні резервних фондів для забезпечення фінансової безпеки сімей, а й у сприянні мобілізації капіталу, який може бути спрямований на інвестиції в реальний сектор економіки. Ефективне використання таких ресурсів підвищує інвестиційну активність, сприяє створенню нових робочих місць та розвитку інфраструктури[1].

Таким чином, вивчення заощаджень домогосподарств як інвестиційного ресурсу розвитку національної економіки є актуальним завданням, що має важливе значення для формування ефективної економічної політики та забезпечення сталого економічного зростання країни.

Доходи домогосподарств і сформовані на їх основі заощадження є ключовими складовими фінансової системи держави та важливим індикатором соціально-економічного розвитку країни. Саме через механізм розподілу й перерозподілу доходів визначаються можливості населення щодо задоволення споживчих потреб, формування фінансової стійкості та накопичення ресурсів, які можуть бути трансформовані в інвестиційний капітал [2].

У сучасних умовах економічної нестабільності, зростання інфляційних ризиків і структурних трансформацій національної економіки особливої актуальності набуває аналіз динаміки доходів домогосподарств та їх заощаджень.

Структура доходів домогосподарств є важливим аналітичним інструментом для оцінки їх фінансової спроможності та потенціалу формування заощаджень, що зумовлює доцільність аналізу основних джерел доходів населення у 2024 році (рис. 1).

Структура доходів домогосподарств у 2024 році, відображена на рис. 2.1, свідчить про домінування трудових доходів, частка яких становить 61,7 %, що вказує на збереження ключової ролі оплати праці як основного джерела фінансового забезпечення домогосподарств. Така структура доходів формує базові передумови для створення заощаджень, однак водночас робить фінансову стабільність населення чутливою до змін на ринку праці, рівня

зайнятості та динаміки реальної заробітної плати.

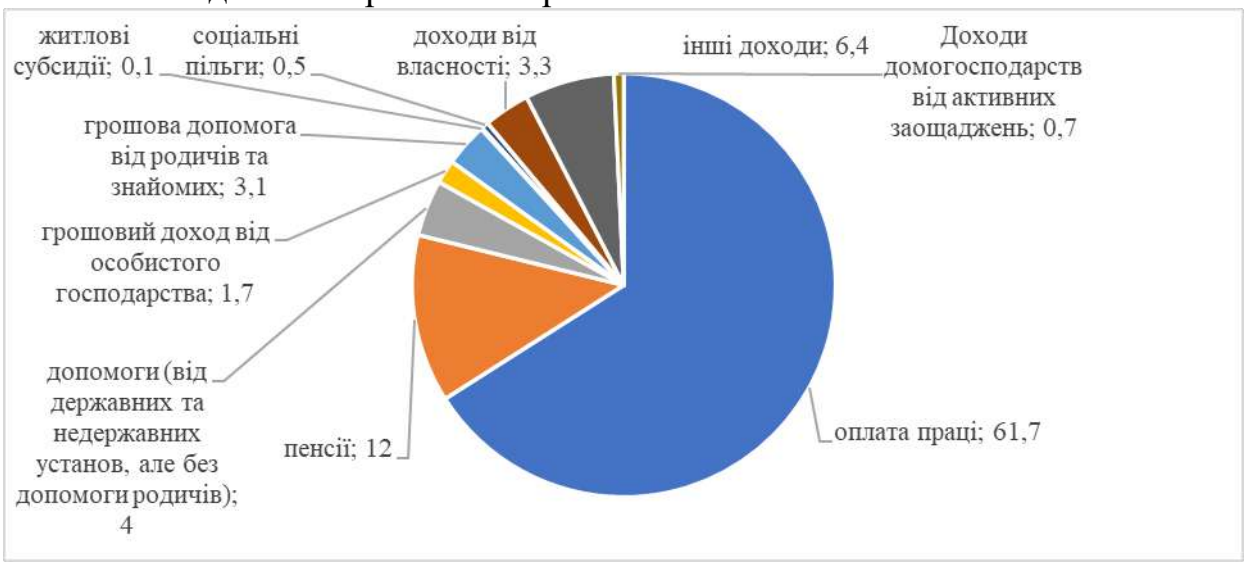

Рис. 1. Структура доходів домогосподарств у 2024 році [3]

Значну частку в структурі доходів займають пенсії (12 %), що відображає високий рівень соціальної залежності окремих категорій домогосподарств та обмежені можливості цих груп щодо формування заощаджень через низький рівень доходів і їх спрямування переважно на поточне споживання. Аналогічний характер мають соціальні трансферти у вигляді допомог (4 %), субсидій (0,1 %) та соціальних пільг (0,5 %), які виконують переважно компенсаторну функцію та не створюють суттєвого заощаджувального потенціалу.

Частка доходів від власності (3,3%) та доходів від активних заощаджень (0,7%) залишається низькою, що свідчить про обмежену участь домогосподарств у фінансовому ринку та недостатній розвиток механізмів трансформації заощаджень у дохідні фінансові інструменти. Це вказує на слабкий інвестиційний характер заощаджувальної поведінки населення та домінування пасивних форм накопичення.

Доходи від особистого підсобного господарства (1,7 %) і грошова допомога від родичів та знайомих (3,1 %) відображають адаптаційні механізми домогосподарств до умов економічної нестабільності, однак ці джерела доходів мають несталий характер і не забезпечують довгострокової фінансової спроможності для формування заощаджень.

Отже, структура доходів домогосподарств у 2024 році демонструє обмежений потенціал зростання заощаджень, оскільки переважають доходи споживчого характеру, тоді як частка доходів, пов’язаних з накопиченням і примноженням капіталу, залишається незначною. Це підтверджує доцільність подальшого аналізу динаміки доходів і заощаджень домогосподарств у часовому розрізі з метою оцінки можливостей їх трансформації в інвестиційний ресурс розвитку національної економіки.

Дані табл. 1 відображають взаємозв’язок між динамікою валового внутрішнього продукту та доходами домогосподарств від заощаджень у 2022 –

2024 роках, що дає змогу оцінити чутливість заощаджувальних доходів населення до змін макроекономічної кон'юнктури.

Таблиця 1

Динаміка доходів домогосподарств від заощаджень та ВВП в Україні за 2022 – 2024 роки [3]

Роки	ВВП, млн грн	Темп приросту, %	Доходи домогосподарств від заощаджень, млн грн	Темп приросту, %	Коефіцієнт еластичності доходів від заощаджень до ВВП
2022	5191028	-4,9	17833	-13,9	2,8
2023	6537825	25,9	30522	71,2	2,7
2024	6773187	3,6	38011	24,5	6,8

У 2022 році в умовах економічного спаду ВВП скоротився на 4,9 %, що супроводжувалося значно глибшим зниженням доходів домогосподарств від заощаджень – на 13,9 %. Це свідчить про високу вразливість заощаджувальних доходів до кризових явищ та скорочення економічної активності.

У 2023 році спостерігалося суттєве відновлення економіки, про що свідчить зростання ВВП на 25,9 %. На цьому тлі доходи домогосподарств від заощаджень зросли ще динамічніше – на 71,2 %, що відображає активізацію заощаджувальної поведінки населення, а також зростання ролі фінансових інструментів у структурі доходів. Значення коефіцієнта еластичності на рівні 2,7 підтверджує, що темпи зростання доходів від заощаджень значно перевищували темпи зростання ВВП.

У 2024 році темпи зростання ВВП суттєво сповільнилися до 3,6 %, однак доходи домогосподарств від заощаджень продовжили зростати високими темпами – на 24,5 %. Внаслідок цього коефіцієнт еластичності зріс до 6,8, що свідчить про надзвичайно високу чутливість заощаджувальних доходів до навіть незначного економічного зростання. Така ситуація може бути зумовлена переорієнтацією домогосподарств на збереження та примноження фінансових ресурсів в умовах невизначеності, а також зростанням дохідності окремих фінансових інструментів.

Загалом аналіз динаміки свідчить, що доходи домогосподарств від заощаджень мають проциклічний характер і зростають швидше за ВВП у періоди економічного відновлення, що підтверджує їх потенціал як джерела інвестиційних ресурсів. Водночас висока еластичність також вказує на нестабільність цього виду доходів і залежність від макроекономічних ризиків, що потребує вдосконалення механізмів стимулювання довгострокових заощаджень населення.

Дані табл. 2 відображають зміну обсягів податкових надходжень до Державного бюджету України, сформованих за рахунок доходів домогосподарств у вигляді процентів за депозитами, що дає змогу оцінити фіскальний ефект заощаджувальної активності населення у 2022 – 2024 роках.

Таблиця 2

Динаміка доходів Державного бюджету України за 2022-2024 роки [4]

Роки	ПДФО із доходу у вигляді процентів, млн грн	Темп приросту, %	Військовий збір із доходу у вигляді процентів, млн грн	Темп приросту, %	Частка ПДФО із депозитів до загальної суми ПДФО, %
2022	3210,1	-13,9	267,5	-13,8	2,2
2023	5493,9	71,1	457,8	71,1	2,7
2024	7404,6	34,7	617,1	34,7	2,3

Загалом аналіз підтверджує тісний взаємозв'язок між динамікою доходів домогосподарств від заощаджень та фіскальними надходженнями держави. Зростання процентних доходів населення не лише підвищує фінансову стійкість домогосподарств, а й формує додатковий ресурс для державного бюджету, що особливо важливо в умовах воєнного стану та підвищених бюджетних потреб.

Формування заощаджень залежить від багатьох чинників, зокрема рівня доходів населення, рівня довіри до фінансової системи, доступності фінансових інструментів та соціально-економічних умов. Заощадження домогосподарств мають подвійне значення: вони не лише забезпечують резервні фонди для сімей, але й формують внутрішній інвестиційний капітал, необхідний для економічного розвитку.

Аналіз динаміки та структури доходів домогосподарств України засвідчив, що, попри домінування трудових доходів у загальній структурі, потенціал формування заощаджень населення залишається обмеженим і значною мірою залежить від макроекономічної ситуації. У 2022 році в умовах економічного спаду відбулося суттєве скорочення доходів домогосподарств від заощаджень, що підтвердило їх високу чутливість до кризових явищ. Водночас у 2023 – 2024 роках зафіксовано відновлення та зростання доходів від заощаджень темпами, що випереджали динаміку ВВП, що свідчить про підвищення ролі заощаджень як елемента фінансової стійкості домогосподарств.

Разом з тим структура доходів населення характеризується незначною часткою доходів від власності та активних заощаджень, що обмежує можливості трансформації накопичених коштів у довгострокові інвестиційні ресурси. Аналіз податкових надходжень від процентних доходів показав зростання фіскального значення заощаджень домогосподарств, однак коливання частки ПДФО із депозитів у загальних доходах бюджету вказують на нестабільність цього джерела та залежність від змін економічної кон'юнктури.

Список використаних джерел:

1. Шапошников К., Крилов Д., Лозиченко О. Роль заощаджень домогосподарств у розвитку національної економіки. Галицький економічний вісник. 2022. Том 76. № 3. С. 5–14. URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/76/1073.pdf
2. Шкварчук Л. О., Слав'юк Р. А., Сова О. О. Заощадження домогосподарств: схильність, пріоритети та фактори. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2020. № 4(1). С. 109–118. URL:

https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/may/21624/maket200296-111-120_0.pdf
3. Показники обстеження умов життя домогосподарств. URL: https://stat.gov.ua/uk/explorer?md5=5182ec624679a59a30005d26552a0f2a
4. Офіційні статистичні таблиці Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/state-budget

УДК 368.07

Нечипоренко А.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Вівсяніцька О.О.
здобувачка першого (бакалаврського) рівня
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМ БІЗНЕСОМ

Сучасний розвиток страхового бізнесу в Україні відбувається в умовах високої економічної нестабільності, посилення конкуренції та активної цифрової трансформації фінансового сектору. Як свідчать дослідження, ключовою проблемою управління страховими компаніями є необхідність одночасного забезпечення фінансової стійкості та адаптації до динамічних змін зовнішнього середовища, що включає вплив воєнних, макроекономічних та технологічних факторів.

Особливістю страхового бізнесу є те, що страховики, з одного боку, управляють ризиками клієнтів, а з іншого самі піддаються значному впливу операційних, фінансових та інвестиційних ризиків, що ускладнює процес прийняття управлінських рішень. В Україні впродовж 2020–2024 рр. кількість страхових компаній скоротилася з 210 до 65, що свідчить про процеси консолідації ринку, зниження рівня конкуренції та посилення вимог до фінансової стійкості учасників [1].

Важливою проблемою сучасного страхового менеджменту є недосконаліть системи управління ризиками в умовах зростання нових типів загроз, зокрема воєнних, політичних та інвестиційних ризиків. Дослідження показують, що ефективне функціонування страховиків потребує не лише вдосконалення внутрішніх процедур оцінки ризиків, а й розвитку державно-приватного партнерства, а також впровадження цифрових інструментів управління. Водночас значним викликом залишається необхідність адаптації до посилення регуляторних вимог і зниження економічної активності, що обмежує можливості розширення страхового ринку [2].

Окрему групу проблем формують внутрішні аспекти управління страховими компаніями. Наприклад, визначено, що найбільш уразливими сферами є управління продажами, персоналом і ресурсами, від ефективності яких безпосередньо залежить рівень фінансової безпеки страховика. Концентрація ресурсів у невеликій кількості компаній та витіснення

неконкурентоспроможних учасників ринку призводять до виникнення корпоративних конфліктів і ускладнення вертикальної та горизонтальної взаємодії в галузі. Це потребує формування ефективної внутрішньої політики управління ресурсами та впровадження сучасних підходів до організації бізнес-процесів [3].

Суттєвим викликом для страхового бізнесу є недостатній рівень цифровізації. Незважаючи на активний розвиток фінансових технологій, частка електронних продажів страхових продуктів залишається низькою, що обмежує доступність послуг та стримує розширення клієнтської бази. Дослідження підтверджують, що впровадження таких технологій, як штучний інтелект, блокчейн, великі дані та Інтернет речей, здатне суттєво підвищити ефективність діяльності страховиків, покращити точність оцінки ризиків і забезпечити персоналізацію страхових продуктів. Це свідчить про наявність значного потенціалу цифрової трансформації страхового бізнесу [2].

Сучасні проблеми управління страховим бізнесом в Україні представлено на рис. 1. Крім того, актуальною проблемою є необхідність підвищення рівня фінансової безпеки страховиків, що передбачає вдосконалення фінансово-економічної політики, створення ефективних внутрішніх механізмів управління ресурсами та забезпечення належного рівня страхових резервів [3].

У сучасних умовах страхові компанії повинні активно використовувати інструменти аналітики, бенчмаркінгу та моделювання для прогнозування змін ринку та мінімізації ризиків своєї діяльності [4]. Також використання цифрових інструментів дозволить страховикам оптимізувати бізнес-процеси, зменшити витрати, впровадити нові продукти й покращити клієнтський сервіс [5].

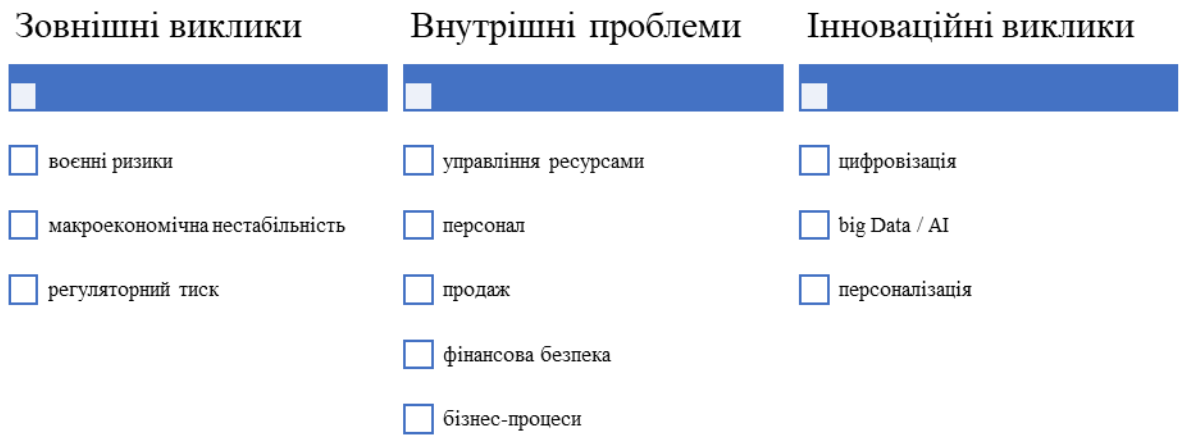

Рис. 1. Сучасні проблеми управління страховим бізнесом в Україні
Джерело: складено авторами на основі [1-4]

Таким чином, сучасні проблеми управління страховим бізнесом мають комплексний характер і охоплюють як зовнішні виклики (економічна нестабільність, воєнні ризики, регуляторні зміни, технологічна конкуренція), так і внутрішні обмеження (неефективність управління ресурсами, кадрові проблеми, низький рівень цифровізації). Їх вирішення потребує інтеграції

інноваційних технологій, удосконалення системи ризик-менеджменту, розвитку цифрових каналів взаємодії з клієнтами та підвищення адаптивності страхових компаній до сучасних умов функціонування.

Список використаних джерел:

1. Чвертко Л. А., Слатвінський М. А. Сучасні підходи та виклики управління ризиками страховиків. *The actual problems of regional economy development*. 2025. Т. 2, № 21. С. 203–215. URL: https://doi.org/10.15330/apred.2.21.203-215 (дата звернення: 01.04.2026).
2. Марценюк О. В., Руда О. Л., Бура В. І. Управління страховим бізнесом в умовах діджиталізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 20. С. 189–198. URL: https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.20.189 (дата звернення: 01.04.2026).
3. Сніщенко Р. Г. Безпекові аспекти управління страховими компаніями України. *Трансформаційна економіка*. 2024. № 1 (06). С. 63–67. URL: https://doi.org/10.32782/2786-8141/2024-6-12 (дата звернення: 02.04.2026).
4. Сніщенко Р. Г. Штучний інтелект як інструмент підвищення ефективності управління страховими компаніями. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2024. № 5–6 (318–319). С. 76–84.
5. Кужелєв М.О., Нечипоренко А.В. Вплив FinTech на діяльність страхових компаній на фінансовому ринку України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій.* 2025. №1(15). С. 430–438

УДК 332.1:336.7

Нікіфоров П.С.

асистент кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ: НОВІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ Й ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ

У сучасних умовах трансформації економічних систем роль фінансових ринків значно зростає, оскільки вони забезпечують ефективний перерозподіл фінансових ресурсів між економічними суб’єктами, стимулюють інвестиційну активність та сприяють сталому розвитку територій. Особливої ваги набуває регіональний аспект функціонування ринку фінансових послуг, який виступає важливим елементом економічної інфраструктури регіону та формує основу для розвитку підприємництва, підвищення фінансової стабільності та соціально-економічного зростання.

У науковій літературі ринок фінансових послуг розглядається як складна багаторівнева система, що включає різноманітні інститути, інструменти та механізми фінансового посередництва. До ключових суб’єктів цього ринку належать банківські установи, страхові компанії, фінансові та лізингові компанії, кредитні спілки, інвестиційні фонди, а також інші провайдери фінансових послуг. Їх діяльність спрямована на акумулювання тимчасово вільних фінансових ресурсів і трансформацію їх у кредитні та інвестиційні потоки, що забезпечують фінансування економічної діяльності домогосподарств і підприємств. Водночас у контексті регіонального розвитку ринок фінансових послуг виконує значно ширші функції. Окрім

безпосереднього забезпечення фінансового посередництва, він сприяє формуванню інвестиційного середовища, розвитку малого і середнього бізнесу, підвищенню фінансової грамотності населення та зміцненню економічної стійкості регіонів [1]. Таким чином, ефективне функціонування регіонального фінансового ринку є необхідною передумовою формування конкурентоспроможної регіональної економіки.

Особливістю сучасного етапу розвитку фінансових систем є поступове зближення різних сегментів фінансового ринку. Банківські, страхові й інвестиційні послуги дедалі частіше інтегруються, утворюючи єдиний фінансовий простір. Така конвергенція фінансових інститутів сприяє розширенню спектра фінансових продуктів, підвищенню рівня конкуренції та вдосконаленню механізмів обслуговування клієнтів. Водночас вона потребує більш комплексного підходу до регулювання та моніторингу діяльності фінансових установ. Попри значну роль фінансового сектору у розвитку економіки, регіональні ринки фінансових послуг залишаються недостатньо дослідженими. Однією з основних причин цього є обмеженість статистичної інформації щодо діяльності небанківських фінансових установ на регіональному рівні. У багатьох випадках офіційна статистика не відображає повної картини функціонування фінансових провайдерів, що ускладнює проведення комплексного аналізу та формування ефективної політики розвитку фінансового сектору.

Недостатня інформаційна прозорість створює також ризики для споживачів фінансових послуг. Відсутність системного моніторингу діяльності окремих фінансових організацій може призводити до поширення недобросовісних практик, включаючи надання фінансових послуг без належного ліцензування або на умовах, що вводять споживачів в оману. У таких умовах особливого значення набуває посилення координації між державними регуляторами, органами місцевого самоврядування та іншими інституціями, що здійснюють контроль за діяльністю фінансових установ.

Важливим напрямом розвитку регіонального ринку фінансових послуг є підвищення рівня фінансової інклюзії населення. У багатьох регіонах доступ до фінансових ресурсів залишається обмеженим, що стримує розвиток підприємництва та інвестиційної активності. Особливо це стосується малого і середнього бізнесу, який часто стикається з труднощами під час отримання кредитних ресурсів через високі вимоги фінансових установ та обмежені можливості забезпечення. У цьому контексті доцільним є використання механізмів регіональної підтримки підприємництва, зокрема створення гарантійних фондів, програм часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами, а також розвиток інститутів фінансового посередництва [2]. Такі інструменти можуть значно розширити доступ суб’єктів господарювання до фінансових ресурсів та стимулювати економічну активність у регіонах.

Не менш важливим аспектом розвитку ринку фінансових послуг є підвищення рівня фінансової грамотності населення. Низький рівень обізнаності громадян щодо принципів функціонування фінансових

інструментів обмежує їх можливості ефективно використовувати наявні фінансові продукти та підвищує ризик потрапляння у фінансові пастки. Тому одним із пріоритетних завдань державної та регіональної політики має стати формування системи фінансової освіти та просвітництва.

Одним із перспективних інструментів підвищення фінансової грамотності та розвитку регіонального фінансового середовища може стати створення спеціалізованих фінансово-консультаційних центрів. Такі інституції можуть виконувати функції інформаційної підтримки населення та підприємців, надавати консультації щодо використання фінансових інструментів, а також здійснювати моніторинг умов надання фінансових послуг. Діяльність таких центрів може бути спрямована на сприяння розвитку підприємницьких ініціатив шляхом надання допомоги у підготовці бізнес-планів, пошуку джерел фінансування та встановленні контактів із потенційними інвесторами. Це дозволить підвищити якість підготовки інвестиційних проєктів і сприятиме більш ефективному використанню фінансових ресурсів.

Таким чином, розвиток регіонального ринку фінансових послуг потребує комплексного підходу, що поєднує вдосконалення інституційної структури фінансового сектору, підвищення рівня інформаційної прозорості, розширення доступу до фінансових ресурсів та формування ефективної системи фінансової освіти. Реалізація таких заходів сприятиме зміцненню фінансової стабільності регіонів, активізації інвестиційної діяльності та підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бабух І. Б. Ринок фінансових послуг у регіональній економіці : теоретичне розуміння й ефективність функціонування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2025. № 55. С. 20-25.
2. Поліщук В. Г., Іщук Л. І. Сутність фінансової інклюзії та доступності до фінансових продуктів. *Економічний форум*. 2022. № 1 (1). С. 135-143.

УДК 336.761

Олексин А.Г.
к. е. н, доцент доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Филипчук В.І.
здобувач фахової передвищої освіти
ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДОВОЇ БІРЖІ ПФТС

Фондова біржа ПФТС є одним із ключових інститутів організованого ринку капіталу України, що протягом тривалого часу забезпечує значну частку біржових операцій із цінними паперами. Її діяльність характеризується стабільною участю у формуванні ринкової інфраструктури, обслуговуванні операцій із державними та корпоративними інструментами, а також підтримці

ліквідності ринку [1].

В умовах трансформації фінансової системи та впливу воєнних і економічних викликів роль ПФТС суттєво посилюється, що зумовлює необхідність детального аналізу її діяльності, структури торгів, динаміки показників та місця у загальній системі фондового ринку України[2].

Дослідження показників у розрізі валют і видів фінансових інструментів дає змогу більш глибоко проаналізувати рівень диверсифікації торгів та роль окремих сегментів у формуванні загального обсягу біржових операцій (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги торгів фінансовими інструменти на фондовій біржі ПФТС за 2022 – 2024 роки

Вид інструмента	Обсяг торгів, млн грн	Валюта	Кількість контрактів
Всього, EUR	249,9	EUR	208
Облігації внутрішніх державних позик України	249,9	EUR	208
Всього, UAH	829 646,9	UAH	42902
Облігації іноземної держави	44 229,5	UAH	1260
Облігації внутрішніх державних позик України	724 495,8	UAH	37675
Свопи	36 806,2	UAH	322
Корпоративні облігації	16 654,4	UAH	1236
Інвестиційні сертифікати	3 438,9	UAH	750
Облігації зовнішніх державних позик України	2 602,2	UAH	1283
Акції	574,6	UAH	231
Облігації внутрішніх місцевих позик	463,2	UAH	12
Облігації підприємства	220,2	UAH	29
Облігації іноземного емітента	88,8	UAH	6
Акції корпоративного інвестиційного фонду	72,8	UAH	87
Державні деривативи	0,4	UAH	11
Всього, USD	2 377,4	USD	1844
Облігації внутрішніх державних позик України	2 377,4	USD	1844

Загальний обсяг торгів на ПФТС є значним, причому основна його частина припадає на операції у національній валюті.

Так, у гривневому сегменті обсяг торгів становить 829,6 млрд грн при загальній кількості 42 902 контрактів, що свідчить про високу інтенсивність біржових операцій саме у внутрішньому фінансовому середовищі. Водночас операції в іноземних валютах мають значно менші обсяги: у євро - 249,9 млн EUR (208 контрактів), у доларах США - 2,38 млрд USD (1844 контракти), що вказує на обмежену, але наявну участь валютного сегмента. У структурі торгів беззаперечно домінують облігації внутрішньої державної позики України (ОВДП). У гривневому сегменті їх обсяг становить 724,5 млрд грн (понад 87% загального обсягу торгів у гривні), а також повністю формує операції в євро та доларах США[3].

Корпоративний сегмент залишається недостатньо розвиненим: обсяг торгів корпоративними облігаціями становить 16,7 млрд грн, а акціями —

лише 0,57 млрд грн. Це підтверджує низький рівень активності у секторі корпоративного фінансування та обмежену роль фондового ринку у залученні капіталу підприємствами.

Інвестиційні сертифікати (3,4 млрд грн), облігації зовнішніх державних позик України (2,6 млрд грн) та інші інструменти мають незначні обсяги, проте їх наявність свідчить про поступове розширення спектра фінансових інструментів.

Отже, результати аналізу підтверджують, що діяльність фондової біржі ПФТС характеризується високою концентрацією торгів у сегменті державних цінних паперів при одночасно обмеженій ролі корпоративних інструментів. Загалом фондова біржа ПФТС характеризується достатньо широким набором фінансових інструментів та стабільною активністю учасників ринку, що дозволяє їй залишатися одним із провідних організаторів торгівлі цінними паперами в Україні.

Індекс ПФТС виступає важливим інтегральним показником, який відображає загальний стан і динаміку українського фондового ринку.

Станом на кінець 2024 року до складу індексу ПФТС входять акції провідних українських компаній, зокрема Райффайзен Банку, Центренерго, Донбасенерго, Крюківського вагонобудівного заводу, Українських енергетичних машин та Укртелекому. Ці емітенти представляють ключові сектори національної економіки (табл. 2) [4].

Аналіз параметрів цінних паперів, що входять до складу Індексу ПФТС, є важливим для розуміння принципів його формування та оцінки структури найбільш ліквідного сегмента українського фондового ринку. Дослідження таких показників, як кількість акцій в обігу, частка free float та вагові коефіцієнти, дозволяє визначити реальний вплив окремих емітентів на динаміку індексу та рівень їхньої представницької ролі у ринковій капіталізації.

Як свідчать дані таблиці, до складу індексу ПФТС входять підприємства різних секторів економіки, зокрема фінансового, енергетичного, машинобудівного та телекомунікаційного. Це забезпечує певну диверсифікацію індексу та дозволяє йому відображати загальні тенденції розвитку економіки України.

Найбільшу кількість цінних паперів в обігу має Райффайзен Банк (BAVL) — понад 61,4 млрд акцій, однак його free float становить лише 1,7%, що свідчить про відносно обмежену частку акцій, доступних для вільного обігу. При цьому ваговий коефіцієнт компанії становить 0,2, що робить її одним із значущих компонентів індексу.

Схожа ситуація спостерігається й у інших емітентів. Зокрема, Укртелеком (UTLM) має високу кількість акцій в обігу (18,7 млрд), а також значний free float на рівні 7,14%, що забезпечує йому ваговий коефіцієнт 0,2. Це свідчить про суттєвий вплив компанії на формування індексу.

Таблиця 2

Параметри цінних паперів Індексу ПФТС станом на кінець 2024 року

Тікер	Назва емітента	Кількість цінних паперів в обігу	Free Float		Ваговий коефіцієнт	Кількість акцій емітента, які враховуються при розрахунку Індекса
		шт.	шт.	%		
BAVL	Райффайзен Банк (BAVL)	61495162580	1058639224	1,7	0,2	380 117 493
CEEN	Центренерго (CEEN)	369407108	80201991	21,7	0,2	17 319 909
DOEN	Донбасенерго (DOEN)	23644301	3343541	14,1	0,1	3 343 541
KVBZ	Крюківський вагонобудівний завод (KVBZ)	114679552	5733978	5,0	0,1	5 733 978
TATM	Українські енергетичні машини (TATM)	422496520	16208234	3,8	0,2	13 322 740
UTLM	Укртелеком (UTEL)	18726248000	1336558512	7,14	0,2	1 336 558 512

Енергетичні компанії - Центренерго (CEEN), Донбасенерго (DOEN) та Українські енергетичні машини (TATM) - характеризуються значно нижчими обсягами вільного обігу акцій (free float у межах 3,8–21,7%), проте їхня участь у розрахунку індексу є важливою з огляду на стратегічне значення енергетичного сектору для економіки України. Вагові коефіцієнти цих компаній коливаються від 0,1 до 0,2, що забезпечує їм помірний вплив на індекс.

Крюківський вагонобудівний завод (KVBZ) має відносно невеликий free float (5,0%) та ваговий коефіцієнт 0,1, що обмежує його вплив на загальну динаміку індексу, однак дозволяє відображати стан промислового сектору.

Загалом аналіз показує, що Індекс ПФТС формується на основі обмеженої кількості великих емітентів із різних секторів економіки, при цьому ключовим фактором його розрахунку є не лише загальна кількість акцій, а й частка free float, яка визначає реальну ринкову активність паперів.

Динаміка індексу PFTS упродовж останніх років відображає суттєвий вплив як зовнішніх, так і внутрішніх факторів на функціонування фондового ринку України. У період з липня 2021 року до лютого 2022 року значення індексу залишалося відносно стабільним і коливалося в межах 520–525 пунктів, що свідчило про певну рівновагу на ринку та відсутність різких шокових змін.

Однак із початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року індекс продемонстрував різке зниження — приблизно до рівня 515 пунктів. Така динаміка стала реакцією ринку на різке зростання невизначеності, підвищення ризиків та загальне погіршення інвестиційних очікувань, що

призвело до тимчасового посилення панічних настроїв серед учасників ринку (рис. 1).

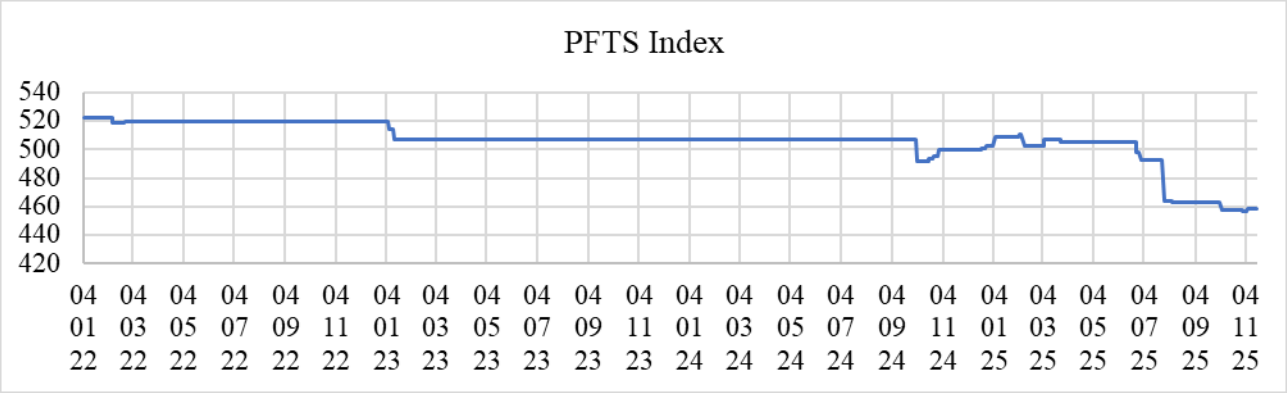

Рис. 1. Динаміка індексу ПФТС за 2022 – 2025 роки [4]

Наступний тривалий етап, який охоплює період із березня 2022 року по жовтень 2024 року, характеризувався відносною стабілізацією індексу PFTS на зниженому рівні в межах приблизно 505–510 пунктів. Така ситуація свідчить про «заморожений» стан ринку, коли суттєві цінові коливання були обмежені через низьку ліквідність, скорочення кількості активних інвесторів та загальну обережність учасників ринку в умовах високих ризиків.

Починаючи з осені 2024 року і до середини 2025 року, індекс демонстрував незначні коливання в діапазоні 500–510 пунктів. Це може розглядатися як ознака часткового пожвавлення ринкової активності та появи нових факторів впливу, зокрема змін у макроекономічному середовищі та очікуваннях інвесторів.

Однак у другій половині 2025 року спостерігалося суттєве зниження індексу - з рівня близько 505 пунктів до діапазону 455-460 пунктів. Така негативна динаміка відображає погіршення ринкових очікувань, посилення економічної невизначеності та можливе зростання відтоку інвестиційного капіталу з фондового ринку. У результаті відбулося зниження вартості найбільш ліквідних фінансових інструментів, що й зумовило падіння індексу.

Узагальнюючи, можна зазначити, що динаміка індексу PFTS протягом аналізованого періоду демонструє високу чутливість українського фондового ринку до зовнішніх шоків і макроекономічних ризиків. Після різкого падіння у 2022 році ринок увійшов у фазу тривалої стагнації на зниженому рівні, а подальші коливання не змогли сформувати стійкого відновлювального тренду.

Це свідчить про обмежену глибину ринку капіталу та його вразливість до політичних і економічних потрясінь, що залишаються визначальними факторами його розвитку.

Список використаних джерел:

1. Вихристюк А.М. Поняття та особливості діяльності фондових бірж як об’єкта державного регулювання та предмета адміністративно-правового регулювання. Науковий вісник публічного та приватного права. 2023. Випуск 1. https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.1.17.
2. Смагло О.В. Розвиток фондових бірж в Україні та порівняльний аналіз на основі світового досвіду. Modern engineering and innovative technologies. 2022. Issue 21. Part 2. URL:

https://journals.indexcopernicus.com/search/journal/issue?issueId=322471&journalId=49822.
3. Аналітичні данні щодо розвитку фондового ринку. НКЦПФР. URL: https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/
4. Підсумки торгів. Фондова біржа ПФСТ. URL: https://pfts.ua/trade-info/trade-results.

UDC: 336

Polenok V.O.
student of Polissia National University
SIE 2026, Scientific internship participant
Fil. Jan-U. Sandal Institute, Norway

FINANCIAL INSTRUMENTS OF EMPLOYMENT POLICY AMID THE ESTABLISHMENT OF A RESOURCE-EFFICIENT AND SOCIALLY INCLUSIVE ECONOMY

The transformation of Ukraine's socio-economic development caused by martial law necessitates a rethinking of the role of the state in financial distribution. The imbalance between labor supply and demand, the aggravation of structural unemployment, along with need to integrate vulnerable population groups into economic activity (persons affected by military acts, persons with disabilities, and other registered unemployment), determine the directors of employment policy formation based on the mechanisms of formation, distribution, and use of public financial resources.

The financial resilience of state employment regulation is a prerequisite for the continuity of reproduction processes in the labor market, ensuring the ability of public finances to respond to external and internal challenges while preserving resources. The introduction of medium-term budget planning within the framework of public financial management reform (2017 – 2020), through the development of Budget Declarations, created conditions for aligning strategic goals with the implementation of local tasks aimed at ensuring the transition to a resource-efficient and socially inclusive economy [1].

As of January 2026, more than 90 thousand Ukrainians are unemployed (which constitutes 12% of the economically active population [2]). According to Okun's law, a 1% excess of the actual unemployment rate over its natural level reduces GDP growth by 2 – 2.5%. Since 2023, Ukraine's socio-economic situation demonstrates a "recovery trend" in GDP indicators (+2.2% - +2.9%, compared to -18% in 2022) [2].

The launch of a comprehensive socio-cultural process in which managerial decisions are subordinated to humanitarian goals aligned with economic objectives is an element of implementing the concept of social state, where economic development is viewed as a process of creating a favorable social environment. The specific features of the labor supply structure in Ukraine necessitate the development of an inclusive development, and social protection in the context of labor market transformations has led to a revision of employment policy in Ukraine

in terms of human capital development.

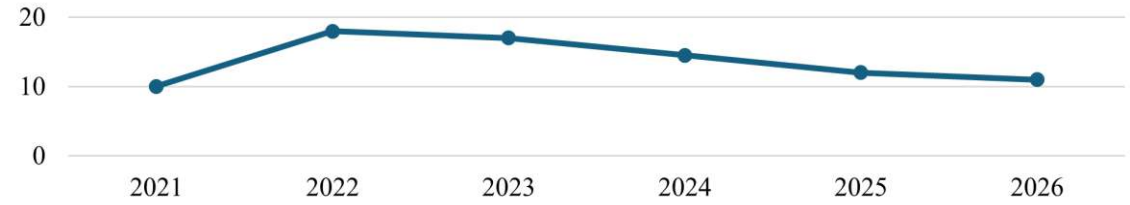

Fig. 1. Dynamics of the unemployment rate in Ukraine (2021 – 2026)

Source: compiled by the author based on data from the State Statistics Service of Ukraine, the Centre for Economic Strategy, and the Ministry of Finance of Ukraine.

The expansion of business support and incentive instruments in creating an inclusive environment through state compensation payments for the employment of vulnerable groups is a component of integrating the population into economic activity. Thus, UAH 1.09 billion has been allocated in the State Budget of Ukraine for 2026 to the Fund for Social Protection of Persons with Disabilities to implement programs and measures foe their social protection, employment, and job placement [3]. In 2025, 2.4 thousand people with disabilities were employed under the employer compensation program [4].

The Centre of Economic and Social Research of the National Institute for Strategic Studies identified the level of professional imbalances with an asymmetry coefficient of 2.3 – 2.5, indicating real risks and highlighting the need to develop professional adaptation policies to overcome structural unemployment. To ensure the labor market is supplied with qualified personnel and to support women's competitiveness in traditionally underrepresented sectors, the Ministry of Economy of Ukraine, together with the Ministry of Education and Science and the State Employment Service, introduced retraining programs funded by the Compulsory State Social Insurance Fund against Unemployment.

As a result of training in vocational education institutions defined by the Cabinet of Ministers of Ukraine, more than 1.2 thousand women were employed in the construction sector, and similar number joined the extractive industry, accounting for 49% and 27% of employment in these sectors respectively [4].

Established on January 1, 2026, on the basis of the Small and Medium Business Support Fund, the National Development Institution aims to promote Ukraine's economic and social development and recovery by providing financial and advisory support to micro-, small-, and medium-sized enterprises. It analyzes the effectiveness of such programs and administers state development and support projects.

The State Employment Service of Ukraine acts as the manager of funds of the Compulsory State Social Insurance Fund against Unemployment for providing micro-grants for business creation or development. Its function is to implement active employment policy through grants and micro-grants (UAH 1.3 billion allocated in 2026 State Budget) [3]. During 2022 – 2026, more than 30 thousand enterprises were established, resulting in over 50 thousand new jobs [4].

To limit classical statist approach to employment regulation, Ukraine is

actively implementing monetary policy instruments. Within the framework of the "Affordable Loans 5-7-9% program", since the beginning of 2026, more than 2.9 thousand enterprises have received loans totaling UAH 13.5 billion (while during 2022 – 2025, loans amounting to UAH 383.3 billion were provided) [4].

Achieving the goal declared in the National Economic Strategy of Ukraine until 2030 – to reduce the unemployment rate to 6% is impossible without effective budget allocation [5]. The application of monetary policy as an indirect instrument that enhances the economic independence of business entities, together with budget planning as a tool that strengthens state influence on economic relations, forms a consolidating element of economic resilience under martial law and recovery in Ukraine.

This article is researched under the scientific guidance of Prof. Dr. Jan-Urban Sandal at the Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute during the scientific internship SIE 2026, funded by Summit Fund **ES-01-A**, Scientific Entrepreneur Grant.

List of sources used:

1. Strategy of reforming the public financial management system for 2022 – 2025 No. 1805-r (2021). Verkhovna Rada of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text
2. Ministry of Finance of Ukraine. (2026). Number of registered unemployment in Ukraine in 2026. https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/register/
3. Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2026" No. 4695-IX. (2025). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4695-20#Text
4. State Employment Service of Ukraine. (2026). Statistical information. https://www.dcz.gov.ua/stat
5. National Economic Strategy until 2030 No. 179-2021-p. (2021). Cabinet of Ministers of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text

УДК 368:004.056

Попова Л.В.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СТРАХОВИЙ ЗАХИСТ ЦИФРОВИХ АКТИВІВ

Страхування цифрових активів – новий сегмент, який швидко розвивається. Страхування є одним із рушіїв світової економіки. Галузь лежить в основі бізнесу, переносячи ризик катастрофічних банкрутств або непередбачених подій на окремий ринок. Для ринку цифрових активів страхування є складним завданням. У міру зростання вартості сектору потреба у страховому покритті збільшувалася, але знайти належне покриття не легко, оскільки страховики покладаються на історичні дані та певний комплексний аналіз ризиків, а криптовалюта, як абсолютно нова економічна парадигма, цього забезпечити не може. В додаток до цього, відсутність регулювання в цьому секторі пояснює причини згідно яких доступні варіанти не встигають за його зростаючою роллю в економіці.

Однак, у міру розвитку криптовалют та їх все більшої інтеграції у діловий світ, все більше страхових компаній починають пропонувати той вид

страхового покриття, який необхідний ринку. Ще з самого початку страхування криптовалют було практично недоступним через ризики повної втрати коштів. Але з часом зростали можливості та потреба у страховому захисті і для того щоб криптовалюти стали доступними ширшій аудиторії, забезпечення гарантій у вигляді страхування є ключовим кроком.

Страхування криптоактивів стало найважливішим захистом для компаній, що працюють із цифровими активами, - від бірж і депозитаріїв до майнерів та протоколів DeFi. У міру розвитку ринку розуміння того, як працює страхування і що воно захищає, має ключове значення для зміцнення інституційної довіри та стійкості. До ризиків, які покриваються відносять: крадіжки, кібератаки, помилки в операціях та управлінні, збої смарт-контрактів, хакінг та ін. Страхування криптоактивів покриває збитки, понесені цифровими активами, такими як криптовалюти, внаслідок крадіжки, зломів або інших ризиків, характерних для цього класу активів.

Lloyds of London стала першою страховою компанією, яка запропонувала криптострахування «цивільна відповідальність» з гнучкими лімітами від 1000 фунтів стерлінгів. Такий страховий продукт було створено спільно синдикатом Lloyd’s Atrium у співпраці з Coincover для захисту від збитків, які можуть виникнути внаслідок крадіжки криптовалюти, що зберігається в онлайн-гаманцях. Цей тип страхового полісу має динамічний ліміт, який збільшується або зменшується пропорційно до ціни криптоактивів. Іншими словами, страхувальник завжди отримає відшкодування за базовою вартістю застрахованого активу, навіть якщо вона коливатиметься протягом терміну дії полісу [1].

Незважаючи на те, що до 2025 року обсяг світового ринку криптовалют оцінюється приблизно в 2,5 трлн. дол., менше ніж кожен п'ятий власник криптовалюти на даний час має страхове покриття. Попит високий: приблизно 42% незастрахованих власників виявляють інтерес, проте загальний обсяг страхового покриття все ще відстає від зростання ринку.

Згідно з прогнозами, ринок зростатиме із середньорічним темпом зростання 18% у період з 2025 по 2033 рік. Наразі він складається з традиційних страхових компаній, які почали страхувати криптовалюти, та спеціалізованих постачальників. Регулювання цифрових активів швидко змінюється і значно відрізняється залежно від юрисдикції. Раніше невизначеність у регулюванні обмежувала участь страховиків, але чіткіші рамки зараз сприяють зміцненню довіри на ринку. До прикладу, у США федеральні ініціативи, такі Securities Clarity Act, чіткіше визначають цифрові активи, щоб зменшити правову невизначеність. У Європі нові правила, такі як MiCA (Markets in Crypto-Assets Regulation), вводять вимоги до постачальників послуг у сфері криптоактивів, включаючи обов'язкове страхування операцій зі зберігання активів як пруденційну вимогу [2].

І страховики, і клієнти повинні бути єдині в питаннях дотримання нормативних вимог. Платформи DeFi в останні роки стали однією з головних цілей для хакерів, на їхню частку припадає значна частина збитків. За даними

Chainalysis, на протоколи DeFi, які стали жертвами хакерських атак, припало 82,1% криптовалюти, вкраденої хакерами у 2022 році. 64% вкрадених коштів було отримано шляхом злому протоколів міжмережевих мостів.

Згідно зі звітом Chainalysis про криптозлочини за 2025 рік, експлойти у сфері DeFi та міжмережевих мостів залишалися основними джерелами крадіжок криптовалюти на початку 2024 року. З моменту видобутку першого блоку біткойна у 2009 році з бірж було викрадено понад 1,3 млрд. дол.., а у 2018 році щодня викрадалося в середньому 2,7 млн. дол. активів. Отже, страхування є надзвичайно важливим для зниження ризиків власників цифрових активів [1].

До децентралізованих моделей страхування належать параметричне страхування, за якого виплати здійснюються автоматично при виконанні заздалегідь визначених умов, та моделі на основі децентралізованих автономних організацій (DAO), де учасники об'єднують капітал і голосують щодо претензій. Традиційні страхові компанії також розширюють свою діяльність у сфері криптовалют, адаптуючи поліси страхування від злочинів та кіберзлочинів до цифрових активів і співпрацюючи з протоколами DeFi для більш швидкого та гнучкого розгляду страхових випадків.

У міру розвитку екосистеми цифрових активів гібридні моделі, що поєднують традиційний андеррайтинг із децентралізованою перевіркою визначать наступне покоління інновацій у страхуванні. В умовах посилення регуляторного контролю надійна безпека та спеціалізоване страхування стають основою операційної стійкості [2].

Цікавим є досвід компанії Mosaic Insurance, яка вийшла на ринок цифрових активів із комбінованим продуктом страхування від кіберзлочинів та злочинів проти фінансових установ. Пропоноване страхування має модульну структуру, що охоплює кіберризики, помилки та упущення у сфері технологій, а також злочини. Такий страховий поліс передбачає покриття кіберризиків та ризиків у сфері технологій на суму до 10 млн. доларів, а також страхування від злочинів на суму до 5 млн. доларів, що забезпечується через глобальну агентську мережу Mosaic за підтримки синдикату Lloyd's та міжнародних страхових компаній з рейтингом A+ [3]. Криптовалютна біржа Crypto:com посилила заходи безпеки, уклавши договір страхування на суму 120 млн. дол. для захисту своїх цифрових активів. Таке страхування є важливим кроком для зміцнення довіри та підвищення рівня захисту клієнтів в екосистемі цифрових активів [4].

Цифрові активи (криптовалюти) в Україні частково легалізовані, традиційні механізми захисту на крипто ринок не поширюється. Сфера є актуальною та затребуваною на розвинутих ринках і стане надійним інструментом страхового захисту від ризиків і на вітчизняному ринку.

Список використаних джерел:

1. Crypto Insurance: what is Crypto Insurance? And how does it work. URL: https://policyadvice.net/insurance/guides/crypto-insurance
2. Crypto asset insurance: comprehensive protection in the digital asset ecosystem. URL: https://relminsurance.com/crypto-asset-insurance-comprehensive-protection-in-the-digital-asset-ecosystem/

3. Sonner P. Mosaic Insurance launches Cyber-FI Crime coverage for digital asset. URL: https://beinsure.com/news/mosaic-cyber-fi-crime-coverage/
4. Sonner P. Crypto:com announced $120 mn insurance policy to protect digital assets. URL: https://beinsure.com/news/crypto-120mn-insurance-policy/

УДК: 336.71

Пунговський Д.М.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник **—Ткач Є.В.**
к.е.н, доц. кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ЯК ІНДИКАТОР СТАБІЛЬНОСТІ

Банківська система виконує фундаментальну функцію в процесі забезпечення взаємовідносин між суб'єктами фінансового ринку. Основною причиною цього є те, що банки виступають критично важливою складовою економічної структури країни, забезпечуючи безперебійну організацію руху фінансових потоків. Саме стабільна робота банківського сектору є запорукою досягнення майбутнього макроекономічного зростання, адже банківські установи гарантують ефективну діяльність як бізнесу, так і фізичних осіб, що оперують на фінансовому ринку.

Сучасна банківська система України функціонує в режимі воєнного стану та перебуває під впливом двох ключових факторів: прямого, що включає руйнування банківської інфраструктури та втрату активів на тимчасово окупованих територіях, та опосередкованого, що проявляється у зменшенні ділової активності населення, міграційних процесах і суттєвому зростанні кредитних ризиків. Незважаючи на те, що військові дії завдали значного удару по банківській інфраструктурі, вітчизняні банки продовжують безперервно виконувати свої статутні завдання з одночасним дотриманням економічних нормативів регулятора.

Вітчизняна науковиця Рущишина Н. М. зазначає що: «особливістю функціонування банківської системи в умовах війни є підтримка довіри клієнтів до банківського сектора, що, в свою чергу, забезпечить стабільність його функціонування. НБУ впродовж даного періоду прийняв ряд рішень, а саме: регулятор здійснив обмеження діяльності банків на валютному ринку, призупинив відтік іноземної валюти та встановив ліміти на операції з готівкою» [2]. Розуміємо, що в «шокових» умовах, які були характерні для початку війни, збереження клієнтських коштів на рахунках було запорукою збереження стабільності банківської системи.

Оскільки збереження коштів на рахунках є ризиковішим під час військових дій, законодавчо було визначено, що: «Протягом дії воєнного

стану в Україні та трьох місяців з дня його припинення чи скасування Фонд гарантування вкладів відшкодовує кожному вкладнику банку кошти в повному розмірі вкладу, включаючи відсотки, нараховані станом на кінець дня, що передує дню початку процедури виведення банку з ринку, крім випадків, передбачених частиною четвертою статті 26 Закону України "Про систему гарантування вкладів фізичних осіб"» [3]. Цей захід нівелював панічні настрої та запобіг масовому відтоку депозитів. Варто також відзначити процеси консолідації ринку, оскільки загальна кількість банківських установ має стійку тенденцію до зменшення за рахунок виходу з ринку вітчизняних банків, так і виходом банків з іноземним капіталом.

Для ґрунтовного розуміння трансформаційних процесів у банківському секторі необхідно проаналізувати динаміку ключових фінансових показників за 2022-2025 роки (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків в Україні протягом 2022-2025 років

Показник	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	2024 р., млн грн	2025 р., млн грн
Доходи	357 549,00	446 737,00	507 637,00	578 943,00
Витрати	335 628,00	363 699,00	416 730,00	452 191,00
Прибуток	21 921,00	83 039,00	90 907,00	126 752,00

Джерело: сформовано автором на основі даних [1]

Детальний аналіз фінансових результатів банківського сектору України свідчить про високий рівень адаптації фінансових інститутів до складних макроекономічних умов. За досліджуваний період ключові індикатори ефективності діяльності банків, такі як доходи, витрати та чистий прибуток, демонструють виражену тенденцію до зростання, що підтверджується даними щодо основних показників діяльності банків в Україні протягом 2022-2025 років.

Як свідчать ці показники, сукупні доходи банківської системи характеризуються стійким висхідним трендом протягом усього досліджуваного періоду. Таке стабільне зростання генерації доходів пояснюється комплексною дією кількох факторів: отриманням чистих процентних доходів від інвестування у високоліквідні та безризикові інструменти, інфляційною складовою, яка зумовлює номінальне збільшення обсягів фінансових операцій, а також збереженням стабільного потоку комісійних доходів від розрахунково-касового обслуговування на тлі високого рівня діджиталізації та загальної міграції транзакцій у безготівковий сегмент.

Динаміка витрат банківського сектору також має тенденцію до зростання. Збільшення витратної частини є закономірним наслідком розширення депозитної бази, що виступає основним джерелом фондування. Зростання коштів на рахунках клієнтів, стимульоване державними гарантіями збереження вкладів та соціальними виплатами, зумовило підвищення процентних витрат банків. Крім того, на рівень операційних витрат суттєво

вплинули інфляційний тиск, витрати на підтримку операційної безперервності та масштабні інвестиції у цифрову трансформацію.

Проте критично важливим є той факт, що темпи зростання доходів значно випереджали темпи збільшення витрат. Це забезпечило стрімке нарощення результуючого показника чистого прибутку. Після шокового 2022 року, коли прибуток перебував на мінімальному рівні через масове формування резервів під непрацюючі кредити та очікувані збитки, система продемонструвала різке відновлення рентабельності. Вже у 2023 році прибуток зріс майже вчетверо, а до 2025 року сягнув історичного максимуму.

Така позитивна динаміка стала можливою завдяки оптимізації операційних витрат, закриттю неефективних відділень, а також кардинальному зменшенню вимог до резервування активів починаючи з 2023 року внаслідок стабілізації якості кредитного портфеля та поступового списання безнадійних боргів. Важливу роль відіграло й накопичення значного профіциту ліквідності в секторі, що дозволило банкам безпечно генерувати прибуток через державні цінні папери.

Підсумовуючи проведене дослідження, можна констатувати, що банківська система України продемонструвала безпрецедентний рівень стресостійкості та високу операційну ефективність. Стабільне зростання прибутковості свідчить про достатній запас міцності фінансових установ. Водночас подальший розвиток сектору вимагатиме поступового переходу від моделі генерації прибутку переважно через безризикові інструменти до класичної моделі кредитування реального сектору економіки, що стане можливим за умови подальшої стабілізації макроекономічного середовища.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України: *веб-сайт.* URL: https://bank.gov.ua/ua/ (дата звернення 29.03.2026 р.)
2. Рущишин Н. М. Сучасний стан банківської системи України та перспективи її розвитку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. No 75. 2024.* с. 27-36. URL: https://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1512/1423 (дата звернення 29.03.2026 р.)
3. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: *веб-сайт.* URL: https://www.fg.gov.ua/zakhist-prav-vkladnikiv (дата звернення 29.03.2026 р.)

УДК 336.71:336.64

Сабліна Н.В.
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ БАНКУ ЯК ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах розвитку банківської системи України управління кредитним ризиком є одним із ключових факторів забезпечення фінансової

безпеки банківських установ. Це зумовлено тим, що кредитні операції формують значну частку активів банків і водночас характеризуються високим рівнем ризиковості. Ефективність управління кредитним ризиком безпосередньо впливає на ліквідність, платоспроможність і фінансову стійкість банків.

Особливої актуальності ця проблема набула в умовах воєнного стану. Повномасштабна війна призвела до суттєвого зростання макроекономічної нестабільності, погіршення фінансового стану позичальників і, як наслідок, підвищення рівня кредитного ризику в банківській системі. У 2022 році спостерігалося значне зростання макроекономічних і кредитних ризиків, що було зумовлено загальною нестабільністю економічного середовища та зниженням ділової активності . Водночас банківська система змогла частково адаптуватися до нових умов завдяки ефективним антикризовим заходам [1].

Кредитний ризик є однією з базових категорій банківської діяльності та визначається як імовірність фінансових втрат банку внаслідок невиконання позичальником своїх зобов'язань. Проте сучасні дослідження трактують його ширше – як комплексне явище, що охоплює економічні, правові та організаційні аспекти функціонування банку [2].

Кредитний ризик проявляється у таких основних формах: неповернення основної суми кредиту; прострочення платежів; погіршення фінансового стану позичальника; знецінення застави; зниження вартості активів банку.

Важливою особливістю кредитного ризику є його взаємозв'язок з іншими видами банківських ризиків. Зокрема, зростання інфляційного, валютного або процентного ризику неминуче призводить до погіршення якості кредитного портфеля [2].

У структурі фінансової безпеки банку кредитний ризик займає центральне місце, оскільки саме він визначає якість активів та здатність банку протистояти кризовим явищам.

Для ефективного управління кредитним ризиком необхідною є його класифікація. У наукових дослідженнях виділяють такі основні види: ризик неповернення кредиту; ризик прострочення платежів; ризик забезпечення; ризик кредитоспроможності позичальника; діловий ризик. Окрім цього, кредитний ризик взаємодіє з макроекономічними факторами, що значно посилюються в умовах кризових явищ та воєнного стану. Зокрема, війна трансформує традиційний профіль кредитного ризику, роблячи його більш системним і менш прогнозованим.

Система управління кредитним ризиком є складовою загальної системи ризик-менеджменту банку та включає такі основні етапи: ідентифікація ризику; оцінювання ризику; прийняття управлінських рішень; моніторинг; контроль і мінімізація ризику. Ефективне управління кредитним ризиком передбачає дотримання принципів системності, комплексності, безперервності та адаптивності. Важливим є також розмежування управління ризиком на двох рівнях: індивідуальному (окремі кредити) та портфельному (кредитний портфель у цілому).

Сучасна практика банківського ризик-менеджменту передбачає використання різних методів оцінювання кредитного ризику, серед яких: статистичні методи; скорингові моделі; експертні оцінки; стрес-тестування; моделювання сценаріїв. Зокрема, метод Монте-Карло дозволяє моделювати можливі сценарії втрат і визначати розподіл ризику, а модель Альтмана дає змогу оцінити ймовірність банкрутства позичальника [3]. Нормативною основою оцінювання кредитного ризику в Україні є положення НБУ, зокрема постанова №351, яка визначає порядок розрахунку очікуваних втрат за активними операціями банків [4].

Аналіз сучасних досліджень показує, що банківський сектор України поступово адаптується до нестабільних умов функціонування. У період 2018–2021 років спостерігалося покращення якості кредитного портфеля, однак у 2022–2024 роках відбулося погіршення показників покриття проблемної заборгованості [2]. Це пояснюється: зниженням платоспроможності населення; скороченням діяльності підприємств; загальним падінням економічної активності. Водночас банківська система продемонструвала певну стійкість, що свідчить про ефективність антикризових заходів.

Воєнний стан суттєво змінює структуру банківських ризиків. Окрім традиційних фінансових ризиків, з’являються нові: політичний ризик; ризик довіри; операційний і кіберризик; ризик втрати активів; системний ризик. У 2022 році найбільше зросли саме макроекономічний і кредитний ризики, що підтверджує високий рівень залежності банківської системи від зовнішнього середовища [1]. Таким чином, кредитний ризик в умовах війни набуває комплексного характеру та потребує адаптивного управління.

Для зниження кредитного ризику банки застосовують як традиційні (диверсифікація кредитного портфеля; встановлення лімітів; резервування; страхування; забезпечення кредитів); так і сучасні (цифрові аналітичні системи; автоматизовані скорингові моделі; використання великих даних (Big Data); стрес-тестування сценаріїв війни) інструменти: Важливим напрямом є також співпраця з кредитними бюро та використання зовнішніх джерел інформації для оцінювання ризику [2].

У сучасних умовах доцільно виділити такі напрями вдосконалення системи управління кредитним ризиком: впровадження цифрових технологій; автоматизація процесів оцінювання; розвиток систем раннього виявлення проблемних кредитів; удосконалення інформаційного забезпечення; проведення регулярного стрес-тестування; підвищення якості кредитної політики банків. Особливу увагу слід приділяти створенню гнучких систем управління, здатних швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища.

Отже, кредитний ризик є ключовим чинником, що визначає рівень фінансової безпеки банку. У сучасних умовах його значення суттєво зростає через вплив воєнних та макроекономічних факторів. Проведений аналіз показав, що: кредитний ризик має комплексний і динамічний характер; його рівень значно зріс у період повномасштабної війни; ефективне управління ризиком є критично важливим для стабільності банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Петик Л. О., Міщенко К. С. Оцінка банківських ризиків в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 65. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-98
2. Гриценко Л., Павленко Л., Кожушко І., Ерісен О. Комплексна оцінка кредитного ризику українських банків. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2025. № 2 (56). С. 20–33. DOI: https://doi.org/10.55643/ser.2.56.2025.605
3. Ясіновська І. Ф., Шеремета Л. М. Управління банківськими ризиками в умовах війни. *Бізнес Інформ*. 2024. № 11. С. 237–246. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-11_0-pages-237_246.pdf (дата звернення: 29.03.2026).
4. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : постанова Правління Національного банку України від 30.06.2016 № 351. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30062016_351 (дата звернення: 29.03.2026).

УДК 336.745:339.7

Скрипник М.Є.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

SWIFT-АЛЬТЕРНАТИВИ ДЛЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року та наступне відключення низки російських банків від системи SWIFT поставило на порядок денний питання, наскільки вразливою є глобальна фінансова архітектура перед геополітичними потрясіннями і чи існують реальні альтернативи домінуючій системі міжбанківських розрахунків. Для України відповідь на це питання набуває подвійного практичного значення: з одного боку - убезпечення власних міжнародних розрахунків від потенційних ризиків, з іншого - розуміння механізмів, якими користуються країни-агресори для обходу санкційного тиску.

SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) - це кооперативна організація, заснована у 1973 році та зареєстрована в Бельгії, яка обслуговує понад 11 000 фінансових установ у більш ніж 200 країнах світу. Принципово важливо розуміти: SWIFT не є системою переказу коштів, а виключно захищеним каналом передачі стандартизованих фінансових повідомлень - фактичний рух грошей здійснюється через кореспондентські рахунки банків. Саме ця особливість зумовлює як силу системи (незалежність від окремих валют), так і її вразливість до політичного тиску з боку країн-членів - насамперед США та ЄС [1].

Ще у 2014 році, після анексії Криму та перших санкційних хвиль, Центральний банк Росії запустив СПФС (Систему передачі фінансових повідомлень). Станом на 2022–2023 рр. до СПФС було підключено понад 400 банків, і система обробляла близько 85–90% внутрішньоросійського банківського трафіку. Паралельно для міжнародних розрахунків у юанях

активно використовувалась китайська система CIPS (Cross-Border Interbank Payment System), через яку у 2023–2024 рр. проходило понад 20% російської зовнішньої торгівлі. Ці факти є суттєвими для України не лише як академічний приклад, але і як конкретна загроза: санкційний режим проти Росії частково нейтралізується завдяки використанню цих систем [2].

Натомість для самої України питання диверсифікації платіжної інфраструктури розгортається у принципово іншому напрямку - поглиблення інтеграції з європейськими фінансовими системами. Ключовою стратегічною подією стала підготовка до приєднання України до простору SEPA (Single Euro Payments Area). За оцінками аналітиків, інтеграція до SEPA дозволить скоротити вартість транскордонних переказів для українського бізнесу на 85–90%, а строки виконання - з 3–5 робочих днів до рівня миттєвих або одноденних розрахунків. Понад 90% українських МСП очікують позитивного ефекту від запровадження миттєвих транскордонних платежів у межах єдиного платіжного простору ЄС.

Паралельно відбувається розвиток внутрішньої платіжної інфраструктури. Національний банк України реалізує програму впровадження миттєвих платежів на основі платформи СЕП: станом на березень 2025 р. до системи підключились 19 із 61 банку країни, першим серед яких став ПриватБанк. Завершення підключення всіх банків заплановано до кінця 2025 року, що закладає технологічну основу для майбутньої інтеграції з SEPA Instant Credit Transfer [2].

Окремо варто виділити роль фінтех-платформ як практичних SWIFT-альтернатив для бізнесу. Такі рішення, як Wise Business, Payoneer, RippleNet (ODL), дозволяють здійснювати транскордонні розрахунки з комісіями 0,3–0,6% порівняно з 3–5% у традиційних банківських переказах через SWIFT, і швидкістю від кількох секунд до 24 годин. Для українських IT-компаній, фрілансерів та малого бізнесу ці інструменти вже стали де-факто основними каналами отримання міжнародних платежів, тоді як SWIFT переважно застосовується для великих B2B-контрактів та експортних операцій [1; 5].

Перспективним, хоча і дискусійним, напрямом є використання стейблкоїнів (зокрема USDC, USDT) та технологій розподіленого реєстру для міжнародних розрахунків. Вартість транзакцій у таких мережах може становити менше 0,1% від суми, а швидкість - наближатись до миттєвої. В умовах воєнного стану Україна вже демонструвала здатність ефективно використовувати криптоактиви для прийому міжнародних благодійних пожертв у 2022 р. Проте масштабне застосування стейблкоїнів у корпоративних розрахунках стримується нерозвиненістю регуляторної бази: попри прийняття Закону України «Про віртуальні активи», підзаконна нормативна база залишається неповною.

Таким чином, сучасний ландшафт SWIFT-альтернатив для України формується під впливом трьох взаємопов'язаних векторів. По-перше, євроінтеграційний - орієнтація на SEPA як стратегічну платформу для гармонізації з платіжним простором ЄС. По-друге, технологічний - розвиток

систем миттєвих платежів та фінтех-рішень для щоденної ділової активності [4; 5]. По-третє, регуляторний - формування правової бази для нових інструментів, включаючи цифрові активи та відкритий банкінг. Ефективне поєднання цих трьох напрямів дозволить Україні зменшити залежність від єдиного інфраструктурного каналу, знизити транзакційні витрати бізнесу та зміцнити фінансову стійкість в умовах тривалих безпекових викликів.

Список використаних джерел:

1. Bank for International Settlements. Cross-border payments – a vision for the future : CPMI Annual Report. Basel : BIS, 2023. URL: https://www.bis.org/cpmi/cross_border.htm (дата звернення: 30.03.2026).
2. NNRV Trade Partners. The Ukraine War: Russia's SWIFT Exclusion and the Rise of New Payment Alliances with China, India. NNRV Trade Partners : веб-сайт. 2026. URL: https://nnrvtradepartners.com/the-ukraine-war-russias-swift-exclusion-and-the-rise-of-new-payment-alliances-with-china-india/ (дата звернення: 30.03.2026).
3. Finextra Research. Ukraine approaches SEPA: what this means for Ukrainian fintech and business. Finextra : веб-сайт. 2025. URL: https://www.finextra.com/blogposting/28759/ukraine-approaches-sepa-what-this-means-for-ukrainian-fintech-and-business (дата звернення: 30.03.2026).
4. Національний банк України. Миттєві платежі. Офіційний веб-сайт НБУ. 2025. URL: https://bank.gov.ua/en/payments/ips (дата звернення: 30.03.2026).
5. Top SWIFT Alternatives for Global Payments 2025. Quppy : веб-сайт. 2025. URL: https://quppy.com/blog/swift-alternatives-for-global-payments-in-2025/ (дата звернення: 30.03.2026).

УДК 336.76:330.8

Ткачук Н.М.

к.е.н., доцентка кафедри фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ПАРАДИГМА СУЧАСНИХ РИНКІВ КАПІТАЛУ: КЛАСИЧНІ ТЕОРІЇ ТА РЕАЛІЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний фінансовий ринок відіграє ключову роль у забезпеченні економічного зростання, оскільки він дозволяє мобілізувати довгострокові фінансові ресурси, спрямовувати їх до продуктивних і дохідних інвестицій та оптимізувати розподіл капіталу в економіці країни. Виступаючи ефективним каналом трансформації заощаджень у продуктивні інвестиції, фінансовий ринок оптимізує розподіл капіталу та сприяє вдосконаленню корпоративного управління через механізми публічності та прозорості. Водночас, глобалізація фінансів відкриває можливості для залучення зовнішніх ресурсів, що є критично важливим для країн із перехідною економікою.

Попри незаперечну стратегічну роль, фінансовий ринок, за своєю природою, є турбулентним. Цей стан проявляється через бурхливі коливання ринкових показників, які значно перевищують нормальні очікування. На відміну від лінійних процесів, фінансовий ринок функціонує в умовах «гнучкого часу», де ціни змінюються не плавно, а стрибкоподібно. Така

концентрація змін та розривів у динаміці ринку зумовлює високу внутрішню невизначеність, що робить класичне прогнозування стану фінансвого ринку ризикованим та малоефективним. Головним двигуном фінансового ринку є не вартість і не ціна, а різниця цін; не усереднення продажної ціни, чи ціни купівлі фондових інструментів, а арбітраж – операція одночасної купівлі чи продажу одного фінансового інстурмента на різних фінансових ринках з метою отримання прибутку за рахунок розбіжності цін активів на цих ринках.

Відома в науквоих колах теорія ринків капіталу (*Capital Market Theory*) формалізує економічні підходи до аналізу функціонування фінансових ринків, а також щодо формування цін фінансових активів, оцінки ризику, доходності й взаємодії між суб'єктами (інвесторами, емітентами, посередниками) [1]. Проблема полягає в тому, що теоретичні моделі (зокрема моделі портфельного вибору, ціноутворення активів та ін.) спираються на набір певних припущень: раціональні інвестори, гомогенні очікування, ефективні ринки, які в реальності піддають сумніву ефективність функціоунвання ринку. Так, припущення гомогенних очікувань (homogeneous expectations) передбачає, що всі учасники фінансового ринку мають однакові прогнози щодо очікуваної доходності, ризику та кореляцій між активами на ринку, що спрощує аналітичні моделі й призводить до некоректних результатів. Припущення відсутності арбітражу означає те, що коли існує можливість безризикового отримання надприбутку, то учасники ринку сприяють її ліквідації й ціни повертаються до такого стану, коли арбітраж-можливості зникають. В той же час, через фінансові ринки й публічне розкриття інформації покращується корпоративне управління: компанії-емітенти зазвичай змушені застосовувати прозору звітність, що підвищує довіру до них з боку інвесторів.

Одним з фундаментальних компонентів фінансової теорії є гіпотеза про ефективність ринку (гіпотеза ефективного ринку), згідно з нею ціни активів повністю відображають всю доступну інформацію, тому систематичне отримання надприбутку неможливе без прийняття надзвичайного ризику [2]. Теорія також базується на понятті співвідношення «ризик–доходність»: інвестор отримує очікувану компенсацію за прийняття ризику, що робить можливим формування портфелів активів з урахуванням їх кореляцій і волатильності

Відтак, класична теорія ринків капіталу формалізує підходи до оцінки ризику та доходності, спираючись на гіпотезу ефективного ринку. Згідно з нею, ціни миттєво відображають усю доступну інформацію, що робить отримання надприбутку неможливим. Проте, реальна практика функціонування фінансового ринку піддає сумніву ключові припущення теорії, такі як раціональність інвесторів та гомогенність (однаковість) їхніх очікувань. Емпіричні дослідження вказують на існування волатильності та інформаційних лагів, що виходять за межі традиційних моделей.

Як бачимо, теорія ринків капіталу є багатогранним та фундаментальним напрямом фінансової економіки, що поєднує моделі вибору портфеля, ціноутворення активів та аналіз ризику і доходності. З огляду на реальні

умови функціонування фінансових ринків, важливо поєднувати класичні підходи з сучасними дослідженнями поведінкових, інституційних та системних чинників. У контексті України та країн з перехідною економікою особливого дослідження потребкє питання адаптації моделей ринків капіталу до умов недостатньо розвинутої фінансової системи, де ринок може бути менш ліквідним, інформаційна база слабшою, а інституційні рамки – нестабільними. Тому, ефективний розвиток вітчизняного ринку капіталу залежить не лише від математичної точності моделей, а й від якості регуляторної політики, захисту прав інвесторів та розвитку фінансової інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Miller M. Financial Markets and Economic Growth. Journal of Applied Corporate Finance. 1998. Vol. 11(3). P.14.
2. Peters E. E. Chaos and Order in the Capital Markets: A New View of Cycles, Prices, and Market Volatility. 2nd Edition. New York-Wiley. 1996. 288p.

УДК 336.7

Федишин М.П.
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРИБУТКОВОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасний етап розвитку економіки України, що формується під впливом повномасштабної війни, зумовлює якісно нові вимоги до функціонування банківського сектору як ключового елементу фінансової системи. В умовах підвищеної невизначеності, системних ризиків та структурних дисбалансів особливої актуальності набуває проблема забезпечення фінансової стійкості банківських установ, яка безпосередньо залежить від результативності їх діяльності та здатності генерувати стабільний прибуток. Позитивний фінансовий результат банківської установи виступає не лише інтегральним показником ефективності його діяльності, а й системоутворюючим чинником, що визначає рівень капіталізації, можливості формування резервів, стійкість до ризиків і потенціал подальшого розвитку. У воєнних умовах його економічна природа трансформується: прибуток перестає бути виключно комерційною категорією і набуває ознак макрофінансового інструменту, здатного впливати на загальну стабільність економіки.

Аналіз динаміки фінансових результатів банківського сектору України у 2022–2025 роках свідчить про формування феномену «парадоксальної прибутковості», коли в умовах високих макроекономічних ризиків банківська система демонструє рекордні показники чистого прибутку. Зокрема, у 2022 році чистий прибуток банків становив 21,921 млрд грн, у 2023 році – 83,039

млрд грн, у 2024 році – 90,899 млрд грн, а за підсумками 2025 року – 126,752 млрд грн, при одночасному скороченні кількості збиткових банків [1-2].

Водночас така динаміка не може розглядатися як результат повноцінного розвитку банківського бізнесу. Значною мірою вона була сформована під впливом специфічних факторів воєнної економіки, зокрема жорсткої монетарної політики Національного банку України, високої дохідності депозитних сертифікатів та державних боргових інструментів, а також тимчасового звуження кредитування реального сектору на початкових етапах війни.

У зв'язку з цим ключовим завданням розвитку банківського сектору є перехід від рентної моделі формування прибутковості, що базується на використанні високодохідних, але обмежено продуктивних фінансових інструментів, до стійкої моделі, орієнтованої на фінансування реального сектору економіки. Така трансформація передбачає зміну структури активів, джерел доходів, підходів до управління ризиками та ролі банків у економічній системі.

Покращення фінансових результатів банківських установ у цих умовах не може зводитися до механічного нарощення прибутку, оскільки така динаміка часто є наслідком тимчасових макроекономічних диспропорцій. Пріоритетного значення набуває забезпечення якості прибутковості, її стійкості та здатності трансформуватися у довгостроковий ресурс фінансування економічного відновлення.

У межах досягнення зазначених стратегічних орієнтирів доцільним є впровадження комплексу наступних взаємопов'язаних заходів:

По-перше, оптимізація структури доходів банків має передбачати поступове зниження залежності від операцій із депозитними сертифікатами центрального банку та державними цінними паперами і одночасне нарощення якісного кредитування реального сектору. Особливої уваги потребує фінансування секторів, що мають ключове значення для післявоєнного відновлення економіки, зокрема енергетики, інфраструктури, оборонно-промислового комплексу та експортно орієнтованих галузей. Важливим інструментом реалізації цього напряму є використання державних гарантій, програм підтримки бізнесу та механізмів розподілу ризиків із міжнародними фінансовими організаціями [1; 3-4].

По-друге, вагомим резервом підвищення стійкості прибутковості є посилення капіталізації банківських установ. В умовах надвисоких показників рентабельності капіталу доцільним є спрямування значної частини прибутку на формування буферів капіталу, покриття потенційних втрат та підвищення здатності банків до кредитування в середньостроковій перспективі. Такий підхід дозволяє трансформувати короткострокові воєнні надприбутки у довгострокову фінансову стійкість.

По-третє, критичного значення набуває вдосконалення системи управління кредитним ризиком, зокрема через активізацію роботи з проблемними кредитами. Висока частка непрацюючих активів обмежує

кредитний потенціал банків і негативно впливає на їх фінансові результати. У цьому контексті важливими є розвиток механізмів реструктуризації заборгованості, формування повноцінного ринку проблемних активів та впровадження сучасних моделей оцінки ризиків з урахуванням воєнних факторів.

По-четверте, підвищення операційної ефективності банківських установ в умовах енергетичних і безпекових викликів потребує активної цифрової трансформації. Оптимізація мережі відділень, розвиток дистанційних каналів обслуговування, автоматизація бізнес-процесів та інвестиції у кібербезпеку дозволяють знизити витрати, підвищити продуктивність і забезпечити безперервність діяльності банків.

По-п’яте, важливим напрямом є диверсифікація ресурсної бази та зміцнення довіри вкладників. Залучення коштів міжнародних фінансових організацій, розвиток нових депозитних продуктів та вдосконалення механізмів гарантування вкладів сприяють зниженню вартості ресурсів і підвищенню стабільності фінансування.

По-шосте, значну роль відіграє удосконалення взаємодії банківського сектору з монетарною та фіскальною політикою держави. Поступове зниження дохідності безризикових інструментів, застосування макропруденційних регуляторних механізмів і оптимізація податкового навантаження на банки мають сприяти переорієнтації ресурсів у продуктивне кредитування та забезпеченню збалансованого розвитку банківської системи.

Отже, сучасна прибутковість банківського сектору України повинна розглядатися не як кінцевий результат діяльності, а як елемент трансформаційного процесу, спрямованого на формування нової моделі фінансового посередництва, базуючись на поєднанні ефективності, стійкості та здатності банків виконувати функцію фінансової підтримки економічного відновлення. Таким чином, перехід від рентної до продуктивної прибутковості, що відображає здатність банківського сектору трансформувати фінансові ресурси у фактор економічного зростання створює передумови для перетворення банківського сектору на ключовий чинник забезпечення фінансової стійкості та довгострокового економічного зростання України.

Список використаних джерел:

1. Огляд банківського сектору. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru (дата звернення: 29.03.2026)
2. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist (дата звернення: 29.03.2026)
3. Звіт про фінансову стабільність, грудень 2024. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-gruden-2024-roku (дата звернення: 29.03.2026)
4. Балицька М.В., Ткаченко А.П., Досвід Національного банку України в забезпеченні стійкості банківської системи в умовах сучасних викликів *Економіка і суспільство*. 2025. №72. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-72-132

УДК 336.71:004

Харабара В.М.
к.е.н., доц., завідувач кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОГО БАНКІНГУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлює глибокі трансформації у сфері банківського обслуговування. Банки змушені адаптувати свої бізнес-моделі до нових умов, орієнтуючись на створення багатофункціональних цифрових платформ із високим рівнем зручності. За оцінками міжнародних консалтингових компаній, частка цифрових каналів у банківському обслуговуванні перевищує 70–80% у розвинених країнах, що формує відповідні очікування і на українському ринку [1]. В Україні цей тренд набув особливої динаміки за даними НБУ, у 2025 році безготівкові операції з платіжними картками впевнено переважали, їхня кількість становила 9,5 млрд на суму 7,2 трлн грн, що на 863 млн операцій більше, ніж у 2024 році. У цьому контексті ідентифікація ключових технологічних тенденцій є необхідною передумовою формування ефективної стратегії розвитку електронного банкінгу в Україні. Впровадження технологій штучного інтелекту є одним із ключових факторів підвищення ефективності банківської діяльності. За оцінками аналітиків, використання AI дозволяє банкам суттєво скоротити операційні витрати та якісно підвищити точність прогнозування клієнтської поведінки. Алгоритми машинного навчання дозволяють аналізувати великі масиви даних про поведінку клієнтів, прогнозувати їхні потреби та виявляти шахрайські операції в режимі реального час [2].

Системи кредитного скорингу на основі нейронних мереж скорочують час ухвалення рішень із кількох днів до кількох хвилин і знижують рівень дефолтів. Водночас чат-боти та віртуальні асистенти беруть на себе переважну більшість стандартних клієнтських запитів без участі оператора. Сучасні банки переходять до створення комплексних мобільних платформ супердодатків, які інтегрують фінансові та нефінансові сервіси в єдиному інтерфейсі. За даними ринку, користувачі супердодатків взаємодіють із банком у 2–3 рази частіше порівняно з традиційними каналами. Хмарні рішення забезпечують гнучке масштабування ресурсів, що особливо важливо при пікових навантаженнях. Водночас розвиток цього напряму в Україні стримується регуляторними вимогами щодо локалізації даних і кібербезпеки, а також підвищеними ризиками в умовах воєнного стану.

Концепція відкритого банкінгу передбачає використання API для надання третім сторонам доступу до банківських даних за згодою клієнта [4]. У країнах ЄС впровадження open banking спричинило значне зростання кількості фінтех-сервісів та помітне посилення конкуренції на ринку. Це створює умови для розвитку інноваційних фінансових продуктів, зокрема агрегаторів рахунків і

персональних фінансових менеджерів. Водночас зростають ризики витоку даних, і витрати банків на кібербезпеку демонструють стабільну тенденцію до щорічного зростання. Роботизована автоматизація процесів дає змогу автоматизувати більшість рутинних операцій у бек-офісі банку. Це забезпечує відчутне скорочення операційних витрат і кардинальне зменшення кількості помилок, спричинених людським чинником. Крім того, швидкість обробки операцій зростає у кілька разів, що позитивно впливає на якість обслуговування клієнтів. Важливим елементом електронного банкінгу є системи дистанційної ідентифікації клієнтів [4]. В Україні система BankID демонструє стрімке зростання у 2024 році здійснено 87,7 млн успішних електронних ідентифікацій більш ніж удвічі порівняно з 42,9 млн у 2023 році. У 2025 році цей показник сягнув 109,4 млн ідентифікацій, що перевищує результат попереднього року на 21,7 млн. Станом на початок 2025 року мережа BankID охоплювала 149 учасників.

Використання поведінкової біометрії суттєво знижує рівень несанкціонованого доступу до облікових записів клієнтів. Загалом банки спрямовують значну частку своїх IT-бюджетів на кібербезпеку. Завдяки використанню великих даних банки переходять від масового маркетингу до персоналізованих пропозицій. Персоналізація позитивно впливає на конверсію продажів фінансових продуктів та підвищує лояльність клієнтів. Подальший розвиток пов'язаний із персоналізацією, яка дозволяє збільшити рівень клієнтської взаємодії завдяки формуванню пропозицій у реальному часі з урахуванням контексту. Банки дедалі частіше співпрацюють із фінтех-компаніями, що дозволяє значно скоротити цикл впровадження інновацій. Серед перспективних напрямів:

- embedded finance, очікується, що до 2030 року обсяг цього ринку перевищить 7 трлн дол. США;
- децентралізовані фінанси (DeFi), де загальна заблокована вартість активів уже обчислюється сотнями мільярдів доларів;
- голосовий банкінг і інтернет речей, які формують нові канали взаємодії;
- програмовані гроші як основа майбутніх цифрових валют.

Проведений аналіз засвідчує, що цифрова трансформація банківського сектору України відбувається під впливом комплексу взаємопов'язаних технологічних тенденцій, якісні та кількісні параметри яких свідчать про їхню високу економічну ефективність. Впровадження штучного інтелекту, автоматизації та хмарних технологій забезпечує відчутне скорочення операційних витрат і підвищення продуктивності операцій.

Доведено, що конкурентоспроможність банків визначатиметься їхньою здатністю до впровадження персоналізованих сервісів, які підвищують рівень клієнтської взаємодії та лояльності. Розвиток екосистем і супердодатків сприяє підвищенню рівня утримання клієнтів, що є критичним фактором у конкурентній боротьбі. Водночас активізація цифрових процесів супроводжується зростанням витрат на кібербезпеку та підвищенням

регуляторних вимог, що потребує системного вдосконалення інституційного середовища. Таким чином, подальший розвиток електронного банкінгу в Україні визначатиметься балансом між інноваційністю, безпекою та регуляторною адаптивністю, а також ефективністю інтеграції новітніх фінансових технологій у практичну діяльність банківських установ.

Список використаних джерел:

1. Корицька О. І., Кухта І. В. Диджиталізація банків України: сучасні тренди та перспективи. Фінанси, банківська справа та страхування. 2024. Випуск 67. С. 1–6. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4764 (дата звернення: 23.03.2026)
2. Свистун А. О., Ухналь Н. М., Любіч Д. О. Інновації в банківських технологіях та їхній вплив на клієнтське обслуговування. Scientific notes of Lviv University of Business and Law. 2025. №45. P. 53–60. URL: https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/1645 (дата звернення: 23.03.2026)
3. Мартинюк Р. Ф. Комплексний аналіз інвестицій в інновації банківських установ в контексті забезпечення їх фінансової безпеки. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Випуск 50. С. 130–135. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/items/c5e997e0-9f62-47b5-833e-86a3e706c6e6 (дата звернення: 23.03.2026)
4. Sultanova M. et al. Identifying features of the level of digitalization of banking services in different countries. Transfer of technologies. 2024. № 5/13 (131). P. 58–66. URL: https://journals.uran.ua/eejet/article/view/312341 (дата звернення: 23.03.2026)

УДК 336.76:004.8

Харабара Ю.В.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича /
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Науковий керівник - **Грубляк О.М.**
к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ ТА ПІДВИЩЕННЯ КІБЕРСТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Розширення цифрових банківських послуг супроводжується зростанням кіберзагроз, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення систем інформаційного захисту [3]. Надійність цифрової інфраструктури та ефективність кібербезпеки є визначальними факторами довіри клієнтів до електронного банкінгу.

В умовах воєнного стану ці питання набувають критичного значення, оскільки стабільність функціонування фінансової системи безпосередньо залежить від її здатності протистояти кіберзагрозам і забезпечувати безперервність операцій [2].

Важливим стратегічним напрямом є формування технологічної бази для

впровадження цифрової гривні як центральної банківської цифрової валюти [3]. Реалізація цього проєкту передбачає створення платформи емісії та обігу е-гривні, модернізацію платіжної інфраструктури та інтеграцію з банківськими системами.

Ключовою умовою є розроблення уніфікованих протоколів взаємодії між учасниками фінансового ринку та формування правового забезпечення [1]. Очікується, що впровадження цифрової гривні сприятиме підвищенню ефективності грошового обігу, зниженню витрат і розвитку нових фінансових інструментів, зокрема смарт-контрактів.

В умовах підвищених ризиків фізичного знищення ІТ-інфраструктури актуальним є використання зарубіжних хмарних сервісів. Міграція даних до дата-центрів у країнах ЄС, створення резервних копій та впровадження систем аварійного відновлення забезпечують безперервність банківських операцій. Такий підхід відповідає міжнародним стандартам і підвищує стійкість банківської системи до зовнішніх загроз. Формування центрів операційної безпеки (SOC) є ключовим елементом сучасної системи кіберзахисту. SOC забезпечують цілодобовий моніторинг загроз, аналіз інцидентів і оперативне реагування.

Централізація функцій безпеки дозволяє суттєво скоротити час реагування на атаки та підвищити ефективність захисту інформаційних систем. Регулярне проведення тестування на проникнення дозволяє виявляти вразливості інформаційних систем до їх використання зловмисниками. Імітація кібератак допомагає вдосконалити архітектуру захисту [2].

Паралельно впроваджуються системи виявлення та запобігання вторгненням, які здійснюють безперервний моніторинг мережевого трафіку та блокують підозрілу активність у реальному часі.

Людський фактор залишається одним із найуразливіших елементів системи безпеки [2]. У зв’язку з цим важливим є підвищення рівня кіберграмотності персоналу.

Важливу роль також відіграє співпраця з CERT-UA, що забезпечує оперативний обмін інформацією про кіберзагрози [2]. Показовою є динаміка кіберінцидентів у 2023 році CERT-UA опрацювала 2544 інциденти, що на 16% перевищило показник попереднього року, а у 2024 році ця цифра зросла до 4315, тобто на 69,8% порівняно з 2023 роком. При цьому фінансовий сектор стабільно входить до переліку ключових цілей проросійських хакерських угруповань поряд із державними установами, енергетикою та телекомунікаціями. Банківські установи впроваджують міжнародні стандарти інформаційної безпеки, зокрема ISO 27001, та здійснюють регулярний аудит захищеності систем [1]. Слід зазначити, що дотримання вимог стандартів серії ISO 27000 є обов’язковим для банківської системи України відповідно до нормативних актів Національного банку.

Банківські установи впроваджують міжнародні стандарти інформаційної безпеки, зокрема ISO 27001, та здійснюють регулярний аудит захищеності систем [1]. Серед ключових технологій: застосування штучного інтелекту для

виявлення аномалій; сегментація мережевої інфраструктури; реалізація концепції Zero Trust; використання рольової моделі доступу (RBAC). Ці заходи формують багаторівневу систему захисту інформаційних ресурсів.

За результатами дослідження з'ясовано, що розвиток електронного банкінгу в Україні супроводжується суттєвим зростанням кіберризиків, що обумовлює необхідність комплексного підходу до забезпечення інформаційної безпеки.

Доведено, що ключовими напрямами зміцнення цифрової стійкості банківського сектору є впровадження цифрової гривні, використання хмарної інфраструктури та створення центрів кіберзахисту. Реалізація цих заходів сприяє підвищенню надійності функціонування фінансової системи та забезпеченню безперервності банківських операцій.

Обґрунтовано, що ефективна система кібербезпеки повинна поєднувати технологічні рішення, організаційні заходи та підвищення рівня кіберграмотності персоналу. Впровадження принципів Zero Trust, використання штучного інтелекту та розвиток співпраці з національними центрами реагування дозволяють суттєво знизити рівень кіберзагроз.

Таким чином, подальший розвиток банківського сектору України залежатиме від здатності забезпечити баланс між цифровими інноваціями та належним рівнем кіберзахисту, що є необхідною умовою довіри до електронного банкінгу та стабільності фінансової системи в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Коваль В. Правове визначення інформаційної безпеки електронного банкінгу. Молодий вчений. 2023. №1 (113). С. 121–125. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5708 (дата перегляду: 21.03.2026)
2. Панченко Н., Балацька В., Татьяніна С. Інновації у банківській діяльності в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2023. №5 (117). С. 160–163. URL: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5866 (дата перегляду: 21.03.2026)
3. Другий рік повномасштабної війни: обсяги безготівкових розрахунків зростають. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/drugiy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-obsyagi-bezgotivkovih-rozrahunkiv-zrostayut (дата перегляду: 21.03.2026)

УДК 330.46:336.76

Хорошун В.В.
к. е. н, доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
Волк А.Ю.
здобувач групи 7.С1.25-ів кафедри Інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

КОНЦЕПЦІЯ АГЕНТНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Агентне моделювання є потужним інструментом для дослідження складних фінансових систем, дозволяючи відтворювати поведінку окремих учасників ринку та їх взаємодію. Воно дає змогу аналізувати процес прийняття рішень у динамічному середовищі фінансових ринків та прогнозувати можливі наслідки стратегій учасників.

Загальна концепція агентного моделювання прийняття рішень на фінансових ринках наведена на рис. 1 і містить 3 контури: контур вхідної інформації, контур моделювання, контур прийняття рішень. Розглянемо зміст кожного з контурів та їх місце в загальній схемі прийняття рішень на фінансових ринках.

Контур вхідної інформації є невід'ємним структурним елементом концептуальної моделі, що формує уявлення про схему розв'язання комплексної задачі або дослідження складної соціально-економічної системи. Його призначення полягає у накопиченні, групуванні та узагальненні первинної інформації про досліджуваний об'єкт і процеси з подальшим її структуруванням відповідно до мети дослідження для використання у модельних процедурах.

Отже, даний контур забезпечуватиме всією необхідною інформацією всі інші контури концептуальної моделі. Виходячи з цього, основними типами інформації, що проходитиме через даний контур, є інформація, яка:

1. Дає фактичну картину функціонування фінансового ринку.
2. Дає фактичний матеріал про загальний стан фінансового ринку.
3. Дає можливість аналізувати кількісні та якісні показники функціонування фінансового ринку.
4. Містить аналіз масової поведінки агентів.
5. Містить аналіз поведінки окремого агента.
6. Містить аналіз взаємодії агентів.

Контур моделювання концептуальної схеми реалізує розробку агентних моделей прийняття рішень на фінансових ринках. На основі одержаної нової (модельної) інформації про об'єкт дослідження (прийняття рішень на фінансових ринках) формується база сценаріїв, в якій накопичується інформація про прийняття рішень агентів в залежності від стану внутрішнього і зовнішнього середовищ, а саме: власна думка агента, новини, рішення інших агентів, шум; сила переконання, яка впливає на те, скільки людей зможе переконати агент в необхідності придбати певний продукт.

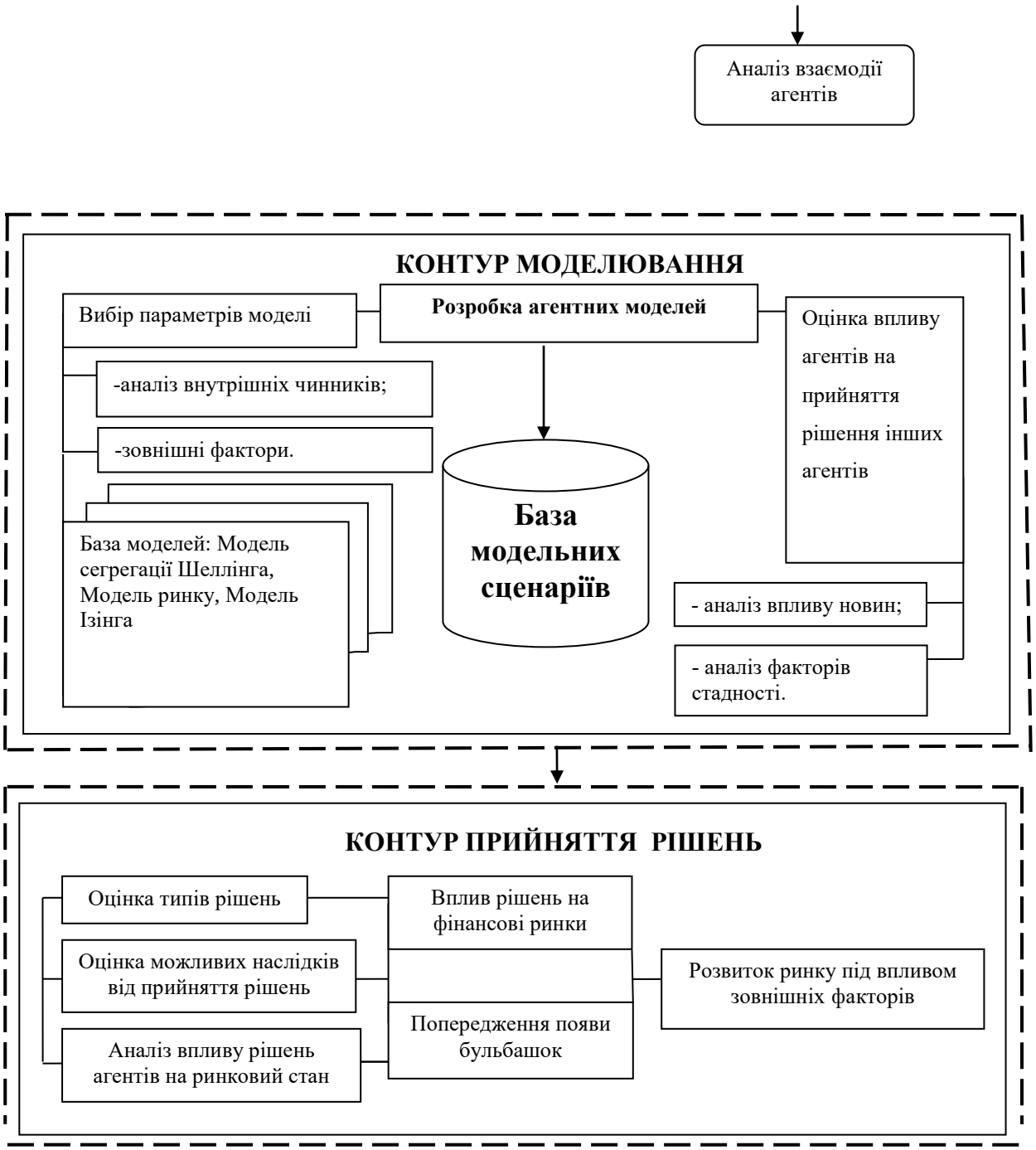

Рис. 1. Концептуальна схема агентного моделювання прийняття рішень на фінансових ринках

Кожен учасник ринку - індивідуум, який самостійно приймає рішення, які базуються на його власних уявленнях про світ, при цьому він використовує свій власний набір стратегій, має особисті бажання, плани, страхи, схильності в рамках цієї системи [1].

Інформаційний потік, який генерується в базі модельних сценаріїв контуру моделювання, подається на вхід у *контур прийняття рішень*, основним призначенням якого є аналіз:

- оцінки типів рішень (купівлі, продажу);

- впливу рішень агентів на ринковий стан (стан ринку залежить від співвідношення попиту і пропозиції на фінансові інструменти. Якщо попит на продукти фінансування має тенденцію до поступового зростання на ринку, це означає, що ринок зростає, з іншого боку, якщо попит на фінансові інструменти на ринку зменшується, то це означає, що ринок фінансових продуктів має тенденцію до падіння);

- попередження появи «бульбашок» (системні збої у функціонуванні ринку, що не мають раціонального пояснення і зумовлюються схильністю інвесторів час від часу переоцінювати перспективи тих чи інших ринків);

- вплив рішень на фінансові ринки (різке погіршення стану фінансового ринку в наслідок реалізації накопичених ризиків під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, що може спричинити порушення його функціонування, зниження цінових показників, погіршення ліквідності й якості фінансових інструментів, банкрутство учасників);

- розвиток ринку під впливом зовнішніх факторів (як зовнішні фактори впливають на рішення агентів);

- оцінки можливих наслідків від прийняття рішень (до чого можуть призвести рішення агентів). Кожен агент самостійно ніяк не може вплинути на ситуацію ринку в цілому, але якщо всі агенти, спираюся на одну і ту ж стратегію, приймуть однакове рішення в один і той же час, це в підсумку зробить істотний вплив на основні параметри та фактори системи, наприклад, попит і пропозицію, або ціну на ринку [2].

Таким чином, агентне моделювання є ефективним інструментом дослідження процесів прийняття рішень на фінансових ринках, оскільки дозволяє відтворювати поведінку окремих учасників та їх взаємодію в складному економічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ванькович Д. В. Теоретико-методологічні засади та механізм реалізації фінансової політики в Україні : монографія. Львів :Міські інформаційні системи, 2014. 348 с.
2. Солодухін С.В. Аналіз основних типів стадної поведінки інвесторів. Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наукове видання, Випуск 9, Миколаїв, 2016, С. 874-877. URL: http://globalnational.in.ua/issue-9-2016.

УДК 336.997

Штуник Д.В.
здобувач вищої освіти кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ЗМІЦНЕННЯ

Зміни у підходах до формування ресурсної бази банків зумовлені потребою підвищення рівня капіталізації та активним впровадженням цифрових технологій у фінансовому секторі. У сучасних умовах управління

банківськими пасивами виходить за межі традиційної моделі, що базувалася переважно на депозитних ресурсах. Банки дедалі активніше використовують нові фінансові інструменти та цифрові платформи для залучення коштів, а також розширюють співпрацю з міжнародними фінансовими установами, що сприяє диверсифікації джерел фінансування та підвищенню гнучкості ресурсної політики.

Для банківської системи України особливо важливим залишається питання забезпечення стабільної ресурсної бази в умовах воєнної та економічної нестабільності. Одним із ключових викликів є обмеженість довгострокових фінансових ресурсів, що ускладнює можливості довгострокового кредитування економіки. У зв'язку з цим важливого значення набувають заходи, спрямовані на зміцнення довіри вкладників, розвиток сучасних інструментів залучення коштів та поступове нарощування власного капіталу банків відповідно до вимог регулятора. Такі кроки сприяють підвищенню стійкості банківського сектору та формують передумови для його подальшого розвитку.

Ресурсна база банку формується з кількох основних груп фінансових джерел, які відрізняються за походженням, вартістю та строками використання. До них належать власні, залучені та запозичені ресурси. Власні кошти представлені статутним капіталом, резервними фондами та нерозподіленим прибутком і виконують передусім захисну та стабілізаційну функцію, забезпечуючи фінансову стійкість банку. Залучені ресурси, основну частку яких становлять депозити фізичних і юридичних осіб, формують головну базу для здійснення активних операцій. Запозичені кошти включають міжбанківські кредити, ресурси центрального банку та інші зовнішні джерела фінансування, що використовуються банками для оперативного підтримання ліквідності та розширення фінансових можливостей.

Ресурси банку можна класифікувати за різними ознаками залежно від їх економічної природи та особливостей використання. Найпоширенішим є поділ за джерелами формування, відповідно до якого виділяють власні, залучені та запозичені ресурси. Власні ресурси формуються за рахунок статутного капіталу, резервних фондів та нерозподіленого прибутку і виконують стабілізаційну та захисну функцію. Залучені ресурси представлені передусім депозитами фізичних і юридичних осіб, а також коштами на поточних рахунках клієнтів, які становлять основну частину пасивів банку та забезпечують фінансування його активних операцій. Запозичені ресурси включають міжбанківські кредити, кредити центрального банку та інші позикові інструменти, що використовуються для підтримання ліквідності та розширення фінансових можливостей банку [1] .

Крім того, ресурси банку класифікують за строками використання, формою залучення та валютою формування. За строком вони можуть бути короткостроковими, середньостроковими та довгостроковими, що визначає можливості банку здійснювати різні види кредитних і інвестиційних операцій. За формою залучення розрізняють депозитні та недепозитні ресурси, де перші

представлені коштами клієнтів, а другі — міжбанківськими позиками, емісією цінних паперів або ресурсами міжнародних фінансових організацій. Також ресурси поділяються на ті, що формуються у національній валюті, та на ресурси в іноземній валюті, що має важливе значення для управління валютними ризиками та структурування активів банку [1].

Важливе місце у структурі ресурсної бази банківських установ займають депозити та кошти на рахунках населення. Саме ці ресурси формують основну частину залучених коштів банку та виступають ключовим джерелом фінансування його активних операцій. Високий рівень довіри населення до банківської системи сприяє зростанню обсягів депозитів, що позитивно впливає на стабільність ресурсної бази та можливості кредитування економіки.

Сучасний розвиток банківської системи України характеризується значною роллю банків із державною участю, серед яких провідні позиції займають АТ КБ «ПриватБанк» та АТ «Ощадбанк». В умовах воєнної та економічної нестабільності саме держава виступає основним гарантом надійності банківських вкладів, що сприяє зростанню довіри населення та концентрації заощаджень у державних банках. Завдяки цьому такі установи акумулюють значні фінансові ресурси та виконують важливу функцію підтримки фінансової стабільності й забезпечення функціонування економіки [2].

З метою детальнішого аналізу формування ресурсної бази банків проаналізуємо фінансову звітність АТ «Ощадбанк» за 2024 рік, а саме розділ пасиву. Отримані дані свідчать про значну перевагу залучених і запозичених коштів над власним капіталом, що є характерною особливістю діяльності великих універсальних банків. Станом на кінець звітного періоду загальний обсяг зобов’язань банку становив 393,9 млрд грн, що перевищує 91,9 % валюти балансу. Основною складовою ресурсної бази залишаються кошти клієнтів, які збільшилися до 377,2 млрд грн порівняно з 302,9 млрд грн у 2023 році. Зростання цього показника свідчить про високий рівень довіри з боку населення та бізнесу, а також про здатність банку ефективно залучати фінансові ресурси для підтримки кредитної активності навіть в умовах економічної нестабільності [3].

Водночас власний капітал банку також демонструє позитивну динаміку, збільшившись протягом звітного періоду з 28,7 млрд грн до 34,6 млрд грн. Хоча обсяг статутного капіталу залишається незмінним на рівні 49,7 млрд грн, зростання власних коштів відбулося переважно завдяки суттєвому скороченню непокритого збитку — з 23,9 млрд грн до 17,3 млрд грн. Така тенденція свідчить про поступове покращення фінансових результатів діяльності банку та його здатність до внутрішнього нарощування капіталу. Незважаючи на досить високий рівень фінансового левериджу, коли власний капітал покриває близько 8 % активів, банк зберігає належний рівень фінансової стійкості та виконує захисну функцію власного капіталу, що сприяє зменшенню ризиків для вкладників [3].

Для вдосконалення формування ресурсної бази банків важливим кроком є активна діджиталізація фінансових послуг. Запровадження та розвиток мобільних додатків, дозволяє залучати дрібних вкладників, спрощує процес відкриття та управління рахунками, а також підвищує зручність дистанційного обслуговування клієнтів, що безпосередньо зміцнює пасивну базу.

Ще одним ефективним інструментом є підвищення відсоткових ставок на довгострокові депозити, що стимулює клієнтів залишати кошти в банку на тривалий період та забезпечує стабільність ресурсів для кредитування економіки. Додатково банки можуть застосовувати гібридні інструменти, такі як випуск власних облігацій або залучення субординованого боргу, що дозволяє отримувати додаткове фінансування без прямого збільшення депозитної бази.

Отже, попри складні економічні та воєнні умови, ресурсна база банків демонструє стабільність, що забезпечується ефективною підтримкою з боку Національного банку України та високим рівнем довіри вкладників. Це дозволяє фінансовим установам акумулювати необхідні кошти, підтримувати ліквідність і забезпечувати безперебійне функціонування банківської системи навіть за умов нестабільності та зовнішніх викликів.

Список використаних джерел:

1. Банківські операції : підручник / за ред. А. М. Мороза. 4-те вид., переробл. і доповн. Київ : КНЕУ, 2020. 608 с.
2. Огляд банківського сектору. Лютий 2026 / Національний банк України. 2026. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2026-roku (дата звернення: 13.03.2026).
3. Фінансова звітність АТ «Ощадбанк» за 2024 рік. URL: https://www.oschadbank.ua/pro-bank/finansova-zvitnist

КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ В ПАРАДИГМІ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
Тематичний напрям 4

UDC 336

Mg oec, Maris Krastins
BA School of Business and Finance
University of Latvia

STRUCTURED RISK INTERVIEWS IN ENTERPRISE RISK MANAGEMENT: A THREE-YEAR CASE STUDY FROM A PUBLIC TRANSPORT COMPANY

Risk identification is a critical stage of enterprise risk management, yet many organizations face challenges in capturing operational and emerging risks using quantitative approaches alone. This longitudinal case study analyzes the implementation of structured risk interviews in a public transport company over three years (2023–2025), comprising 90+ interviews with key managers.

The research evaluates both direct outcomes (risk identification, frequency, impact assessment) and indirect outcomes (managerial perception and risk awareness evolution). Results show that operational risks dominate in frequency (representing 48–52% of identified risks), while strategic and financial risks demonstrate higher average impact levels (2.15–2.17 vs. 1.88–2.15).

Significantly, the data reveal year-over-year shifts in risk patterns, with increased identification of ESG-related risks (from emerging to significant), reflecting growing regulatory and sustainability pressures.

The findings highlight the dual role of risk interviews as both a risk identification tool and a mechanism for strengthening organizational risk culture.

According to the ISO 31000:2018 framework, enterprise risk management consists of interconnected processes including risk identification, analysis, evaluation, and treatment [1, p. 3]. Risk identification is particularly critical because unrecognized risks cannot be effectively managed, directly impacting organizational financial sustainability and long-term viability [2, p. 45].

Structured risk interviews represent a widely used qualitative methodology for addressing these gaps.

Research Objective: This study analyzes how structured risk interviews contribute to risk identification and organizational risk awareness in a major public transport company over a three-year period.

Methodology.

Type: Longitudinal case study (2023–2025)

Setting: Major public transport company

Duration: 3 years with annual cycles

Participants: 30+ structured interviews per year (N = 90+)

Analysis method: Thematic coding, frequency analysis, and year-over-year trend comparison. Probability and impact values were averaged within each category.

Empirical Results. The study identified 89 total risk observations across three years, with notable year-over-year distribution patterns. Table 1 presents the breakdown by risk category and year.

Table 1

Risk Identification by Category and Year (2023–2025)

Risk Category	2023	2024	2025	Total	%
Operational risks	19	18	17	54	60.7%
Strategic risks	8	9	10	27	30.3%
Financial risks	6	6	7	19	21.3%
ESG risks	9	14	16	39	43.8%
Total observations	42	47	50	89	100.0%

Key Finding 1: Operational risks consistently represent the largest share of identified risks (48–52% depending on year), reflecting day-to-day management priorities.

Key Finding 2: ESG-related risks show marked year-over-year growth (2023: 9 → 2024: 14 → 2025: 16), indicating increased managerial awareness of regulatory and sustainability pressures.

Probability & Impact Analysis

Table 2

Risk Category Assessment – Average Probability and Impact (2023–2025)

Risk Category	Avg. Probability	Avg. Impact	Risk Severity
Strategic risks	2.08	2.15	HIGH
Financial risks	2.00	2.17	HIGH
Operational risks	1.88	2.15	MEDIUM- HIGH
ESG risks	1.63	1.83	MEDIUM

References:

[1] ISO 31000:2018. Risk management – Guidelines. International Organization for Standardization, 2018.

[2] Hopkin, P. (2018). Fundamentals of risk management: Understanding, evaluating and implementing effective risk management (4th ed.). Kogan Page.

[3] Aven, T. (2016). Risk assessment and risk management: Review of recent advances on their foundation. Journal of Risk and Uncertainty, 52(2), 139–164.

[4] Chapman, R. J. (2011). The effectiveness of working groups on risk: A comparative analysis of design approaches. International Journal of Project Management, 29(9), 1146–1160.

[5] Hopkin, P. (2019). Enterprise risk management and risk management. Routledge.

[6] Kaplan, R. S., & Mikes, A. (2012). Managing risks: A new framework. Harvard Business Review, 90(6), 48–60.

[7] European Commission. (2019). Sustainable Finance Disclosure Regulation (SFDR). Official Journal of the European Union.

[8] Watt, P., & Rodgers, B. (2020). Enterprise risk management. Chartered Institute of Management Accountants (CIMA).

УДК 330.3:336:502.131.1

Зеліско І. М.
д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Халімон Т.М.
д. е. н., доцент, професор кафедри менеджменту
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Халімон С. М.
аспірант
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

ГЛОБАЛЬНІ ФІНАНСОВІ ТРЕНДИ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Глобалізація економічних відносин супроводжується значною увагою до екологічних, соціальних та управлінських аспектів діяльності підприємств та зумовлює актуальність сучасних трендів фінансування сталого економічного розвитку підприємств. Відтак, орієнтація на принципи сталого розвитку перетворюється на ключову передумову довгострокової стабільності та конкурентоспроможності підприємств.

Відповідно до підходів, сформульованих Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку, сталий розвиток трактується, як процес задоволення потреб сучасного суспільства без обмеження можливостей майбутніх поколінь [1]. Такий підхід передбачає збалансоване поєднання економічних результатів, соціальної відповідальності та екологічної безпеки.

Концепція трьох складових сталого розвитку, запропонована Джоном Елкінгтоном, акцентує увагу на необхідності досягнення гармонії між фінансовими показниками діяльності підприємства, суспільними інтересами та впливом на довкілля [2]. Ця концепція формує нову парадигму оцінки ефективності бізнесу, де фінансові результати розглядаються у взаємозв’язку з нефінансовими показниками.

Важливим орієнтиром для формування стратегій розвитку країн та підприємств є глобальні цілі сталого розвитку, ухвалені Організацією Об'єднаних Націй, які визначають ключові напрями трансформації економічних систем до 2030 року [3]. Їх досягнення передбачає мобілізацію значних фінансових ресурсів і впровадження інноваційних фінансових механізмів.

Сьогодення українського бізнес - середовища характеризується значною турбулентністю та динамічністю, що потребує постійного адекватного реагування та коригування системи організації управління підприємствами, здійснення виваженої фінансової політики та прийняття відповідних рішень щодо стратегії подальшого розвитку з урахуванням глобальних фінансових трендів. Розглянемо наступні основні сучасні

глобальні фінансові тренди сталого економічного розвитку підприємств.

По-перше, поширення ESG-орієнтованого підходу у фінансові стратегії підприєств. Включення екологічних, соціальних та управлінських критеріїв у систему прийняття фінансових рішень дозволяє підвищити якість управління ризиками та забезпечити стійкість діяльності підприємств [4].

По-друге, активізація зеленого фінансування. Сучасні фінансові інструменти дедалі частіше спрямовуються на підтримку екологічно орієнтованих проєктів - зелені облігації, стале кредитування та кліматичні інвестиційні фонди. За підходами Організації з економічного співробітництва та розвитку, зелені фінанси є важливим інструментом досягнення економічного зростання за умов екологічної рівноваги [5].

По-третє, цифрова трансформація фінансової діяльності. Використання інноваційних технологій, включаючи штучний інтелект і аналіз великих даних, сприяє підвищенню ефективності фінансового управління. Згідно з дослідженнями МВФ, цифровізація сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами та вдосконаленню систем оцінки ризиків [6].

По-четверте, зміна структури інвестиційних потоків. Глобальний капітал дедалі активніше спрямовується у сфери, пов’язані з інноваціями та сталим розвитком, зокрема у відновлювану енергетику та екологічні технології. Наведену тенденцію підтверджують аналітичні матеріали Світового банку [4].

По-п’яте, посилення регуляторного впливу. Впровадження стандартів нефінансової звітності та підвищення вимог до прозорості діяльності підприємств є результатом активної політики Європейської комісії [7].

Зазначені глобальні фінансові тренди формують нові умови функціонування підприємств та породжують необхідність змін щодо фінансового управління та доцільність трансформації фінансової політики. Пріоритетними напрямами трансформаційних процесів на підприємствах обумовлених глобальними фінансовими трендами є : інтеграція засад сталого економічного розвитку у корпоративну стратегію; імплементація інноваційних фінансових та управлінських інструментів; транспарентність фінансової звітності; адаптація до нових регуляторних засад діяльності тощо.

Висновки. Формування нової парадигми сталого економічного розвитку підприємств ґрунтується на визначальній ролі принципів сталості, інноваційності та соціальної відповідальності. Глобальні фінансові тренди активізують адаптацію підприємств до сучасних фінансових викликів та загроз, що є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможної діяльності та довгострокової ефективності Гармонізація функціонування підприємств уможливлюється гнучкими формами фінансування, синергією поєднання фінансових інтересів держави та бізннесу, активним застосуванням ESG-інструментів. Для українських підприємств особливо актуальним є впровадження ESG-підходів, розширення використання інструментів зеленого фінансування та підвищення ефективності фінансового управління.

Список використаних джерел :

1. Report of the Word Commission on Environment «Our Common Future» : The General Assembly of the United Nations. URL: https://digitallibrary.un.org/record/139811?ln=en#record-files-collapse-header
2. Elkington, J. (1997), Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of 21st Century Business. Capstone Publishing Limited. Oxford Centre for Innovation..402 p.
3. Цілі сталого розвитку ООН. https://ukraine-is-europe.org/uk/czili-stalogo-rozvytku-oon/
4. World Bank. ESG Investing and Sustainable Finance Report. 2022. URL: https://www.worldbank.org/esgreport2022.
5. OECD. Green Finance and Investment. 2023. URL: https://www.oecd.org/environment/greenfinance.htm.
6. International Monetary Fund. Review of Implementation of IMF Commitments in Support of the 2030 Agenda for Sustainable Development. Washington, DC : IMF, 2019. 47 p.
7. European Commission. European green bond standard. 2023. URL: http://surl.li/npnbz

УДК 339.138:658.14:334.722

Кифяк О.В.
д.е.н., професор кафедри маркетингу, інновацій
та регіонального розвитку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МАРКЕТИНГОВІ БЮДЖЕТИ У МАЛОМУ БІЗНЕСІ ТА ТЕХНОЛОГІЧНИХ СТАРТАПАХ

У сучасному бізнес-середовищі ефективне планування маркетингових бюджетів є ключовим фактором успіху малих підприємств і стартапів. Правильне виділення ресурсів на маркетинг дозволяє не лише залучати нових клієнтів, а й підвищувати лояльність існуючих, формувати впізнаваність бренду та оптимізувати фінансові результати підприємства. Тому питання оптимального розміру маркетингового бюджету є одним із центральних у стратегічному менеджменті малих підприємств і технологічних стартапів. Попри зростаючий масив емпіричних даних, практики систематично стикаються з так званою «бюджетною дилемою»: недовкладення уповільнює зростання, а надмірні вкладення негативно впливають на рентабельність.

Маркетинговий бюджет – це фінансовий ресурс, який підприємство виділяє на реалізацію маркетингових стратегій і кампаній для досягнення своїх бізнес-цілей. Основні завдання бюджету включають планування та контроль витрат на рекламу, просування та комунікації, забезпечення оптимального співвідношення витрат і результатів маркетингових активностей, підтримку стратегії розвитку бренду та позиціонування на ринку. Маркетинговий бюджет є не лише фінансовим інструментом, але й засобом стратегічного планування, який впливає на всі аспекти комунікацій з ринком.

Маркетинговий бюджет для малого та середнього бізнесу (МСБ) зазвичай складає 7-12% від загального доходу компанії. У середньому власники витрачають суму, що у доларовому еквіваленті складає від $400-600 на місяць. Цифровий маркетинг забирає близько 46% цього бюджету, при

цьому 78% компаній вважають мобільну рекламу пріоритетом [1].

При цьому формування бюджету є складним процесом, який може визначатися такими чинниками, як:

– масштаб та стадія розвитку бізнесу (малий бізнес, стартап, середній бізнес).

– галузь та характер продукту (виробники товарів можуть витрачати понад 15% доходу, тоді як транспортні компанії – менше 5%);

– маркетингові цілі та KPI маркетингової кампанії (вихід на новий ринок потребує більше видатків, ніж утримання існуючих клієнтів);

– використанням цифрових інструментів (основна частина витрат часто йде на таргетинг та контекстну рекламу, де ефективність вимірюється ціною за лід);

– економічні умови та конкурентне середовище.

Ці фактори пояснюють, чому є значні розбіжності між суб'єктивними рішеннями маркетологів і нормативними рекомендаціями щодо витрат.

Можна виокремити декілька підходів до формування маркетингового бюджету, які широко використовуються у практиці бізнесу:

1. Відсоток від доходу. Підхід передбачає виділення певного відсотка від прогнозованого або фактичного доходу на маркетинг. Середні показники варіюють: для малих бізнесів – 5-12 %, для стартапів із високим потенціалом росту – 10-20 % [2]. Цей метод зручний своєю простотою, але менш гнучкий до стратегічних змін.

2. Бюджетування на основі цілей. Визначає бюджет, виходячи із конкретних маркетингових цілей: збільшення впізнаваності бренду, залучення нових клієнтів або підвищення продажів. Перевага цього методу – стратегічна орієнтація, а недолік – складність прогнозування точних витрат.

3. Бюджетування «знизу-догори». Кожен відділ або чи проєктна група визначає ресурси, необхідні для реалізації власних завдань, після чого дані узагальнюються. Метод дозволяє деталізувати витрати, проте потребує значних часових і організаційних ресурсів.

4. Метод конкурентного паритету. Бюджет формується з урахуванням маркетингових витрат конкурентів, що дозволяє підтримувати ринкову позицію. Недоліком є відсутність врахування індивідуальності унікальних стратегій підприємства.

Ми задалися метою виявити розбіжності між соціальним сприйняттям маркетингових витрат і реальними потребами бізнесу та порівняти результати із загальновизнаними підходами до бюджетування у маркетинговій науці, для чого проаналізували соціальні мережі та здійснили опитування підприємців м. Чернівців у таких галузях і сферах діяльності, як торгівля, туризм, ресторанний бізнес, консалтинг, автооренда та ін.

За результатами опитування, типовий маркетинговий бюджет у 2025 році складав 5-10% від загального доходу компанії, проте у першому кварталі 2026 року цей показник знизився з 9,1% до 7,7%, що свідчить про посилення тиску на витрати. Компанії з 10 і менше працівниками у 65% випадків мають

маркетинговий бюджет нижче $500 на місяць. Опитування демонструє, що майже 78% малих та середніх підприємств стикаються з обмеженнями бюджету або браком часу на маркетинг; при цьому необхідність генерації лідів (45%) і бюджетні обмеження (37%) є двома провідними маркетинговими проблемами. Іншими проблемами було визнано несприятливу ринкову кон'юнктуру, конкуренцію, відсутність (або недієвість) стратегії та ін.

Частка бізнесів, що покладаються тільки на один маркетинговий канал, склала лише 10%, що свідчить про ускладнення комунікаційних стратегій. У той же час, 42% респондентів фокусується на низьковитратних стратегіях, таких як використання соцмереж, мікроінфлюєнсерів та блогерів, орієнтація на безкоштовні або недорогі платформи для комунікації. Більшість підприємців у тій чи іншій формі використовують ШІ-інструменти, що знижують витрати на 10–25%, дозволяючи перерозподілити бюджет на стратегічні канали.

Зазначимо також, що ніхто з опитаних не вказав на використання ZBB-підходу (*zero-based budget*), при якому маркетинговий бюджет дорівнює нулю.

Огляд соціальних мереж та форумів, таких як Facebook, Reddit, MarketingProfs, переконливо доводить, що підняте питання є досить актуальним. У дискусії на платформі Reddit [3] користувачі зазначають, що навіть сума близько 500 € для стартапу є недостатньою для покриття базових маркетингових потреб, включаючи рекламу у соціальних мережах, інструменти для аналітики та автоматизації маркетингу, створення контенту (графіка, відео, тексти). Також дописувачі наголошують, що бюджет залежить від характеру бізнесу. Наприклад, технологічні стартапи часто потребують більшого бюджету через високу конкуренцію та необхідність швидкого масштабування. Врешті, результати аналізу відгуків свідчать про радикально різну логіку бюджетування залежно від стадії розвитку бізнесу – так, стартапи на ранній стадії часто інвестують у маркетинг понад 100% свого доходу (свідомо працюючи зі збитком), тоді як компанії, що закріпилися на ринку, витрачають у середньому в 10 разів менше.

На наш погляд, такі онлайн-дискусії є прикладом якісного джерела даних, що дозволяють порівняти «офіційні» бенчмарки з реальною практикою.

Отже, можна сформулювати наступні висновки та рекомендації:

1. Галузеві орієнтири розміру маркетингового бюджету (7-10% доходу) є усередненими і можуть вводити в оману.

2. Маркетинговий бюджет не є самостійною змінною – він є функцією від доходу компанії, стадії розвитку, моделі фінансування та рівня конкуренції на ринку – умовно $f(R, \alpha, \beta, \gamma)$. Пошук «правильного» відсотка, який мав би займати маркетинговий бюджет, без урахування цих параметрів є методологічно некоректним.

3. Не варто орієнтуватися на один маркетинговий канал, потрібно поєднувати низьковитратні стратегії із стратегічними інвестиціями, забезпечуючи баланс між економією та ефективністю. Немає лінійності зв'язку між витратами і результатом, тому можна орієнтуватися на такий принцип

розподілу бюджету: 60% – відомі й перевірені канали, 20% – перспективні канали, 20% – експериментальні канали та інструменти.

4. Необхідно здійснювати регулярний моніторинг та корекцію бюджету відповідно до результатів.

Перспективи подальших досліджень можуть включати поглиблений аналіз соціальних мереж, порівняння між галузями, регіонами та дослідження впливу розміру бюджету на ефективність кампаній.

Список використаних джерел:

1. Який бюджет малий та середній бізнес має виділяти на рекламу? *webmarketing.ua.* URL: https://webmarketing.ua/web-business-uk/jakyj-byudzhet-malyj-ta-serednij-biznes-maje-vydilyaty-na-reklamu-2/ (Дата звернення 30.03.2026 р.).
2. Marketing Budget: How Much Should You Spend? *OneUpWeb.com.* URL: https://www.oneupweb.com/blog/marketing-budget (Дата звернення 01.04.2026 р.).
3. What's typical marketing budget for companies like mine? *Reddit.com.* https://www.reddit.com/r/DigitalMarketing/comments/1eqczvk/whats_typical_marketing_budget_for_companies_like/ (Дата звернення 30.03.2026 р.).

УДК 336.227.8:336.225.673(477:4)

Крупка І.М.
д.е.н., професор кафедри аналітичної економії та міжнародної економіки
ЛНУ імені Івана Франка
Савка О.П.
аспірантка кафедри фінансів,грошового обігу і кредиту
ЛНУ імені Івана Франка

ОПОДАТКУВАННЯ НАСКРІЗНИХ ДИВІДЕНДІВ КОНТРОЛЬОВАНИХ ІНОЗЕМНИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ: ПОРІВНЯННЯ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПІДХОДАМИ

Забезпечення економічної та фінансової безпеки держави в умовах глобалізації вимагає підвищення прозорості фінансових потоків і контролю за доходами резидентів. Як зазначає З. С. Варналій [1], одним з ключових викликів для національної безпеки є глобальні фінансові процеси, що породжують ризики тінізації та втрати контролю над капіталом. Тому в контексті протидії витоку капіталу одним із ключових завдань держави стає посилення контролю над іноземними структурами, що перебувають під управлінням резидентів. Саме з цією метою було запроваджено правила контрольованих іноземних компаній (КІК) в Україні. Вони є частиною зобов'язань, що випливають із Кроку 3 Плану дій ОЕСР щодо протидії розмиванню податкової бази та виведенню прибутку *(BEPS, Action 3)* [2], а також положень Директиви *ATAD I–II* ЄС, спрямованих на уніфікацію боротьби з офшорними схемами [3; 4]. Їх було закріплено Законом України № 466-IX від 16.01.2020, який доповнив Податковий кодекс України спеціальним розділом 39^2 «Контрольовані іноземні компанії» [5]. Відповідно до пп. 39^2.2.2 ПКУ, об'єктом оподаткування у контролюючої особи є частина

скоригованого прибутку КІК, пропорційна її частці станом на кінець звітного періоду, а пп. 39^2.3.1 визначає, що такий прибуток розраховують на основі показників неконсолідованої фінансової звітності КІК до оподаткування [5]. Це означає, що контролер зобов'язаний зараховувати до свого оподатковуваного доходу частку прибутку КІК, навіть якщо цей прибуток залишився нерозподіленим.

У випадку виплати дивідендів українськими компаніями на користь КІК (наприклад, коли ці КІК є їхніми материнськими компаніями) діяли положення п. 141.4.2 ПКУ, які зобов'язують резидента утримати податок з джерела за ставкою 15 % (якщо інше не передбачене міжнародним договором) [5]. Таким чином, перше оподаткування здійснювалося на рівні української компанії, що виплачувала дивіденди. Водночас ці ж дивіденди, отримані КІК від українських юридичних осіб – платників податку на прибуток, визнавалися доходом для цілей України, «отриманим безпосередньо контролером КІК» та оподатковувалися ПДФО за спеціальною ставкою 5% (9%, якщо платник дивідендів не є платником податку на прибуток в Україні) та військовим збором (ВЗ). Таким чином, формувався ефект внутрішнього подвійного оподаткування: один раз — через утримання податку з країни-джерела під час виплати дивідендів українською компанією, другий раз — через безпосереднє їх зарахування до оподатковуваного доходу контролюючої особи. Угоди про уникнення подвійного оподаткування не усували цієї проблеми, оскільки їхні положення регулюють міждержавний розподіл податкових прав, але не дублювання податкових зобов'язань у межах внутрішнього правопорядку.

Проблема подвійного оподаткування не є унікальною для України — на рівні права ЄС уникнення подвійного оподаткування дивідендів забезпечується насамперед Директивою 2011/96/ЄС про спільну систему оподаткування материнських і дочірніх компаній, які зареєстровані в різних державах-учасницях цього інтеграційного об'єднання *(Parent-Subsidiary Directive)* [6]. Вона зобов'язує держави-учасниці усувати повторне оподаткування дивідендів, виплачених дочірніми компаніями материнським, через застосування або повного звільнення *(participation exemption)*, або механізму зарахування *(tax credit)* податку, сплаченого з джерела. Ключовим є принцип уникнення економічного дублювання незалежно від ставки, за якою дивіденди оподатковують у країні їх джерела. Директива 2011/96/ЄС спрямована на усунення подвійного оподаткування всередині ЄС, тобто між резидентами-учасниками спільного ринку, проте в українському податковому праві відповідний підхід реалізовано частково, без гармонізованої системи звільнення дивідендів у межах транснаціональних структур.

В Україні ухвалення Закону № 4505-IX від 18.06.2025 запровадило зміни до механізму оподаткування дивідендів, які виплачують на користь КІК. У новій редакції п. 170.13.1 ПКУ встановлено, що *«дивіденди, які вважаються отриманими платником податку відповідно до абзацу першого підпункту 170.13.3 пункту 170.13 статті 170 цього Кодексу, раніше оподатковані на рівні юридичної особи України в порядку, визначеному підпунктом 141.4.2*

пункту 141.4 статті 141 цього Кодексу» не підлягають повторному зарахуванню до доходу контролюючої особи [7]. Якщо ж податок з джерела не був утриманий, такі дивіденди визнають доходом контролюючої особи відповідно до пп. 170.13.3 ПКУ. Це має практичне значення для випадків застосування міжнародних договорів: наприклад, якщо конвенція дозволяє застосувати пільгову ставку чи передбачає повне звільнення від оподаткування з джерела, дивіденди все одно зараховуватимуть до доходу контролера в Україні. У результаті формується так звана «умовна модель звільнення», яка усуває внутрішнє дублювання у випадках реальної сплати податку, проте залишає податкове навантаження за умов договірного звільнення від оподаткування.

Проведений порівняльний аналіз дає змогу дійти висновку, що в більшості держав ЄС подібні проблеми вирішують за допомогою прозорих механізмів *participation exemption*. Так, у Нідерландах діє повне звільнення від оподаткування дивідендів, отриманих від кваліфікованої участі (зазвичай частка від 5 % капіталу), відповідно до режиму *participation exemption*. За дотримання умов такої участі дивіденди не підлягають повторному зарахуванню до податкової бази материнської компанії [9]. У Німеччині застосовують подібний підхід, але у формі часткового звільнення: відповідно до податкового законодавства, 95 % дивідендів, отриманих від дочірніх компаній, звільняють від оподаткування, а 5 % вважають такими, що підлягають зарахуванню до оподатковуваного доходу як невідшкодовувані бізнес-витрати *(non-deductible business expenses)* [10]. Таким чином, держава зберігає мінімальне оподаткування, але головний обсяг доходу звільняє від податку без додаткових умов щодо його сплати у країні-джерелі.

На цьому тлі українська модель оподаткування дивідендів КІК характеризується нижчим рівнем передбачуваності. Це зумовлено, зокрема, залежністю податкового режиму від факту утримання податку на репатріацію та належного підтвердження такого утримання, що зумовлює підвищений рівень правової невизначеності та створює передумови для різнотлумачень норм податкового законодавства.

Закріплене законодавством звільнення від повторного оподаткування має умовний характер. Воно застосовується за умови фактичного утримання податку у джерела виплати, що дещо відрізняє українську модель від режиму *participation exemption.* Водночас у випадках, коли відповідно до положень міжнародних договорів застосовується знижена або нульова ставка податку на репатріацію, або фактичне утримання податку не відбувається, питання застосування звільнення на рівні контролюючої особи набуває дискусійного характеру та може бути предметом різного тлумачення податковими органами.

Таким чином, на відміну від Нідерландів та Німеччини, де механізм *participation exemption* базується на чітко визначених законодавчих критеріях і не залежить від фактичного рівня оподаткування у країні джерела доходу, український підхід зберігає залежність від факту утримання податку та його

підтвердження, що підвищує ризик податкових спорів і адміністративного оскарження.

Отже, чинна редакція правил оподаткування «наскрізних дивідендів», з одного боку, усуває ключову проблему подвійного оподаткування, характерну для попередньої моделі, однак, з іншого — формує нові виклики, пов'язані з умовністю звільнення та правовою невизначеністю щодо випадків застосування знижених або нульових ставок. У цьому контексті доцільним є подальше вдосконалення законодавства шляхом гармонізації з європейськими підходами, зокрема через поступове впровадження елементів *participation exemption* або розвиток механізмів *foreign tax credit,* що сприятиме підвищенню передбачуваності та правової визначеності податкового регулювання для резидентів України.

Список використаних джерел:

1. Варналій З.С. Фінансова безпека України в умовах глобальних викликів: монографія. Одеса: Одеська національна наукова бібліотека, 2022. URL: https://odnb.odessa.ua/vnn/book/7919.
2. Designing effective controlled foreign company rules. Action 3: 2015 final report. OECD. 2015. 75 p. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/designing-effective-controlled-foreign-company-rules-action-3-2015-final-report_9789264241152-en#page1.
3. Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market. Official Journal of the European Union. L 193/1. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2016/1164/oj/eng.
4. Council Directive (EU) 2017/952 of 29 May 2017 amending Directive (EU) 2016/1164 as regards hybrid mismatches with third countries. Official Journal of the European Union. L 144/1. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/952/oj/eng.
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві: Закон України від 16 січня 2020 року № 466-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text.
6. Council Directive 2011/96/EU of 30 November 2011 on the common system of taxation applicable in the case of parent companies and subsidiaries of different Member States. *Official Journal of the European Union*. L 345/8. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/96/oj/eng.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо розширення доступу пацієнтів до лікарських засобів, що підлягають закупівлі особою, уповноваженою на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, шляхом укладення договорів керованого доступу: Закон України від 18 червня 2025 року № 4505-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4505-20#Text.
8. Foreign Tax Credit. Internal Revenue Service. URL: https://www.irs.gov/individuals/international-taxpayers/foreign-tax-credit
9. Netherlands – Corporate income determination. PwC Tax Summaries. URL: https://taxsummaries.pwc.com/netherlands/corporate/income-determination
10. Germany – Corporate income determination. PwC Tax Summaries. URL: https://taxsummaries.pwc.com/germany/corporate/income-determination.

УДК 658.15:502.131.1

Кульчицький М.І.
д.е.н. ,професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Мулько Д.О.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах тривалої макроекономічної нестабільності підходи до корпоративних фінансів в Україні суттєво змінюються. Традиційно розподіл прибутку розглядався як вибір між виплатою дивідендів власникам і спрямуванням коштів на розвиток підприємства через реінвестування. Нині ж цей процес ускладнюється необхідністю забезпечення фінансової стійкості та здатності підприємства адаптуватися до складних зовнішніх умов. У межах концепції стійкості бізнесу розподіл прибутку набуває значення інструменту, що не лише задовольняє інтереси власників, а й сприяє підтриманню довгострокової стабільності та розвитку підприємства.

Головним викликом для вітчизняного бізнесу на сучасному етапі є пошук внутрішніх резервів для забезпечення операційної безперервності. Згідно з даними Звіту про фінансову стабільність Національного банку України, корпоративний сектор продовжує складну адаптацію до шоків. Хоча номінальні доходи бізнесу демонструють певне відновлення, реальне виробництво жорстко стримується трьома системними факторами: високими безпековими ризиками, гострим дефіцитом кваліфікованих кадрів та періодичною нестачею електроенергії [1]. У цьому контексті розподіл прибутку виключно на виплату дивідендів стає ризикованою стратегією, оскільки вилучає з обігу критично важливий ресурс для підтримки ліквідності.

Другим потужним викликом, який виокремлюють регулятори, є зовнішній ESG-тиск, зокрема впровадження Європейським Союзом механізму вуглецевого коригування імпорту (CBAM) та нових стандартів звітності. Як зазначається у Директиві CSRD, європейський ринок переходить до концепції «подвійної суттєвості» (Double Materiality), вимагаючи від компаній розкривати не лише фінансові результати, а й екологічні наслідки своєї діяльності [2]. Для українських експортоорієнтованих підприємств це створює прямий зв’язок між фінансовою стратегією та сталим розвитком: частина чистого прибутку має бути обов'язково реінвестована у зниження вуглецевого сліду продукції, інакше бізнес ризикує втратити ринки збуту через високі екологічні мита.

Спираючись на аналітику Європейського банку реконструкції та

розвитку (ЄБРР) щодо інвестування в резильєнтність [3], трансформація фінансової стратегії та підходів до розподілу прибутку виступає критичною умовою забезпечення прозорості та фінансової стійкості підприємств під час кризових явищ. У практичній площині це детермінує перехід до цільового розподілу чистого прибутку за трьома інтегрованими векторами екологічної, соціальної та управлінської відповідальності (ESG-критеріями).

У сучасних умовах для вітчизняного реального сектору економіки особливого значення набуває екологічний та енергетичний напрям використання реінвестованого прибутку. З огляду на дефіцит генеруючих потужностей в енергосистемі країни та поступове впровадження екологічних стандартів Європейського Союзу, важливим напрямом капіталізації прибутку стає фінансування проєктів децентралізованої енергогенерації. Підприємства дедалі частіше спрямовують значну частину нерозподіленого прибутку на інвестування у сонячні електростанції, системи накопичення енергії та когенераційні установки. Таке реінвестування сприяє підвищенню енергетичної незалежності підприємств і виступає важливою умовою забезпечення безперервності їх операційної діяльності.

В умовах воєнної економіки значної ваги набуває соціальний аспект розподілу фінансових результатів підприємств. Через масштабні міграційні процеси та мобілізаційні заходи на ринку праці спостерігаються суттєві структурні дисбаланси. За таких умов традиційний підхід, який розглядає витрати на персонал переважно як поточні операційні витрати, поступово втрачає свою актуальність. Натомість спрямування частини чистого прибутку на підтримку та розвиток людського капіталу трансформується у стратегічно важливий напрям інвестування. Відповідні фінансові ресурси можуть використовуватися для забезпечення безпеки працівників, розширення програм медичного страхування, впровадження заходів психологічної підтримки, а також створення умов для адаптації робочих місць з урахуванням потреб різних категорій працівників, зокрема ветеранів.

У межах управлінського та економічного виміру парадигми стійкості бізнесу підвищується значення політики резервування у фінансовому менеджменті підприємств. З огляду на обмежені можливості класичного страхового ринку щодо покриття воєнних ризиків в Україні, суб’єкти господарювання дедалі частіше застосовують механізми самострахування. У цьому контексті частина нерозподіленого прибутку спрямовується на формування внутрішніх резервних і страхових фондів, які використовуються для оперативного відшкодування втрат, пов’язаних із нефінансовими ризиками та непередбачуваними подіями. Згідно з даними ЄБРР, фінансування інституційної стійкості та резилієнтності безпосередньо за рахунок внутрішніх резервів визнається ключовим драйвером виживання для економік перехідного типу на найближчу перспективу [3]. Як підтверджують новітні європейські дослідження, запровадження обов'язкової ESG-звітності змушує компанії кардинально переглядати свою політику: вони свідомо скорочують традиційні дивідендні виплати (в середньому на 25 %) на користь

стратегічного реінвестування у сталий розвиток та покриття екологічних ризиків [4].

У сучасних макроекономічних умовах фінансовий менеджмент українських підприємств поступово переорієнтовується від орієнтації на короткострокову дивідендну дохідність до забезпечення довгострокової фінансової стійкості. У таких умовах пріоритетного значення набуває спрямування прибутку на формування внутрішніх джерел фінансування, які забезпечують енергетичну незалежність, підтримку та розвиток людського капіталу, а також адаптацію до екологічних і соціальних вимог сучасного регуляторного середовища. Використання нерозподіленого прибутку для реалізації заходів у межах сталого розвитку дозволяє підприємствам підвищувати власну конкурентоспроможність, підтримувати операційну безперервність та зміцнювати довіру з боку зовнішніх стейкхолдерів, зокрема міжнародних інвесторів. Таким чином, ефективна структура розподілу фінансових результатів виступає важливим індикатором стратегічної орієнтації підприємства на довгостроковий розвиток і стійкість.

Список використаних джерел:

1. Звіт про фінансову стабільність (Грудень 2025 року) / Національний банк України. Київ : НБУ, 2025. 18 груд. 48 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf (Дата звернення: 22.03.2026).
2. Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 amending Regulation (EU) No 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting (Text with EEA relevance). *Official Journal of the European Union*. 2022. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32022L2464 (Дата звернення: 24.03.2026).
3. Transition Report 2024-25: Upgrading institutions, investing in resilience / European Bank for Reconstruction and Development (EBRD). London : EBRD, 2024. URL: https://www.ebrd.com/transition-report-2024-25 (Дата звернення: 28.03.2026).
4. Wu Y. et al. Dividend policy under mandatory ESG reporting. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*. 2024. Vol. 93. Art. 104244. URL: https://ideas.repec.org/a/eee/intfin/v93y2024ics1042443124000520.html (Дата звернення: 22.03.2026).

УДК 368

Плиса В.Й.
професор, к.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Плиса М.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

АНТИСИПАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ НАДІЙНІСТЮ У СТРАХОВОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВІ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО ЧАСУ: ЦІЛЬОВІ ПРОДУКТИ, ТЕХНОЛОГІЯ ТА СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ

Не викликає сумніву той факт, що збройна агресія росії проти України

призвела до зниження потенціалу, а оперативність реагування на зміни зумовлені цією подією стала запорукою виживання страхового підприємництва в нашій країні.

Під *фінансовою надійністю страховика* розуміємо його спроможність, в умовах впливу на нього чинників турбулентного (збуреного) зовнішнього середовища й внутрішньої бізнес-системи (цілісної ієрархічної структури, що організовує та супроводжує бізнес-процеси страховика), своєчасно та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання фінансового характеру за договорами страхування (спираючись на загальні умови страхового продукту визначені на підставі внутрішньої політики з андеррайтингу (сукупності правил, стандартів та процедур страхової компанії, що визначають порядок оцінки ризиків, прийняття їх на страхування, встановлення тарифів та лімітів відповідальності) та внутрішньої політики з розроблення та впровадження страхових продуктів, розроблених та затверджених страховиком відповідно до вимог до розроблення таких політик, встановлених нормативно-правовими актами Регулятора (Національного банку України)) й зобов'язання зумовлені перестрахуванням (у разі виникнення правовідносин пов'язаних з передачею перестрахувальником та прийманням перестраховиком за обумовлену між ними плату ризику стосовно виконання перестрахувальником обумовленої укладеним договором перестрахування частини обов'язків перед страхувальником та відшкодування витрат), зберігаючи при цьому належний рівень платоспроможності (дотримуючись „вимог до капіталу платоспроможності та мінімального капіталу" [1], забезпечуючи таким чином переважання доходів над витратами в межах розрахунків за страховим фондом в будь-який момент часу налагодивши ламінарні грошові потоки) та забезпечуючи сталий розвиток.

Виникнення та практичне використання методології антисипативного управління фінансовою надійністю у страховому підприємництві (процесу, що визначає послідовність дій страхової організації з розробки (визначення довгострокових цілей) й реалізації (перетворення стратегічного плану в конкретні організаційні дії, спрямований на досягнення довгострокових цілей) антикризової стратегії) зумовлене об'єктивними причинами, що генерують зміни зовнішнього середовища діяльності страхової організації.

В антисипативному управлінні фінансовою надійністю страховика цільовими (кінцевими) продуктами є: потенціал антикризової фінансової стійкості страхової компанії, який забезпечує досягнення антикризових цілей у майбутньому (потенціал антикризової стійкості страхової організації та стратегічні можливості визначаються її архітектонікою (страховою технологією; мобільністю з переробки й передачі інформації; рівнем організації процесу надання страхових послуг; структурою управління страховиком, розподілом посадових функцій і повноважень ухвалювати рішення; організаційними завданнями окремих груп і осіб; внутрішніми комунікаціями і процедурами; організаційною культурою, нормами та цінностями, які є основою організаційної поведінки) і якістю персоналу

(„ставлення до змін; професійна кваліфікація і майстерність у проєктуванні, аналізі ринку тощо; уміння вирішувати проблеми, які стосуються антикризової діяльності; спроможність вирішувати проблеми, які належать до проведення антикризових організаційних змін; мотивацією участі в антикризовій діяльності та можливістю долати опір" [3, с.266-267]); внутрішня структура й організаційні зміни, які забезпечують чутливість страховика до змін у середовищі функціонування (наявність антисипативної спроможності своєчасно виявити та правильно тлумачити зміни у середовищі, а також керувати у відповідь адекватними діями, які припускають наявність стратегічних можливостей для розробки, впровадження нових страхових продуктів, технологій, організаційних змін).

Технологічно антисипативне управління фінансовою надійністю страховика реалізується через структурні елементи управлінської моделі за певною усталеною схемою їх взаємодії. Структурними елементами технології антисипативного управління фінансовою надійністю страховика можуть бути: 1) „полівекторне дослідження слабких сигналів у середовищі функціонування страховика (здійснюється з метою формування на основі отриманих слабких сигналів у середовищі функціонування обґрунтованої інформаційної бази щодо ймовірного виникнення явищ у майбутньому періоді діяльності, встановленні можливостей і загроз середовища функціонування на основі ідентифікації слабких сигналів, що повідомляють про їх виникнення, оброблення цих сигналів та передбачення їх подальшого розвитку до відповідних потенційних явищ з метою формування адекватних заходів реагування (формується антисипативний сценарій (закладається інформаційна база для формування випереджувальних управлінських рішень превентивного спрямування щодо використання ідентифікованих за слабкими сигналами можливостей чи усунення загроз умов функціонування), що розкриває низку можливих траєкторій розвитку слабкого сигналу до відповідних потенційних явищ та перелік адекватних їм заходів (усі управлінські рішення повинні бути своєчасними та ефективними) з використання встановлених можливостей чи уникнення загроз умов функціонування страхової компанії)" [2, с.366]; 2) впорядкування організаційної структури управління страховиком відповідно до визначених цілей та завдань антисипативного управління; 3) комплексна перевірка та оцінювання результативності реалізації технології антисипативного управління відповідно до встановлених критеріїв і стандартів (проводиться перевірка ефективності здійснення антисипативних процесів з метою формування інформаційної картини щодо результативності реалізації зазначених функцій як основи для здійснення необхідних регулювальних заходів); 4) антисипативне регулювання (корегування сформованих антисипативних сценаріїв; уточнення розроблених на етапі полівекторного дослідження слабких сигналів у середовищі функціонування страховика заходів щодо використання ідентифікованих за слабкими сигналами можливостей чи загроз умов функціонування страхової компанії внаслідок їх неузгодженості зі загальними цілями діяльності страхової

компанії).

Оцінку ефективності стратегії антисипативного управління фінансовою надійністю страхової компанії у частині її формування та реалізації в соціально-економічних реаліях воєнного часу потрібно здійснювати, поєднуючи інформаційні технології з механізмом аналітичного супроводу діяльності, забезпечуючи управління оперативними системними відомостями в просторових масштабах про досягнення цілей антисипативного управління фінансовою надійністю, ефективність інформаційного й консультаційного супроводу процесу формування та реалізації стратегії, раціональність та результативність процесу реалізації стратегії.

Досліджуючи цільові продукти, технологію та структурні елементи механізму реалізації антисипативного управління фінансовою надійністю у страховому підприємництві у соціально-економічних реаліях воєнного часу в подальшому потрібно: здійснити науковий аналіз теоретичних і практичних підходів до організації антисипативного управління фінансовою надійністю страховика; провести деконструкцію структурних елементів технології антисипативного управління фінансовою надійністю страхової організації; розробити методику оцінки ефективності (визначити коло показників, які характеризують рівень якості функціонування системи) та виробити конкретні рекомендації щодо підвищення ефективності функціонування системи антисипативного управління фінансовою надійністю страховика.

Список використаних джерел:

1. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/2473-19#Text.
2. Плиса В., Плиса З. & Плиса М. (2022). Антисипативне управління діяльністю страховика: цільові орієнтири, інформаційне забезпечення, технологія та інструментарій. *Modern foundations of economics, management and tourism: collective monograph* – International Science Group. Boston : Primedia eLaunch. P.p.364-372. DOI – 10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.4.6.1.
3. Плиса В.Й. Страховий менеджмент : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 378 с.

УДК 336.64:330.34

Стецюк П.А.
д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту
Державний університет інформаційно- комунікаційних технологій
Сорока А.М.
к. е. н., доцент, завідувачка кафедри менеджменту
Державний університет інформаційно- комунікаційних технологій
Бабушкін Ю.С.
аспірант
Державний університет інформаційно- комунікаційних технологій

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У ПАРАДИГМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Функціонування підприємств у сучасному економічному середовищі безпосередньо залежить від рівня його фінансової стійкості, яка визначає здатність забезпечувати стабільність діяльності та реалізовувати стратегічні орієнтири розвитку. Особливої актуальності це набуває в умовах переходу до моделі сталого розвитку, що передбачає гармонізацію економічних результатів із екологічними та соціальними наслідками господарювання. За таких обставин фінансова стійкість перестає бути лише характеристикою фінансового стану й трансформується у комплексний індикатор довгострокової життєздатності підприємства.

Динамічні зміни екзогенного фінансового середовища, спричинені глобалізаційними процесами, технологічними зрушеннями, посиленням конкуренції та нестабільністю регуляторної політики, формують нові вимоги до управління підприємствами. У відповідь на ці виклики підприємства змушені переглядати традиційні підходи до організації діяльності, інтегруючи принципи сталого розвитку у власні стратегії. Це означає, що фінансова стійкість має оцінюватися не ізольовано, а як складова ширшої системи взаємодії економічних, екологічних і соціальних факторів, що впливають на результати функціонування підприємства.

Суттєві трансформації відбуваються також у сфері формування та використання фінансових ресурсів. Умови цифрової економіки зумовлюють їх трактування як динамічні фінансові потоки, цифрові активи та інструменти впливу на досягнення цілей сталого розвитку [1]. Сучасній науковій фінансовій теорії притаманним є розляд фінансових ресурсів у тісному зв'язку із фінансовими технологіями та фінансовою інклюзією, ESG-інвестиціями та глобальними фінансовими екосистемами тощо [2].

На основі узагальнення концептуальних підходів щодо фінансової стійксті підприємств, наявних у дослідженнях вітчизняних науковців пропонується наступне визначення: *фінансова стійкість* – це інтегральна, динамічна здатність підприємства завдяки ефективному управлінню фінансовими ресурсами та оптимальній структурі джерел їх формування, постійно забезпечувати платоспроможність, фінансову незалежність і стійке генерування грошових потоків для виконання зобов'язань та стратегічного розвитку, навіть в умовах дії дестабілізуючих зовнішніх і внутрішніх чинників.

Важливою передумовою формування ефективних механізмів забезпечення фінансової стійкості є розуміння її структурних взаємозв'язків у системі фінансового менеджменту. У цьому контексті на всіх етапах процесу стратегічного управління (розробка фінансової стратегії, оперативне бюджетування, контроль та перегляд стратегічних фінансових рішень) необхідно враховувати чинники, що впливають на фінансову стійкість. Це має важливе значення для забезпечення довгострокової платоспроможності, інвестиційної привабливості, адаптації до кризових впливів та підтримки динаміки стратегічного розвитку підприємства.

Теоретичні засади сталого розвитку на рівні підприємства інтегрують економічні, соціальні та екологічні аспекти діяльності, спрямовані на

задоволення потреб сьогодення без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. У контексті фінансування це означає необхідність врахування ESG-факторів при прийнятті інвестиційних рішень, залученні капіталу та управлінні фінансовими ресурсами. Фінансування сталого розвитку може здійснюватися за рахунок різноманітних інструментів, включаючи традиційні джерела (власні кошти, банківські кредити) та інноваційні підходи, такі як зелені облігації, соціальні облігації, ESG-інвестиції та краудфандинг [3].

Практика економічно розвинених країн свідчить про ефективність використання наступних інструментів для досягнення цілей сталого розвитку. Зокрема, зелені облігації спрямовуються на фінансування екологічних проєктів, соціальні облігації - на підтримку суспільно значущих ініціатив, а спеціалізовані інвестиційні фонди орієнтуються на підприємства, що дотримуються принципів відповідального ведення бізнесу. Додаткову роль відіграють державні стимули, зокрема податкові пільги та фінансові програми підтримки [4].

Наявність достатнього рівня фінансової стійкості розширює можливості підприємств щодо диверсифікації діяльності, впровадження інновацій та освоєння нових сегментів ринку. Це сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності та здатності ефективно реагувати на зміни екзогенного фінансового середовища. Крім того, фінансово стабільні підприємства є більш привабливими для інвесторів, які дедалі частіше орієнтуються на критерії сталого розвитку та соціальної відповідальності [5].

Таким чином, фінансова стійкість виступає фундаментальною основою реалізації концепції сталого розвитку підприємства. Вона забезпечує не лише економічну стабільність, а й створює умови для впровадження екологічних і соціальних ініціатив, підвищуючи загальний рівень адаптивності підприємства до сучасних викликів.

Фінансова стійкість підприємства доцільно розглядати як комплексну характеристику, що відображає його здатність ефективно функціонувати в нестабільному середовищі, зберігати фінансову рівновагу і забезпечувати досягнення стратегічних цілей. Посилення ролі сталого розвитку обумовлює необхідність інтеграції екологічних, соціальних і управлінських аспектів у фінансову політику підприємств, що, у свою чергу, виступає важливою передумовою їх довгострокової стабільності та розвитку.

Список використаних джерел :

1. Zelisko I., Assan A. Conceptual determinants of management of financial support for innovative development of telecommunication enterprises. Adaptation mechanisms of socio-economic systems to global changes and challenges: resource-efficient technologies, environmental protection, security, sustainable development. Scientific monograph. Plovdiv: HSSE Publishing Complex, 2024. 319 p. 53-69. https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/63115. DOI: 10.5281/zenodo.12519332
2. На D., Le P., Nguyen D. K. Financial inclusion and fintech: a state-of-the-art systematic literature review. *Financial Innovation.* 2025. Vol. 11. Article 41. DOI: 10.1186/s40854-024-00741-0
3. Атаманчук, Д., & Базилюк, А. (2024). ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ. *Матеріали конференцій МЦНД*, (31.05.2024; Черкаси, Україна), 57–63. URL: https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-

proceeding/article/view/1253
4. Мазур А., Мозиль В. Стратегії фінансування сталого розвитку підприємств в умовах глобальних викликів: досвід України та міжнародні практики. *Економічний аналіз.* 2025. Том 35. № 1. С. 517-524. DOI: https://doi.org/10.35774/econa2025.01.517.
5. Жукевич, С. Фінансова стійкість підприємства в контексті сталого розвитку України. *Світ фінансів*. 2018. Вип. 4. С. 75-85.

УДК 336.64:005.334

Андрущак Г.С.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Барган Ю.І.
здобувач ІІІ курсу кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТІЙКОГО РОЗВИТКУ

У сучасних реаліях економічної та фінансової світової кризи особливо гостро постає проблема забезпечення фінансової безпеки підприємства. Сьогодні, в умовах нестабільної політичної ситуації, воєнного стану в країні та падіння платоспроможного попиту населення, вітчизняні підприємства страждають від значних фінансових проблем, що потребує ухвалення ефективних управлінських рішень.

Фінансові ризики є об'єктивною складовою діяльності підприємства в умовах ринкової економіки та відображають імовірність виникнення фінансових втрат унаслідок невизначеності зовнішнього та внутрішнього середовища функціонування суб'єкта господарювання. Їхня поява зумовлена коливаннями макроекономічних показників, нестабільністю макроекономічних параметрів, змінами кон'юнктури ринку капіталу, а також особливостями фінансової політики самого підприємства [2]. У науковій літературі фінансові ризики розглядають як результат впливу ринкових, кредитних, інвестиційних та інституційних чинників, що безпосередньо визначають рівень фінансової стійкості, платоспроможності та прибутковості компаній. Фінансовими можна вважати ті ризики, які генеруються у сфері розподільчих відносин, зокрема: кредитний, ризик укладення невигідних угод та шахрайства, податковий та різні види цінових ризиків (валютний, відсотковий, інфляційний тощо) [3, с. 259].

З урахуванням джерел виникнення та характеру впливу на результати діяльності підприємства фінансові ризики доцільно систематизувати за ознакою їх походження, виокремлюючи зовнішні та внутрішні. До першої належать валютний, відсотковий та ринковий ризики, формування яких обумовлюється змінами макроекономічного середовища та динамікою кон'юнктури фінансових ринків.

Для вітчизняних підприємств на особливу вагу заслуговує валютний

ризик, що зумовлений значною волатильністю курсу гривні та високим рівнем залежності від зовнішніх фінансових потоків, що підсилює загрози їх фінансовій стійкості. Водночас внутрішні фінансові ризики визначаються особливостями фінансово-господарської діяльності підприємства, структурою капіталу, рівнем ліквідності активів, а також якістю управління фінансовими ресурсами.

У системі управління фінансовими ризиками вагоме значення має ринковий ризик, який охоплює ціновий, відсотковий і валютний складники. Зазначені види ризиків можуть бути ефективно знижені за рахунок застосування механізмів хеджування. Як підтверджують результати наукових досліджень, розвиток ринку деривативів формує передумови для оптимального перерозподілу фінансових ризиків між його учасниками та сприяє підвищенню ефективності системи фінансового менеджменту підприємств. Хеджування передбачає використання похідних фінансових інструментів для страхування підприємства від небажаних змін цін, валютних курсів або відсоткових ставок. Операції з ф'ючерсами та опціонами дають змогу суттєво знизити рівень цінового та валютного ризику за умови належного попереднього аналізу та обґрунтування доцільності їх застосування

Разом із тим, недостатній рівень розвитку інституційної інфраструктури фінансового ринку, а також обмежена ліквідність сегмента деривативів в Україні істотно звужують можливості суб'єктів господарювання щодо широкого використання сучасних інструментів управління фінансовими ризиками.

Таким чином, фінансові ризики підприємства характеризують складною, багатокомпонентною структурою та як такі, що зумовлюють необхідність застосування комплексного підходу до їх ідентифікації, класифікації й оцінювання. Чітке розуміння сутності та видів фінансових ризиків виступає ключовою передумовою формування ефективної системи управління ними, спрямованої на їх мінімізацію, що у подальшому забезпечуватиме сталий розвиток підприємства, з урахуванням особливостей функціонування національного фінансового ринку.

До базових внутрішніх механізмів мінімізації фінансових ризиків належать диверсифікація фінансових ресурсів і напрямів діяльності, оптимізація структури капіталу, формування резервних і страхових фондів, а також підвищення рівня фінансового контролю та планування. Диверсифікація дає змогу зменшити залежність підприємства від окремих джерел доходів або фінансових інструментів, що сприяє зниженню сукупного ризику. Формування фінансових резервів, своєю чергою, забезпечує підприємству додатковий запас ліквідності для покриття можливих збитків у разі реалізації ризиків [2].

Важливим напрямом мінімізації фінансових ризиків є також запровадження системи фінансового прогнозування та моніторингу, яка передбачає застосування інструментів сценарного аналізу, стрес-тестування та оцінювання чутливості фінансових показників до змін зовнішнього

середовища. Інтеграція зазначених інструментів у систему стратегічного управління підприємством сприяє не лише зниженню рівня фінансових ризиків, але й підвищенню обґрунтованості управлінських рішень, що, своєю чергою, забезпечує довготермінову фінансову стійкість й зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку.

Ефективне управління фінансовими ризиками на рівні підприємства потребує формування цілісної та інтегрованої системи ризик-менеджменту, яка охоплює всі етапи фінансово-господарської діяльності та є складовою загальної стратегії розвитку підприємства. Така система повинна ґрунтуватися на чітко визначених принципах ідентифікації, оцінки, контролю та мінімізації фінансових ризиків із урахуванням галузевої специфіки компанії [1].

Отже, в умовах зростаючої нестабільності економічного середовища фінансові ризики є невід'ємною складовою функціонування підприємства та суттєво впливають на результати його діяльності. Їх багатокомпонентний характер зумовлює необхідність застосування комплексного підходу до управління, що передбачає не лише ідентифікацію та оцінювання ризиків, але й активне використання сучасних фінансових інструментів їх мінімізації. Особливого значення набуває поєднання внутрішніх механізмів управління із ринковими інструментами, зокрема хеджуванням, що дає змогу знизити вплив негативних факторів зовнішнього середовища.

Водночас ефективне управління фінансовими ризиками можливе лише за умови формування інтегрованої системи ризик-менеджменту, яка є складовою стратегічного управління підприємством. Впровадження інструментів фінансового прогнозування, моніторингу та оцінки чутливості сприяє підвищенню обґрунтованості управлінських рішень і забезпечує адаптивність підприємства до змін зовнішнього середовища. У сукупності це створює передумови для досягнення довготермінової фінансової стійкості та забезпечення сталого розвитку підприємства.

Список використаних джерел:

1. Ананьєва Ю. В. Використання деривативів як інструменту управління ризиками в глобалізованому світі // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. № 45. С. 96–99.
2. Сіренко Н. М., Боднар О. А., Шишпанова Н. О. Інституціональна інфраструктура фінансового ринку: теоретико-практичний аспект // Modern Economics. 2021. № 25. С. 130–135.
3. Крупка М. І., Ковалюк О. М., Коваленко В. М. та ін. Фінансовий менеджмент. Підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 440 с.

УДК 658.15:658.5

Беспятюк М.В.

здобувачка вищої освіти 3 курсу факультету управління та економіки,
спеціальність 073 «Менеджмент»
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник - ***Арзянцева Д.А.***
к. е. н., доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та

цифрових технологій
Хмельницький університети управління та права імені Леоніда Юзькова

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

У ринкових умовах однією з ключових цілей діяльності підприємства є задоволення інтересів його власників, що досягається шляхом ухвалення ефективних управлінських рішень, спрямованих на збільшення прибутку. Розмір прибутку підприємства визначається рівнем цін на продукцію, а також витратами на її виробництво та реалізацію.

Управління витратами є складним і багатогранним процесом, який передбачає вирішення завдань щодо формування витрат на виробництво, калькулювання собівартості окремих видів продукції, пошуку та використання резервів їх зниження. Крім того, цей процес включає контроль за рівнем і динамікою фактичних витрат, а також здійснення моніторингу їх відповідності плановим показникам. У сучасній економічній літературі існують різні підходи до трактування поняття «управління витратами». Відповідно до одного з них, управління витратами є сучасним інструментом, що дозволяє підприємству підвищувати ефективність своєї діяльності та досягати кращих результатів господарювання [1, с. 2].

Прогнозування та планування витрат передбачає визначення тенденцій їх зміни та встановлення контрольних показників для досягнення запланованого рівня прибутку. На цьому етапі формуються бюджети, що забезпечують розподіл коштів, контроль витрат і своєчасне коригування управлінських рішень. Нормування витрат полягає у встановленні обґрунтованих нормативів для окремих витрат і центрів відповідальності.

При калькулюванні собівартості продукції фактичні витрати розподіляються між об’єктами калькулювання. Важливим етапом цього процесу є порівняння фактичних витрат з плановими показниками та критеріями, виявлення чинників впливу та визначення резервів зниження собівартості продукції (робіт, послуг). Такий підхід дозволяє визначити основні складові витрат, систематизувати їх за функціональними напрямами та оцінити їхній вплив на фінансові результати підприємства. Результати аналізу служать підґрунтям для прийняття рішень щодо оптимізації витрат.

Рішення, що приймаються в процесі управління витратами, можуть бути:

— тактичними або стратегічними - залежно від рівня управління підприємством, на якому вони ухвалюються;

— орієнтованими на окремі процеси чи функції, зокрема виробництво певного виду продукції або надання послуг, а також на окремі складові витрат, такі як собівартість продукції, місця виникнення витрат, центри відповідальності тощо;

— орієнтованими на різні види витрат, зокрема постійні та змінні, а також витрати, пов’язані з операційною, інвестиційною чи фінансовою

діяльністю підприємства, включаючи витрати звичайної та надзвичайної діяльності.

Розглянемо основні методи управління витратами у вигляді таблиці, що охоплює методи обліку та калькулювання витрат, які застосовуються у вітчизняній і зарубіжній практиці (табл. 1).

Таблиця 1

Методи управління витратами у вітчизняній та зарубіжній практиці

Основні методи управління витратами	Методи обліку та калькулювання витрат	Вітчизняна практика	Зарубіжна практика
Попроцесний	Облік витрат за окремими замовленнями	Ведення обліку за окремими замовленнями	Директ-костинг (неповні витрати)
Попередільний	Стандартизація витрат за етапами виробництва	Стандарт-костинг (нормативний метод)	Стандарт-костинг (нормативний метод)
Позамовний	Облік при масовому виробництві однорідної продукції	Позамовний облік (масове виробництво)	ABC-метод (калькулювання за видами діяльності)
Нормативний	Облік за нормами, відхиленнями та змінами норм	Нормативний облік витрат	Кайдзен-костинг (постійне зниження витрат)
Директ-костинг	Облік лише змінних витрат	Директ-костинг (змінні витрати)	Кост-кілінг (максимальне зниження витрат)
Калькулювання витрат за цільовою ціною	Управління собівартістю при визначенні ціни	Таргет-костинг (управління за цільовою ціною)	LCC-аналіз (витрати за етапами життєвого циклу)
Аналіз витрат і обсягу виробництва	Визначення точки беззбитковості	CVP-аналіз (витрати – обсяг – прибуток)	Система "Точно в строк" (Just-in-Time)
Target costing	Облік цільової собівартості продукції	Використання при плануванні та розробці нових продуктів	Орієнтація на заздалегідь визначену ціну продажу
Реінжиніринг бізнес-процесів	Аналіз та оптимізація витрат на процеси	Впровадження радикальної перебудови процесів для підвищення ефективності	Фокус на зниженні витрат, підвищенні якості та швидкості обслуговування
Kaizen costing	Постійне відстеження та зменшення витрат	Залучення всіх працівників до покращення якості та організації процесів	Безперервне вдосконалення процесів і залучення персоналу
Lean Manufacturing	Калькуляція витрат по операціях	Виключення непотрібних операцій, підвищення ефективності виробництва	Використання TQM, JIT, скорочення втрат та оптимізації
Цифровізація	Автоматизація збору	Використання BAS	Хмарні рішення

(ERP, CRM, SaaS)	та обробки фінансових даних	ERP для обліку та M.E.Doc для електронного документообігу	(SaaS), штучний інтелект та BI-аналітика

Примітка: згруповано автором на основі [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**; **Ошибка! Источник ссылки не найден.**; 4; 5].

Вітчизняна практика управління витратами здебільшого орієнтована на облік, стандартизацію та контроль відхилень, тоді як зарубіжна на оптимізацію, зниження витрат, безперервне вдосконалення та орієнтацію на ціну чи якість. Особливої ваги у цьому процесі набуває впровадження сучасних цифрових інструментів. Зокрема, використання систем класу BAS ERP дозволяє автоматизувати калькулювання собівартості та мінімізувати помилки ручного введення, а інтеграція з програмою M.E.Doc пришвидшує обмін первинною документацією, що безпосередньо знижує адміністративні витрати. Водночас застосування BI-платформ дає можливість візуалізувати динаміку витрат та проводити предиктивний аналіз, виявляючи потенційні резерви економії ще на етапі планування.

Отже, управління витратами є важливим чинником підвищення ефективності та прибутковості підприємства. Вітчизняна практика зосереджується на обліку й контролі витрат, тоді як зарубіжна на їх оптимізації та вдосконаленні процесів. Поєднання цих підходів сприяє зниженню витрат і підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Артамонова Н. С., Акулюшина М. О. Управління витратами. Навчальний посібник. Київ : ФОП Сладкевич Б. А., 2017. 116 с
2. Григорова З. В., Кваско А. В. Сучасні методи управління витратами підприємств. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 2 (72). С. 18–24.
3. Сізова С. Сучасні методи управління витратами підприємств в умовах нестабільного середовища. *Universum*. 2025. № 17. С. 7–14.
4. Medoc : офіційний сайт. URL: https://medoc.ua/ (дата звернення: 04.04.2026).
5. BAS Бухгалтерія : офіційний сайт. URL: https://rask.ua/bas-buhgalteria (дата звернення: 04.04.2026).

УДК 657.6:330.341.1

Білоус А.О.

к. е. н., асистент кафедри міжнародних фінансів

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ АУДИТОРСЬКИХ ПЕРЕВІРОК В ЕПОХУ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасний етап розвитку аудиторської діяльності характеризується переходом від вибіркової перевірки до тотального моніторингу в режимі реального часу, що стало можливим завдяки глибокій інтеграції систем

штучного інтелекту (ШІ) у фінансову архітектуру підприємств. Традиційний підхід, що базувався на ретроспективному аналізі минулих періодів, остаточно поступається місцем проактивному аудиту, де алгоритми машинного навчання здатні ідентифікувати аномалії в момент їх виникнення. Актуалізація підходів до проведення перевірок вимагає від аудиторів відмови від «паперового» мислення на користь аналізу великих масивів даних (Big Data), де ШІ виступає не просто інструментом автоматизації, а повноцінним когнітивним партнером.

У 2026 році ключовим елементом аудиту стає перевірка не лише фінансових показників, а й самих алгоритмів, що ці показники генерують; виникає гостра потреба в «аудиті алгоритмічної неупередженості», щоб гарантувати відсутність системних помилок або маніпуляцій, закладених у код корпоративних ШІ-систем. Використання генеративного ШІ для автоматичного формування робочої документації та звітів дозволяє скоротити час на технічну роботу на 70%, проте водночас висуває нові вимоги до професійного скептицизму: аудитор тепер має перевіряти «галюцинації» ШІ та валідувати логіку, за якою нейромережа дійшла певного висновку.

Особлива увага приділяється інтеграції ШІ з технологією блокчейн, що створює незмінний слід транзакцій, доступний для миттєвої перевірки, фактично нівелюючи поняття «ризику вибірки», оскільки аналізується 100% операцій. Однак така прозорість породжує нові кіберзагрози, тому сучасний аудит неможливий без глибокої оцінки IT-безпеки та стійкості систем до ворожих атак на моделі навчання ШІ. Етичний аспект також зазнає трансформації: концепція «обґрунтованої впевненості» тепер включає в себе пояснюваність (explainability) алгоритмів - аудитор повинен бути здатним пояснити зацікавленим сторонам, чому ШІ класифікував ту чи іншу операцію як ризикову.

Роль людського фактору зміщується від збору даних до стратегічного судження та інтерпретації складних контекстів, які все ще залишаються недоступними для машинного інтелекту, зокрема в питаннях оцінки безперервності діяльності в умовах глобальної нестабільності. Процес аудиторської перевірки стає безперервним (continuous auditing), що вимагає постійного зв'язку між системами клієнта та аудиторської фірми, створюючи єдину екосистему довіри. Актуалізація підходів також передбачає розвиток м'яких навичок (soft skills) аудитора, адже в епоху ШІ головною цінністю стає здатність ставити правильні питання та виявляти зв'язки між фінансовими показниками та нефінансовими факторами, такими як соціальна відповідальність чи екологічні ризики.

Зміна парадигми аудиту в 2026 році - це не просто зміна програмного забезпечення, а еволюція професії від «контролера минулого» до «стратегічного гаранта майбутньої стабільності», де синергія людського досвіду та обчислювальної потужності ШІ мінімізує ймовірність корпоративного шахрайства. Впровадження інструментів прогнозної аналітики дозволяє аудитору попереджати клієнта про потенційні фінансові розриви задовго до їх фактичного наявлення, що змінює саму цінність аудиторського

висновку для інвесторів.

Зрештою, майбутнє аудиту лежить у площині повної цифрової інтеграції, де довіра до звітності базується на алгоритмічній прозорості, а професійна етика аудитора стає головним запобіжником проти цифрової маніпуляції фінансовими результатами. Таким чином, актуалізація підходів - це шлях до створення прозорого, безпечного та інтелектуального бізнес-середовища, де штучний інтелект забезпечує точність, а людина - сенс та відповідальність за прийняті рішення.

Список використаних джерел:

1. Про аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII: за станом на 01.01.2026 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19 (дата звернення: 31.03.2026).
2. Artificial Intelligence in Auditing: State of Play, Emerging Trends and Policy Implications. OECD Digital Economy Papers. 2024. № 372. 58 p. URL: https://www.oecd.org/en/publications/ai-in-auditing_2024.html (дата звернення: 31.03.2026).
3. Кіндрацька Л. М., Кузуб О. В. Аудит в умовах цифровізації: від вибіркового контролю до суцільного моніторингу на базі ШІ. Облік і фінанси. 2025. № 2 (108). С. 45–54.
4. International Standard on Quality Management 1: Quality Management for Firms that Perform Audits or Reviews of Financial Statements. IFAC: International Auditing and Assurance Standards Board. 2025 ed. URL: https://www.iaasb.org/standards-publications (дата звернення: 31.03.2026).

УДК 657.421 : 336.64

Боярська Д.Д.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича
Науковий керівник – ***Кудлаєва Н.В.***
к.е.н., доцент, асистент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

ВПЛИВ ПЕРЕОЦІНКИ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: ОБЛІКОВИЙ АСПЕКТ

Однією з актуальних проблем сучасної практики бухгалтерського обліку є неоднозначність впливу переоцінки основних засобів на трансформацію власного капіталу підприємства. З одного боку, проведення дооцінки активів сприяє більш об’єктивному відображенню їх справедливої вартості у фінансовій звітності та підвищує інформативність показників власного капіталу, а з іншого − формує у його структурі елементи, що не пов’язані з реальним грошовим приростом ресурсів підприємства. Це створює ризики викривлення аналітичної оцінки фінансової стійкості та капіталізації підприємства, особливо у випадках нерегулярного проведення переоцінки або значних коливань ринкової вартості активів. У результаті виникає потреба у вдосконаленні методичних підходів до облікового відображення результатів переоцінки та їх впливу на структуру власного капіталу з метою підвищення достовірності фінансової інформації для користувачів звітності. Основні засоби як один із об’єктів обліку на дату балансу згідно НП(С)БО 1 «Загальні

вимоги до фінансової звітності» відображаються із врахуванням принципу «історичної (фактичної) собівартості» [3], що передбачає оцінку активів (основних засобів) на момент їх оприбуткування і введення в експлуатацію. Подальшу переоцінку основних засобів «слід здійснювати регулярно з метою недопущення суттєвого відхилення їх залишкової вартості на дату балансу від справедливої вартості» [4].

Важливим проблемним аспектом під час переоцінки є врахування порогу суттєвості, яким може прийматися «величина, що дорівнює 1 відсотку чистого прибутку (збитку) підприємства, або величина, що дорівнює 10 відсотковому відхиленню залишкової вартості об'єктів основних засобів від їх справедливої вартості» [1]. Вважаємо, що наведені критерії визначення порогу суттєвості є принципово різними підходами. Перший базується на фінансовому результаті підприємства (чистому прибутку або збитку), тоді як другий ґрунтується на порівнянні балансової (залишкової) та справедливої вартості основних засобів. Така відмінність у підходах може впливати на частоту проведення переоцінки, величину відображених дооцінок або уцінок, формування капіталу у дооцінках у складі власного капіталу та достовірність показників фінансової звітності, що в підсумку позначається на оцінці фінансового стану підприємства та прийнятті управлінських рішень. Все ж остаточне рішення залишається за суб'єктом господарювання.

Відображення результатів переоцінки об'єктів основних засобів здійснюється на субрахунку 411 «Дооцінка (уцінка) основних засобів», що забезпечує систематизацію інформації про зміну їх вартості, включаючи уцінку в межах раніше здійснених дооцінок та перенесення сум дооцінки до складу нерозподіленого прибутку. Такі операції безпосередньо впливають на структуру та динаміку власного капіталу підприємства, що підтверджується дослідженнями І. Назарової [2].

Отже, ризики викривлення аналітичної оцінки фінансової стійкості та капіталізації підприємства, особливо у випадках нерегулярного проведення переоцінки або значних коливань ринкової вартості активів, підтверджує необхідність врегулювання окремих проблем. Для мінімізації зазначених проблем доцільним є удосконалення методичних підходів до відображення результатів переоцінки основних засобів у системі бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Зокрема, підприємствам варто забезпечувати регулярність проведення переоцінки відповідних груп основних засобів, застосовувати обґрунтовані методи визначення справедливої вартості із залученням незалежних оцінювачів, а також підвищувати рівень аналітичного розкриття інформації щодо змін у складі власного капіталу, зумовлених переоцінкою активів. Крім того, доцільним є удосконалення внутрішньої облікової політики підприємств щодо порядку перенесення сум дооцінки до капіталу у дооцінці чи нерозподіленого прибутку, що сприятиме підвищенню прозорості трансформацій власного капіталу та забезпечить більш об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства користувачами фінансової звітності.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів: Затверджено наказом

Міністерства фінансів України від 30 вересня 2003 р. № 561. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0561201-03?find=1&text=%D1%81%D1%83%D1%82%D1%82%D1%94%D0%B2#w1_8
2. Назарова І. Сутність та структуризація власного капіталу для потреб обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. № 3. URL: https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/833a6ee2-bb0c-4ec2-91ea-254555ba3221/content
3. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 р. № 73. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text
4. НП(С)БО 7 «Основні засоби»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text

УДК 658.14/.17

Бурачик Т.І.
здобувач вищої освіти
Науковий керівник - ***Абрамова А.С.***
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Довгострокова стабільність діяльності підприємств формується під впливом різних факторів, зокрема ефективного управління, ресурсного забезпечення, якісного стратегічного планування та реалізації маркетингових програм. Проте центральне місце серед умов сталого розвитку займає фінансова стійкість підприємства, яка забезпечує узгодженість усіх складових його діяльності та сприяє стабільному функціонуванню суб'єкта господарювання.

Фінансова стійкість підприємства не обмежується лише можливістю формувати та розміщувати власний капітал. Вона характеризує здатність підприємства залучати фінансові ресурси, підвищувати власну інвестиційну привабливість і налагоджувати ефективну взаємодію з партнерами, зокрема інвесторами. Важливим аспектом є також раціональне управління капіталом, його ефективне використання та поступове нарощування. У результаті це сприяє зміцненню фінансово-економічних позицій підприємства, підвищенню рівня його капіталізації та формуванню передумов для подальшого розвитку і зростання економічної стійкості.

Повномасштабна війна та зумовлена нею глибока економічна криза, в умовах якої функціонують українські підприємства й організації, істотно ускладнили процеси фінансового управління. У зв'язку з цим значно актуалізувалася проблематика забезпечення фінансової стійкості бізнесу. Послаблення фінансової стійкості підприємства може призвести до порушення його фінансово-економічної рівноваги, втрати кризових явищ і навіть банкрутства. За таких умов питання збереження та підтримання оптимального рівня фінансової стійкості вітчизняних підприємств набуває особливої ваги та

потребує підвищеної уваги з боку системи фінансового менеджменту і управлінського персоналу. Варто зазначити, що управління фінансовою стійкістю значно ефективніше здійснюється в умовах економічного зростання підприємства, коли спостерігається збільшення обсягів доходів, високий рівень рентабельності та наявність прибутку, який може бути спрямований на розвиток і зміцнення фінансового потенціалу. Водночас навіть у кризових умовах існують можливості для підвищення фінансової стійкості за рахунок удосконалення управління фінансовими ресурсами та оптимізації фінансової діяльності підприємства [1, с. 95].

Для того щоб дійсно підвищити фінансову стійкість підприємства, потрібно чітко розмежувати те, на що ми можемо впливати, а на що ні. Внутрішні чинники – це те, що піддається контролю: активи, власний капітал, рентабельність продажів і рівень зарплат. У моделюванні вони розглядаються як ендогенні змінні. З іншого боку є також і зовнішнє середовище, а саме – макроекономіка. Це змінні, які необхідно враховувати як задані умови, оскільки вони існують поза межами безпосереднього управління компанією.

Важливою передумовою ефективного управління діяльністю підприємства є комплексне дослідження як зовнішнього, так і внутрішнього середовища його функціонування, а також аналіз взаємозв'язків між ними. Слід враховувати, що жодне економічне явище чи процес не має виключно позитивних або виключно негативних наслідків. Саме тому кожен фактор внутрішнього та зовнішнього середовища потребує ґрунтового аналізу з позиції механізмів його впливу та можливих результатів для діяльності підприємства [2, с. 77].

Варто наголосити, що провідна роль у реалізації стратегії фінансової стійкості належить топ-менеджменту. Саме на рівні вищого керівництва розробляється стратегічне бачення фінансової безпеки на наступні 5 років та забезпечується контроль за впровадженням запланованих заходів.

Таким чином, повномасштабна війна призвела до значного послаблення фінансової стійкості вітчизняних підприємств, при тому за всіма її провідними складовими, а саме: фінансовою незалежністю, фінансовими ризиками, маневреністю власного капіталу, якістю відносин з фінансовими партнерами, якістю відносин з контрагентами, зниженням рівня впливу фінансових ризиків і загроз, підвищенням рівня маневреності власного капіталу, поліпшення відносин підприємства з суб'єктами фінансової сфери, підвищення якості фінансово менеджменту у відносинах з провідними контрагентами. У сучасних умовах особливого значення набуває інтеграція принципів стійкого розвитку у систему управління корпоративними фінансами, що сприятиме зміцненню фінансового потенціалу підприємств та забезпеченню їх стабільного функціонування.

Список використаних джерел:

1. Мороз Н.В., Блага О.В. Фінансова стійкість промислових підприємств України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Економіка». 2023. № 28(56). С. 96-101.
2. Скоропад І.С., Лазарєв О.М. Фінансова стійкість підприємства в умовах кризи: нові виклики та імперативи посилення. *Вісник Хмельницького національного університету*.

2023. № 6. С. 76-80.
УДК 364.044:331.5:658

Водянка Л.Д.
к.е.н., доцент кафедри бізнесу та управління персоналом Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ІНКЛЮЗИВНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Інклюзія в сучасних умовах трансформується з інструменту соціальної політики у важливий чинник економічного розвитку та формування людського капіталу. В умовах повномасштабної війни в Україні спостерігається суттєве зростання кількості осіб з інвалідністю, що актуалізує необхідність розвитку інклюзивної економіки та посилення ролі бізнесу у забезпеченні доступу до праці та реабілітації.

За офіційними оцінками, станом на 2024-2025 рр. в Україні налічується понад 3-3,4 млн осіб з інвалідністю, що на близько 600 тис. більше, ніж до початку повномасштабного вторгнення . При цьому лише близько 17,4% осіб з інвалідністю є зайнятими, що свідчить про значний потенціал для розвитку інклюзивного ринку праці . Водночас спостерігається зростання попиту на послуги протезування та реабілітації, зокрема серед військовослужбовців, які зазнали поранень, що формує нові виклики для соціальної та економічної політики держави .

Регіональний вимір інклюзії особливо яскраво проявляється у Чернівецькій області. Станом на початок 2024 року тут зареєстровано близько 59 тис. осіб з інвалідністю, при цьому лише протягом 2023 року понад 8,4 тис. осіб отримали статус інвалідності . Це свідчить про суттєве зростання соціального навантаження та необхідність розвитку інклюзивної інфраструктури на регіональному рівні.

У цьому контексті важливу роль відіграють інклюзивні підприємства, зокрема ПП «OrtoTop», яке функціонує у сфері виготовлення протезно-ортопедичних виробів та ортопедичного взуття. Діяльність підприємства поєднує економічну ефективність із соціальною відповідальністю, оскільки воно забезпечує осіб з інвалідністю індивідуальними засобами реабілітації, у тому числі в межах державних програм. За результатами діяльності у Чернівецькій області лише за 2024 рік було виготовлено понад 2,5 тисячі пар ортопедичного взуття, що свідчить про високий попит на такі послуги та значний внесок підприємства у підвищення якості життя населення.

Інклюзивна діяльність підприємства сприяє відновленню мобільності, соціальній адаптації та поверненню осіб з інвалідністю до економічної активності. Таким чином, підприємство виступає не лише виробником, а й важливим елементом регіональної інноваційної екосистеми та розвитку людського капіталу.

Водночас розвиток інклюзивного підприємництва в Україні регулюється

низкою нормативно-правових актів, серед яких ключове значення мають: Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», Закон України «Про соціальні послуги», а також державні програми забезпечення технічними та іншими засобами реабілітації. Важливу роль відіграють також стратегічні документи, зокрема Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні до 2030 року, яка передбачає формування інклюзивного середовища у всіх сферах суспільного життя.

Попри позитивні зрушення, існують значні виклики, зокрема низький рівень зайнятості осіб з інвалідністю, потреба у підвищенні якості протезно-ортопедичних послуг, необхідність ефективного використання бюджетних коштів та вдосконалення системи моніторингу інклюзивних практик. Також актуальним є питання інтеграції інклюзії у стратегії регіонального розвитку та посилення взаємодії між державою, бізнесом і освітніми установами.

Отже, досвід України та Чернівецької області демонструє, що інклюзивні підприємства, зокрема ПП «OrtoTop», є важливими агентами соціально-економічних трансформацій, сприяють розвитку людського капіталу та формуванню інноваційної інклюзивної економіки. Подальший розвиток цього напряму потребує комплексної державної підтримки, розширення інклюзивних практик у бізнесі та інтеграції європейських підходів до соціальної політики.

Список використаних джерел:

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21 березня 1991 р. № 875-XII / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 21. Ст. 252.
2. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 6 жовтня 2005 р. № 2961-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36.
3. Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р / Кабінет Міністрів України. Урядовий портал. URL: https://www.kmu.gov.ua (дата звернення: 27.03.2026).
4. Державна служба статистики України. Соціальний захист населення України : статистичний збірник. Київ : Держстат України, 2024. 150 с.
5. OrtoTop. Історія та діяльність підприємства. Офіційний сайт. URL: https://ortotop.com.ua (дата звернення: 27.03.2026).

УДК 336

Гіць У.З.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка
Борисов А.І.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

РОЛЬ ПОЗИКОВОГО КАПІТАЛУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВА: ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Економічні трансформації, розвиток глобальних фінансових ринків і посилення невизначеності, що значною мірою пов'язане з політичними чинниками в Україні, сукупно формують об'єктивну потребу в удосконаленні системи управління фінансовими ресурсами підприємств. Стабільність корпоративних фінансів підприємства значною мірою визначається використанням позикового капіталу, зокрема раціональністю формування його структури. Актуальність дослідження зумовлена тим, що в умовах економічної нестабільності, розвитку інфляційних процесів і скорочення сукупного попиту суб'єкти господарювання змушені активніше залучати позикові кошти для підтримання безперервності своєї діяльності. Водночас зростання боргового навантаження за відсутності належного управління фінансовими ресурсами може чинити негативний вплив на результати функціонування підприємств.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування значення позикового капіталу у формуванні ефективності корпоративних фінансів підприємства, а також ідентифікація переваг і потенційних ризиків його використання.

В економічній науці представлено широкий спектр підходів до трактування сутності поняття «позиковий капітал». Наприклад, О.В. Заєць, П.Є. Житній та В.І. Кудрявцев [1] розглядали позиковий капітал відповідно до економічного підходу та описували його як частину капіталу юридичної особи, який не належить їй на правах власності та залучена в обіг на основі позики, а саме внаслідок отримання банківського чи комерційного кредиту, або випуску цінних паперів. Згідно з фінансовим підходом, П.В. Круш та Д.О. Мастюк [2] визначали позиковий капітал як зовнішні джерела надходжень, які сформовані з банківських кредитів, облігаційних позик, позик фінансових компаній, різного роду кредиторської заборгованості, лізингу, податків, комерційних паперів. Таким чином, позиковий капітал – це частина капіталу підприємства, сформована за рахунок грошових коштів та інших цінностей, залучених на певний термін і на визначених умовах, яка відображається як фінансові зобов'язання підприємства з метою фінансування його господарської діяльності та отримання доходу [3].

Процес формування позикового капіталу підприємства передбачає послідовне проходження кількох етапів. На першому визначають загальну потребу підприємства у фінансових ресурсах, які необхідні для забезпечення його безперервного та стабільного функціонування. Наступним кроком є аналіз наявної структури капіталу та оцінка ефективності використання власних та залучених ресурсів у попередніх періодах. На наступному етапі обирають оптимальні варіанти джерел залучення позикових ресурсів, враховуючи їхню повну вартість та рівень супутнього фінансового ризику.

Завершальним етапом є формування цільової структури капіталу підприємства. Це забезпечує оптимальне співвідношення власних та позикових ресурсів і сприяє підвищенню загальної ефективності діяльності підприємства. При цьому ключового значення набуває раціональний вибір джерела позикового фінансування, який відповідає фінансовому потенціалу підприємства та забезпечує результативне використання залучених коштів..

Відповідно до джерел формування позиковий капітал підприємства може залучатися з внутрішніх та зовнішніх джерел.

Така різноманітність джерел дає підприємству змогу обрати те, яке найбільше задовольнятиме його потреби в ресурсах.

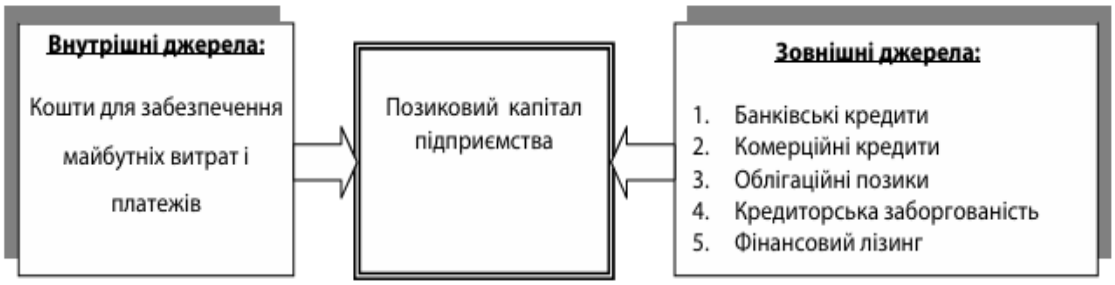

Рис.1. Джерела позикового капіталу підприємства [4, ст.189]

Позиковий капітал є важливим джерелом фінансування діяльності підприємства, що дає змогу забезпечити необхідний рівень ліквідності та фінансової гнучкості. Його використання обумовлює формування низки переваг для підприємства: 1) можливість реалізувати інвестиційні проєкти, модернізувати виробництво та розширити його діяльність; 2) підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок ефекту фінансового важеля, що дозволяє збільшити дохідність інвестицій за умови ефективного управління залученими ресурсами; 3) оптимізація структури капіталу підприємства, забезпечуючи раціональне співвідношення між власними та залученими коштами. Зауважимо, що відсоткові витрати за користування кредитом здебільшого відносять до витрат підприємства, що дає змогу зменшити податкове навантаження.

Водночас використання позикового капіталу супроводжується певними ризиками. Передусім, йдеться про зростання боргового навантаження, що формує залежність підприємства від зовнішніх кредиторів і, як наслідок, обмежує рівень його фінансової автономії. Додатково слід враховувати ризик втрати платоспроможності внаслідок несвоєчасного погашення зобов’язань. Окрім цього, в умовах нестабільної економічної кон’юнктури можливі зміни відсоткових ставок, що обумовлює збільшення фінансових витрат підприємства.

Залучення позикового капіталу є важливим елементом фінансової архітектури підприємства, що створює передумови для розширення та масштабування його діяльності. Водночас використання кредитних ресурсів супроводжується виникненням додаткових фінансових ризиків, що зумовлює необхідність обґрунтованого підходу до формування структури капіталу.

Забезпечення довгострокової фінансової стійкості підприємства можливе за умови підтримання оптимального співвідношення між позиковим і власним капіталом.

Список використаних джерел:

1. Заєць О.В., Житній П.Є., Кудрявцев В.І. Інструментарій банківської справи : навч. посіб. Луганськ : СНУ, 2000. 352 с.
2. Круш П. В., Мастюк Д. О. Еволюція теоретичних підходів визначення сутності капіталу підприємства. *Економічний вісник НТУУ «КПІ».* – 2015. № 12. С. 198–206.
3. Погрящук Г. Б., Волощук Р. Є. Концептуальні засади формування позикового капіталу підприємства [Електронний ресурс] / Г. Б. Погрящук, Р. Є. Волощук // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. 2020. Т. 25, вип. 4(83). С. 94–102. URL: http://www.visnyk-onu.od.ua/journal/2020_25_4/18.pdf (Дата звернення 01.04.2026).
4. Фінансовий менеджмент: : підручник / за ред. д-ра екон. наук, проф. М.І. Крупки. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_222_45848932.pdf

УДК 69:004.9:658.8:658.15

Гордіца Т.М.
к.е.н., доц. кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Стрижиборода В.В.
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

BIM-ТЕХНОЛОГІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМИ ПРОЕКТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Маркетинг у будівельній сфері характеризується виразною галузевою специфікою, яка формується під впливом значної капіталомісткості будівельних проєктів, тривалого періоду їх реалізації, високого рівня інвестиційних ризиків, а також складної багаторівневої структури взаємодії учасників ринку нерухомості. У цих умовах BIM-технології, що активно розвиваються у світовій практиці протягом останніх років, доцільно розглядати не лише як інструмент проєктування та управління будівельними процесами, але і як ефективний засіб підтримки маркетингової діяльності. Застосування BIM-моделювання забезпечує підприємству інтегровану взаємодію між архітекторами, інженерами, управлінським персоналом і маркетологами в межах єдиного цифрового середовища. Відтак досягнення високого рівня маркетингового управління будівельними проєктами передбачає використання інноваційних інструментів, що поєднують інформаційне моделювання, прозорість процесів та аналітичну підтримку управлінських рішень, зокрема шляхом застосування розширених рівнів BIM-моделювання, серед яких виділяють наступні [1]:

- 2D – традиційне двовимірне проєктування, що передбачає створення планів, розрізів і фасадів будівель у паперовому або цифровому форматі;
- 3D – тривимірне моделювання, яке дає змогу аналізувати просторові

взаємозв’язки конструктивних елементів, інженерних систем і освітлення, підвищує прозорість проєкту та сприяє виявленню потенційних колізій ще на стадії проєктування;

- 4D – інтеграція часової складової, що забезпечує візуалізацію послідовності виконання будівельних робіт і контроль дотримання графіка реалізації проєкту;
- 5D – доповнення моделі вартісним виміром, що дозволяє автоматично оцінювати фінансові наслідки змін у матеріалах, обсягах чи планувальних рішеннях та інтегрує дизайн, календарне планування і бюджет;
- 6D – орієнтація на управління життєвим циклом об’єкта, що забезпечує ефективність експлуатації, технічного обслуговування та модернізації після завершення будівництва з акцентом на принципи сталого розвитку.

Попри те, що традиційні підходи двовимірного (2D) проєктування залишаються поширеними серед українських забудовників, саме тривимірні (3D) інформаційні моделі відкривають принципово нові можливості для маркетингової діяльності. Вони дозволяють здійснювати візуалізацію об’єкта нерухомості ще на етапі проєктування, тобто до завершення будівництва, демонструючи потенційним інвесторам планувальні рішення, варіанти інтер’єрів, рівень інсоляції, панорамні характеристики та інші споживчо значущі параметри, що трансформує традиційні підходи до маркетингової комунікації [2]. У таких умовах функціональна роль маркетолога полягає у представленні клієнту забудовника інтерактивної цифрової моделі об’єкта з акцентом на ключові характеристики житлового комплексу: планувальні рішення, видові параметри, рекреаційні зони, інфраструктурне забезпечення, а також рівень безпеки та комфорту проживання. Зазначений підхід ефективно реалізується як у форматі онлайн-презентацій, так і під час безпосередньої комунікації з потенційними інвесторами.

З позицій підвищення прозорості контролю будівельного процесу доцільним є застосування 4D BIM-моделювання, яке інтегрує просторову модель об’єкта з часовими параметрами його реалізації. Використання сучасних цифрових технологій, зокрема сенсорних систем, безпілотних літальних апаратів, технологій просторового сканування та інших smart-рішень, дозволяє формувати динамічну цифрову модель будівельного об’єкта, що оновлюється відповідно до фактичного стану виконання робіт. Це створює можливість візуального контролю ступеня готовності окремих конструктивних елементів та одночасного зіставлення фактичного ходу робіт із запланованими графіками, що дозволяє своєчасно виявляти відхилення. Додатковим напрямом підвищення прозорості будівельного процесу є впровадження сенсорних технологій, інтегрованих у будівельну техніку та ключові елементи об’єкта. Отримана інформація в режимі реального часу інтегрується у BIM-модель, формуючи інформаційну базу для оперативного прийняття управлінських рішень підприємством – забудовником [3].

Інтеграція п’ятого виміру (5D), тобто вартісної складової, трансформує

BIM-модель у комплексний інструмент інноваційно орієнтованого управління маркетинговою ціновою політикою будівельного проєкту. Однією з ключових переваг 5D BIM-моделювання є можливість оперативного відображення фінансових наслідків будь-яких змін у проєкті. Модифікація матеріалів, коригування обсягів робіт, перепланування або уточнення конструктивних рішень автоматично супроводжуються перерахунком кошторисної вартості. У результаті формується інтегрований управлінський контур, у межах якого архітектурні рішення, календарне планування та фінансові розрахунки функціонують у взаємозв'язку, забезпечуючи підвищення обґрунтованості управлінських рішень будівельним підприємством [1].

Використання BIM-технологій у межах 5D-моделювання створює додаткові можливості як для забудовника, так і для інвестора щодо виявлення неефективного використання ресурсів, зокрема надлишкового споживання будівельних матеріалів (бетону, цегли та інших конструктивних елементів), а також формування альтернативних варіантів оптимізації витрат. Це може суттєво впливати на кінцеву вартість реалізації проєкту, зокрема у напрямі її зниження.

Узагальнюючи наведене зазначимо, що інтеграція просторового (3D), часово-календарного (4D) та вартісного (5D) вимірів інформаційного моделювання формує комплексний інструментарій для інвесторів, який забезпечує можливість синхронізованого контролю бюджетів, дотримання графіків реалізації проєктів і прогнозування фінансових потоків. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості фінансово-економічних процесів, зниженню ризиків перевищення кошторисної вартості та підсилює обґрунтованість управлінських рішень у сфері інвестування в будівництво.

Отже, з позицій формування маркетингової цінової політики використання BIM-орієнтованого підходу до управління будівельними проєктами дозволяє істотно зменшити рівень фінансової невизначеності завдяки підвищенню точності прогнозування витрат і безперервному моніторингу кошторисних параметрів. На відміну від традиційних підходів, де перевищення бюджету може досягати 20–25%, застосування цифрового моделювання забезпечує утримання відхилень у межах 5–10% [1]. Це, у свою чергу, підвищує економічну обґрунтованість цінових рішень, зміцнює інвестиційну привабливість будівельних проєктів та сприяє підвищенню фінансової результативності діяльності підприємства-забудовника.

Список використаних джерел:

1. Від 2D до 6D: розуміння еволюції BIM. *BIM Solustion*. URL: https://surl.lt/stewds.
2. Бєлєнкова О. Ю., Локтіонова Я. Ф., Калашніков Д. П. Маркетингова діяльність учасників будівництва – реінжиніринг бізнес-процесів під впливом цифрових інновацій. *Ефективна економіка*. 2023. № 12. URL: https://nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/2689.
3. Войтович В. Вплив BIM-технологій на ефективність управління будівництвом. *Сучасні проблеми Архітектури та Містобудування*. 2025. № 71. С. 646–657. URL: https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.71.646-657.

УДК 658.155

Грендус В.І.
здобувачка ІІІ курсу спеціальності
«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
економічного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник – **Петик М.І.**
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігуі кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах повномасштабної війни українські підприємства стикаються з низкою екзогенних викликів, що безпосередньо впливають на показники їх діяльності та здатність забезпечувати рентабельність. Воєнні дії супроводжуються не лише руйнуванням виробничої інфраструктури та логістичних ланцюгів, а й різким зниженням попиту, нестабільністю фінансових ринків, зростанням операційних ризиків і збільшенням витрат через необхідність адаптації бізнес-процесів до нових умов [1, с. 187].

С. Івахненков наголошує на тому, що рентабельність підприємства в умовах війни – це комплексний показник, що відображає здатність підприємства адаптуватись та виживати в умовах економічної турбулентності, низької передбачуваності та зовнішніх шоків [3, с. 48]. У цьому контексті фактори, що впливають на рентабельність, виходять за межі внутрішньокорпоративного управління. Вони охоплюють державну політику, механізми державної підтримки, доступ до фінансових ресурсів, логістичну безпеку та управління ризиками.

Одним із ключових напрямів забезпечення рентабельності підприємства в умовах воєнного стану є оптимізація витратної частини бізнес-моделі [4, с. 62]. Важливою складовою цього підходу є впровадження сучасних систем обліку та контролю, що дають змогу у реальному часі моніторити ключові показники діяльності та приймати оперативні рішення.

Другим напрямом є диверсифікація діяльності, що дозволяє підприємствам розширити спектр джерел доходів і зменшити залежність від вузьких сегментів ринку, які найбільше постраждали від війни [2, с. 63]. Такий підхід сприяє формуванню більш гнучкої бізнес-моделі, здатної реагувати на зовнішні виклики.

Третім важливим напрямом є підвищення інвестиційної привабливості підприємства через залучення фінансування для модернізації виробничих потужностей та впровадження інновацій [2, с. 41]. Зокрема, інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку здатне суттєво підвищити конкурентоспроможність та продуктивність, що сприяє відновленню

прибутковості навіть в умовах значних економічних обмежень.

Четвертим аспектом є управління ризиками, яке базується на діагностиці потенційних загроз та розробці превентивних заходів. Сучасні підприємства повинні формувати системи ризик-менеджменту, що дають змогу ідентифікувати, оцінювати та мінімізувати вплив негативних факторів, таких як коливання попиту, ризики постачання, зміни валютних курсів та інші форми нестабільності.

П’ятим напрямом виступає залучення державної підтримки та міжнародних програм допомоги. У багатьох випадках підприємства, особливо малі та середні, отримують фінансову допомогу, пільгові кредити, гранти та консультаційну підтримку для відновлення діяльності й впровадження адаптаційних стратегій [1, с. 187]. Таке фінансування зменшує фінансовий тягар на підприємства і є важливою умовою підтримки їх рентабельності в умовах війни.

Шостим напрямом є адаптація маркетингових стратегій та управління взаємовідносинами з клієнтами. У воєнний час зміни у поведінці споживачів та ринкові обмеження вимагають від підприємств перегляду маркетингових моделей, акценту на лояльність клієнтів, використання цифрових каналів комунікації та більшої гнучкості в умовах змін.

Отже, забезпечення рентабельності підприємства в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, що поєднує оптимізацію внутрішніх процесів, диверсифікацію джерел доходів, інвестиції в інновації, ефективне управління ризиками, використання державної підтримки та адаптацію маркетингових стратегій. Такий системний підхід дозволяє створити передумови для їх сталого розвитку та повернення до зростання у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк В. В. Напрями забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах війни. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2025. Т. 2, № 17. С. 185-187.
2. Гречко А. В. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств в Україні в воєнний та поствоєнний період. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»,* 2022. № 22. С. 41-46.
3. Івахненков С. Підходи до дослідження рентабельності підприємств в умовах воєнної економіки. *Наукові записки НаУКМА. Економічні науки.* 2022. Т. 7, № 1. С. 48–53.
4. Zabediuk M. Problems of ensuring the profitability of the enterprise and ways of its increase in modern conditions. *Economic Forum.* 2021. Vol. 11, No. 3. P. 59–64.

УДК 658.152:336.581

Грешко Р.І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОЦІНЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТАРІЙ

Інвестиційна привабливість суб'єктів господарювання посідає важливе місце серед чинників, що визначають можливості залучення капіталу в умовах обмеженості ресурсів і макроекономічної нестабільності [1]. Залучені фінансові ресурси формують передумови для технологічного оновлення виробництва, впровадження інновацій та зміцнення конкурентних позицій підприємства. Загострення геополітичної ситуації та запровадження воєнного стану в Україні суттєво підвищили вимоги інвесторів до прозорості, стійкості та ефективності діяльності потенційних об'єктів інвестування [2]. Це зумовлює зростання наукового та практичного інтересу до дослідження механізмів формування інвестиційної привабливості підприємств.

У ринковому аспекті вона визначається системою фінансово-економічних показників, які характеризують конкурентоспроможність підприємства порівняно з альтернативними об'єктами інвестування. До ключових чинників належать ринкова капіталізація, ліквідність цінних паперів, дивідендна політика та ділова репутація.

Динамічний аспект інвестиційної привабливості проявляється через темпи зростання виручки, чистого прибутку, рентабельності та частки ринку. Вартісний підхід базується на концепції зростання капіталу акціонерів: підприємство є привабливим, якщо його фундаментальна вартість перевищує ринкову [4]. Водночас важливим обмежувальним чинником виступає інформаційна асиметрія між менеджментом і потенційними інвесторами, яка може знижувати привабливість навіть фінансово стійких компаній.

Високий рівень інвестиційної привабливості сприяє мобілізації фінансових ресурсів із різних джерел. Доступ до капіталу на вигідних умовах формує конкурентні переваги та відкриває можливості для реалізації інноваційних проєктів і впровадження технологій Індустрії 4.0. Дотримання принципів ESG та корпоративної соціальної відповідальності сприяє формуванню позитивної ділової репутації та забезпечує передумови для довгострокового розвитку. Сучасна методологія оцінювання інвестиційної привабливості підприємств включає три основні підходи: порівняльний (ринковий), майновий (витратний) та дохідний. Кожен із них відображає окремий аспект вартості бізнесу та має власні переваги й обмеження. Вибір підходу залежить від мети оцінювання, галузевої специфіки та доступності інформації.

Майновий підхід базується на принципі заміщення та передбачає оцінювання вартості підприємства як сукупності його активів і зобов'язань. Дохідний підхід ґрунтується на визначенні теперішньої вартості майбутніх грошових потоків. Порівняльний підхід передбачає аналіз ринкових аналогів, однак його застосування в Україні обмежене через недостатній розвиток фондового ринку та обмежену кількість угод (табл.1).

Метод дисконтованих грошових потоків (DCF) є одним із найбільш універсальних інструментів оцінювання в умовах невизначеності. Його перевага полягає у можливості врахування прогнозних сценаріїв розвитку та

оцінювання майбутніх грошових потоків із урахуванням ризиків [4, 6]. Нестабільність доходів не обмежує застосування цього методу, а навпаки підкреслює його аналітичну цінність.

Таблиця 1

Методи оцінювання інвестиційної привабливості підприємства, актуальні в сучасних умовах

№	Метод	Сутність та сфера застосування
1	Дисконтованих грошових потоків (DCF)	Приведення прогнозованих грошових потоків до теперішньої вартості через ставку дисконтування, що відображає ризиковий профіль підприємства. Уможливлює сценарне моделювання. Оптимальний для компаній із нестабільними доходами [4].
2	Чистих активів	Вартість підприємства визначається як різниця між ринковою вартістю активів та сукупними зобов'язаннями після переоцінки балансових статей. Ефективний для виробничих, будівельних та аграрних підприємств [5].
3	Капіталізації доходів	Вартість розраховується як відношення стабілізованого річного доходу до ставки капіталізації. Доцільний для підприємств із рівномірним прогнозованим зростанням доходів: комунальна сфера, телекомунікації [4].
4	Економічної доданої вартості (EVA)	Оцінює перевищення рентабельності інвестованого капіталу над його вартістю. Позитивне значення свідчить про примноження вартості для власників; від'ємне про її ерозію. Незамінний при порівнянні альтернативних об'єктів інвестування [5].

Джерело: складено автором на основі [4; 5]

Метод чистих активів є ефективним для підприємств із значною часткою матеріальних ресурсів, зокрема у виробничій, будівельній та аграрній сферах [5]. Він дозволяє визначити мінімальну вартість підприємства та виступає орієнтиром у процесі прийняття інвестиційних рішень.

Метод капіталізації доходів доцільно застосовувати для підприємств зі стабільними доходами. Він встановлює прямий зв'язок між рівнем прибутковості та вартістю бізнесу, що відповідає базовим принципам інвестиційного аналізу.

Метод економічної доданої вартості (EVA) дозволяє оцінити ефективність використання капіталу та визначити, чи створює підприємство додану вартість для власників [5; 7]. Його застосування є особливо важливим в умовах обмеженості інвестиційних ресурсів.

Найбільш обґрунтованим підходом в сучасних умовах є комплексне використання методів DCF, чистих активів та EVA. Метод DCF дозволяє оцінити перспективи розвитку, EVA ефективність управління капіталом, а метод чистих активів визначає мінімальний рівень вартості підприємства. Метод капіталізації доходів доцільно використовувати як допоміжний інструмент.

Виходячи з результатів дослідження, інвестиційна привабливість

підприємства є багатогранною економічною характеристикою, що інтегрує фінансові, ринкові, інституційні та стратегічні аспекти його діяльності. Високий рівень цієї привабливості забезпечує розширення можливостей залучення інвестиційних ресурсів, сприяє впровадженню інновацій та підвищує конкурентоспроможність підприємства. У довгостроковій перспективі це формує основу для його стабільного розвитку та може бути використано при формуванні ефективної інвестиційної стратегії.

Список використаних джерел:

1. Антоненко В. М. Інвестиційна привабливість України в контексті її поствоєнного відновлення. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2024. Т. 4. № 57. С. 363–380. https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4410
2. Гуцан Т. Г., Мельникова О. В. Тенденції інвестиційної привабливості України в умовах воєнного стану. *Галицький економічний вісник*. 2024. Т. 87. № 2. С. 30–39. https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/87/1279.pdf
3. Китайчук Т. Г. Інвестиційна привабливість: теоретичний аналіз та впливові фактори. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. С. 1–6. https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2781
4. Найдовська А. О., Андрієнко Я. В. Систематизація методик аналізу інвестиційної привабливості підприємства. *Молодий вчений*. 2023. № 6 (118). С. 84–88. https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5888
5. Кравченко М. В., Павленко Т. В. Проблеми забезпечення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств: макроекономічні аспекти. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. С. 1–7. https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1887
6. Han J. Application of DCF Model in Enterprise Value Assessment. *Proceedings of the 3rd International Conference on Enterprise Management and Economic Development (ICEMED 2023)*. 2023. С. 12–19. https://www.atlantis-press.com/proceedings/icemed-23/125990011
7. Abuselidze G. Conceptual Framework for Risk-Adjusted Investment Attractiveness Assessment of Manufacturing Companies. *Journal of Risk and Financial Management*. 2024. https://www.mdpi.com/1911-8074/19/3/201

УДК 334.735

Гринюк Н.А.
канд. екон. наук, доцент кафедри професійної освіти,
ресторанного і туристичного бізнесу
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В процесі трансформації національних економік все більше зростає роль корпоративних утворень в системі економічного і соціального партнерства. Корпоративні підприємства як найбільш розповсюджена форма організації підприємницької діяльності, акумулюючи в собі різноманітні за галузевими і територіальними ознаками господарські утворення, складають основу економік більшості країн світу.

Сутнісною характеристикою корпоративного підприємства є процес об’єднання, а головними критеріями віднесення суб’єкту господарювання до корпоративного підприємства слід вважати кількість засновників та особливі

механізми функціонування (формування капіталу/майна, управління діяльністю, участі засновників у розподілі доходів і ризиків).

Сучасні корпоративні підприємства здійснюють свою діяльність під впливом складного комплексу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Особливістю сучасних видів корпоративних підприємств є різноманітність форм побудови внутрішньої структури, механізмів корпоративного управління і фінансового функціонування залежно від прав і обов'язків учасників (табл.1).

Таблиця 1

Особливості участі вкладників в діяльності корпоративних підприємств

	кооперативних підприємств		**господарських товариств**	
Характеристика	**споживчих товариств**	**виробничого кооперативу**	**акціонерного товариства**	**товариства з обмеженою відповідальністю**
Розмір плати за членство	Розмір пайового внеску однаковий для всіх.		Вартість акції визначається ринковим курсом.	Розмір внеску однаковий для всіх, визначений статутними документами.
Форма економічної участі в діяльності	1. Сплата пайових внесків.		Придбання акцій.	1. Сплата внеску в статутний фонд. 2. Трудова участь.
	2. Придбання товарів в магазинах товариства. 3. Кредитування кооперативу. 4. Здача продукції приватних господарств. 5. Трудова участь.	2. Обов'язкова трудова участь.		
Розподіл доходів	Пропорційно економічній участі в діяльності.	1. Пропорційно пайовому внеску. 2. Пропорційно трудовій участі.	Пропорційно кількості акцій.	Пропорційно розміру внесків.
Гарантії повернення пайових внесків	Гарантії повернення паю при припиненні членства.		Відсутні гарантії повернення вартості акцій.	Відсутні, право вимагати повернення частки в статутному капіталі.
Відповідальність	Субсидіарна.		Часткова (дольова) (в межах акції).	Часткова (дольова) (в межах внеску).
Вплив на управління	1 голос незалежно від розміру внеску.		Кількість голосів дорівнює кількості акцій.	1 учасник - 1 голос

Джерело: узагальнено автором на основі [1, 2, 3].

З огляду на вищезазначені особливості функціонування, корпоративне підприємство як економічна категорія відображає систему господарських (соціально-економічних) відносин між суб'єктами внутрішнього інституціонального середовища щодо участі у формуванні капіталу/майна, діяльності, управлінні, розподілу прибутків і ризиків.

Особливості організації функціонування корпоративних підприємств обумовлюються правами учасників залежно від їх індивідуальної частки в капіталі: право власності в підприємстві, право контролю за діяльністю, право участі в розподілі доходів, право безпосередньої участі в управлінні через формування управлінських органів.

До специфічних особливостей різних видів корпоративних підприємств, на нашу думку, слід віднести статус учасників залежно від форм їх економічної участі в діяльності підприємства.

В узагальненому вигляді, в якості концептуальної основи особливостей корпоративного підприємства виступає сукупність наступних ознак, які можна означити як систему 4 «С»:

– співробітництво – сформовані механізми взаємозв'язків всередині організації;

– саморегулювання – наявність і функціонування чітких механізмів реагування на виклики внутрішнього і зовнішнього середовища;

– самореалізація – розробка особливих механізмів досягнення цілей діяльності;

– самовдосконалення – можливість засобів розвитку на основі індивідуалізованої логіки внутрішніх законів функціонування.

Сучасне корпоративне підприємство з точки зору зовнішнього сприйняття – це, насамперед, організаційно-правова форма, офіційний статус та суворо регламентовані права і обов'язки учасників. Корпоративне підприємство як внутрішнє бачення характеризується сукупністю внутрішніх характеристик, системою внутрішньо організаційних відносин та взаємозв'язками елементів.

Таким чином, корпоративні підприємства – з одного боку, особлива форма організації діяльності (як правило, підприємницької), яка визначається законодавчою базою і характеризується рядом зовнішніх ознак (дольова (пайова) власність, юридичний статус, а, з іншої – майновий комплекс, який характеризується особливою внутрішньою побудовою, індивідуалізованою логікою розвитку і внутрішніми законами функціонування (визначена загальна мета, певна господарська самостійність, ієрархія управлінських рівнів, орієнтація на ефективність діяльності).

Переваги організації і функціонування корпоративного підприємства – внутрішня упорядкованість, ефективний механізм формування капіталу, самостійність і автономія діяльності, можливості розвитку і диверсифікації господарської діяльності, обмежена відповідальність – обумовлюють перспективи подальшого розвитку цієї організаційної-правової форми

господарювання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами)/ Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (Дата звернення: 30.03.2026).
2. Про кооперацію: Закон України від 10.07. 2003 р. № 1087-IV. (зі змінами і доповненнями)/ Верховна рада України. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-4 (Дата звернення: 30.03.2026).
3. Про споживчу кооперацію: Закон України № 2265–XII-ВР від 10.04.1992 р. URL: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12 (Дата звернення: 30.03.2026).

УДК 005.32

Завальнюк В.Ф.
аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»
Глібка О.В.
аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

РОЛЬ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОРМУВАННІ ЛОЯЛЬНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ ТА ЗНИЖЕННІ ПЛИННОСТІ КАДРІВ

В умовах зростання конкуренції на ринку праці та посилення мобільності робочої сили проблема плинності кадрів набуває особливої актуальності для компаній. Високий рівень звільнень спричиняє не лише фінансові втрати, а й зниження продуктивності, порушення командної взаємодії та ослаблення корпоративної стабільності. У зв’язку з цим особливого значення набувають нематеріальні чинники впливу на персонал, серед яких провідне місце посідає корпоративна культура.

Корпоративна культура розглядається як система спільних цінностей, норм поведінки, традицій та управлінських принципів, що визначають внутрішній клімат компанії та особливості взаємодії між її членами. Корпоративна культура виконує інтеграційну, мотиваційну та регулятивну функції, формуючи відчуття приналежності працівників до компанії. Саме через культуру створюються умови для підвищення рівня лояльності співробітників та зниження плинності кадрів, що робить її важливим стратегічним ресурсом сучасного підприємства.

Питання впливу корпоративної культури на лояльність персоналу та стабільність кадрового складу останніми роками посідає важливе місце в дослідженнях українських науковців. У центрі уваги опиняються механізми формування спільних цінностей, роль лідерства, внутрішні комунікації та клімат як чинники утримання працівників. Особливої актуальності ці дослідження набули в умовах соціально-економічної нестабільності, коли збереження людського капіталу стає стратегічним завданням компаній.

Сучасні підходи зосереджуються на аналізі взаємозв’язку між елементами корпоративної культури та поведінковими установками співробітників,

зокрема рівнем їхньої залученості, задоволеності працею та готовності залишатися в компанії. Узагальнення цих напрацювань дозволяє глибше зрозуміти роль нематеріальних чинників у забезпеченні кадрової стабільності та формуванні довгострокової конкурентоспроможності підприємств.

Ю. Сеник дослідив стан корпоративної культури на підприємстві та її зв'язок із лояльністю персоналу за результатами анкетного опитування, що підкреслює роль культури у формуванні стабільного трудового потенціалу [1].

І. Перевозова та ін. проаналізували елементи корпоративної культури (місію, цінності, символи) і їхній вплив на задоволеність, мотивацію та лояльність співробітників, що прямо пов'язано з утриманням кадрів [2].

Н. Наконечна аналізує соціально-психологічні особливості культури в університетах, зокрема компоненти довіри, стилю комунікації й організаційної ідентичності, які впливають на психологічний клімат та лояльність персоналу [3].

У сучасних наукових підходах корпоративна культура розглядається як стратегічний інструмент управління персоналом, що безпосередньо впливає на лояльність співробітників та стабільність кадрового складу. У центрі уваги перебувають спільні цінності, принципи взаємодії, внутрішні комунікації та управлінські механізми, які формують організаційну поведінку працівників і визначають рівень їхньої залученості. Водночас наголошується на необхідності практичної оцінки стану корпоративної культури та її впливу на мотивацію й задоволеність працею.

Як основу доцільно використовувати підхід до розгляду корпоративної культури як системи взаємопов'язаних елементів (цінності, місія, норми, комунікації), а також положення про прямий зв'язок між якістю внутрішнього середовища компанії та рівнем лояльності персоналу. Такий підхід дозволяє поєднати структурний аналіз культури з оцінкою її впливу на плинність кадрів.

Лояльність співробітників є важливим показником стабільності організації та ефективності управління персоналом. Лояльність відображає ступінь прихильності працівника до компанії, готовність підтримувати її цілі та залишатися протягом тривалого часу. Лояльність формується під впливом як матеріальних, так і нематеріальних чинників, проте саме соціально-психологічні аспекти відіграють визначальну роль у її стійкості.

У наукових дослідженнях виділяють такі види лояльності:

1. Афективна – емоційна прив'язаність до організації та її цінностей.
2. Нормативна – відчуття морального обов'язку залишатися в компанії.
3. Раціональна (інструментальна) – усвідомлення вигоди від продовження роботи.

Формування лояльності залежить від:

- рівня довіри до керівництва;
- корпоративної культури та організаційного клімату;
- можливостей професійного розвитку;
- справедливості системи винагороди та визнання.

Таким чином, лояльність виступає інтегральним показником якості внутрішнього середовища організації та безпосередньо впливає на рівень плинності кадрів.

Плинність кадрів є одним із ключових показників ефективності системи управління персоналом та стану внутрішнього середовища компанії. Плинність кадрів формується під впливом комплексу економічних, організаційних і соціально-психологічних чинників, які визначають рівень задоволеності працівників умовами праці та їхню готовність залишатися в компанії. За оцінками HR-досліджень, заміна одного працівника може коштувати організації від кількох місячних окладів до річної заробітної плати залежно від рівня посади та необхідності адаптації нового співробітника. Систематизація основних причин і наслідків плинності дозволяє глибше оцінити її вплив на діяльність підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Основні причини і наслідків плинності кадрів

Критерій	Характеристика	Вплив на компанію
Економічні причини	Низька оплата праці, відсутність бонусів, нестабільність компанії	Зростання витрат на підбір і навчання персоналу
Соціально-психологічні причини	Конфлікти, несприятливий клімат, відсутність підтримки	Зниження мотивації та продуктивності праці
Організаційні причини	Нечіткі обов’язки, слабка комунікація, неефективне керівництво	Порушення командної взаємодії
Прямі наслідки	Втрата досвіду та компетенцій	Ослаблення кадрового потенціалу
Непрямі наслідки	Погіршення іміджу роботодавця, зниження довіри колективу	Ускладнення залучення нових працівників
Зв’язок із корпоративною культурою	Недостатній рівень ціннісної інтеграції	Підвищення ризику звільнень

Отже, плинність кадрів має багатофакторний характер і не обмежується лише матеріальними причинами. Вагоме значення мають психологічний клімат, стиль керівництва та рівень корпоративної інтеграції працівників. Високий рівень плинності призводить до економічних втрат і послаблення кадрового потенціалу, що підтверджує необхідність формування ефективної корпоративної культури як інструменту утримання персоналу та підвищення його лояльності.

Корпоративна культура впливає на поведінку співробітників через систему цінностей, норм та внутрішніх комунікацій, формуючи відчуття приналежності та залученості. Вона стає основою для розвитку лояльності та зменшення плинності кадрів. Ефективність цього впливу забезпечується через поєднання стратегічних, організаційних та психологічних механізмів.

Основні механізми та інструменти формування ефективної корпоративної культури можна поділити на кілька напрямів:

1. Формування спільних цінностей і корпоративної ідентичності,

створення відчуття приналежності до компанії та її місії.

2. Роль лідерства та управлінського стилю, приклад керівника формує поведінку та очікування співробітників.

3. Система визнання та підтримки персоналу: бонуси, похвала, програми розвитку, що підсилюють мотивацію.

4. Внутрішня комунікація, прозоре донесення цілей, змін та правил компанії.

5. Оцінка корпоративного клімату, опитування задоволеності персоналу, тренінги та тімбілдінги для посилення командної взаємодії.

Застосування цих механізмів дозволяє не лише підвищити рівень лояльності та задоволеності співробітників, а й створити стійку систему управління персоналом, що зменшує ризики звільнень та підвищує конкурентоспроможність компанії.

Корпоративна культура відіграє ключову роль у формуванні лояльності співробітників та зниженні плинності кадрів, створює спільні цінності, норми поведінки та внутрішній клімат, що впливають на мотивацію, залученість та готовність працівників залишатися в організації. Лояльність персоналу, у свою чергу, забезпечує стабільність кадрового складу, підвищує продуктивність і зменшує економічні та соціально-психологічні втрати, пов'язані зі звільненнями. Аналіз причин плинності та механізмів її зниження показує, що ефективне управління корпоративною культурою, комунікацією, стилем лідерства та системою визнання персоналу є стратегічним ресурсом сучасних компаній.

Таким чином, інтегрований підхід до розвитку культури компанії дозволяє підвищити лояльність працівників, зміцнити командну взаємодію та забезпечити довгострокову конкурентоспроможність компанії.

Список використаних джерел:

1. Сеник Ю. Аналіз стану корпоративної культури молокопереробного підприємства України. *Innovation and Sustainability.* 2022. № 4. С. 232-239. DOI: https://doi.org/10.31649/ins.2022.4.232.239.
2. Перевозова І. В., Вітовський О. І., Хомик А. В., Ривак О. І. Корпоративна культура як інструмент управління лояльністю персоналу підприємств. *Академічні візії*. 2023. № 23/2023. DOI: http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.11503871.
3. Nakonechna N. Social and psychological characteristics of corporate culture in ukrainian universities. *Pedagogy and Education Management Review*. 2025. № 1(19). С. 49–57. DOI: https://doi.org/10.36690/2733-2039-2025-1-49-57.

УДК 338.2:004.9

Заволічна Т.Р.

к. е. н, доцентка кафедри економічної теорії,менеджменту і адміністрування

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НОВІ ІНСТРУМЕНТИ МЕНЕДЖМЕНТУ В АСПЕКТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Сучасні умови функціонування українського бізнесу формуються під впливом повномасштабної війни, цифрової трансформації та макроекономічної нестабільності, яка супроводжується інфляційними процесами, валютними коливаннями та обмеженістю фінансових ресурсів. Загалом за роки повномасштабного вторгнення близько 50% вітчизняного МСБ не працює; лише за три місяці війни бізнес втратив у $85 млрд.; проте 12,4% бізнес-структур вже вийшли на довоєнні обороти, деякі їх навіть наростили; 19% вимушено релокувалися [1, с.1]. У таких умовах класичні управлінські підходи втрачають ефективність, що обумовлює необхідність впровадження нових інструментів менеджменту, спрямованих на забезпечення стійкості підприємств.

Стійкість бізнесу визначається як здатність підприємства адаптуватися до змін, підтримувати операційну діяльність, мінімізувати ризики та головне – трансформувати свою бізнес-модель. Виокремимо, що фінансова стійкість підприємств значною мірою залежить від ефективності управління фінансовими потоками, доступу до капіталу та здатності адаптуватися до змін. Війна поглибила проблеми фінансового забезпечення стійкості організацій. Зокрема, однією з найбільш гострих проблем є обмежений доступ до кредитних ресурсів. Підприємства, особливо малого та середнього бізнесу, стикаються з високими процентними ставками; жорсткими вимогами до застави; зниженням кредитоспроможності. Згідно дослідження 43% підприємців відчувають брак капіталу та, звичайно – недоступність в цих умовах кредитних коштів; лише 30% опитаних скористалися можливостями програми «5–7–9» [1. с.1]. Це обмежує можливості інвестування, модернізації та розширення діяльності. Другою проблемою залишається тенденція до зниження ліквідності та платоспроможності. В умовах війни багато підприємств втратили частину ринків збуту, що призвело до: скорочення грошових надходжень; зростання дебіторської заборгованості; проблем із виконанням фінансових зобов'язань. Так, 62% опитаних підприємців відзначили дефіцит платоспроможних своїх клієнтів, а 20% – припинення клієнтами розрахунків. Відтак, нестача оборотних коштів ускладнює забезпечення безперервності виробничого процесу бізнесів. Попри державні спроби підтримки бізнесу, підприємства стикаються з складністю податкового адміністрування; змінами податкового законодавства; фіскальним тиском. Це ускладнює фінансове планування та підвищує невизначеність. Зазначимо, що до фінансових ризиків (кредитних, інвестиційних, операційних та ризиків неплатежів) додалися ще й специфічні воєнні ризики (руйнування активів, релокація підприємств, втрати виробничих потужностей та перебої в роботі банківської інфраструктури в окремих регіонах). У цьому контексті особливого значення набувають процеси трансформації фінансового менеджменту вітчизняних фірм, що характеризується такими трендами як [2, с.3]:

– перехід до антикризового фінансового управління;

– підвищення ролі cash-flow менеджменту;
– використання цифрових фінансових інструментів;
– розвиток сценарного фінансового планування;
– впровадження ризик-орієнтованого підходу.

Відтак, у сучасних умовах стійкість бізнесу в Україні формується через інтеграцію інноваційних менеджерських підходів та цифрових технологій У сучасній науковій літературі поняття «інструментарій менеджменту» розглядається як сукупність методів, засобів, підходів і технологій, що використовуються керівниками для реалізації управлінських функцій та досягнення стратегічних і оперативних цілей підприємства. На відміну від традиційного розуміння (як набору методів управління), сучасний інструментарій менеджменту включає також цифрові платформи, алгоритмічні системи прийняття рішень, інструменти аналітики даних та технології штучного інтелекту. Інструментарій менеджменту виконує низку ключових функцій: інформаційна – забезпечує збір, обробку та аналіз даних; прогностична – дозволяє передбачати розвиток подій; організаційна – формує структуру управління; регулятивна – забезпечує координацію діяльності; контрольна – дозволяє оцінювати результати та адаптивна – забезпечує гнучкість у кризових умовах. У сучасних умовах ключовою стає саме адаптивна функція, що дозволяє бізнесу реагувати на невизначеність. Виклики війни кардинально вплинули на концепт забезпечення умов стійкості бізнесу. Узагальнимо дані статистики: «з початку повномасштабної війни відкрито 763 тис. ФОП, але майже 685 тис. припинили діяльність; у 2024 році кількість ФОП зросла на 119 тис. (+7,5%); у 2025 році: відкрито понад 137 тис. ФОП, але закрито 157 тис. (негативне сальдо), за перші місяці року закриття перевищили відкриття на 38 тис. бізнесів, за 11 місяців 2025 року закрилося понад 250 тис. ФОП. Водночас спостерігається адаптація: загальна кількість ФОП досягла 1,7 млн. у 2025 році та у IV кварталі 2025 року реєстрації зросли на 40%» [3]. Це свідчить про парадокс війни: одночасне зростання відкриттів і закриттів бізнесу, що є ознакою структурної трансформації підприємництва, зокрема й оновлення інструментів їх моделей управління.

Відтак, інструментарій менеджменту в сучасних умовах невизначеності, доцільно розглядати як багаторівневу систему, що включає такі елементи [4, с.68-67]: 1) класичні управлінські інструменти: стратегічне планування, бюджетування, організаційне проектування та контроль і аудит; 2) аналітичні інструменти: SWOT-аналіз, PEST-аналіз, фінансовий аналіз та прогнозування; 3) організаційно-поведінкові інструменти: мотиваційні системи, управління персоналом, лідерство та корпоративна культура; 4) цифрові інструменти: CRM і ERP-системи, хмарні технології, цифрові комунікаційні платформи та електронний документообіг; 5) інноваційні інструменти: Agile, Scrum, Kanban, дизайн-мислення, Lean-менеджмент та управління знаннями; 6) інтелектуальні інструменти (AI-based): системи підтримки рішень, прогнозна аналітика та автоматизація процесів (RPA).

Узагальнимо, що стійкість сучасного бізнесу в Україні формується через комбінацію інструментів управління, а не їх ізольоване використання. Отож, цифровізація забезпечує безперервність, Agile забезпечує гнучкість, аналітика знижує невизначеність, ризик-менеджмент зменшує втрати, а AI підвищує ефективність менеджерських рішень. Відтак, розвиток інструментарію менеджменту відображає загальну еволюцію управлінської науки – від класичних адміністративних методів до цифрово-інтелектуальних систем. У сучасних умовах невизначеності саме якість і гнучкість інструментарію менеджменту визначає здатність підприємства до адаптації, інноваційності та довгострокової стійкості.

Список використаних джерел:

1. Регіональні результати дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни. URL: https://business.diia.gov.ua/analytics/research/rehionalni-rezultaty-doslidzhennia-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovakh-viiny
2. VoxUkraine. Стійкість малого та середнього бізнесу в умовах війни. URL: https://voxukraine.org
3. Державна служба статистики України. Діяльність суб'єктів господарювання URL: https://www.ukrstat.gov.ua
4. Заволічна Т.Р., Поченчук Г.М. Вплив штучного інтелекту на якість роботи інститутів розвитку у цифровому світі: аспект менеджменту та адміністрування. Інтелект XXI століття. 2025. Вип. №2. С.66-72. DOI: https://doi.org/10.32782/2415-8801/2025-2.11; Гіперпосиланняна статтю в базі Copernicus: https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=46885; ISSN 2707-6164.

УДК 331.108.4

Захарчук О.Г.
аспірант кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНВЕСТИЦІЇ В КАДРОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК СКЛАДОВА ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

В умовах війни, ринкової нестабільності, міграції робочої сили та прискореної цифровізації інвестиції в кадровий потенціал набувають нового значення у фінансах підприємницьких структур. Якщо раніше витрати на персонал здебільшого розглядалися як операційні, то нині вони дедалі більше перетворюються на стратегічний ресурс, що визначає стійкість, адаптивність і здатність бізнесу до оновлення. Тому інвестиції в кадровий потенціал слід розглядати як важливу складову трансформації фінансів підприємницьких структур в умовах невизначеності.

У сучасних наукових підходах кадровий потенціал розглядається як сукупність знань, навичок і компетентностей персоналу, що забезпечують досягнення стратегічних цілей підприємства та формування його конкурентних переваг. Дослідники наголошують, що сучасне управління

талантами потребує цифрових стратегій залучення й утримання працівників, розвитку мотиваційних механізмів і використання LMS-платформ [2, с. 10-14]. Тому кадровий потенціал слід розглядати як об’єкт цільового інвестування.

Для підприємницьких структур така логіка означає необхідність переосмислення фінансових пріоритетів. Ідеться вже не лише про контроль витрат на оплату праці, а про системне фінансування підбору працівників, адаптації, навчання, перекваліфікації, розвитку цифрових компетентностей, програм утримання персоналу та інструментів HR-аналітики. Обидєннова та Черноус наголошують, що формування кадрового потенціалу підприємства є процесом, який поєднує методи та стратегії залучення, розвитку й управління персоналом для досягнення стратегічних цілей організації [3, с. 382-384]. Відповідно інвестиції в кадровий потенціал слід трактувати як вкладення у здатність підприємницької структури підтримувати свою функціональність, зберігати гнучкість та забезпечувати відновлення в нестабільному середовищі.

Особливої ваги це набуває в умовах невизначеності. Українські дослідники слушно акцентують, що розвиток кадрового потенціалу підприємств в умовах трансформаційних викликів має будуватися на засадах резильєнтності, тобто здатності протидіяти зовнішнім шокам, адаптуватися до змін і відновлювати результативність [1, с. 231-237]. Для бізнесу це означає зміну підходів до фінансового планування: частина ресурсів має бути спрямована не лише на підтримання виробничих чи збутових процесів, а й на забезпечення внутрішньої організаційної стійкості через розвиток персоналу. Тому інвестиції в навчання, управління змінами, формування стресостійкості, посилення командної взаємодії та адаптацію кадрової політики до кризових умов стають важливим напрямом фінансової трансформації підприємницьких структур.

Зарубіжні дослідження підтверджують, що інвестиції в людський капітал позитивно впливають на розвиток і конкурентоспроможність малого та середнього бізнесу. Системне фінансування розвитку працівників сприяє зростанню продуктивності, покращенню управлінських рішень і зміцненню ринкових позицій підприємств [6, с. 79-87]. Водночас встановлено, що середні підприємства частіше впроваджують програми розвитку персоналу, а корпоративне навчання безпосередньо пов’язане з успіхом бізнесу [5, с. 51-53].

Важливу роль у трансформації фінансів підприємницьких структур відіграє цифровізація управління кадровим потенціалом. Сучасні методи його формування охоплюють Big Data, автоматизацію HR-процесів, LMS-платформи, персоналізоване навчання, а також технології штучного інтелекту й машинного навчання [3, с. 385-387]. Їх використання сприяє модернізації HR-функції, зниженню трансакційних витрат і підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів.

Сучасні наукові підходи пропонують розглядати людський потенціал малого і середнього бізнесу не лише як ресурс функціонування, а і як чинник інноваційного розвитку. Зокрема, запропоновано теоретико-методичні підходи

до оцінювання формування інноваційного розвитку людського потенціалу малого та середнього бізнесу, що спираються на інтегрально-індексний підхід, систему показників і врахування ролі людського потенціалу у забезпеченні інноваційних змін [7, с. 113-123]. Такий підхід є важливим саме для фінансового менеджменту, оскільки дозволяє перевести інвестиції в кадровий потенціал із площини загальних міркувань у площину вимірюваних управлінських рішень.

У цьому зв'язку трансформація фінансів підприємницьких структур передбачає не лише збільшення видатків на персонал, а й зміну підходів до оцінювання їх ефективності. Ефект від інвестицій у кадровий потенціал проявляється не тільки у прямих фінансових результатах, а й у зниженні плинності кадрів, підвищенні лояльності працівників, скороченні витрат на найм і адаптацію, зростанні інноваційної активності та гнучкості бізнесу. Отже, кадрові інвестиції є засобом мінімізації ризиків і джерелом стратегічної цінності.

Післякризові та посткризові дослідження також доводять, що на відновлення результативності малого та середнього бізнесу позитивно впливають навчальна спроможність організації, інтелектуальний капітал і технологічні інновації [4, с. 78-90]. Це означає, що підприємницькі структури, які навіть у період нестабільності продовжують фінансувати розвиток персоналу, отримують вищі шанси не лише зберегти життєздатність, а й використати кризу як поштовх до оновлення бізнес-моделі. Відтак інвестиції в кадровий потенціал набувають ознак стратегічних антикризових вкладень, здатних підтримувати довгострокову фінансову стійкість підприємства.

Отже, інвестиції в кадровий потенціал є важливою складовою трансформації фінансів підприємницьких структур в умовах невизначеності. Вони забезпечують не лише підтримання поточної діяльності підприємства, а й формують передумови для його адаптивності, конкурентоспроможності, інноваційного розвитку та стійкості до зовнішніх шоків. За сучасних умов підприємницькі структури мають розглядати витрати на залучення, розвиток, навчання, цифрову підтримку HR-процесів і утримання працівників як захищені стратегічні інвестиції. Саме такий підхід дозволяє перетворити кадровий потенціал на джерело довгострокової економічної віддачі та на один із базових елементів оновлення фінансової архітектури бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Андрощук І.О. Трансформаційні виклики розвитку кадрового потенціалу вітчизняних підприємств на засадах резильєнтності // Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2023. Вип. 10(43). С. 231–239. DOI: 10.32515/2663-1636.2023.10(43).231-239.
2. Вербівська Л., Блеско Н. Залучення та утримання талантів в інноваційних бізнес-процесах: виклики та цифрові стратегії // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Серія Економіка. 2024. № 2. С. 9–15. DOI: 10.32782/ecovis/2024-2-2.
3. Обидєннова Т. С., Черноус І. О. Методи формування кадрового потенціалу підприємств // Бізнес Інформ. 2024. № 6. С. 382–388. DOI: 10.32983/2222-4459-2024-6-382-388.
4. Do T. H.-N., Do N.-B. Which factors help SMEs' performance recover post-pandemic? The role

of learning capability, intellectual capital, and technological innovation // Studies in Business and Economics. 2024. Vol. 19, Issue 2. P. 78–95. DOI: 10.2478/sbe-2024-0026.
5. Kmecova I., Gavura S. Employee training as a tool to achieve goals depending on SME's type // Problems and Perspectives in Management. 2024. Vol. 22, Issue 4. P. 51–67. DOI: 10.21511/ppm.22(4).2024.05.
6. Kmecová I., Androniceanu A. Level of investments in human capital in SMEs as a means of further development and increased competitiveness // Journal of Competitiveness. 2024. Vol. 16, No. 1. P. 79–95. DOI: 10.7441/joc.2024.01.05.
7. Shatska Z., Biriukov Ye. Theoretical and methodological approaches to assessing the formation of innovative development of human potential of small and medium businesses // Management. 2024. Issue 2(40). P. 113–130. DOI: 10.30857/2415-3206.2024.2.9.

УДК 330.131.7:658.1:336.012.23

Іванська Х.С.
здобувач вищої освіти 2 рівня кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка
Бодаковський В.Ю.
к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Фінансова нестабільність, інфляційні процеси та структурні слабкості вітчизняного фінансового ринку змушують суб'єктів підприємництва швидко адаптовуватися до змін. У таких умовах фінансові ризики займають ключове місце, адже конкурентоспроможність та виживання суб'єктів господарювання напряму залежать від управлінських рішень, які ґрунтуються на релевантній та своєчасній інформації як на мікро- так і макрорівні. Відповідно, формування ефективної державної політики розвитку підприємництва неможливе без системного урахування ризиків як невід'ємної складової ринкової економічної системи соціального спрямування в країні.

Фінансовий ризик, як явище, це ймовірність виникнення негативних фінансових наслідків у вигляді втрати доходу, капіталу або платоспроможності внаслідок невизначеностей. До зазначених ризиків науковці відносять декілька принципово різних за природою груп, зокрема, зовнішні (інфляційний, процентний, валютний, податковий) та внутрішні (кредитний, інвестиційний, ризик неплатоспроможності, зниження фінансової стійкості, втрати контролю над активами) [1]. Принципово важливо, що фінансовий ризик, на відміну від багатьох інших загроз - піддається кількісній оцінці через показники звітності: величину активів, власного капіталу, зобов'язань, фінансових результатів і грошових потоків [2].

Підприємництво за своєю природою - це діяльність в умовах невизначеності. Кожне рішення про інвестицію, кредит чи вихід на новий ринок несе загрозу фінансових втрат. Фінансові ризики пронизують усі етапи фінансового забезпечення суб'єктів підприємництва: від формування фондів

грошових коштів до контролю за реалізацією проектів. Глобальні потрясіння на макрофінансовому рівні перетворюють ризики на стратегічну загрозу для життєдіяльності бізнесу, адже нестабільність фінансових потоків безпосередньо підриває здатність підприємств виконувати зобов'язання і в підсумку штовхає їх до закриття [3].

Для розуміння фінансово-господарських процесів доцільно розглянути фінансове забезпечення. Науковці виокремлюють чотири його виміри: правове середовище, що визначає межі допустимої діяльності; фінансове середовище з інструментами кредитування та самофінансування; організаційне середовище, відповідальне за оцінку і прогнозування процесів і, нарешті, інституційну складову, що формує мету, норми та цінності фінансування [4]. Ризик, який матеріалізується в будь-якому з цих вимірів, автоматично деформує решту, тому управління фінансовими ризиками не може бути точковим заходом, а потребує системного охоплення всієї архітектури підтримки підприємництва.

Фінансові ризики мають враховуватися на всіх рівнях регуляторного та стимулюючого впливу держави; інакше підприємницька політика втрачає зв'язок із реальністю. В українському контексті проблема фінансових ризиків набуває особливої гостроти. Штань М. фіксує, що серед головних перешкод для підприємництва в умовах воєнного стану є відсутність достатніх обсягів капіталу, порушення ланцюгів постачання, зростання цін на матеріали та обладнання, втрата і пошкодження виробничих об'єктів [5]. Варто зауважити, що Лошенюк О. і Мурована Т. доповнюють зазначену концепцію: кадрові втрати через мобілізацію, постійні зміни податкового законодавства і неможливість документально підтвердити права на активи сформували принципово новий тип ризиків, до яких більшість підприємців виявилися непідготовленими [6]. Переважна більшість названих перешкод є або прямим породженням фінансових ризиків, або каталізатором. Підприємець без інструментів управління ризиками ухвалює рішення необґрунтовано — і, як наслідок, в осяжній перспективі зазнає фінансових втрат, руйнування бізнес-процесів чи втрачає підприємницький проект. Погоджуємось з Томашук І., що управління фінансовими ризиками охоплює чотири послідовні стадії: ідентифікацію ризиків, оцінку, вибір методу управління та моніторинг. Серед методів управління виокремлюють уникнення ризику, запобігання збиткам, утримання ризику за рахунок власних ресурсів, і передачу ризику через страхування та хеджування. Правильно побудована система ризик-менеджменту стабілізує стратегічні та тактичні показники ефективності бізнесу, оптимізує розподіл капіталу, і підвищує репутацію підприємства перед інвесторами та партнерами [7].

Отже, враховуючи вище зазначене, доцільно наголосити, що подолання фінансових загроз вимагає одночасних зусиль на двох рівнях. На рівні підприємства - своєчасна ідентифікація ризиків, перехід на електронний документообіг для захисту активів, бронювання критичних кадрів, постійний моніторинг змін податкового законодавства та повторна перевірка надійності контрагентів. На рівні держави - розробка стандартів ризик-менеджменту для

малого і середнього бізнесу, розширення програм гарантування кредитів, залучення іноземних інвестицій та євроінтеграція як інструмент доступу до апробованих європейських механізмів розподілу ризиків. Янковська Л. та співавтори переконливо доводять: створення привабливішого середовища для інвестицій є ключовим чинником відновлення економічної стабільності [8]. Управління фінансовими ризиками і політика розвитку підприємництва, на нашу думку, має формувати єдину систему, що створює кумулятивний ефект та синергію між управлінськими елементами, підвищує ефективність підприємницької політики, яка набуватиме реального змісту лише за умови інтеграції механізмів управління фінансовими ризиками.

Список використаних джерел:

1. Макалюк І., Лайкова А. Фінансові ризики вітчизняних підприємств в умовах війни. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи* : Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції. Київ. 25 квітня 2024. С. 83–85.
2. Пасінович І., Гутак В., Перетятко Л. Нестабільність середовища функціонування як фактор фінансових ризиків для підприємства. Менеджмент та підприємство в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2024. № 2 (12). С. 77-86.
3. Бодаковський, В., Рудик, О., Яворовський, С. Теоретико-методологічна оцінка взаємозв'язку між фінансовими ризиками та фінансовим забезпеченням суб'єктів економіки. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2025, № 2, С. 3–8. DOI: https://doi.org/10.32782/2617-5940.2.2025.1
4. Бодаковський, В., Борисов, А., Луцик О. Теоретико-прикладні аспекти фінансового забезпечення суб'єктів економіки України в умовах глобальних потрясінь. *Київський економічний науковий журнал*. 2024, № 7. С. 13-22
5. Штань М. Державна політика стимулювання розвитку підприємництва. Економічні візії. 2024, № 38. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.15039476.
6. Лошенюк О. В., Мурована Т. О. Ризики ведення бізнесу в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. Ефективна економіка. 2023, № 2. DOI: https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.2.44.
7. Томашук І., Томашук І. Управління фінансовими ризиками підприємства як складова забезпечення сталого функціонування суб'єкта економіки. Економіка та суспільство. 2022, № 39. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-64.
8. Янковська Л., Семчук Ж., Шевчук Я., Антонюк Н., Нагірна О. Управління фінансовими ризиками підприємств в умовах війни. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2023, № 37. С. 307–314.

УДК 330.341.1

Кішеня Б.П.
аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»
Ластівка В.В.
аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах посилення конкуренції та прискорення технологічних змін забезпечення конкурентоспроможності підприємств стає одним із

ключових завдань економічного розвитку. Традиційні фактори конкурентних переваг поступово втрачають домінуюче значення, поступаючись роллю інноваціям, які визначають здатність підприємства ефективно реагувати на зміни ринкового середовища.

Інноваційний потенціал підприємства є інтегральною характеристикою, що відображає сукупність ресурсів, знань і можливостей, необхідних для здійснення інноваційної діяльності. Рівень його розвитку безпосередньо впливає на здатність підприємства адаптуватися до зовнішніх змін, впроваджувати нові технології та формувати стійкі конкурентні переваги. В умовах цифровізації та зростання ролі інтелектуального капіталу інноваційний потенціал набуває стратегічного значення.

Значний внесок у дослідження інноваційного потенціалу та його впливу на конкурентоспроможність підприємств зроблено в межах сучасних наукових підходів до інноваційного розвитку. У працях вітчизняних і зарубіжних дослідників висвітлюються різні аспекти формування, оцінювання та реалізації інноваційного потенціалу, а також його роль у створенні стійких конкурентних переваг.

Н. Адвокатова, Т. Повод аналізують фактори конкурентоспроможності підприємств в Україні з фокусом на інноваційний потенціал і критерії оцінки конкурентоспроможності, а також розглядають механізми впливу інновацій на адаптивність підприємства у сучасних економічних умовах [1]. В. Бойко розглядає роль інноваційного потенціалу як ключового чинника підвищення конкурентоспроможності суб’єктів господарювання [2]. І. Долина, О. Черноусов аналізують ключові чинники, що впливають на інноваційний розвиток підприємства (ресурси, технології, кадровий потенціал) [3].

Їхні дослідження поєднує системний підхід до інноваційного потенціалу як інтегрованої сукупності ресурсів, можливостей і управлінських рішень, що формують конкурентні переваги підприємства. Дослідники роблять акцент на взаємозв’язку кадрових, фінансових, технологічних та організаційних компонентів, а не на окремих складових.

Тобто, інноваційний потенціал підприємства є складною багатокомпонентною системою, елементи якої у взаємодії забезпечують здатність до створення й упровадження інновацій, а також формування стійких конкурентних переваг. Рівень розвитку кожного з компонентів безпосередньо впливає на конкурентоспроможність підприємства в сучасному ринковому середовищі.

До ключових структурних елементів інноваційного потенціалу належать:

– кадровий та інтелектуальний потенціал, що охоплює рівень професійної підготовки персоналу, наявність знань, компетенцій і творчих здібностей. Саме людський капітал є основним джерелом генерування інноваційних ідей, розроблення нових продуктів і вдосконалення управлінських та виробничих процесів;

– технологічна та виробнича складова, яка визначає можливості підприємства щодо впровадження сучасних технологій, модернізації

обладнання та підвищення якості продукції. Використання прогресивних технологічних рішень сприяє зниженню витрат, зростанню продуктивності праці та швидкій адаптації до змін ринкового попиту;

– фінансово-інвестиційна складова, що забезпечує ресурсну базу інноваційної діяльності. Наявність фінансових ресурсів і доступ до інвестицій створюють умови для здійснення науково-дослідних робіт, реалізації інноваційних проєктів і комерціалізації їх результатів, що підсилює конкурентні позиції підприємства.

Окрему роль у формуванні інноваційного потенціалу відіграють організаційно-управлінський та інформаційний компоненти. Вони визначають ефективність координації інноваційних процесів, гнучкість управлінських рішень і якість інформаційного забезпечення. Інноваційно орієнтована стратегія, раціональна організаційна структура та використання сучасних інформаційних систем сприяють швидкому впровадженню інновацій і підвищенню рівня конкурентоспроможності.

Тож, варто зазначити, що структурні елементи інноваційного потенціалу перебувають у тісному взаємозв'язку та взаємодоповнюють один одного. Їх збалансований розвиток формує основу для ефективного використання інновацій як стратегічного чинника забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Ефективне управління інноваційним потенціалом неможливе без його системного оцінювання, оскільки саме результати оцінки дають змогу визначити сильні та слабкі сторони інноваційного розвитку підприємства, а також обґрунтувати управлінські рішення щодо підвищення конкурентоспроможності. Оцінювання інноваційного потенціалу передбачає аналіз наявних ресурсів, рівня інноваційної активності та спроможності підприємства до впровадження нововведень.

Найчастіше в процесі оцінювання використовуються такі підходи:

1. Аналіз кадрового, технологічного та фінансового забезпечення інноваційної діяльності.
2. Система кількісних і якісних показників інноваційної активності.
3. Інтегральні методи оцінки інноваційного потенціалу.

Водночас реалізація інноваційного потенціалу на практиці стикається з низкою обмежень, які знижують ефективність інноваційної діяльності та стримують формування конкурентних переваг. До основних проблем належать недостатність фінансових ресурсів, високий рівень ризику інноваційних проєктів, низька інноваційна культура та недосконаліть організаційно-управлінських механізмів. Значний вплив також мають зовнішні чинники, зокрема нестабільність економічного середовища та обмежений доступ до інвестицій.

Таким чином, поєднання об'єктивного оцінювання інноваційного потенціалу з урахуванням наявних бар'єрів його реалізації є необхідною умовою підвищення ефективності інноваційної діяльності та забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Отже, інноваційний потенціал є одним із ключових чинників забезпечення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах динамічного ринкового середовища. Його рівень і структура визначають здатність підприємства генерувати та впроваджувати інновації, адаптуватися до змін і формувати стійкі конкурентні переваги. Ефективне управління інноваційним потенціалом, засноване на його системному оцінюванні та подоланні наявних обмежень, створює передумови для підвищення результативності діяльності підприємства та забезпечення його довгострокового розвитку.

Список використаних джерел:

1. Адвокатова Н.О., Повод Т.М. Дослідження факторів конкурентоспроможності щодо використання інноваційного потенціалу підприємств. *Вісник ХДУ Серія Економічні науки.* 2023. № 47. С. 11-15. DOI: https://doi.org/10.32999/ksu2307-8030/2023-47-2.
2. Бойко В.О. Інноваційний потенціал підприємства як необхідний компонент для ефективного підвищення конкурентоспроможності. Інформаційне, правове та управлінське забезпечення інноваційного розвитку регіону: матеріали круглого столу з міжнародною участю/ 17 червня 2021 року, м. Вінниця / Упорядники: Пилипчук В.Г., Яременко О.І., Кононенко В.В., Лазор О.Я., Лазор О.Д., Лапшин С.А. ВДПУ, НДІІП НАПрН України, Вінниця, ТОВ «Друк». 2021. С. 134-142. URL: https://dspace.vspu.edu.ua/items/85b6fe74-d477-41d2-bb4e-6c252bef5cb5.
3. Долина І. В , Черноусов О. І. Дослідження інноваційного потенціалу підприємства. Авіація, промисловість, суспільство = Aviation, industry, society : матеріали 6-ї Міжнар. наук.-практ. конф., 15 травня 2025 р., м. Кременчук / Міністерство внутрішніх справ України, Харківський національний університет внутрішніх справ, Кременчуцький льотний коледж. Харків: ХНУВС. 2025. С. 463-467. URL: https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/90826

УДК 336.226.12

Кміть В.М.
к.е.н, доцент, доцент кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Мельник Т.С.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
ОП «Митна справа та фіскальне адміністрування»
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ФІНАНСОВУ СПРОМОЖНІСТЬ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ У КРИЗОВИХ УМОВАХ

Мале підприємництво є ключовим каталізатором національної економіки, забезпечуючи гнучкість ринку, стійкість та відновлення соціально-економічних процесів в умовах воєнних дій. Воно урівноважує соціальну напругу, створює середній клас, стимулює конкуренцію, особливо під час релокації бізнесу.

Згідно Закону №4196 [1], мале підприємництво – фізичні особи, зареєстровані у встановленому законом порядку як фізичні особи-підприємці (далі – ФОП) та юридичні особи – суб’єкти господарювання незалежно від

організаційно-правової форми чи форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного доходу від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро.

Традиційно найбільша кількість малих підприємств зосереджена у сферах оптової та роздрібної торгівлі, транспорту та логістики, будівництва та ремонту автотранспорту і побутових пристроїв, освітні послуги, сільське господарство (фермерство), операції з нерухомістю та надання інших професійних послуг.

Кількість малих підприємств в Україні станом на 2021 рік становила 373 805, що дорівнює 92,5% від загального обсягу підприємств в країні. У 2022 році почалося повномасштабне збройне вторгнення російської федерації на територію України. Окупація та небезпечні умови для праці призвели до зменшення цифри підприємств у тому ж році на більше ніж 9% [2]. Станом на 1 січня 2026 року загальна кількість ФОП, згідно відкритих даних Опендатабот, зросла до 2,181 млн. При цьому, 81 928 ФОП відкрилось в Україні впродовж 2025 року, що на 9% менше, ніж за той самий період 2024. Водночас, 119 895 ФОП припинили свою діяльність у 2025, це на 44% більше, порівняно з тим самим періодом 2024 року [3].

Війна продовжується вже п’ятий рік, умови досі є не сприятливими, тож здатність малих підприємств до фінансування власної теперішньої діяльності та майбутнього розвитку є під загрозою. Держава, в свою чергу, для підтримки бізнесу та економіки країни в таких кризових умовах застосовує певні податкові методи підтримки.

Так, наприклад, з введенням воєнного стану, було запроваджено пільги для платників податків на спрощеній системі оподаткування. Тобто, перша та друга групи ФОП з 1 квітня 2022 року мали право не сплачувати єдиний податок (далі – ЄП). Для третьої групи ставка ЄП становила 2% [4]. Але з 1 серпня 2023 року для третьої групи ФОП була запроваджена довоєнна сплата ЄП у розмірі 5% без ПДВ чи 3% з ПДВ [5].

Для підприємств, які через руйнування, окупацію та бойові дії не мають можливості виконувати податкові обов’язки, діє тимчасове звільнення від подачі звітності і сплати податків. До них не застосовуються штрафи за порушення застосування РРО та ПРРО до завершення бойових дій чи окупації [6].

Отож, податкове навантаження, навіть за умови певних послаблень, має прямий вплив на фінансову спроможність малих підприємств. В першу чергу, від наявності та величини відсотку податку залежить чистий прибуток. Бо чистий прибуток визначається як різниця доходу, витрат і податків [7]. Від цього залежить спроможність підприємства інвестувати вільні кошти в покращення умов діяльності в кризових умовах. Наприклад, в теперішніх реаліях аварійних та планових погодинних відключень світла доцільно купувати генератори або інші пристрої автономного живлення, що дозволять підтримувати попередні темпи виконання робіт.

Більшість підприємств наймають працівників. Згідно Закону №2464 [8] роботодавці зобов'язані сплачувати єдиний соціальний внесок (далі – ЄСВ). Ставка ЄСВ становить 22% від заробітної плати [9]. Задля скорочення суми податків, підприємства можуть відмовитись від нових офіційних робочих місць та пошуку альтернативних варіантів залучення кваліфікованих спеціалістів.

Державою було запроваджено програму «Компенсація витрат на оплату праці за працевлаштування ВПО» через Державну службу зайнятості під час воєнного стану. Підприємства, що приймають на офіційне місце роботи людей які мають статус ВПО, мають право на отримання компенсації у розмірі мінімальної заробітної плати за повний місяць роботи кожного такого працівника. Існує також програма «Компенсації витрат роботодавця на оплату праці за працевлаштування ВПО». В даному випадку, умовою до отримання компенсації є працевлаштування осіб зі статусом ВПО з числа зареєстрованих безробітних за направленням центру зайнятості. Розмір відшкодування покриває витрати на оплату праці в межах суми 2 розмірів мінімальної заробітної плати. Таким чином, відбувається заохочення роботодавців до збільшення робочих місць та підтримка внутрішньо-переміщених осіб [10].

Мале підприємництво переживає не прості часи. Проте за допомогою державних програм підтримки є можливість продовжити діяльність і отримувати прибуток. Необхідно підтримувати і надалі мале підприємництво. Зі сторони держави можуть бути запроваджені нові системи полегшення податкового навантаження, підвищення максимально допустимої суми річного доходу. В свою чергу, підприємства можуть зосередитись на пошуку додаткових податкових пільг, залученні людей зі статусом ВПО тощо.

Основними аспектами впливу податкового навантаження на фінансову спроможність малих підприємств є:

– зменшення ліквідності: у кризових умовах, коли доходи падають, фіксований обсяг податкових платежів вимиває обігові кошти, що критично для ФОП;

– інвестиційна неспроможність: високе податкове навантаження обмежує можливість ФОП фінансувати модернізацію або адаптацію до нових умов;

– ризики податкових перевірок: низький рівень податкового навантаження (нижчий за галузеві показники) стає підставою для перевірок, що створює додатковий адміністративний тиск;

– необхідність оптимізації: у кризових умовах зростає роль законних методів податкового планування, які дозволяють знизити загальне фіскальне навантаження

– роль податкових пільг: ефективність структурних пільг для малого бізнесу під час кризи є ключовою для підтримки фінансової стійкості.

Таким чином, для малого бізнесу в умовах кризи податкова політика має бути максимально гнучкою, включаючи інструменти відстрочення або зниження ставок основних податків (ЄП, ЄСВ) задля збереження робочих

місць

Список використаних джерел:

1. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text
2. Показники діяльності суб'єктів господарювання з розподілом за їх розмірами // Головне управління статистики у Хмельницькій області. URL: https://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/rpidpr/pdsgr21.htm
3. Фопономіка // Опендатабот, 2026. URL: https://opendatabot.ua/open/foponomics
4. Податки під час війни // Головне управління ДПС у Тернопільській області. URL: https://tr.tax.gov.ua/media-ark/local-news/581820.html
5. ЗУ 3219: з 1 серпня скасовано спеціальну групу оподаткування зі ставкою 2 відсотки // Головне управління статистики у Івано-Франківській області. URL: https://if.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/696350.html
6. Тимчасове звільнення від податкових обов'язків для бізнесу з прифронтових територій: хто має право та як отримати // Державна податкова служба України. URL: https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/924744.html
7. Що таке дохід і прибуток компанії? Формула прибутку. // EDIN. URL: https://edin.ua/yak-raxuvati-ta-analizuvati-pributok-kompani%D1%97/
8. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text
9. Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) // Мінфін. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: URL: https://index.minfin.com.ua/ua/labour/social/
10. Компенсації за працевлаштування // Державна служба зайнятості. URL: https://www.dcz.gov.ua/employer/choiceprofit

УДК 330.322:620.92

Ковальчук Н.О.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Штуник Д.В.
здобувач вищої освіти спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ ПРОЄКТАМИ ПРИВАТНОГО СЕКТОРУ У СФЕРІ ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

В умовах воєнного стану, пошкодження енергетичної інфраструктури та зростання потреби у стабільному енергопостачанні особливої ваги набуває розвиток альтернативних джерел енергії. Відновлювана енергетика, зокрема сонячна та вітрова, дозволяє диверсифікувати джерела енергії, підвищити енергетичну безпеку держави та зменшити залежність від традиційних енергоресурсів.

Крім того, інвестиційні проєкти у сфері відновлюваної енергетики мають значний економічний потенціал для розвитку приватного сектору. Реалізація таких проєктів сприяє залученню значних обсягів капіталу, створенню нових робочих місць, розвитку інноваційних технологій та модернізації енергетичної

інфраструктури країни. Успішне управління інвестиційними проєктами дозволяє приватним компаніям ефективно використовувати фінансові ресурси, забезпечувати стабільну окупність вкладених коштів і підвищувати конкурентоспроможність на енергетичному ринку.

Наразі приватний сектор України робить суттєвий крок у напрямі інвестування у відновлювану енергетику, активно реалізуючи проєкти різного масштабу - від малих сонячних електростанцій на території домогосподарств до комерційних вітрових та сонячних електростанцій. Приватні компанії збільшують обсяги капіталовкладень, впроваджують інноваційні технології та модернізують існуючу інфраструктуру, що дозволяє не лише отримувати прибуток від виробництва чистої енергії, а й підвищувати енергетичну автономність. Така динаміка свідчить про зростання ролі приватного сектору у формуванні конкурентного та стійкого енергетичного ринку України.

Важливим напрямом розвитку приватного сектору відновлюваної енергетики в Україні є впровадження приватних сонячних електростанцій, які встановлюються як на території домогосподарств, так і підприємств малого та середнього бізнесу, і інтегруються у внутрішні енергетичні системи. Такі інвестиційні проєкти набули значного поширення в останні роки, що підтверджується суттєвим зростанням обсягів введення нових потужностей сонячної генерації. Зокрема, за оцінкою Асоціація сонячної енергетики України, у 2025 році в Україні було побудовано близько 1,5 ГВт сонячних електростанцій, тоді як у 2024 році цей показник становив близько 800 МВт. При цьому зазначене зростання охоплює як промислові СЕС, спрямовані на покриття потреб бізнесу, так і домашні установки, що використовуються домогосподарствами. Така динаміка свідчить про активізацію інвестиційної діяльності як населення, так і суб’єктів господарювання у сфері альтернативної енергетики [1].

Протягом 2025 року управління інвестиційними проєктами у приватному секторі відновлюваної енергетики в Україні набуло стратегічного значення для забезпечення операційної стабільності бізнесу. Загальний обсяг кредитного фінансування проєктів з енергетичної автономії з боку банківського сектору на початок 2026 року перевищував 38 млрд грн. «За період з 1 червня 2024 року до 1 березня 2026 року було надано понад 3 тисячі кредитів юридичним особам (35,9 млрд грн) та понад 15 тисяч позик населенню (2,8 млрд грн).У межах спільного меморандуму банки України забезпечили фінансування енергетичних проєктів бізнесу та населення в 21 області України на суму 38,7 млрд грн. Фінансування охопило розбудову генерації потужністю 1,4 ГВт та систем зберігання енергії на 587 МВт» [2].

В приватному секторі відновлюваної енергетики України інвестиційний ландшафт станом на 2025 рік характеризується значною концентрацією капіталу та активною участю міжнародних партнерів. Зокрема, іноземні інвестори спрямували суттєві ресурси в українські активи: понад 1,5 млрд євро та ще 452 млн євро від стратегічних гравців ринку. Водночас ключову роль у фінансуванні відіграє міжнародна підтримка: загальний обсяг програми

Ukraine Facility становить 50 млрд євро на 2024–2027 роки, з яких уже освоєно 11,8 млрд євро протягом 2024–2025 років. Додатково Фонд підтримки енергетики акумулював понад 1,15 млрд євро, що спрямовуються на відновлення інфраструктури та розвиток генеруючих потужностей. Така структура фінансування свідчить про формування змішаної моделі - поєднання приватного капіталу, державних механізмів і міжнародної допомоги [3].

Разом із цим, у сфері корпоративних фінансів спостерігається суттєвий дисбаланс між попитом на інвестиції та фактичним фінансуванням. Загальний обсяг заявок бізнесу на енергетичні проєкти досяг 86,4 млрд грн, тоді як реально профінансовано лише 18,2 млрд грн, тобто близько 21% від потреби, що вказує на обмежений доступ до банківських ресурсів і підвищені ризики. Водночас фінансова привабливість сектору посилюється за рахунок зниження капітальних витрат: вартість обладнання скоротилася більш ніж у 20 разів, що суттєво підвищує рентабельність проєктів. Додаткову стабільність грошових потоків забезпечують державні механізми: фіксовані тарифи до 2029 року та впровадження аукціонної системи з квотами 330 МВт на 2025 рік, що формує більш прогнозоване фінансове середовище для інвесторів [3].

Управління інвестиційними проєктами у сфері відновлюваної енергетики приватних підприємств України повинно бути високодиверсифікованим та адаптивним, враховувати специфіку об’єктів, масштаб інвестицій та фінансові інструменти, а також оперативно реагувати на економічні, технічні та безпекові виклики різних періодів. Такий підхід дозволяє забезпечити ефективну реалізацію проєктів, оптимізацію ресурсів і стабільне виробництво електроенергії, зміцнюючи конкурентоспроможність бізнесу на енергетичному ринку.

Серед основних проблем управління інвестиційними проєктами у сфері відновлюваної енергетики приватного сектору виділяють високий рівень фінансових та технічних ризиків, нестабільність регуляторного середовища, складнощі у доступі до довгострокового кредитування та коливання цін на електроенергію.

Для подолання цих викликів підприємства можуть застосовувати комплексні заходи: диверсифікувати джерела фінансування (власні кошти, кредити, гранти), впроваджувати сучасні технології управління ризиками, планувати гнучкі інвестиційні стратегії та активно співпрацювати з державними та міжнародними фінансовими організаціями. Такий підхід дозволяє знизити невизначеність проєктів, підвищити їх рентабельність та забезпечити стабільне функціонування енергетичних об’єктів у приватному секторі.

Отже, управління інвестиційними проєктами у сфері відновлюваної енергетики приватного сектору України є ключовим інструментом забезпечення ефективності та стабільності реалізації таких ініціатив. Забезпечення диверсифікованого підходу, адаптація до економічних, технічних та фінансових ризиків, а також використання гнучких стратегій

фінансування дозволяють підприємствам успішно реалізовувати проєкти, підвищувати рентабельність і зміцнювати конкурентні позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. У 2025 році в Україні встановили вдвічі більше сонячних електростанцій, ніж роком раніше. Асоціація сонячної енергетики України. URL: https://aseu.org.ua/y-2025-roci-v-ukraini-vstanovili-majzhe-vdv/?utm_source (дата звернення: 21.03.2026).
2. Кредити на енергонезалежність: банки профінансували проєкти на понад 38 млрд грн. Delo.ua: інформаційний портал. URL: https://delo.ua/news/krediti-na-energonezaleznist-banki-profinansuvali-projekti-na-ponad-38-mlrd-grn-461769/ (дата звернення: 21.03.2026).
3. Відновлювальна енергетика України 2025 - аналітика та перспективи: аналітичний звіт. BDO Україна. URL: https://www.bdo.ua/uk-ua/insights-2/information-materials/2025/vidnovlyuvalna-energetika-ukrayiny-2025-oglyad-vyklyky-perspektyvy (дата звернення: 21.03.2026).

УДК 336.14 : 658.152

Кудлаєва Н.В.

к.е.н., доцент, асистент кафедри обліку, аналізу і аудиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ФІНАНСІВ

У сучасних умовах трансформації економічного середовища, глобалізації фінансових ринків та зростання невизначеності особливого значення набуває забезпечення стійкого розвитку корпоративного бізнесу. Основною метою корпоративних фінансів є зростання вартості підприємства та забезпечення його фінансової стійкості у довгостроковій перспективі. Одним із ключових інструментів формування ефективної фінансової політики підприємств виступає бухгалтерський облік, який забезпечує формування достовірної, релевантної та своєчасної інформації для прийняття виважених управлінських рішень. У цьому контексті інформаційний потенціал бухгалтерського обліку відіграє важливу роль у підтримці стабільності корпоративних фінансів.

Бухгалтерський облік формує інформаційну основу для оцінки фінансового стану підприємства, визначення результатів діяльності та контролю за ефективністю використання ресурсів. Саме облікова інформація дозволяє менеджменту і власникам бізнесу оцінити рівень фінансової стійкості, ліквідності, платоспроможності та рентабельності підприємства. Таким чином, система бухгалтерського обліку виступає ключовим елементом інформаційного забезпечення управління корпоративними фінансами.

Важливим аспектом є те, що бухгалтерський облік забезпечує прозорість фінансової діяльності підприємства та підвищує рівень довіри з боку інвесторів, кредиторів та інших стейкхолдерів. Наявність якісної облікової інформації сприяє формуванню обґрунтованих управлінських рішень щодо інвестування, оптимізації витрат, управління активами та фінансовими ризиками. У результаті це позитивно впливає на довгострокову фінансову

стабільність корпорацій.

Разом із тим, сучасні умови функціонування бізнесу висувають нові вимоги до бухгалтерського обліку. Зокрема, посилюється потреба у розширенні інформаційних можливостей облікової системи, інтеграції фінансової та нефінансової інформації, а також у врахуванні факторів сталого розвитку. Традиційна система бухгалтерського обліку не завжди повною мірою відображає соціальні, екологічні та управлінські аспекти діяльності підприємств. Так, закордонні дослідники дійшли висновку, що звітність щодо цілей сталого розвитку позитивно впливає на стабільність прибутків підприємств через зростання уваги до екологічної та соціальної відповідальності з боку зацікавлених сторін. Їх дослідження підтверджує наявність цього ефекту як в екологічному, так і в соціальному вимірах сталого розвитку. Крім того, така звітність підвищує якість бухгалтерської інформації, зменшує агентські проблеми та сприяє більш обґрунтованому прийняттю управлінських рішень [1].

Однією з актуальних проблем сьогодення залишається недостатній рівень використання аналітичного потенціалу бухгалтерського обліку для стратегічного управління корпоративними фінансами. У багатьох випадках облік виконує переважно функцію фіксації господарських операцій, тоді як його можливості щодо прогнозування, оцінки ризиків та формування стратегічної інформації залишаються недостатньо реалізованими.

Додатковим викликом є необхідність адаптації системи бухгалтерського обліку до процесів цифровізації економіки. Використання сучасних інформаційних технологій, автоматизованих систем обліку, аналітичних платформ та цифрових інструментів відкриває нові можливості для підвищення ефективності обліково-аналітичного забезпечення управління корпоративними фінансами.

У зв’язку з цим важливим напрямом розвитку бухгалтерського обліку є посилення його аналітичної функції, розширення інформаційного наповнення звітності та інтеграція фінансових і нефінансових показників. Це дозволить сформувати більш комплексну інформаційну базу для оцінки стійкості бізнесу та прийняття стратегічних управлінських рішень у сфері корпоративних фінансів.

Отже, інформаційний потенціал бухгалтерського обліку є важливим фактором забезпечення стійкого розвитку корпоративних фінансів. Підвищення ефективності використання облікової інформації потребує удосконалення методології обліку, впровадження цифрових технологій та розширення аналітичних можливостей облікових систем. Саме реалізація зазначених напрямів сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємств та підвищенню їх конкурентоспроможності у сучасному економічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Ferreira D., Pereira C., Queirós M., Monteiro A.P. Impact of sustainability reporting on accounting information quality. *Cogent Business & Management.* 2025. Vol. 12. No 1. URL: https://doi.org/10.1080/23311975.2025.2468875

УДК 658.15:005.21:330.34

Леваєва Л.Ю.
к. е. н, доцент кафедри економіки
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Кучеренко С.Ю.
к. е. н, доцент кафедри економіки
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасних умовах нестабільного економічного середовища, глобалізації та посилення конкуренції важливого значення набуває формування ефективної фінансової стратегії підприємства. Саме фінансова стратегія визначає довгострокові напрями управління фінансовими ресурсами, забезпечує стабільність діяльності підприємства та створює умови для його сталого розвитку. Вона охоплює систему цілей, методів і інструментів управління фінансами, спрямованих на підвищення ефективності діяльності та зміцнення фінансової стійкості підприємства [1].

Формування фінансової стратегії є важливим елементом стратегічного управління, оскільки вона дозволяє підприємству адаптуватися до змін зовнішнього середовища, мінімізувати фінансові ризики та забезпечити оптимальне використання ресурсів. Фінансова стратегія сприяє досягненню довгострокових цілей розвитку компанії, підвищенню її конкурентоспроможності та забезпеченню стабільності фінансових результатів [1].

Значення фінансової стратегії підприємства проявляється у кількох ключових аспектах. Насамперед вона передбачає визначення довгострокових фінансових цілей підприємства та розроблення механізмів їх досягнення, що забезпечує узгодження фінансових ресурсів із загальними стратегічними напрямами розвитку компанії. Важливою складовою є також ефективне управління фінансовими ресурсами, яке включає оптимізацію структури капіталу, раціональне планування грошових потоків і підвищення результативності використання активів підприємства.

Крім того, фінансова стратегія спрямована на зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом формування необхідних резервів, диверсифікації джерел фінансування та впровадження дієвих механізмів управління фінансовими ризиками. Не менш важливим є підвищення інвестиційної привабливості підприємства, що створює передумови для залучення додаткових інвестиційних ресурсів і розвитку інноваційної діяльності. Водночас реалізація фінансової стратегії передбачає формування системи фінансового контролю та аналізу, яка дозволяє оцінювати ефективність прийнятих управлінських рішень і своєчасно коригувати

фінансову політику підприємства.

Фінансова стратегія також виступає важливим інструментом забезпечення сталого розвитку підприємства, який передбачає збалансоване поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів діяльності компанії. У цьому контексті фінансова стратегія повинна враховувати не лише короткострокову прибутковість, але й довгострокову стабільність та відповідальність бізнесу перед суспільством [2].

Основні напрями реалізації фінансової стратегії підприємства у контексті сталого розвитку включають:

1. Оптимізацію структури фінансових ресурсів та забезпечення ефективного управління капіталом підприємства.
2. Розвиток інвестиційної діяльності та фінансування інноваційних проєктів, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства.
3. Використання сучасних фінансових інструментів для підвищення ефективності управління ризиками.
4. Впровадження принципів корпоративної соціальної відповідальності та ESG-підходів у фінансове управління підприємством [3].
5. Використання цифрових технологій у фінансовому менеджменті, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності фінансових процесів.

В умовах економічної нестабільності підприємства стикаються з низкою викликів, що впливають на формування їх фінансової стратегії. До таких викликів належать макроекономічна нестабільність, інфляційні процеси, валютні коливання, обмежений доступ до фінансових ресурсів та посилення конкуренції на ринку. У цих умовах особливого значення набуває ефективне фінансове планування та стратегічне управління фінансовими ресурсами [4].

Формування ефективної фінансової стратегії потребує комплексного підходу, який передбачає аналіз внутрішнього фінансового потенціалу підприємства, оцінку зовнішнього середовища та визначення пріоритетних напрямів розвитку. Важливу роль у цьому процесі відіграють фінансове планування, бюджетування, управління грошовими потоками та інвестиційна політика підприємства.

Шляхи підвищення ефективності фінансової стратегії підприємства включають такі напрями: удосконалення системи стратегічного фінансового планування; підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства; диверсифікацію джерел фінансування та залучення інвестицій; впровадження сучасних цифрових технологій у фінансове управління; розвиток системи управління фінансовими ризиками.

Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню фінансової стійкості підприємств, підвищенню їх конкурентоспроможності та забезпеченню довгострокового економічного розвитку.

Водночас важливою умовою результативності фінансової стратегії є її гнучкість та здатність адаптуватися до змін у зовнішньому економічному середовищі. Сучасні підприємства функціонують в умовах швидких технологічних трансформацій, коливань фінансових ринків та посилення

глобальної конкуренції, що вимагає постійного перегляду стратегічних фінансових орієнтирів. Саме тому регулярний моніторинг фінансових показників і своєчасне коригування стратегічних рішень є необхідними передумовами забезпечення стабільності діяльності підприємства.

Крім того, ефективна фінансова стратегія повинна бути інтегрованою із загальною стратегією розвитку підприємства та враховувати принципи сталого розвитку. Це передбачає поєднання економічної результативності з соціальною відповідальністю та раціональним використанням ресурсів. Такий підхід сприяє формуванню довгострокових конкурентних переваг підприємства, підвищує рівень довіри інвесторів і партнерів та створює умови для стабільного функціонування бізнесу в перспективі.

Висновки. Фінансова стратегія підприємства є важливим інструментом забезпечення його сталого розвитку. Вона дозволяє ефективно управляти фінансовими ресурсами, підвищувати інвестиційну привабливість підприємства та мінімізувати фінансові ризики. У сучасних умовах економічної нестабільності формування та реалізація ефективної фінансової стратегії стає одним із ключових факторів забезпечення стабільності діяльності підприємства та його довгострокового розвитку.

Список використаних джерел:

1. Романишин, В. О., Бернацька, А. О. (2020). Фінансова стратегія та її роль у забезпеченні стійкого розвитку підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*, 2, 54–62. https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.2.54
2. Солодовнік, О. (2023). Фінансове забезпечення сталого розвитку підприємств. *Економіка та суспільство*, 49. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-49-17.
3. Житар, М. (2024). Стратегія управління фінансовою діяльністю підприємства в умовах діджиталізації бізнес-процесів. *Економіка та суспільство*, 67. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-9.
4. Буряк, П. (2016). Сутність та необхідність фінансової стратегії підприємства. *Сталий розвиток економіки*, 4(33), 166-170. URL: https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/353

УДК: 336

Леонтенко О.М.

к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

НАПРЯМИ ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ КОМПАНІЙ

Корпоративну соціальну відповідальність організації можна розглядати у двох аспектах: з однієї сторони — це відповідальність перед державою та суспільством, з іншої — перед власним персоналом. Відповідальність організації перед суспільством передбачає дотримання нормативно-законодавчої бази, виготовлення якісної продукції, надання послуг, забезпечення ефективної зайнятості громадян, своєчасну та повну сплату податків та відрахувань до державного бюджету, збереження та відтворення

природних ресурсів. Безумовним позитивним моментом, є той факт, що більшість українських компаній не обмежується виключно дотриманням законодавчих норм та правил, а реалізує власну соціальну відповідальність через направлення частини прибутку, на добровільних засадах, на вирішення різних соціальних програм та проектів. [1]

В сучасних економічних умовах вітчизняні підприємства та організації найчастіше реалізують власну корпоративну соціальну відповідальність (КСВ) за наступними напрямами:

1. Екологічна відповідальність – це одна з найпоширеніших форм КСВ, яка передбачає діяльність компаній з мінімізації забруднення навколишнього середовища, ощадливого використання природних ресурсів (води, газу), фінансування різних соціальних проектів (висадку лісів, очищення водойм), а також виділення коштів на дослідження впливу діяльності людини на довкілля.

2. Етична відповідальність спрямована додержання прав людини, справедливе ставлення компанії до всіх стейкхолдерів, як внутрішніх (керівництво, персонал, акціонери) так і зовнішніх (інвестори, клієнти, споживачці, держава). Прикладом, може служити інвестування коштів в навчання та розвиток персоналу, створення належних умов праці та відпочинку, надання матеріальної допомоги працівникам, які опинились в скрутних сімейних обставинах, що вкрай актуально під час воєнних дій.

3. Філантропічна відповідальність реалізується шляхом фінансування різноманітних благодійних та соціальних проектів, збір коштів серед власного персоналу та клієнтів на конкретні благодійні проекти (наприклад купівля обладнання для лікарень, де проходять обстеження онкохворі діти, допомога внутрішньо переміщеним особам, які постраждали внаслідок бойових дій).

4. Економічна відповідальність передбачає, що компанії фінансують не тільки власний розвиток, а й виділяють кошти на розвиток міст або громад, в яких територіально знаходяться їх виробництва (будують школи, стадіони, дитячі майданчики). Тобто турбуються не лише про збільшення власного прибутку, а й на добровільній основі роблять свій внесок в розвиток суспільства та громад.

Позитивним прикладом реалізації корпоративної соціальної відповідальності є вітчизняний телеком-оператор компанія «Київстар», яка своєю місією визначила збереження країни та допомогу людям. У компанії започатковані та успішно реалізуються різні соціальні проекти.

Зокрема, проект, «Дитяча надія» благодійна ініціатива, яка проводиться спільно з платформою dobro.ua та допомагає дітям з хворобами серця, опіками та онкологічними захворюваннями. Разом з благодійниками компанії вдалося зібрати 69 895 486 грн, які були спрямовані на:

- допомогу дитячим реанімаціям 16 057 585 грн;
- допомогу дітям з опіками 34 030 749 грн;
- допомогу онкохворим дітям10 165 777 грн;
- допомогу дітям із хворобами серця 9 641 375 грн.

У 2023 році Київстар та Фонд компетентної допомоги армії «Повернись живим» запустили спільний проєкт з розмінування країни «Нам тут жити». Метою є зібрати 175 млн гривень, щоб забезпечити 146 мобільних груп розмінування у Збройних силах України. Зі свого боку оператор виділив на проєкт 20 млн гривень та запропонував усім небайдужим долучитись до збору коштів через сервіси компанії: суперсилу «Допомога ЗСУ» або SMS-підписку за номером 515. [4]

Також компанія «Київстар» спрямовує фінансування соціальної відповідальності на гуманітарну допомогу, енергостійкість, кібербезпеку та цифрову освіту, використовуючи три основні джерела: власні кошти, благодійні проекти (наприклад, «Суперсила Допомога») та партнерські ініціативи. Основна увага приділяється підтримці ЗСУ, цивільних, дітей та відновленню інфраструктури України.

Список використаних джерел:

1. Леонтенко О., Ільєнко А. Сучасні тенденції розвитку соціальної відповідальності в управлінні персоналом. *Галицький економічний вісник*. 2021. Том 71. № 4. С. 92-98. URL: https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/?vol=yes&voll=71. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.04.092
2. Соціальна відповідальність. URL: https://kyivstar.ua/about/responsibility
3. Дитяча надія. URL: https://kyivstar.ua/kidshope
4. Нам тут жити. URL: https://kyivstar.ua/safehome-mainpage

УДК 336

Лучик Є.Р.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ОПЕРАТИВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

В умовах жорсткої конкурентної боротьби, високого рівня динамічності та непередбаченості бізнес-середовища і результатів діяльності суб'єктів господарювання особливу увагу варто зосереджувати на запровадженні системи управління здатної забезпечитиїх ефективне прилаштування до швидкозмінних умов ведення бізнесу та забезпечити його стійкість. Створення адаптивної системи управління потребує реалізації її аналітичної функції та можливостей оперативного економічного аналізу. Його актуальність зумовлена необхідністю швидкого реагування на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема фінансових ризиків, коливань ринків, екологічних і соціальних викликів, що безпосередньо впливають на фінансову стабільність та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання.

Оперативний економічний аналіз має на меті: забезпечити управління своєчасною інформацією про зміну економічної ситуації, причини цієї зміни, відхилення від регламентованих параметрів з метою своєчасного вироблення рішень, щодо недопущення будь-яких відхилень від передбачених параметрів,

зважаючи на зовнішню визначеність, невизначеність та ризик; активно втручатися у хід бізнес-процесів і постійно змінюваних ситуацій з метою вдосконалення останніх і ліквідації «вузьких місць»; сприяти зменшенню ризику, пов'язаного з невизначеністю та вибором альтернативних рішень; забезпечувати гнучкість і адаптивність в управлінні, можливості миттєво реагувати на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища; використовувати найсприятливіші нові можливості, які забезпечує ринок, для вигідного маневрування виробничо-фінансовими ресурсами. Проте незважаючи на значимість і результативність оперативного економічного аналізу в умовах сьогодення, не всі його теоретико-методологічні та організаційні аспекти достатньо опрацьовані та відповідають вимогам сучасного управління. Так, відповідно до змісту основних функцій, які відображають часові етапи управління, оперативний економічний аналіз – це окремий вид аналізу, однак. одні автори розглядають його як інструмент поточного контролю та регулювання діяльності, інші – як складову управлінського аналізу, спрямовану на забезпечення оперативного прийняття рішень в умовах невизначеності. Звужене розуміння його суті призводить до обмеженості предметної сфери та місця в управлінні. У практичному аспекті це підтверджується існуванням запитів, які в сучасному стані оперативний економічний аналіз не здатен задовольнити.

Для більш ефективного використання оперативного економічного аналізу слід визначити саме поняття «оперативний аналіз». Дослідження суті оперативного економічного аналізу знайшло відображення у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, які по-різному акцентують увагу на його функціональному призначенні, інформаційній базі та ролі в системі управління підприємством.

Так, одна група дослідників С.В. Рилєєв, К.Л. Багрій, І,І. Дрінь оперативний економічний аналіз розглядають як складову управлінського аналізу, що забезпечує отримання актуальної інформації про перебіг бізнес-процесів для своєчасного прийняття управлінських рішень [4].

О.С. Петрицька зазначає, що ОЕА – безперервний, щоденний процес спостереження за діяльністю підприємства, орієнтований на виявлення відхилень між фактичними та плановими показниками [2].

О.І. Пацула наголошує, що основною метою оперативного економічного аналізу є забезпечення постійного контролю за реалізацією бізнес-процесів і виконанням планових завдань, а також своєчасне виявлення та використання внутрішніх резервів підприємства. [3].

Однак, жодне з наведених визначень не розкриває суті оперативного економічного аналізу, його функціональної ролі в управлінні. Ми погоджуємося з думкою Т.М. Ковальчук, яка стверджує, що «оперативний економічний аналіз – це неперервне дослідження об'єкта спрямоване на оцінювання, діагностику та пошук нових можливостей у досягненні мети і формуванні нових критеріїв для модифікації та переорієнтування (коригування) оперативних планів у випадку зміни впливу зовнішнього та

внутрішнього середовища з метою вироблення дієвих управлінських рішень в умовах визначеності та невизначеності» [1, с. 82]. Отже, оперативний економічний аналіз – це функція управління, його адаптивність до змін досягається через реалізацію функцій оцінки, діагностики та пошуку, методів, що враховують неконтрольовані зовнішні фактори та високу невизначеність.

Пріоритетним стає створення гнучко інтегрованої інформаційної системи оперативного аналізу з необхідним рівнем структурної деталізації, оперативної орієнтації, яка забезпечує акумулювання інформації за можливими оперативними альтернативами і вироблення альтернативних рішень з урахуванням виділених керованих об'єктів і процесів. Відповідно потрібно інтегрувати оперативний економічний аналіз із цифровими технологіями, автоматизованих систем моніторингу та інструментів оцінки сталого розвитку (ESG-показників). Можна використовувати системи раннього попередження фінансових та нефінансових ризиків, що дозволить підвищити терміновість, дієвість, достовірність, управлінських рішень та мінімізувати вплив невизначеності.

Отже, оперативний економічний аналіз як функція управління виступає ключовим механізмом забезпечення стійкості бізнесу, сприяє своєчасному виявленню відхилень і ризиків, а також формує основу для довгострокового розвитку підприємства в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Ковальчук Т.М. Теорія економічного аналізу : навч. посібник. Вид.2 –ге, перероб. та доп. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 560с.
2. Петрицька О.С. Економічний аналіз: перспективи розвитку. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2015. № 3. С. 68.
3. Пацула О.І. Оперативний економічний аналіз як інструмент запобігання загрозам економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 208-209.
4. Рилєєв С. В., Багрій К.Л., Дрінь І.І. Оперативний економічний аналіз як складова управлінської системи: ретроспективи та сучасність. ОБЛІК , АНАЛІЗ І АУДИТ. 2023. № 2. С. 72.

УДК: 336

Малиш В.О.
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Полтавський державний аграрний університет
Бражник Л.В.
к.е.н, доцент кафедри фінансів, економічних досліджень і туризму
Полтавський державний аграрний університет

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

У сучасних умовах економічної нестабільності та динамічних змін бізнес-середовища ефективне управління оборотними активами набуває особливої уваги, виступаючи ключовим чинником забезпечення фінансової стійкості та

конкурентоспроможності підприємств. Раціональне формування та ефективне використання оборотних активів безпосередньо впливають на рівень ліквідності, платоспроможності та конкурентоспроможності підприємства. Особливо важливу роль у цьому процесі відіграє обліково-аналітичне забезпечення, оскільки воно формує достовірну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень, дає змогу контролювати рівень ліквідності та підвищувати ефективність використання ресурсів.

У цьому контексті доцільно виокремити основні сучасні напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами [1].

Перш за все, важливим є впровадження автоматизації облікових процесів. Сучасні інформаційні технології дозволяють значно спростити збір, обробку та систематизацію даних. Зокрема, використання ERP-систем забезпечує інтеграцію різних бізнес-процесів і формування єдиного інформаційного середовища підприємства, що підвищує оперативність і точність управлінських рішень.

Другим пріоритетом є застосування аналітичних інструментів. Використання BI-систем дає можливість здійснювати аналіз даних у режимі реального часу, що сприяє глибшому розумінню фінансового стану підприємства та прийняттю обґрунтованих рішень щодо управління запасами, дебіторською заборгованістю та грошовими коштами.

Третім важливим аспектом є дотримання стандартів і регуляторних вимог. Згідно з міжнародними стандартами (зокрема МСБО 1), ефективність управління поточними активами визначається їх здатністю трансформуватися у грошові кошти протягом операційного циклу. Сучасний підхід до управління зміщує акцент з поточної прибутковості на загальну вартість підприємства. Оскільки запаси та дебіторська заборгованість є найбільш вагомими статтями балансу, їх оптимізація через інструменти логістики та нормування стає вирішальним чинником формування майбутніх грошових потоків та інвестиційної привабливості бізнесу.

Четвертим напрямом є впровадження систем моніторингу та оцінки ризиків. Ефективне управління оборотними активами неможливе без своєчасного виявлення фінансових і операційних ризиків та оперативного реагування на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища.

П’ятий важливий аспект полягає у інтеграції обліково-аналітичної системи з іншими підсистемами управління підприємства, такими як стратегічне планування та ризик-менеджмент, що сприяє формуванню єдиного інформаційного простору та досягненню стратегічних цілей.

У структурі фінансового менеджменту управління оборотними активами фокусується на стратегічній оптимізації їхнього складу та забезпеченні максимальної віддачі від кожного вкладеного ресурсу. Це досягається через гармонізацію операційних процесів, що дозволяє вивільнити внутрішні резерви для подальшого розвитку [1].

Особливе значення має управління запасами, яке включає визначення їх

оптимального рівня, контроль за рухом і мінімізацію витрат на зберігання.

Водночас важливим елементом є оптимізація обсягу оборотних активів, зокрема визначення раціонального співвідношення їх постійної та змінної частин. Основним завданням є встановлення такого обсягу активів, який забезпечує ефективність їх використання з урахуванням рівня ризику. Це досягається шляхом нормування оборотних активів та скорочення тривалості операційного циклу [2].

Для забезпечення фінансової стійкості підприємства важливо формувати структуру оборотних активів із достатньою часткою високоліквідних елементів, зокрема грошових коштів і короткострокових фінансових інвестицій. Це сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів та отримання додаткового доходу. Крім того, прискорення оборотності грошових коштів дозволяє зменшити потребу в них, що, у свою чергу, дає можливість вивільнити частину ресурсів для розширення діяльності, інвестування або розвитку нових напрямів бізнесу.

Отже, ефективне управління оборотними активами є одним із ключових чинників забезпечення фінансової стійкості суб'єкта господарювання в умовах нестабільного економічного середовища. Раціональне формування, розміщення та використання оборотних активів сприяє підтриманню належного рівня ліквідності, платоспроможності та безперервності операційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Губарик О. М., Чепець О. Г., Поплавська К. С., Чорний Д. С. Сучасні напрями вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління оборотними активами підприємства. *Актуальні проблеми сталого розвитку*. 2025. Том 2. № 8. С. 282-286. DOI: https://doi.org/10.60022/2(8)-35S. (дата звернення: 03.04.2026).
2. Кузнєцова Т. В., Лук'янчук Ю. А. Система управління оборотними активами як інструмент забезпечення платоспроможності підприємства. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки.* 2023. Вип. 1. С. 56-65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgp_ekon_2023_1_8. (дата звернення: 03.04.2026).

УДК 336.76:339.138.2

Маруся к Н.Л.

к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У ПІДТРИМЦІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

Фінансова стійкість бізнесу є ключовою складовою економічної безпеки та стійкого розвитку національної економіки. У сучасних умовах, які характеризуються глобальною економічною нестабільністю, значними внутрішніми викликами, зокрема повномасштабною війною та руйнуванням інфраструктури, роль державного регулювання в підтримці фінансової стійкості підприємств набуває особливої ваги. Державне регулювання

виступає системою правових, економічних та адміністративних механізмів, спрямованих на створення стабільного бізнес-середовища, зниження ризиків банкрутства, збереження робочих місць та забезпечення економічної активності.

Перш за все, державне регулювання закріплене на законодавчому рівні. Основою державної політики щодо підтримки підприємництва є, зокрема, Закон України «Про розвиток і державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», який визначає правові та економічні засади діяльності малого і середнього бізнесу, механізми його підтримки та відповідальність органів влади за створення сприятливих умов функціонування підприємств [1]. Закон закладає принципи спрощення процедур оподаткування, доступу до консалтингової та фінансової підтримки, а також створення інформаційної та інфраструктурної підтримки підприємницької діяльності.

Однією з ключових форм державного регулювання є цілеспрямовані програми фінансової підтримки. Уряд України реалізує комплекс дерегуляцій та фінансових ініціатив для малого та середнього підприємництва, спрямованих на підвищення його конкурентоспроможності та фінансової стабільності. Зокрема, Державна програма «Доступні кредити 5-7-9 %» забезпечує підприємствам доступ до пільгового кредитування для інвестиційної діяльності чи підтримки фінансування оборотних активів, знижуючи фінансовий тиск та дозволяючи зберігати операційну діяльність, інвестувати в розвиток технологій і витримувати конкуренцію в умовах ринку[2]. Державна підтримка здійснюється і через грантові програми, які створюють прямі стимули для підвищення стійкості підприємств. Наприклад, програма «Доступ до фінансування та підтримка стійкості ММСП в Україні», реалізована за участю Фонду розвитку підприємництва та міжнародних партнерів, передбачає надання фінансування інвестиційних проєктів з можливістю грантової підтримки операційної діяльності та консалтингу для мікро-, малих і середніх підприємств, що сприяє підвищенню їх конкурентоспроможності та фінансової стабільності [3].

Уряд також підтримує бізнес у надзвичайних ситуаціях. У відповідь на воєнну агресію та руйнування виробничих потужностей було ухвалено рішення про надання пільгових кредитів підприємствам, що зазнали збитків унаслідок бойових дій. Такі кредити з державними гарантіями дозволяють поновити виробництво, відновити робочі місця та забезпечити життєздатність підприємницької діяльності у посткризові періоди. Державне регулювання стимулює також залучення іноземних та внутрішніх інвестицій у розвиток підприємств. Закон України № 1116-IX «Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні» створює систему інвестиційних стимулів для великих проєктів, передбачає податкові пільги та інші преференції для підприємств, що реалізують масштабні інвестиційні проєкти, сприяючи модернізації виробничих потужностей та збільшенню інвестиційної привабливості національної економіки [4].

Окрім безпосередніх фінансових інструментів, державне регулювання включає дерегуляцію, спрощення адміністративних процедур та створення прозорих правил ведення бізнесу, що є важливим чинником зниження трансакційних витрат та стимулювання підприємницької ініціативи. Національна політика спрямована на оптимізацію регуляторних механізмів, що дозволяє бізнесу сконцентрувати ресурси на інноваційному розвитку, а не на вирішенні бюрократичних перешкод.

Фінансова стабільність бізнесу значною мірою залежить від координації регуляторних органів, зокрема Національного банку України, Міністерства фінансів, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, а також Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Така взаємодія забезпечує узгоджений підхід до оцінки ризиків, формування політик та оперативного реагування на шокові ситуації. Ефективне державне регулювання підвищує прогнозованість умов діяльності бізнесу, знижує невизначеність для підприємців і інвесторів, створюючи сприятливе середовище для довгострокових інвестицій та стабільного розвитку. Підприємства, що функціонують у стабільному регуляторному середовищі, демонструють кращі фінансові показники, вищу платоспроможність і меншу вразливість до зовнішніх криз. Зовнішнє регулювання також впливає на рівень конкуренції, захист прав споживачів та забезпечення чесної ринкової поведінки, що є невід'ємною умовою довгострокової фінансової стійкості компаній.

Отже, держава відіграє визначальну роль у підтримці фінансової стійкості бізнесу в Україні шляхом законодавчого закріплення принципів регулювання, запровадження цільових програм фінансової підтримки, забезпечення доступу до кредитних та грантових інструментів, а також створення сприятливого інвестиційного середовища. Така політика сприяє зниженню фінансових ризиків, підвищенню конкурентоспроможності підприємств та забезпечує їх здатність адаптуватися до динамічних змін економічної ситуації, що є ключовим для стійкості національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Про розвиток і державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні Закон України від 22.05.2019 № 267-IX URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-20#Text
2. Підтримка малого і середнього підприємництва. Офіційний веб-портал Кабінету Міністрів України. URL: https://www.kmu.gov.ua/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva
3. Програма «Доступ до фінансування та підтримка стійкості ММСП в Україні». Фонд розвитку підприємництва. URL: https://mmsp.bdf.gov.ua/
4. Про державну підтримку інвестиційних проєктів із значними інвестиціями в Україні: Закон України від 17.01.2022 № 1116-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text

УДК 336-047.36:001.891

Оглобліна В.О.
к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні

Запорізького національного університету
Плиска О.В.
аспірант спеціальності «Менеджмент»
ІННІ ім.Ю.М.Потебні ЗНУ
Дірявко А.А.
здобувачка спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
ВСП Економіко-правничого фахового коледжу ЗНУ

ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ КОЕФІЦІЄНТНОГО АНАЛІЗУ В ПАРАДИГМІ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ

Економічна діяльність в Україні нині здійснюється в умовах воєнного стану, обмеженості ресурсів, підвищеної невизначеності та динамічних змін економічного середовища. Державне регулювання при цьому зосереджується переважно на встановленні правил і норм ведення господарської діяльності, а також на формуванні та коригуванні системи оподаткування. Інші аспекти значною мірою визначаються співвідношенням попиту і пропозиції, баченням та можливостями суб'єктів господарювання і в поточних умовах часто мають стохастичний характер.

Унаслідок цього зростає рівень невизначеності щодо досягнення запланованих кінцевих результатів, що нерідко призводить до погіршення фінансових показників діяльності підприємств, організацій і установ. Однією з ключових причин банкрутства вітчизняних підприємств є несистемний характер фінансово-господарської роботи або її фактична відсутність, а також недооцінка її значення в сучасних умовах. Додатковими чинниками виступають підвищені ризики господарської діяльності, зумовлені війною, скорочення обсягів реалізації, ускладнення, пошкодження чи знищення виробничих потужностей, відтік трудових ресурсів та інші негативні явища [1].

Моніторинг фінансового стану підприємства є елементом системи управління фінансами і виконує функцію постійного аналізу ключових параметрів фінансово-господарської діяльності з метою своєчасного виявлення негативних тенденцій, оцінки рівня фінансової стабільності та створення інформаційної бази для прийняття управлінських рішень. У сучасній практиці фінансового аналізу найпоширенішим і універсальним інструментом такого моніторингу є коефіцієнтний аналіз, заснований на використанні відносних показників, розрахованих на основі даних фінансової звітності підприємства.

В парадигмі стійкості бізнесу фінансовий моніторинг розглядається як діяльність, спрямована на досягнення певних цілей: забезпечення фінансової безпеки, підтримання платоспроможності, мінімізація ризику банкрутства тощо. Якщо перенести цей підхід у площину коефіцієнтного аналізу, то його зміст конкретизується у вигляді системи цільових орієнтирів для груп коефіцієнтів – ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності,

рентабельності й ринкової вартості. У такій логіці коефіцієнтний аналіз стає інструментом операціоналізації цілей моніторингу, оскільки саме через встановлення цільових та граничних значень ключових коефіцієнтів задаються «коридори» бажаного фінансового стану підприємства [2].

У контексті удосконалення моніторингу на основі коефіцієнтного аналізу цей підхід означає, що система коефіцієнтів має бути вбудована в загальну систему управління: нормативи за коефіцієнтами пов'язуються з бюджетними обмеженнями, плановими показниками, політикою фінансування та інвестиційними програмами. Таким чином, коефіцієнтний аналіз перестає бути «самодостатньою» процедурою та перетворюється на ядро системи фінансового моніторингу, яке забезпечує узгодженість фінансових рішень на всіх рівнях.

При побудові моніторингу на основі коефіцієнтного аналізу кожен із цих етапів узгоджується з відповідними дії: на стадії збору забезпечується якість і своєчасність облікових даних; на етапі обробки – автоматизований розрахунок системи коефіцієнтів; на етапі аналізу – співставлення фактичних значень із нормативними та динамічними трендами; на стадії інтерпретації – виявлення причин змін показників; на заключному етапі – розробка коригувальних управлінських дій. У результаті коефіцієнтний аналіз «вбудовується» в процес моніторингу як його аналітичне ядро.

Структурний підхід в умовах використання коефіцієнтного аналізу зосереджується на організаційній побудові системи моніторингу – потрібне чітке закріплення, які служби відповідають за формування інформаційної бази (бухгалтерія), які – за методичне забезпечення системи коефіцієнтів (фінансовий відділ, служба контролінгу), а які – за прийняття управлінських рішень на основі результатів моніторингу (керівництво підприємства). Така структурна організація дозволяє перетворити коефіцієнтний аналіз із епізодичної роботи аналітика на регламентований елемент корпоративної системи моніторингу. У рамках функціонального підходу фінансовий моніторинг розглядається як сукупність функцій – контрольної, аналітичної, інформаційної, превентивної, прогнозної [2].

Коефіцієнтний аналіз прямо підсилює кожну з них: контрольна функція реалізується через зіставлення фактичних значень коефіцієнтів із нормативними; аналітична – через розкладання змін інтегрального фінансового стану на зміни окремих коефіцієнтів; інформаційна – через формування системи показників, зрозумілих для менеджменту; превентивна – через можливість раннього виявлення негативних тенденцій за коефіцієнтами; прогнозна – через моделювання майбутніх значень показників за різних сценаріїв розвитку підприємства.

Таким чином, концептуальне удосконалення моніторингу фінансового стану підприємства полягає у переході від періодичного розрахунку окремих коефіцієнтів до інтегрованої системи коефіцієнтного моніторингу, що включає:

- формування цільових та граничних значень для ключових коефіцієнтів;

– регламентацію періодичності їх розрахунку та відповідальності за аналіз;

– оцінювання динаміки коефіцієнтів і виявлення тенденцій;

– сценарне моделювання майбутніх значень коефіцієнтів з урахуванням ризиків;

– прийняття управлінських рішень щодо коригування фінансової політики залежно від результатів моніторингу.

В парадигмі стійкості бізнесу фінансовий моніторинг набуває не лише аналітичної, а й превентивної функції, оскільки дозволяє формувати так звані «фінансові сигнали» щодо можливого погіршення фінансового стану ще до настання кризових явищ. Підприємства, які системно відстежують зміни фінансових показників та адаптують свою діяльність до зовнішніх викликів, мають значно вищі шанси зберегти виробничий потенціал, фінансову стабільність і конкурентні позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Метеленко Н.Г., Глущевський В.В.,Клопов І.О., Оглобліна В.О., Нетяга А.В., Нетяга А.В. Ідентифікація фінансово-економічних ризиків та цифрова трансформація повоєнного відновлення промислових підприємств Запорізького регіону. *Цифрова трансформація промислового менеджменту у контексті викликів, можливостей та змін*: монографія за ред. д.філософ.н., проф В.Г.Воронкової, д.е.н., проф. Н.Г.Метеленко. – Львів-Торунь: Liha-Pres, 2024. 592с. С. 198-249.
2. Шевчук Ю. В., Дідківська К. О. Економічна сутність фінансового моніторингу. *Економічний простір.* 2025. № 207. С. 118–123 (дата звернення: 06.03.2026)

УДК 658.012

Рубель А.В.
здобувачка вищої освіти 2 курсу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
Інститут післядипломної освіти
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується високим рівнем невизначеності, що обумовлений глобалізаційними процесами, швидкими технологічними змінами та трансформацією ринкових відносин. У таких умовах підприємства функціонують в складному та динамічному середовищі, яке постійно змінюється та потребує від них здатності до адаптації й стратегічного передбачення. Саме тому формування ефективної стратегії розвитку підприємства стає ключовим чинником забезпечення його стабільності та конкурентоспроможності.

Стратегія розвитку підприємства є системною категорією, яка поєднує довгострокові цілі, ресурси та механізми їх реалізації [1, с.45]. Вона визначає

не лише напрями діяльності підприємства, але й формує його позицію на ринку, рівень конкурентоспроможності та потенціал майбутнього зростання. В умовах нестабільності зовнішнього середовища стратегія повинна бути не лише чітко сформульованою, але й достатньо гнучкою для своєчасного реагування на зміни.

Важливим етапом формування стратегії розвитку є комплексний аналіз середовища функціонування підприємства. Зовнішнє середовище включає економічні, політичні, соціальні та технологічні фактори, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства. Внутрішнє середовище характеризує ресурси, компетенції, організаційну структуру та управлінські можливості. Гармонійне поєднання цих складових дозволяє сформувати реалістичну та ефективну стратегію розвитку.

Застосування сучасних аналітичних інструментів, таких як SWOT-аналіз, PEST-аналіз та конкурентний аналіз, є необхідною умовою якісного стратегічного планування [2,с.112]. Вони дозволяють систематизувати інформацію про стан підприємства та його оточення, визначити ключові фактори впливу та обґрунтувати стратегічні рішення. Водночас важливо враховувати, що ефективність цих інструментів залежить від повноти та достовірності вихідної інформації.

В сучасних умовах все більшого значення набуває інтеграція принципів сталого розвитку в стратегію підприємства. Це зумовлено необхідністю забезпечення балансу між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою. Орієнтація на сталий розвиток передбачає раціональне використання ресурсів, зменшення негативного впливу на довкілля та забезпечення соціальної стабільності. Такий підхід не лише відповідає сучасним вимогам суспільства, але й сприяє підвищенню інвестиційної привабливості підприємства.

Окремої уваги заслуговує питання гнучкості та адаптивності стратегії розвитку. В умовах невизначеності підприємства повинні бути готовими до швидких змін та оперативного коригування своїх стратегічних планів. Адаптивна стратегія передбачає використання сценарного планування, моніторинг зовнішнього середовища та постійне оновлення стратегічних орієнтирів. Це дозволяє мінімізувати ризики та підвищити ефективність управління.

Ключову роль в стратегічному розвитку підприємства відіграє інноваційна діяльність. Впровадження сучасних технологій, цифрових платформ та автоматизація бізнес-процесів забезпечують підвищення продуктивності та зниження витрат. Інновації також сприяють створенню нових продуктів і послуг, що дозволяє підприємствам займати більш вигідні позиції на ринку.

Важливим аспектом стратегічного розвитку є також людський капітал. Кваліфікований персонал, ефективна система управління знаннями та розвиток корпоративної культури сприяють підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Інвестиції у розвиток персоналу

стають невід'ємною складовою сучасних стратегій.

Не менш значущим є врахування клієнтоорієнтованого підходу у формуванні стратегії розвитку. Підприємства повинні орієнтуватися на потреби споживачів, адаптувати свою продукцію та послуги до змін у попиті та забезпечувати високий рівень якості. Це дозволяє сформувати лояльність клієнтів та зміцнити позиції на ринку.

Таким чином, формування стратегії розвитку підприємства є складним і багатогранним процесом, який вимагає врахування широкого кола факторів. Ефективна стратегія повинна поєднувати інноваційність, адаптивність та орієнтацію на сталий розвиток, що забезпечує довгострокове зростання та стабільність підприємства.

Стратегія розвитку підприємства є ключовим інструментом забезпечення його ефективного функціонування та довгострокової конкурентоспроможності. В умовах зростання невизначеності особливого значення набуває здатність підприємств до адаптації та гнучкого реагування на зміни зовнішнього середовища [4;5,6]. Інтеграція принципів сталого розвитку в стратегічне управління сприяє формуванню стійких конкурентних переваг та підвищенню ефективності діяльності. Використання сучасних аналітичних інструментів, розвиток інноваційної діяльності та людського капіталу забезпечують підвищення якості стратегічного планування та реалізації стратегічних рішень.

Список використаних джерел:

1. Barney J. B., Hesterly W. S. Strategic management and competitive advantage. 6th ed. - Pearson, 2022. - 512 p.
2. Grant R. M. Contemporary strategy analysis. 11th ed. - Wiley, 2023. - 600 p.
3. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року / Міністерство економіки України. - Київ, 2023.
4. OECD. Business dynamics and productivity for sustainable growth. -Paris: OECD Publishing, 2022.
5. World Bank. Ukraine economic update. - Washington, DC, 2024.
6. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Стратегічний менеджмент підприємства : навч. посіб. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2022. - 336 с.

УДК 339.138

Скрипник М.А.
аспірант
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»
Гудима Д.В.
аспірант
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

УПРАВЛІННЯ БРЕНД-КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВИХ РИНКІВ

У сучасних умовах цифровізації економіки бренд-капітал стає одним із ключових стратегічних активів підприємства, що визначає його конкурентні

переваги та здатність утримувати увагу споживачів у перенасиченому інформаційному середовищі. Цифрові ринки характеризуються високою динамічністю, глобальністю та миттєвим поширенням інформації, що суттєво змінює механізми комунікації між компаніями та їх аудиторією. Зростає роль онлайн-каналів, соціальних мереж, електронної комерції та цифрових екосистем, у яких споживачі активно формують власні оцінки брендів і впливають на їхню репутацію.

У таких умовах традиційні методи управління брендом стають недостатньо ефективними, оскільки цифрове середовище посилює конкуренцію за увагу користувача, а також підвищує значущість факторів швидкості реагування, прозорості та персоналізації комунікацій. Водночас цифрові технології відкривають нові можливості для збору та аналізу даних, що дозволяє точніше вимірювати елементи бренд-капіталу, прогнозувати поведінку споживачів і створювати ціннісно орієнтовані брендові стратегії.

Крім того, зростає залежність підприємств від онлайн-репутації, що формується під впливом відгуків, рекомендацій, соціальних спільнот та інфлюенсерів. Негативні інформаційні хвилі або кризи довіри поширюються значно швидше, ніж у традиційних медіа, що може критично вплинути на бренд-капітал і ринкове становище компанії.

Управління бренд-капіталом набуває особливої актуальності, оскільки стає необхідною умовою забезпечення стійкості бізнесу, підвищення його ринкової вартості та встановлення довготривалих відносин зі споживачами.

S. Maravilhas, R. Ladeira підкреслюють, що в умовах цифрової трансформації бренд-капітал стає цінним нематеріальним активом, оскільки цифрові канали взаємодії та доступ до інформації радикально змінюють поведінку споживачів [1].

К. Медведєва вказує, що цифровий брендинг як частина маркетингової стратегії підприємства дозволяє встановити омніканальну присутність і значущі зв’язки зі споживачами, що у свою чергу підсилює впізнаваність бренду, лояльність аудиторії та стимулює довгострокові комерційні результати. Такий підхід сприяє довготривалому успіху компанії на цифрових ринках [2].

B. Kencebay і A. Ertugan вказують, що капітал бренду виступає ключовим чинником, що впливає на сприйняття компанії споживачем та ефективність омніканальних стратегій, які є характерними для цифрових ринків. Саме сильний бренд-капітал сприяє посиленню лояльності клієнтів та довгостроковій взаємодії через різні точки контакту [3].

Сучасні дослідження однозначно вказують, що цифрові канали змінюють поведінку споживачів і вимоги до брендів; бренд-капітал у цифрову епоху – це не лише репутація, а й актив, що впливає на фінансову стабільність підприємства; цифрові стратегії бренду допомагають створювати довготривалі відносини зі споживачами, підвищувати впізнаваність та підтримувати цінність бренду на ринку.

Стрімка цифровізація економіки формує нові підходи до побудови та

підтримання цінності бренду, що зумовлює появу сучасних інструментів управління бренд-капіталом у цифровому середовищі (рис. 1).

1. Аналітика великих даних (Big Data) – дозволяє збирати й аналізувати великі обсяги даних про споживачів, їхню поведінку, вподобання та реакції на брендові повідомлення. Аналітика допомагає зрозуміти, які аспекти бренду працюють найкраще, а що потребує корекції.

2. Соціальний Listening (моніторинг соцмереж) – інструмент збору даних про те, що люди пишуть про бренд в інтернеті (у соцмережах, форумах, блогах), допомагає вчасно реагувати на репутаційні ризики, відстежувати тренди та формувати комунікацію відповідно до очікувань аудиторії.

Рис. 1. Інструменти управління бренд-капіталом у цифровому середовищі

3. Інфлюенсер-маркетинг – співпраця з блогерами, лідерами думок та онлайн-спільнотами дозволяє брендам побудувати довіру та емоційний зв’язок із цільовими аудиторіями. Вибір релевантних інфлюенсерів підсилює впізнаваність бренду.

4. Контент-маркетинг і цифровий сторітелінг – створення якісного, релевантного контенту (тексти, відео, інфографіка) допомагає формувати унікальний бренд-голос, зміцнювати ідентичність та залучати аудиторію. Історії про бренд, цінності та клієнтів сприяють емоційній прив’язаності.

5. Персоналізація комунікацій – завдяки автоматизації та AI бренди можуть налаштовувати повідомлення під конкретного користувача – його вподобання, історію покупок чи поведінкові патерни. Це підвищує ефективність маркетингу і зміцнює бренд-капітал.

6. Автоматизовані CRM-системи – системи управління взаємовідносинами з клієнтами дозволяють відстежувати всі точки контакту клієнта з брендом, аналізувати дані про взаємодії та будувати довгострокові відносини на основі персональних історій взаємодій.

7. Омніканальні платформи – забезпечують єдиний користувацький

досвід у всіх цифрових і фізичних каналах (соцмережі, сайт, месенджери, мобільні додатки). Це підвищує впізнаваність бренду і забезпечує узгодженість комунікацій.

Ці інструменти в сучасних умовах не просто доповнюють маркетингову стратегію – вони стають її серцем, оскільки дозволяють компаніям краще зрозуміти аудиторію, ефективно взаємодіяти з нею та формувати довірливі та довгострокові відносини.

Список використаних джерел:

1. Maravilhas S., Ladeira R. Brand Management in the Digital Era. Digital Transformation Initiatives for Agile Marketing. 2025. P. 32. DOI: 10.4018/979-8-3693-4466-8.ch015
2. Медведєва К. Цифровий брендинг у маркетинговій стратегії підприємств. Scientia fructuosa. 2023. № 149. С. 33–43. DOI: https://doi.org/10.31617/1.2023(149)03.
3. Kencebay B., Ertugan A. Understanding the Mediating Effect of Brand Equity on Sustainability and Omnichannel Operation and Phygital Experience. Sustainability. 2025. № 17. P. 1878. https://doi.org/10.3390/su17051878.

УДК 657.6:502/504:330.34

Танасієва М.М.
к.е.н., доцентка кафедри обліку, аналізу й аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап розвитку економіки характеризується посиленням екологічних викликів, зростанням антропогенного навантаження та необхідністю трансформації бізнес-моделей відповідно до концепції сталого розвитку. Прийняття та реалізація Цілей сталого розвитку, ініційованих United Nations, актуалізували інтеграцію екологічних пріоритетів у систему управління підприємствами [1]. У цих умовах природоохоронна діяльність перестає бути допоміжною функцією та набуває стратегічного значення.

Водночас практика функціонування підприємств свідчить про наявність системних проблем у сфері внутрішнього контролю природоохоронної діяльності. Контрольні процедури часто мають фрагментарний характер, не інтегровані у систему управління ризиками, обмежуються перевіркою дотримання нормативів і не забезпечують превентивного впливу на екологічні загрози. Недостатня координація між службами обліку, екологічного менеджменту та внутрішнього аудиту знижує ефективність управлінських рішень.

Складність проблеми посилюється розширенням екологічного законодавства, необхідністю формування нефінансової звітності, впровадженням ESG-підходів, цифровізацією бізнес-процесів та євроінтеграційними процесами. Це обумовлює потребу вдосконалення внутрішнього контролю як інструменту забезпечення екологічної, економічної

та соціальної відповідальності підприємств.

Теоретичні основи внутрішнього контролю сформовані у межах концепції Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, яка визначає його як процес, спрямований на досягнення стратегічних, операційних і звітних цілей підприємства [2]. У наукових працях внутрішній контроль розглядається як складова системи управління, спрямована на забезпечення достовірності облікової інформації та ефективності діяльності [3]. Водночас більшість досліджень орієнтовані на фінансові аспекти контролю.

Сучасні дослідження акцентують на необхідності інтеграції нефінансових показників, зокрема ESG, у систему контролю та звітності [4]. Значна увага приділяється також розвитку екологічного обліку як інформаційної бази управління сталим розвитком. Важливе місце займають міжнародні стандарти екологічного менеджменту International Organization for Standardization (ISO 14001), які забезпечують системність управління екологічними аспектами діяльності підприємства [5].

Попри значну кількість досліджень, питання інтеграції екологічного обліку, аудиту та внутрішнього контролю залишаються недостатньо розробленими, що зумовлює необхідність подальших наукових пошуків.

У сучасній економічній науці внутрішній контроль розглядається як інтегрована система, що забезпечує досягнення стратегічних цілей підприємства, достовірність звітності та дотримання законодавства. В умовах сталого розвитку виникає необхідність розширення його змісту з урахуванням екологічної складової.

Внутрішній контроль природоохоронної діяльності доцільно трактувати як ризик-орієнтовану систему організаційних, інформаційно-аналітичних і контрольних процедур, спрямованих на забезпечення законності, екологічної результативності та достовірності нефінансової звітності.

Теоретичні засади такого контролю базуються на поєднанні принципів системності, безперервності, превентивності, об’єктивності та відповідальності, а також специфічних екологічних принципів – мінімізації впливу на довкілля, відповідності законодавству та прозорості діяльності.

Функціонально внутрішній контроль виконує інформаційну, превентивну, аналітичну, регулюючу та стратегічну роль, забезпечуючи підтримку управлінських рішень і підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Важливою складовою є нормативно-правове забезпечення, яке визначає об’єкти та процедури контролю. Законодавство України встановлює вимоги щодо дотримання екологічних норм, обліку екологічних витрат та формування достовірної звітності [9; 10]. Міжнародні стандарти доповнюють ці вимоги, орієнтуючи підприємства на управління ризиками та сталість бізнесу.

Разом з тим, сучасна практика виявляє низку проблем функціонування внутрішнього контролю природоохоронної діяльності:

– фрагментарність контрольних процедур;

– відсутність системи KPI;
– низький рівень цифровізації;
– слабка інтеграція фінансової та нефінансової інформації;
– кадрові обмеження.

Зазначені проблеми знижують ефективність управління екологічними ризиками та обмежують можливості стратегічного розвитку підприємств.

Удосконалення системи внутрішнього контролю природоохоронної діяльності потребує комплексного підходу, що охоплює:

1. Інституційний напрям: формування екологічної політики, визначення відповідальності, інтеграція ESG-принципів.

2. Методичний напрям: впровадження ризик-орієнтованого підходу, розробка KPI, стандартизація процедур контролю.

3. Інформаційно-цифровий напрям: автоматизація обліку, інтеграція з ERP-системами, формування ESG-звітності.

4. Кадровий напрям: підвищення кваліфікації персоналу, розвиток міждисциплінарних компетенцій.

Реалізація цих напрямів дозволяє сформувати інтегровану систему внутрішнього контролю, що забезпечує ефективне управління екологічними ризиками та підвищує прозорість діяльності підприємств.

У результаті дослідження встановлено, що внутрішній контроль природоохоронної діяльності є ключовим елементом системи управління підприємством в умовах сталого розвитку. Існуючі системи контролю є недостатньо ефективними через їх фрагментарність та орієнтацію на фінансові аспекти. Для цього варто сформувати інтегровану модель внутрішнього контролю, що поєднує принципи ризик-орієнтованого підходу, стандарти ISO 14001, ESG-критерії та методологію COSO. Її впровадження забезпечить системність, достовірність інформації, ефективне управління ризиками та досягнення стратегічних цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. United Nations. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. – New York: UN, 2015.
2. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). (2013). *Internal Control – Integrated Framework*. New York: COSO.
3. Гавриличенко Є.В. Еволюція системи внутрішнього контролю: від внутрішньої перевірки до контролю над звітністю про сталий розвиток. *Комунальне господарство міст*, 2024, *7*(188), 15-21. https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-2-183-15-21
4. Олійник, О. В., Іваницький, В. М. Управлінський вимір ESG-звітності: концептуальні засади інтеграції у систему корпоративного обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*, 2025, (2(61), 47–53. https://doi.org/10.26642/pbo-2025-2(61)-47-53
5. International Organization for Standardization. *ISO 14001: Environmental Management Systems – Requirements with Guidance for Use*. – Geneva: ISO, 2015.
6. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII (зі змінами і доповненнями). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12
7. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV (зі змінами і доповненнями). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14

УДК 658.15:336.64

Татарин М.П.
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Шибанова М.В.
здобувачка ІІІ курсу кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ОЦІНКА ВАРТОСТІ ЗАЛУЧЕНОГО КАПІТАЛУ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах кризового розвитку економіки України внаслідок повномасштабної війни суб'єкти господарювання дедалі частіше використовують залучені фінансові ресурси задля забезпечення своєї господарської діяльності та реалізації інвестиційних проєктів. Крім того, ефективне управління вартістю залученого капіталу є важливим інструментом забезпечення фінансової стійкості бізнесу та підвищення його конкурентоспроможності.

Ключовим аспектом ефективного фінансового управління є оцінка вартості залученого капіталу, оскільки саме вона визначає доцільність використання позикових коштів та впливає на ухвалення стратегічних фінансових рішень підприємства. Зростання вартості кредитних ресурсів, підвищення фінансових ризиків та нестабільність економічного середовища посилюють необхідність раціонального формування структури капіталу для всіх типів бізнесів. У таких умовах особливої актуальності набуває дослідження вартості залученого капіталу та визначення її впливу на формування фінансової стратегії суб'єктів господарювання.

Метою дослідження є аналіз сутності та особливостей оцінки вартості залученого капіталу, а також визначення її ролі у формуванні ефективної фінансової стратегії.

Залучений капітал визначають як кошти, які підприємство залучило із зовнішніх джерел, основу його становить позиковий капітал.

Позиковий капітал – це грошові засоби, які залучають для фінансування господарської діяльності на принципах терміновості, поверненості, платності та цільового використання. Позикові фінансові ресурси формують з внутрішніх та зовнішніх щодо підприємства джерел [1, с.189].

Залучаючи позиковий капітал, компанія може значно наростити свій фінансовий потенціал розвитку, отримати доступ до відносно дешевших фінансових ресурсів, скористатися податковими перевагами та збільшити рівень фінансової рентабельності. Водночас використання позикових коштів має і певні негативні наслідки, зокрема, може призводити до зниження фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, а також підвищення

ризику банкрутства.

Вартість капіталу визначають для суб'єктів господарювання як відносну величину витрат з обслуговування елементів капіталу.

Тобто, поняття вартості залученого капіталу можна визначити як ціну, яку підприємство зобов'язане сплатити за користування кредитними або залученими від інвесторів коштами за визначений період часу. На формування вартості залученого капіталу впливає низка чинників, зокрема: рівень відсоткової ставки, комісійні платежі, видатки на обслуговування боргу, а також інші додаткові фінансові витрати [1, с.195].

Головним етапом оцінювання вартості капіталу суб'єкта господарювання є фінансовий аналіз, який характеризує реальний фінансовий стан підприємства та ступінь впливу фінансових ризиків. Його результати визначають можливості прогнозування доходів та витрат суб'єкта господарювання. Водночас фінансовий стан підприємства традиційно оцінюють з використанням індикаторів фінансової стійкості, ліквідності, рентабельності, ділової активності, тощо. Особливу роль в такому оцінюванні відіграють, на наш погляд, індикатори ринкової активності, які характеризують рівень присутності суб'єктів на фондовому ринку, а також відображають цінність та дохідність їх корпоративних цінних паперів [2, с.1154].

У сучасній практиці корпоративних фінансів оцінку вартості залученого капіталу проводять також у межах визначення середньозваженої вартості капіталу (WACC), яку використовують як базовий критерій ефективності фінансових та інвестиційних рішень.

У фундаменті стратегії формування та використання капіталу лежить обґрунтований вибір ресурсного забезпечення діяльності підприємства, а також розробка комплексу організаційних, економічних і фінансових орієнтирів у сфері мобілізації та застосування фінансових ресурсів. Усі ці складові повинні сприяти досягненню стратегічних цілей із урахуванням потенціалу підприємства та змін у зовнішньому середовищі [3, с. 12].

Вартість залученого капіталу це головний показник, що визначає доцільність використання зовнішніх джерел фінансування суб'єктом господарювання. У межах корпоративних фінансів оцінка вартості залученого капіталу є важливим інструментом ухвалення стратегічних рішень щодо структури фінансування діяльності компанії. Наприклад, у випадку доступності коштів за низькою відсотковою ставкою, яка вигідна для позичальника, позиковий капітал стає ідеальним інструментом для підвищення ефективності діяльності організації шляхом розширення інвестиційного потенціалу, модернізації виробництва та реалізації нових проєктів.

Вартість залученого капіталу також відіграє важливу роль у визначенні ефективності інвестиційних проєктів. Підприємство повинно порівнювати очікувану прибутковість інвестицій із вартістю фінансових ресурсів, які використовуються для їх реалізації. Якщо прибутковість інвестицій перевищує

вартість позикового капіталу, використання залучених коштів може сприяти підвищенню фінансової рентабельності компанії.

Разом із тим, надмірне використання позикового капіталу може призвести до зростання фінансових витрат, погіршення платоспроможності та підвищення фінансових ризиків. Розроблення ефективної фінансової стратегії на основі оцінки вартості залученого капіталу є важливим чинником забезпечення фінансової стійкості бізнесу, оскільки дає змогу мінімізувати ризики надмірного боргового навантаження та забезпечити стабільність грошових потоків. Тому під час формування фінансової стратегії критично важливо правильно визначити оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, яке забезпечить баланс між прибутковістю і фінансовою стабільністю.

Таким чином, вартість залученого капіталу є головним показником, що визначає ефективність фінансової діяльності суб'єкта господарювання та суттєво впливає на формування його фінансової стратегії. Раціональне використання позикових фінансових ресурсів дає можливість підприємству розширювати різні види своєї діяльності, підвищувати рівень фінансової рентабельності та реалізовувати стратегічні напрями розвитку. Водночас ухвалення рішень щодо залучення зовнішніх джерел фінансування потребує ретельної оцінки їх вартості та врахування можливих фінансових ризиків. Саме тому визначення оптимального співвідношення між власним і позиковим капіталом, а також обґрунтована оцінка вартості залучених фінансових ресурсів є необхідною умовою формування ефективної фінансової стратегії підприємства та забезпечення його довготермінової фінансової стабільності і конкурентоспроможності на ринку.

Список використаних джерел:

1. Крупка М. І., Ковалюк О. М., Коваленко В. М. та ін. Фінансовий менеджмент. Підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 440 с.
2. Стащук О.В., Савчук Л.С. Теоретичні та практичні аспекти оцінювання вартості капіталу підприємств. Економіка і суспільство. 2018. № 19. С. 1153–1157.
3. Воронка Ю. В. Управління капіталом підприємства як ключовий чинник його фінансової стабільності. Актуальні питання економічних наук. 2025. № 11. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/514/520 (дата звернення: 15.03.2026).

УДК 336

Ткачик А.М.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЕЛЕМЕНТИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

У сучасних умовах нестабільної економіки, глобалізації та підвищення

конкуренції питання забезпечення стійкості бізнесу набуває особливої актуальності. Підприємства функціонують у середовищі постійних змін, фінансових ризиків та економічної невизначеності. Саме тому ефективне використання елементів фінансового механізму стає важливим інструментом підтримання стабільності та розвитку підприємства. Фінансовий механізм забезпечує реалізацію фінансової політики підприємства, формування та використання фінансових ресурсів, а також сприяє підвищенню ефективності управління фінансами.

Фінансовий механізм – це система управління фінансами, яка враховує або поєднує організацію взаємодії фінансових відносин, з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності.[4] Ключовими складовими цього механізму є фінансове забезпечення, фінансове планування, фінансове регулювання, фінансове стимулювання та фінансовий контроль. Кожний з цих елементів відіграє важливу роль у забезпечені фінансової стабільності підприємства, підвищення ефективності його діяльності та досягнення стратегічних цілей і завдань.

Фінансове планування передбачає процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування і напрямками їх цільового використання.[1] Ефективне фінансове планування дозволить підприємству уникнути дефіциту коштів, своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання та підвищити фінансову стійкість. Фінансове забезпечення охоплює систему джерел формування ресурсів, необхідних для діяльності підприємства. Воно включає власні кошти, позикові та залучені ресурси, бюджетні асигнування, інвестиції та кредити, що створюють основу для стабільності й розвитку бізнесу. Раціональне поєднання цих джерел дозволить підприємству підтримувати належний рівень ліквідності та платоспроможності. Фінансове регулювання реалізується як через державні інструменти (податкова політика, кредитно-грошова система, пільги та субсидії), так і через внутрішні механізми підприємства. Його призначення полягає у забезпеченні фінансової стійкості та узгодженості інтересів усіх учасників економічних відносин. Використання цих інструментів дозволить підприємству оптимізувати фінансові потоки, зменшувати витрати та підвищувати ефективність використання ресурсів. Фінансове стимулювання спрямоване на підвищення результативності діяльності підприємства шляхом використання таких інструментів, як премії, дивіденди, податкові пільги чи інвестиційні преференції. Воно створює мотиваційні умови для зростання продуктивності та ефективності використання ресурсів. Не менш важливою складовою виступає фінансовий контроль, який забезпечує перевірку правильності формування та використання ресурсів, сприяє дотриманню фінансової дисципліни та підвищує прозорість господарських процесів. Завдяки контролю підприємство може вчасно виявляти та усувати фінансові ризики, що позитивно впливає на його платоспроможність та інвестиційну привабливість.[3]

Однак ефективність функціонування зазначених елементів фінансового

механізму безпосередньо залежить від здатності менеджменту вчасно ідентифікувати та враховувати сукупність чинників, що визначають фінансову стійкість. Фінансова стійкість – це властивість підприємства, яка відображає в процесі взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників досягнення стану фінансової рівноваги і його здатність розвиватися. З даного визначення чітко випливає, що на фінансову стійкість підприємства впливають зовнішні і внутрішні чинники, ступінь впливу яких залежить від кон'юнктури фінансового ринку і зміни економіко-політичної ситуації в країні. (рис. 1)

Зовнішні чинники – це такі, які пов'язані із характером державного регулювання і їхній вплив на фінансову стійкість підприємства пов'язаний безпосередньо із економічною ситуацією в країн, а внутрішні чинники проявляються безпосередньо в середині самого підприємства і нерозривно пов'язані із ефективністю здійснення основної діяльності на підприємстві. На сьогоднішній день найбільше впливають на фінансову стійкість підприємства економічні та фінансові чинники. Вони можуть зумовити виникнення кризових явищ, банкрутство і ліквідацію підприємства.

Необхідно зауважити, що на сучасному етапі розвитку економіки України фінансова стійкість багатьох підприємств істотно погіршилася. Основними чинниками цього є світова фінансово-економічна криза, зростання інфляції, нестабільна державна податкова і кредитна політика. Нестабільність економічної ситуації в Україні зумовлює погіршення інвестиційного клімату в державі.

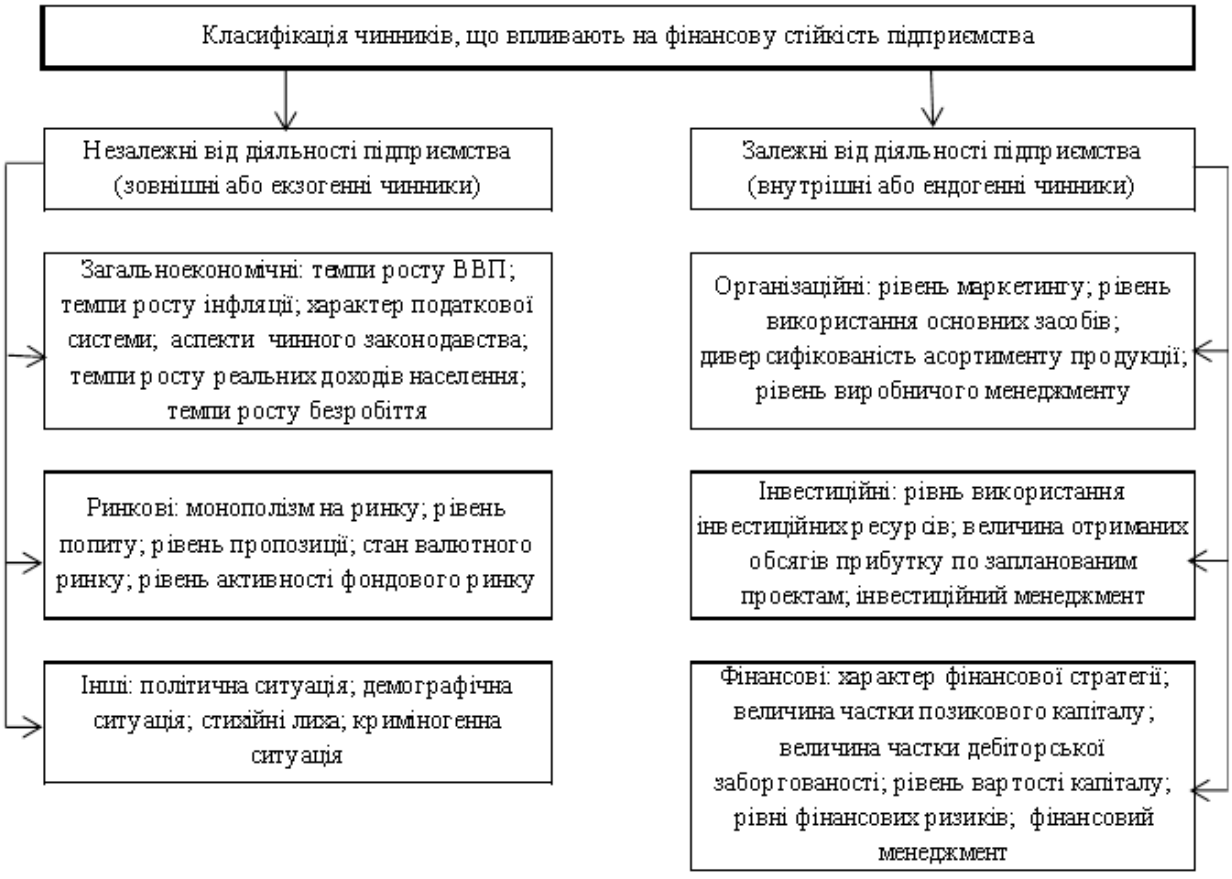

Рис. 1. Класифікація чинників, які впливають на фінансову стійкість [2]

Значний вплив на фінансову стійкість підприємств справляє також зовнішньоекономічна політика держави, яка охоплює експортну та імпортну політику. Така політика повинна бути спрямована на створення сприятливих умов для українських товаровиробників на світовому ринку. [2]

Список використаних джерел:

1. Складові елементи формування фінансового механізму. StudFiles. URL: https://studfile.net/preview/10400480/page:5/(дата звернення: 04.04.2026).
2. Чинники впливу на фінансову стійкість підприємства. Науковий блоґ. URL: https://naub.oa.edu.ua/chynnyky-vplyvu-na-finansovu-stijkist-pidpryjemstva/(дата звернення: 04.04.2026).
3. Олексашенко Я. С., Чумак В. Д. Складові фінансового механізму підприємства та їх роль у підвищенні ефективності діяльності. Матеріали конференції. Полтава : ПДАУ, 2024. С. 221–223. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/cb46bcdf-3408-45ac-b08e-27b1b48216fd/content#page=221 (дата звернення: 04.04.2026).
4. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, Ф 59 М. Д. Білик, JL Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. — 6-те вид., перероб. та допов. — К.: КНЕУ, 2006. — 552 с.

УДК 658.15:004.9

Трибусовська Н.І.

здобувачка І (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент»

Науковий керівник - ***Арзянцева Д.А.***

к. е. н, доцентка кафедри менеджменту, економіки, статистики та цифрових технологій

Хмельницький університет управління та права ім. Леоніда Юзькова

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах бізнес-середовища фінансові ризики набувають все більшої складності та динамічності через вплив глобалізаційних процесів, фінансової волатильності, технологічних трансформацій і кіберзагроз. Окреслена проблема набуває значної актуальності для підприємств в Україні, які функціонують в умовах воєнного стану, макроекономічної нестабільності та інфляційного тиску. За таких умов традиційні методи управління ризиками поступово втрачають свою практичну ефективність, що зумовлює потребу у впровадженні сучасних цифрових інструментів, здатних забезпечити оперативне виявлення потенційних загроз і високу якість ухвалених управлінських рішень.

Насамперед, слід зазначити, що фінансовий ризик у науковій літературі трактується як ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (зниження доходів, прибутку чи втрата капіталу) при високому ступені невизначеності у господарській діяльності компаній [6, с. 12-13].

Процес управлінської діяльності у сфері фінансових ризиків підприємства

має поетапний характер і охоплює ідентифікацію ризиків, їх якісний та кількісний аспекти їхньої оцінки, вибір і реалізацію методів впливу, а також подальший моніторинг і коригування управлінських рішень [3; 4; 6, с. 21-23].

Однак варто зауважити, що сучасні умови господарювання, зокрема в Україні, зумовлюють необхідність удосконалення цього алгоритму шляхом інтеграції цифрових інструментів, які забезпечують обробку значних обсягів даних, підвищують точність прогнозування та дозволяють здійснювати безперервний контроль загроз у режимі реального часу [3]. Це забезпечує успішну адаптацію підприємств до мінливих умов середовища (рис. 1).

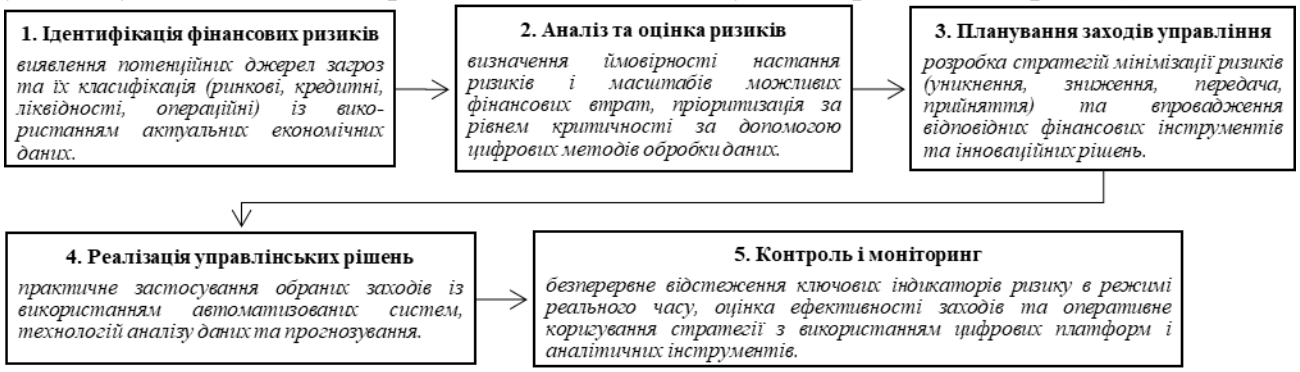

Рис. 1. Алгоритм управління фінансовими ризиками підприємства

Джерело: сформовано автором на основі аналізу [3; 4; 6, с. 21-23].

Як зазначає J. Jiang у своїй науковій праці [8], цифрова трансформація істотно модифікує організацію фінансового управління на підприємствах, зокрема шляхом підвищення ефективності обробки та аналізу інформації. У результаті інтеграції цифрових інструментів формується адаптивна система ризик-менеджменту, здатна ефективно функціонувати в умовах невизначеності, що сприяє мінімізації фінансових втрат і підвищенню конкурентоспроможності підприємства [2].

Перспективи практичного використання сучасних технологій систематизовано у табл. 1. У цілому цифровізація ризик-менеджменту сприяє зміцненню фінансової стійкості суб'єктів господарювання та підвищенню ефективності управлінських процесів. Водночас, слід наголосити, що використання таких інструментів потребує впровадження механізмів контролю, верифікації результатів і захисту інформації сформовано автором на основі аналізу [5].

Таблиця 1

Цифрові інструменти в системі управління фінансовими ризиками

Цифровий інструмент	Перспективи застосування в управлінні фінансовими ризиками
Платформи аналітики та прогнозування	Забезпечують інтеграцію даних із різних джерел, моделювання сценаріїв розвитку подій, що сприяє більшій обґрунтованості ухвалених рішень завдяки використанню прогнозної аналітики.
Штучний інтелект і машинне навчання (AI/ML)	Дозволяють виявляти приховані закономірності та потенційні ризики, автоматизувати оцінку контрагентів і фінансове прогнозування. Забезпечують обробку значних масивів даних для формування альтернатив управлінських рішень із високим рівнем точності. Дають змогу моделювати довгострокові наслідки та сценарії розвитку подій. Знижують потребу в людських і часових ресурсах, підвищуючи

	оперативність прийняття рішень.
Аналіз великих даних (Big Data Analytics)	Сприяє комплексному аналізу значних обсягів інформації з різноманітних джерел, покращує точність ідентифікації ризиків та забезпечує своєчасне реагування на зміни зовнішнього середовища.
Автоматизовані системи моніторингу	Забезпечують безперервний моніторинг фінансових показників у режимі реального часу, що дає змогу своєчасно та швидко виявити загрози і скоротити час, який необхідний для реагування на зміни.
Інструменти візуалізації та дашборди	Дозволяють наочно відображати ключові показники, аналізувати їх динаміку, чим сприяють покращенню якості ухвалених рішень.
Хмарні технології (Cloud Computing)	Забезпечують доступ до обчислювальних ресурсів і аналітичних інструментів без значних інвестицій в інфраструктуру, сприяють гнучкості, масштабованості системи управління ризиками.
Блокчейн-технології	Підвищують безпеку фінансових операцій, їх прозорість, мінімізують ризики шахрайства, маніпуляцій та невиконання зобов'язань, сприяють зростанню довіри між контрагентами.
Системи раннього попередження ризиків (Early Warning Systems)	Забезпечують своєчасне виявлення критичних змін у фінансовому та макроекономічному середовищі, що дозволяє мінімізувати потенційні втрати та запобігати кризовим ситуаціям.
Роботизована автоматизація процесів (RPA)	Забезпечує автоматизацію рутинних операцій з аналізу та контролю фінансових даних, знижує вплив людського фактора та підвищує точність і ефективність ризик-менеджменту.
Цифрові фінансові платформи та платіжні системи	Сприяють оптимізації управління грошовими потоками, підтримці ліквідності підприємства та оперативному реагуванню на зміни у фінансовому середовищі.

Джерело: сформовано автором на основі аналізу [1; 2; 3; 4; 5; 7; 8].

Раціональність впровадження цифрових інструментів у систему управління ризиками підтверджують світова та національна практика. Зокрема, провідні міжнародні фінансові установи, такі як JPMorgan Chase та HSBC, активно використовують можливості ШІ та автоматизовані системи контролю для безперервного аналізу транзакцій та виявлення шахрайських операцій [7].

В Україні інноваційні інструменти набувають широкого застосування у банківському секторі, наприклад, їх застосовують ПриватБанк, monobank, Sense Bank [2; 5]. Також, яскравим кейсом є досвід Ощадбанк, який інтегрував системи ШІ для аналізу поведінкових аспектів фінансової активності клієнтів, що дозволяє покращити якість контролю кредитних ризиків та знизити рівень підозрілих транзакцій [2].

Отже, можна зробити висновок, що впровадження сучасних цифрових інструментів у систему управління фінансовими ризиками підприємства забезпечує формування прозорої, оперативної та прогнозованої моделі менеджменту, в якій технології виступають як ефективний механізм підтримки управлінських рішень. Інтеграція інновацій сприяє підвищенню якості та точності оцінювання загроз, зниженню рівня невизначеності та зміцненню фінансової стійкості підприємств в умовах динамічного бізнес-середовища.

Перспективи подальших досліджень варто пов'язати з розробкою підходів до системної інтеграції цифрових технологій у процеси управління ризиками, включно з оцінюванням, оцінюванням ефективності їх

застосування, а також дослідженням питань кібербезпеки фінансового управління.

Список використаних джерел:

1. Арзянцева Д. А., Захаркевич Н. П., Іжевський П. Г., Крушинська А. В. Використання штучного інтелекту в процесі ухвалення управлінських рішень на підприємстві. *Наукові інновації та передові технології.* 2024. № 6 (34). С. 713-725.
2. Артемчук М. Д. Використання фінансових технологій для забезпечення гнучкості підприємств під час війни. *Актуальні питання економічних наук.* 2025. №8.
3. Захаркіна Л. С., Захаркін О. О., Сокол Л. В. Цифрові інструменти управління фінансовими ризиками бізнесу в умовах воєнного стану. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. №5.
4. Карзун Д. Інтеграція цифрових технологій в систему облікового забезпечення управління ризиками з використанням фінансових інструментів. *Журнал стратегічних економічних досліджень.* 2025. №2 (25). С. 97-109.
5. Коптєва Г. М. Цифровізація фінансової безпеки бізнес-процесів: світові та українські практики. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки).* 2025. № 5. С. 3-8.
6. Лактіонова О. А. Управління фінансовими ризиками: навчальний посібник. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 256 с.
7. Міллер Е. Цифрові інструменти управління ризиками. *Investnews*. URL: https://investnews.com.ua/ekonomika/9834-tsyfrovi-instrumenty-upravlinnia-ryzykamy/ (дата звернення: 28.03.2026).
8. Jiang J. A study on the digital transformation trends in financial management for small and micro enterprises. *International Journal of Global Economics and Management*. 2024. № 3 (1). P. 355-363.

УДК 658.15 : 005.21

Яворовський С.М.,
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Безпалько М.А.
здобувач вищої освіти
ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ОСНОВИ ЙОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В умовах сучасної глобальної нестабільності, високої волатильності ринків та посилення екологічних вимог, традиційні підходи до управління фінансами, орієнтовані виключно на короткостроковий фінансовий результат, втрачають свою ефективність. Ситуація ускладнюється граничним насиченням ринків: агресивна конкуренція та надлишок однотипної продукції створюють умови, за яких навіть великим підприємствам дедалі складніше утримувати ринкові позиції.

За таких обставин запорукою виживання та процвітання бізнесу стає концепція сталого розвитку (sustainable development), фундаментом якої виступає якісно сформована фінансова стратегія. Саме вона є тим

інструментарієм, що дозволяє гармонізувати оперативну діяльність із довгостроковими цілями, забезпечуючи фінансову стійкість у тривалій перспективі.

Водночас критична динамічність ринкового середовища та поява непередбачуваних дестабілізуючих факторів вимагають від підприємства високої гнучкості. Це зумовлює необхідність відмови від статичних планів на користь адаптивного управління: фінансова стратегія має підлягати регулярному моніторингу, періодичному перегляду та оперативному коригуванню. Тільки безперервне вдосконалення цього ключового елемента стратегічного набору дозволяє нівелювати негативні зовнішні впливи та трансформувати виклики середовища у можливості для стабільного зростання.

Сталий розвиток підприємства — це здатність організації довгостроково функціонувати, зберігаючи баланс між економічною ефективністю, соціальною відповідальністю та екологічною безпекою (рис.1).

Рис.1. Основні аспекти сталого розвитку підприємства*

** Джерело : сформовано автором на основі [1].*

Процес формування фінансової стратегії для досягнення сталого розвитку підприємства актуалізує необхідність розробки поетапного процесного підходу та забезпечення послідовності дій – від діагностики ризиків до адаптації планів, що дозволяє підприємству зберігати платоспроможність, ефективно розподіляти капітал та інтегрувати екологічні й соціальні цілі у фінансову модель для довгострокової стійкості (табл.1).

Таблиця 1

Структурно-логічні етапи формування фінансової стратегії підприємства*

Етап процесу	Основний зміст та дії	Результат (Вихідні дані)
1. Аналітичний	Оцінка внутрішнього фінансового потенціалу та зовнішнього середовища (SWOT-аналіз, PEST-аналіз).	Визначення фінансової позиції та "вузьких місць" розвитку.
2. Цільовий	Формування стратегічних фінансових цілей з урахуванням принципів сталого розвитку (прибутковість + екологічність).	Система KPI (рентабельність, ліквідність, рівень капіталізації).
3. Стратегічний	Визначення пріоритетних напрямів: інвестиційна, податкова, дивідендна політика та політика управління ризиками.	Схвалена концепція фінансового розвитку підприємства.
4. Операційний	Розробка портфеля проєктів, бюджетування та розподіл ресурсів за стратегічними напрямами.	Фінансові плани, бюджети та графіки інвестицій.
5. Контрольно-регулюючий	Моніторинг виконання показників, порівняння план/факт та аналіз відхилень.	Звіт про виконання стратегії.
6. Етап удосконалення та адаптації	Коригування стратегії відповідно до змін ринку або нових викликів (реінжиніринг процесів).	Оновлена (актуалізована) фінансова стратегія.

** Джерело : сформовано автором на основі [2]*

Формування фінансової стратегії в сучасних умовах є не статичним документом, а безперервним ітераційним процесом, що виступає головним стабілізатором підприємства на шляху до його сталого розвитку.

Інтеграція аналітичного, цільового та операційного етапів дозволяє не лише збалансувати економічні інтереси з екологічними та соціальними вимогами часу, а й створити прозору систему ключових показників для ефективного управління капіталом.

Проте вирішальним фактором життєздатності такої стратегії є її адаптивність: впровадження механізмів постійного моніторингу та своєчасного реінжинірингу процесів дозволяє підприємству оперативно реагувати на ринкову волатильність, нівелювати фінансові ризики та трансформувати зовнішні виклики у стратегічні переваги для довгострокового зростання [3].

Неможливо говорити про сталий розвиток підприємства без використання сучасних технологій. Цифровізація перетворює фінансову стратегію на інтелектуальну систему управління сталим розвитком. Впровадження ERP-систем та штучного інтелекту забезпечує консолідацію даних, точне прогнозування та мінімізацію витрат. Автоматизація рутини вивільняє ресурси для аналізу, а цифрові платформи гарантують прозорість показників. Це створює фундамент для швидкої адаптації до волатильного ринку та довгострокової стійкості підприємства.

Підсумовуючи, слід наголосити, що формування фінансової стратегії сталого розвитку знаменує стратегічний перехід від пасивної моделі

«виживання» до концепції «керованого зростання». Для практичної реалізації цього підходу підприємствам необхідно інтегрувати екологічні та соціальні цілі безпосередньо у фінансове планування, а також сформувати спеціальні резервні фонди стійкості для оперативного реагування на макроекономічні шоки. Окрім того, критично важливим є забезпечення повної прозорості фінансової звітності, що дозволить залучати капітал від відповідальних інвесторів. Такий підхід в управлінні фінансами дозволить підприємству не просто адаптуватися до ринкових коливань, а й трансформуватися у драйвера позитивних економічних перетворень.

Список використаних джерел:

1. Петролюк Ю., Гребенюк Н. Сталий розвиток як стратегічна перевага для підприємства // Економіка та суспільство. 2024. Вип. 68. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-148 (дата звернення: 06.04.2026).
2. Крупка М. І., Ковалюк О. М., Коваленко В. М. та ін. Фінансовий менеджмент. Підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 440 с.
3. Швиданенко Г., Пономаренко О., Швиданенко В. Концептуальні засади формування і вдосконалення фінансової стратегії та політики суб'єкта господарювання в умовах глобальної нестабільності // Економіка та суспільство. 2024. Вип. 65. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-22 (дата звернення: 06.04.2026).

ПОВЕДІНКОВІ ФАКТОРИ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ
Тематичний напрямок 5

УДК 336.71:657.6:339.727:004.8

Дропа Я.Б
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Яриз А.Ю.
студентка ІІІ курсу кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

Сучасна світова економіка переживає період стрімких змін, де цифровізація виступає однією з головних рушійних сил. Фінансовий сектор не лишається осторонь, активно інтегруючи передові технології для поліпшення ефективності та розширення доступності своїх послуг. Для України питання діджиталізації фінансової системи є особливо актуальним, зважаючи на економічні труднощі та воєнні виклики, що вимагають забезпечення стабільного функціонування банківського сектору та державних фінансів. Цифрові рішення надають можливості для оптимізації управління фінансовими ресурсами, автоматизації робочих процесів та зменшення ймовірності помилок.

Під цифровізацією фінансової системи розуміють інтеграція сучасних інформаційних технологій у банківський бізнес, публічне фінансове управління та повсякденне використання фінансових послуг населенням: інтернет-банкінг, мобільні застосунки, електронні та безготівкові платежі, а також інноваційні продукти фінтех-компаній. Завдяки цьому люди можуть оперативно проводити фінансові операції, сплачувати рахунки або отримувати кредити, не звертаючись до банківських відділень, що є особливо цінним для мешканців невеликих населених пунктів, сільської місцевості, прифронтових та колишніх окупованих територій (табл. 1)[3, с. 56].

Таблиця 1

Ключові компоненти цифровізації фінансової системи України

Компонент	Приклад реалізації	Переваги	Ризики
Інтернет-банкінг	Приват24, Monobank	Зручність, швидкість	Кібератаки, шахрайство
Мобільні додатки	Portmone, ApplePay	Швидкі платежі, доступність	Недовіра старших користувачів
Електронні та	Платіжні термінали, QR-	Прозорість, контроль	Технічні збої

Компонент	Приклад реалізації	Переваги	Ризики
безготівкові платежі	коди		
Фінтех-продукти	Кредитні онлайн-сервіси	Нові послуги, конкурентність	Нестабільність нових компаній
Блокчейн/аналітика даних	Smartcontracts, BigData	Прозорість, прогнозування ризиків	Складність впровадження

Джерело: систематизовано автором на основі даних [2]

Діджиталізація сприяє підвищенню прозорості у фінансовій сфері, оскільки всі транзакції відбуваються через електронні платіжні системи, що спрощує моніторинг та обмежує можливості для тіньової економіки й ухилення від податків. Порівняння доступності сучасних інноваційних послуг в різних адміністративно-територіальних одиницях України подано у табл. 2.

Таблиця 2

Порівняння доступності цифрових фінансових послуг у містах та сільській місцевості

Показник	Міста	Села
Кількість банківських відділень	Висока	Низька
Доступ до інтернету	Широкий	Обмежений
Використання мобільних додатків	70 – 80 % населення	30–40 % населення
Довіра до цифрових послуг	Висока	Середня
Рівень фінансової грамотності	Середній/високий	Нижчий

Проте, діджиталізація також несе із собою певні ризики. Основна загроза стосується кібербезпеки: зі зростанням кількості онлайн-операцій збільшується ймовірність шахрайства та несанкціонованого доступу до персональних даних. З огляду на зазначене необхідно впроваджувати надійні системи захисту інформації та навчати користувачів базовим принципам цифрової безпеки. У великих містах цифрові послуги є загальнодоступними, тоді як у сільській місцевості їхня доступність може бути обмеженою через слабке інтернет-покриття або відсутність необхідних навичок у мешканців. Важливим є також людський чинник, оскільки частина населення, особливо люди старшого віку, виявляють недостатню довіру до цифрових технологій. Для успішної реалізації цифровізації потрібно поліпшувати рівень фінансової та цифрової грамотності українських громадян [2].

Цифрові технології відіграють особливе значення за умов кризи, коли звичайні способи проведення фінансових операцій можуть бути обмежені. Наприклад, під час військових конфліктів, глобальних епідемій чи інших надзвичайних ситуацій доступ до фізичних банківських відділеньускладнений. У таких обставинах онлайн-сервіси стають критично важливим інструментом для підтримки економічної діяльності. Завдяки ним громадяни можуть здійснювати платежі, отримувати позики, переказувати гроші та керувати своїми фінансами без необхідності особистого відвідування установ, що допомагає зберігати стабільність і функціональність економічних процесів

навіть у складних умовах [4].

У майбутньому цифровізація фінансового сектора набуде ще більшої важливості завдяки розвитку інноваційних технологій. Зокрема, очікується активне впровадження штучного інтелекту, який дасть змогу автоматизувати процеси, швидко аналізувати значні обсяги інформації та пропонувати користувачам індивідуальні фінансові рішення.Технологія блокчейн забезпечить високий рівень прозорості та надійності транзакцій, зменшить ймовірність шахрайства та підвищить довіру користувачів до фінансових платформ. Всі ці нововведення разом створюють передумови для швидших, зручніших та безпечніших фінансових послуг [3, с. 60].

Отже, цифровізація фінансової системи є стратегічно важливим напрямом розвитку для України. Вона не лише підвищує доступність та відкритість фінансових послуг, але й забезпечує стійкість економіки у складних ситуаціях, підтримує безперервність ділових операцій і сприяє формуванню інноваційного фінансового сектору. Водночас успішна цифровізація потребує комплексного підходу до мінімізації ризиків,зокрема, необхідно постійно вдосконалювати системи кібербезпеки, забезпечувати рівний доступ до цифрових технологій у різних регіонах країни та підвищувати рівень фінансової та цифрової обізнаності населення. Лише поєднання технологічного прогресу з комплексним управлінням ризиками дасть змогу забезпечити ефективну та стабільну цифровізацію фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Коваленко Ю., Криниця С. *Джерела фінансування цифрової трансформації фінансової системи: міжнародний досвід та реалії України* //*ActaAcademiaeBeregsasiensis. Economics*, 2025. С. 359 – 378.
2. Національний банк України. *Звіт про фінансову стабільність*. Київ, 2023. 120 с. URL: https://bank.gov.ua/(дата звернення: 30.03.2026).
3. Цифровізація економіки України: трансформаційний потенціал: монографія / В.П. Вишневський, О.М. Гаркушенко, С.І. Князєв, Д.В. Липницький, В.Д. Чекіна; за ред. В.П. Вишневського та С.І. Князєва; НАН України, інститут економіки промисловості. Київ: Академперіодика, 2020. 188 с.
4. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни: Жовтень 2024 // НІСД. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-zhovten-2024 (дата звернення: 30.03.2026).

УДК 330.5

Коваленко О.В.
д.е.н., професор, професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ім. Ю. Потебні ЗНУ
Стоєв В.Л.,
к. е. н.,доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів ІННІ ім. Ю. Потебні ЗНУ

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ БІЗНЕС ЯК ФАКТОР ЦИФРОВІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

З розвитком цифрових технологій, глобалізацією та підвищенням значення знань як ресурсу, інтелектуальний бізнес набуває стратегічного значення та стає основним рушієм економічного розвитку. Він охоплює інновації, креативні рішення та продукти, засновані на людських знаннях і навичках, які спрямовані на створення доданої вартості. Особливістю цієї сфери є значна залежність від інноваційного потенціалу, творчості, інтелектуальних ресурсів та практичного застосування новітнього інструментарію штучного інтелекту, програмних комплексів, що забезпечують обробку та аналіз великих масивів інформації.

Зарубіжні економісти все більше акцентують увагу на важливості для успіху економіки знань саме інтелектуалізації суспільства та розвитку людського капіталу. Переважна більшість науковців визначають інтелектуалізацію як один із засобів переходу до Industry 4.0 та розглядають інтелектуалізацію бізнесу як перспективу та можливості подальшого інноваційного розвитку. Поняття «інтелектуального бізнесу» можуть варіюватися, оскільки воно досить нове і його визначення стає викликом для науковців-економістів. За словами Пітера Друкера, "у новій економіці ключовими ресурсами є не капітал або праця, а знання". Інтелектуальний бізнес включає такі сфери, як консалтинг, аудит, адвокатуру, інформаційні технології, розробку програмного забезпечення, дизайн, наукові дослідження та розробки (R&D), а також освіту і медіа.

На думку професора І. П. Булєєва інтелектуалізація - це об’єктивно-суб’єктивний процес збільшення питомої ваги творчої розумової праці персоналу у створенні суспільно необхідних продуктів, що задовольняють суспільно корисні потреби населення (держави). При цьому змінюється структура суспільного поділу праці, відбувається зменшення аграрної, скорочення індустріальної і зростання інформаційної сфери; трансформуються галузі та виробництва; інтелектуалізується система інституційного управління [7].

Сьогодні в Україні підприємствам сфери інтелектуального бізнесу притаманні такі виклики: низький рівень витрат на інтелектуальні продукти та інновації, відсутність стимулів до активного формування та реалізації власних ідей, значний рівень витрат на зарубіжні технології, недостатнє використання засобів інформаційних технологій. У той же час Україна має значний потенціал інноваційного розвитку (завдяки таким факторам, як: 99% рівень грамотності; більше 2 тисяч стартапів; 180 000 спеціалістів в IT-сфері; 146 000 патентів з 2007 року; більше 250 млн. доларів інвестицій в українські компанії в 2017 р.; значна кількість спеціалізованих університетів), попри низькі поточні витрати на R&D.

Інтелектуальний бізнес базується на використанні унікальних знань і навичок, які є результатом інтелектуальної праці. Однією з ключових характеристик цієї сфери є невідчутний характер основного продукту. Наприклад, програмне забезпечення або консалтингові чи аудиторські послуги важко виміряти фізичними одиницями, проте вони створюють значну додану

вартість. Інша важлива особливість — висока залежність від людського капіталу. Для успішного функціонування інтелектуального бізнесу необхідні висококваліфіковані фахівці, які здатні генерувати нові ідеї та реалізовувати їх на практиці. Третя характеристика — глобальність. Інтелектуальний бізнес не має територіальних обмежень, він є «хмарним», що відповідає викликам епохи (Covid-19, військові конфлікти) і його продукти часто можуть використовуватися в будь-якій точці світу, що, у свою чергу, впливає на масштабування цифровізації фінансових розрахунків. Тобто інтелектуальний бізнес сприяє не лише економічному зростанню, а й трансформації традиційних бізнес-моделей, впровадженню інструментарію цифровізації фінансової системи. Завдяки високій доданій вартості, цей сектор здатний значно підвищити ефективність економіки. Наприклад, у країнах з розвиненою економікою, таких як США або Японія, інтелектуальні продукти вже складають значну частину ВВП. Крім того, розвиток інтелектуального бізнесу створює нові робочі місця, підвищує рівень освіти та кваліфікації працівників. Це, у свою чергу, сприяє соціально-економічній стабільності.

Одним з основних викликів для інтелектуального бізнесу є захист прав інтелектуальної власності. У глобалізованому світі порушення авторських прав та незаконне використання інноваційних продуктів є значною проблемою. Інший виклик — швидка змінюваність технологій, що вимагає постійного оновлення знань і навичок. Проте перспективи інтелектуального бізнесу виглядають оптимістично. Зі збільшенням попиту на інноваційні рішення та технології ця сфера має всі шанси стати основним двигуном економіки майбутнього. Підприємці у сфері інтелектуального бізнесу генерують знання за допомогою механізму синергії, що дозволяє усунути обмеження у виробництві нових знань та, одночасно, перешкоди на шляху реалізації інтелектуальних потенціалів окремих особистостей, і ти самим домогтися більшого соціально-економічного ефекту. Такі спільноти можуть функціонувати у різних географіях, мережах і організаційно-правових формах (дослідницькі центри, університети, дискусійні форуми, венчурні фонди тощо) і в такий спосіб дозволяють подолати більшість ресурсних обмежень. Отже, інтелектуальний бізнес — це ключовий фактор розвитку сучасного суспільства, який відкриває перед людством безмежні можливості для самореалізації, формування нових технологічних рішень і підвищення якості життя. Успішний розвиток цієї галузі залежить від низки чинників, серед яких ключовими є інвестиції в освіту, підтримка інноваційної діяльності, ефективний захист інтелектуальної власності, а також створення сприятливого бізнес-середовища. У сучасних економічних умовах необхідно враховувати особливості захисту інтелектуальної власності, створення та управління інтелектуальним бізнесом. Новітні інтелектуальні концепції вимагають від таких підприємств нових підходів у їх діяльності, більшої гнучкості та сприяють впровадженню механізмів цифровізації фінансових систем різних країн світу.

Список використаних джерел:

1. Друкер П. Ф. Управління в умовах змін. Як вижити і досягти успіху в новій економіці. К.:

Наш Формат, 2016. 336 с.
2. Денисенко П.А., Кубатко О.В., Шкарупа О.В., Яременко А.Г. Інтелектуалізація господарських процесів у напрямі досягнень цілей сталого розвитк. *ВісникСумДУ. Серія «Економіка»*, № 3’ 2021. https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2021/21.pdf
3. Дудзинський М. Інновації в сучасному світі: глобальні тенденції та виклики. Львів: Видавництво ЛНУ, 2018. — 252 с.
4. Глобальні тренди інтелектуальної економіки: колективна монографія / за ред. О. І. Іванова. К.: Академперіодика, 2020. 400 с.
5. Захарченко С. В. Інтелектуальна власність у цифрову епоху: проблеми та перспективи. Харків: Право, 2019. 312 с.
6. Новосельська О. Інноваційний розвиток і його роль у формуванні конкурентоспроможної економіки. Одеса: Наука і техніка, 2021. 196 с.
7. Технології та інновації в бізнесі: навчальний посібник / під ред. В. А. Бондаря. К.: Видавництво КНТЕУ, 2019. 308 с.
8. Черних О.В., Піменова Ю.І. Аналіз підходів до визначення поняття «Інтелектуалізація підприємства» О.В. Черних, Ю.І. Піменова. https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/fiip/fiip2021/paper/viewFile/11679/9768

UDC 336.71

Cristina Gabriela Cosmulese
Ph.D. in Economics, Lecturer, Department of Accounting, Audit and Finance, Stefan cel Mare University of Suceava, Suceava, Romania
Artur Zhavoronok
Ph.D. in Economics, Associate Professor, Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv Polytechnic National University, Chernihiv, Ukraine

MODELS OF USE OF AUTOMATED FINANCIAL ADVICE (ROBO-ADVISORS) IN THE ACTIVITIES OF FINANCIAL INSTITUTIONS

The rapid development of digital technologies and financial innovations has led to the emergence of new forms of financial services, among which automated financial advice (robo-advisors) occupy an important place. Robo-advisors are an algorithmic consulting tool based on the use of artificial intelligence technologies, data analysis and automated decision-making models to provide financial advice to clients. Such systems provide the opportunity to optimize investment decisions, reduce the cost of financial advice and expand access to investment services for a wide range of users.

In global practice, robo-advisors are actively implemented by banks, investment companies and FinTech platforms for automated asset management, financial planning and personalization of financial services.

Automated financial advice (robo-advisors) can be classified according to various criteria depending on the model of interaction with the client, the level of automation, functional capabilities and institutional affiliation. In scientific research (N. Helmsetal. [1]), the following main types are most of tendistinguished:

1. Fully automated robo-advisor sare platforms that provide investment advice without human intervention. Algorithms based on a client questionnaire (assessment of the risk profile, investment horizon, financial goals) for maninvestment portfolio

and automatically rebalance it. The use rinteracts only with the digital platform, and all decisions are made by algorithms.

2. Hybrid robo-advisors combine algorithmic recommendations with the participation of financial consultants. The platform generates basic investment proposals automatically, but the client can receive specialist advice to adjust the investments trategy. This model is often used by traditional financial institutions.

3. Robo-advisors from traditional financial institutions (Institutional robo-advisors) are automated services that are created by banks, investment companies or asset managers as a digital extension of classic financial services, integrated into the structure of financial institutions and often focused on existing clients.

4. Independent robo-advisors (Independent robo-advisors) are created by fintech companies and operateas separate digital investment services, usually have lower fees, a highlevel of automation and are aimed at massinvestors.

5. Specialized robo-advisors are platforms that specialize in specific segments of the investment industry, such as pension fund management; tax-efficient investment planning; ETF portfolio management; and thematic or ESG investing.

6. Robo-advisors for corporate clients (B2B robo-advisors) are designed for financial institutions, investment firms, or consultants that use algorithmic solutions to optimize the management of client portfolios.

Thus, the variety of robo-advisor models is driven by different levels of automation, client types, and the business models of financial platforms.

In Ukraine, a fully-fledged robo-advisor market is still emerging, but some banks, investment firms, and FinTech platforms are already using elements of automated financial recommendations for investing, asset management, and client financial planning.

One of the key applications of robo-advisors is the creation of model investment portfolios for retail clients. For example,

Monobank launched the MonoInvest service [2], which allows users to invest in government bonds and other financial instruments via a mobile app. The system uses algorithmic recommendations to select instruments based on profitability, investment term, and risk level. This application is used to simplify public access to investing; automate the selection of investment instruments; and digitize bank investment services.

Ukrainian investment companies use robo-advisory tools to select a portfolio of securities and provide analytics for clients. For example, ICU, through the ICU Trade platform [3], provides investors with access to government bonds and other instruments. The platform offers analytical and algorithmic investment advice, including an assessment of profitability, terms, and risks. The application is used to automate investment recommendations; analyze the profitability of financial instruments; and formulate an investment strategy for clients.

Financial brokers also use elements of robo-advisors to automatically support investment decision-making. Freedom Finance Ukraine, through the Tradernet platform [4], provides clients with real-time market analytics; automatic recommendations for buying and selling assets; and investment portfolio

management.

Some banks integrate robo-advisory services into personal financial management systems. JSC CB “Privatbank” uses elements of automated financial analytics in its Privat24 services [5], which analyze client spending, generate recommendations for savings and financial planning, and provide personalized financial advice.

Thus, in Ukraine, robo-advisors are still used mainly in a hybrid format, where algorithmic recommendations are combined with the analysis of financial experts. The main areas of their use include the automated selection of investment instruments; management of securities portfolios; digital investing through mobile applications; and personalized financial recommendations in online banking systems.

At the same time, the spread of these technologies is accompanied by a number of regulatory challenges related to ensuring the transparency of algorithms, investor protection, risk management, and determining responsibility for automated investment decisions. In this context, research into the effectiveness of robo-advisors and analysis of the regulatory aspects of their functioning are becoming particularly relevant in the context of the digital transformation of the financial sector.

This research is carried out within the framework of the ERASMUS+ Jean Monnet project “Artificial Intelligence in EU Financial Institutions” (Project number 101127170–AIFEU–ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH). The project is funded by the European Union. The views and opinions expressed are, however, those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

References:

1. Helms N., HölscherR., Nelde M. Automated investment management: Comparing the design and performance of international robomanagers. *European Financial Management.* 2021. № 28(2).https://doi.org10.1111/eufm.12333
2. Monoinvest application. URL:https://monobankinfo.com.ua/uk/dodatok-mono-invest/
3. ICU Trade.URL:https://online.icu/trade-system-and-apps/
4. Freedom Finance Ukraine. URL: https://tradernet.ua/
5. Internet bank Privat24.URL: https://privatbank.ua/udalenniy-banking/privat24

УДК 336.22

Mihaila S.
Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Department of Accounting, Audit and Economic Analysis
Academy of Economic Studies of Moldova
Abramova A.
PhD in Economics, Associate professor at the Department of Finance and Credit,
YuriyFedkovych Chernivtsi National University

TAX RELATIONS AS A PRODUCT OF A SOCIAL CONTRACT: A

HISTORICAL RETROSPECTIVE AND A MODERN PARADIGM OF TRUST

Tax relations are not only an economic category, but also a social construction that reflects the level of interaction between the state and society. In today's environment, their effectiveness is determined not so much by fiscal capacity, but by the level of trust in state institutions, the perception of tax fairness and the willingness of taxpayers to voluntarily fulfill tax obligations.

In the conditions of the transformational economy of Ukraine, the strengthening of global challenges, military threats and the digitalization of economic processes, the issue of forming an effective social contract in the field of taxation becomes especially relevant. The low level of tax culture, the shadowing of the economy, and the imperfection of tax administration indicate an imbalance between the expectations of taxpayers and the real results of the state's activities.

Historically, tax relations have been formed as a tool for forced withdrawal of resources for the benefit of the state or ruling elites. In early societies, taxes took the form of duties in kind, military contributions, or compulsory labor, which did not involve reciprocity or accountability of the authorities. With the development of statehood and legal institutions, tax relations are gradually being transformed in the direction of their legitimization. The key stage was the formation of the idea of limiting the fiscal power of the state and the need for public consent to taxation. In this context, taxes begin to be considered as a fee for the provision of public goods – security, law and order, infrastructure. Further evolution is linked to the formation of democratic institutions, where tax relations take on the characteristics of a social contract: the State receives resources, in return ensuring efficient management and the provision of quality public services.

In the modern sense, the social contract in the field of taxation provides for an informal agreement between the state and taxpayers, which is based on the principles of mutual responsibility of the parties, fair distribution of the tax burden, transparency of the use of budget resources, accountability of state institutions, as well as voluntary compliance with tax legislation. Tax relations in this paradigm go beyond the purely fiscal function and become a tool for socio-economic development, income redistribution and ensuring social stability. Of particular importance is the category of tax trust, which determines the willingness of taxpayers to fulfill tax obligations without the use of coercion. It is formed under the influence of the institutional quality of the state, the efficiency of administration and the level of corruption [1, p. 154].

Modern tax systems of developed countries are focused on the formation of a model of voluntary compliance, where trust in the state plays a key role. This involves simplifying tax procedures, digitalizing administration, minimizing contacts with regulatory bodies, a risk-oriented approach to inspections, and partnerships between the state and business. Digitalization is an important factor in the transformation of the social contract[2]. Electronic services, automation of tax processes, use of big data increase transparency and reduce opportunities for tax

evasion, while reducing administrative pressure on payers. At the same time, digital transformation raises new challenges: issues of data protection, inequality of access to technologies, complexity of taxation of transnational digital companies.

Ukraine is characterized by a specific model of tax relations, which has historically been dominated by elements of fiscal coercion. Among the current key problems, it is necessary to single out the low level of trust in state institutions, a significant share of the shadow economy, the instability of tax legislation, the complexity of administration and corruption risks. An additional factor is martial law, which, on the one hand, increases the need for resource mobilization, and on the other hand, – requires increased trust in the state and efficiency in the use of funds. In these conditions, the social contract in the field of taxation acquires new features: taxpayers are ready to bear an increased tax burden, provided that funds are used transparently and purposefully, in particular for defense and economic recovery.

We believe that in order to form an effective social contract in the field of taxation in Ukraine, it is advisable to implement the following directions:

1.Increasing the transparency of the budget process – openness of information about the use of tax revenues.

2.Stabilization of tax legislation – reduction of regulatory uncertainty.

3.Development of digital administration – implementation of automated services and minimization of the human factor.

4.Formation of tax culture – educational programs, popularization of voluntary payment of taxes[3].

5.Strengthening the institutional capacity of tax authorities – increasing professionalism and reducing corruption risks.

6.Introduction of a partnership model of interaction – development of a service approach in the activities of tax authorities.

Only a comprehensive approach to their implementation will ensure the achievement of the planned goals and expected effects.

So, tax relations have gone through a difficult path of evolution – from an instrument of forced withdrawal of resources to a complex system of interaction between the state and society based on the principles of the social contract. In modern conditions, the effectiveness of the tax system is determined not only by the level of tax rates or the strictness of control, but primarily by the level of trust in the state. The formation of a trust-oriented taxation model is a strategic task for Ukraine, especially in the conditions of military challenges and the need for post-war recovery. The implementation of this task requires comprehensive institutional changes aimed at increasing the transparency, stability and effectiveness of tax policy. Thus, tax relations as a social contract act not only as a mechanism for mobilizing financial resources, but also as an important factor in ensuring social stability, economic development and state capacity.

References:

1. Lytvynenko, D.O., Shulha, T.M. (2021). Vzaiemovidnosyny derzhavy ta platnykiv podatkiv u podatkovykh pravovidnosynakh [Relations between the state and taxpayers in tax legal relations].Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia. № 2(14). Pp. 153-

159. https://doi.org/10.32689/2617-9660-2021-2(14)-153-159 (дата звернення: 28.03.2026)
2. Rodriguez-Justicia D. (2023).Theilen B. Ideological alignment, public sector size and tax morale: empirical evidence from OECD economies.*Humanities and Social Sciences Communications*. Vol. 10. Article 663.URL : https://www.nature.com/articles/s41599-023-02059-1.(дата звернення: 29.03.2026)
3. Lukyanov G., Ablyatifov E. Optimal Taxation under Imperfect Trust. URL : https://hal.science/hal-05512146v1/document(дата звернення: 29.03.2026)

УДК339.543:004

Андрійчик О.Я.
здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИТНИХ СЕРВІСІВ ЯК ЧИННИК ЗНИЖЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОГО ВПЛИВУ ТА КОРУПЦІЙНИХ РИЗИКІВ

В умовах інтеграції України до єдиного митного простору ЄС та цифровізації фінансової системи автоматизація процесів іпідвищення ефективності роботи митниці є пріоритетними завданнями Державної митної служби України. Процес діджиталізації проходить у два етапи: декларативний (юридичний) та технологічний (реальний). Формально перші кроки були зроблені ще з набуттям чинності нового Митного кодексу від 2012 року, де було закладено можливість електронного декларування [1]. Курс на цифровізаціюзакріпили: Постанова Кабінету Міністрів України №364 від 25 травня 2016 р., яка дозволила запровадити систему “єдиного вікна”, зміни до МКУ від 15 серпня 2022 року, які дали змогу приєднатися до “митного безвізу”шляхом приєднання до NCTS та Стратегічний план цифровізації Держмитслужби від 19 січня 2024 року [2; 3].

Серед українських науковців проблематику цифровізації митної сфери досліджували О. Грін, О. Микуляк, М. Петик, А. Окуроков, П. Бех, О. Лашков та інші[4; 5]. Мета нашого дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні ролі цифровізації митних сервісів як ключового інструменту мінімізації “людського фактору” та зниження корупційних ризиків у митній системі України.

Впровадження реальних інструментів почалося з веб-порталу Єдиного вікна, якиймінімізував прямий контакт між бізнесом та державним службовцем – вся взаємодія відбувається в безпаперовій формі та фіксується системою.Система спільного транзиту NCTS дозволяє відстежувати рух товарів у реальному часі від пункту відправлення до пункту призначення. Це унеможливлює “зникнення” вантажів або зміну їхніх характеристик під час перевезення. У 2024 році Україна перейшла на NCTS Фаза 5 (нову версію транзитної системи) практично синхронно з європейськими партнерами. Це забезпечує обмін даними з 36 країнами Європи в реальному часі.У 2024 році завершилася розробка АСМО “Центр” (Автоматизована система митного оформлення), яка стала основою сучасної митниці. У2025 році запущено

повноцінний електронний обмін даними з морськими портами за принципом “система-система”.

Традиційна модель митного контролю часто спирається на дискреційні повноваження інспектора (право діяти на власний розсуд), що створює підґрунтя для суб'єктивізму та корупційних зловживань. Цифрова трансформація митниці перетворює суб'єктивне рішення інспектора на об'єктивний алгоритмічний процес через автоматизацію прийняття рішень та стандартизацію процесів. Наприклад, система аналізу ризиків (АСУР) автоматично визначає форму контролю – сканування, огляд або “зелений коридор”, позбавляючи посадову особу можливості обирати об'єкт контролю самостійно. Електронні черги та автоматизоване оформлення декларацій сприяють прозорості митних процедур.

Корупція та зловживання були одними з найпроблемніших питань митної системи України. Проте за результатами опитування населення та бізнесу про сприйняття корупції за 2025 рік митниця змогла покинути трійку лідерів. Частка підприємців, які стикалися з корупційними проявами під час митного контролю, зменшилась на 13% відносно попередніх років і становила 21,8%[6].

Не в останню чергу це відбулось завдяки цифровізації, яка створює “цифровий слід” і унеможливлює корупцію. Будь-яка зміна в декларації або затримка вантажу автоматично фіксується з прив'язкою до конкретного логіна. Це дозволяє проводити пост-митний аудит і виявляти маніпуляції навіть через кілька місяців. Впровадження принципу “випадкового вибору” інспектора для огляду заважає налагодженню корупційних схем між брокером та конкретним митником. Автоматизована система управління ризиками (АСУР) сама генерує перелік необхідних дій для огляду вантажу. Митник не може проігнорувати вказівку системи без автоматичного сповіщення внутрішньої безпеки.

Бізнес активно підхоплює цифрові ініціативи ДМСУ. Станом на лютий 2026 року понад 6,5% декларацій оформлюють повністю автоматично, тобто без участі інспектора [7]. Це стосується насамперед товарів з низьким рівнем ризику від надійних експортерів. Близько 99% всіх митних декларацій в Україні вже подаються в електронному вигляді, проте більшість з них все ще потребує “кліку” інспектора після перевірки системою ризиків. Щодо транзиту NCTS, то у 2025 році оформлено рекордні 142 тис. декларацій – це більше, ніж за всі попередні роки роботи системи разом узяті [8]. QR-коди для оплати митних платежів та чат-боти зі штучним інтелектом, запущені минулого року, стали стандартом за лічені місяці.

Ефект від цифровізації відчувають не тільки підприємці, а й держава. За 2025 рік митниця перерахувала до бюджету рекордні 716,1 млрд грн, що на 21% більше, ніж у 2024 році [9]. Частина цього зростання зумовлена саме детінізацією через електронні інструменти. Автоматизація обміну даними в портах дозволила усунути дублювання операцій, що прискорило логістику в середньому на 20-30%.

Кінцевою метою цифровізації є створення “Невидимої митниці”, де 90% операцій відбуваються у фоновому режимі, а митник втручається лише у випадках критичних ризиків, визначених штучним інтелектом [3].

Цифровізація митних сервісів не лише пришвидшує логістику, а й виступає потужним інструментом оздоровлення фінансової системи. Перехід від “людиноцентричної” до “датацентричної” моделі митниці дозволяє трансформувати поведінкові ризики у прогнозовані цифрові процеси, що є фундаментом для відновлення довіри до митних інституцій.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text
2. Деякі питання реалізації принципу “єдиного вікна” під час здійснення митного, санітарно-епідеміологічного, ветеринарно-санітарного, фітосанітарного, екологічного, радіологічного та інших видів державного контролю: постанова Кабінету Міністрів Українивід 25 травня 2016 р. №364. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/364-2016-%D0%BF#Text
3. Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами: наказ Міністерства фінансів України від 09.02.2024 №63. URL:https://surl.li/xasdlw
4. Грін О., Микуляк О., Петик М. Цифрові технології інституційної взаємодії митних органів та бізнес-середовища в Україні. *Економіка та суспільство*№80. 2025. https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-137
5. Окороков А., Бех П., Лашков О. Цифровізація митних процедур в транспортнихпроцесах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*№36 (75). 2025. DOI https://doi.org/10.32782/2663-5941/2025.2.1/38
6. Корупція в Україні 2025: розуміння, сприйняття, поширеність. URL:https://surl.li/cgqnrg
7. Українська митниця вперше автоматично оформила імпортні декларації. *Державна митна служба України*. URL:https://surl.li/iqrcju
8. «Митний безвіз» 2025: рекордний рік системи спільного транзиту (NCTS). *Міністерство фінансів України*. URL:https://surl.li/ytccxm
9. Рекордні 716 млрд грн до бюджету: тенденції, що формували структуру митних надходжень у 2025 році. *Державна митна служба України*. URL:https://surl.li/dbtgjf

УДК 336.997

Антонюк В.І.
аспірант спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича**,**
Марич М.Г.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТФОРМ НА УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В умовах зростаючої нестабільності глобальної та національної економіки забезпечення сталого розвитку малого та середнього підприємництва (МСП) безпосередньо залежить від ефективності управління

ліквідністю та платоспроможністю. МСП відіграє ключову роль у формуванні валового внутрішнього продукту, створенні робочих місць та забезпеченні економічної динаміки, проте водночас залишається найбільш вразливим сегментом до фінансових обмежень.

Традиційна модель фінансового посередництва комерційних банків часто не відповідає потребам МСП через високі транзакційні витрати, тривалі процедури ухвалення рішень та жорсткі вимоги до забезпечення. У таких умовах цифровізація банківського сектору формує нову парадигму взаємодії «банк – клієнт», у межах якої цифрові банківські платформи (ЦБП) стають інструментом оперативного управління ліквідністю в режимі реального часу.

Метою дослідження є визначення механізмів впливу цифрових банківських платформ на ліквідність МСП та обґрунтування трансформації ролі банків як фінансових посередників у контексті сталого розвитку економіки.

Цифрові банківські платформи радикально змінюють механізми забезпечення ліквідності малого та середнього бізнесу (МСП), трансформуючи класичні підходи до банківського посередництва. На відміну від традиційної моделі, де банк виступає переважно як кредитор, сучасні цифрові платформи інтегруються у фінансові потоки підприємства та забезпечують безперервний моніторинг і управління ліквідністю в режимі реального часу.

Перш за все, цифрові платформи суттєво скорочують часовий лаг між виникненням потреби у ліквідності та її задоволенням. Автоматизація кредитних процесів, використання скорингу на основі транзакційних даних, а також інтеграція з бухгалтерськими системами підприємств через API дозволяють отримати фінансування (овердрафт, факторинг) упродовж декількох годин. Це мінімізує необхідність формування надлишкових грошових резервів і підвищує ефективність використання капіталу.

Другим важливим напрямом є розвиток інструментів прогнозного управління ліквідністю. Використання алгоритмів штучного інтелекту та аналітики великих даних дозволяє формувати динамічні моделі грошових потоків підприємства з урахуванням сезонності, контрактних зобов’язань та макроекономічних факторів. Такий підхід забезпечує перехід від реактивного до проактивного управління ліквідністю та суттєво знижує ризик виникнення касових розривів.

Третім аспектом є підвищення доступності фінансових ресурсів. Цифрові платформи зменшують інформаційну асиметрію між банком і позичальником за рахунок використання альтернативних джерел даних, що дозволяє розширити коло підприємств, які мають доступ до фінансування. У цьому контексті фінансове посередництво трансформується з механізму перерозподілу капіталу у систему управління фінансовими потоками на основі даних.

З метою поглиблення оцінки ефективності цифровізації доцільно розглянути її емпіричні результати. Згідно з аналітичними оцінками

Національний банк України, а також результатами програм цифрової трансформації за підтримки USAID та World Bank Group, використання цифрових банківських платформ демонструє стійку позитивну залежність із покращенням фінансового стану МСП.

Узагальнення емпіричних досліджень свідчить, що підприємства, які інтегрували цифрові інструменти (API-банкінг, автоматизований скоринг, онлайн-кредитування), характеризуються вищими показниками ліквідності. За оцінками, підвищення коефіцієнта абсолютної ліквідності може становити в середньому 15–25%, що пояснюється оптимізацією структури грошових активів та можливістю оперативного залучення короткострокового фінансування [1-3].

Крім того, спостерігається зниження волатильності грошових потоків підприємств. За оцінками, варіація залишків на рахунках у підприємств, що використовують цифрові платформи, є нижчою орієнтовно на 20–30%, що підтверджує ефективність цифрових інструментів прогнозування ліквідності. Це дозволяє підприємствам більш точно ідентифікувати касові розриви та своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища [1-3].

Водночас цифровізація створює нові ризики для управління ліквідністю МСП. Зокрема, спрощення доступу до фінансування може спричиняти явище надмірного запозичення (over-borrowing), коли підприємства одночасно залучають ресурси з кількох платформ, перевищуючи свою реальну платоспроможність. Додатково автоматизація управління грошовими потоками може призводити до синхронізованих відтоків ліквідності, формуючи ризики так званої «цифрової паніки»[1-3].

Результати галузевих досліджень також вказують на тенденцію до зростання частки технічних прострочень у сегменті цифрового кредитування, яка в окремих випадках може досягати 6–8%, що свідчить про необхідність удосконалення систем оцінки кредитного ризику[3].

Таким чином, емпіричний аналіз підтверджує наявність як позитивних, так і негативних ефектів цифровізації. Підприємства, що активно використовують цифрові банківські платформи, демонструють вищий рівень ліквідності та стабільнішу динаміку грошових потоків, однак водночас стикаються з підвищеним кредитним навантаженням.

У контексті сталого розвитку економіки цифрові банківські платформи виконують функцію інфраструктури фінансової стійкості. Вони не лише забезпечують доступ до ліквідності, але й сприяють підвищенню адаптивності МСП до змін зовнішнього середовища, що є особливо важливим в умовах економічної нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Звіт про фінансовустабільність. Київ, 2025. URL: https://bank.gov.ua (дата звернення: 06.04.2026).
2. World Bank Group. MSME Digital Finance: Resilience and Recovery. URL:https://www.worldbank.org/en/publication/msme-digital-finance (дата звернення: 06.04.2026).
3. USAID. Transformation of the Financial Sector in Ukraine: Final Report. URL:https://www.usaid.gov/ukraine (дата звернення: 06.04.2026).

4. Ukrainian Association of Fintech and Innovation Companies. Fintech in Ukraine: Annual Report 2024/2025. URL: https://fintechua.org (дата звернення: 06.04.2026).
5. Organisation for Economic Co-operation and Development. Financing SMEs and Entrepreneurs 2024: An OECD Scoreboard. URL: https://www.oecd.org/sme/financing-smes-and-entrepreneurs-2024.htm (дата звернення: 06.04.2026).
6. International Monetary Fund. Fintech and the Future of Finance. URL: https://www.imf.org/en/Publications/fintech-and-the-future-of-finance (дата звернення: 06.04.2026).

УДК 336.7:004.8

Герасим К.М.
асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університетімені Юрія Федьковича

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНАНСОВОМУ СЕКТОРІ: МОЖЛИВОСТІ ТА РЕГУЛЯТОРНІ ВИКЛИКИ

Глобальна цифрова трансформація фінансового сектору відбувається на тлі стрімкого впровадження штучного інтелекту (ШІ). Ринок ШІ у фінансах прогнозується до зростання з 38,36 млрд дол. США у 2024 р. до 190,33 млрд дол. у 2030 р. при середньорічному темпі приросту 30,6% [1]. За таких умов дослідження можливостей та регуляторних викликів впровадження ШІ набуває особливого значення як для розвинених ринків, так і для України в умовах воєнного часу та євроінтеграції.

Станом на 2025 рік понад 85% фінансових компаній активно застосовують ШІ у таких напрямах, як виявлення шахрайства, IT-операціях, цифровому маркетингу та моделюванню ризиків [2]. Ринок генеративного ШІ у фінансових послугах оцінювався у 2,7 млрд дол. у 2024 р. і прогнозується на рівні 18,9 млрд дол. до 2030 р. при CAGR 38,7% [3]. При цьому до 2025 р. ШІ здатен генерувати для банківського сектору щорічну економію у розмірі від 200 до 340 млрд дол. США – переважно за рахунок підвищення продуктивності та операційної ефективності [4].Динаміка ринку ШІ у фінансовому секторі відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Ключові показники ринку ШІ у фінансовому секторі, 2023-2030 рр.

Показник	**2023**	**2024**	**2030 (прогноз)**
Ринок ШІ у фінансах, млрд дол. США	28,8	38,4	**190,3**
Витрати банківського сектору на ШІ, млрд дол. США	20,6	29,5*	**96,0***
Генеративний ШІ у фінансових послугах, млрд дол. США	1,1	2,7	**18,9**
Частка фінансових компаній, що застосовують ШІ, %	45	71	**–**
CAGR ринку ШІ у фінансах, %	–	30,6	**30,6**
** оцінки автора на основі CAGR. Джерела: [1,3,10].*			

Аналіз даних табл. 1 засвідчує, що темп зростання генеративного ШІ у

фінансах (CAGR 38,7%) суттєво перевищує загальний показник по ринку (30,6%), що свідчить про стрімке зміщення акцентів від традиційного машинного навчання до великомасштабних мовних моделей і генеративних систем.

Для виявлення регіональних відмінностей у застосуванні ШІ у фінансовому секторі проведено порівняльний аналіз ключових напрямів використання технологій у Північній Америці, Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, Європі та інших країнах.

По-перше, виявлення шахрайства та кредитний скоринг є провідними напрямами в усіх регіонах, однак із різними акцентами: у Північній Америці домінує антифрод (32%), тоді як в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні – кредитний скоринг (30%), що зумовлено нижчим рівнем охоплення банківськими послугами та потребою в масовому споживчому кредитуванні. По-друге, Європа вирізняється найвищою часткою ризик–менеджменту (21%), що відображає посилений регуляторний тиск у рамках EU AI Act та Basel IV. По-третє, у групі «Інші» переважає клієнтський сервіс (32%), що свідчить про пріоритет доступності фінансових послуг над аналітичними функціями ШІ.

Для наочного відображення цих відмінностей використанодіаграму (рис. 1), де ширина стовпця відображає частку регіону в глобальних інвестиціях ШІ у фінансах (Пн. Америка – 42,5%, Азія-Тихоокеан. – 30%, Європа – 19%, інші – 8,5%), а висота сегментів – внутрішню структуру застосувань ШІ в кожному регіоні.

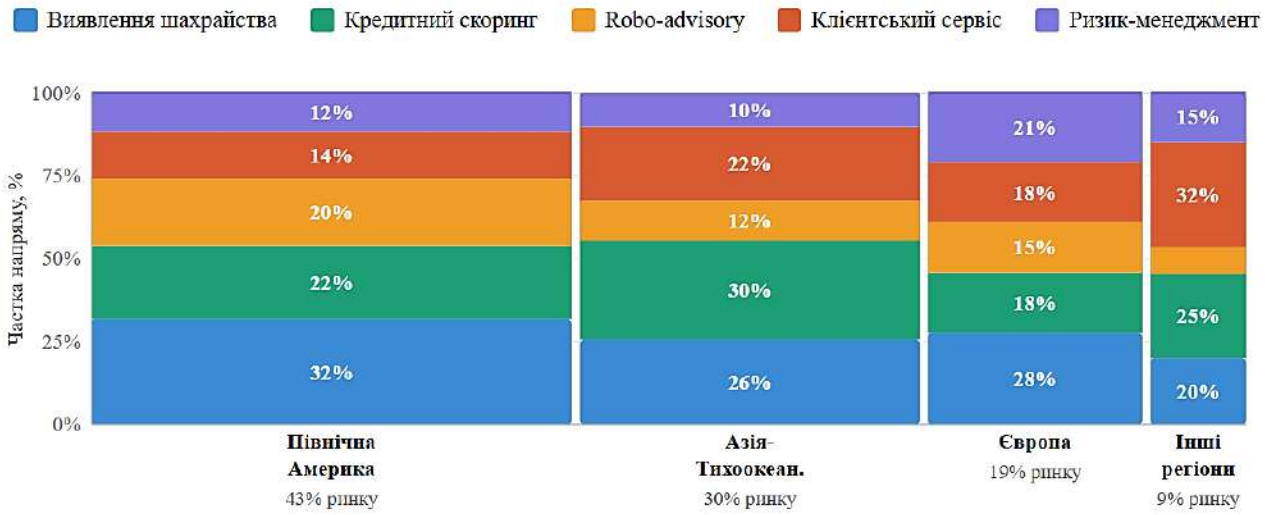

Рис. 1. Діаграма структури ринку ШІ у фінансовому секторі за регіонами та напрямами, 2024–2025 рр.

Побудовано автором на основі [2,10,11]

За даними Української асоціації фінтех та інноваційних компаній, 94% українських фінтех-компаній розглядають впровадження ШІ як ключовий напрям розвитку [5]. Кількість компаній, що спеціалізуються на ШІ в Україні, досягла 243, що ставить країну на друге місце серед країн Центральної та Східної Європи після Польщі [6]. Попри воєнний стан, Україна має необхідні

передумови для розвитку технологій ШІ у фінансовому секторі завдяки високому рівню технічної експертизи, розвиненій ІТ–інфраструктурі та активній інтеграції інновацій [7].

Ключовою подією у регулюванні ШІ стало прийняття Регламенту ЄС 2024/1689 (EU AI Act), який набрав чинності 1 серпня 2024 р. і буде повністю застосовним з 2 серпня 2026 р. [8]. У банківському секторі оцінка кредитоспроможності фізичних осіб класифікується як система ШІ «високого ризику», що вимагає виконання розширених вимог [9]. У 2025 р. темп інновацій у сфері ШІ дедалі більше випереджає регуляторні можливості, тоді як провідні фінансові установи переходять до моделі «compliancebydesign» [2]. Для України адаптація до вимог EU AI Act є обов'язковою умовою євроінтеграції.

Впровадження ШІ у фінансовому секторі є незворотним глобальним трендом. Для України пріоритетами єрозвиток національної регуляторної бази, гармонізованої з EU AI Act; підвищення кібербезпеки фінансових ШІ–систем; забезпечення прозорості алгоритмів (Explainable AI); формування відповідних компетентностей регуляторів і кадрового потенціалу галузі.

Список використаних джерел:

1. Markets and Markets. AI in Finance Market – Global Fore cast to 2030. URL: https://www.marketsandmarkets.com/Market–Reports/ai–in–finance–market–90552286.html (дата звернення: 27.03.2026).
2. RGP. AI in Financial Services 2025. URL: https://rgp.com/research/ai–in–financial–services–2025/ (дата звернення: 27.03.2026).
3. Research And Markets. Generative Artificial Intelligence in Financial Services – Global Strategic Business Report 2025. URL: https://www.globenewswire.com/news–release/2025/03/19/3045626 (дата звернення: 27.03.2026).
4. All About AI. AI in Finance Statistics 2025. URL: https://www.allaboutai.com/resources/ai–statistics/finance/ (дата звернення: 28.03.2026).
5. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній. Тренди українського фінтеху 2025. URL: https://mezha.ua/articles/chim–zhive–ukrajinskiy–fintech–sektor–300651/ (дата звернення: 28.03.2026).
6. Сінченко С. Тренди українського фінтеху 2025. URL: https://blog.liga.net/user/ssinchenko/article/55743 (дата звернення: 28.03.2026).
7. Бабенко–Левада В. Г., Ковернінська Ю. В., Чикалюк М. М. Вплив штучного інтелекту на інновації у фінансовому секторі України у 2024 році. Актуальні питання економічних наук. 2024. Вип. 3–4. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.13992645.
8. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonise drules on artificial intelligence (AI Act). URL: https://digital–strategy.ec.europa.eu/en/policies/regulatory–framework–ai (дата звернення: 28.03.2026).
9. EBA. AI Act: implications for the EU banking and payments sector. 21.11.2025. URL: https://www.eba.europa.eu (дата звернення: 28.03.2026).
10. Statista – The Statistics Portal. *Statista*. URL: https://www.statista.com/ (дата звернення: 28.03.2026).
11. Art Smart AI. AI in Finance: Statistics, Trends & Insightsin 2024. URL: https://artsmart.ai/blog/ai-in-finance-statistics-trends/(дата звернення: 29.03.2026).

***УДК* 336.7**

Гладчук О.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ГЕЙМІФІКАЦІЯ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

«Аналіз розвитку сучасних фінансових систем національного та глобального рівнів, свідчить, що у всіх складових цих систем відбуваються різноманітні, достатньо суперечливі зміни. Нові фінансові-економічні реалії у сферах публічних і корпоративних фінансів, на фінансових ринках є синтезуючим наслідком інформаційно-цифрових трансформацій, нових, глобальних політичних зрушень... Все це спричиняє наслідки для економічного розвитку та соціальної якості людських спільнот» [1; с. 11].

Сучасний банкінг активно трансформується у відповідності до вимог і викликів інновацій у цифровізації, динамічного і широкого використання штучного інтелекту і т.п. Гейміфікація у банківській діяльності стала досить поширеним засобом, який нині використовується багатьма банками.

Головними функціями гейміфікації у сучасному банкінгу є:

1) трансформація сприйняття бренду банку (гейміфікація полегшує психологічне сприйняття банківських операцій при управлінні грошима і формує партнерський імідж сучасного банку);

2) драйвер зміни фінансової поведінки клієнтів (візуалізація прогресу банківських продуктів і дофамінове підкріплення від досягнення певних фінансових цілей підвищують схильність до заощаджень зокрема);

3) інструменти утримання клієнтів, підвищення їх щоденної активності використовуючи певні квести та ігри;

4) підвищення рівня фінансової грамотності клієнтів банків (пропонуючи навчальні винагороди і бонуси за вивчення простих банківських продуктів, згодом банк м'яко навчає і складнішим банківським продуктам);

5) максимальна персоналізація потреб клієнта у банківських послугах, враховуючи вподобання і взаємодію з ігровими елементами.

Позитивними прикладами використання елементів гейміфікації у банківській діяльності є:

- Step Squads (США) - банківський застосунок для підлітків, де групи друзів досягають спільні фінансові цілі, змагаються у фінансових челенджах, отримуючи бонуси за щоденне використання додатку. У результаті зростала залученість клієнтів, які зазвичай ігнорують традиційні банки.

- Emirates NBD (ОАЕ) - Fitness Account. Банк пропонував клієнтам підвищену ставку за депозитами, якщо кількість їх денних кроків була досить великою. Таким чином банк залучив більше 200 млн доларів і сформував імідж банку, який дбає про стан здоров'я своїх клієнтів.

- Nubank (Бразилія) - NuComunitty. Банк використав соціальну геймифікацію, спільноту клієнтів із певним рівнем довіри. Активні користувачі банківських послуг допомагали новачкам у чатах і на форумі, при цьому самі отримували статус лідерів із доступом до тестування нових продуктів і ексклюзивні мерчі. Фактично, банк сформував групу прихильників-адвокатів свого бренду, які залучали нових клієнтів.

- Revolut - Learn & Earn. Банк запустив короткі інтерактивні курси з

тестами по фінансовій грамотності і за успішне проходження курсів банк надавав клієнтам винагороди у вигляді бонусів і криптоактивів. Таким чином банк отримав фінансової грамотного клієнта, який розуміє складні фінансові продукти, а клієнт - активи, що знизило інвестиційні бар'єри.

- Monobank (Україна) - система винагороди і колекціонування. Клієнти отримують нагороди, створюють свої колекції за різноманітні дії, певні банківські операції. Таким чином банк формує тісний емоційний зв'язок з клієнтами, стимулює їх активніше використовувати банківську картку й інші послуги.

Гейміфікація у банківництві несе також і багато ризиків, які обов'язково потрібно враховувати, оскільки об'єктом є реальні кошти клієнтів, їх фінансова й інформаційна безпека. Зокрема:

1. Гемблінг-ефект, ігрова залежність - провокація клієнта на здійснення непотрібних йому операцій і фінансових затрат заради можливості виграшу у грі.

2. Тривіалізація фінансових ризиків - притуплення відчуття небезпеки під час роботи зі складними фінансовими продуктами (інвестування, криптовалюта тощо). Клієнт може їх сприймати як гру, що може призвести до необдуманих дій і втрати капіталу.

3. Маніпуляція й етичні дилеми. Використання таймерів зворотного відліку і страху втраченої вигоди може стимулювати клієнтів до необдуманих фінансових дій.

4. Втрата довіри крупних традиційних клієнтів до банку, якщо інтерфейс його додатку перенасичений "несерйозними" ігровими елементами.

5. Ризики втрати персональних даних, безпеки і конфіденційності. Геймифікація часто вимагає надання додаткових даних клієнта, його геолокацію, дані різних трекерів і додатків, що підвищує ризики хакерських атак і втрати персональних даних.

6. Цифрова перевтома клієнтів від необхідності активного користування додатком, багатьох сповіщень, участі у різноманітних змаганнях, що може призвести взагалі до ігнорування банку.

Саме тому, були розроблені принципи відповідального банкінгу в межах Фінансової ініціативи ЮНЕП, які спрямовані на захист інтересів клієнтів банків.

Ключовими принципами відповідального банкінгу у контексті гейміфікації є:

- відповідність гейміфікації цілям клієнта (зростання рівня фінансової грамотності, заощаджень, нагадування про сплату кредиту), а не лише збільшувати кількість трансакцій і прибуток банку;

- зрозумілість і прозорість правил гри банку, винагороди і фінансова відповідальність клієнта;

- уникнення експлуатації вразливих сторін клієнта, його стимулювання до ризикованих фінансових операцій, інвестування у криптоактиви тощо;

- забезпечення захисту персональних даних і приватності клієнтів, їх

використання лише для ігрових цілей, в не для прихованих цілей банку;

- пріоритетність фізичного і ментального здоров'я клієнтів - використання обмежувальних механізмів при виявленні ознак ігрової залежності клієнтів;

- відсутність дискримінації тих категорій клієнтів, які не можуть чи не хочуть брати участь в іграх банку, тобто їм має бути доступним увесь функціонал банківських продуктів також.

Список використаних джерел:

1. Нікіфоров П.О. Зрушення в структурі сучасного фінансово-економічного знання як рух до нової парадигми науки. *Фінансові інструменти сталого економічного розвитку: антропоцентричні виміри*: монографія / за заг. ред. П. О. Нікіфорова. Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 744 с.
2. Rizwan M.S., Malik A., Hussain S.M. Gamification in finance: A systematic review and research agenda. *Journal of Behavioral and Experimental Finance.* June 2026. Volume 50. URL: https://doi.org/10.1016/j.jbef.2026.101180.
3. Neiva R., Ferreira H., Azevedo A. Understanding the impact of gamification features on user retention: evidence from a mobile payment app. *International Journal of Bank Marketing*. 2026. №44 (3). P. 547–570. URL: https://doi.org/10.1108/IJBM-07-2025-0567
4. Gamification in Financial Services: Revolutionizing Engagement in 2025. *LIMITLESS Agency | Financial Services Marketing Agency.* 2025. URL: https://limitless.center/gamification-in-financial-services-revolutionizing-engagement-in-2025/
5. Sreeramana Aithal, Jomon Jose M. The Influence of Gamification on Customer Experience in Digital Banking. *Practices International Journal of Management Technology and Social Sciences.* August 2023. URL: https://doi.org/10.47992/IJMTS.2581.6012.0303
6. Літвінчук І.С. Гейміфікація комунікацій: нові підходи до залучення аудиторії у цифровому середовищі. *ІІ науково-практична конференція*. м. Полтава, 27–28 вересня 2024 р. С. 80-84.
7. Принципи відповідального банкінгу. ЮНЕП Фінансова ініціатива. URL: https://www.unepfi.org/responsible-banking

УДК330.16:336.7:004.738.5

***Гуцул* І А.**
к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи, страхування
та фондового ринку
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ПОВЕДІНКОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ФІНАНСОВИХ СЕРВІСІВ

Стрімке поширення цифрових технологій зумовлює суттєві зміни у функціонуванні фінансової системи та характері взаємодії між фінансовими установами і споживачами фінансових послуг. Активне впровадження мобільного банкінгу, онлайн-платежів, фінтех-платформ і електронних інструментів управління коштами розширює можливості доступу до фінансових операцій і прискорює їх здійснення. Водночас зростає значення поведінкових чинників, що впливають на рішення користувачів щодо використання цифрових фінансових сервісів.

Рівень довіри до технологій, фінансова обізнаність, сприйняття ризиків,

попередній досвід взаємодії з фінансовими установами, а також індивідуальні психологічні особливості здатні визначати інтенсивність використання цифрових інструментів та готовність до їх впровадження у повсякденну фінансову діяльність. Актуальність наукового аналізу поведінкових детермінант використання цифрових фінансових сервісів зумовлена необхідністю поглибленого розуміння чинників, що формують фінансову поведінку користувачів у середовищі швидкого технологічного розвитку.

Активне впровадження цифрових фінансових сервісів супроводжується зміною характеру фінансової поведінки користувачів, оскільки цифрове середовище розширює можливості доступу до фінансових операцій і водночас висуває нові вимоги до рівня обізнаності та довіри до технологій. Використання мобільних додатків банків, електронних платіжних платформ, систем дистанційного обслуговування та інших цифрових інструментів значною мірою залежить від індивідуальних поведінкових характеристик, що визначають готовність користувачів взаємодіяти з фінансовими технологіями. Серед ключових чинників впливу вирізняються рівень фінансової грамотності, сприйняття безпеки електронних операцій, зручність користування цифровими сервісами, а також ступінь довіри до фінансових установ і технологічної інфраструктури [1].

Суттєвий вплив на використання цифрових фінансових сервісів має сприйняття ризиків, пов’язаних із можливістю втрати коштів, витоку персональних даних або технічних збоїв під час здійснення фінансових операцій. Високий рівень занепокоєння щодо безпеки електронних транзакцій може стримувати поширення цифрових сервісів навіть за наявності розвиненої технологічної інфраструктури. Натомість позитивний досвід користування фінансовими додатками, зрозумілий інтерфейс і прозорість умов обслуговування сприяють формуванню довіри та поступовому зростанню інтенсивності використання цифрових фінансових інструментів.

Окреме значення має рівень фінансової та цифрової обізнаності користувачів. Обізнаність щодо функціонування електронних платіжних систем, правил безпечного використання фінансових додатків і можливостей дистанційного управління коштами сприяє активнішому використанню цифрових сервісів у повсякденній фінансовій діяльності. Водночас недостатній рівень знань або обмежений досвід користування цифровими технологіями може знижувати готовність до використання інноваційних фінансових інструментів, особливо серед окремих соціально-демографічних груп населення[2].

Розвиток цифрових фінансових технологій супроводжується розширенням переліку інструментів, які використовуються для здійснення фінансових операцій у цифровому середовищі. Кожен із них має власне функціональне призначення та забезпечує різні можливості для здійснення платежів, управління коштами, інвестування або отримання фінансових послуг у дистанційному форматі. Основні цифрові фінансові інструменти та приклади їх застосування показаноу табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація цифрових фінансових інструментів та сфери їх практичного використання

Цифровий фінансовий інструмент	Характеристика	Приклади використання
Мобільний банкінг	Банківські послуги через мобільні додатки	переказ коштів, оплата комунальних послуг, контроль балансу рахунку
Інтернет-банкінг	Дистанційне управління банківськими рахунками через веб-платформи	здійснення платежів, формування виписок, управління депозитами
Електронні платіжні системи	Платформи для здійснення онлайн-платежів	оплата товарів і послуг у мережі, переказ коштів між користувачами
Цифрові гаманці	Зберігання платіжної інформації в електронному форматі	безконтактна оплата, онлайн-покупки, зберігання платіжних карток
Онлайн-кредитування	Отримання кредитних коштів через цифрові платформи	мікрокредити, споживчі кредити через фінтех-сервіси
Інвестиційні онлайн-платформи	Цифрові сервіси для інвестування	купівля цінних паперів, інвестування у фонди або стартапи
Криптовалютні платформи	Сервіси для роботи з цифровими активами	купівля, продаж та зберігання криптовалют
Платформи P2P-переказів	Переказ коштів між фізичними особами безпосередньо	швидкі перекази між користувачами без використання банківського відділення

Джерело: складено автором

Розширення спектра цифрових фінансових інструментів сприяє підвищенню доступності фінансових послуг і створює нові можливості для управління особистими ресурсами.

Ефективність їх застосування значною мірою визначається рівнем обізнаності користувачів, довірою до технологічних рішень, а також здатністю оцінювати потенційні ризики під час проведення фінансових операцій у цифровому середовищі.

Поширення цифрових фінансових сервісів також пов’язане з впливом соціального середовища та інформаційного простору. Рекомендації знайомих, позитивні відгуки користувачів, активна комунікація фінансових установ щодо переваг цифрових інструментів і доступність інформації про безпечне користування електронними сервісами здатні стимулювати ширше застосування цифрових фінансових рішень. Водночас негативні інформаційні повідомлення про шахрайські операції або технічні проблеми можуть формувати недовіру та обережність щодо використання цифрових каналів

фінансового обслуговування[3].

Зростання ролі поведінкових чинників у використанні цифрових фінансових сервісів зумовлює необхідність врахування особливостей фінансової поведінки користувачів під час розроблення та впровадження нових технологічних рішень у фінансовій сфері. Забезпечення зрозумілості інтерфейсу цифрових сервісів, підвищення рівня інформаційної прозорості, зміцнення систем кібербезпеки та поширення фінансової грамотності сприяють формуванню сприятливих умов для розширення використання цифрових фінансових інструментів і підвищення ефективності функціонування фінансової системи в умовах технологічних змін.

Дослідження поведінкових детермінант використання цифрових фінансових сервісів показує, що цифровізація фінансової системи значно змінює способи взаємодії користувачів з фінансовими інструментами та обслуговуванням. Ключовим чинником ефективного застосування цифрових сервісів є рівень фінансової та цифрової обізнаності користувачів, який визначає їх готовність до використання нових технологій та сприйняття ризиків.

Поведінкові характеристики, такі як довіра до цифрових платформ, попередній досвід користування фінансовими інструментами, сприйняття безпеки та психологічні установки, суттєво впливають на вибір і інтенсивність застосування цифрових фінансових рішень. Водночас соціальне середовище та доступність достовірної інформації про безпечне користування цифровими сервісами стимулюють ширше застосування інновацій у фінансовій сфері. Тому для підвищення рівня використання цифрових фінансових сервісів доцільно поєднувати розвиток технологічної інфраструктури з заходами щодо підвищення фінансової грамотності, зміцнення довіри до цифрових платформ і забезпечення інформаційної прозорості фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Dou H. Behavioral Finance in the Context of Digital Finance. *Finance & Economics.* 2025. Vol. 1 No. 3. DOI: https://doi.org/10.61173/bh4sjn53.
2. Chuahan R., Chavda K. Exploring the Influence of Behavioral Biases on Decision-making in Digital Finance: Implications for Financial Inclusion and Consumer Protection. *Journal of Economics, Assets, and Evaluation*. 2025. Vol. 1 No. 3. DOI: https://doi.org/10.47134/jeae.v1i3.182.
3. Matheis T.K., Lehnhart E.R., Costa A.C.C., Tontini J., Vieira K.M. Analysis of the determinants of behavioral intention to use digital financial channels: user perspectives. *Future Business Journal*. 2026. Vol. 12, article 59. DOI: https://doi.org/10.1186/s43093-026-00769-x.

УДК 004.8:336.76:502.131.1

Дейнека М.А.

асистент кафедри економіко-математичного моделювання

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОЦІНЦІ СТАЛОСТІ ФІНАНСОВИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У сучасних умовах цифрової трансформації фінансової системи особливе значення набуває питання оцінки стабільностіфінансових інвестицій. Інвестори дедалі частіше враховують не лише очікувану прибутковість та рівень ризику, а й екологічні, соціальні та управлінські критерії, що узагальнюються поняттям ESG. Такий підхід відповідає загальній логіці сталого розвитку, за якої фінансові ресурси мають спрямовуватися не лише на отримання короткострокового економічного ефекту, а й на формування довгострокової соціально-економічної та екологічної стійкості.

Водночас традиційні методи оцінювання сталості інвестицій мають низку обмежень. Насамперед це пов'язано з фрагментарністю ESG-даних, відмінностями у методиках рейтингових агентств, недостатньою прозорістю джерел інформації та складністю порівняння компаній з різних секторів економіки. У науковій літературі зазначається, що ESG-оцінки часто характеризуються методологічною неоднорідністю, а сам процес їх формування не завжди є достатньо прозорим для інвесторів [1]. Саме тому актуальним стає використання цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, для підвищення якості, швидкості та об'єктивності інвестиційного аналізу.

Штучний інтелект у сфері сталого фінансування може застосовуватися для автоматизованого збору, обробки та інтерпретації великих масивів фінансової й нефінансової інформації. До таких даних належать фінансова звітність компаній, нефінансова звітність, ESG-звіти, новинні повідомлення, супутникові знімки, соціальні медіа, інформація про судові справи, екологічні інциденти та репутаційні ризики. Методи машинного навчання дають змогу виявляти приховані закономірності між ESG-показниками, фінансовою результативністю та ризиками інвестиційних активів [2].

Одним із важливих напрямів використання штучного інтелекту є прогнозування ESG-ризиків. На відміну від класичних моделей, які часто спираються на обмежений набір фінансових коефіцієнтів, AI-моделі можуть враховувати значно ширший спектр факторів. Зокрема, алгоритми машинного навчання здатні аналізувати як структуровані дані, так і неструктуровані текстові джерела за допомогою методів обробки природної мови. Це дає змогу швидше виявляти ознаки потенційного greenwashing, тобто ситуацій, коли компанія декларує сталість своєї діяльності, але фактичні показники не відповідають заявленим цілям [3].

Крім того, штучний інтелект може бути корисним для формування інвестиційних портфелів, орієнтованих на принципи сталого розвитку. AI-системи здатні поєднувати класичні фінансові критерії - дохідність, волатильність, ліквідність - з ESG-факторами. У результаті інвестор отримує можливість приймати рішення не лише на основі очікуваного фінансового результату, а й з урахуванням довгострокового впливу інвестицій на довкілля, суспільство та якість корпоративного управління. Такий підхід є особливо важливим для інституційних інвесторів, банків, страхових компаній та інвестиційних фондів, які працюють із довгостроковими фінансовими

зобов’язаннями.

Разом з тим використання штучного інтелекту в оцінці сталості фінансових інвестицій створює нові виклики. По-перше, якість результатів AI-моделей безпосередньо залежить від якості вхідних даних. Якщо ESG-дані є неповними, застарілими або упередженими, алгоритм може сформувати хибну оцінку інвестиційної привабливості активу. По-друге, складні моделі машинного навчання часто мають проблему “чорної скриньки”, коли користувачеві важко пояснити, чому система прийняла саме таке рішення. Це може знижувати довіру до AI-інструментів у фінансовій сфері. По-третє, постає питання етичного та відповідального використання штучного інтелекту, зокрема щодо прозорості алгоритмів, захисту даних та недопущення дискримінаційних рішень [4]. У цьому контексті важливим є поєднання технологічної ефективності штучного інтелекту з принципами відповідального управління. AI не повинен повністю замінювати експертне судження інвестора, а має виконувати роль інструменту підтримки прийняття рішень. Найбільш доцільною є модель, за якої штучний інтелект здійснює попередню обробку великих масивів даних, виявляє ризики, формує прогнозні оцінки та сценарії, а остаточне рішення ухвалюється фахівцем з урахуванням економічного, соціального та регуляторного контексту.

Для України ця проблематика є особливо актуальною в умовах повоєнноївідбудови економіки та необхідності залучення інвестицій у проєкти, що відповідають принципам сталого розвитку. Використання AI-інструментів може підвищити прозорість оцінки інвестиційних проєктів, сприяти кращому розподілу фінансових ресурсів та зменшити ризики неефективного фінансування. Особливе значення це має для проєктів у сферах енергетики, інфраструктури, екологічної модернізації, цифрової економіки та соціального розвитку.

Отже, штучний інтелект є перспективним інструментом оцінки сталості фінансових інвестицій, оскільки дає змогу аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати ESG-ризики, виявляти ознаки greenwashing та підтримувати формування сталих інвестиційних портфелів. Водночас ефективність таких технологій залежить від якості даних, прозорості алгоритмів та наявності належного регуляторного й етичного контролю. Подальший розвиток AI у сфері сталого фінансування має ґрунтуватися на поєднанні цифрових інновацій, фінансової аналітики та принципів відповідального інвестування.

Список використаних джерел:

1. Del Vitto A., Marazzina D., StoccoD. ESG ratings explainability through machine learning techniques. *Annals of Operations Research*. 2023.
2. Elhady A., Shohieb S. AI-driven sustainable finance: computational tools, ESG metrics, and global implementation. *Sustainable Earth Reviews*. 2025.
3. Boffo R., Patalano R. ESG Investing: Practices, Progress and Challenges. OECD Paris, 2020
4. Zeng F., Wang J., Zeng C. An optimized machine learning framework for predicting and interpreting corporate ESG greenwashing behavior. *PLOS ONE*. 2025.
5. OECD. OECD Due Diligence Guidance for Responsible AI. OECD Publishing. 2025.
6. European Commission. Sustainability-related disclosure in the financial services sector. 2025.

УДК 336.14:004

***Жук* А.А.**
здобувач бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» ЧНУ ім.Ю.Федьковича; спеціальності «Комп'ютерні науки» ПВНЗ «Буковинський університет»
***Жук* І.І.**
к.е.н., професор кафедри обліку і фінансів ПВНЗ «Буковинський університет»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ ТА КОНЦЕПЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО БЮДЖЕТУ

Цифровізація публічних фінансів є органічною складовою процесів цифрової трансформації державного управління та електронного урядування. У документах ОЕСР, Світового банку та МВФ наголошується, що модернізація системи управління державними фінансами (PublicFinanceManagement, PFM) у XXI столітті неможлива без широкого використання цифрових технологій, інтегрованих інформаційних систем, відкритих даних і засобів аналітики [10; 11; 12; 13]. Узагальнюючи підходи різних авторів, під цифровізацією публічних фінансів доцільно розуміти процес системного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у всі елементи управління публічними фінансами – планування, виконання, облік, звітність, контроль – з метою підвищення прозорості, ефективності, підзвітності й орієнтації на результати [2; 3; 4; 5; 8].

Основними напрямами цифровізації публічних фінансів є:

1) електронізація бюджетного планування та прогнозування – використання спеціалізованих програмних комплексів для формування проєктів бюджетів, середньострокових бюджетних декларацій, програмно-цільових документів;

2) автоматизація виконання бюджету – запровадження інтегрованих казначейських систем, які забезпечують електронний облік бюджетних зобов'язань, проведення платежів, управління єдиним казначейським рахунком;

3) електронна бюджетна звітність – перехід до подання звітності розпорядниками коштів в електронному вигляді, уніфікація форматів і стандартів даних;

4) розвиток порталів відкритих даних та інтерактивних бюджетних візуалізацій – створення вебресурсів, що надають громадянам, ЗМІ, дослідникам доступ до детальної інформації про доходи і видатки бюджетів різних рівнів;

5) цифровізація фінансового контролю та аудиту – застосування інформаційних систем аналізу ризиків, інструментів дистанційного моніторингу, використання аналітики великих даних для виявлення порушень та оцінки ефективності видатків [5; 6; 9].

Вищим рівнем розвитку цифровізації публічних фінансів є формування електронного бюджету (e-budget). У науковій та практичній площині

електронний бюджет трактується як:

1) «комплексна інформаційно-аналітична система, що інтегрує всі процеси бюджетного циклу на основі єдиної бази даних та стандартизованих процедур електронної взаємодії» [7; 10];

2) «електронна форма організації бюджетного процесу, яка забезпечує прозорість, підзвітність і ефективність управління публічними фінансами через використання ІКТ та відкритих даних» [4; 12].

На відміну від окремих електронних сервісів, електронний бюджет має наскрізний характер:

1) об'єднує усіх учасників бюджетного процесу (органи влади, казначейство, розпорядників та одержувачів коштів, органи контролю, громадськість);

2) забезпечує безперервність інформаційних потоків між етапами планування, виконання, звітування та контролю;

3) формує єдину базу даних про публічні фінанси, де кожна операція має свій унікальний цифровий слід;

4) дає змогу здійснювати оперативний аналіз і моніторинг фінансових показників у режимі, наближеному до реального часу [10; 11].

Важливою особливістю електронного бюджету є те, що він не обмежується лише внутрішнім використанням у системі органів влади. Значна його частина орієнтована на зовнішніх користувачів – громадян, журналістів, неурядові організації, бізнес, міжнародних партнерів. Через публічні портали відкритого бюджету надається доступ до інформації про:

1) структуру доходів і видатків бюджетів;

2) виконання бюджету за програмами, економічною та функціональною класифікацією;

3) договори, укладені за бюджетні кошти (у тому числі через системи публічних закупівель);

4) проєкти, що фінансуються за рахунок державних і місцевих ресурсів та міжнародної допомоги [1; 9; 15].

Таким чином, електронний бюджет поєднує в собі функції інформаційної системи управління та платформи відкритих даних, що посилює його роль як інструменту демократії та протидії корупції. З теоретичної точки зору розвиток електронного бюджету спирається на кілька концепцій:

1) концепція електронного урядування (e-government), яка розглядає використання ІКТ для підвищення ефективності, прозорості та зручності взаємодії між державою, громадянами та бізнесом;

2) концепція NewPublicManagement, що акцентує увагу на результативності, ефективності й клієнтоорієнтованості публічного сектору;

3) концепція goodgovernance, у межах якої прозорість, підзвітність, участь громадян і верховенство права є базовими принципами належного врядування [10; 12; 14].

Електронний бюджет є інструментом реалізації цих підходів у сфері

публічних фінансів:

1) сприяє goodgovernance, забезпечуючи прозорість і можливість зовнішнього контролю;

2) реалізує принципи New Public Management, дозволяючи оцінювати результативність та ефективність бюджетних програм на основі даних;

3) є складовою e-government, інтегруючись з іншими електронними сервісами держави (електронні послуги, реєстри, системи публічних закупівель тощо).

У зарубіжній практиці (країни ЄС, ОЕСР) впровадження елементів електронного бюджету дозволило підвищити фінансову дисципліну, посилити антикорупційний контроль, скоротити адміністративні витрати та покращити якість бюджетного планування [10; 11; 13]. Для України цей досвід є орієнтиром у процесі побудови власної моделі електронного бюджету з урахуванням особливостей бюджетної системи, воєнних викликів та євроінтеграційного курсу. Отже, цифровізація публічних фінансів і концепція електронного бюджету формують нову парадигму управління бюджетними ресурсами, в якій інформація, технології та прозорість стають не допоміжним, а стратегічним ресурсом. Подальші дослідження будуть присвячені аналізу сучасного стану цих процесів в Україні та обґрунтуванню перспектив упровадження електронного бюджету.

Список використаних джерел:

1. Міністерство цифрової трансформації України. Цифрова трансформація публічного сектору : офіційні стратегії, дорожні карти, аналітичні звіти 2020–2024 рр.
2. Вишневський В. П., Луніна І. О., Барановський О. І. та ін. Публічні фінанси : підручник. – К. : НАН України, 2020. – 520 с.
3. Юрій С. І., Федосов В. М. Державні фінанси : підручник. – 8-ме вид., переробл. і доп. – К. : КНЕУ, 2021. – 624 с.
4. Кравченко В. І., Костюченко В. М. Фінанси публічного сектору в умовах цифрової трансформації : монографія. – К. : Центр учбової літератури, 2022. – 312 с.
5. Гончарук О. С., Кириленко О. П. Цифровізація управління публічними фінансами в Україні: стан та перспективи // Фінанси України. – 2021. – № 7. – С. 3–20.
6. Луніна І. О. Прозорість та відкритість публічних фінансів: роль цифрових інструментів // Економіка України. – 2022. – № 5. – С. 25–39.
7. Диба М. І., Пархоменко О. М. Електронний бюджет як інструмент модернізації бюджетного процесу в Україні // Світ фінансів. – 2020. – № 4. – С. 45–57.
8. Мартинюк В. П. Інформаційні системи та технології в управлінні державними фінансами // Фінанси, облік і аудит. – 2021. – № 2. – С. 88–99.
9. Рахункова палата України. Звіти про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів із застосуванням цифрових інструментів аналізу, 2020–2024 рр. – Офіційний сайт Рахункової палати.
10. OECD. Digital Government Review of Ukraine: Towards Inclusive and Trust worthy Digital Public Services. – Paris : OECD Publishing, 2022.
11. OECD. Digitalisation and Public Finance Management. – Paris : OECD, 2021.
12. World Bank. Public Finance Management in Ukraine: Reform Challenges and Opportunities in the Digital Era. – Washington, DC : World Bank, 2021.
13. IMF. Fiscal Transparency and Digitalisation: Selected Country Experiences. – Washington, DC: International Monetary Fund, 2020.
14. European Commission. Ukraine – Public Finance Management Reformand EU Integration : аналітичний звіт. – Brussels : European Commission, 2022.
15. Transparency International Ukraine. Індекс прозорості місцевих бюджетів та використання відкритих даних : аналітичні звіти за 2020–2024 рр. – К.: TI Ukraine, 2024.

УДК 004.7:347.77

Захожай К.В.
к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Гребенюк Д.С.
студент,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У XXI столітті цифровізація докорінно змінила природу створення, поширення та використання об'єктів інтелектуальної власності (ІВ). Якщо раніше авторське право, патенти чи торговельні марки існували переважно у паперовому форматі, то нині все частіше мова йде про цифрові форми – електронні книги, музичні треки, відео, програмне забезпечення, цифрове мистецтво та інші нематеріальні продукти інтелектуальної діяльності. Це створює як унікальні можливості, так і серйозні виклики у галузі правового захисту ІВ.

Однією із найсерйозніших проблем сучасності стало масове «цифрове піратство». Цифрові файли можуть бути нескінченну кількість разів скопійовані та поширені без втрати якості, що порушує економічні інтереси правовласників і «підриває» авторські права. Інтернет-платформи – YouTube, Telegram, соціальні мережі, торрент-трекери стали інструментами як легального розповсюдження контенту, так і масового порушення ІВ. Особливо загрозливою є ситуація з нелегальним поширенням програмного забезпечення, фільмів, музики та книг, що завдає мільярдних збитків авторам та IT-компаніям.

Ще однією характерною проблемою цифрової епохи є складність ідентифікації порушників. Завдяки використанню технологій VPN, анонімайзерів, децентралізованих платформ тощо порушники можуть діяти повністю анонімно, а їхню діяльність складно або неможливо зупинити. Це породжує додаткові проблеми, пов'язані з юрисдикцією, адже недотримання правил можуть відбуватись на території однієї країни, у той час як шкода заподіюється правовласнику – на іншій. Такі транснаціональні конфлікти часто унеможливлюють ефективне судове переслідування[1,с.4].

У відповідь на ці виклики активно розвиваються новітні технології захисту. Одним з ключових інструментів є DRM (Digital Rights Management)– системи цифрового управління правами, які обмежують доступ, копіювання, друк або редагування цифрового контенту. Наприклад, велика частина електронних книг, які продаються у магазинах на зразок Amazon, мають DRM-захист, що не дозволяє пересилати файли іншим користувачам. Проте DRM викликає також критику з боку захисників цифрових прав, оскільки обмежує свободи кінцевого користувача.

Ще одним технологічним засобом є впровадження цифрових водяних

знаків, які дозволяють маркувати файли невидимим для користувача ідентифікатором. Це дає змогу правовласнику відстежити джерело витоку або ідентифікувати порушника. Однак така технологія не є універсальною та потребує значного вдосконалення.

Справжню революцію у сфері ІВ може спричинити блокчейн– децентралізована технологія, яка дозволяє фіксувати факти авторства, публікації чи передачі прав на об'єкт ІВ у незмінному вигляді. У поєднанні зісмарт-контрактами блокчейн дозволяє автоматизувати роялті, тобто автор автоматично отримує винагороду кожного разу, коли його твір використовується, наприклад, у стримінгу або при перепродажу цифрових активів. Це особливо актуально для нових форматів творчості, таких як NFT (невзаємозамінні токени), які фіксують право власності на цифрові твори мистецтва, музику, фотографії [2, с. 49].

Особливий інтерес викликає питання створення контенту за участі штучного інтелекту (ШІ). Виникає низка правових дилем: чи має такий контент авторсько-правову охорону? Якщо має, то, кому належать права: розробнику ШІ, користувачу, який ввів запит чи самій системі? Станом даний період часу в більшості країн світу немає єдиного регуляторау цій сфері. Наприклад, у США авторське право визнається лише за людьми, а в Китаї ШІ-твори можуть захищатися за певних умов. Питання залишається відкритим і потребує оперативного вирішення на глобальному рівні.

Ще один важливий аспект – освітній і культурний. Низький рівень правової обізнаності користувачів мережі Інтернет призводить до масових випадків несвідомого порушення авторських прав. Саме тому важливо впроваджувати системну цифрову освіту, починаючи зі шкільної ланки: вивчення основ авторського права, етики цифрового споживання контенту, розуміння принципів відкритого доступу (Creative Commons) тощо.

Юридичне регулювання захисту ІВ також має бути модернізованим. Законодавча база України повинна оперативно адаптуватися до цифрових реалій, а також бути гармонізованою на міжнародному рівні. Угода ТРІПС, нормативні акти ВОІВ, ЄС та інші міжнародні документи вже пропонують певні рамки, однак вони потребують оновлення з урахуванням таких інструментів, як ШІ, NFT, Web3 тощо[3,с.12]. Ефективне вирішення даного питання можливе лише за умови тісної взаємодії держав, міжнародних організацій, бізнесу та громадськості.

Підсумовуючи викладене вище, можна стверджувати, що захист інтелектуальної власності в епоху цифровізації – багатовимірна проблема, яка охоплює технічні,юридичні, економічні та етичні аспекти. Вона вимагає комплексного підходу, де важливо поєднувати сучасні інструменти цифрового контролю, розвиток міжнародного правового регулювання, впровадження інноваційних технологій та підвищення рівня цифрової культури суспільства. Тільки за таких умов можливо забезпечити справедливий баланс між інтересами авторів, правовласників, користувачів та суспільством.

Список використаних джерел:

1. Бурлака Я.К. Інтелектуальна власніть та її захист у цифрову епоху.*Юридична газета*

Online. 2024. №7 (785). URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/intelektualna-vlasnist-ta-yiyi-zahist-u-cifrovu-epohu.html (дата звернення: 09.03.2026).
2. Гордєєва І.Б.Захист інтелектуальної власності у цифровому середовищі індустрії 4.0 в умовах мілітарності України. *Scientific research in modern conditions of instability*. 2023. № 24-02. С. 35-61.URL:https://www.researchgate.net/publication/376972512_zahist_intelektualnoi_vlasnosti_u_cifrovomu_seredovisi_industrii_40_v_umovah_militarnosti_ukraini(дата звернення: 11.03.2026).
3. Луць Д.В. Захист прав інтелектуальної власності в еру цифрових інновацій.*Юридична газета Online*.2024. №7 (785).URL:https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zahist-prav-intelektualnoyi-vlasnosti-v-eru-cifrovih-innovaciy.html (дата звернення:14.03.2026).

УДК 336.76:330.322.5:004.9

Зємцов С.Б.
аспірант кафедри економіки та фінансів,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ПОРТФЕЛЬНЕ ІНВЕСТУВАННЯ РОЗДРІБНИХ ІНВЕСТОРІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ

Глобальна цифрова трансформація фінансових ринків не лише модифікує інструментарій інвестування, а й змінює інституційні умови функціонування роздрібного інвестора. Розширення доступу до фінансових інструментів, зниження транзакційних витрат та демократизація інвестиційної діяльності формують нову логіку взаємодії між інвестором і ринком.В українських реаліяхці процеси набувають специфічного характеру: інституційна незрілість фондового ринку, фрагментарність регуляторного середовища, нерівномірна ліквідність, підвищена чутливість до воєнних, валютних і регуляторних ризиків й асиметричний розвиток цифрової інфраструктури значно ускладнюють імплементацію класичних підходівй вимагають їх критичного переосмислення [1; 3, с.35].

У цьому контексті диверсифікація зберігає статус базового принципу портфельної теорії, однак її практична реалізація в українських умовах набуває обмеженого характеру. Адже вітчизняна практика демонструє, що повноцінна багатовимірна диверсифікація є радше орієнтиром, ніж досяжною нормою [7, с. 19]. Відтак, управління ризиками трансформується з формалізованої процедури в адаптивний процес, що передбачає постійне балансування між доступністю інструментів і необхідністю контролю ризикових експозицій.

Системні обмеження українського фондового ринку суттєво звужують можливості реалізації ефективних портфельних стратегій. Обмежена номенклатура фінансових інструментів, низька ліквідність більшості вітчизняних активів та інституційні прогалини формують середовище, у якому класичні моделі розподілу капіталу функціонують лише частково. Зокрема, домінування облігацій внутрішньої державної позики як базового інструменту

для роздрібного інвестора свідчить про переважання консервативних стратегій, тоді як інструменти з вищим потенціалом дохідності залишаються обмежено доступними або високоризиковими з огляду на ліквідність[3, с.35].

На цьому тлі особливо показовим є контраст із розвиненими фінансовими ринками, де інвестор діє в умовах структурної повноти ринку. У США та країнах Західної Європи портфельне інвестування базується на широкому спектрі ліквідних активів, включаючи індексні фонди, ETF, корпоративні облігації та інструменти сталого інвестування [2; 5; 7,с.18; 6,с.49]. Саме тому пряме запозичення таких моделей без урахування локальних обмежень не лише неефективне, але й потенційно ризиковане. Український ринок потребує не копіювання, а адаптивної інтерпретації міжнародного досвіду.

У цьому контексті цифровізація виступає не просто технологічним доповненням, а системоутворюючим чинником трансформації інвестиційної практики. Вона частково компенсує інституційні недоліки ринку, знижуючи інформаційні бар'єри та розширюючи доступ до аналітичних ресурсів. Онлайн-брокеридж і мобільні платформи змінюють саму логіку інвестування, перетворюючи його на безперервний процес взаємодії з ринком у режимі реального часу[6, с.52].

Особливої уваги заслуговує вплив технологій BigData та алгоритмічних систем управління портфелем. Використання robo-advisors, предиктивної аналітики та автоматизованого ребалансування потенційно підвищує ефективність інвестиційних рішень, мінімізуючи поведінкові викривлення [4, с. 1239; 6, с.52]. Проте в умовах українського ринку їх застосування супроводжується низкою обмежень: від недостатньої якості вхідних даних до обмеженої релевантності моделей, розроблених для більш зрілих ринкових систем.

Цифровізація, попри її беззаперечні переваги, генерує нову конфігурацію ризиків. Операційно-технічні обмеження, зокрема нестабільність інфраструктури та кіберзагрози, безпосередньо впливають на здатність інвестора реалізовувати стратегії вчасно та ефективно. Тобто цифрові платформи здатні посилювати поведінкові викривлення, коли інвестор підміняє стратегічне портфельне мислення реактивною торгівлею, орієнтованою на новини, сигнали інтерфейсу або зовнішні інформаційні стимули [1]. Водночас алгоритмічні ризики формують більш глибоку проблему – поступову залежність від автоматизованих рішень, що може знижувати рівень критичного мислення та автономності інвестора. Не менш вагомими залишаються регуляторні бар'єри, які ускладнюють інтеграцію інноваційних фінансових інструментів у національну практику.Таким чином, сучасне портфельне інвестування в Україні формується на перетині двох протилежних тенденцій: з одного боку – обмеженості інституційного середовища, з іншого – зростаючих можливостей, що відкриваються завдяки цифровізації. У цих умовах особливої актуальності набуває інтегрований підхід до управління портфелем, який поєднує класичні аналітичні методи з критично осмисленим використанням цифрових інструментів.

Узагальнюючи, доцільно зазначити, що ефективна стратегія роздрібного інвестора в Україні не може базуватися виключно на імпортованих моделях чи технологічних рішеннях. Вона повинна формуватися як результат адаптації – гнучкої, контекстно чутливої та методологічно обґрунтованої. Лише за таких умов можливе досягнення збалансованого співвідношення між дохідністю та ризиком у середовищі, що перебуває в стані структурної трансформації. Окремо слід підкреслити, що для України поглиблення участі роздрібного інвестора у ринку капіталу може стати одним із механізмів мобілізації внутрішніх фінансових ресурсів для економічної стійкості та повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Priem R. The impact of the Russia–Ukraine conflict on the behaviour of individual investors. *Post-Communist Economies*. 2025. Vol. 37, № 7. P. 891-909. DOI: https://doi.org/10.1080/14631377.2025.2511494
2. Wu Z., Westerholm P.J., Wang Z. Diversification or distortion? The role of ETF sinretail investor portfolios and performance. *Journal of Financial Stability*. 2026. Vol. 83. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jfs.2026.101514
3. Береславська О. Фондовий ринок України: проблеми та перспективи розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2024. № 35(63). С. 34-39. DOI: https://doi.org/10.25264/2311-5149-2024-35(63)-34-39
4. Заїчко І. В., Олексин А. Г. Розробка інвестиційної стратегії на фондовому ринку: особисті фінанси та інвестиційний портфель. *Наукові перспективи*. 2025. № 5 (15). С. 1235-1249. DOI: https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-5(15)-1235-1249
5. Заїчко І. В., Різник Д. В., Яценко О. В. Інвестиційні фонди і їхня роль на фондовому ринку: ETF, взаємні фонди, хедж-фонди. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 1. С. 85-95. DOI: https://doi.org/10.37128/2411-4413-2024-1-6
6. Рисін В., Кормушин Я. Інвестиційний портфель індивідуального інвестора: класифікація, критерії формування та управління. *Фінансовий простір*. 2024. № 3-4 (54). С. 46-58. DOI: https://doi.org/10.30970/fp.3-4(54).2024.465758
7. Шишков С. Є. Модернізація інституційних засад фондового ринку в Україні: перспективи оновлення фінансового інструментарію. *Економіка України*. 2021. № 9. С. 18-40. DOI: https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.09.018

УДК 336.7:004.9:159.9

Клевчік Л.Л.

к. е. н., доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОВЕДІНКОВІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Сучасний етап розвитку фінансової системи характеризується стрімким впровадженням цифрових технологій, що зумовлює трансформацію фінансових відносин, зміну інструментів управління та появу нових ризиків. У таких умовах саме поведінка економічних агентів значною мірою визначає ефективність функціонування фінансової системи та рівень її захищеності.

Фінансова безпека в умовах цифровізації розглядається як стан захищеності фінансових інтересів суб’єктів господарювання, що

забезпечується здатністю ефективно протидіяти внутрішнім і зовнішнім загрозам, які виникають у процесі використання цифрових технологій. Водночас цифровізація створює як нові можливості, так і нові ризики, що обумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до забезпечення фінансової безпеки.Цифрові технології, зокрема інтернет-банкінг, мобільні додатки, системи електронних платежів, штучний інтелект та блокчейн, сприяють підвищенню доступності фінансових послуг, зниженню транзакційних витрат і оптимізації бізнес-процесів. Проте їх використання супроводжується зростанням кіберзагроз, ризиків витоку інформації та шахрайства, що безпосередньо впливає на рівень фінансової безпеки [2]. У цьому контексті важливим є не лише технічний захист систем, але й врахування поведінкових факторів, які визначають реакцію користувачів на ці ризики.

Поведінкові аспекти фінансової безпеки базуються на положеннях поведінкової економіки, яка досліджує відхилення поведінки індивідів від раціональної моделі. Як свідчать дослідження, фінансові рішення часто приймаються під впливом емоцій, інтуїції, соціального середовища та когнітивних упереджень [1, с. 84]. До найбільш поширених упереджень належать ефект надмірної впевненості, уникнення втрат, ефект якоря та стадний інстинкт. У цифровому середовищі ці явища посилюються через швидкість поширення інформації та вплив цифрових платформ.

Особливу увагу слід приділити зміні моделей фінансової поведінки в умовах цифровізації. Зокрема, активне використання цифрових фінансових сервісів призводить до формування нових звичок і моделей споживання фінансових послуг. З одного боку, це сприяє підвищенню фінансової інклюзії та доступності фінансових інструментів, з іншого створює передумови для виникнення нових ризиків, пов’язаних із недостатнім рівнем обізнаності користувачів та їхньою схильністю до ризикованої поведінки.

Важливим інструментом аналізу поведінкових аспектів є концепція MINDSPACE, яка включає такі елементи, як вплив джерела інформації, стимули, соціальні норми, установки за замовчуванням, емоційні реакції та інші чинники, що формують поведінку індивідів [1, с. 83]. Використання цієї моделі дозволяє не лише пояснити поведінку користувачів, але й формувати ефективні механізми впливу на неї з метою підвищення фінансової безпеки.

Однією з ключових проблем є недостатній рівень фінансової та цифрової грамотності населення. Умови цифрової економіки вимагають від користувачів не лише базових фінансових знань, але й розуміння принципів функціонування цифрових платформ, механізмів захисту інформації та способів протидії шахрайству. Недостатня обізнаність у цих питаннях підвищує вразливість користувачів до кіберзагроз і фінансових втрат [3, с. 56].

Крім того, у цифровому середовищі значно зростає роль інформаційного впливу. Соціальні мережі, онлайн-платформи та медіа формують інформаційне поле, яке впливає на фінансові рішення користувачів. Це може призводити до виникнення інформаційних каскадів, коли індивіди приймають

рішення, орієнтуючись на поведінку інших, а не на власний аналіз ситуації. Такі явища підвищують ризик виникнення фінансових дисбалансів і кризових ситуацій.

Окремої уваги заслуговує проблема довіри до фінансових інститутів у цифровому середовищі. Довіра є ключовим елементом стабільності фінансової системи, однак у умовах цифровізації вона зазнає суттєвих змін. З одного боку, цифрові технології підвищують прозорість фінансових операцій, з іншого збільшують ризики витоку даних та несанкціонованого доступу до інформації. Поведінкові фактори, такі як сприйняття ризику та рівень довіри, визначають готовність користувачів використовувати цифрові фінансові інструменти.

У сучасних умовах важливим є комплексний підхід до забезпечення фінансової безпеки, який передбачає поєднання технологічних, організаційних та поведінкових заходів. До таких заходів належать впровадження сучасних систем захисту інформації, розвиток фінансової та цифрової грамотності населення, удосконалення нормативно-правової бази, а також використання поведінкових інструментів для формування безпечної фінансової поведінки.

Таким чином, поведінкові аспекти є невід'ємною складовою фінансової безпеки в умовах цифровізації. Вони визначають особливості прийняття фінансових рішень, рівень сприйняття ризиків та ефективність використання фінансових інструментів. Урахування цих аспектів є необхідною умовою формування ефективної системи фінансової безпеки, здатної забезпечити стабільність та розвиток фінансової системи в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Сибірцев В.В., Задорожня Л.М. Особливості поведінкових фінансів в умовах цифровізації економіки. *Центральноукраїнський науковий вісник*. 2024, вип. 12(45). С. 81–91. URL: https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).81-91
2. Теслюк С. А., Матвійчук Н. М., Левчук А. О. Фінансова безпека банківських установ в умовах цифровізації. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-117
3. Мехед А. М., Варналій З. С. Фінансова безпека підприємств в умовах цифрової економіки. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 3 (42). С. 55–61. URL: https://doi.org/10.18371/2221-755x3(42)2021253524

УДК 336.7:004.77:339.7

Кривенко Ю.В.

канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри фінансів Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Секретар О.О.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Бізянов В.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності

072 Фінанси, банківська справа та страхування Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ РОЗРАХУНКІВ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ФІНАНСОВИХ ІННОВАЦІЙ

Цифровізація фінансової системи стає визначальним трендом розвитку сучасного фінансового ринку, що охоплює впровадження інноваційних технологій, зокрема фінансових технологій (FinTech), блокчейн-рішень, цифрових валют і платіжних платформ. Вітчизняні дослідження підтверджують, що цифрові технології суттєво трансформують функціонування фінансового ринку, забезпечуючи підвищення його ефективності, доступності та інноваційності [1].

У контексті України цифровізація фінансового сектору набуває особливого значення в умовах післявоєнного відновлення та інтеграції до європейського фінансового простору. Вона сприяє розвитку фінансових інновацій, розширенню доступу до фінансових послуг та формуванню нових бізнес-моделей у сфері міжнародних розрахунків [2].

Розвиток фінансових інновацій безпосередньо пов’язаний із впровадженням цифрових технологій. До ключових напрямів інновацій у сфері міжнародних розрахунків належать:

1) використання блокчейн-технологій;
2) розвиток цифрових платіжних платформ;
3) впровадження електронних грошей та цифрових валют;
4) автоматизація фінансових операцій за допомогою штучного інтелекту.

Вітчизняні дослідження показують, що цифровізація сприяє формуванню нових фінансових продуктів і послуг, підвищує рівень фінансової інклюзії та стимулює розвиток фінансових екосистем [3].

Крім того, цифрові фінансові інструменти стають важливим фактором підвищення конкурентоспроможності фінансового ринку та забезпечення його стійкого розвитку.

Цифровізація міжнародних розрахунків забезпечує значне підвищення ефективності фінансових операцій. Основними перевагами є:

1) скорочення часу проведення платежів;
2) зниження транзакційних витрат;
3) підвищення прозорості фінансових операцій;
4) розширення доступу до фінансових послуг.

Як зазначається у наукових працях, цифрові технології дозволяють значно оптимізувати фінансові процеси, підвищуючи їх швидкість та надійність [1].

Водночас цифровізація створює нові можливості для розвитку міжнародної торгівлі, сприяючи більш тісній інтеграції національних економік у світову фінансову систему.

Незважаючи на значні переваги, цифровізація міжнародних розрахунків супроводжується низкою викликів, серед яких:

1) кіберризики та загрози інформаційній безпеці;
2) недосконалість нормативно-правової бази;
3) недостатній рівень цифрової грамотності населення;
4) нерівномірність доступу до цифрових фінансових послуг.

Водночас перспективи розвитку цифровізації пов'язані з активним впровадженням фінтех-інновацій, розвитком цифрових фінансових інструментів і модернізацією платіжної інфраструктури. Зокрема, цифрова трансформація фінансового сектору України розглядається як важливий чинник економічного відновлення та підвищення фінансової стійкості [4].

Висновки. Цифровізація міжнародних розрахунків є одним із ключових чинників розвитку фінансових інновацій у сучасних умовах. Вона забезпечує підвищення ефективності фінансових операцій, сприяє розвитку нових фінансових продуктів і послуг, а також формує основу для подальшої трансформації глобального фінансового ринку.

Для України цифровізація фінансового сектору має стратегічне значення, оскільки сприяє інтеграції у світову економіку, розвитку фінансового ринку та забезпеченню економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Чуницька І. І., Богріновцева Л. М. Вплив цифрових технологій на розвиток фінансового ринку України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 49. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2342
2. Коломієць Г. Б., Деревко Ю. О. Цифрова трансформація фінансових інструментів небанківських установ як чинник повоєнного відновлення України. Сучасні проблеми економіки і менеджменту. 2025. № 14. URL: https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/217
3. Лакіза В. М. Досвід світового FinTech-ринку: можливості та загрози для України. *Економічний аналіз*. 2023. Т. 33, № 2. С. 276-286.
4. Вісягін О. В. Цифрові вектори розвитку фінансового ринку України. *Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій*. 2025. № 2(16). С. 153-162.

УДК 339.138

Кричун П.Г.
аспірант, ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»
Харітеску О.В.
аспірант, ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ПОБУДОВА ДОВІРИ ДО БРЕНДУ ЧЕРЕЗ ПРОЗОРІСТЬ І ЕТИЧНІСТЬ: ESG-ПІДХІД У СУЧАСНОМУ БРЕНДИНГУ

У сучасних умовах розвитку ринку та глобальної економіки довіра споживачів до брендів стає ключовим чинником їхньої конкурентоспроможності. Зростаюча увага до соціальних, екологічних та корпоративних аспектів діяльності компаній змушує бренди шукати нові інструменти для формування стабільного позитивного іміджу. Тому, ESG-підхід, який включає відповідальність за довкілля (Environmental), соціальні аспекти взаємодії з людьми (Social) та прозоре управління компанією

(Governance), виступає сучасним стандартом оцінки етичності та прозорості бізнесу.

Прозорість у комунікаціях, відкритість до звітності та етичність у внутрішніх і зовнішніх практиках дозволяють брендам створювати міцний емоційний і довірчий зв'язок зі споживачами. Такий підхід не лише зміцнює репутацію, а й підвищує лояльність, формує стійку конкурентну перевагу та відповідає очікуванням сучасного суспільства, яке цінує відповідальні і соціально свідомі компанії.

Дослідження у сфері брендингу свідчать, що прозорість і етичність стають ключовими чинниками формування довіри до брендів. Інтеграція ESG-принципів (відповідальність за довкілля, соціальні аспекти та прозоре управління) виступає важливим інструментом сучасного бренд-менеджменту. Відкритість у звітності, етичні практики та соціальні ініціативи компаній впливають на сприйняття бренду, зміцнюють довіру споживачів і підвищують його конкурентоспроможність у глобальному середовищі.

Т.Пімоненко та ін. досліджують як рівень екологічної обізнаності громадськості пов'язаний із ESG-ефектами, соціальною відповідальністю та формуванням «зеленого бренду» та демонструють, що екологічна свідомість стає важливим чинником у формуванні позитивного іміджу та довіри до бренду в ESG-контексті [1]. Л.Богатчик обґрунтовує, що інтеграція ESG-обліку та відповідної нефінансової звітності дозволяє підприємствам ліпше розкривати вплив своєї діяльності на екологічну та соціальну сфери, а підвищує корпоративну прозорість і довіру з боку зацікавлених сторін [2]. Г. Головчак аналізує значення ESG-звітності як засобу підвищення прозорості компаній та їхньої привабливості для інвесторів на глобальному рівні [3].

Отже, окреслюється спільна увага до ESG-підходу як ключового чинника сучасного брендингу, що забезпечує прозорість, етичність і соціальну відповідальність компаній. Незалежно від конкретного аспекту (екологічного, соціального чи управлінського) важливими є відкритість та звітність, які формують довіру споживачів, інвесторів та інших зацікавлених сторін. Інтеграція ESG-принципів у бізнес-процеси дозволяє брендам будувати міцний емоційний зв'язок зі споживачем, підвищує їхню конкурентоспроможність та стійкість у глобальному середовищі. Такий підхід виступає не лише етичним стандартом, а й стратегічним ресурсом для формування репутації та лояльності аудиторії.

Прозорість і етичність компанії виступають ключовими чинниками формування довіри до бренду. Відкритість у діяльності дозволяє споживачам, інвесторам та іншим зацікавленим сторонам отримувати достовірну інформацію про бізнес-процеси, фінансові та нефінансові результати, а також соціальні та екологічні ініціативи компанії. Публікація ESG-звітів, доступ до сертифікацій та відкритих даних створює відчуття чесності й відповідальності бренду, що безпосередньо впливає на сприйняття його надійності. Прозорість не лише знижує ризик критики за недобросовісні практики, такі як «greenwashing», а й підвищує репутаційний капітал, формуючи основу для

довгострокової лояльності споживачів.

Етичність у брендингу проявляється через дотримання прав людини та трудових стандартів, чесну взаємодію з партнерами і постачальниками, а також активне впровадження соціальних та екологічних ініціатив. Компанії, що демонструють відповідальну поведінку, формують позитивний імідж, який сприймається як додатковий критерій цінності бренду. Поєднання етичності з прозорістю дозволяє створювати міцний емоційний зв'язок зі споживачами, підвищувати їхню довіру та лояльність, а також зміцнювати конкурентні позиції на ринку. Такий інтегрований підхід стає стратегічним ресурсом для управління репутацією, забезпечуючи компанії стійкість і привабливість як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Впровадження ESG-принципів у діяльність компаній відкриває значні можливості для побудови довіри та зміцнення репутації бренду. Водночас цей процес супроводжується низкою викликів, пов'язаних із високими витратами, складністю комунікації та ризиком неправдивого позиціонування (табл. 1).

Таблиця 1

Основні ризики та виклики впровадження ESG-принципів у брендингу

Ризик / Виклик	Суть	Можливі наслідки для бренду
Greenwashing	Випадки, коли компанія декларує ESG-практики, але фактично їх не впроваджує	Втрата довіри споживачів і негативний вплив на репутацію
Високі витрати на впровадження	Необхідність інвестувати ресурси у прозорі та етичні практики, сертифікації та ESG-звітність	Може обмежувати можливості малого та середнього бізнесу, уповільнювати розвиток бренду
Баланс між бізнес-цілями та ESG	Пошук оптимального співвідношення між прибутковістю та соціально-екологічною відповідальністю	Неправильний баланс може знизити конкурентоспроможність або спотворити імідж бренду
Складність комунікації	Труднощі у поясненні споживачам та інвесторам реальної користі ESG-практик	Може призвести до непорозумінь, зниження лояльності та підриву довіри
Обмеженість ресурсів локальних компаній	Недостатня інфраструктура і фінансові можливості для повного впровадження ESG	Ускладнює масштабування і міжнародну експансію бренду

**Джерело: сформовано авторами*

Аналіз ризиків і викликів показує, що успіх ESG-підходу залежить від здатності компанії дотримуватися прозорості та етичності, не зменшуючи при цьому ефективності бізнес-процесів. Своєчасне управління потенційними проблемами дозволяє мінімізувати негативні наслідки, зберігати довіру споживачів та інвесторів і формувати стійкий позитивний імідж бренду як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Побудова довіри до бренду через прозорість і етичність стає стратегічним елементом сучасного бренд-менеджменту. Впровадження ESG-принципів дозволяє компаніям демонструвати відповідальність перед споживачами, партнерами та суспільством, формуючи міцний емоційний зв'язок і

підвищуючи лояльність. Прозорість у звітності та етичні практики зміцнюють репутацію, забезпечують конкурентні переваги та підвищують стійкість бренду в глобальному середовищі. Водночас ефективне використання ESG вимагає врахування потенційних ризиків, таких як неправильна комунікація, високі витрати або «greenwashing», що підкреслює необхідність комплексного та продуманого підходу до реалізації цих принципів у бізнес-практиках.

Список використаних джерел:

1. Пімоненко Т., Люльов О., Макаренко І., Ус Я., Хааг В. Екологічна обізнаність стейкхолдерів як ключова детермінанта ESG-ефектів у ланцюзі «зелений бренд – соціальна відповідальність бізнесу». *Вісник Економіки*. 2023. № 3. DOI: https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.026.
2. Богатчик Л., Лопатовський В., Лопатовська О., Мельничук І. Облік і звітність ESG-показників як інструмент підвищення прозорості бізнесу в умовах сталого розвитку. *HeraldofKhmelnytskyiNationalUniversity. EconomicSciences*. 2025. № *346*(5). С. 464-472. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-346-5-68.
3. Головчак Г. Оцінка ефективності ESG-звітності як інструменту прозорості бізнесу в умовах глобалізації. *Економіка та суспільство.* 2024. № 67. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-28.

УДК 368.4.01(08)

Кучерівська С.С.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУЧАСНИЙ ВИМІР ПРОФЕСІЇ АКТУАРІЯ

Одним з важливих фахівців страхової компанії є актуарій. Фахівець, який на основі математичних, статистичних, фінансових навичок займається вимірюванням та управлінням ризиків і невизначеністю. Актуарна професія є однією з найскладніших та найбільш інтелектуальних у світі фінансів, вона вимагає поєднання глибоких знань з математики, економіки,цифрових технологіях та права. Пропри розвиток інформаційних та фінансових технологій, потреба різних фінансових установ у таких фахівцях не зменшується. Так, Бюро статистики праці США фіксує постійну потребу в аналізі та управлінні ризиками, особливо у страхуванні та фінансах, і прогнозує зростання попиту на фахівців з актуарних розрахунків до 2034 року на 22%, приблизно 2400 вакансій на рік [1].

На сьогодні актуарна наука трансформувалася від ретроспективного аналізу історичних даних до використання динамічних алгоритмів та прогнозного моделювання в реальному часі. Інтегрування методів машинного навчання (RandomForest, XGBoost) у традиційні моделі дає можливість працювати з неструктурованими даними та виявляти складні кореляції, які раніше вважалися «шумом». Застосовуючи BigData та IoT страховики відходять від статичних тарифних таблиць, маючи змогу персоналізувати андеррайтинг в реальному часі. Це докорінно змінює економіку страхування, створюючи захист доступнішим для сегментів з низьким ризиком.

Завдяки застосуванню IoT актуарії мають можливість здійснювати аналіз не лише з використанням усереднених демографічних чи географічних даних, а на основііндивідуальної поведінки об'єкта. При цьому збір даних відбувається поточно у реальному часі, а не на історичних звітах. Поряд з цим, постійний зворотний зв’язок сприяє більш точному розрахунку, персоналізації тарифів, а не застосування середньостатистичних величин.

Дослідження експертів [2] документує повну трансформацію розподілу часу фахівців: до впровадження штучного інтелекту актуарії 2/3 свого часу витрачали на маніпуляції з даними та розрахунки, а 1/3 – на їх інтерпретацію. Після впровадження штучного інтелекту ці співвідношення змінюються: третину часу – на валідацію та моніторинг, і дві треті – на стратегічну інтерпретацію та комунікацію із зацікавленими сторонами.

Таким чином, сучасна роль актуарія зосереджена на трьох, все більш зростаючих, сферах:

1. Управління та валідація штучного інтелекту. На актуаріїв покладається забезпечення відповідності моделей регуляторним стандартам, виявлення та пом’якшення алгоритмічних упереджень, а також підтримка прозорості у формуванні тарифів і сертифікації резервів. Однією з важливих навичок актуаріїв стає вміння перекласти складні стохастичні моделі мовою бізнес-рішень, представити складну внутрішню модель стійкої та безпечної діяльності у вигляді прозорої структури, що відповідає законодавчим та етичним нормам суспільства.

2. Стратегічна інтерпретація – перетворення аналітичних даних, отриманих за допомогою штучного інтелекту, у бізнес-рішення, врахування суджень щодо нових ризиків, які ШІ не може моделювати, та балансування між конкуруючими цілями у ціноутворенні й управлінні портфелем. Як зазначають практики та експерти, фокус у роботі сучасних актуаріїв розширюється від розрахунку резервів до управління капіталом та розробки стратегії розвитку страховика. Актуарій стає ключовою фігурою в оцінці капіталу як обмеженого ресурсу. Його завдання спрямоване наоптимізацію розподілу капіталу між бізнес-лініями для максимізації прибутковості з урахуванням ризику (RoRaC).

3. Інноваційне лідерство. Саме актуарії, як «мозковий центр» компанії визначають можливості для вдосконалення штучного інтелекту в актуарних процесах, співпрацюють з фахівцями з обробки даних щодо розробки моделей та стимулювання впровадження робочих процесів, доповнених ШІ. У світі де рішення всі частіше приймають алгоритми, актуарій виступає і гарантом етичності. Він має забезпечити підвищення ефективності в моделях, щоб автоматизована тарифікація не приводила до дискримінації окремих груп клієнтів. До того ж, це питання репутаційної безпеки в усій компанії.

Хоча надійні системи оцінювання є важливими для зміцнення довіри до страховиків, жодне обговорення впровадження штучного інтелекту в страховій галузі не буде повним без визнання посиленого регуляторного контролю, який супроводжує ці інновації. Національні регулятори багатьох

країн вже запропонували страховикам рекомендації щодо регулювання розробки, придбання та використання систем штучного інтелекту. Центральним принципом при цьому є порядок запобігання несприятливим наслідкам для споживачів, таким як несправедлива дискримінація або неточні рішення [3].

Крім того, з'являються і нові перешкоди в роботі актуаріїв. Основним викликом для актуаріїв при роботі зі ШІ є якість та «очищення» даних. Потік інформації стає колосальним, тому актуаріям необхідно володіти інструментами BigData (Hadoop, Spark) та вміти відсіювати технічні збої датчиків від реальних сигналів про ризик.97% страховиків, які використовують штучний інтелект, стикалися з проблемами упередженості, що вимагало складних процесів перевірки для запобігання дискримінації під час андеррайтингу та виплат страхового відшкодування. Крім того, глобальні страхові компанії отримують виклик ще й у зв'язку з різними національними стандартами щодо конфіденційності даних, що створює ризики дотримання вимог для систем штучного інтелекту, які обробляють дані через кордони.

І, що особливо критично, то це нестача фахівців, які володіють як досвідом у галузі аналізу даних, так і глибокими знаннями у сфері страхування. Актуальна кваліфікація актуарія – це не диплом, а процес постійного оновлення знань у світі, де технології старіють кожні 3 роки.

В Україні вимоги до фахівців регламентують Закон України «Про страхування» [4] та Постанова НБУ про затвердження «Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія» [5]. Отримати професію актуарія можна через вищу освіту за спеціальністю Е7 «Актуарна та фінансова математика», яку пропонують провідні університети країни. У силу специфіки фінансового ринку України, суто вакансій «актуарій» не так багато, досить часто вони відкриваються паралельно із «Data Analyst» або «Financial Analyst» у страховому та банківському секторах.

Список використаних джерел:

1. U.S. Bureau of Labor Statistics. URL:https://www.bls.gov/ooh/math/actuaries.htm (дата звернення 20.03.2026).
2. Слосс Крейг А. Як актуарна наука може отримати вигоду від штучного інтелекту. URL: https://ar.casact.org/how-actuarial-science-can-benefit-from-aiand-vice-versa/(дата звернення 20.03.2026).
3. Філімонов С. Подолання розбіжностей у даних: ШІ як нова парадигма для неструктурованих даних. URL: https://eforum.casact.org/article/142716-bridging-data-divides-ai-as-a-new-paradigm-for-unstructured-data(дата звернення 20.03.2026).
4. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 №1909-IX : станом на 01 січ. 2025р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20?find=1&text=%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%80%D1%96#w1_24(дата звернення 20.03.2026).
5. Положення про авторизацію осіб, які мають право здійснювати актуарну діяльність у сфері страхування, та осіб, які можуть виконувати обов'язки відповідального актуарія : Постанова НБУ 25.12.2023 № 187 : станом на 01 січ. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0187500-23#Text (дата звернення 20.03.2026).

UDC 005.95:004.8:330.34

Yuliia Lazarenko,
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Management Department,
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

HUMAN-AI COMPLEMENTARITY IN SUSTAINABLE HUMAN CAPITAL MANAGEMENT: THE ROLE OF LEADERSHIP BEHAVIOUR

The contemporary business environment is rapidly changing due to ongoing macroeconomic turbulence, accelerated technological advancement, and fundamental transformations within the global workforce. In this highly fragmented landscape, achieving exponential organizational performance has become an existential necessity rather than a strategic ambition. These disruptions compel organizations to transition from analog routines to digital practices, fundamentally altering internal work structures and knowledge management. Consequently, the study of sustainable human capital management is of critical relevance, as empirical evidence increasingly demonstrates that merely deploying artificial intelligence without intentional, human-centric work redesign is insufficient for value creation [1; 2]. Managing human capital in this context requires a strategic shift toward shared intelligence, where talent is redefined as a dynamic partnership and co-evolution between human capability and artificial intelligence.

A central trend in managing these transitions is the systematic evaluation of organizational digital maturity and the push for a "double transformation" – both technological and organizational. Organizations are shifting from merely deploying AI as a fragmented support tool to embracing "agentic AI", where AI agents participate in full end-to-end workflows. Furthermore, leading enterprises are moving from static capability planning to dynamic orchestration, continuously sensing, assembling, and recombining people, skills, and technology in real time to meet shifting demands [1; 3]. This evolution is supported by the transformation of the human resources function into a core decision-making infrastructure, often termed "augmented HR", wherein artificial intelligence is leveraged to synthesize unstructured data and provide strategic, predictive insights for the executive team. Despite these progressive trends, significant structural challenges persist. Currently, while 88% of organizations are experimenting with artificial intelligence, 81% report no meaningful bottom-line gains, highlighting a stark execution gap [3]. This discrepancy demonstrates that achieving exponential performance is not a matter of mere technological acquisition, but rather requires a structural and psychological rewiring of the workforce. Despite the aggressive push for AI integration, only 14% of leaders believe their organizations are fully prepared to adopt these technologies into daily operations [1]. Furthermore, talent scarcity remains a primary macro-driver for 54% of C-suite executives, highlighting that the "human advantage" is the scarcest and most valuable resource in an AI-saturated market [1].

To sustainably manage human capital amidst these technological disruptions,

organizations must focus on Human-AI Complementarity, operationalized through hybrid activities where humans and smart machines amplify each other's capabilities. To successfully integrate digital tools without losing the human factor, leaders should shift their focus from traditional, rigid job roles to a fluid system of tasks, guaranteeing that technology empowers employees rather than replacing their autonomy. Human resource professionals must also actively design specific human-AI interaction models – whether AI acts as an assistant, coach, collaborator, or direct report – tailored to specific tasks to ensure humans remain engaged. By utilizing AI technologies to analyze vast amounts of unstructured data – such as project deliverables, peer feedback, and communication patterns – AI can infer hidden employee skills, map learning agility, and forecast future capability gaps. This enables the Chief Human Resources Officer (CHRO) to present executive boards with data-backed, multi-dimensional scenarios for strategic capital allocation, elevating human resources from a supportive function to the central architect of enterprise strategy [4].

The successful execution of these augmentations is fundamentally contingent upon effective, evidence-based leadership. Leaders must excel as strategists who anticipate technological shifts and as executors who systematically distribute decision-making across human and algorithmic workflows. According to the framework of Leadership Code 4.0, modern leaders must navigate ambiguity and complexity by mastering five core dimensions that connect human capability with overarching stakeholder value [5]. The first key dimension requires leaders to act as strategists who proactively shape the organization's future through the continuous scanning of technological trends. In an environment of deep AI integration, a strategist leader must not only understand the technical and operational potential of algorithms but also systematically embed them into the overall enterprise architecture. The second dimension pertains to the role of the executor, who is capable of effectively translating innovative digital strategies into concrete operational results. To achieve this, leaders must systematically and rationally distribute decision-making authority between human and algorithmic intelligence. The third dimension positions the leader as a talent manager whose primary objective is to sustain high levels of organizational commitment and cultivate a positive employee experience. In a work environment where digital twins and cyber-physical systems may induce a sense of pervasive surveillance and a threat of losing professional autonomy, the leader must actively prevent workforce alienation. The fourth dimension focuses on the role of the human capital developer. Leaders must transform companies into authentic "learning organizations", where fusion skills – which are essential for effective and safe interaction with smart machines – are systematically developed. Finally, the fundamental basis of the entire model is the leader's personal proficiency [5]. Navigating the unprecedented turbulence caused by both macroeconomic instability and the rapid expansion of agentic AI demands a high level of emotional resilience and psychological adaptability. By demonstrating empathy and authenticity, the modern leader cultivates an atmosphere of psychological safety. Such an environment is critically necessary for

employees to experiment with innovations fearlessly and fully realize the paradigm of Human-AI Complementarity. By applying practical frameworks such as the "4Ts" – setting the right tone, providing tools, allowing time for experimentation, and offering targeted training – organizations can mitigate resistance to change [6].

Ultimately, in the AI age, sustainable human capital management relies on a holistic learning culture that treats capability building as a capital investment, ensuring that digital tools are deployed as collaborative partners rather than autonomous replacements. For managers and executive leaders, particularly Chief Human Resources Officers (CHROs), this transformation requires stepping into the role of strategic architects rather than administrative operators. This evolution is increasingly facilitated by strategic alliances between the CHRO and the Chief Technology Officer (CTO), ensuring that technological deployment aligns seamlessly with workforce readiness and organizational culture. In conclusion, maintaining a sustainable balance between digital efficiency and human engagement demands a profound reinvention of leadership behaviors. By prioritizing transparent communication, active listening, and the personalized development of fusion skills, leaders reinforce the intrinsic value of their workforce. In this complex, interconnected landscape, sustainable management relies not merely on the deployment of advanced digital tools, but on leaders who actively embody the empathy, ethical judgment, and emotional intelligence that machines cannot replicate.

References:

1. Mercer. (2026). Global Talent Trends 2026: Solving the human-machine equation. URL: https://surl.li/efvbgt
2. McKinsey & Company. (2026). The State of Organizations 2026. URL: https://surl.li/rjlhqh
3. Deloitte. (2026). 2026 Global Human Capital Trends: From tensions to tipping points: Choosing the human advantage. URL: https://surl.li/hlizbx
4. ABeam Consulting. (2026). Human Capital Management in the Age of AI and the New Role of the CHRO Part 1: Maximizing Intellectual Capital Through "Augmented Human Resources".
5. Ulrich, D., Kawai, L. A., & Burns, E. W. (2024). Leadership Code 4.0: An Evidence-Based View of Effective Leadership. The RBL Group.
6. BDO. (2025). Human-centric transformation in the age of AI. URL: https://surl.lu/suzwrg

УДК 336.7

Марусяк Н. Л.
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
ЧернівецькийнаціональнийуніверситетіменіЮріяФедьковича
СемкоЮ. В.
студентка 2 курсу спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ ЯК СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Безготівкові розрахунки в сучасному світі набувають дедалі ширшого

поширення, що зумовлено розвитком процесів цифровізації та глобалізації економічних відносин. Розвиненість системи безготівкових платежів виступає важливим індикатором загального рівня економічного розвитку держави, її взаємодії у світовому фінансовому просторі, а також здатності ефективно адаптуватися до новітніх технологій та інноваційних змін. Використання безготівкових інструментів сприяє підвищенню швидкості та зручності здійснення фінансових операцій, забезпечує їх безпеку, прозорість грошових потоків і посилення контролю за ними. Водночас поряд із вагомими перевагами даної системирозрахунків супроводжується низкою викликів і ризиків, що мають технологічний, інституційний та поведінковий характер. Незважаючи на це, доцільність подальшого розвитку безготівкових розрахунків як невід'ємної складової фінансової системи є беззаперечною, зокрема в контексті забезпечення стійкого економічного розвитку України.

Безготівкові розрахунки - перерахування коштів з рахунків платників на рахунки отримувачів, а також перерахування надавачами платіжних послуг коштів, внесених платниками готівкою, на рахунки отримувачів [1].

В економічно розвинених країнах безготівкові розрахунки набувають значного поширення та стають активно-використовуваною формою здійснення платежів. Їх активне використання зумовлене високим рівнем розвитку цифрової та фінансової інфраструктури, а також довірою населення до банківської системи. За даними Світового банку, однією з країн, що найбільш наблизилася до формування безготівкової економіки, є Норвегія. Станом на сьогодні близько 98% населення володіє дебетовими картками, майже 95% користується мобільними платіжними застосунками.

Показовим є також досвід Швеції, яка історично стала першою європейською країною, котра запровадила паперові банкноти, і водночас розглядається як один із лідерів переходу до їх повного витіснення з обігу. Близько 98% населення країни використовує платіжні картки. Додатковим свідченням високого рівня розвитку безготівкової економіки є низька щільність банкоматної мережі: у Швеції на 100 тис. осіб припадає близько 32 банкомати, тоді як в Україна цей показник становить приблизно 94 банкомати [2].

Україна активно демонструє динамічний розвиток цифрової банківської системи та поступово наближається до світових тенденцій. Впровадження технологій безконтактної оплати, сприяло входженню України до десятки країн-лідерів за кількістю NFC-платежів. Важливу роль у функціонуванні платіжної інфраструктури відіграють платіжні системи, серед яких стратегічне значення мають:

1. «MasterCard», Master Card International Incorporated.
2. «Visa», Visa International Service Association.
3. «PrivatMoney», АТ «ПриватБанк».
4. «NovaPay».
5. «Фінансовий світ», ТОВ «Українська платіжна система» [3].

Попри складні умови функціонування економіки, котрі зумовлені

повномасштабним вторгненням та атаками на енергетичну інфраструктуру, в Україні зберігається позитивна динаміка розвитку безготівкових розрахунків. Частка таких операцій зростає порівняно з попередніми роками, що свідчить про стійкість фінансової системи та її здатність адаптуватися до сучасних викликів. Загалом у межах країни здійснюється понад 90% усіх операцій із використанням платіжних карток.

Аналіз структури операцій показує, що переважна більшість із них здійснюється у безготівковій формі. Зокрема, середня сума однієї операції у торговельній мережі становить 354 гривні, перекази з картки на картку - 1864 гривні, а оплата товарів і послуг в інтернеті - 608 гривень. Водночас спостерігається активне розширення платіжної інфраструктури: кількість платіжних терміналів зростає, зокрема на 12,5% за відповідний період.

Додатковим підтвердженням цієї тенденції є зростання кількості безготівкових операцій. У 2025 році їх обсяг становив 9 083,5 мільйонів на суму 4 684,3 мільярди гривень, що на 11% більше за кількістю та на 10,4% за сумою порівняно з попереднім роком. Відповідно зросла і частка безготівкових операцій у загальній структурі карткових розрахунків: за сумою вона досягла 65,4%, а за кількістю - 95,5%[2]. Така динаміка свідчить про стійку тенденцію до витіснення готівкових розрахунків і подальше зміцнення та розвиток безготівкової економіки в умовах макроекономічної нестабільності.

Важливою сферою застосування безготівкових розрахунків є діяльність підприємств. Використання безготівкових інструментів сприяє оптимізації фінансових процесів, зниженню операційних витрат та підвищенню ефективності діяльності суб'єкта. Зокрема, такі розрахунки забезпечують автоматизацію платежів, скорочення часу для їх здійснення, мінімізацію впливу людського фактору та зменшення помилок. Крім того, вони підвищують прозорість фінансових операцій і сприяють зниженню рівня корупції. Також дозволяють підприємствам ефективніше контролювати витрати та вдосконалювати фінансове планування.

В умовах стрімкого розвитку цифрових технологій важливим завданням держави є забезпечення ефективного впровадження та функціонування безготівкових розрахунків як складової фінансової системи. Це передбачає не лише модернізацію платіжної інфраструктури, а й підвищення рівня цифрової обізнаності населення щодо використання сучасних фінансових інструментів. Поширення безготівкових платежів сприяє оптимізації економічних процесів, підвищенню ефективності функціонування держави та покращенню якості життя громадян.

Список використаних джерел:

1. Про платіжні послуги. Закон України від 13.04.2022 № 1591-IX. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text
2. Операції з платіжними картками у 2025 році: більшість-безготівкові. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/operatsiyi-z-platijnimi-kartkami-u-2025-rotsi-bilshist--bezgotivkovi
3. Україна входить у топ-10 країн світу за кількістю NFC-оплат- Mastercard. URL:https://delo.ua/business/ukrayina-vxodit-u-top-10-krayin-svitu-za-kilkistyu-nfc-oplat-

doslidzennya-mastercard-442306/

УДК 339.138

Мараш А.В.
аспірант, ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»
Корбут М.В.
аспірант, ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДЛЯ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВИХ КАМПАНІЙ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У сучасному цифровому середовищі споживачі очікують індивідуального підходу та релевантного контенту, що робить персоналізацію маркетингових кампаній ключовим фактором підвищення ефективності бізнесу. Штучний інтелект (AI) стає основним інструментом для збору, аналізу та прогнозування поведінки користувачів.

Штучний інтелект дозволяє автоматизувати сегментацію аудиторії, прогнозувати потреби споживачів та підбирати оптимальний контент для кожного користувача на основі аналізу великих даних. Це забезпечує більш цільові рекламні повідомлення та підвищує конверсію.

Штучний інтелект дозволяє обробляти великі масиви даних включно з поведінкою, уподобаннями та історією покупок споживачів і на цій основі формувати персоналізовані маркетингові повідомлення та рекомендації в реальному часі.Це підвищує точність сегментації клієнтів і дозволяє створювати індивідуальні пропозиції, які значно збільшують залучення та конверсію(R.Vangalla [1]).

Застосування AI і машинного навчання для персоналізації рекламних кампаній не лише підвищує лояльність споживачів, а й впливає на їх поведінку та намір купувати. Прозорість у використанні даних також збільшує довіру користувачів (AfzalM.I.etal.[2]).

Штучний інтелект і машинне навчання суттєво підсилюють персоналізацію за рахунок аналізу поведінки користувачів,прогнозування їх уподобань,автоматичної генерації рекомендацій(A.Hardiansyah, L.Judijanto[3]).

Отже, комбінація AI і BigData дозволяє створювати гіпер-персоналізовані маркетингові кампанії, що сприяє підвищенню залучення клієнтів і впливає на їх рішення про покупку. Результати дослідження свідчать, що реальні переваги включають покращення досвіду користувачів та ефективність маркетингу.

Глобальний ринок штучного інтелекту в електронній комерції оцінюється в 9,01 млрд дол. у 2025 році та, за прогнозами, зросте з 11,2 млрд дол. у 2026 році до приблизно 74,93 млрд дол. до 2035 року, зростаючи зі середньорічним темпом зростання (CAGR) 23,59% з 2026 по 2035 рік.

Сучасні цифрові платформи використовують алгоритми машинного

навчання, рекомендаційні системи та обробку природної мови для створення персоналізованого досвіду взаємодії зі споживачами.

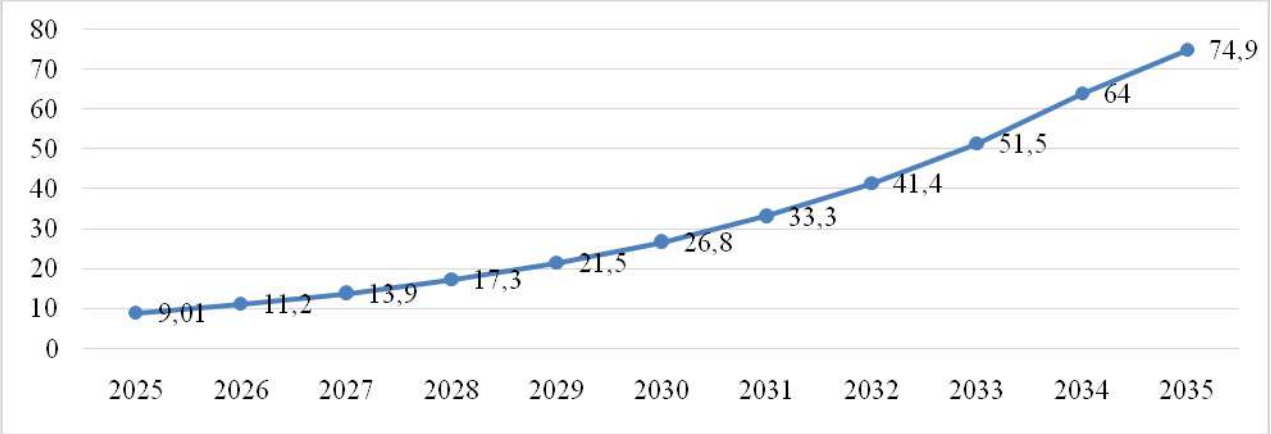

Рис. 1. Розмір ринку штучного інтелекту в електроннійкомерції з 2025 по 2035 (млрд дол.) [4]

Популярними прикладами є:

– чат-боти та віртуальні асистенти здатні розуміти запити користувачів, аналізувати їхні дії й історію взаємодії з брендом, а потім надавати індивідуальні поради, рекомендації чи допомогу. Завдяки цьому клієнти отримують швидкі та точні відповіді, а компанії можуть збирати важливі дані для подальшої персоналізації;

– автоматизовані email-розсилки формуються на основі аналізу поведінки кожного користувача. Алгоритми визначають, які товари або послуги можуть зацікавити конкретну людину, коли саме клієнт найімовірніше відкриє лист і який формат буде для нього найбільш привабливим. Такі системи надсилають персональні рекомендації, нагадування про покинутий кошик, інформацію про знижки на товари, які користувач переглядав, або індивідуальні привітання у важливі дати. Це робить комунікацію значно більш прицільною та ефективною;

– динамічні вебсайтивідіграють важливу роль у створенні персоналізованого досвіду. Залежно від інтересів, місцезнаходження, попередньої історії переглядів і поведінки на сторінці, сайт адаптує відображення товарів, банерів, рекомендаційних блоків та акційних пропозицій. У результаті користувач бачить саме той контент, який найбільше відповідає його потребам. Це не лише підвищує зацікавленість, а й стимулює повторні відвідування та покупки;

– таргетована реклама в соціальних мережахбазується на аналізі поведінкових, демографічних та контекстуальних даних. Алгоритми визначають, яка аудиторія має найбільшу ймовірність зацікавитися певним продуктом, і показують рекламу саме їй. Системи також здатні автоматично оптимізувати рекламний бюджет, перенаправляючи його на найефективніші сегменти. Завдяки цьому компанії витрачають менше коштів на нецільові покази та отримують більше результатів від рекламних кампаній.

Штучний інтелект виступає ключовим фактором персоналізації

маркетингових кампаній в цифровому середовищі. AI-алгоритми не лише підвищують точність сегментації й покращують взаємодію з клієнтами, але й змінюють стратегії планування, аналізу та автоматизації маркетингу. Перспективи пов'язані з етичними та правовими викликами, особливо щодо конфіденційності даних.

Використання штучного інтелекту у персоналізації маркетингових кампаній, попри очевидні переваги, супроводжується низкою викликів і ризиків:

– забезпечення належного захисту персональних даних та дотримання законодавства про конфіденційність. ШІ-системи працюють із великими обсягами інформації про користувачів, включно з історією пошуку, покупок, поведінкою у соцмережах, геолокацією та вподобаннями;

– якість та достовірність даних, що використовуються для навчання алгоритмів. Штучний інтелект приймає рішення на основі тих даних, які йому подають, тому неточна, неповна або застаріла інформація може призвести до помилкових результатів;

– надмірна автоматизація, яка може знизити важливий людський фактор у взаємодії зі споживачами. Хоч ШІ здатен створювати високоточний персоналізований контент, він не завжди розуміє емоційні або контекстуальні нюанси, що часто є ключовими у спілкуванні з клієнтами. Якщо компанія повністю покладається на автоматизацію, комунікація може стати бездушною або надто механічною, що викликає роздратування або відчуження.

У сукупності ці виклики вимагають від компаній продуманого підходу: забезпечення прозорості обробки даних, систематичної перевірки якості інформації, а також збереження балансу між автоматизацією та участю людини. Це дозволяє не лише мінімізувати ризики, але й формувати сталі та довірливі взаємини зі споживачами.

Таким чином, використання штучного інтелекту в чат-ботах, email-маркетингу, динамічних вебсайтах та таргетованій рекламі забезпечує індивідуальний підхід до кожного споживача. Це значно підвищує якість взаємодії, сприяє зростанню конверсії та формує довгострокову лояльність до бренду.

Список використаних джерел:

1. Vangalla R. The Role of AI in Personalizing Digital Marketing Campaigns: A Technical Analysis. International *Journal of Research in Computer Applications and Information Technology (IJRCAIT)*.2024. №7(2). P. 2535–2546. DOI: https://doi.org/10.34218/IJRCAIT_07_02_190
2. Afzal M. I., Saleem M., Ghafoor W., Ali S., SaeedF.Advancing Personalized Digital Marketing Campaigns through Artificial Intelligence and Machine Learning for Consumer Intentions. *The Critical Review of Social Sciences Studies*. 2025. № 3(3). P. 2854-2869. https://doi.org/10.59075/k619ta54
3. Hardiansyah A., Judijanto L. Artificialintelligenceandmachinelearninginpersonalisationmarketing: a literaturereview. ReviewofInternationalEconomyandFinance. 2025. Vol. 1 № 4. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.16811697.
4. What is the Artificial Intelligence in E-commerce Market Size?URL: https://www.precedenceresearch.com/artificial-intelligence-in-e-commerce-market

УДК 519.86:339.187

Маханець Б.О.
аспірант кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ОЦІНЮВАННЯ ВПЛИВУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ НА КЛЮЧОВІПОКАЗНИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Глобальний ринок електронної комерції зростає високими темпами: у 2023 році його обсяг досяг близько 5 трлн дол. США, а до 2026 року, за прогнозами, перевищить 5,3 трлн дол. [1]. В Україні, попри воєнний стан, ринок е-комерції у 2023 році становив близько 182 млрд грн, а частка онлайн-торгівлі в роздрібі досягла 10 % [2].

Попри швидкий розвиток, вплив е-комерції на досягнення Цілей сталого розвитку досі вивчений недостатньо, особливо для країн із трансформаційною економікою, де цифровізація торгівлі поєднується з викликами повоєнного відновлення.

Для оцінювання впливу запропоновано тривимірну систему індикаторів, що охоплює економічні, соціальні та екологічні виміри відповідно до ESG-підходу. Її основу становлять адаптовані показники UNCTAD B2C E-commerce Index та індикатори SDG Tracker OOH [3; 4] (табл. 1).

Таблиця 1

Система індикаторів виміру ESG-підходу

Вимір	Ключові показники
Економічний	Частка е-комерції у ВВП; зростання МСБ через онлайн-канали; індекс фінансової інклюзії; рівень зайнятості в цифровій торгівлі
Соціальний	Доступність товарів у малих містах; цифровий розрив (digital divide); захист прав споживачів; гендерна рівність в онлайн-підприємництві
Екологічний	Вуглецевий слід логістики; рівень пакувальних відходів; питома витрата енергії на $1 транзакції; порожній пробіг транспорту

Електронна комерція безпосередньо пов’язана з ЦСР 8, ЦСР 9 і ЦСР 10. В Україні вона стала важливим механізмом економічної адаптації під час повномасштабної війни: у першій половині 2023 року кількість замовлень на Prom.ua зросла на 38 %, а середній чек досяг 1172 грн [2].

Платформи Rozetka, OLX і Prom.ua розширюють доступ малих і середніх підприємств до ринку, однак водночас посилюють концентрацію торгівлі на користь великих маркетплейсів, що суперечливо впливає на реалізацію ЦСР 10 [5].

Екологічний ефект е-комерції є неоднозначним: консолідація доставки може скорочувати транспортні викиди, але збільшення пакувальних відходів і повернень підсилює навантаження на довкілля. Саме тому міжнародна практика дедалі активніше спирається на механізми розширеної відповідальності виробника, актуальні й для України [3; 6].

Е-комерція також розширює доступ до товарів і послуг для мешканців

малих міст і сільської місцевості. За даними EVO Group, у 2023 році 16 % онлайн-покупок в Україні здійснювалися у містах із населенням менше 50 тис. осіб [5]. Водночас її розвиток змінює структуру зайнятості та посилює тиск на традиційну роздрібну торгівлю.

В умовах відновлення України е-комерція виконує не лише комерційну, а й соціально-економічну функцію. Інструменти на кшталт "Дія.Бізнес" та цифрових платформ підтримки відновлення сприяють розвитку підприємництва й можуть розглядатися як чинник досягнення ЦСР 1 у постконфліктному середовищі.

Результати дослідження засвідчили, що е-комерція найбільш виразно підтримує досягнення ЦСР 8 і ЦСР 9 через розширення цифрової зайнятості, розвиток логістики, платіжної інфраструктури та інноваційних сервісів. Вплив на ЦСР 10 є суперечливим, оскільки поряд із новими можливостями для МСБ спостерігається зростання ринкової концентрації. Екологічний вимір, пов'язаний із ЦСР 12 і ЦСР 13, потребує чіткішого нормативного регулювання та запровадження галузевих стандартів.

Для України доцільним є формування національної методології моніторингу впливу е-комерції на сталий розвиток з урахуванням викликів воєнного та постконфліктного відновлення. Пріоритетами мають стати підтримка цифрової інклюзії, розвиток "зеленої" логістики та адаптація регуляторних механізмів, зокрема розширеної відповідальності виробника, до потреб великих маркетплейсів.

Список використаних джерел:

1. Глобальний ринок онлайн-торгівлі сягне $5,31 трлн у 2026 році – прогноз. URL: https://delo.ua/news/globalnii-rinok-onlain-torgivli-syagne-531-trln-u-2026-roci-prognoz-460367.
2. Як розвивається електронна комерція в Україні. URL: https://sprava.prom.ua/yak-rozvyvayetsya-elektronna-komercziya-v-ukrayini.
3. UNCTAD. Measuring e-commerce and the digital economy. URL: https://unctad.org/topic/ecommerce-and-digital-economy/measuring-ecommerce-digital-economy (дата звернення: 10.03.2024).
4. UNCTAD. Digital Economy Report 2021: Cross-border data flows and development. – Geneva: UNCTAD, 2021. URL: https://unctad.org/webflyer/digital-economy-report-2021
5. Касумов Т.А. Marketplaces in Ukraine in the conditions of digital metamorphoses: trends, challenges and strategic guidelines. Journal of Strategic Economic Research, 2025. № 6, P. 64–78. URL: https://doi.org/10.30857/2786-5398.2024.6.7
6. Закон України «Про управління відходами». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#n802

УДК 336:339.543:004

Мацула Ю.Р.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОЇ МИТНИЦІ УКРАЇНИ

У сучасному світі цифровізація стає основою розвитку державних і комерційних структур. Україна активно впроваджує інформаційні технології в управління економікою, що особливо помітно у сфері фінансових послуг та митної справи. Митниця є важливою складовою державної фінансової системи, адже через неї проходять значні обсяги зовнішньоекономічних операцій, пов'язаних із сплатою митних податків. Саме тому питання удосконалення митних процедур за допомогою інноваційних фінансових технологій набуває особливого значення.

Метою дослідження є визначення ролі фінансових інновацій у цифровізації електронної митниці України та їхній вплив на ефективність митних процедур.

Запровадження електронної митниці в Україні є одним із головних напрямів реформування державного управління[1;4]. Її мета – спростити процедури для бізнесу, зменшити корупційні ризики, підвищити прозорість та ефективність фінансових операцій[1]. Для реалізації цих завдань необхідно не лише автоматизувати митні процеси, а й інтегрувати сучасні фінансові послуги, які здатні забезпечити зручні, швидкі та безпечні розрахунки.

Інноваційні рішення у фінансовому секторі, такі як електронні платежі, цифрові гаманці, FinTech-сервіси, блокчейн-технології та штучний інтелект, відіграють щораз більшу роль у розвитку електронної митниці [3;5]. Їхнє використання дає змогу оптимізувати митне адміністрування і створити сучасну екосистему взаємодії між державою, бізнесом і громадянами.

Інновації у фінансових послугах можна визначити як впровадження нових технологій, інструментів і процесів, спрямованих на підвищення ефективності фінансових операцій [5;6].У контексті електронної митниці це означає створення таких умов, за яких усі фінансові дії – від подання декларації до сплати митних платежів–відбуваютьсяв електронній формі, без участі паперових документів і людських помилок.

Однією з ключових інновацій є електронна система митних платежів, що дає змогу суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності проводити всі фінансові операції онлайн[4]. Платежі за митні послуги, ПДВ та акцизи можуть автоматично надходити на рахунки державного бюджету, а інформація про їхню сплату – миттєво відображатися у базах даних митниці. Це значно скорочує час оформлення вантажів, зменшує кількість помилок і робить процес прозорим[3; 4].

В Україні вже діють перші кроки в цьому напрямі. Зокрема, Державна митна служба запровадила єдиний рахунок для сплати митних платежів, що дало змогу бізнесу уникати зайвих процедур[4]. Крім того, Міністерство фінансів активно розвиває систему електронного документообігу, яка дозволяє обмінюватися митними деклараціями, актами і квитанціями у цифровій формі [1].

Важливою складовою інновацій є розвиток FinTech-сектору в Україні. Такі сервіси, як онлайн-банкінг, мобільні додатки для розрахунків, системи дистанційної ідентифікації клієнтів (BankID, Diia ID), створюють технічну

основу для інтеграції фінансових послуг у митну систему. Наприклад, компанії можуть виконувати митні платежі безпосередньо з власних рахунків у банку через API-з'єднання з митними сервісами. Це не лише зручно, а й сприяє зменшенню тіньових операцій, адже всі фінансові потоки стають повністю відстежуваними [3;6].

Серед сучасних технологій, які підтримують розвиток електронної митниці, особливо варто відзначити штучний інтелект і машинне навчання[2;5]. Ці інструменти використовують для аналізу фінансових даних, прогнозування ризиків та виявлення підозрілих операцій. Алгоритми можуть автоматично визначати потенційно ризикові вантажі або аномальні фінансові транзакції, що суттєво підвищує якість контролю. Впровадження таких рішень активно підтримує Міністерство цифрової трансформації у межах політики "Держава в смартфоні" [2].

Ще одна інновація, яка поступово впроваджується у фінансово-митні процеси, – цеблокчейн-технології. Вона забезпечує незмінність даних і прозорість усіх фінансових операцій. Застосування блокчейну дозволяє створити єдину базу митних транзакцій, у якій фіксуються всі платежі, підтвердження і статуси оформлення вантажів. Це допомагає уникнути дублювання інформації, підробки документів і сприяє зменшенню корупційних ризиків[5].

Крім технологічних аспектів, інновації у фінансових послугах також пов'язані із зміною підходів до управління митними процесами. Сучасна електронна митниця має працювати як сервіс для бізнесу[4]. Для цього необхідно створювати інтегровані цифрові рішення, які забезпечують швидку взаємодію між усіма сторонами – митницею, банками, фінансовими установами, логістичними операторами тощо. Саме завдяки фінансовим інноваціям така взаємодія стає можливою.

Значну роль відіграє і співпраця держави з приватним сектором. На сьогодні в Україні активно діють пілотні проєкти у сфері відкритого банкінгу (OpenBanking), що дозволяють підключати фінансові сервіси до державних систем через безпечні інтерфейси. Це відкриває можливості для автоматизації митних розрахунків і створення нових сервісів на базі державних даних. Наприклад, митні брокери зможуть надавати клієнтам сервіси з миттєвого розрахунку платежів або електронного відстеження фінансових операцій [3].

У світовій практиці впровадження фінансових інновацій у митні системи вже довело свою ефективність. У країнах ЄС, Сінгапурі, Південній Кореї та Канаді діють повністю цифрові платформи, де митні платежі проводять в автоматичному режимі через інтегровані фінансові сервіси[6]. Україна поступово рухається у цьому ж напрямі, хоча поки що основні реформи перебувають на етапі впровадження.

Водночас варто визнати, що на шляху до повної цифровізації існують певні проблеми і виклики. Серед них – нестача фінансування, відставання технічної бази, а також потреба у вдосконаленні нормативно-правових актів. Законодавство ще не повністю враховує можливість застосування нових

фінансових технологій у державному управлінні. Тому важливим завданням є створення правового підґрунтя для їхнього офіційного використання.Попри ці труднощі, впровадження інновацій у фінансових послугах є незворотним процесом. Україна вже має всі передумови для цього: активний розвиток FinTech-ринку, високий рівень цифровізації населення та досвід реалізації масштабних державних ІТ-проєктів, таких як “Дія”. Подальший розвиток електронної митниці можливий лише за умови повної інтеграції фінансових сервісів, які забезпечать прозорість, зручність і довіру між державою та бізнесом.

Фінансові інновації у митних послугах відіграють ключову роль у створенні сучасної та ефективної електронної митниці України. Вони дозволяють зробити митні процеси прозорими, швидкими та безпечними, а також забезпечують контроль за фінансовими потоками в режимі реального часу. Використання цифрових платежів, FinTech-рішень, штучного інтелекту та блокчейну створює передумови для формування єдиного цифрового простору у сфері митного контролю.Подальший розвиток цієї сфери вимагає координації зусиль між державними органами, банками, ІТ-компаніями та міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. Розвиток електронної митниці: цифрові сервіси та інновації. URL: https://mof.gov.ua
2. Міністерство цифрової трансформації України. Держава в смартфоні: стратегія цифровізації публічного сектору.URL:https://thedigital.gov.ua
3. Національний банк України. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL:https://bank.gov.ua
4. Державна митна служба України. Єдина автоматизована система митного оформлення: напрями вдосконалення. URL:https://customs.gov.ua
5. Шевченко О. В. Інноваційні фінансові технології у сфері державного управління // Економіка і держава, №6, 2024.https://www.irbis-nbuv.gov.
6. Національний банк України.https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy

УДК 336.71:004.056

Мінічев О.В.

аспірант спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕОРЕТИЧНІ Й ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЦИФРОВОГО РИНКОВОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ БАНКІВ

У сучасних умовах цифрової трансформації фінансової системи дедалі більшої ваги набуває проблема не лише технологічного оновлення банківської діяльності, а й переосмислення засад ринкового позиціонування банків. Водночас конкурентне середовище банківського сектору дедалі меншою мірою формується виключно навколо традиційних параметрів ціни, територіальної доступності чи стандартного набору банківських послуг.

Натомість усе більшої значущості набувають швидкість доступу до сервісів, якість цифрової взаємодії з клієнтом, рівень персоналізації продуктів, а також здатність банку гарантувати безпечність і безперервність обслуговування. У цьому контексті цифровізація вже не може розглядатися лише як технічний супровід банківської діяльності, оскільки поступово трансформується у стратегічний чинник формування конкурентних переваг і довгострокового ринкового образу банку [1, с. 81].

Аналіз сучасних наукових підходів дає підстави стверджувати, що цифрова трансформація банківського сектору безпосередньо впливає на конкурентоспроможність банківських установ. Зокрема, у науковій літературі підкреслюється, що перехід до платформної логіки ведення банківського бізнесу розширює можливості залучення клієнтів, сприяє урізноманітненню банківських продуктів і створює додаткові конкурентні переваги на ринку [1, с. 81]. Водночас цифровізація банківської діяльності охоплює не лише розвиток мобільного та інтернет-банкінгу, а й активізацію співпраці з FinTech-компаніями, впровадження інструментів штучного інтелекту, оптимізацію внутрішніх процесів та посилення клієнтоорієнтованості банку [3]. Саме тому цифрове ринкове позиціонування банків доцільно трактувати як сукупність технологічних, комунікаційних і поведінкових характеристик, за допомогою яких банк формує у свідомості клієнта стійке уявлення про власну сучасність, зручність, безпечність і надійність.

Разом із тим цифрове ринкове позиціонування банків не може ґрунтуватися виключно на технічній новизні сервісів. Його зміст значною мірою визначається тим, наскільки цифрові рішення банку здатні створити відчуття довіри, передбачуваності та контролю для споживача фінансових послуг. У даному аспекті довіра перестає бути лише етичним чи психологічним явищем і набуває ознак стратегічного ресурсу, який безпосередньо конвертується у лояльність клієнтів, стійкість клієнтської бази та загальну ринкову стійкість банку. Відповідно цифрові канали обслуговування, інтерфейси мобільних застосунків, якість дистанційної ідентифікації, стабільність платіжної інфраструктури та захищеність персональних даних формують не лише споживчий досвід, а й репутаційний капітал банку в цифровому просторі [2, с. 27–29].

Особливого значення в сучасних умовах набуває розвиток відкритого банкінгу, який передбачає безпечний і структурований обмін даними між надавачами платіжних послуг через спеціалізовані інтерфейси за згодою користувача [4]. З одного боку, така модель створює нові можливості для розвитку інноваційних фінансових сервісів, поглиблення взаємодії банків із FinTech-сектором, посилення персоналізації обслуговування та розширення спектра нефінансових і супутніх послуг [2, с. 29–30]. З іншого боку, поглиблення відкритості фінансової інфраструктури об’єктивно актуалізує питання інформаційної безпеки, доступності даних, кіберзахисту та відповідальності за безперервність сервісу. У наукових дослідженнях справедливо підкреслюється, що openbanking, поряд із очевидними

перевагами для розвитку фінансового ринку, одночасно створює й додаткові ризики, пов’язані з доступністю інформації та потенційним зростанням шахрайських практик [2, с. 31]. Саме тому в умовах цифровізації ринкове позиціонування банку все більшою мірою залежить від його кіберстійкості, тобто здатності підтримувати належний рівень захисту, адаптивності та безперервності надання послуг навіть за умов зовнішніх загроз.

Практичний аспект цифрового ринкового позиціонування банків полягає в тому, що сучасний банк повинен не лише впроваджувати цифрові продукти, а й послідовно комунікувати клієнтові їхню цінність. Йдеться про формування такого позиціонування, в межах якого банк сприймається не просто як постачальник фінансових послуг, а як надійний цифровий партнер, здатний забезпечити зручний, швидкий і безпечний доступ до фінансової інфраструктури. У цьому контексті практичної ваги набувають інвестиції у мобільний банкінг, розвиток цифрових платформ, використання аналітики даних, створення прозорих комунікацій щодо захисту інформації, а також інтеграція банку в ширші цифрові екосистеми [3]. Водночас саме узгодженість між технологічною модернізацією, сервісною логікою й безпековою складовою визначає, чи зможе банк перетворити цифровізацію на реальний інструмент зміцнення своєї ринкової позиції. Як засвідчують результати окремих досліджень, цифрова трансформація не лише супроводжує розвиток банку, а й виступає чинником посилення його конкурентостійкості та розширення можливостей ринкової взаємодії [1, с. 88].

Таким чином, цифрове ринкове позиціонування банків доцільно розглядати як складний багаторівневий процес, у межах якого технології, довіра, безпека та клієнтський досвід поєднуються в єдину систему створення конкурентних переваг. За сучасних умов успішним буде не той банк, який лише декларує цифрову присутність, а той, який здатний забезпечити цілісність цифрового сервісу, високу якість взаємодії з клієнтом і належний рівень кіберстійкості. Саме тому в стратегічній перспективі цифровізація має розглядатися не як допоміжний напрям розвитку банківської установи, а як одна з базових передумов її ефективного позиціонування на фінансовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Kolodiziev O., Krupka M., Shulga N., Kulchytskyy M., Lozynska O. The level of digital transformation affecting the competitiveness of banks. Banks and Bank Systems. 2021. Vol. 16, Iss. 1. P. 81–91. DOI: 10.21511/bbs.16(1).2021.08.
2. Kornivska V. O. The role played by the digital transformation of Ukraine’s financial sector in the context of post-warre construction: opportunities and risks. Бізнес Інформ. 2022. № 8. С. 27–35. DOI: 10.32983/2222-4459-2022-8-27-35.
3. Алексєєнко І. І., Геріч Д. В. Вплив цифровізації на управління конкурентоспроможністю банків України. Економіка та суспільство. 2024. Вип. 67. DOI: 10.32782/2524-0072/2024-67-147.
4. Про затвердження Положення про відкритий банкінг в Україні : постанова Правління Національного банку України від 25.07.2025 № 80.

УДК 336.72

Нагірна А.-В.О.,
студентка 2 курсу
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА ПОВЕДІНКА НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ ТА ВІЙНИ

Економічна, фінансова та політична нестабільність суттєво впливає на поведінку населення як учасника економічних відносин. Водночас нинішня ситуація в Україні є значно складнішою, тому що повномасштабна війна спричинила появу нових ризиків і змусила населення адаптувати свою фінансову поведінку до умов дуже високої невизначеності. Важливо, що ці зміни не є однаковими для всієї країни, бо у різних регіонах вони проявляються по-різному, що насамперед пов'язано з рівнем безпеки та віддаленістю від зон активних бойових дій. Окремо варто звернути увагу на масштабнее внутрішнє переміщення населення, яке раніше не мало аналогів. І у результаті сформувалася нова группа економічних суб'єктів, а сааме внутрішньо переміщені особи або біженці, для яких характерні власні особливості фінансової та економічної поведінки.

Після 24.02.2022 фінансово-кредитна поведінка населення помітно змінилася. У 2021 р. облікова ставка Національного банку України поступово зростала і на початок війни становила 10 %, а вже з 03.06.2022 була підвищена до 25 % для стримування інфляції. І теоретично це мало б призвести до зростання депозитних ставок і подорожчання кредитів, але депозитні ставки зросли лише на 3,4 %, тоді як ставки за споживчими кредитами, що з 2016 р. перевищували 30 % річних, у перші місяці війни знизилися приблизно до 20 %. Отже, ключовим фактором стала не стільки облікова ставка. Попит на кредити скоротився через падіння доходів, скорочення робочих місць та зміну споживчих пріоритетів. Додатково вплинули психологічні чинники: уникнення ризику, інертність у прийнятті рішень і невизначеність щодо майбутнього [1].

Фінансова поведінка населення у сучасних умовах розглядається з різних теоретичних позицій. Зокрема, фінансово-управлінський підхід трактує її як результат раціонального управління ресурсами, активами та зобов'язаннями з метою підвищення добробуту та зниження ризиків [1, 2]. У цьому контексті важливими є вибір фінансових інструментів, структура заощаджень, інвестицій і боргових зобов'язань, що формують загальну фінансову стратегію домогосподарств.

Крім того, важливу роль відіграють структурні обмеження – рівень доходів, бідність, нерівність і доступ до ресурсів. Разом із цим, на фінансові рішення впливають когнітивні фактори, рівень освіти та інституційне середовище, що визначає здатність населення оцінювати ризики й планувати фінансову діяльність [2].

Поведінка населення на ринку житла в умовах війни визначалась передусім безпекою, а вже в другу чергу комфортом. На початку вторгнення різко зріс попит на оренду (Тернопільська — +373 %, Закарпатська — +316 %, Хмельницька — +280 %), однак згодом відбулося переорієнтування на купівлю житла у відносно безпечних регіонах. Це супроводжувалося зростанням цін на заході (Львівська +7133 грн/м², Закарпатська +7107 грн/м²) та їх зниженням у прифронтових областях (Сумська –2252 грн/м²) [1].

Водночас ринок залишався нестабільним: у Дніпропетровській області ціни зберігались високими, попри падіння кількості угод на первинному ринку на 90 %, що пояснюється інфляцією, зростанням витрат і вичікувальною поведінкою забудовників. Загалом інвестування в нерухомість втратило привабливість через високі ризики та невизначеність, що призвело до формування «відкладеного» попиту і пропозиції. Споживча поведінка також змінилася: зростання цін було зумовлене насамперед безпековими чинниками, особливо на ринку палива та окремих продовольчих товарів через руйнування інфраструктури й окупацію територій. Водночас, на відміну від попередніх криз, населення не демонструвало «інфляційної психології», обираючи більш обережну фінансову стратегію через невизначеність і зміну пріоритетів. [1]

Умови економічної нестабільності суттєво трансформували функціонування банківської системи та фінансову поведінку населення. Попри воєнні ризики, банківський сектор у 2025 р. Зберіг відносну стійкість, а депозити залишалися одним із ключових інструментів заощадження. Зокрема, обсяг вкладів населення продовжував зростати: лише за 2025–2026 рр. Гривневі депозити фізичних осіб збільшилися майже на 20 %, а загальна сума вкладів перевищила 1,6 трлн. грн. [3]. Водночас середні ставки за гривневими депозитами у 2025 р. коливалися на рівні близько 13 % річних, що підтримувало привабливість заощаджень у національній валюті. Це свідчить про збереження довіри населення до банків, але водночас і про прагнення обирати більш ліквідні та відносно безпечні фінансові інструменти.

Кредитна активність демонструвала неоднорідну динаміку. З одного боку, у 2025 р. Спостерігалося поступове відновлення кредитування: обсяг кредитів населенню зріс майже на 27 %, а загальний кредитний портфель банків перевищив 1,2 трлн. грн. [3]. З іншого боку, попит на кредити залишався стриманим через високі ризики та невизначеність, що відображається у відносно високих ставках (близько 28 % річних для населення). Таким чином, банківська система функціонує в режимі адаптації, а фінансова поведінка домогосподарств характеризується поєднанням збереження заощаджень і обережного ставлення до боргових зобов’язань.

В умовах повномасштабної війни проблема бюджетного дефіциту в Україні набула системного характеру. Починаючи з 2022 року, його обсяги суттєво зросли: у 2022 р. Дефіцит перевищив 20 % ВВП, у 2023 р. залишався на близькому рівні, а у 2024–2025 рр. зберігається у межах приблизно 18–20 % ВВП. Така динаміка зумовлена різким збільшенням оборонних і безпекових видатків, фінансуванням соціальних програм та відновленням інфраструктури,

тоді як доходи бюджету обмежені через економічні втрати та скорочення ділової активності [3]. Покриття дефіциту впродовж 2022–2025 рр. Здійснюється переважно за рахунок міжнародної фінансової допомоги та внутрішніх запозичень, зокрема через розміщення державних облігацій. Це формує додатковий тиск на фінансову систему та впливає на поведінку населення: посилюються інфляційні очікування, зростає інтерес до альтернативних інструментів збереження коштів, а фінансові рішення дедалі більше визначаються фактором невизначеності.

Отже, фінансова поведінка населення в умовах економічної нестабільності формується під впливом поєднання економічних, безпекових і психологічних чинників, що змінюють як інвестиційні, так і споживчі рішення. У сучасних умовах війни визначальним стає фактор невизначеності, який зумовлює обережну стратегію поведінки населення і переорієнтацію на базові потреби.

Список використаних джерел:

1. Сторонянська І.З., Беновська Л.Я. Фінансова поведінка населення в умовах війни: регіональні особливості. *Економіка та право*. 2023. вип. № 1. URL: https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/economiclaw/article/view/5869/5206 (дата звернення 27.03.2026)
2. Тютюнник І.В., Топтуненко Д.Е. Фінансова поведінка домогосподарств у системі економічних відносин: механізми формування та трансформації. *Економіка та суспільство*. 2025. № 82. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7429/7387 (дата звернення 27.03.2026)
3. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*. 2023. URL: https://bank.gov.ua(дата звернення 27.03.2026)
4. Доходи та витрати населення України. *Державна служба статистики України*. 2023. URL: https://www.ukrstat.gov.ua(дата звернення 27.03.2026)

УДК 336.71:004

Небельська С.В.

Спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
Відокремлений структурний підрозділ «Чернівецький фаховий коледж ЛНУП»

ЦИФРОВИЙ БАНКІНГ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РИЗИКИ

Сучасний розвиток економіки характеризується активною цифровізацією всіх сфер суспільного життя, зокрема фінансового сектору. Банківська система зазнає суттєвих трансформацій під впливом інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяє появі нових форм обслуговування клієнтів. Цифровий банкінг стає ключовим елементом сучасної фінансової інфраструктури, забезпечуючи швидкість, доступність і зручність фінансових послуг.

Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного аналізу сучасних тенденцій розвитку цифрового банкінгу та виявлення ризиків, які супроводжують цей процес, особливо в умовах глобальної нестабільності та зростання кіберзагроз.

Цифровий банкінг — це форма організації банківської діяльності, що базується на використанні цифрових технологій для надання фінансових послуг клієнтам через електронні канали без фізичної присутності у відділенні банку.

До основних складових цифрового банкінгу належать:

1) інтернет-банкінг;
2) мобільний банкінг;
3) дистанційне відкриття рахунків;
4) електронні платежі;
5) цифрова ідентифікація клієнтів.

Цифровізація сприяє підвищенню ефективності банківської діяльності, скороченню операційних витрат та розширенню клієнтської бази. Водночас вона змінює традиційні бізнес-моделі банків, змушуючи їх адаптуватися до нових умов конкуренції.

Сучасний розвиток цифрового банкінгу відбувається під впливом стрімкого поширення фінансових технологій (FinTech), які трансформують традиційні банківські моделі та формують нові підходи до надання фінансових послуг. Однією з ключових тенденцій є інтеграція інноваційних технологій у банківську діяльність, що сприяє підвищенню ефективності, конкурентоспроможності та якості обслуговування клієнтів [3].

Першою важливою тенденцією є активний розвиток фінтех-сектору та цифрових екосистем. Фінтех-компанії не лише доповнюють, але й конкурують із традиційними банками, пропонуючи інноваційні продукти, зокрема цифрові платежі, онлайн-кредитування та інвестиційні сервіси. Дослідження показують, що впровадження фінтех-технологій сприяє покращенню клієнтського досвіду та підвищенню продуктивності банків [3; 5].

Другою тенденцією є широке впровадження штучного інтелекту та аналітики великих даних (BigData)**.** Ці технології використовуються для автоматизації процесів, оцінки кредитоспроможності, управління ризиками та персоналізації банківських послуг. Використання AI дозволяє банкам швидше обробляти інформацію та приймати ефективні управлінські рішення [1].

Третьою тенденцією є розвиток відкритого банкінгу (Open Banking)**,** який передбачає обмін фінансовими даними між різними учасниками ринку через API. Це сприяє створенню нових бізнес-моделей, підвищує конкуренцію та стимулює інновації у фінансовому секторі [6].

Четвертою тенденцією є поширення мобільного банкінгу та цифрових платформ. Зростання використання мобільних пристроїв забезпечує доступ до фінансових послуг у режимі 24/7, що значно підвищує зручність для користувачів та сприяє фінансовій інклюзії [1].

П’ятою важливою тенденцією є використання технології blockchain та розвиток цифрових активів. Blockchain забезпечує прозорість, безпеку та незмінність фінансових операцій, що відкриває нові можливості для розвитку платіжних систем, смарт-контрактів та децентралізованих фінансів [5].

Шостою тенденцією є перехід до безготівкової економіки та розвиток

цифрових платежів**.** Цифрові платіжні системи, включаючи миттєві платежі та електронні гаманці, стають домінуючими інструментами фінансових розрахунків, що сприяє зниженню витрат і підвищенню прозорості фінансових операцій [3].

Попри значні переваги цифровізації банківського сектору, її розвиток супроводжується зростанням різноманітних ризиків, які можуть негативно впливати як на діяльність фінансових установ, так і на їхніх клієнтів. Сучасні дослідження свідчать, що цифрове середовище підвищує вразливість банків до нових типів загроз, що потребує комплексного підходу до управління ризиками [2].

Одним із ключових є кіберризик, пов'язаний із зростанням кількості кібератак, фішингових схем, шкідливого програмного забезпечення та несанкціонованого доступу до банківських систем. Цифрові канали обслуговування створюють додаткові точки входу для зловмисників, що підвищує ризик втрати фінансових ресурсів та репутаційних збитків [4].

Важливим є також ризик втрати конфіденційності персональних даних. У процесі цифрового банкінгу обробляються значні обсяги інформації про клієнтів, що робить банки привабливою ціллю для атак. Порушення захисту даних може призвести до витоку інформації та втрати довіри клієнтів [1].

Наступним є технологічний ризик, який виникає внаслідок збоїв у роботі інформаційних систем, програмного забезпечення або цифрової інфраструктури. Високий рівень залежності банків від IT-рішень підвищує ймовірність операційних перебоїв та фінансових втрат [2].

Крім того, актуальним є ризик фінансового шахрайства, який проявляється у використанні цифрових каналів для незаконного отримання коштів. Сучасні технології дозволяють шахраям удосконалювати свої методи, що ускладнює їх виявлення [4].

Отже, ризики цифрового банкінгу мають комплексний характер і потребують впровадження ефективних механізмів управління, включаючи розвиток систем кібербезпеки, удосконалення регуляторної політики та підвищення рівня фінансової грамотності населення.

Список використаних джерел:

1.Acosta-Prado J. C., Rojas Rincón J. S., Mejía Martínez A. M. Trends in the Literature About the Adoption of Digital Banking in Emerging Economies. *Journal of Risk and Financial Management*. 2024. URL: https://www.mdpi.com/1911-8074/17/12/545.

2.Gaviyau W., Godi J. Emerging Risks in the Fintech-Driven Digital Banking Environment. *Risks*. 2025. 13(10), 186. URL: https://doi.org/10.3390/risks13100186.

3. Exploring the effects of FinTech adoption on traditional banking: A systematic literature review. *Digital Business*. 2026. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666954426000013.

4. Liu Y. etal. Navigating fintech and banking risks: insights from a systematic literature review. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2025. URL: https://www.nature.com/articles/s41599-025-05055-9

5. Thakor A. The impact of the FinTech revolutionon the future of banking. *International Review of Financial Analysis*. 2022. URL: https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102103

6. Durigan C. A. etal. Open Banking and Digital Economy. 2024.URL: https://www.researchgate.net/publication/389172229_Open_Banking_and_the_Catalysts_for_Digital_Transformation_in_the_Financial_Ecosystem

УДК 336:004.9

Онищенко О.В.
к.е.н., доцент кафедри обліку і фінансів Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського,
Ковальов В.В.
магістрант Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ В ЕПОХУ ІНДУСТРІЇ 5.0

Сучасна цифровізація фінансового сектору знаменує перехід до п’ятої промислової революції (I5.0), яка визначається як людиноцентрична парадигма, що базується на синергії інноваційних здібностей професіоналів та потужностей інтелектуальних машин. Появу Індустрії 5.0 можна розглядати як продовження розвитку Індустрії 4.0 (I4.0), яка стала революційним етапом у виробничому секторі завдяки впровадженню штучного інтелекту (AI), Інтернету речей (IoT), хмарних технологій, кіберфізичних систем (CPS) та когнітивних обчислень [1]. Однією з визначальних рис I4.0 була автоматизація, що ґрунтувалася на взаємодії машин і пристроїв, здатних контролювати роботу один одного протягом усього життєвого циклу [2]. Така автоматизація зменшила потребу в людському втручанні, але водночас спричинила горизонтальні розриви у виробничих процесах, що призводило до втрати продуктивності через системні помилки та інші збої [2, 3]. На відміну від попереднього етапу автоматизації, який часто супроводжувався системними помилками та втратою продуктивності через відсутність гнучкості, Індустрія 5.0 використовує людський досвід для стратегічного керівництва та контролю.

У контексті банківських установ це дозволяє не лише знизити вартість продуктів, а й кардинально покращити клієнтський досвід, забезпечуючи масову персоналізацію послуг відповідно до специфічних потреб кожного споживача.

Одним із фундаментів цієї трансформації є розвиток граничних обчислень (Edgecomputing), які дозволяють обробляти дані безпосередньо на межі мережі, ближче до джерела їх виникнення. Для фінансових установ це означає можливість миттєвої реакції на запити, що критично важливо для утримання клієнтів та забезпечення високої якості обслуговування. Крім того, ця технологія вирішує проблему цифрового розриву, дозволяючи надавати стабільні банківські послуги у віддалених районах, що суттєво сприяє глобальній фінансовій інклюзії та подоланню комунікаційних бар’єрів.

Паралельно з цим, впровадження концепції цифрових двійників (Digitaltwins) відкриває нові горизонти для управління ризиками та розробки інноваційних бізнес-моделей. Цифрова реплікація складних систем дозволяє банкам проводити глибоке моделювання фінансових процесів, виявляти

технічні помилки в автоматизованих звітах та прогнозувати майбутні ризики ще до їх фактичної появи. Такий підхід робить інвестиційну діяльність більш безпечною, оскільки дозволяє уникати фінансування потенційно збиткових або надмірно ризикованих проектів на основі точних цифрових симуляцій.

Особливе місце в оновленій фінансовій екосистемі посідають коботи (роботи для співпраці), які працюють у тісному контакті з людиною. Хоча стандартна робототехніка ефективна у виконанні масових однотипних операцій, вона позбавлена критичного мислення, необхідного для індивідуального підходу. Співпраця фахівця з коботом дозволяє банкам пропонувати безпомилкові та надшвидкі персоналізовані послуги, задовольняючи зростаючий попит клієнтів на точність та швидкість обслуговування. Це доповнюється концепцією Інтернету всього (InternetofEverything), що забезпечує безперервний зв'язок між персоналом, операційними процесами та клієнтами, мінімізуючи затримки та усуваючи «вузькі місця» в каналах комунікації.

Ефективність усіх вищезазначених технологій критично залежить від аналітики великих даних (Bigdataanalytics), яка стає головним інструментом прийняття стратегічних рішень. Банки як найбільші виробники даних використовують цей потенціал для глибокого розуміння поведінки споживачів, оптимізації ціноутворення та створення нових продуктових ліній. Водночас розвиток мереж нового покоління, таких як 6G, створює необхідну інфраструктуру для підтримки мільйонів датчиків та пристроїв, забезпечуючи надвисоку пропускну здатність та надійність. Це стає основою для розгортання безконтактного банкінгу, який є новою нормою для сучасного суспільства та вимагає стабільної роботи систем у режимі 24/7. Таким чином, успішна інтеграція технологій Індустрії 5.0 дозволяє фінансовій системі перейти на якісно новий рівень, де цифровізація служить інструментом для розкриття людського потенціалу та створення цінності для кожного клієнта.

Список використаних джерел:

1. Maddikunta, P.K.R., Pham, Q-V., Prabadevi, B., Deepaa, N., Dev, K., etal. Industry 5.0: A survey on enabling technologies and potential applications. *Journal of Industrial Information Integration*, 2021. https://doi.org/10.1016/j.jii.2021.100257.
2. Pham, Q-V., Dev, K., Maddikunta, P.K.R., Gadekallu, T.R., Huynh-The, T., etal. Fusion of federated learning and industrial internet of things: A survey, 2021. arXivpreprint arXiv:2101.00798.
3. Lasi, H., Fettke, P., Kemper, H-G., Feld, T., &Hoffmann, M. Industry 4.0. *Business&information systems engineering*, 2014. 6(4), 239–242. https://doi.org/10.1007/s12599-014-0334-4.

УДК 330.341.1:378:004

Паславська Р.Ю.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка

ВПЛИВ НАУКОВИХ ПАРКІВ НА ІНТЕГРАЦІЮ ОСВІТИ ТА БІЗНЕСУ В ПРОЦЕСІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У контексті сучасної цифрової трансформації економіки суттєво змінюються підходи до взаємодії між освітою, наукою та бізнесом. Актуалізується потреба у формуванні дієвих механізмів комерціалізації результатів наукових досліджень, розвитку трансферу технологій і впровадження інновацій у практичну діяльність.У цьому процесі наукові парки розглядаються як потенційні драйвери цих процесів, проте їхній розвиток в Україні стикається з низкою проблем, зокрема недосконалістю нормативно-правової бази, обмеженими фінансовими ресурсами, недостатнім рівнем цифровізації інфраструктури та слабкою орієнтацією на потреби бізнес-середовища.

Особливості функціонування наукових парків в України досліджували у своїх працях такі вітчизняні автори: С. Глібко, Д. Лук'яненко, О. Лук'яненко, Г. Петришин,О. Присвітла [1], К. Трошкіна та ін. Вказані вчені вважають, що наукові парки в Україні мають значний потенціал для розвитку інноваційної економіки.

Мета дослідження полягає в обґрунтування ролі наукових парків як ключових інституцій у забезпеченні ефективної взаємодії між закладами вищої освіти та бізнесом в умовах цифрової трансформації економіки, а також визначення напрямів розвитку цієї взаємодії через інноваційні інфраструктури.

Наукові парки є одними з основних інструментів розвитку інноваційної екосистеми в Україні, оскільки вони забезпечують платформу для інтеграції наукових досліджень та підприємницької діяльності. Співпраця між закладами вищої освіти та бізнесом є важливим аспектом економічного розвитку країни, і наукові парки сприяють цій співпраці завдяки поєднанню академічних знань та реальних потреб ринку.

Науковий парк – юридична особа, що створюється з ініціативи закладу вищої освіти та/або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розроблення і виконання проєктів наукового парку. Науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності у закладі вищої освіти та/або науковій установі, ефективного та раціонального використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для створення та комерціалізації результатів науково-технічної діяльності і їх впровадження на вітчизняному та закордонному ринках [2].

Наукові парки є платформами для створення та впровадження інновацій. Вони сприяють розвитку нових технологій та продуктів шляхом інтеграції досліджень з бізнес-практиками. У таких парках науковці, викладачі університетів та підприємці можуть спільно працювати над проєктами, що поєднують наукові досягнення з реальними економічними потребами. Це дозволяє створювати інноваційні рішення, що можуть бути використані в різних галузях, таких як інформаційні технології, біотехнології, енергетика, медицина та інші.

Наукові парки також активно сприяють розвитку підприємництва та

підтримці стартапів. Вони створюють умови для запуску нових компаній, заснованих на наукових ідеях. У наукових парках є інкубатори та акселератори, які допомагають молодим підприємцям на початкових етапах розвитку, надаючи їм доступ до фінансування, консультацій та необхідних ресурсів. Це дає можливість студентам, аспірантам та молодим науковцям реалізувати свої ідеї та стартапи, а також забезпечує їм платформу для співпраці з бізнесом.Наукові парки допомагають знижувати ризики для стартапів, оскільки надають підтримку в реалізації досліджень, а також полегшують вихід на ринок завдяки наявності партнерських зв'язків із бізнес-середовищем.

Співпраця між науковими парками та бізнесом має важливе значення для економічного розвитку країни. Інновації, які розвиваються в таких парках, стають основою для залучення інвестицій як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Це сприяє створенню нових робочих місць, розвитку високотехнологічних.

Наукові парки також сприяють інтеграції України в міжнародну науково-технічну спільноту. Вони створюють можливості для співпраці з іноземними науковими установами, міжнародними бізнес-компаніями та інвесторами. Це дозволяє українським науковцям і підприємцям отримувати доступ до новітніх технологій, а також брати участь у глобальних науково-дослідницьких проектах.

Станом на сьогодні в Україні зареєстровано 37 наукових парків, засновниками яких є заклади вищої освіти, наукові установи та державні підприємства. Однак, за даними Міністерства освіти і науки України, лише 5 з 37 наукових парків активно здійснюють інноваційну діяльність [3]. Це свідчить про необхідність удосконалення їх роботи та створення сприятливих умов для розвитку.

Однак, незважаючи на важливу роль наукових парків у розвитку інноваційної економіки, вони стикаються з рядом проблем, а саме:недостатнє фінансування, бюрократичні бар'єри, низький рівень державної підтримки, низька взаємодія з міжнародними партнерами тощо.

Тому длястимулювання діяльності наукових парків в Україні необхідно:

– підвищити рівень державної підтримки через надання податкових пільг для інноваційних підприємств;

– розвивати інфраструктуру для стартапів, зокрема, створювати більше бізнес-інкубаторів і акселераторів;

– активніше залучати міжнародних партнерів і інвесторів для розвитку спільних дослідницьких і бізнес-проектів;

– створювати умови для комерціалізації наукових розробок через спрощення процесів трансферу технологій.

У контексті стимулювання розвитку наукових парків великий потенціал має диджиталізація, якапередбачає:

– створення онлайн-платформ для взаємодії бізнесу та науковців;

– використання великих даних (BigData) для управління проектами

та аналізу ринку;

– застосування хмарних технологій для зберігання і обробки наукових і бізнес-даних;

– розвиток цифрових комунікацій і організація дистанційної роботи тощо.

Отже, наукові парки виконують важливу роль у забезпеченні ефективної співпраці між закладами вищої освіти та бізнесом в Україні. Вони є потужним інструментом для розвитку інновацій, створення нових підприємств, підтримки стартапів та залучення інвестицій. Спільні дослідження, трансфер технологій та розвиток нових продуктів на базі наукових парків сприяють зміцненню економіки країни та підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародному рівні.Диджиталізація та податкове стимулювання є ключовими факторами для розвитку співпраці між закладами вищої освіти та бізнесом в Україні. Розвиток наукових парків є важливим етапом у створенні інноваційної екосистеми, яка може сприяти економічному зростанню та технологічному прогресу.

Список використаних джерел:

1. Присвітла О. В. Роль технопарків у формуванні національної інноваційної системи. Держава та регіони. 2022. 124. С. 46–49.
2. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 № 1563-VI (зі змінами та доповненнями). URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text
3. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua
4. Про внесення змін до деяких Законів України щодо стимулювання розвитку наукових парків: проєкт Закону України. URL:https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/gromadske-obgovorennya/2024/12/26/01/1-proyekt-zu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakykh-zu-rozvytku-naukovykh-parkiv-26-12-2024.docx

УДК 336

Петращук Б.І.

асистент кафедри економіко-математичного моделювання

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ФІНТЕХУ ТА E-COMMERCE ПЛАТЕЖАХ: ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ДОВІРИ ДО ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Цифровізація фінансової системи та масштабування e-commerce кардинально змінили поведінкові патерни споживачів платіжних послуг. За даними НБУ, у 2025 році частка безготівкових операцій у загальній кількості транзакцій з платіжними картками досягла 95,5%, а кількість платіжних терміналів зросла на 12,5% до 558,6 тис. одиниць [4]. Водночас галузеві звіти свідчать: у 2025 році 90% фінансових установ у світі використовують штучний інтелект (далі – ШІ) для виявлення шахрайства, а понад 50% шахрайських схем уже задіюють генеративний ШІ [3]. Асиметрія між можливостями зловмисників і традиційними правиловими системами захисту

робить інтеграцію ШІ у фінтех та e-commerce критично необхідною.

Метою цих тез є аналіз ролі штучного інтелекту як інструмента цифровізації платіжної інфраструктури, фокусуючись на трьох аспектах: змінах у поведінці споживачів, застосуванні ШІ для підвищення безпеки e-commerce платежів та викликах імплементації ШІ-рішень для українського ринку.

Цифровізація поведінки споживачів в Україні. Повномасштабна війна не лише не зупинила розвиток безготівкових розрахунків, а й прискорила його. За підсумками 2025 року кількість операцій із платіжними картками, емітованими українськими банками, становила 9 512,3 млн на суму 7 157,2 млрд грн [1]. Паралельно змінюється поведінковий патерн користувачів: середня сума операції в торговельній мережі зросла на 7%, в онлайні – на 8%, а середній чек cash-in операцій подвоївся порівняно з довоєнним 2021 роком [2]. Зменшення частки дрібних транзакцій і зростання середнього чеку свідчить про перехід від епізодичного до системного використання цифрових платежів.

Важливим поведінковим трендом є адаптація до токенізованих платежів: частка активних токенізованих карток в Україні сягнула 31,5% – токенізованою є майже кожна третя картка, а їх кількість за 2025 рік зросла на 13% до 18,6 млн штук [5]. Це створює сприятливий ґрунт для впровадження ШІ-моделей, оскільки токенізація генерує структуровані дані про поведінку користувачів, придатні для навчання алгоритмів машинного навчання.

Штучний інтелект у системах e-commerce платежів. У e-commerce інтеграціях з платіжними шлюзами (Stripe, LiqPay, Fondy, Wayforpay, Shopify Payments) ШІ виконує щонайменше чотири функції: виявлення шахрайства в реальному часі, поведінкова біометрія, динамічна маршрутизація транзакцій, персоналізація пропозицій кредиту чи відстроченого платежу (BNPL). Замість ригідних правил, які або надто пізно реагують, або надто часто спрацьовують, ШІ-моделі вчаться на живих даних, розпізнають приховані шаблони та ухвалюють рішення за секунди [7].

Емпіричні результати впровадження підтверджують ефективність цього підходу. Згідно зі звітом Mastercard 2025 року, 42% емітентів та 26% еквайєрів завдяки ШІ зекономили понад 5 млн доларів США на спробах шахрайства за останні два роки [6]. PayPal повідомила про 40% скорочення збитків від фраудів, а Казначейство США за 2024 рік повернуло понад 4 млрд доларів через системи машинного навчання [7]. Водночас загальні глобальні збитки банківського сектору від шахрайства, за прогнозами, зростуть з 23 млрд доларів у 2025 році до 58,3 млрд у 2030 році – переважно через 153% зростання складних схем фрауду [8].

Архітектурні принципи інтеграції ШІ у платіжний шлюз. На основі досвіду розробки e-commerce інтеграцій (Shopify, WooCommerce, Magento 2) можна виділити базовий патерн імплементації ШІ у платіжний потік. Транзакція проходить через кілька рівнів: (1) токенізація платіжних даних на рівні фронтенду (PCI DSS compliance); (2) передача структурованих ознак

(географія, пристрій, історія покупок, час сесії, поведінкова біометрія) у ШІ-сервіс скорингу; (3) генерація оцінки ризику та рекомендації (approve / review / decline); (4) застосування 3-D Secure 2.0 з frictionless flow для довірених транзакцій. Такий підхід дозволяє зменшити кількість помилкових відхилень (false positives), які прямо впливають на конверсію онлайн-магазину, та водночас підвищити детекцію справжнього шахрайства.

Важливим архітектурним елементом є open banking як джерело збагачених даних. У Великій Британії, де у березні 2025 року налічувалося 13,3 млн активних користувачів open banking, рівень шахрайства в таких платежах суттєво нижчий за середньогалузевий [8]. Для українського ринку імплементація open banking через оновлену процедуру ініціювання платежів НБУ [9] відкриває потенціал розвитку ШІ-сервісів на основі агрегованих фінансових даних.

Виклики та ризики. Водночас інтеграція ШІ у фінансову систему супроводжується низкою викликів. По-перше, асиметрія технологій між захистом і атакою: за період з січня по грудень 2025 року зафіксовано зростання шахрайства з використанням ШІ (deepfake, синтетичні ідентичності) на 1210% проти 195% зростання традиційного фрауду [8]. По-друге, проблема фрагментованих даних: розрізнені KYC- та AML-системи заважають ефективному виявленню фрауду. По-третє, для українських e-commerce гравців актуальним залишається питання вартості впровадження ML-інфраструктури та дефіциту фахівців з профілем MLOps у фінансовій сфері.

Висновки. Штучний інтелект перетворюється з опційної технології на базовий елемент архітектури сучасних платіжних систем та e-commerce інтеграцій. Для України, де безготівкові розрахунки вже становлять 95,5% усіх карткових операцій, а цифрові поведінкові патерни користувачів активно розвиваються навіть в умовах війни, імплементація ШІ у фінтех має стати пріоритетним напрямом. Перспективними завданнями є: розвиток регуляторної рамки для open banking та обміну даними для тренування ML-моделей; стандартизація інтеграції платіжних шлюзів з ШІ-сервісами ризик-менеджменту; підготовка фахівців на перетині фінансів та машинного навчання. Тільки комплексний підхід, що поєднує технологічну, регуляторну та освітню складові, дозволить побудувати стійку та довірену цифрову фінансову систему.

Список використаних джерел:

1. Українці у 2025 році майже повністю перейшли на безготівкові розрахунки – НБУ. Mind.ua. URL: https://mind.ua/news/20301081.
2. Ринок платіжних систем України 2025–2026. Транзакції з безготівковими коштами ростуть. РБК-Україна. URL: https://news.rbc.ua.
3. Feedzai. 2025 AI Trends in Fraud and Financial Crime Prevention Report. May 2025. URL: https://www.feedzai.com/pressrelease/ai-fraud-trends-2025/ .
4. НБУ. Оверсайт платіжної інфраструктури: статистика за 2025 рік. Офіційний сайт Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua.
5. Українці активніше користуються безготівковими розрахунками – НБУ розповів деталі. Українські Новини. 20.11.2025. URL: https://ukranews.com .
6. Mastercard. AI is helping banks save millions by transforming payment fraud prevention.

2026. URL: https://www.mastercard.com/global/en/news-and-trends/Insights/2026/ai-is-helping-banks-save-millions.html .
7. Acropolium. AI in Fintech: Fraud Detection & Risk Management 2025. URL: https://acropolium.com/blog/ai-fintech-fraud-detection-risk-management.
8. BNY. How AI Is Changing Payments Fraud and Fraud Prevention. 2026. URL: https://www.bny.com/corporate/global/en/insights/ai-and-payments-fraud-an-evolving-landscape.html.
9. НБУ змінив процедуру ініціювання платежів у відкритому банкінгу. PaySpace Magazine. 2026. URL: https://psm7.com/uk/company/nbu/ .

УДК336.74:004:316.346.32-053.6(477)

Побіжан В.І.
Науковий керівник - ***Абрамова А.С.***
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВУ ПОВЕДІНКУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Сучасний етап розвитку фінансової системи вирізняється активною цифровізацією, яка суттєво трансформує підходи до управління фінансами, зокрема серед молоді. Швидке поширення цифрових технологій, мобільних додатків та онлайн-сервісів сприяє зміні фінансової поведінки населення, формуючи нові моделі споживання, заощадження та інвестування.

Цифровізація фінансової сфери в Україні значно трансформувалась упродовж останніх років. Важливу роль у цьому процесі відіграє вдосконалення безготівкових розрахунків, онлайн-банкінгу та фінтех-сервісів. Аналізуючи офіційні статистичні дані, частка електронних операцій із використанням платіжних карток постійно зростає, що свідчить про зміну фінансових звичок населення.

Ключовим аспектом впровадження діджиталізації фінансової системи є розвиток цифрової фінансової грамотності, яка поєднує знання, навички та поведінкові фактории щодо використання сучасних технологій. За даними міжнародних досліджень, значна частина користувачів цифрових фінансових послуг не має достатнього рівня економічної обізнаності, що спонукає до часткової кількості наражень на певні ризики та ускладнює прийняття раціональних фінансових рішень. Зокрема, результати багатьох досліджень відображають, що 40% користувачів, які здійснюють покупки онлайн, не досягають базового рівня цифрової фінансової грамотності. Усе це свідчить про те, що деяка частина молоді не повною мірою усвідомлює загрози, пов'язані із використанням цифрових фінансових інструментів. [1]

Важливо буде підкреслити значення достатнього впливу штучного інтелекту на сучасне суспільство. Він має значні переваги щодо підвищення функціонування ефективності бізнесу, автоматичного аналізу величезних масивів даних, створення персоналізованих пропозицій та безліч інших

позитивних сегментів.

Негативні наслідки використання штучного інтелекту та інших цифрових технологій уже давно проявляються, хоча про них говорять значно рідше, ніж про їхні інноваційні переваги. Найпоширенішими є випадки незаконного доступу до фінансових даних громадян і компаній з метою привласнення їхніх коштів, включаючи криптовалюти. Окрім цього, дедалі частіше відбуваються кібератаки на державні установи та бізнес-структури, що призводить до значних збитків і тимчасового блокування їхньої діяльності.

Враховуючи всі особливості діджиталізації можна зрозуміти, що недостатній рівень фінансової грамотності призводитиме до помилкових рішень, пов'язаних із грошима, зокрема у сфері інвестування та кредитування. Молодь, яка не володіє первинними знаннями, може недооцінювати ризики фінансових інструментів, що негативно відображається на стабільності економічного розвитку.

Особливим аспектом впливу на поведінку суспільства є неодмінно соціальні мережі та цифрове середовище. Реклама, блогери та лідери думок формують нові споживчі орієнтири, що має імовірність призведення до нераціональності використання фінансових ресурсів. У результаті фінансові рішення все дедалі частіше приймаються під тиском емоцій та зовнішніхфакторів, що є предметом дослідження поведінкових фінансів.

Окрім цього, цифровізація відкриває нові можливості для інвестування. Молоде покоління з великим захопленням цікавиться криптовалютами, онлайн-платформами для інвестування та іншими фінансовими активами. Проте низький рівень розуміння процесу функціонування фінансової системи породжує до настання підвищених ризиків та загроз.

Повномасштабна війна в Україні також стала потужним чинником трансформації фінансової поведінки населення. Посилюється інтерес до надійних фінансових інструментів, як от державні облігації, водночас зберігається фокус на придбанні товарів першої необхідності. Разом з тим, домогосподарства виявляють гнучкість у користуванні цифровими фінансовими сервісами, що свідчить про їхню здатність адаптуватись до нових умов.[2]

Отже, виходячи з даного аналізу впливу цифровізації на фінансову поведінку молоді можна дійти до того, що новітні технології мають подвійне значення на суспільство. З одного боку, вони спрощують доступ до фінансових послуг і сприяє розвитку економічної грамотності. На противагу іншій стороні, то цифровізація підвищує ризики нераціональної поведінки та фінансових втрат. У зв'язку з цим ключовим є підвищення рівня фінансової освіти молоді та розвиток навичок критичного мислення у сфері економіки.

Список використаних джерел:

1.OECD. Financial literacy and digitalisation. URL: https://www.oecd.org/en/publications/supporting-informed-and-safe-use-of-digital-payments-through-digital-financial-literacy_21de47d1-en/full-report.html#section-d1e109

2. Давиденко Н.М., Лемішко О.О. Вплив цифровізації на фінансову поведінку українських домогосподарств. Сталий розвиток економіки. 2025. №3 (54). С. 207-209.

УДК 343.72:336.7

Пряхіна В.Є
здобувач першого(бакалаврського) рівня вищої освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ШАХРАЙСЬКІ РИЗИКИ КОРИСТУВАЧІВ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

У сучасному світі простежується тенденція всеохоплюючої цифровізації, яка безперечно торкнулася і фінансового світу. Як підкреслює Коць О.О., сьогодні усі учасники грошових розрахунків шукають найшвидший та найнадійніший спосіб їхнього проведення, чого можна досягти завдяки безготівковим розрахункам[8]. Платіжна карта є одним із найзручніших платіжних інструментів для безготівкових розрахунків, проте її надійність можна поставити під сумнів.Якщо раніше шахраї телефонували і вимагали гроші, то тепер є багато схем, пов'язаних із виникненням платіжних карток: відфізичного викраданнядо крадіжки всієї необхідної інформації для проведення операцій. Погоджуємося із думкою Клочко А.М., що шахрайство, пов'язане з операціями із платіжними картками, є суспільною небезпекою не лише через посягання на майно людини, зменшення купівельної спроможності фізичної особи та недовіри. Такі злочини спричиняють шкоду злагодженому функціонуванню банківської системи[6]. Варто також враховувати, що Україна зараз перебуває у стані війни, а тому відмивання коштів може призвести до подальшого фінансування тероризму[4]. Отож аналіз схем шахрайства в операціях із банківськими картками є надзвичайно важливим в умовах розвитку інформаційних технологій банківського сектору.

Дослідженню фінансового шахрайства із використанням банківських карток присвячено багато праць науковців, зокрема:І.В. Домінова, Ю. Коцан-Олинець, С.В.Шапочка, Т.Г, Бондарук, О.Олійничук, А.М. Клочко, С.Г. Науменко. Однак поява нових кібератак обгрунтовує потребу у сучасних інструментах протидії їм та актуальність аналізуосновних способів шахрайства в операціях із платіжними картами й окреслення пропозицій щодо протидії цим фінансовим злочинам, що визначає мету наукової роботи.

Шахрайство є корисливим злочином проти власності, передбаченим ст. 190 Кримінального кодексу України. Його суть полягає в заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою. Предметом шахрайства з банківськими платіжними картками є грошові кошти, що знаходяться на банківських рахунках[3].

Із 2023 р. НБУ простежував певну тенденцію спаду на 1%, шахрайських випадків з картками, проте збитки за ними збільшилися, що пов'язано із зростанням середньої суми однієї незаконної операції на 39% порівняно з 2023 роком (з 3 065 гривень у 2023 році до 4 247 грн у 2024 році).Водночас у 2024 році, крім зростання суми збитків, відбулося і зростання загальної суми видаткових операцій з використанням платіжних карток (на 8%). Відповідно

відносний рівень збитків від шахрайства з використанням платіжних карток до загальної суми видаткових операцій у 2024 році зріс менше – на 28%[2].У 2025 році кількість безготівкових шахрайських операцій збільшилася в середньому на 12-18% і сягнула близько 310-340 тисяч інцидентів, а загальні збитки становлять 1,4-1,6 млрд гривень.

Сьогодні існує понад 70 різних шахрайських схем з використанням банківської платіжної карти, найбільш застосовуваними з них є “скімінг”, “траппінг”, “фантом”, “шаттер”, “шиммінг”, “трешинг”, “фармінг”, “фітинг”. В Україні, як і у світі, найпопулярнішим методом шахрайства з платіжними картками є соціальна інженерія, зокрема фішинг та вішинг[5].

Фішингполягає у тому, що злочинець різними способами намагається отримати важливу інформацію від власника карти. Найпростішим видом фішингу є телефонне шахрайство, коли злочинець видає себе за працівника банку і підкріплюючи це якимось збоєм у системі просить надати необхідні йому дані. Можуть також використовувати листи або інші засоби комунікації. Шахраїв найбільше цікавить PIN-код або CVV [7].

Траппінг є простим способом шахрайства, що передбачає використання спеціального пристрою (“ліванської петлі”), встановленого в банкомат для утримання платіжної картки. Після введення PIN-коду картка не повертається, створюючи стресову ситуацію для користувача. Шахрай або його спільник, перебуваючи поруч, під виглядом допомоги відволікає жертву та спонукає відійти від банкомату. У цей час зловмисник вилучає пристрій разом із карткою та отримує доступ до коштів.Найчастіше жертвами стають туристи або люди в незнайомій місцевості, які через розгубленість і довіру до сторонніх осіб легше піддаються маніпуляціям[1].

Скіммер– це компактний пристрій, який використовується для скіммінгу, для зчитування даних із магнітної стрічки платіжної картки, який може зберігати інформацію про значну кількість карток. Отримані дані використовують для створення дублікатів карток.Зловмисники часто застосовують скіммери через недобросовісних осіб, які мають доступ до карток під час оплат, або встановлюють їх на банкоматах разом із прихованими камерами для фіксації PIN-коду. Це дозволяє отримати повний доступ до рахунку жертви.

Шиммінг є різновидом скіммінгу і останньою з вигадок викрадачів, одним із способів незаконного зняття грошей за допомогою використання тонкої плівочки, схожої на скотч. Така плівка наклеюється на клавіатуру, а потім із неї зчитується необхідна інформація. Незвичайна клавіатура банкомата не викликає підозри, що значно полегшує завдання злочинцям [7].

Однією з основних причин, через яку виникають такі випадки із шахрайством, є недостатня обізнаність людей про наявні ризики, особливо старшого покоління, яке є більш вразливим до злочинів на просторах Інтернету. Вони не є пристосованими до подібних технологій, з чого випливає відсутність розуміння можливих злочинів чи обманів. Починаючи з 2020 року запущено Всеукраїнську кампанію “#ШахрайГудбай” з протидії платіжному

шахрайству. Це показує бажання ознайомити суспільство із можливими випадками онлайн-шахрайства, однак варто поглиблювати та збільшувати проінформованість людей, а особливо запроваджувати ознайомчі програми для літніх людей. Погоджуємося із Заріцькою О.С. та Ю.Я. Коцан-Юлинцем щодо пропозиції, що протидією фішингу єсуворе дотримання конфіденційності інформації відносно карткового рахунку як з боку працівників банку, так і з боку безпосередньо користувачів пластикових платіжних карток, вибір надійного банкомату у межах території, що може також мати значення для запобігання скіммінгу[1].

Ефективна протидія шахрайству можлива лише за умови тісної взаємодії між фінансовими установами, державними органами та самими користувачами. Важливу роль при цьому відіграє формування культури безпечної поведінки у цифровому середовищі. В умовах стрімкої цифровізації платіжних систем питання управління шахрайськими ризиками набуває стратегічного значення, оскільки безпосередньо впливає на рівень довіри до фінансової системи та стабільність її функціонування.

Список використаних джерел:

1. Заріцька О.С. Коцан-Олинець Ю.Я. Види шахрайства із банківськими картками та способи протидії їх проявам.*Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. 2019. №8. С. 95–100URL:https://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-law/article/view/611/581
2. Кількість випадків шахрайства з картками знизилась,збитки за ними – зросли. *Національний банк України*.URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/kilkist-vipadkiv-shahraystva-z-kartkami-znizilasya-zbitki-za-nimi--zrosli
3. Науменко С. Г. Шахрайство у сфері обігу банківських платіжних карток. *Національна академія внутрішніх справ*. 2018. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3025cd76-e16a-40f5-ba6e-34973a2297c5/content#page=360
4. Бондарук Т. Г., Богріновцева Л. М., Бондарук О. С.Шахрайство із використанням банківських платіжних карток як спосіб фінансування тероризму та сепаратизму. *Статистика України*.2023.№2. Doi: 10.31767/ su.2(101)2023.02.01
5. Петрова М. В. Банківська платіжна карта як об’єкт шахрайства. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції“Актуальні питання сучасної економічної науки”.URL:https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3025cd76-e16a-40f5-ba6e-34973a2297c5/content#page=360
6. Клочко А.М. Шахрайство з використанням банківських платіжних карток.Юридичний науковий електронний журнал.2016.№1. URL: https://lsej.org.ua/1_2016/24.pdf
7. Олійничук О. Банківські карти як об’єкт шахрайства: стан і протидія явищу. *Актуальні проблеми правознавства.* 2017. Випуск 1 (9).URL: https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/deff8bf2-02b0-4f3d-a0c9-6496fa0b481d/content
8. Коць О.О Сучасний стан і перспективи розвитку ринку платіжних карток в Україні. Економіка і Суспільство. Гроші, фінанси і кредит. 2018. Випуск №15. URL:http://elibrary.donnuet.edu.ua/985/1/15_2018.pdf#page=671

УДК 336.1:330.16

Сидор І. П.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет

ПОВЕДІНКОВА КОМПОНЕНТА В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ

Глибинні трансформації сучасного соціально-економічного середовища характеризується високим рівнем невизначеності, зростанням складності суспільних процесів, посиленням інформаційних потоків та зміною характеру взаємодії між державою, бізнесом і громадянами, що обумовлює необхідність врахування поведінкової компоненти в системі управління публічними фінансами. У таких умовах традиційні підходи до дослідження публічних фінансів, які базуються переважно на припущенні раціональності економічних агентів та лінійності економічних процесів, дедалі меншою мірою здатні адекватно пояснити реальні механізми формування, розподілу і використання публічних фінансових ресурсів [2]. Це актуалізує необхідність розширення теоретико-методологічного інструментарію дослідження публічних фінансів за рахунок інтеграції поведінкового підходу, який дозволяє врахувати психологічні, когнітивні, соціальні та інституційні чинники прийняття фінансових рішень.

Поведінкова компонента в системі управління публічними фінансами відображає сукупність мотиваційних установок, когнітивних моделей, соціальних норм та інституційних стимулів, що впливають на фінансову поведінку різних суб'єктів економіки: органів публічної влади, бізнес-структур, домогосподарств, громадянського суспільства. Саме через поведінкові реакції та індивідуальні або колективні рішення реалізуються фіскальна політика держави, податкові зобов'язання платників податків, бюджетні пріоритети органів влади, ефективність використання публічних ресурсів та рівень довіри суспільства до фінансових інститутів. Ігнорування поведінкових аспектів у дослідженні публічних фінансів призводить до спрощеного трактування фінансових процесів і не дозволяє повною мірою пояснити такі явища, як ухилення від сплати податків, неефективність бюджетних видатків, низький рівень податкової дисципліни, спотворення бюджетних пріоритетів або асиметрія інформації між учасниками бюджетного процесу.

Наукове осмислення поведінкової компоненти публічних фінансів формується в межах новітнього міждисциплінарного напряму досліджень, що виникає на стику економічної теорії, поведінкової економіки, психології, соціології, інституційної теорії, теорії управління та політичної економії. Такий симбіоз різних напрямів суспільних наук створює методологічну основу для більш комплексного розуміння природи фінансових рішень у сфері публічного управління, адже фінансові процеси не є виключно економічними за своєю сутністю, а формуються в межах складної системи соціальних взаємодій, цінностей, норм і поведінкових патернів[3]. У цьому контексті публічні фінанси постають не лише як механізм перерозподілу фінансових ресурсів, а як динамічна соціально-економічна система, функціонування якої значною мірою залежить від поведінкових характеристик суб'єктів

фінансових відносин.

Актуальність такого підходу посилюється в умовах сучасних глобальних трансформацій, пов'язаних із цифровізацією економіки, формуванням нових технологічних укладів, зростанням ролі інформаційних технологій, а також із виникненням нових ризиків і шоків, обумовлених політичними рішеннями світового рівня, військовими діями та загрозами врегулювання військових конфліктів з економічним підтекстом, ускладненням процесів демократизації у вирішенні суспільних інтересів і глобальної переваги масштабу сильних (економічно, фінансово, військово і територіально). Публічні фінанси дедалі більше функціонують у середовищі нелінійних процесів, мережевих взаємодій і швидких поведінкових реакцій суспільства на фінансові рішення держави. У таких умовах ефективність фінансової політики значною мірою залежить від здатності системи управління враховувати поведінкові особливості економічних агентів, прогнозувати їх реакції та формувати відповідні інституційні стимули.

Дослідження поведінкової компоненти дозволяє розширити традиційні підходи до управління публічними фінансами через використання інструментів поведінковоїкорекції, формування стимулюючих механізмів фінансової поведінки, підвищення рівня податкового комплаєнсу, удосконалення комунікаційної взаємодії між державою і суспільством та підвищення ефективності бюджетної політики [1]. Водночас такий підхід відкриває можливості для формування нових моделей аналізу фінансових процесів, які враховують не лише кількісні параметри фінансових потоків, а й якісні характеристики поведінки суб'єктів економіки, їх когнітивні обмеження, соціальні установки та інституційні стимули.

Важливим напрямом застосування поведінкового підходу є формування стимулюючих механізмів фінансової поведінки суб'єктів економіки, які ґрунтуються на поєднанні економічних і психологічних стимулів. На відміну від традиційних інструментів фінансової політики поведінкові механізми передбачають використання таких факторів, як соціальна відповідальність, довіра до державних інституцій, репутаційні стимули, ефект наслідування або когнітивні упередження. У сфері публічних фінансів це може проявлятися у створенні механізмів добровільного податкового декларування, формуванні публічних рейтингів доброчесних платників податків, використанні інструментів фінансової грамотності та просвітницьких кампаній, які впливають на формування податкової культури суспільства.

Одним із ключових результатів інтеграції поведінкового підходу в систему управління публічними фінансами є підвищення рівня податкового комплаєнсу, що означає добровільне та свідоме виконання платниками податкових зобов'язань. Дослідження поведінкових аспектів податкових відносин дозволяє пояснити, чому рівень податкової дисципліни часто залежить не лише від величини податкового навантаження чи ризику санкцій, а й від таких чинників, як сприйняття справедливості податкової системи, рівень довіри до державних інституцій, прозорість використання бюджетних

коштів або відчуття участі громадян у прийнятті бюджетних рішень. У цьому контексті поведінкові дослідження дають можливість розробляти нові інструменти стимулювання податкової доброчесності, що базуються на поєднанні інформаційних, комунікаційних і соціально-психологічних механізмів впливу.

Не менш важливим напрямом є удосконалення комунікаційної взаємодії між державою і суспільством у сфері публічних фінансів [4]. Сучасні фінансові рішення дедалі більше залежать від того, як бюджетна інформація сприймається громадянами, яким чином вона інтерпретується та поширюється в інформаційному просторі. Поведінковий підхід дозволяє дослідити когнітивні механізми сприйняття бюджетної інформації, врахувати схильність громадян до спрощеного інтерпретування складних фінансових даних, а також розробити ефективні формати представлення бюджетної інформації, зокрема через інструменти візуалізації бюджету для громадян, інтерактивні цифрові платформи участі у бюджетному процесі або комунікаційні кампанії, спрямовані на формування відповідального ставлення до публічних фінансів.

Застосування поведінкового підходу також сприяє підвищенню ефективності бюджетної політики, оскільки дозволяє враховувати поведінкові реакції різних суб’єктів економіки на бюджетні рішення держави. Бюджетні інструменти впливають на економічну поведінку домогосподарств, підприємств та органів публічної влади, формуючи стимули до інвестування, споживання, заощадження або участі у програмах державної підтримки. Розуміння поведінкових механізмів таких реакцій дозволяє більш точно прогнозувати результати бюджетної політики, уникати небажаних ефектів її реалізації та формувати більш ефективні механізми перерозподілу публічних ресурсів.Водночас інтеграція поведінкового підходу відкриває можливості для формування нових моделей аналізу фінансових процесів, які поєднують кількісні методи економічного аналізу з якісними характеристиками поведінки економічних агентів [5]. Традиційні економічні моделі, що ґрунтуються на припущенні повної раціональності суб’єктів, дедалі частіше доповнюються моделями обмеженої раціональності, теоріями когнітивних упереджень, соціальних норм і поведінкових реакцій. Це дозволяє створювати більш реалістичні моделі функціонування публічних фінансів, у яких враховуються не лише параметри фінансових потоків, а й мотиваційні установки, рівень довіри, інституційне середовище та соціально-психологічні фактори, що визначають фінансову поведінку суб’єктів економіки.

Таким чином, наукові дослідження поведінкової компоненти в системі управління публічними фінансами відповідають сучасним тенденціям розвитку економічної науки та потребам практики публічного управління. Вони сприяють формуванню новітньої парадигми публічних фінансів, у межах якої фінансові процеси розглядаються як результат складної взаємодії економічних, соціальних і психологічних факторів, що забезпечує більш глибоке розуміння механізмів функціонування фінансової системи держави та створює передумови для підвищення ефективності фінансової політики в

умовах динамічних трансформацій сучасного суспільства.

Список використаних джерел:

1. KrysovatyyA., Sydor I., ValihuraV., KovalS.,Yakovets T. Behavioraldimensionoftaxfinance: thecaseofUkraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. 6(65). pp. 90-105. URL: https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/4922/4495
2. Нікіфоров П. О., Качур Т. І. Реалізація концепції поведінкових фінансів у дослідженнях трансформації сфери публічних фінансів. *Науковий вісник Чернівецького університету.* Економіка. 2021. Вип. 830. С. 37–44.
3. Сидор І. П. Інституційний вимір публічних фінансів: методологічні підходи. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. DOIhttps://doi.org/10.5281/zenodo.14974323
4. Сидор І. П. Фінансова політика держави: теоретичні аспекти та практична реалізація в Україні. *Світ фінансів*. 2009. № 4. С. 44-53.
5. Сидор І. П., Горин В. П., Федак Ю. С., Сидор Т. І. Поведінкові контури теоретичної конструкції публічних фінансів. *БізнесІнформ*. 2025. № 2. С. 377-392.

УДК 336

Скращук Л.В.
к.е.н., доцент кафедри економіко-математичного моделювання,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ МОДУЛІ ERP-СИСТЕМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У сучасних умовах цифрової трансформації економіки інформаційні системи відіграють ключову роль у підвищенні ефективності управління фінансами як на рівні підприємств, так і на рівні держави. Зростання обсягів фінансових даних, необхідність оперативного прийняття управлінських рішень та посилення вимог до прозорості й достовірності фінансової інформації зумовлюють потребу у впровадженні сучасних інформаційних систем, що забезпечують автоматизацію облікових, аналітичних і контрольних процесів.

Сучасні інформаційні системи у сфері управління фінансами базуються на використанні цифрових технологій, зокрема хмарних сервісів, аналітики великих даних, штучного інтелекту та інтегрованих програмних платформ. Їх застосування сприяє підвищенню точності фінансового планування, оптимізації витрат, покращенню контролю за рухом грошових потоків, а також забезпечує своєчасне формування фінансової звітності. Водночас швидкий розвиток інформаційних технологій формує нові вимоги до функціональності, безпеки та адаптивності таких систем [1, с. 64].

У цьому контексті особливого значення набуває дослідження комплексних ERP-систем, фінансові модулі яких виступають інтеграційним ядром для збору та обробки фінансових даних та інтегрують фінансові процеси з іншими бізнес-процесами.Важливість дослідження визначається необхідністю розробки чітких орієнтирів для вибору та впровадження ERP-платформ, що базуються на глибокому порівняльному аналізі їхніх фінансових модулів. Оскільки стратегічне бачення еволюції цих систем, дозволить

підприємствам не лише адаптуватися до поточних технологічних змін, а й випереджати їх. Акцент на поєднанні регуляторної адаптивності та штучного інтелекту призводить до модернізації фінансових процесів у сучасних ERP-системах[2, с. 2-3].

Фінансовий модуль ERP дозволяє автоматизувати бухгалтерський облік, контролювати грошові потоки, формувати фінансову звітність та здійснювати аналітичну підтримку управлінських рішень. Інтеграція фінансів із логістикою, закупівлями, виробництвом і збутом формує єдине інформаційне середовище підприємства та підвищує ефективність управління ресурсами.

До основних функцій фінансових модулів ERP належать ведення головної книги, облік дебіторської та кредиторської заборгованості, управління ліквідністю, бюджетування та фінансове планування, податковий облік і формування звітності. Важливою характеристикою сучасних систем є можливість багатовалютного обліку та формування аналітичної інформації в режимі реального часу, що сприяє підвищенню точності прогнозування фінансових показників.

Однією з найбільш поширених ERP-систем є SAP S/4HANA, яка використовується великими підприємствами та міжнародними корпораціями. Її фінансовий модуль забезпечує ведення обліку відповідно до міжнародних стандартів, підтримує консолідацію фінансової інформації та дозволяє здійснювати аналітику в режимі реального часу на базі технології HANA. Система орієнтована на підприємства зі складною організаційною структурою та значними обсягами даних[3-4].

ERP-система Odoo є гнучкою платформою, яка широко використовується малими та середніми підприємствами. Фінансовий модуль системи забезпечує автоматизацію бухгалтерського обліку, управління розрахунками з контрагентами, облік основних засобів та формування фінансової звітності. Завдяки модульній архітектурі система може адаптуватися до потреб підприємства та поступово розширювати функціональність[5].

Ще одним прикладом сучасної ERP-системи є Microsoft Dynamics 365 Finance, яка поєднує функції бухгалтерського обліку, бюджетування, фінансового прогнозування та аналітики. Система інтегрується з іншими сервісами Microsoft та використовує інструменти бізнес-аналітики для візуалізації фінансових показників і прогнозування результатів діяльності підприємствах [6].

Результати проведеного комплексного порівняльного аналізу фінансового інструментарію провідних ERP-платформ наведено у таблиці 1. Особливу увагу приділено адаптивності фінансових модулів до змін регуляторного середовища та інтеграції в них елементів інтелектуальної аналітики для підтримки управлінських рішень.Виявлено закономірностей їхнього функціонування в цифровій економіці, а також визначено стратегічні перспективи розвитку цих систем під впливом новітніх технологічних трансформацій.

Проведений аналіз свідчить, що сучасні ERP-системи виступають

фундаментом цифрової трансформації, забезпечуючи комплексну автоматизацію та якісне зростання ефективності управління фінансами.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика фінансових модулів ERP

Критерій	SAP S/4HANA	Odoo	Microsoft Dynamics 365 Finance
Орієнтація	Великі корпорації та транснаціональні холдинги	Малі та середні підприємства (МСБ)	Середні та великі підприємства
Аналітика та AI	Прогностична аналітика в реальному часі (SAP AnalyticsCloud)	Базова звітність; інтеграція з AI через сторонні модулі	Глибока інтеграція з Power BI та вбудована AI-аналітика
Адаптивність до регуляторного середовища	Найвища: автоматична підтримка податкових вимог сотень країн	Середня: залежить від локалізації конкретних модулів спільноти	Висока: гнучкі інструменти локалізації та комплаєнсу
Інтелектуальні функції (IA)	Роботизована автоматизація процесів (RPA) для закриття періодів	Автоматичне розпізнавання рахунків-фактур (OCR)	Прогнозування грошових потоків на основі машинного навчання
Гнучкість налаштування	Середня (вимагає глибокої експертизи)	Висока (відкритий код, модульна структура)	Висока (платформа Low-code/PowerPlatform)
Масштабованість	Висока (необмежена складність процесів)	Середня (оптимальна для швидкого росту МСБ)	Висока (легка інтеграція нових філій)
Стратегічні перспективи розвитку	Перехід до концепції "CleanCore", розвиток хмарних рішень RISE	Розширення екосистеми додатків, посилення AI-інструментів для обліку	Повна синергія з екосистемою Copilot та хмарою Azure

Ключова диференціація між провідними платформами полягає у глибині інтеграції інтелектуальних інструментів: якщо SAP S/4HANA фокусується на глобальному комплаєнсі та масштабності для складних корпоративних структур, то Microsoft Dynamics 365 Finance вдало поєднує гнучкість інтеграції з потужною AI-аналітикою, а Odoo пропонує максимальну адаптивність для сегмента малого та середнього бізнесу завдяки своїй модульній архітектурі.

Магістральним вектором розвитку фінансових модулів є синергія хмарних технологій, штучного інтелекту та аналітики великих даних, що дозволяє трансформувати традиційний облік у систему предиктивної підтримки управлінських рішень. Впровадження таких інноваційних рішень не лише підвищує прозорість фінансових потоків, а й забезпечує високу швидкість адаптації підприємств до динамічних змін регуляторного середовища та вимог цифрової економіки.

Список використаних джерел:

1. Волосович С.В., Василенко А.В. Regtech в екосистемі фінансових технологій. 2019. No15. С 62-68.
2. Mhaskey, S. V. Integration of artificial intelligence (AI) inenterprise resource planning (ERP) systems: Opportunities, challenges, and implications. *International Journal of Computer Engineering in Research Trends, 2024. 11*(12), 1–9. https://doi.org/10.22362/ijcert/2024/v11/i12/v11i1201
3. Puvvada R. K. The Impact of SAP S/4HANA Finance on Modern Business Processes: A ComprehensiveAnalysis // *International Journal of Scientific Research in Computer Science Engineering and Information Technology*. 2025. Vol. 11, № 2. P. 817–825. DOI: 10.32628/CSEIT25112413
4. Annanki S. Digital Transformation of Finance: AI-Powered Real-Time Financial Managementin SAP S/4HANA Cloud // *Journal of Information Systems Engineering and Management*. 2025. Vol. 10, № 60s.DOI: 10.52783/jisem.v10i60s.13070
5. Utami M. P., Kharisma I. L. Implementation of Enterprise Resource Planning (ERP) Based Information System Using Odoo Software // *East a south Journal of Information System and Computer Science*. 2023. Vol. 1, № 2. P. 55–64. DOI: 10.58812/esiscs.v1i02.161. URL: https://esj.eastasouth-institute.com/index.php/esiscs/article/view/161
6. Archana M., Varadarajan V., Medicherla S. Studyonthe ERP Implementation Methodologies on SAP, Oracle NetSuite, and Microsoft Dynamics 365: A Review // *arXiv*. 2022. URL: https://arxiv.org/abs/2205.02584

УДК 004.8:614.2:355.01

Смілянська М.
здобувачка третього освітньо-наукового рівня
освіти Інженерного навчально-наукового
інституту ім. Ю.М. Потебні, ЗНУ
Наук. кер.: канд. ек. наук, доц. Попова А.О.

МОДЕЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УДОСКОНАЛЕННІ УПРАВЛІННЯ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна створила безпрецедентні виклики для української системи охорони здоров'я: зростаючі навантаження на лікарні, зміни структури та кількості пацієнтопотоку, загрози кібербезпеці, нестача ресурсів та, враховуючи всітеперішні завдання сьогодення, як наслідок, необхідність прийняття швидкихуправлінських рішень. У цих умовах інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та інструментів штучного інтелекту (ШІ) стала одним із ключових та перспективних факторів забезпечення стабільності, гнучкості та ефективності медичних установ.

Слід відмітити, що глобальний розвиток ШІ, зокрема поява автономних самооптимізувальних систем, актуалізує питання технологічної сингулярності, яка є новою управлінською парадигмою в сучасному світі. У сфері медичного менеджменту це відкриває перспективи створення високорівневих цифрових систем, здатних прогнозувати, аналізувати та оптимізувати управлінські процеси з мінімальним втручанням людини.

Українські спеціалісти довели, що можуть розробляти та впроваджувати

інноваційні технології масштабнота ефективно. Від створення «Дії», яка зараз обслуговує понад 22 мільйони користувачів, до розгортання Brave1, що об'єднує українських військових та розробників для інтеграції інноваційних defensetech рішень, Україна послідовно розглядає та впроваджує інновації як інструмент стійкості, управління та розвитку[1].

Необхідно зауважити, що Міністерство цифрової трансформаціїу співпраці із Міністерством освіти і науки, а також за участі інших установ за підтримки міжнародних партнерів, розробило, а уряд України схвалив та прийняв WINWIN 2030–Глобальну інноваційну стратегію України, основне бачення якої полягає в тому, щоб позиціонувати Україну як світового лідера в галузі технологій та інновацій шляхом створення платформи для проривних ідей, які сприяють як економічному відновленню, так і довгостроковій стійкості. У зв'язку з чим, штучний інтелект стає ключовою сферою уваги у перспективній цифровій екосистемі. Розробка Стратегії розвитку штучного інтелекту в Україні є частиноюГлобальної інноваційної стратегії 2030 WINWIN, яка визначає довгострокові пріоритети країни в галузі інновацій [2;3].

У Стратегії визначено 14 пріоритетних секторів, у центрі яких – штучний інтелект (ШІ) та медичні технології. ШІ чітко визначено як міжгалузевий інструмент (включаючи розробку україномовних моделей та систем прийняття рішень), а перший Центр передового досвіду WINWIN, що спеціалізується на штучному інтелекті, вже працює, пропонуючи клініцистам та розробникам чіткий шлях для пілотування перевірених інструментів та їх узгодження зі стандартами ЄС (портал Центрів передового досвіду WINWIN – офіційний портал WINWIN)[3].

Інтеграція штучного інтелекту (ШІ) дозволяє автоматизувати більшість таких процесів як планування ресурсів, управління пацієнтопотоками, аналітику даних, логістику, контроль якості, забезпечення безпеки, кіберзахист, стратегічне прогнозування та моніторинг клінічних і адміністративних показників, відповідно зменшити ризики людських помилок, оптимізувати витрати та значно підвищити ефективність роботи медичних закладів, у тому числі й управління ними[4].

Серед моделей та інструментів ШІ в управлінні медичним закладом особливе місце займають наступні:

1. *Прогнозувальні моделі управління ресурсами*– застосування машинного навчання дозволяє передбачати:пацієнтопотік (часові піки надходжень, сезонні коливання, масові госпіталізації унаслідок бойових дій);потребу в обладнанні, медикаментах, витратних матеріалах; навантаження на персонал та оптимальні графіки чергувань.Для цього використовуються регресійні методи, LSTM-мережі, стохастичне моделювання, байєсівські алгоритми, мультимодальні моделі, що враховують соціальні, географічні, демографічні та військово-оперативні дані. Вони дозволяють планувати ресурси заздалегідь і мінімізувати ризики дефіциту;

2. *Інтелектуальні системи підтримки управлінських рішень (DSS)*– DSS-

системи інтегрують дані електронних медичних записів, фінансових модулів, логістичних підсистем, статистики та HR-даних для формування рекомендацій щодооптимального використання операційних блоків;перерозподілу пацієнтів між відділеннями;маршрутизації пацієнтів, включно з евакуаційними шляхами;виявлення аномалій та управлінських ризиків;планування закупівель з урахуванням прогнозів.ШІ аналізує багатофакторні сценарії, пропонуючи керівнику рішення на основі глибинної аналітики, що значно підвищує швидкість реакції в умовах невизначеності;

3. *AI-тріаж та системи первинної взаємодії з пацієнтом*– інтелектуальні чат-боти та системи попереднього тріажу автоматично оцінюють симптоми, формують попередні маршрути та зменшують навантаження на персонал.Такі системи дозволяють:скорочувати час очікування, забезпечувати стандартизовану оцінку стану, підвищувати якість управління потоками пацієнтів.Слід відмітити, що у воєнний час такі системи критичні для:швидкого сортування масових надходжень поранених, оптимізації роботи мобільних медичних груп, інтеграції з польовими госпіталями;

4. *Комп'ютерний зір і аналітика медичних зображень у менеджменті*– застосовується вклінічній діагностиці; дляконтролю заповненості палат;розпізнавання критичних ситуацій (падіння пацієнта, відсутність руху);аналізу потоків людей у приймальному відділенні;виявлення аномалій у використанні обладнання, що дає змогу підвищити безпеку, оптимізувати логістику та зменшити адміністративні витрати;

5. *Цифровий двійник медичного закладу*– це віртуальна модель лікарні, що в реальному часі синхронізує дані проперсонал,пацієнтів,обладнання, фінанси,логістичні потоки.На основі AI-моделювання система генерує тисячі сценаріїв функціонування закладу та пропонує оптимальні управлінські рішення.Це фактично перехід до когнітивного менеджменту, де системи не просто підтримують рішення, а пропонують інноваційні моделі оптимізації, що раніше були недосяжними [5];

6. *ШІ в кібербезпеці медичних закладів.*Під час війни кібератаки на медичні системи є особливо небезпечними, тому за допомогоюШІ можна забезпечитивиявлення аномальних активностей, автоматичне блокування загроз, запобігання витоку персональних і клінічних даних, моніторинг захищеності реєстрів та ЕМК;

7. *Інтеграція ШІ з телемедичними сервісами*– системи дистанційного моніторингу пацієнтів, підсилені інструментами ШІ, дозволяютьпрогнозувати ризики загострень, автоматично обробляти дані з носимих пристроїв, формувати індивідуальні плани лікування,зменшувати навантаження на амбулаторні структури[6; 7].

Важливе значення у медичному менеджменті мають також компоненти технологічної сингулярності, яка передбачає момент, коли штучний інтелект перевищить людські когнітивні можливості та прискорить власний розвиток.

У медичному управлінні прояви цієї тенденції вже спостерігаються через:

– самонавчальні моделі, що адаптуються без ручного налаштування;

– цифрові двійники, які можуть самостійно прогнозувати критичні ситуації;

– автономні системи оптимізації, що пропонують нові управлінські стратегії.

Хоча повноцінна сингулярність залишається гіпотетичною, ці інструменти демонструють початкові риси майбутніх автономних медичних екосистем.

Інтеграція інструментів штучного інтелекту та ІКТ у систему управління медичними закладами суттєво підвищує їхню стійкість, ефективністьта гнучкість у воєнний період, а також формує основу для масштабної післявоєнної модернізації. Розширення цифрових можливостей, розвиток автоматизованих систем підтримки рішень і впровадження цифрових двійників відкривають шлях до якісно нового рівня медичного менеджменту – когнітивного, адаптивного та орієнтованого на дані. Це також створює умови для поступового наближення до концептів, пов'язаних із технологічною сингулярністю.

Список використаних джерел:

1. The Complete Guide to Using AI in the Health care Industry in Ukraine in 2025. URL: https://www.nucamp.co/blog/coding-bootcamp-ukraine-ukr-healthcare-the-complete-guide-to-using-ai-in-the-healthcare-industry-in-ukraine-in-2025 (дата звернення: 12.11.2025).
2. Цифрова трансформація охорони здоров'я. Концепція розбудови електронної охорони здоров'я в Україні. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. URL: https://moz.gov.ua/uk/news/koncepciya-rozbudovi-elektronnoyi-ohoroni-zdorov-ya-ukrayini (дата звернення: 14.11.2025).
3. Innovationas a National Idea: Ukraine's WINWIN 2030 Strategy for Global Impact. URL:https://digitalstate.gov.ua/news/govtech/innovation-as-a-national-idea-ukraines-winwin-2030-strategy-for-global-leadership (дата звернення: 12.11.2025).
4. Sofilkanych, N.,Vesova, O., Kaminskyy, V., Kryvosheieva, A. The impact of artificial intelligence on Ukrainian medicine: benefits and challenges for the future. FuturMed [Internet].2023;2(4): 28-39. Availablefrom: https://doi.org/10.57125/FEM.2023.12.30.04 (дата звернення: 15.11.2025).
5. Tatiana Mallet Machado*, Fernando To bal Berssaneti. Literature review of digital twin in healthcare. Heliyon 9 (2023) e19390 https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19390.
6. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development). (2024). AI in Health: HugePotential, HugeRisks- Policy Highlights.
7. World Health Organization. (2021). Global strategy on digital health 2020–2025. World Health Organization. ISBN: 9789240020924.

УДК 368.021

Українець І.З.
здобувачка 1-го курсу магістратури
Чернівецькій національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник – ***Кучерівська С.С.***
к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах розвитку економіки, цифровізація стала ключовим фактором трансформації фінансового сектору, зокрема страхового ринку. Страховий менеджмент як система управління страховою діяльністю зазнає суттєвих змін під впливом інноваційних технологій, що формують нові підходи до управління ризиками, клієнтськими відносинами та бізнес-процесами.

Цифрова трансформація страхового менеджменту – це не лише впровадження новітніх інформаційних технологій, а комплексна зміна бізнес-моделі страховиків, орієнтована на використання даних, автоматизацію процесів та підвищення клієнтоорієнтованості. Вона охоплює всі етапи страхового циклу: від розробки продуктів і андеррайтингу до врегулювання збитків та післяпродажного обслуговування [1].

Важливим напрямом цифрової трансформації страхового менеджменту є впровадження технологій штучного інтелекту. Національний банк України активно формує підходи до етичного та відповідального використання ШІ у фінансовому секторі, у тому числі страховими компаніями. Зокрема, регулятор зазначає, що штучний інтелект здатний суттєво підвищити ефективність управління ризиками, оптимізувати бізнес-процеси та сприяти розвитку інноваційних продуктів[2].

Одним із ключових драйверів цифрової трансформації є розвиток InsurTech-компаній, які активно впроваджують інноваційні рішення у сфері страхування. Використання технологій штучного інтелекту, машинного навчання, великих даних (BigData) та Інтернету речей (IoT) дає змогу страховим компаніям значно підвищити ефективність управління. Зокрема, аналітика сприяє більш точному оцінюванню ризиків, прогнозуванню страхових випадків та формуванню індивідуальних страхових продуктів [3].

Цифровізація суттєво впливає на процес андеррайтингу, який переходить від традиційних підходів до автоматизованих моделей оцінки ризиків. Завдяки використанню алгоритмів та предиктивної аналітики страхові компанії можуть скорочувати час прийняття рішень і мінімізувати людський фактор. Це, у свою чергу, підвищує точність тарифікації та знижує рівень збитковості страхового портфеля [4].

Важливим напрямом трансформації є також автоматизація бізнес-процесів, зокрема за допомогою роботизованої автоматизації (RPA). Завдяки цьому досягаєтьсяоптимізаціяопераційноїдіяльності, скорочення витрат та підвищення продуктивності праці. Дослідження показують, що автоматизація сприяє значному зростанню ефективності та зменшенню кількості помилок у процесах обробки даних [3].

Специфіка страхового захисту зумовлює важливість врахування особливостей і потреб потенційних клієнтів, клієнтоорієнтованість процесу розробки та реалізації страхової послуги. Сучасні споживачі очікують швидких, зручних та персоналізованих страхових послуг. У відповідь страховики впроваджують цифрові канали взаємодії, такі як мобільні додатки,

онлайн-платформи та чат-боти. Це дозволяє забезпечити безперервний доступ до послуг і підвищити рівень задоволеності клієнтів [1].

Разом із перевагами цифрова трансформація створює і нові виклики для менеджерів страховика. До основних ризиків належать кіберзагрози, залежність від ІТ-постачальників, а також необхідність забезпечення захисту персональних даних клієнтів. Крім того, впровадження інновацій потребує значних фінансових інвестицій та високого рівня цифрових компетенцій персоналу [5].

Ще однією проблемою, і не лише українських страховиків, є використання застарілих інформаційних систем у страхових компаніях, які ускладнюють інтеграцію нових технологій. Опір змінам з боку менеджменту та персоналу також може стримувати процес цифровізації [6].

Попри існуючі труднощі, цифрова трансформація відкриває значні перспективи для розвитку страхового бізнесу та ефективності управління ним. Вона сприяє підвищенню конкурентоспроможності страховиків, створенню інноваційних продуктів, а також формуванню більш гнучких та адаптивних бізнес-моделей. У довгостроковій перспективі цифровізація сприятиме переходу від реактивного до проактивного управління ризиками, що є ключовим завданням сучасного страхового менеджменту [1].

Список використаних джерел:

1. Digital transformation in insurance: impact on operations and risk. Trax Group, 2025. URL: https://traxgroup.com/digital-transformation-in-insurance/ (дата звернення: 05.04.2026).
2. Національний банк України. Використання штучного інтелекту учасниками ринку фінансових послуг України. URL: https://bank.gov.ua/ua/supervision/artificial-intelligence (дата звернення: 05.04.2026).
3. Top digital transformation trends in insurance. InsurTech Digital, 2024. URL: https://insurtechdigital.com/articles/top-10-digital-transformation-trends-insurance (дата звернення: 04.04.2026).
4. Top 5 benefits of digital transformation in InsurTech. FinTech Strategy, 2024. URL: https://www.fintechstrategy.com/blog/2024/09/10/top-5-benefits-of-digital-transformation-in-insurtech/ (дата звернення: 05.04.2026).
5. Digitalisation ininsurance: benefits and risks. European Insurance and Occupational Pensions Authority, 2023. URL: https://www.eiopa.europa.eu/publications/harnessing-benefits-and-managing-risks-digitalisation-insurance_en?prefLang=es (дата звернення: 05.04.2026).
6. The barriers to insurtech and digital transformation. Insurance Business, 2023. URL: https://www.insurancebusinessmag.com/us/news/risk-management/the-barriers-to-insurtech-and-the-industrys-efforts-for-digital-transformation-441321.aspx (дата звернення: 05.04.2026).

УДК 336.7:004.9

Фасолько Т.М.

к. е. н, доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ У ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ ТА АДАПТАЦІЯ

Стрімка експансія цифрових технологій у сучасну фінансову архітектуру змушує нас переглянути не лише структурні елементи економіки, а й саму етику та логіку фінансової поведінки. Цифровізація сьогодні виступає основним фактором розвитку економіки бізнесу, фактично трансформуючи класичні моделі ринкової взаємодії [5, с. 12]. Вже цілком очевидно, що традиційні постулати про «раціонального аґента» остаточно втратили свою прогностичну силу. В умовах діджиталізації ми стикаємося з суб'єктом, чиї рішення детерміновані складним конгломератом поведінкових чинників, а не лише математичним розрахунком. Глобальні потрясіння останніх років — пандемія та війна — лише висвітлили цю залежність, ставши каталізаторами вимушеної адаптації фінансової системи через складний ІТ-інструментарій.

Розглядаючи трансформацію на мікрорівні, варто звернути увагу на появу феномену «цифровізованого домогосподарства», яке стратегічно використовує цифрові екосистеми для управління капіталом. Аналіз фінансової поведінки українських домогосподарств свідчить, що цифровізація докорінно змінює їхні пріоритети, зміщуючи основний акцент на мобільний банкінг та електронні платежі [1, с. 210]. Проте цей процес не є лінійним: в умовах воєнного стану загальний рівень тривожності провокує відмову від довгострокових стратегій на користь короткострокової ліквідності. Пріоритет зміщується до максимально захищених активів, таких як державні облігації. Успішність такої адаптації прямо корелює з рівнем цифрової грамотності, яка в сучасних реаліях виконує роль своєрідного імунітету проти фінансових втрат.

Окремої уваги заслуговує психологічний ландшафт фондового ринку. Цифровізація тут стає основою для інтеграції факторів інвестиційної активності, значно знижуючи бар'єри входу для широких верств населення [2, с. 88]. Проте технологічна доступність провокує ефект «стадної поведінки», коли інвестори стають надмірно чутливими до короткострокових сигналів і неперевірених чуток у соціальних мережах. Поширеним стає упередження «надмірної самовпевненості», через яке приватні інвестори недооцінюють системні ризики, оскільки сприймають ринкові дані фрагментарно та поза контекстом. Це робить системне врахування поведінкових детермінант обов'язковою умовою для точного прогнозування ринкової волатильності.

На макрорівні відповіддю на ці виклики стає тотальна алгоритмізація фінансових процесів. Впровадження штучного інтелекту та BigData дозволяє фінансовим інститутам оцінювати не лише формальні цифри звітності, а й складні поведінкові патерни позичальників у реальному часі [3, с. 51]. Особливого значення це набуває в контексті державного адміністрування, де моделювання ефективності системи сьогодні неможливе без врахування цифровізації податкової політики [4, с. 34]. Використання агент-орієнтованих

моделей дає змогу державі прогнозувати індивідуальні реакції платників податків — чи виберуть вони шлях чесної сплати, чи шукатимуть схеми ухилення під впливом законодавчих змін. Звісно, такий підхід вимагає радикального перегляду стандартів кібербезпеки та рівня підготовки кадрів у державних органах.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки щодо подвійної природи діджиталізації. З одного боку, технології виступають каталізатором ефективності та фінансової інклюзії. З іншого — вони прискорюють матеріалізацію когнітивних упереджень, що може призводити до формування фінансових бульбашок. Ми спостерігаємо фундаментальний дрейф довіри від традиційних інституцій до технологічних платформ та алгоритмів. Захист даних та прозорість операцій стають не просто технічними вимогами, а фундаментальними поведінковими факторами стабільності. Традиційні макроекономічні моделі більше не здатні адекватно прогнозувати розвиток системи без урахування психологічних аспектів. Зрештою, жодна інновація не буде успішною без відповідного рівня підготовки користувачів. Державна політика має фокусуватися на підвищенні цифрової та фінансової грамотності населення, адже свідомий інвестор здатний раціонально використовувати новітні інструменти та залишатися стійким до емоційних маніпуляцій.

Список використаних джерел:

1. Давиденко Н.М., Лемішко О.О. Вплив цифровізації на фінансову поведінку українських домогосподарств. *Сталий розвиток економіки*, №3(54), 2025.
2. Привиденець І. Поведінкова економіка та цифровізація як основа інтеграції факторів інвестиційної активності у розвиток українського фондового ринку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 2025.
3. Іоанно В.В., Корчак А.В., Мазуренко О.К. Фінансова система в умовах кризи: адаптація через впровадження ІТ-технологій. 2025.
4. Задорожна І.В., Супруненко С.А., Канцур І.Г. Моделювання ефективності фінансової системи в умовах цифровізації податкової політики. *Актуальні питання економічних наук*, 2025.
5. Амеліна Н.К., Комчатних О.В., Левіщенко О.С. Цифровізація як основний фактор розвитку економіки бізнесу. 2024.

УДК 338.2

Khalimonchuk I.
PhD Student, Department of Economic Cybernetics,
Sumy State University, Sumy, Ukraine
Pozovna I.
Senior lecturer, Department of Economic Cybernetics,
Sumy State University, Sumy, Ukraine

AI/ML-ENHANCED FORMALIZATION OF LATENT BEHAVIORALRISKSIN THE DIGITAL FINANCIAL SYSTEM

The rapid digitalization of financial systems has exposed structural limitations in conventional risk frameworks, which primarily monitor observable market signals but fail to detect vulnerabilities arising from cognitive behavioral biases in

algorithmic environments. These latent risks typically remain invisible to standard metrics until systemic failures materialize [2; 5]. The development of machine learning (ML) techniques capable of extracting behavioral signals from high-frequency digital behavioral footprintsoffers a new approach to formalizing and monitoring these previously unquantifiable risks. Building on the formalization model for explicit and latent threats developed in [1, p. 291], this study enhances that architecture by integrating an AI/ML estimation layer. This development bridges theoretical risk formalization with the applied SupTech and RegTech agenda of real-time behavioral surveillance [3; 4].

Formal model of explicit and latent risk. The mathematical transition from theoretical risk decomposition to an applied AI-enhanced supervisory tool is summarized in the following framework. Based on the decomposition $R_{total} = R_E + R_L$, where R_E — directly observable threats (fraud, volatility, regulatory breaches), the latent behavioral component R_L isa function of behavioral parameters (B, described in Table 1), digitalization (D), and systemic connectivity (C), This research operationalizes R_L through the Digital Behavioral Vulnerability Index (DBVI), evolving the original static expert-calibrated weights into a dynamic ML architecture. By defining each behavioral parameter as a supervised learning output and optimizing weights through SHAP feature importance (SHapley Additive exPlanations), we derive the index ($DBVI_{ML}$):

$$R_{total} = R_E + R_L \quad (1)$$

$$R_L = f(B, D, C) \quad (2)$$

$$DBVI = \Sigma_i w_i \cdot b_i \cdot D \cdot C \quad (3)$$

$$\hat{b_i} = argmin_\theta \ \ell(y_i, \varphi(x_i; \theta)) + \lambda Q(\theta) \quad (4)$$

$$DBVI_{ML} = \Sigma_i \hat{w_i} \cdot \hat{b_i} \cdot D \cdot C \quad (5)$$

where x_i — feature vector from digital behavioral footprint (transaction frequency, leverage ratio, portfolio turnover, API logs, sentiment scores); $\varphi(x_i; \theta)$ — ML estimation function; $\ell()$ — loss function; $\lambda Q(\theta)$ — regularization, $\hat{w_i}$ -ML-optimized weights via SHAPfeature importance, yielding a supervisory-interpretable risk index.The estimation pipeline is illustrated in Figure 1.

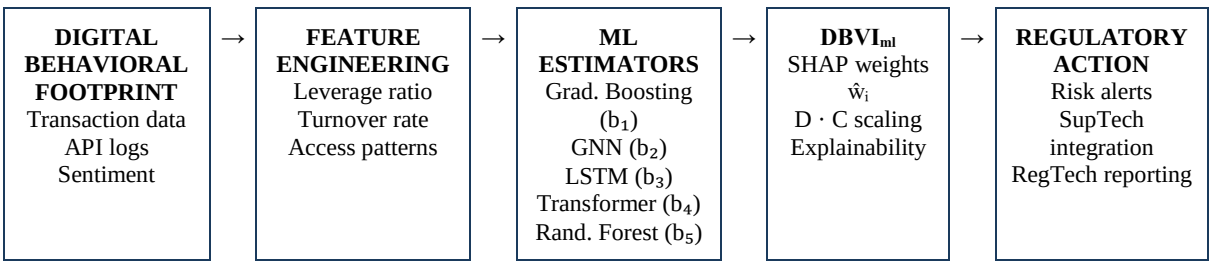

Figure 1. AI/ML pipeline for estimation of the Digital Behavioral Vulnerability Index (DBVIML)

Source: compiled by the author based on [1; 3; 4]

Theoretical justification of ML architecture selection. The formalization model established in treats each behavioral parameter as a structurally independent risk generator with a unique data-generating process.

Table 1

AI/ML methods for estimation of behavioral risk parameters in the digital financial system

Behavioral Parameter	Traditional Estimation	ML Method	Feature Data Source
Overconfidence (b_1)	Portfolio metrics, survey	Gradient Boosting	Trade frequency, leverage ratio, return dispersion
Herd behavior (b_2)	Cross-correlation analysis	Graph Neural Network	Social trading networks, synchronized order flow
Loss aversion (b_3)	Prospect theory survey	LSTM networks	Disposition effect in portfolio sequences
Present bias (b_4)	Hyperbolic discounting test	Transformer (attention)	BNPL repayment sequences, short-term decisions
Privacy paradox (b_5)	Questionnaire instrument	Random Forest	API access logs, consent acceptance patterns

Source: compiled by the author based on [1; 3; 4]

The selection of specific machine learning architectures is strictly determined by the underlying data-generating processes, ensuring that methodological choices are driven by structural requirements rather than being made arbitrarily:

1. Overconfidence manifests as non-linear patterns in leverage and turnover data, representing a tabular setting where gradient boosting is theoretically optimal [3].

2. Herd behavior is fundamentally a network phenomenon involving synchronized actions among connected agents; therefore, Graph Neural Networks (GNN) are employed to natively model these relational dependency structures [2].

3. Loss aversion creates temporal asymmetries in decision-making, such as the disposition effect, which is effectively captured through LSTM sequence modeling.

4. Present bias induces specific multi-period patterns, such as BNPL repayment sequences, which are detectable via transformer attention mechanisms [4].

5. Privacy paradox manifests as interpretable patterns in API consent logs, where random forests achieve high predictive performance and provide the feature importance transparency essential for regulatory audits [1].

The integration of a SHAP-based interpretability layer into the model resolves a primary regulatory barrier: the "black-box" nature of complex algorithms. By allowing supervisors to decompose the $DBVI_{ML}$ index into auditable, per-parameter contributions, this approach directly operationalizes the risk governance architecture within existing SupTech and RegTech frameworks.

Conclusions. The integration of AI/ML methods into the formalization model

for explicit and latent risks represents a significant methodological improvement for behavioral risk governance in digital financial systems. The proposed $DBVI_{ML}$ index integrates the mathematical foundation of the original framework with the flexibility of machine learning and the transparency provided by SHAP-based explainability. This combination establishes a reliable basis for next-generation supervisory tools. Furthermore, the architecture is designed to be compatible with existing RegTech and SupTech infrastructures, providing a practical bridge between academic research and regulatory implementation. Future studies will explore federated learning architectures to ensure privacy-preserving behavioral parameter estimation within distributed Open Banking ecosystems.

References:

1. Khalimonchuk I. Pozovna I., MODEL OF FORMALIZATION OF EXPLICIT AND LATENT RISKS AND THREATS TO NATIONAL SECURITY AND DEFENSE CAPABILITY ASSOCIATED WITH CYBERCRIMINAL ACTIVITY, 2025. ISBN 978-617-8614-24-9. DOI : https://doi.org/10.52058/63-2025
2. Financial Stability Board. The Financial Stability Risks of Decentralised Finance. Basel : FSB, 2023. 59 p. URL : https://www.fsb.org/2023/02/the-financial-stability-risks-of-decentralised-finance/.
3. Basel Committee on Banking Supervision. Digitalisation of Finance. Basel : BIS, 2024. 56 p. URL : https://www.bis.org/bcbs/publ/d575.pdf.
4. International Monetary Fund. Global Financial Stability Report: Financial and Climate Policies for a High-Interest-Rate World. Washington : IMF, 2023. 200 p. URL : https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2023/10/10/global-financial-stability-report-october-2023.
5. Financial Stability Board. Assessment of Risks to Financial Stability from Crypto-assets. Basel : FSB, 2022. 40 p. URL : https://www.fsb.org/2022/02/assessment-of-risks-to-financial-stability-from-crypto-assets.

УДК 336.71:004.8

Харовська А.В.
студентка Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: ***к.е.н, доцент Харабара В.М.***
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ НЕОБАНКІВ У ТРАНСФОРМАЦІЇ КУЛЬТУРИ ЗАОЩАДЖЕНЬ УКРАЇНСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Сучасний етап розвитку фінансової системи України характеризується стрімкою дифузією цифрових технологій у повсякденну життєдіяльність домогосподарств. Поява та експансія необанків як фінансових установ, що функціонують виключно у цифровому просторі без фізичної мережі відділень докорінно змінили парадигму взаємодії населення з банківським сектором. Як зазначають науковці О. В. Вакун та М. Я. Заяць, цифрова трансформація стимулює створення нових форматів надання послуг, що орієнтовані на мінімізацію транзакційних витрат та максимальну зручність користувача [1; 2]. У контексті фінансів домогосподарств це означає не просто зміну каналу

доступу до грошей, а глибоку трансформацію самої культури заощаджень.

Традиційна модель накопичення коштів тривалий час базувалася на консервативних інструментах, переважно строкових депозитах. Вони вимагали від суб'єкта домогосподарства високої дисципліни, передбачали обмеження доступу до ліквідності та супроводжувалися складними процедурами оформлення. Натомість необанки запропонували концепцію «непомітних заощаджень». Інструменти на кшталт «Банки» від Monobank або накопичувальних рахунків від SenseBank та застосунку «Дія» (у частині придбання облігацій) дозволяють акумулювати ресурси через мікротранзакції. Важливою особливістю таких інструментів є їхня інтеграція в щоденне споживання: автоматичне округлення решти від покупок або відрахування фіксованого відсотка від витрат дозволяють формувати капітал без відчутного зниження поточного рівня споживання.

Ключовим фактором успіху необанків у зміні фінансової поведінки стала гейміфікація. Впровадження ігрових елементів та нагород, візуалізації прогресу накопичення, встановлення конкретних цілей із графічним відображенням їх досягнення, що створює позитивне підкріплення процесу заощадження. З погляду поведінкових фінансів, це дозволяє подолати «гіперболічне дисконтування», природну схильність людей віддавати перевагу миттєвій вигоді перед довгостроковою ціллю. Г. В. Марків підкреслює, що саме високий рівень персоналізації та якість користувацького досвіду роблять цифрові рішення необанків привабливими для сучасних споживачів, формуючи нові стандарти взаємодії на фінансовому ринку [5].

Порівняльний аналіз бізнес-моделей, проведений у працях І. В. Тютюник та А. Ю. Семенога, свідчить, що необанки мають суттєву перевагу у швидкості адаптації продуктової лінійки до запитів клієнтів [6; 7]. Зокрема, можливість відкриття рахунку за лічені хвилини через систему BankID усуває психологічний бар'єр входу, який часто зупиняв представників домогосподарств від початку заощаджуваного процесу в традиційних банках. Відсутність витрат на утримання фізичної інфраструктури (відділень, інкасації, великого штату касирів) дозволяє цифровим установам перерозподіляти зекономлені ресурси на користь клієнтів, пропонуючи вищі відсоткові ставки на залишки власних коштів або кешбек, що стає додатковим джерелом формування заощаджень.

Окремої уваги заслуговує роль необанків у забезпеченні фінансової стійкості домогосподарств в умовах воєнного стану. Можливість миттєвого перерозподілу коштів між рахунками, висока ліквідність накопичувальних інструментів та доступ до державних цінних паперів через мобільні додатки дозволили населенню ефективно управляти ризиками в умовах невизначеності. О. М. Лозиченко зауважує, що заощадження населення залишаються фундаментом ресурсного потенціалу банківської системи навіть у найгостріші кризові періоди [4]. У цьому аспекті необанки виступили ефективним посередником, який зміг залучити кошти, що раніше зберігалися поза банківською системою в готівковій формі.

Досліджуючи досвід європейських ринків, О. І. Заяць вказує на «цифрову дихотомію»: необанки (такі як Revolut або N26) не просто конкурують із традиційними гігантами, а змушують останніх радикально змінювати свої підходи до обслуговування приватних осіб [2]. В Україні цей процес відбувся навіть швидше, ніж у деяких країнах ЄС, завдяки високому рівню проникнення смартфонів та прогресивній політиці НБУ щодо регулювання фінтеху. Сьогодні українське домогосподарство сприймає мобільний додаток не як додаток до банку, а як сам банк.

Проте цифрова трансформація несе в собі й певні ризики, які детально аналізують А. Ю. Семеног та О. М. Пахненко. Серед основних викликів виділяють питання кібербезпеки та захисту персональних даних клієнтів [6]. Оскільки необанки оперують великими масивами даних (BigData), вони стають ціллю для кібератак. Крім того, легкість отримання кредитних лімітів у тих самих додатках, де здійснюються заощадження, може провокувати імпульсивне споживання. Це створює парадокс з одного боку, додаток допомагає накопичувати, а з іншого боку спонукає до миттєвих витрат через агресивний маркетинг кредитних продуктів.

Трансформація культури заощаджень також сприяє підвищенню загального рівня фінансової грамотності населення. Користувач отримує не лише сервіс, а й потужний аналітичний інструментарій для контролю витрат за категоріями та планування бюджету. Згідно з дослідженнями О. С. Іршак, вітчизняні необанки фактично виконують функцію «фінансових консультантів у кишені» [3]. Це допомагає домогосподарствам переходити від стихійного споживання до стратегічного планування власного добробуту, що є критично важливим для відновлення економіки в післявоєнний період.

Перспективи подальшого розвитку необанків в Україні пов’язані з впровадженням концепції OpenBanking. Це дозволить домогосподарствам консолідувати інформацію про всі свої рахунки в різних банках в одному інтерфейсі, що ще більше спростить управління сімейними фінансами. Завдяки цьому конкуренція за заощадження перейде з площини «хто має більше відділень» у площину «хто запропонує кращий алгоритм для автоматичного примноження капіталу».

Отже, необанки в Україні стали ключовими агентами модернізації фінансової поведінки домогосподарств. Вони дестигматизували процес заощаджень, зробивши його простим, автоматизованим та візуально привабливим. Аналіз цих процесів є засадничим, адже саме поєднання технологічної гнучкості та фінансової надійності визначатиме майбутнє банківського сектора України та рівень добробуту її громадян.

Список використаних джерел:

1. Вакун О. В., Вінтоняк А. М., Заяць М. Я. Особливості розвитку необанків як складової цифрової економіки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1 (111). С. 103–108. URL: https://doi.org/10.26642/ema-2025-1(111)-103-108
2. Заяць О. І. Трансформація банківського сектору Європи: роль необанків у контексті цифрової дихотомії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2025. Вип. 55. С. 68–73. URL: https://doi.org/10.32782/2413-9971/2025-55-9
3. Іршак О. С., Творидло О. І. Розвиток необанків в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022.

№ 36. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-10
4. Лозиченко О. М. Роль заощаджень населення у розвитку банківських установ. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2022. № 5. URL: https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-03-04
5. Марків Г. В. Трансформація традиційного банкінгу в умовах розвитку необанків. *Ефективна економіка*. 2026. № 2. URL: http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.2.106
6. Семеног А. Ю., Пахненко О. М., Шалда А. А. Необанки в Україні: особливості, тренди та перешкоди розвитку. *Modern Economics*. 2023. № 39. С. 131–137. URL: https://doi.org/10.31521/modecon.V39(2023)-20
7. Тютюник І. В., Семеног А. Ю., Сас А. С. Розвиток необанків в Україні: порівняльний аналіз та перспективи. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2025. № 4. URL: http://doi.org/10.32750/2025-0462

УДК 336.71

Чайка Ю.М.
к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Цифрова трансформація перестала бути просто технологічним трендом - сьогодні це фундаментальна стратегія виживання та розвитку у фінансовому світі. Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентною зміною споживчої поведінки. Сучасний клієнт вимагає гіперперсоналізації, миттєвих транзакцій та доступності послуг у режимі 24/7 без фізичного відвідування відділень. Банки, які зволікають із впровадженням цифровихтрансформацій**,** втрачають конкурентоспроможність не лише перед іншими банками, а й перед гнучкими фінтех-компаніями та необанками. Більше того, в умовах глобальної нестабільності цифровізація стає ключовим інструментом забезпечення операційної стійкості та мінімізації людського фактора в управлінні ризиками.

До основних напрямів цифрової трансформації банківського сектору слід віднести:

- дистанційне обслуговування, коли пріоритет надається мобільному банкінгу, що забезпечує клієнтам цілодобовий доступ до всіх фінансових інструментів через смартфони;
- інтелектуальну аналітику (Big Data), завдяки якій глибокий аналіз масивів даних допомагає персоналізувати сервіси, точно оцінювати кредитоспроможність та прогнозувати ринкові зміни;
- автоматизацію та AI: штучний інтелект і машинне навчання впроваджуються для автоматизації рутини, розвитку чат-ботів та оперативного виявлення шахрайських схем;
- цифрові фінансові продукти, серед яких розвиток сегмента онлайн-мікрокредитування («гроші до зарплати») та перехід до безготівкових екосистем, де платежі здійснюються без фізичних карток;
- технологічна оптимізація, в межах якої роботизація процесів мінімізує

помилки в операційній діяльності, а «інтернет речей» підвищує комфорт клієнтської взаємодії;

- кіберстійкість, що представляє собою посилення захисту інформаційних систем для гарантування безпеки транзакцій та конфіденційності персональних даних.

Впровадження новітніх технологій дозволяє банкам суттєво оптимізувати свою діяльність, що проявляється у таких аспектах:

- спостерігається помітне скорочення операційних витрат при одночасному прискоренні виконання клієнтських запитів;
- банківські послуги стають доступними цілодобово, що підвищує зручність для користувачів та зміцнює їхню довіру до фінансової установи;
- глибокий аналіз даних дозволяє створювати індивідуальні пропозиції, ефективніше керувати ризиками та розробляти актуальні фінансові продукти;
- завдяки залученню нових клієнтів та розширенню асортименту послуг банки стають значно конкурентоспроможнішими;
- організації стають більш адаптивними до змін, стимулюючи інноваційне мислення всередині колективу та підвищуючи кваліфікацію своїх працівників;
- сучасні методи захисту гарантують високу безпеку транзакцій та конфіденційність інформації клієнтів;
- співпраця з технологічними партнерами дозволяє миттєво впроваджувати інновації та створювати сприятливе середовище для захисту прав споживачів.

Поряд із перевагами, цифрова трансформація несе в собі низку суттєвих викликів та загроз серед яких наступні:

- автоматизація створює загрозу скорочення робочих місць, а адаптація персоналу до нових умов може супроводжуватися труднощами та внутрішнім опором;
- виникає сильна залежність від стабільності систем, що потребує безперервних інвестицій в оновлення програмного забезпечення для захисту від нових видів кібератак;
- постійно існують ризики витоку конфіденційних даних та складнощі з їхнім повноцінним захистом;
- забезпечення високого рівня безпеки та навчання співробітників вимагають значних капіталовкладень;
- швидка поява нових продуктів часто випереджає розвиток законодавства, що створює ситуацію правової невизначеності;
- надмірна залежність від фінтех-партнерів може призвести до часткової втрати контролю над власними технологічними процесами.

Підсумовуючи вище викладене, можна стверджувати, що цифровізація банківського сектору перетворилася з технологічної опції на фундаментальну умову виживання в сучасному фінансовому середовищі. Впровадження AI, BigData та мобільного банкінгу дозволяє установам не лише скорочувати операційні витрати, але й створювати гіперперсоналізований клієнтський

досвід. Проте, попри очевидні переваги у вигляді підвищення ефективності та безпеки, процес трансформації супроводжується критичними викликами: зростанням кіберризиків, правовою невизначеністю інновацій та необхідністю значних капіталовкладень. Отже, успіх сучасного банку залежить від здатності збалансувати технологічний прорив із забезпеченням кіберстійкості та адаптацією людського капіталу.

УДК 339.138:330.131.7

Чаплінський Ю.Б.
к.е.н., доцент кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чаплінська К.Ю.
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ПОВЕДІНКОВИХ ФАКТОРІВ НА МАРКЕТИНГОВЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Глобальна цифровізація економіки є одним із ключових факторів трансформації бізнес-процесів у XXI столітті. Вона охоплює всі сфери діяльності підприємств, включаючи маркетинг та ціноутворення. У процесі купівлі товарів і послуг сучасні покупці демонструють різні моделі поведінки. На процес прийняття рішення про покупку впливає ряд факторів, серед яких суттєве значення має маркетингове ціноутворення на продукцію [1, с.77].Ціна перестає бути виключно результатом калькуляції витрат і конкурентного аналізу, а стає складним інструментом психологічного впливу на поведінку споживачів.Метою психологічного ціноутворення є підвищення сприйняття вигоди або дешевизни товару за допомогою стратегічно обраних технік ціноутворення [2, с. 587].Руйнування інфраструктури, зміна логістичних маршрутів, масштабна внутрішня міграція та радикальна трансформація споживчих цінностей створили унікальне середовище, яке вимагає принципово нових маркетингових підходів. Водночас спостерігається стрімка цифровізація споживчих практик - обсяг онлайн-торгівлі зріс на понад 30%, що свідчить про фундаментальні зміни у споживчій поведінці [3].

У сучасному цифровому середовищі класичні поведінкові ефекти, досліджені в межах поведінкової економіки, не лише зберігають свою актуальність, але й суттєво посилюються завдяки широкому впровадженню цифрових технологій, розвитку інтерфейсного дизайну та використанню алгоритмів персоналізації. Якщо у традиційних ринкових умовах вплив таких ефектів обмежений контекстом фізичної взаємодії між продавцем і покупцем, то в онлайн-середовищі він набуває системного, масштабованого та керованого характеру. Це пояснюється тим, що цифрове середовище створює принципово нові можливості для формування та моделювання поведінки

споживачів. Зокрема, сучасні цифрові платформи здатні збирати, накопичувати та аналізувати значні обсяги даних про користувачів, включаючи їхні пошукові запити, історію покупок, тривалість перегляду товарів, реакції на цінові стимули та інші поведінкові характеристики. На основі цих даних формуються індивідуалізовані сценарії взаємодії, які дозволяють не лише прогнозувати, але й активно впливати на процес прийняття рішень.

Серед основних поведінкових ефектів маркетингового ціноутворення слід виокремити:

1. Ефект якоря - полягає в тому, що споживач при оцінці ціни орієнтується на початково задане значення (якір), навіть якщо воно є умовним або маніпулятивним. У цифровому маркетингу цей ефект активно використовується через:відображення «старої» (перекресленої) ціни поряд із новою; демонстрацію преміальних варіантів товару перед базовими; використання «рекомендованих цін». У цифровому середовищі ефект якоря посилюється завдяки можливості швидкого візуального порівняння, а також через обмежений час на прийняття рішення. Наприклад, у маркетплейсах часто застосовується стратегія, коли спочатку демонструється дорожчий товар, що формує у споживача завищене уявлення про «нормальний» рівень ціни. Після цього навіть середній за ціною товар сприймається як вигідний.Важливо, що в умовах цифровізації якорі можуть бути динамічними та персоналізованими - алгоритми можуть підбирати «відправну точку» ціни залежно від історії переглядів або платоспроможності користувача.

2. Ефект фреймінгу - полягає в тому, що спосіб подання інформації про ціну суттєво впливає на її сприйняття, навіть якщо економічна сутність пропозиції залишається незмінною. У цифровому середовищі цей ефект реалізується через:представлення ціни у вигляді відсоткової знижки; акцент на щомісячній оплаті замість повної вартості; використання формулювань типу «економія», «вигода», «обмежена пропозиція». Цифрові інтерфейси дозволяють експериментувати з різними варіантами подання ціни (A/B тестування), що значно підвищує ефективність використання фреймінгу. Дослідження показують, що споживачі частіше реагують на відсоткові знижки у випадку дорогих товарів і на абсолютні значення - у випадку дешевих, що активно використовується в цифровому маркетингу. Крім того, фреймінг у цифровому середовищі поєднується з візуальними елементами (кольори, шрифти, кнопки), що додатково підсилює його вплив на поведінку споживачів.

3. Ефект соціальних доказів – ґрунтується на схильності споживачів орієнтуватися на поведінку інших людей при прийнятті рішень про покупку. У цифровому середовищі цей ефект набуває особливого значення завдяки широкому використаннювідгуків споживачів, рейтингів товарів,рекомендацій та оцінок («топ-продаж», «вибір користувачів»). Соціальний доказ виконує функцію зниження невизначеності, особливо в умовах онлайн-покупок, де споживач не має можливості безпосередньо оцінити якість товару. Високий

рейтинг або позитивні відгуки можуть виправдовувати навіть відносно високу ціну, формуючи сприйняття її як справедливої. Цифрові платформи активно використовують алгоритми ранжування, які підсилюють ефект соціального доказу, просуваючи популярні товари та створюючи ефект «масовості попиту». У результаті ціна починає сприйматися не ізольовано, а в контексті колективного досвіду інших споживачів.

4. Ефект втрат - полягає в тому, що втрати психологічно сприймаються споживачем значно сильніше, ніж еквівалентні вигоди. У контексті ціноутворення це означає, що споживачі більше мотивовані уникнути втрат, ніж отримати вигоду.У цифровому маркетингу цей ефект реалізується черезобмеження у часі, обмеження у кількості,повідомлення про можливу втрату вигоди. Такі інструменти створюють відчуття терміновості та стимулюють швидке прийняття рішення. У цифровому середовищі ефект втрат посилюється завдяки використанню push-повідомлень, таймерів зворотного відліку та персоналізованих нагадувань. Крім того, ефект втрат часто поєднується з іншими поведінковими ефектами, зокрема якорем та соціальним доказом, формуючи комплексний вплив на споживача. Наприклад, повідомлення «лише сьогодні знижка 30%, вже купили 200 осіб» одночасно активує кілька психологічних механізмів.

Таким чином, цифровізація суттєво змінює природу маркетингового ціноутворення, трансформуючи як економічні, так і поведінкові аспекти формування цін. Вона підсилює вплив психологічних факторів, водночас створюючи нові можливості для персоналізації та оптимізації цінових стратегій.У сучасних умовах ефективне ціноутворення потребує комплексного підходу, що поєднує економічний аналіз, поведінкову економіку та цифрові технології.

Список використаних джерел:

1. Дядик Т., Даниленко В., Решетнікова О. Вплив маркетингового ціноутворення на поведінку споживачів // *Економічний простір*. 2023. № 184. С. 74-78.
2. Лагодієнко В., Мільчева В., Голодонюк О., Брайко М. Сучасні тенденції маркетингового ціноутворення та їх вплив на попит // *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2024. Т. 334. № 5. С. 584-590.
3. Семенда О. В. Трансформація маркетингових стратегій та поведінки споживачів в Україні в умовах воєнного часу // *Економіка та суспільство*. 2025. № 75. URL: https://www.researchgate.net/publication/393750674_TRANSFORMACIA_MARKETINGOVIH_STRATEGIJ_TA_POVEDINKI_SPOZIVACIV_V_UKRAINI_V_UMOVAH_VOENNOGO_CASU

УДК 336.77:004.75

Якимець В.С.

аспірант кафедри фінансів та кредиту,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АВТОМАТИЗАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ КРЕДИТНИХ РІШЕНЬ: ВІД ЗАЯВКИ ДО ВИДАЧІ КОШТІВ (АНАЛІЗ DIGITAL JOURNEY КЛІЄНТА)

Трансформація банківського сектору в умовах глобальної цифровізації та викликів воєнного стану обумовлює перехід від традиційних моделей

кредитування до гнучких інтелектуальних систем. Сучасний *digital journey* (цифровий шлях) клієнта у сфері кредитних послуг перестав бути просто альтернативним каналом продажу. Сьогодні це складний екосистемний процес, де швидкість прийняття рішення визначає не лише прибутковість фінансової установи, а й рівень фінансової інклюзії населення [1, с. 42]. Ключовим завданням автоматизації є створення безшовного досвіду, де когнітивне навантаження на клієнта мінімізується, а точність оцінки ризиків зростає завдяки використанню алгоритмів великих даних та штучного інтелекту.

Процес автоматизації кредитного шляху клієнта можна сегментувати на чотири макроетапи: ініціація та збір даних, верифікація та комплаєнс, багаторівневий інтелектуальний скоринг та фінальна дисбурсація коштів.

Етап ініціації та ідентифікації: концепція «Data over Documents». На відміну від традиційної моделі, де клієнт власноруч заповнював розлогі паперові анкети, цифрова модель базується на миттєвому отриманні верифікованих даних. Використання системи BankID Національного банку України та інтеграція з мобільним застосунком «Дія» дозволяють банку автоматично отримувати доступ до паспортних даних, податкового номера та відомостей про доходи безпосередньо з державних реєстрів [2]. Це усуває проблему людського фактора, помилок при ручному введенні та спроб навмисного викривлення інформації. З точки зору клієнтського досвіду, це скорочує час заповнення заявки з 20–30 хвилин до декількох кліків у смартфоні. Важливим елементом на цьому етапі є впровадження технології Liveness Detection — біометричної перевірки особи в реальному часі, що мінімізує ризики шахрайства [6].

Автоматизація комплаєнс-контролю та перевірки надійності. Процес автоматизації дозволяє фінансовим установам миттєво здійснювати обов'язкові перевірки в межах процедур фінансового моніторингу. Система автоматично звіряє дані клієнта з санкційними списками, реєстрами публічно значущих осіб (PEP) та внутрішніми стоп-листами банку. Завдяки використанню API-інтеграцій з Єдиним реєстром боржників та іншими державними базами даних, аналіз юридичної надійності позичальника триває лічені секунди [5]. Автоматичне відсікання заявок, що не відповідають жорстким критеріям ризик-політики, дозволяє фінансовій установі суттєво зекономити ресурси, спрямовуючи обчислювальні потужності скорингових систем лише на потенційно якісні запити [4, с. 14].

Новітні методи скорингу та моделі прийняття рішень. Центральним елементом автоматизації є перехід від статичних систем бальної оцінки до динамічних моделей на основі машинного навчання (Machine Learning). Сучасний скоринг аналізує не лише класичну кредитну історію, отриману з бюро (УБКІ), а й широкий масив альтернативних даних: трансакційну поведінку (аналіз витрат через Open Banking), цифровий слід (поведінкові маркери в додатку) та телеком-аналітику [3; 6]. Застосування алгоритмів градієнтного бустингу дозволяє банкам приймати рішення протягом 60–90

секунд. Така швидкість є критичною, оскільки сучасний цифровий клієнт схильний до миттєвої зміни вибору на користь конкурента, якщо процес очікування перевищує декілька хвилин [4, с. 16].

Завершення трансакції та миттєва дисбурсація коштів. Фінальний етап digital journey — юридичне закріплення угоди та видача коштів. Впровадження кваліфікованого електронного підпису (КЕП) та технології «Дія.Підпис» дозволяє клієнту підписати кредитний договір дистанційно [2]. Автоматизація бек-офісних процесів забезпечує миттєве формування проводок та зарахування коштів на картковий рахунок. Окремим перспективним напрямом тут виступає використання смарт-контрактів на базі блокчейн-технологій, що дозволяє автоматизувати не лише видачу, а й подальше цільове використання коштів та процес реструктуризації [1, с. 52].

Виклики та ризики автоматизації. Попри очевидні переваги, повна автоматизація кредитного шляху несе в собі специфічні ризики. По-перше, це «алгоритмічна упередженість», коли помилки в навчальних вибірках ШІ можуть призводити до дискримінації певних груп клієнтів. По-друге, це концентрація кіберризиків — уразливість API-з'єднань може стати точкою входу для атак. Тому концепція сучасного кредитування має включати надійні механізми кіберзахисту та періодичний аудит моделей фахівцями з управління ризиками.

Висновки. Автоматизація процесу прийняття кредитних рішень є не просто технологічним оновленням, а фундаментальною зміною бізнес-моделі банку. Повний цикл digital journey — від миттєвої ідентифікації через державні сервіси до автоматичного перерахування коштів — дозволяє мінімізувати операційні витрати та підвищити прозорість фінансових операцій. Подальший розвиток галузі залежатиме від глибини інтеграції банківських екосистем з державними реєстрами та здатності впроваджувати етичні алгоритми штучного інтелекту в процеси прийняття рішень.

Список використаних джерел:

1. Глущенко С. В. Цифрові трансформації банківського сектору України. *Економіка та прогнозування*. 2023. № 2. С. 40–58.
2. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19.
3. Карчева Г. Т., Катинський Р. О. Вплив цифровізації на розвиток банківської системи України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1435.
4. Марич М. Г. Сучасні тенденції трансформації кредитних послуг у цифровому середовищі. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2024. Вип. 850. С. 12–18.
5. Лютий І. О., Рожко О. Д. Цифрові фінанси: стан та перспективи розвитку в Україні. *Фінанси України*. 2023. № 4. С. 25–39.
6. Fintech 2025: The future of credit and lending. *Deloitte Development LLC*. 2023. 24 p.

Наукове видання

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції

Чернівці, 16 квітня 2026 року

Відповідальні за випуск:
Кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри фінансів і кредиту **В.М. Харабара**
Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту **А.С. Абрамова**

Технічна редакторка ***Віщак Ю.С.***

Дизайн обкладинки ***Герпсим К.М.***

Електронне видання.
Підписано до друку 18.05.2026. Електронне видання.
Умов.-друк. арк. 27,2. Обл.-вид. арк. 29,2.
Зам. 3-002.
Видавництво Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.
58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.
e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.